Atıf Akgün

BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATI

(DÖNEMLER-TEMSİLCİLER-TÜRLER)

Çocuk edebiyatı ürünlerinin anadil bilincinin geliştirilmesi ve bu suretle de kültür aktarımı noktasında yüklendiği işlev, bir dilin azınlık statüsünde varlığını sürdürdüğü topluluklarda daha da belirgin bir durumdadır.

*

Bulgaristan Türkleri olarak anılan Türk topluluğu, Balkanlardaki son Türk egemenliği olan Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesi ile bölgede kurulan Bulgaristan Devleti bünyesinde varlığını sürdüren Türkler için kullanılmaktadır.

*

Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatını ana hatlarıyla ele alan bu çalışma, bu konuda genel çerçeveyi yansıtıcı bir nitelikte hazırlanmıştır. Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı; şahısları, türleri, dönemleri ele alınarak daha ayrıntılı alt başlıklarda çalışılmaya uygun bir alandır. Bu çalışma daha sonra bu sahada çalışacaklar için bir giriş eseri niteliğindedir. Çalışmada söz konusu bölgenin çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilebilecek edebi malzemesi ortaya konulmuş; edebiyat tarihinin, temsilciler ve türler bağlamında genel sınırları çizilmiştir.

BENGÜ
"Bir Avrasya Yazarlar Birliği Kuruluşudur"

ISBN: 978-605-9148-27-6
9 786059 148276

Edebiyat Tarihi

BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATI

ATIF AKGÜN

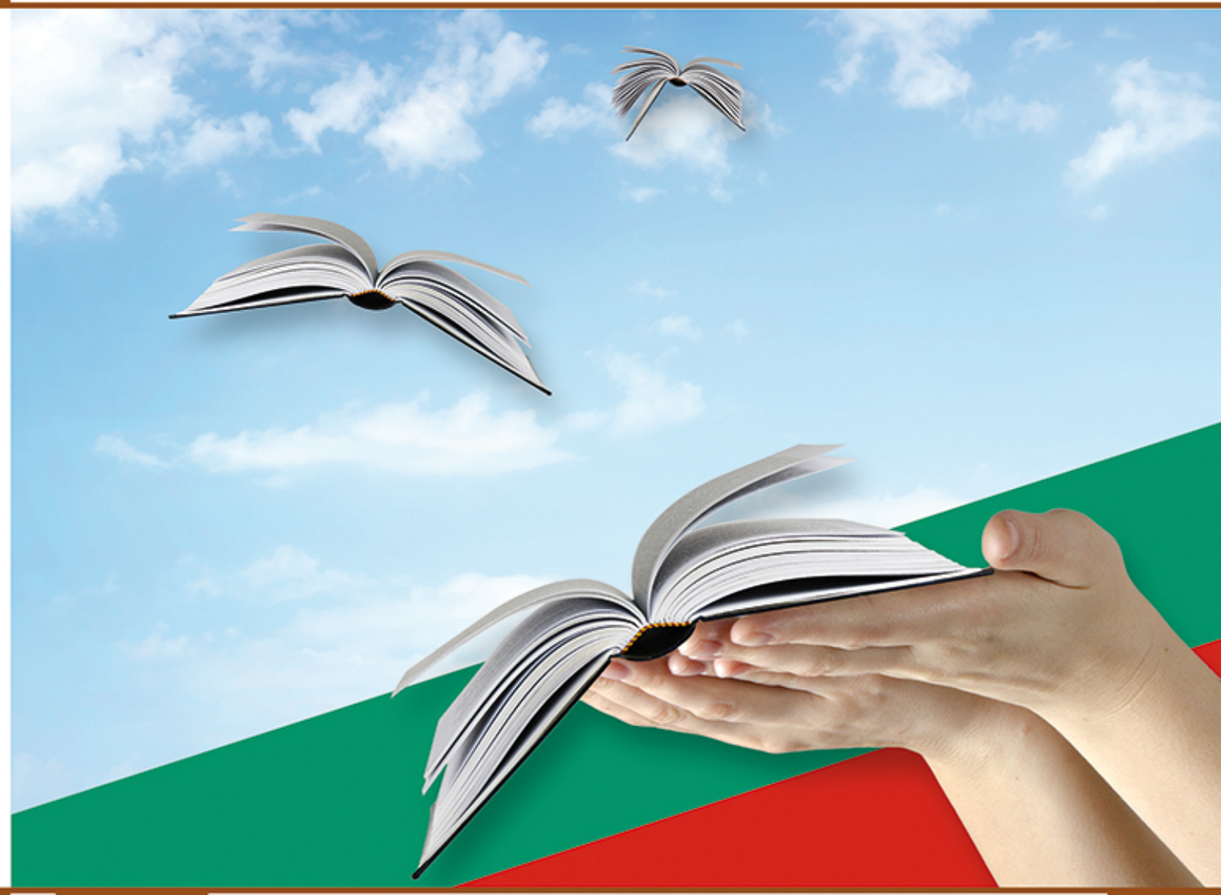

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı

BENGÜ

ATIF AKGÜN

Edebiyat Tarihi

BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATI

(Dönemler-Temsilciler-Türler)

ATIF AKGÜN

Ankara, 2016

BENGÜ
"Bir Avrasya Yazarlar Birliği Kuruluşudur"

BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATI

(Dönemler-Temsilciler-Türler)

ATIF AKGÜN

Bengü Yayınları: 126
Bulgaristan Türkleri Edebiyatı: 1

Genel Yayın Yönetmeni
Yakup Ömeroğlu

Kapak-Sayfa Tasarımı
İbrahim Sağlam

Kütüphane Bilgi Kartı
Bulgaristan Türkleri
Çocuk Edebiyatı
Akgün, Atıf
1.Baskı, 440 s., 19,5x27,5
Nisan 2016, Ankara

ISBN: 978-605-9148-27-6

Baskı
Ankara Ofset Basım Matbaa.
San. Tic. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cad. Necatibey İş Hanı
Alt Kat No: 93/43-44 İskitler-Ankara
Tel: (0312) 384 50 63

BENGÜ

BENGÜ YAYINLARI
Sakarya Mah. Göztepe Sk. No: 5
Altındağ/ANKARA
Tel: +90(312) 311 70 52 Faks: 311 70 32
e-posta: bilgi@benguyayincilik.com

ATIF AKGÜN

Atıf Akgün, 1984 yılında İzmir/Menemen'de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Menemen'de tamamladı. 2006 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nde lisansüstü eğitimine başlayan Akgün, 2012 yılında Türk Dünyası Edebiyatları bilim dalında savunduğu "Bulgaristan'da Türk Çocuk Edebiyatı" başlıklı tezi ile doktora derecesi aldı.

2007-2013 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda Türkçe öğretmenliği görevi yapan Atıf AKGÜN, 2013 yılında Bartın Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünde yardımcı doçent kadrosuna atandı. 2014 yılından itibaren Düzce Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde yardımcı doçent olarak göreve devam eden Akgün'ün ulusal ve uluslararası yayınlarda Çağdaş Türk Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyatları ve Balkan Türkleri Edebiyatları alanlarında makaleleri yayımlandı; yurt içi ve yurtdışında Balkan Türkleri ve Türk Dünyası Edebiyatları alanında çeşitli bildiriler sundu.

Hâlen Düzce Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde görevini sürdürmekte olan Akgün, evli ve bir çocuk babasıdır.

Balkanlarda HİLÂL'in çocuklarına

ve

Kızım Hilâl'e …

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR xii

ÖN SÖZ xiii

GİRİŞ 2
G. 1. Bulgaristan 2
G. 1. 1. Bulgaristan'ın Tarihi 3
G. 1. 2. Bulgaristan'ın Fiziki Coğrafyası 6
G. 1. 3. Bulgaristan'ın Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı 8
G. 2. Bulgaristan Türkleri 10
G. 2. 1. Bulgaristan Türklerinin Tarihi 11
G. 2. 1. 1. Osmanlı Devleti Öncesi Dönem 11
G. 2. 1. 2. Osmanlı Döneminde Bulgaristan Türkleri 12
G. 2. 1. 3. Bulgaristan Devleti Dönemi'nde Bulgaristan Türkleri 15
G. 2. 1. 3. 1. Sosyalist Dönem'de Bulgaristan Türkleri 16
G. 2. 1. 3. 1. Demokratik Dönem'de Bulgaristan Türkleri 17
G. 2. 2. Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı 18
G. 2. 2. 1. Nüfus 21
G. 2. 2. 2. Din 24
G. 2. 2. 3. Eğitim 25
G. 2. 2. 4. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı 29
G. 2. 2. 4. 1. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'yla İlgili Yayınlar 33
G. 2. 2. 4. 1. 1. Kitaplar 33
G. 2. 2. 4. 1. 2. Makâleler 35
G. 2. 2. 4. 1. 3. Diğer Çalışmalar 36
G. 3. Araştırma ve İnceleme Yöntemi Hakkında 37

I. BÖLÜM:
BULGARİSTAN'DA TÜRK ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHÎ GELİŞİMİ 42
I. Çocuk Edebiyatı Kavramı ve Kapsamı 42
I. 2. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi 44
I. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatının Tarihî Gelişimi 52
I. 3. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında 1908-1944 Yılları Arası 52
I. 3. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında 1944-1989 Yılları Arası 56
I. 3. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında 1990-2015 Yılları Arası 59

I. 4. Türkiye'de Gelişen Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı 61
I. 5. Bulgaristan'da Süreli Türk Çocuk Yayınları 73
I. 5. 1. Bulgaristan'da Türk Çocuk Gazeteleri 73
I. 5. 1. 1. Eylülcü Çocuk 74
I. 5. 1. 2. Filiz 78
I. 5. 1. 2. II. Dönemde Filiz 79
I. 5. 1. 2. III. Dönemde Filiz 81
I. 5. 2. Bulgaristan'da Türk Çocuk Dergileri 83
I. 5. 2. 1. Piyoner 87
I. 5. 2. 2. Balon 89
I. 5. 2. 3. Mozaik 91
I. 5. 2. 4. Hilâl 93
I. 5. 2. 5. Ümit 94

II. BÖLÜM:
BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATINDA ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER 98
II. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında İlk Temsilciler (1908-1944) 102
II. 1. 1. Hafız Abdullah Fehmi Meçik (1869-1945) 105
II. 1. 2. Mehmet Masum Akalın (1874-1939) 106
II. 1. 3. Mustafa Şerif Alyanak (1890-1959) 107
II. 1. 4. Hasip Safveti Aytuna (1895-1980) 108
II. 1. 5. Mehmet Behçet Perim (1896-1965) 108
II. 1. 6. Lütfi Erçin (1902-1970) 109
II. 1. 7. Hafız İslam Ergin/Rüşdi (1905-1988) 109
II. 1. 8. Mehmet Fikri (1908- 1941) 111
II. 1. 9. Mustafa Oğuz Peltek (1910-1956) 112
II. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı Temsilcileri (1944-1989) 113
II. 2. 1. Ahmet Emin Atasoy (Ahmet Eminof) 115
II. 2. 2. Ahmet Kadir (Ahmet Kadirof) 116
II. 2. 3. Ahmet Mehmet (Ahmet Mehmedof) 116
II. 2. 4. Ahmet Şerif Şerefli (Ahmet Şerifof) 117
II. 2. 5. Ali Durmuş (Ali Durmuşef) 119
II. 2. 6. Ahmet Tımış (Ahmet Tımışef) 119
II. 2. 7. Ali Piroğlu (Ali Pirof) 119
II. 2. 8. Avni Veli Özgürer (Avni Veliev) 120
II. 2. 9. Dinçer Haliç Kayabüklü (Dinçer Halicof) 120
II. 2. 10. Durhan Hasan (Durhan Hasanof) 120
II. 2. 11. Faik İsmail Arda (Faik İsmailof) 121
II. 2. 12. Halit Aliosman Dağlı (Halit Aliosmanov) 121
II. 2. 13. Hasan Karahüseyinof 121
II. 2. 14. İbrahim Tatarlı (İbrahim Tatarliyef) 122
II. 2. 15. İshak Raşit Atasever (İshak Raşidof) 122

II. 2. 16. İslam Beytullah (İslam Beytullov) 123
II. 2. 17. İsmail A. Çavuş (İsmail A. Çavuşef) 123
II. 2. 18. İsmail Yakup (İsmail Yakubof) 124
II. 2. 19. Kazım Memiş (Kazım Memişef) 125
II. 2. 20. Kemal Pınarcı (Kemal Bunarciev) 126
II. 2. 21. Lamia Varnalı 126
II. 2. 22. Latif Ali (Latif Aliyef) 126
II. 2. 23. Mehmet Çavuş (Mehmet Çavuşef) 127
II. 2 .24. Mehmet Davut (Mehmet Davudof) 129
II. 2. 25. Mehmet Murat (Mehmet Muradof) 129
II. 2. 26. Mehmet Müzekka Con (Mehmet Müzekka Halidof) 130
II. 2. 27. Muharrem Tahsin (Muharrem Tahsinof) 130
II. 2. 28. Mustafa Göçev 131
II. 2. 29. Mustafa Kahveci (Mustafa Kahveciev) 132
II. 2. 30. Mustafa Keloğlan 132
II. 2. 31. Mustafa Mestan Adalı 132
II. 2. 32. Mustafa Mutlu (Mustafa Mutkof) 132
II. 2. 33. Mülazım Çavuş (Mülazım Çavuşef) 133
II. 2. 34. Naci Ferhat (Naci Ferhadof) 133
II. 2. 36. Nevzat Mehmet Fuat (Nevzat Mehmedof) 134
II. 2. 37. Niyazi Hüseyin Bahtiyar (Niyazi Hüseyinof) 136
II. 2. 38. Osman Aziz 136
II. 2. 39. Osman Sungur Keskioğlu 136
II. 2 .40. Ömer Osman Erendoruk (Ömer Osmanof) 137
II. 2. 41. Rasim Bilazeroğlu (Rasim Bilazerof) 138
II. 2. 42. Recep Küpçü (Recep Küpçüef) 138
II. 2. 43. Rıza Mollov 138
II. 2. 44. Sabahattin Bayram Öz (Sabahattin Bayramof) 139
II. 2. 45. Sabri Demir (Sabri Demirof) 139
II. 2. 46. Sabri Tata (Sabri Tatof) 139
II. 2. 47. Selim Bilal Sertel (Selim Bilalof) 140
II. 2. 48. Servet Tatar 140
II. 2. 49. Süleyman Yusuf Adalı (Süleyman Yusufof) 140
II. 2. 51. Şahin Mustafa (Şahin Mustafof) 142
II. 2. 52. Turhan Rasi (Turhan Rasiev) 142
II. 2. 53. Zahit Güney (Zait İsmail Halilof) 142
II. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı Temsilcileri (1990-2015) 142
II. 3. 1. Ali Bayram 144
II. 3. 2. Ali Boncuk 145
II. 3. 3. Ali Kadir 145
II. 3. 4. Aliş Sait 145
II. 3. 5. Ali Tiryaki 147

II. 3. 6. Celil Yunus Yeniköylü 147
II. 3. 7. Haşim Semerci 148
II. 3. 8. Hüseyin Köse 149
II. 3. 9. Hüseyin Rasim Güler 149
II. 3. 10. İsa Cebeci 151
II. 3. 11. Kadir A. Osman 153
II. 3. 12. Latif Karagöz 153
II. 3. 13. Leman İlyas İzzet 154
II. 3. 14. Mehmet Alev Kocamustafa 155
II. 3. 15. Mehmet Aslan Cumalı 155
II. 3. 16. Mehmet İsmail Keçici 156
II. 3. 17. Mercan Civan 156
II. 3. 18. Mustafa Çete 157
II. 3. 19. Mukaddes Akman 158
II. 3. 20. Mustafa Bayramali 158
II. 3. 21. Mustafa Memiş Ümmetoğlu 159
II. 3. 22. Mümün Bekir 159
II. 3. 23. Mümin Yusuf Akın 159
II. 3. 24. Nefize Habip Sali 160
II. 3. 25. Nurdan Halil Çete 161
II. 3. 26. Osman Solak 161
II. 3. 27. Sevdiye Çakır 162
II. 3. 28. Süleyman Özgür 162
II. 3. 29. Şefika Çoban 162
II. 3. 30. Tahsin Ebazer Can 162

III. BÖLÜM:
BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATINDA EDEBÎ TÜRLER 166
III. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Halk Edebiyatı Türleri 166
III. 1. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Ninni 168
III. 1. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Bilmece 171
III. 1. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Tekerlemeler 174
III. 1. 4. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Masal 177
III. 1. 5. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Mâni 181
III. 2. Çağdaş Çocuk Edebiyatı Türleri 184
III. 2. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiiri 185
III. 2. 1. 1. Çocuk Şiiri Tanımı ve Kapsamı 185
III. 2. 1. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiirinin Tarihî Gelişimi 187
III. 2. 1. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiirlerinde Temalar 191
III. 2. 1. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiirlerinde Nazım Şekilleri 194
III. 2. 1. 3. 1. İkiliklerden Kurulu Şiirler 194
III. 2. 1. 3. 2. Üçlüklerden Kurulu Şiirler 195

III. 2. 1. 3. 3. Dörtlüklerden Kurulu Şiirler ... 196
III. 2. 1. 3. 4. Dörtlük ve İkiliklerden Kurulu Şiirler ... 197
III. 2. 1. 3. 5. Serbest Şiirler ... 198
III. 2. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyesi ... 199
III. 2. 2. 1. Çocuk Hikâyesi Tanımı ve Kapsamı ... 199
III. 2. 2. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyesinin Tarihî Gelişimi ... 200
III. 2 .2. 3. Bulgaristan Türk Çocuk Hikâyelerinde Temel Unsurlar ... 202
III. 2. 2. 3. 1. Şahıs Kadrosu ... 204
III. 2. 2. 3. 2. Olay Örgüsü ... 207
III. 2. 2. 3. 3. Zaman ... 208
III. 2. 2. 3. 4. Mekân ... 209
III. 2. 2. 3. 5. İletiler (Mesajlar) ... 210
III. 2. 2. 3. 6. Bakış Açısı/Anlatıcı ... 213

IV. BÖLÜM:
BULGARİSTAN TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI KİTAPLARINDA GÖRSEL UNSURLAR ... 218
IV. 1. Çocuk Kitaplarında Fiziksel Özellikler ... 218
IV. 1. 1. Şekil-Boy ... 218
IV. 1. 2. Ciltleme ... 221
IV. 1. 3. Kağıt Yapısı ... 221
IV. 2. Çocuk Kitaplarında Resim Özellikleri ... 222
IV. 2. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kapak Tasarımları ... 222
IV. 2. 1. 1. Bulgaristan'da Yayımlanan Türk Çocuk Kitaplarında Kapak Tasarımları ... 222
V. 2. 1. 2. Bulgaristan Türklerinin Türkiye'de Yayımlanan Çocuk Kitaplarında Kapak Tasarımları ... 227
V. 2. 2. Metin İçi Resimler ... 233

SONUÇ ... 238

METİNLER:
BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATINDAN ÖRNEK METİNLER ... 246
I. Temalarına Göre Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiirleri ... 246
I. 1. Aile Sevgisi ... 246
I. 2. Din Sevgisi ... 251
I. 3. Doğa Sevgisi ... 252
I. 3. 1 Bitki Şiirleri ... 252
I. 3. 2. Hayvanlar ... 254
I. 3. 3. Mevsimler ... 257
I. 3. 4. Diğer Doğa Unsurları ... 261
I. 4. Eğitim-Öğretim Sevgisi ... 263
I. 4. 1. Okul ve Öğretmen ... 263
I. 4. 2 Meslekler ... 266

I. 5. Millet Sevgisi 269
I. 5. 1. Anadili Şiirleri 269
I. 5. 2. Asimilasyon Şiirleri 271
I. 5. 3. Göç ve Göçmenlik 274
I. 6. Sosyalizm 275
I. 7. Vatan/Yurt Sevgisi 279
II. Yazar Adlarına Göre Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyeleri 284
II. 1. Ali Kadir 284
II. 2. Ali Tiryaki 284
II. 3. Ali Piroğlu 286
II. 5. Ahmet Tımış 291
II. 6. Aynur Hasan 297
II. 7. Basri Mahmudof 299
II. 8. Fahri Tahirof Ramadonof 302
II. 9. Durhan Hasan 303
II. 10. Hafız Abdullah Fehmi Meçik 304
II. 11. Halit Aliosman Dağlı 306
II. 12. Hasan Karahüseyinof 309
II. 13. Hüseyin Köse 311
II. 14. İsa Cebeci 317
II. 15. İslam Beytullah Erdi 321
II. 16. İsmail A. Çavuş 321
II. 17. Kadir A. Osman 324
II. 18. Kazım Memiş 327
II. 19. Kemal Pınarcı 333
II. 20. Lamia Varnalı 335
II. 21. Latif Karagöz 336
II. 22. Lütfi Demir 342
II. 23. Mehmet Alev Kocamustafa 345
II. 24. Mehmet Güler 346
II. 25. Mehmet Fikri 349
II. 26. Mercan Civan 351
II. 27. Muharrem Tahsin 354
II. 28. Mukaddes Akman 364
II. 29. Mustafa Bayramali 366
II. 30. Mustafa Göçev 367
II. 31. Mustafa Kahveci 368
II. 32. Mustafa Mutlu 369
II. 33. Nadiye Ahmet 370
II. 34. Osman Solak 390
II. 35. Recep Hüsamettinof 392
II. 36. Rıza Mollov 394

II. 37. Sabri Tata 397
II. 38. Salih Baklacı 398
II. 39. Şefika Çoban 409
II. 40. Süleyman Gavazof 410

BİBLİYOGRAFYA 415

ŞAHIS, ESER ve YER ADLARI DİZİNİ 424

KISALTMALAR

age : Adı geçen eser.
agm : Adı geçen makale.
agt : Adı geçen tez.
AKMB : Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
Balgöç : Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği.
BGF : Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu.
bkz. : Bakınız.
C. : Cilt.
Çev. : Çeviren.
Der. : Derleyen.
Hzl. : Hazırlayan.
HÖH : Hak ve Özgürlükler Hareketi (Dvijenie za Prava i Svobodi, kısaca DPS).
MEB : Millî Eğitim Bakanlığı.
NP : Narodna Prosveta (Devlet Halk Eğitimi Yayınevi)
Red. : Redaktör.
S. : Sayı.
s. : Sayfa.
ss. : Sayfadan sayfaya.
TDK : Türk Dil Kurumu.
TKZS : Trudova Kooperativna Zemledesko Stopanstıvo. Tarım alanlarının devletleştirilmesi sonucu kurulan ve Türkçe karşılığı; Tarım Emek Kooperatif İsletmesi diyebileceğimiz kuruluş.
TKAE : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
TTK : Türk Tarih Kurumu.
vd : Ve diğerleri.
YD : Yazılı derleme.
Yty : Yayın tarihi yok.
Yyy : Yayın yeri yok.

ÖN SÖZ

19. yüzyıldan itibaren edebiyatın içinde yeni bir disiplin olarak gelişme gösteren "Çocuk Edebiyatı" son yıllarda üzerinde en fazla durulan çalışma alanlarından biridir. Çocuk Edebiyatının okuma ve yazma eğitimindeki yadsınamaz etkisi, ona ana dil eğitimi ve öğretiminde de önemli işlevler yüklemektedir. Çocuk Edebiyatı ürünlerinin ana dil bilincinin geliştirilmesi ve bu suretle de kültür aktarımınoktasında yüklendiği işlev, bir dilin azınlık statüsünde varlığını sürdürdüğü topluluklarda daha da belirgin bir durumdadır.

Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı adlı çalışmamızda Bulgaristan Türkleri tarafından meydana getirilen çocuk edebiyatı ele alınmıştır. Dolayısıyla çalışmamızın bir boyutunu "Bulgaristan Türkleri" diğer boyutunu da "Çocuk Edebiyatı" oluşturmaktadır.

Günümüzde Bulgaristan Türkleri olarak anılan Türk topluluğu, Balkanlardaki son Türk egemenliği olan Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan çekilmesi ile bölgede kurulan Bulgaristan Devleti bünyesinde yaşamakta olan Türkler için kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda dönem olarak Bulgaristan Devleti'nin kurulduğu günden bu yana, bu topraklarda yaşayan Türkler arasında gelişen çocuk edebiyatı ürünleri ele alınmıştır.

Çalışmamız "Giriş" ve beş bölümden oluşmaktadır. "Giriş" kısmında, çocuk edebiyatını ele aldığımız Bulgaristan Türkleri hakkında bazı temel bilgiler verilmiştir. Bulgaristan Türklerine ait sosyo-kültürel bilgilere "Eğitim, Tarih, Din, Nüfus ve Ekonomi" alt başlıkları çerçevesinde ayrıntılı olarak yer verilmiş, söz konusu alanlara ait verilerin değerlendirilmesinde edebî üretim ile olan ilişkileri çerçevesinde vurgulama yapılmıştır.

Çalışmamızın I. Bölüm'ü, "Çocuk Edebiyatı" yönü ile ilgili konularını içeren alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu bölümde öncelikle "Çocuk Edebiyatı" kavramı üzerinde durulmuştur. Çocuk Edebiyatı teorileri hakkında belli başlı çalışmalar göz önünde bulundurularak yapılan değerlendirmelerden sonra "Bulgaristan'da gelişen Türk Çocuk Edebiyatı" tarihsel bir yaklaşımla ele alınarak; bu edebiyatın gelişim çizgilerindeki belirli özellikler hakkında tespitlere yer verilmiştir.

Çalışmamızın II. Bölüm'ünde Bulgaristan'da Türk Çocuk Edebiyatı alanında edebî ürünlerini tespit ettiğimiz bütün edebî kişilikler tanıtılmaya çalışılmış, daha pek tanınmayan birçok edebî kişiliğin yanısıra, kendileri hakkında sınırlı bilgi bulunan şair ve yazarlar ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

"Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı'nda Türler" başlığını taşıyan III. Bölüm'de çalışma konumuzda karşılaştığımız türler; çağdaş çocuk edebiyatı türleri ve halk edebiyatı türleri halinde ayrılarak iki başlık altında incelenmiştir. Çalışma sahamız olan Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında, "Çocuk Edebiyatı" yaklaşımıyla üretilen "Halk Edebiyatı" türünde eserlerin azlığı nedeniyle, "Çağdaş Çocuk Edebiyatı" türleri üzerinde daha ayrıntılı durulmuş; "Halk Edebiyatı" türleri hakkında ise daha genel bilgi verilmiştir. Çocuk Edebiyatı ürünlerinde yer alan görsel unsurlar, diğer edebî ürünlere göre okuyucu üzerinde daha etkili olabilmektedir. Çocuk Edebiyatı ürünlerindeki görsel unsurların bu özelliği, onları incelemeyi gerekli kılmaktadır. Çalışmamızın IV. Bölüm'ünde, araştırmamız süresince elde ettiğimiz Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı eserlerindeki belirgin görsel unsurlar, ana hatlarıyla fiziksel ve görsel özellikleri bakımından ele alınmış; bu konularda inceleme ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

Çalışmamızın “Sonuç” kısmında, araştırma konumuzdan elde edilen veriler genel olarak değerlendirilmiştir. Çalışmamızda “Sonuç” bölümünden sonra “Metinler” yer almaktadır. “Metinler” kısmında, çalışmamızın “Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Türler” başlığını taşıyan bölümünde incelenen ve değerlendirilen edebî ürünlere yer verilmiştir.

Çalışmamız, kaynak olarak kullandığımız eserlerin listesinin yer aldığı “Bibliyografya” ve kişi, yer ve eser adlarının bulunduğu “Dizin” kısımları ile tamamlanmıştır.

Çalışmamızın esasını 2012 yılında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nde tamamladığımız "Bulgaristan'da Türk Çocuk Edebiyatı" başlıklı doktora tezimiz oluşturmaktadır. Çalışmamızın yeni bilgi ve bulgular neticesinde zenginleştirilecek olan yeni baskılarının okuyucuları ile buluşabilmesi hedeflerimiz arasındadır.

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında gerek Bulgaristan gerekse Türkiye’de birçok kişi ile iletişim kurulmuş ve bu kişilerin çalışmamıza katkısı bulunmuştur. Bu isimler arasında Bulgaristan'da Emine Halil, Harun Bekir, Sabri İbrahim Alagöz, İsmail A. Çavuş, Akif Atakan ve Vedat S. Ahmet ile Türkiye’de İsa Cebeci, Galip M. Sertel, Hasan Şerefli, Nevzat Mehmet Fuat, Hüseyin Rasim Güler, Niyazi Hüseyin Bahtiyar, Mümin Yusuf Akın yer almaktadır. Bu şair ve yazarlar ile burada isimlerini sayamadığım Bulgaristan Türk’ü şair ve yazarlara minnettarlığımı ifade etmek istiyorum. Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy’a, Yrd. Doç. Dr. Ünal Şenel’e, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Özkan’a, Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul Karakuş’a ve Dr. Turan Çelebi’ye tez araştırmalarımda sağladıkları desteklerden ötürü teşekkür ediyorum.

Bilim dünyasına ilk adım attığım günden bu yana engin bilgi birikimi ve deneyimi ile sürekli yanımda olan ve doktora çalışması sürecinde beni akademik hayata hazırlayan danışman hocam Prof. Dr. Metin Ekici’ye minnettarım. Ayrıca tez çalışmamın hazırlık süresinde desteklerini esirmeyen sayın hocalarım Yrd. Doç Dr. Rabia Uçkun’a ve Dr. Şaban M. Kalkan’a teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

Atıf AKGÜN

Giriş

GİRİŞ

G. 1. Bulgaristan

Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatını ele aldığımız çalışmamızda öncelikle Bulgaristan'a ait bazı temel bilgileri vermek uygun olacaktır. Bulgaristan (Bulgarca: България); batısında Sırbistan ve Makedonya, doğusunda Karadeniz, kuzeyinde Romanya, güneyinde Yunanistan ve güneydoğusunda Türkiye ile çevrili bir Balkan ülkesidir.

Harita 1: Bulgaristan'ın Coğrafi Konumu

Bulgaristan 110 bin 994 kilometrekarelik yüzölçümüyle Avrupa'nın en büyük 16. ülkesidir. Balkan, Rodop ve Rila Dağları başlıca sıradağlarıdır. Rila üzerindeki Musala tepesi Bulgaristan'ın ve Balkanların en yüksek noktasıdır. Kuzeydeki Tuna Ovası ve güneydeki Yukarı Trakya Ovası da Bulgaristan'ın alçak ve verimli bölgeleridir. Bu özelliklerin yanında ülkenin genel bilgilerini aşağıdaki ülke kimlik kartından yararlanarak şöyle özetleyebiliriz:

Resmi Adı: Bulgaristan Cumhuriyeti
Başkenti: Sofya
Toplam Yüzölçümü: 110.994 km^2
Toplam Nüfusu: 7.5 milyon (2010 yılı)
Resmi Dil: Bulgarca
Yönetim Biçimi: Cumhuriyet
İdari Yapı: 28 İl (Oblast)
Bağımsızlık Tarihi: 1908
Para Birimi: Leva
Nüfusun Etnik Yapısı : %83,9 Bulgar, %9,4 Türk, %4,7 Çingene, %0,5 Rus, Yahudi, Ermeni.
Nüfusun Dinsel Yapısı: %83 Ortodoks Hristiyan, %1 Katolik Hristiyan, %13 Müslüman.[1]

1 Emin ATASOY, *Beşeri ve Kültür Coğrafyası Işığında Bulgaristan,* MKM Yayıncılık, Bursa, 2010, ss.273-284

G. 1. 1. Bulgaristan'ın Tarihi

Bulgaristan Devleti'ne adını veren Bulgarların bölgeye gelişi ve devlet kurmaları Kavimler Göçü'nden sonra başlamıştır. Bugün bir Slav milleti olarak anılsa da bölgeye gelip yerleşen ve Bulgaristan'a adını veren Bulgarların Orta Asya kökenli bir Türk boyu olduğu konusunda tarihçiler arasında görüşbirliği vardır. Proto-Bulgarlar olarak da adlandırılan bu Türk boyunun bölgedeki faaliyetleri hakkında Macar Tarihçi Geza Feher "Bulgar Tarihi" eserinde şunları belirtir:

"*Türk boy ve oymakları, M.S. I. yüzyıldan itibaren dalga dalga Asya'nın güneyine, batısına ve Avrupa'ya akmaya başlamışlardır. Çinlilerin baskısı, verimli topraklarda yurt edinme arzusu, boy ve oymaklar arasındaki sürtüşme, bu akışın sürekli hale gelmesine neden olmuştur. Dalgalardan birini oluşturan Bulgarlar, Kafkasya ve çevresinde yurt edinmişlerdir. Daha sonra, Hazarlar'ın baskısına dayanamayan Bulgar Türkleri'nin bir bölümü batıya göçerek Tuna boylarına yerleşmiş ve Bulgar Devletini kurmuşlardır. Diğer bölümü de kuzeydoğuya yönelerek Volga-Ural arasına yerleşmiş ve Hazarların egemenliğinde yaşamışlardır. Attila'nın ölümünden sonra Avrupa Hun İmparatorluğu'nun M.S. 454'de yıkılışı, Doğu Avrupa'da bir kuvvet boşluğu yaratmış, bu boşluğu ise Bulgar Türkleri doldurmaya çalışmışlardır."*[2]

Günümüzdeki Bulgaristan Devleti'nin tarihî XX. yüzyılda başlamakla birlikte tarihteki ilk Bulgar devletinin varlığı VII. yüzyıla kadar geri gitmektedir; ancak bu dönemlerde sözü edilen Bulgar Devleti'nin kurucuları Bulgar Türkleri olup, halkının büyük çoğunluğu Slav olan bir devlettir. Bulgaristan tarihini, Bulgar adı ile bilinen ilk devletten günümüz Bulgaristan'ına kadar uzanan sürede ana hatlarıyla 4 döneme ayırmak mümkündür:

1. I. Bulgar Devleti (681-1018)
2. II. Bulgar Devleti (1187-1396)[3]
3. Özerk Bulgar Prensliği (1878-1908)
4. Bağımsız Bulgaristan (1908'den günümüze).

VII. yüzyıldan itibaren günümüz Bulgaristan topraklarını içine alan sahada kurulmuş olan Bulgar Devletleri I. ve II. Bulgar Devleti olarak sınıflandırılmıştır. I. ve II. Bulgar Devletleri, Bizans İmparatorluğu yıkılıncaya kadar Bizans İmparatorluğu ile mücadele etmişlerdir. Bulgarlar bazı dönemlerde Bizans İmparatorluğu egemenliği altında yaşamışlardır. 14. yüzyılda Türklerin Rumeli'ye çıkmasından sonra bağımsızlıklarını yitirerek Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girmişlerdir. Osmanlı Türklerinin Balkanlara geldiğinde karşılaştığı Bulgarlar, Türklük özelliklerini yitirmiş yeni bir Slav ulusudur.

Bugünkü Bulgarların atalarının Türk asıllı olduğu görüşü ilk defa 1882 yılında A. Vambery tarafından dile getirilmiştir.[4] Proto-Bulgarların Türk oldukları gerçeği bazı Bulgar bilim adamları arasında da kabul görmüştür. Bu isimler arasında Prof. İvan Şişmanov 1900 yılında yayımladığı bir eserinde ilk Bulgarlarla ilgili bilgiler vermiş ve ilk Bulgar Devleti'ni kuran Bulgarların Türk kökenli olduğu tezini savunmuştur. Benzer görüşler daha sonraları Bulgaristan'da araştırmalarda bulunan Macar tarihçi Geza Feher, Türk filolojisi uzmanı G. Nemeth ile L. Rasonyi'nin dil incelemeleri sonrasında kesinlik kazanmıştır.[5] Aynı görüşler İbrahim Kafesoğlu'nun *"Türk Bulgarlarının Tarih ve Kültürüne Kısa Bir Bakış"* ve *"Bulgarların Kökeni"* isimli eserlerinde de doğrulanmıştır.[6]

Bulgar Türkleri VI. ve VII. yüzyıllarda Slav unsurların çoğunluğu oluşturduğu bir bölgede söz konusu Slavları teşkilatlandırmışlar ve onlarla karışmışlar; böylece günümüzdeki Bulgar milleti mey-

---

2 Geza FEHER, *Bulgar Türkleri Tarihi* (Çev: Komisyon), Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara, 1999, s.9

3 Ayşe KAYAPINAR, *"II. Bulgar Krallığı",* Balkanlar El Kitabı, C.1, *(*Der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ*),* Karam ve Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s.232

4 Hüseyin MEMİŞOĞLU, *Bulgaristan'da Türk Kültürü*, TKAE Yayınları, Ankara, 1995, s.10

5 İbrahim KAFESOĞLU, *Bulgarların Kökeni*, TKAE Yayınları, Ankara, 1985, s.1

6 Hüseyin MEMİŞOĞLU, age., s.11

dana gelmiştir. Bulgar Türklerinin giderek Slav dilini konuşmalarına karşın, Slavlar da Bulgar Türklerinin teşkilatçılık ve askeri alandaki meziyetlerini benimsemiş ve korumuşlardır.[7] Bu teşkilatçılık sayesinde, Roma İmparatorluğu'nun zayıfladığı ve Doğu Roma (Bizans)'nın da kuzeyden ve doğudan gelen akınları durduramadığı zamanlarda, bölgedeki güvenliği Bulgar Türkleri sağlamıştır. Ayrıca Balkanlardaki ilk Slav milletlerinden biri olan günümüzdeki Bulgarların teşekkülünde Bulgaristan Türklerinin etkisi olduğu bilinmektedir.

Osmanlı Türklerinin Bulgarlar ile karşılaşmaları I. Murat Dönemi'ne rastlamaktadır. Balkanların güneyindeki bütün Bulgar toprakları, Osmanlılar tarafından büyük oranda I. Murat devrinde (1362-1389) fethedilmiştir. Bu dönemde Bulgaristan'ın kalan kısmı da üç parçaya bölünmüştür; Vidin Beyliği, Tırnova Krallığı ve Dobruca Beyliği. Bu üçü genel olarak Osmanlılara bağlı olmayı kabul etmişler; ancak Bulgar Kralı İvan Şişman'ın Sırplarla beraber Türk hakimiyetine karşı cephe alması üzerine, Yıldırım Bayezid devrinde oğlu Süleyman Çelebi kumandasındaki kuvvetlerce Tırnova işgal edilerek (1393) buradaki krallığa son verilmiştir. 1396 Niğbolu zaferinden sonra Vidin, 1400'de de Dobruca fethi gerçekleşmiş olup kademeli olarak Bulgar Krallıklarının bütün izleri ortadan kaldırılmıştır.[8]

I. Murat devrinden II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Osmanlı Devleti hakimiyeti altında yaşayan Bulgarların beş asır boyunca kendi devletleri olmamıştır. Günümüzdeki Bulgaristan Devleti'nin kuruluşunun temelleri ise "93 Harbi" olarak bilinen "1877-1878 Osmanlı-Rus" savaşına dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşı kaybetmesinden sonra, Türk ve Rus heyetleri arasında 3 Mart 1878'de Yeşilköy (Ayastefanos) Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla birlikte Osmanlı Devleti, Rumeli'de büyük toprak kaybetmenin yanı sıra; Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlığını ve Tuna eyaletinde kurulacak geniş bir Bulgar Prensliği'ni de kabul etmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde, pek çok Batılı devletin katılımıyla 13 Temmuz 1878'de Berlin'de toplanan kongre, Yeşilköy Antlaşmasını yeniden düzenleyerek, kurulan Bulgar Prensliği'ni küçültmüştür. 1885'te ise Bulgar Prensliği Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Rumeli vilayetini kendi sınırlarına katarak büyümüş; II. Meşrutiyetin ilanı sonrasında, 5 Ekim 1908'de krallık ilan ederek, Osmanlı İmparatorluğu'ndan siyasi olarak ayrılmıştır.[9]

Bulgarların sorunsuz bir şekilde uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde kalmalarında Osmanlıların bölgede izledikleri tolerans merkezli siyaset etkili olmuştur. Ancak bölgedeki söz konusu Türk egemenliğine rağmen, zamanla farklı unsurların etkisi ile Bulgarlar arasında ulus bilinci ve bağımsızlık düşüncesi ortaya çıkmış; Türk egemenliğinden kopuş ve bağımsız Bulgaristan'a giden sürecin fikrî altyapısı oluşmaya başlamıştır.

İsmail Yıldız, *"Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri (1878-1908)"* adlı çalışmasında, Bulgarlar arasında ulus bilinci ve bağımsızlık düşüncesinin ilk olarak Patrikhanenin sosyal ve ekonomik alanda Bulgarlara uyguladığı kültürel haksızlıklar neticesinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Bulgarlarda ulus bilinci ve bağımsızlık düşüncesi, Osmanlı Devleti'nden çok Patrikhaneye karşı başlamıştır. Daha sonra bu düşünce eğitim faaliyetlerinde, ardından da Bulgar basın ve yayın hayatında kendini göstermeye başlamıştır. Fransız İhtilali'nin Balkanlarda görülen etkileri, başta Rusya olmak üzere Avrupa devletlerinin de Bulgar bağımsızlık düşüncesini Osmanlı Devleti'ne karşı desteklemeleri, Bulgar bağımsızlık düşüncesinin isyan hareketlerine dönüşmesine neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler neticesinde Bulgaristan 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrası fiilen bağımsız hâle gelmiştir.[10] Bulgarların uluslaşma sürecindeki önemli etkenler genel olarak şöyle özetlenebilir:

---

7 Geza FEHER, age., s.87

8 Yusuf HALAÇOĞLU, *"Bulgaristan",* Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.6, İstanbul, 1992, ss.396-398

9 Savaş ÇAĞLAYAN, *Bugaristan'dan Türkiye'ye Göçler* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007, ss.5-6

10 İsmail YILDIZ, *Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, ss.8-34

1789 Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik düşüncesi, Rusların Panislavist politikaları, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Bulgarları istismarı, 1848 ihtilalleri, isyan komitelerinin kurulması ve bu komitelerin Bulgaristan'da iç karışıklıklar çıkarması, Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasındaki temel etkenlerdir. Tüm bunların yanında Paisiy ve Sofroni gibi Bulgar papazlar ile Jorj Venelin adlı Rus filoloğun sosyolojik çalışmaları da Bulgarlar'da bağımsızlık düşüncesini uyandıran etkenler arasındadır.[11]

Tarih araştırmalarına göre, Bulgarlarda millî bilinç ve bağımsızlık düşüncesinin uyanmasında etkili olan en önemli nedenlerden biri de, Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm milletlere olduğu gibi, Bulgarlara karşı da takip ettiği hoşgörü siyaseti olmuştur. Örneğin Bulgar yazar Vasil Atanasov'a göre, Bulgarlar yüzyıllar boyu milliyet ve dillerini bu hoşgörü sayesinde koruyabilmiştir.[12] Yine Bulgar Prof. G. P. Genov'a göre, 19. yüzyılın başına kadar millî bir bilinç taşımayan Bulgarlarda, bu bilincin oluşmasında ve Bulgarların uyanmasında Türklerin takip ettikleri hoşgörü siyaseti önemli bir rol oynamıştır.[13]

Bağımsız Bulgaristan Devleti'nin 1908 yılında resmen kurulduktan sonraki dönemlerini ülkede yaşanan sosyal ve siyasal olaylara bağlı olarak şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

"1. Bulgaristan Özerklik Kazanması : Prenslik Dönemi (1878-1908)

2. Bulgaristan'ın Bağımsızlık Kazanması: Krallık Dönemi (1908-1944)

3. Bağımsız Bulgaristan: Çiftçi Partisi Dönemi (1919-1923) ve Faşist Dönem (1923-1944)

4. Sosyalist Dönemler: Birinci Sosyalist Dönem (1946-1970) ve İkinci Sosyalist Dönem (1970-1989)

5. Demokratik Dönem (1989'dan günümüze) ." [14]

Bulgaristan'ın bağımsız bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmasından 1946 yılında Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilanına kadar geçen sürede, ülkede birçok askeri darbe ve siyasal olay yaşanmıştır. Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ve bu yenilginin ülkede meydana getirdiği sosyal ve siyasi bunalımlar, savaş karşıtı bir parti olan Çiftçi Birliği Partisi'nin 1919 yılında yapılan seçimlerde iktidara gelmesinde en temel etken olmuştur. Aynı yıllarda, "Bulgar Sosyal Demokrat İşçi Partisi" adını "Komünist Parti" olarak değiştirmiş ve ülkenin daha sonraki siyasi hayatına yön verecek olan "Bulgaristan Komünist Partisi (BKP)" kurulmuştur. "Çiftçi Birliği Partisi" iktidarına 9 Haziran 1923 tarihinde askerlerin de katıldığı darbeyle son verildikten sonra, ülke 1944'e kadar sürecek olan faşist bir döneme girmiştir. Bu dönem içerisinde 19 Mayıs 1934'te yapılan bir diğer askeri darbe, ülkedeki faşist diktatör yönetimi daha da güçlendirmiştir.[15] 1920 ve 1930'lu yıllarda "milliyetçilik" birçok Avrupa ülkesinde görüldüğü gibi Bulgaristan siyasetinde de yükselen değer olmuş ve siyasi yönetim bu ideolojiye göre şekillenmiştir. Özellikle "Anavatan Savunması (Rodna Zaştita)" gibi, faşist Bulgar kuruluşları, başta Türkler olmak üzere bütün etnik azınlıklara karşı mücadele etmiş ve tek uluslu bir Bulgar Devleti idealini gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

Bulgaristan'da 1944 öncesi yıllarda "Vatan Cephesi" olarak adlandırılan siyasal oluşum çatısı altında örgütlenen diktatörlük karşıtı hareket, 9 Eylül 1944'te Rusların Bulgaristan'a girmesiyle yönetimi ele geçirmiş ve BKP'nin (Bulgaristan Komünist Partisi) de etkin bir şekilde içerisinde bulunduğu siyasi oluşum iktidara gelmiştir. Bu siyasal hareket içerisinde sosyalistlerin tesiri artarak devam et-

---

11 Halil İNALCIK, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.17

12 Vasil ATASANOV, *"Bılgaro-Turskite Otnoseniya (Türk-Bulgar İlişkileri)"*, Slovo, Yıl.11, S.294, Sofya, 1932, s.2 (Hüseyin MEMİŞOĞLU age., s.45'ten naklen)

13 G. P. GENOV, *"Bılgariya i Balkanskite Konferentsii (Bulgaristan ve Balkan Konferansları)"*, *Otets Paisiy,* S.7-8, Sofya, 1931, s.93 (Hüseyin MEMİŞOĞLU age. s.48'den naklen)

14 İlksen ŞAHİNBAŞ, *Zorunlu Göç Olgusu Bağlamında Bulgaristan Türkleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), S.A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007, ss.14-46

15 Savaş ÇAĞLAYAN, agt., s.8

miş ve Bulgaristan sosyalist bir rejim ile yönetilmeye başlamıştır. Bulgaristan'da Sosyalizmin hakim olduğu 1944-1989 yılları arasındaki en önemli devlet adamı Todor Jivkov'dur. Todor Jivkov'un Bulgar siyasal yaşamındaki geçmişine bakıldığında, 25 Aralık 1948'de B.K.P. Merkez Komite üyeliğine seçildiği, 1954'te parti içerisinde yükseldiği ve 1956'da da iktidara geldiği görülmektedir. Bulgaristan'da sosyalist yönetim anlayışı 10 Kasım 1989'a kadar sürmüştür.[16]

1989'da Sosyalist rejimin sona ermesiyle, Bulgaristan siyasal yaşamında "Demokratik Dönem" başlamıştır. 29 Aralık 1989'da ülkede bulunan Türklere kendi adlarını yeniden kullanma ve serbestçe ibadet etme hürriyeti tanınmıştır. Bu dönemde azınlıklara uygulanan baskı azalmış, Türkçe seçmeli dil olarak ilköğretimin ilk kademesinde ders programlarına girmiş ve Müslümanlara kendi din adamlarını belirleme hakkı verilmiştir.[17]

Ülkede komünist rejimin sona ermesiyle Bulgaristan Türkleri siyasi haklarını tekrar elde etmişlerdir. Kısa sürede teşkilatlanan Türkler, çeşitli siyasi partiler kurmuşlardır. Bunlar arasında "Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH)" demokratik dönemin ilk günlerinden itibaren Bulgaristan siyasi hayatının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Şu ana kadar yapılan bütün seçimlerde parlamentoya girmeyi başarmış, hatta çeşitli koalisyon hükümetlerinde görev almıştır. Haziran 2005 seçimlerinde 34 milletvekili çıkarmış olan HÖH, bu sonuçla Bulgar meclisindeki en büyük üçüncü parti konumunu elde etmiştir.[18]

2004 yılında NATO üyesi olan Bulgaristan 01 Ocak 2007'de de AB'nin tam üyesi olmuştur. Bulgaristan'da sosyalizm, liberal ekonomiye geçiş süreci günümüzde de devam etmektedir.

G. 1. 2. Bulgaristan'ın Fiziki Coğrafyası

Bulgaristan'ın yüzey şekillerinin büyük bölümünü Balkan Dağları oluşturur. Balkan; Türkçe bir kelime olup *"ormanlık da*ğ*"* anlamına gelmektedir.[19] Balkan Dağları üçüncü zamanda meydana gelen Alp Orojenezi sonucu oluşan Dinar-Toros Dağ sistemine bağlı bir kıvrım dağ silsilesidir. Sırbistan'ın doğusundan kuzeybatı Bulgaristan'a girerek doğuya doğru hilal şeklinde Esas Balkan ve Anti Balkan Dağları olarak 560 km'lik çift silsile halinde uzanmaktadırlar. Bu dağlar ülkenin doğusunda Şumnu ili sınırları içinde sona ermektedir.[20]

Balkan Dağları (Stara Planina) Bulgaristan'ı kuzeyde Tuna Platosu, güneyde ise Trakya Platosu olarak kabaca iki coğrafi bölgeye ayırır. Oldukça dağlık bir coğrafyaya sahip olan güney Bulgaristan'da Rodop ve Rila sıradağları yer alır. Ülkenin ve Balkanların en yüksek dağı olan 2925 metre rakımlı Musala Dağı da burada bulunmaktadır.[21]

Bulgaristan akarsularının beşte üçünün suları Karadeniz'e, geri kalan beşte ikisi Ege Denizi'ne ulaşır. Karadeniz'e dökülen nehirlerin başlıcaları Tuna'nın kollarıdır. Bunların en önemlileri batıdan doğuya doğru Lom, Ogosta, İsker, Vit, Osma ve Yantra nehirleridir. Bazı akarsular da doğrudan doğruya Karadenize ulaşır. Bunlar arasında en önemlisi Kamçık suyudur. Meriç ve kolları ile Mesta-Karasu ise Ege Denizi'ne dökülmektedir.[22]

Ülkenin en önemli ırmağı olan Tuna Nehri, aynı zamanda Romanya-Bulgaristan sınırını oluşturur. Bulgaristan sınırları içerisinde doğup, Yunanistan-Türkiye sınırını oluşturarak Ege Denizi'ne dökülen Meriç (Maritsa) Bulgaristan'ın bir diğer önemli akarsuyudur.

---

16 Savaş ÇAĞLAYAN, agt., s.9

17 Vedat S. AHMET, *"Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Siyasi ve Kültürel Tarihine Dair Genel Bir Çerçeve", Türkler Ansiklopedisi,* C.20, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss.385-394

18 Nuray EKİCİ, *"Bulgaristan Türkleri"*, *Balkanlar El Kitabı,* C.2, (Der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ), Karam ve Vadi Yayınları, Ankara, 2007, ss.518-519

19 İbrahim GÜNER, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005, s.47

20 Besim DARKOT, *Ülkeler Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1969, s.16

21 İbrahim GÜNER, age., s.48

22 Nazif KUYUCUKLU, age., s.392

Ülke topraklarının %35'ini karışık ormanlar; meşe (Quercus Pedunculate), ıhlamur (Tilia), kayın (Fogus); %17'sini otlak alanlar, %39'unu tarım alanları ve %9'unu diğer alanlar oluşturmaktadır.[23]

Bulgaristan'ın matematiksel konumu 41. ile 44. kuzey enlemleri ile 22. ile 28. doğu boylamları arasındadır.

Harita 2: Bulgaristan'ın Fiziki Coğrafyası

Bulgaristan ılıman ve subtropikal iklimlerin birbirleri ile çakıştığı geçiş kuşağında yer almasının yanı sıra, hem Afrika ve Asya kıtalarına hem de Anadolu yarımadası ile Akdeniz havzasına en yakın Avrupa ülkelerinden biridir. Bulgaristan'ın bu çok boyutlu coğrafi konumu toprak, bitki örtüsü, yağış ve akarsu gibi, fiziki coğrafya unsurlarının ve kısa mesafelerde derin jeoekolojik farklılaşmaların oluşmasına neden olmuştur.[24]

Bulgaristan'da iklim bakımından birbirinden farklı kesimler görülür. En kuzeyde karasal iklimin hüküm sürdüğü bir bölge bulunur. Karadeniz kıyılarında daha yumuşak ve kışları ılık, yazları ise çok sıcak olmayan orta derecede yağışlı bir iklim göze çarpar. Ülkenin güneyine doğru yazların kurak ve sıcak geçtiği ve kış mevsiminde bol yağış alan Akdeniz iklimi etkileri belirir. Bulgaristan'da dördüncü bir iklim tipi olarak dağ ikliminden söz edilebilir. Yükseltisi 1.000 metrenin üzerinde bulunan yerlerde hüküm süren bu iklimde yazlar serin; kışlar soğuk, sert rüzgarlı ve bol yağışlı geçer. Bu iklim tiplerine bağlı olarak doğal bitki örtüsü ülkenin kuzeyinde step, Karadeniz kıyılarına doğru ve yükseklerde orman şeklindedir.[25]

23 Besim DARKOT, age., s.48

24 Emin ATASOY, *Beşeri ve Kültür Coğrafyası Işığında Bulgaristan,* MKM Yayıncılık, Bursa, 2010, s.68

25 Nazif KUYUCUKLU, age., s.391

G. 1. 3. Bulgaristan'ın Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı

Bulgaristan; Balkan ülkeleri arasında nüfus yoğunluğu az olan ülkelerden biridir. (1989'da 8.987.000). Ülkede nüfus yoğunluğu kilometrekarede 81 kişidir. Bu ortalama yoğunluk ülke yerleşim birimlerine dengesiz bir şekilde dağılmıştır. Ülkede nüfus artışı son yıllarda sıfırın altına düşmüştür. Halkın %60'tan fazlası şehirlerde oturmakta ve nüfusun yaklaşık %83'ü üretimde, geri kalanı da hizmet sektöründe çalışmaktadır.[26]

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Bulgaristan nüfusunun etnik yapısı hakkında resmî belgelere rastlanmamaktadır. Bu husus, II. Dünya Savaşı öncesi Bulgaristan'ın yani Bulgar Krallığı'nın istatistiklerine dayanarak ortaya konulabilir. 1938 istatistik yıllığına göre 1934'te ülkede başta Bulgar, Türk, Çingene, Yahudi ve çok az sayıda Ermeni ve Rum yaşamaktaydı. Sözü edilen kaynağa göre bu tarihte toplam nüfusun %86,8'ini Bulgarlar, %10,2'sini Türkler, %1,3'ünü Çingeneler, %0,5'ini de Yahudiler oluşturmaktaydı. Bu oranlar önceleri daha da farklı olmuştur. Bulgar Devlet İstatistik Kurumu verilerine göre 1887'de Türklerin Bulgaristan nüfusu içerisindeki oranı %19,2, 1892'de %17,2, 1900'de %14,4'tür. 1900 yılında Yunanlıların oranı da %1,8'dir. II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Bulgaristan'dan dış göç hareketleri olmuş, Yahudi nüfusun büyük bölümü İsrail'e, Ermenilerin önemli bir bölümü Ermenistan'a, Türklerin de önemli bir kısmı değişik zamanlarda Türkiye'ye göç etmişlerdir. Osmanlı Devleti zamanında 1879 yılında başlayan Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye göç hareketi daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir.[27] Bulgaristan nüfusu 2008 verilerine göre 7.640.000 olup km²'ye 68 kişi düşmektedir. Ülke nüfusunun %67'si kırsal alanlarda, %33'ü şehirlerde yaşamaktadır. Doğum oranı %0.10,5, ölüm oranı ise %0.12,7'dir. Bu istatistik verilerinden anlaşılacağı üzere ülkenin nüfusu giderek azalmaktadır. Nitekim 1998 yılında ülke nüfusu 7.930.000 iken, geçen on yılda yaklaşık 200.000 kişi azalmıştır. Bu nüfus azalmasında ülkenin AB'ye üye olması ve dış göç vermesi de etkili olmuştur. Ülkenin 28 ili içinde Sofya (1.393.000), Filibe (376.000), Varna (349.000), Burgaz (203.000), Rusçuk (167.000) nüfus ve yerleşme açısından önemli şehirlerdir.[28]

Bulgaristan, diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi, etnik açıdan çeşitlilik gösteren bir ülkedir. Etnik açıdan nüfusun %83,9'u ile Bulgarlar ülkede etnik çoğunluğu oluşturmaktadır. Ülkede bulunan en büyük azınlık resmî rakamlara göre %9,4 (746.664) nüfus oranı ile Türklerdir. Bulgaristan'daki Türk nüfusu bu oranı ile Balkanlardaki en büyük Türk topluluğu olma özelliğini korumaktadır. Aslen Orta Asya kökenli bir millet olan ve Slav dili konuşan Pomak Türkleri ise %4,7 nüfus oranı ile ülkenin ikinci büyük azınlığını oluştururlar. Ruslar, Ermeniler, Ulahlar, Makedonlar, Yunanlılar ve Yahudiler ise ülkedeki diğer azınlıklardır.[29] Konuyla ilgili olarak Muharrem Taş, "*Bulgaristan'da ve Yunanistan'da Türk Azınlıkların Siyasi Hakları*" adlı çalışmasında, ülkenin etnik nüfus dağılım oranlarını şu şekilde vermiştir:

Etnik Grup	**Nüfus**	**Oran%**
Bulgar	7.271.185	85.670
Türk	800.062	9.426
Roman	313.396	3.692
Ermeni	13.677	0,161
Tatar	4.515	0,053
Yahudi	3.461	0,041
Gagavuz	1.478	0,017
Diğer	70.489	0,831

Tablo 1: Bulgaristan Nüfusunun Etnik Gruplara Göre Dağılımı[30]

26 Nazif KUYUCUKLU, age., s.392

27 Nazif KUYUCUKLU, age., s.392

28 İbrahim ÖZKAN, *Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2008, s.8

29 İbrahim ÖZKAN, agt., s.8

30 Muharrem TAŞ, *Bulgaristan ve Yunanistan'da Türk Azınlıkların Siyasi Hakları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), S.A.Ü.

Bulgaristan ve Bulgaristan Türkleri üzerinde önemli çalışmaları olan bilimadamlarından Emin Atasoy, "*Beşeri ve Kültür Coğrafyası Işığında Bulgaristan*" adlı çalışmasında Bulgaristan'ın nüfus yapısında demografların yapmış oldukları hesaplamalara göre 2050 yılında Bulgaristan nüfusunun yaklaşık 3 milyon azalacağını, ülkedeki aritmetik nüfus yoğunluğunun da gerileyeceğini, böylece 2050 yılındaki ülke nüfus değerlerinin Bulgaristan'ın en iyi ve en gelişmiş dönemi olan 1912 yılındaki nüfus değerlerinin de altına düşebileceğini belirtmektedir. Atasoy'a göre; *"Bulgaristan'da nüfus azalmasının jeokültürel, jeoekonomik ve jeopolitik boyutları ve sonuçları vardır. Bulgar nüfusundaki bu hızlı erimeye karşın, ülkenin Türk ve Roman nüfusundaki yüksek doğum oranı etnik ve dinsel nüfus dağılımının ilerleyen yıllarda Bulgarlar aleyhine değişebileceğini göstermektedir. Bulgar bilimadamı Atanas İvanov'a göre ise, Bulgaristan'da Bulgar nüfusun azalması, Müslümanları ve Türkleri azınlık olmaktan çıkarıp siyasal anlamda etkin hale getirecek ve bu suretle yöneten durumuna yükselmelerine neden olabilecektir."*[31]

Tarih boyunca farklı kültür, medeniyet ve devletlerin varlık gösterdiği Bulgaristan, etnik yapı bakımından olduğu gibi, dinsel yapı bakımından da büyük bir çeşitlilik göstermektedir. 2001 yılı Bulgar Millî İstatistik Kurumu verilerine göre; Bulgaristan nüfusunun %83'ü Ortodoks Hıristiyan, %1'i ise Katolik, Ermeni Kilisesi'ne bağlı olanlar ve Protestan Hristiyanlardan oluşur. Ülke nüfusunun yaklaşık %13'ü ise Müslüman'dır. Emin Atasoy ülke nüfusunun dinsel dağılımını şu şekilde göstermiştir:

Dinî İnanç	**1910**	**1920**	**1926**	**1934**	**1946**	**1992**	**2001**
	Oransal Dağılım						
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ortodoks Hristiyanlar	84.0	83.8	83.4	84.4	84.9	85.7	82.6
Müslümanlar	13.9	14.3	14.4	13.5	13.3	13.1	12.2
Katolik Hristiyanlar	0.7	0.7	0.7	0.8	--	0.6	0.6
Protestan Müslümanlar	0.1	0.1	0.1	0.1	--	0.3	0.5
Museviler	0.9	0.9	0.8	0.8	0.6	0.0	0.0
Ermeni Gregoryenler	0.3	0.2	0.5	0.4	--	0.1	0.1
Diğer Dinler	0.0	0.0	0.0	0.4	1.1	0.2	0.1
Kendinî Tanımlamayanlar	--	--	--	--	--	--	3.9

Tablo 2: 1910-2001 Yılları Arasında Bulgaristan Nüfusunun Dinsel Yapısı[32]

Bulgaristan ekonomisinin durumu, ülkenin içinde bunduğu farklı dönemlere göre değişiklik göstermiştir. 1990 yılına kadar devlet yönetiminde sosyalist ekonominin hakim olduğu ülke, Doğu Bloğu'nun çözülmesi sonucu Sovyet pazarını kaybetme ve kapitalist ekonomiye geçiş sorunları nedeniyle, 1990'lı yıllar boyunca millî gelirin küçüldüğü çok ağır bir ekonomik bunalım yaşamıştır. Bulgar ekonomisi, 1990'lı yılların sonundan itibaren BM yardımları ve AB'ye katılımın sağladığı imkanlar ile toparlanma sürecine girmiş ve Avrupa ülkeleri arasında en hızlı büyüyen ekonomilerden biri olmuştur. Bulgaristan ekonomisi ile ilgili bazı istatistik verileri şöyledir:

"Bulgaristan'ın millî geliri 2009 verilerine göre 90 milyar dolar, kişi başına düşen millî gelir ise 12.600 dolardır. Ülkenin toplam dış borçları, 2008 yılında millî gelirin %14.1, 2009 yılında %14.7'sini

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007, s.61

31 Emin ATASOY, age., ss.67-68

32 Emin ATASOY, age., s.16

oluşturmaktadır. Aynı yılda enflansyon oranı %1.6'dır. Gayri safi millî gelirin sektörlere göre dağılımında ise tarım %7.5, sanayi %27.6 ve hizmet sektörü %64.9'luk orana sahiptir. Nüfusunda yoksulluk sınırı altında yaşayanların oranı %14'tür."[33]

Günümüz Bulgar kültürü Trak, Slav ve Bulgar kültürlerinin bir karışımı olmakla birlikte Yunan, Roma, Osmanlı ve Kelt kültürlerinden de izler taşımaktadır. *"Bulgaristan'da görülen Trak eserleri pek çok lahit ve altın hazineyi içerir. Ülkenin sınırları Roma İmparatorluğu'nun Moesia, Trakya ve Makedonya eyaletlerini içerir ve pek çok arkeolojik keşif Roma dönemine dayanmaktadır. Bulgaristan tarihindeki Roman ve Makedon etkilerinin yanında eski Bulgarların da müzik ve erken dönem mimaride etki bıraktıkları görülmektedir. Birinci ve İkinci Bulgar İmparatorlukları Slav kültürü egemenliği altında kalmışlar; Preslav ve Ohrid Edebiyat okulları sayesinde Doğu Ortodoks Slav dünyasında edebî ve kültürel anlamda büyük bir iz bırakmışlardır. Doğu Avrupa ve Asya'da pek çok ülkede kullanılan Kiril Alfabesi bu edebiyat okullarında şekillenmiştir. Avrupa'daki en eski ve dünyadaki altıncı en eski şehir olan ve M.Ö. 3000'den beri yerleşim yeri olduğu bilinen Filibe'deki Antik Roma tiyatrosu tarihî olarak büyük öneme sahiptir. Varna şehrindeki bir Nekropolden çıkarılmış ve M.Ö. 5. bin yıldan kalmış olan buluntu dünyanın en eski işlenmiş altın hazinesidir. Ülkenin Orta Çağ'a kadar uzanan bir müzik tarihî vardır. Yoan Kukuzel (1280-1360), Orta Çağ Avrupasının bilinen en eski bestecilerinden biridir. Bulgarların ulusal halk müziği ayırt edilebilen bir sese sahiptir ve bu müzik türünde çeşitli geleneksel müzik aletleri kullanılır. Geleneksel müzik aletleri arasında gadulka, gayda, kaval ve davul vardır. Bulgar Devlet Televizyonu Kadın Ses Korosu, Avrupa'daki en başarılı halk müziği topluluklarından biridir ve 1960'ta bir Grammy Ödülü almıştır."*[34]

Günümüz Bulgaristan kültürü, Balkan Slav kültürünün bir parçası durumundadır. Müzik, yemek, giyim gibi birçok kültürel alanda Slav kültürünün izleri vardır. Balkan uluslarının tamamında olduğu gibi, Bulgar kültüründe de Türk kültürünün izlerine rastlanmaktadır. Bulgaristan'da Türklere ait birçok mimari yapı olduğu gibi, Türkler ile etkileşim, Bulgar müziğine, yemek kültürüne ve Bulgarca'ya da yansımıştır.

G. 2. Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan devletinin kurulmasından sonra bu ülkede varlığını devam ettiren Türk topluluğudur. Çalışmamızın bu bölümünde, çalışma konumuz olan Bulgaristan Türkleri hakkında genel bilgi verilecektir.

Bulgaristan Türkleri, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Tuna ve Edirne vilayetlerinde yaşamıştır. Tuna vilayeti, Tuna nehrinden Balkan sıradağlarına kadar, Edirne vilayeti de Balkan sıradağlarından Marmara Denizi'ne kadar uzanan toprakları kapsamaktadır. Bulgaristan Türkleri hakkında önemli çalışmaları olan araştırmacı Bilal N. Şimşir, bu bölgelerde yaşayan Türklerin "Bulgaristan Türkleri" olarak anılmaya başlanmasının, bu iki vilayet üzerinde Bulgar Devleti'nin kurulup genişlemesine bağlı olarak üç aşamada gerçekleştiğini belirtmektedir:

"1. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan 1878 Berlin Antlaşması ile Tuna vilayetinin Sofya, Vidin, Rusçuk, Tırnova, ve Varna sancakları üzerinde bir Bulgar Prensliği kurulmuş ve böylece buralardaki Türkler anavatandan ayrılmıştır.

2. Aynı antlaşma ile Edirne vilayetinin Filibe (Plovdiv) ve İslimye (Sliven) sancakları üzerinde imtiyazlı Doğu Rumeli vilayeti kurulmuştur. 1885'te bu vilayet de Bulgaristan'a katılmış ve Doğu Rumeli Türkleri de Bulgar yönetimine bağlanmıştır.

3. Son olarak da 1912-13 yılları arasında meydana gelen Balkan Savaşı sonunda Bulgaristan,

33 Ramazan ÖZEY, *Türkiye ve Komşu Ülkeler Coğrafyası,* Aktif Yayınevi, İstanbul, 2010, s.153

34 http://tr.wikipedia.org/wiki/Bulgaristan#K.C3.BClt.C3.BCr, E.T.: 12.06.2011.

Batı Trakya ve Rodoplar bölgesinde şu dokuz Türk ilçesini daha topraklarına katmıştır: Kırcaali, Eğiridere, Koşukavak, Darıdere, Mestanlı, Ortaköy, Dövlen, Paşmaklı ve Nevrekop."[35]

Berlin Antlaşması ile kurulan Bulgaristan 63 bin km²'lik bir prensliktir. 1885'te 96.000, 1913'te 103.000 ve daha sonra 111.000 km²'lik bir ülke olmuştur.[36] Günümüzde sayıları bir milyonu aşan Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan nüfusunun yaklaşık %15'i ile ülkedeki en büyük ikinci etnik grubu oluşturmaktadır.[37] Çalışmamızın Bulgaristan Türklerinin "Tarihi", "Nüfusu", "Dinî Özellikleri", "Eğitim" ve "Edebiyat" alt maddelerinde bu Türk topluluğu hakkında daha ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

G. 2. 1. Bulgaristan Türklerinin Tarihi

Bulgaristan Türklüğü kavramı Bulgaristan'ın bağımsızlığı ile ortaya çıkmış olsa da Bulgaristan'daki Türk varlığının tarihî Bulgaristan'ın kuruluşundan daha önce başlamaktadır. Tarihi kaynaklarda Bulgaristan'daki Türk nüfus varlığının Osmanlı Devleti'nin bölgedeki fetihleri ile artış gösterdiği belirtilmektedir. Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda uyguladığı iskan politikası bölgedeki Türk nüfusun artmasını ve bölgenin Türkleşmesini sağlamıştır. Ancak Osmanlı Devleti öncesi dönemde de bölge çeşitli Türk boylarının yerleşme alanı olmuştur. Osmanlı Devleti öncesinde bölgede Kuman, Avar, Bulgar, Peçenek, Uz vb. gibi Türk boyları varlık göstermiştir. Osmanlı Devleti öncesi ve sonrası dönemi bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, Bulgaristan Türklerinin bölgeye yerleşmesinin iki yoldan gerçekleştiği söylenebilir. Bölgeye ilk gelenler VII. yüzyıldan itibaren kuzeyden gelenlerden; ikinci Türk akını ise 13. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti tarafından bölgeye yerleştirilen Türkmenlerden oluşmaktadır.[38] Bulgaristan'daki Türk varlığını tarihsel olarak üç dönem halinde değerlendirmeyi uygun bulduk.

G. 2. 1. 1. Osmanlı Devleti Öncesi Dönem

Bulgaristan, yaklaşık altı yüzyıl süren Osmanlı-Türk hakimiyetinden önce de çeşitli Türk boylarına yurt olmuştur. Bölgeye gelen ilk Türkler Asya'dan Karadeniz'in kuzeyini geçerek gelen Türk boylarıdır.

Türklerin bölgeye ilk gelişleri Kavimler Göçü ile ilişkili olup VII. yüzyıldan başlatılmaktadır. Bu dönemde bölgeye gelip yerleşen ve devlet kuran Türk boyları arasında Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Uzlar ve Kumanların isimleri sayılabilir. Karadeniz'in kuzeyinden gelen bu Türk boyları eski Türk inanışlarına mensupturlar ve Slavların yoğun olduğu yerlerde devlet kurmuşlardır.[39]

Bölgede etkili olan ilk Türk hakimiyeti, Atilla önderliğindeki Avrupa Hun Devleti'dir. Bu dönemde Hun Türklerinin birkaç koldan Tuna'yı geçerek Sofya, Filibe, Lüleburgaz gibi şehirleri ele geçirdikleri ve Bizans İmparatorluğu'nu vergiye bağladıkları bilinmektedir.[40] Hunlardan sonra bölgede etkili olan bir diğer Türk boyu Avarlar olmuştur. Orta Asya'da Göktürk Devleti'nin güçlendiği dönemlerde Balkanlara yönelen Avarlar burada güçlü bir devlet kurmuşlardır. Avarların kurduğu devlet 626'da İstanbul'u kuşatmış; ancak düşmanları Franklar tarafından devletlerine son verilmiştir. Avarlar daha sonraları Hristiyanlığı da benimsemeleriyle birlikte Slavlaşarak yok olmuşlardır.[41]

Bölgedeki bir diğer Türk hakimiyeti bugünkü Bulgaristan Devleti'ne adını veren Bulgar Türklerinin kurdukları İdil-Bulgar Türk Devleti olmuştur. Bugünkü Bulgarların ataları olan Proto-Bulgarların Orta Asya kökenli bir Türk kavmi olduğu bilim dünyasının üzerinde uzlaştığı bir husustur. IV. yüzyılda

35 Bilal N. ŞİMŞİR, *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2009, s.25

36 Bilal N. ŞİMŞİR, age., s.26

37 Kader ÖZLEM, *"Bulgaristan Anayasasında Azınlık Hakları ve Bulgaristan Türkleri" 21. Yüzyıl Dergisi,* S.77, 2015, s.32

38 Ömer TURAN, *"Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri", Balkanlar'da Türk Varlığı* (Der. Erhan Türbedar), ASAM Yayınları, Ankara, 2003, ss.18-43

39 Hüseyin MEMİŞOĞLU, *Bulgaristan'da Türk Kültürü*, TKAE Yayınları, Ankara, 1995, ss.9-24

40 İbrahim KAFESOĞLU, *Türk Millî Kültürü*, TKAE Yayınları, Ankara, 1977, ss.52-60

41 Akdes Nimet KURAT, *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Murat Kitabevi, Ankara, 1972, ss.24-29

bugünkü Bulgaristan topraklarını da kapsayan sahada büyük bir Bulgar Devleti kuran Bulgar Türkleri, IX. yüzyıla kadar bölgedeki etkinliklerini sürdürmüşlerdir.[42]

Bulgar Türk Devleti'nin askeri ve diplomatik alandaki başarıları ile öne çıkmış hanları Tervel Han (öl. 718), Telering Han (768-777), Kardam Han (777-804), Kurum Han (804-814), Omurtag (814-830) ve Boris Han (852-889)'dır. Hristiyanlığı benimseyen Boris Han, Bulgar Türklerinin Hıristiyanlığa geçişinde etkili olmuş devlet adamıdır.

Bulgarlardan sonra Orta Asya'dan Balkanlara gelen bir diğer Türk boyu da Peçeneklerdir. Bugünkü Bulgaristan'ın bulunduğu coğrafyada varlık gösteren Peçeneklerin Türk asıllı kavim oldukları şahıs adları, yaşayış tarzları, bıraktıkları maddi kültür eserleri, örf ve adetleri ile yazılı tarihî kaynaklardan anlaşılmaktadır.[43] Peçeneklerden sonra 11. yüzyılda Balkanlara geldiği bilinen bir diğer Türk boyu Uzlar'dır. 1064/65'te Tuna'yı geçerek Balkanlara gelen Uzlar, Trakya, Makedonya, Selanik ve Mora'ya kadar uzanan geniş bir alana yayılmışlardır. Uzların varlığına büyük ölçüde Peçenekler son vermiştir. Bunun yanı sıra salgın hastalık ve kıtlık yüzünden varlığı azalan Uzların Dobruca'da kalan bir bölümü yerleşik hayata geçip Hristiyanlığı kabul etmiştir. Günümüzde Hristiyan Türkler olarak bilinen Gagavuzlar bazı kaynaklarda bu Türk topluluğunun devamı olarak görülmektedir.[44]

Kuzeydoğudan Balkanlara akın eden son Türk boyu Kumanlar olmuştur. 11. ve 12. yüzyıllarda Ukrayna ve Romanya üzerinden Balkanlara ulaşan Kumanlar, ilk olarak kuzey Bulgaristan'ın Tuna boyu ve Dobruca bölgelerine, daha sonra güneye doğru inerek Rodoplar ve Makedonya'nın doğu kısımlarına yerleşmişlerdir. Makedonya'daki Kumanova, Sofya'daki Kumanitsi, Nevrokop'taki, Kumança, Kesriye'deki Kumaniçevo, Vidin'de Kumani adası, Niğbolu'da Komana, Lofça'da Kumanitsa gibi yerleşim birimlerinin isimleri bu Türk boyunun varlığını göstermektedir.[45] Osmanlı Devleti öncesi dönemde Bulgaristan'a Türk akınları sadece kuzeyden olmamıştır. Bu dönemde Anadolu'dan da bazı Türk boylarının bölgeye göç ettiği bilinmektedir. Bu Türk boylarından Babeki ve Çepniler, IX.-XII. yüzyıllarda Bizans İmparatorluğu yönetimi tarafından Batı Trakya ve Rodoplar üzerinde Latinlerin ciddi bir egemenlik kurmalarını engellemek için Anadolu'dan getirilmiş Türk boylarıdır. Batı Trakya, Rodoplar ve Vardar Makedonyasında iskan ettirilen bu Türklerin birçoğu, Konya'dan geldikleri için bu Türklere "Konyar Türkleri" adı verilmiştir.[46]

Bulgaristan'da Osmanlı Devleti öncesi Türk varlığı, büyük ölçüde kuzeyden gelen göçler ile birlikte gelişme göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki fetihleri ile birlikte bu kez güneyden (Anadolu'dan) gelen Türklerle bölgedeki Türk varlığı güçlenmiş; kuzeyden ve güneyden gelen Türk boyları birbiriyle karışmıştır.

G. 2. 1. 2. Osmanlı Döneminde Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan'da Osmanlı Türklerinin hakimiyeti 13. yüzyılda başlamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun genişleme dönemine rastlayan bu yıllarda uyguladığı fetih politikası ve buna bağlı olarak gerçekleşen iskan politikası, yeni kazanılan topraklara Anadolu'dan getirilen Türk boylarını yerleştirmeyi esas almıştır. Ömer Turan, Bulgaristan'daki Türk yerleştirmelerinin, 14. yüzyıldan başlayarak 16. yüzyıla kadar sürdüğünü ve yerleştirilen Türk boylarının yarı göçer topluluklar olduğunu belirtmektedir.[47] Bu yarı göçer Türk topluluklarının yerleşik kitlelere dönüştürülmesiyle Osmanlı Devleti'nin iskan politikası başarıya ulaşmış ve sınırlar güvence altına alınmıştır. İlk yerleştirilen boylardan sonra,

42 Hüseyin MEMİŞOĞLU, *Bulgaristan'da Türk Kültürü*, TKAE Yayınları, Ankara, 1995, ss.10-16

43 Akdes Nimet KURAT, *"Peçenek Tarihi", İslam Ansiklopedisi,* C.9, İstanbul, 1964, ss.535-540

44 Hüseyin MEMİŞOĞLU, age., ss.17-18

45 Plamen PAVLOV, "*Kumanite v obştestveno-politiçeskiya jivot na srednovekovna Bılgariya", İstoriçeski Pregled*, S.7, Sofya, 1990, s.22 (Hüseyin MEMİŞOĞLU, age., ss.18-19'dan naklen)

46 Hüseyin MEMİŞOĞLU, age., s.20

47 Ömer TURAN, age., s.34

Anadolu'nun yerleşik kitleleri de bölgeye yerleştirilmiştir.[48] Halil İnalcık da, Balkanlardaki Türk ve Müslüman azınlığın kökeninin Osmanlı Devleti'nin 14. ve 15. yüzyıldaki gelişme ve yerleştirme politikasına dayandığını belirterek, temelde bu uygulamanın iki amacı olduğundan bahseder. İlk amaç fethedilen yerlerin ve geçiş yollarının güvenliğinin sağlanması, ikinci amaç ise Anadolu'da karışıklık çıkaran göçebelerin yerleşik hayata geçirilmek suretiyle zararsız hale getirilmesidir. İnalcık'a göre "Osmanlı Devleti'nin uyguladığı bu politikanın sebebi ne olursa olsun, devletin Rumeli'yi Türkleştirmesinde çok iyi bir rol oynadığına kuşku yoktur"[49] Bu yorum ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, günümüzde Bulgaristan'da varlığını sürdüren Bulgaristan Türklüğünün oluşumunda Osmanlı Devleti'nin iskan politikalarının önemli etkisi olmuştur.[50]

Günümüz Bulgaristan'ını oluşturan topraklar üzerindeki ilk Osmanlı fetihleri I. Murad zamanında olmuştur. Bu dönemde Edirne ile birlikte onun savunmasında gerekli olan "Çirmen" ve ardından "Yanbolu" ile "Zağra" ele geçirilmiştir. Ele geçirilen yerlere Anadolu'dan getirilen Türkler iskan edilmiş, böylelikle nüfus yapısı Türklerin lehine değişim göstermiştir. Yeni idari teşkilatta Çirmen, Hasköy, Çırpan, Akçakızanlık, Yeni Zağra, bugünkü Türk toprakları içerisinde yer alan Ergene Bölgesi ve Tekirdağ vilayetinden meydana gelen ve Osmanlı Devleti'nin ilk sancaklarından biri olan Çirmen Sancağı kurulmuştur.[51]

Türkler Bulgaristan'a yoğun olarak XII.-XIX. yüzyıllar arasında yerleşmiştir. XVI. yüzyılda sancak nüfusunun %88'i (yaklaşık 35 bin) Müslüman Türklerden, %12'si de (yaklaşık 5 bin) Bulgar, Rum ve diğer gayrimüslimlerden meydana gelmektedir. III. Murat döneminde de nüfusun %87'si (yaklaşık 59 bin) Müslüman Türklerden %13'ü (yaklaşık 9 bin) Bulgar ve diğer Müslüman olmayan unsurlardan oluşmuştur.[52]

Yusuf Halaçoğlu, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin "Bulgaristan" maddesinde, Bulgaristan'ın Osmanlı idaresindeki dönemine dair önemli bilgiler vermiştir. *"Osmanlı idari teşkilatında Bulgaristan'ın bugün yer aldığı sahalarda 17. yüzyıl başlarına kadar Rumeli eyaleti içerisinde olmak üzere; Sofya Vidin, Silistre, Niğbolu, Çirmen, Vize ve Köstendil sancakları yer almıştır. 16. yüzyıla ait tahrir defterlerinden edinîlen bilgiye göre fetihten hemen sonra bu sancakların tahrirleri yapılmış, bu tahrirlerde yer alan kanunnamelerle bütün sancak ve kazaların vergi ve ticaretle ilgili durumları düzenlenmiş, ayrıca her beldenin Müslüman, Hristiyan ve Yahudi gibi dinî; Türk, Rum, Bulgar, Çingene, Yahudi, Ulah gibi milliyet unsurları tespit edilmiştir. 1632 yılından itibaren Bulgaristan'da Silistre, Niğbolu, Çirmen ve Vidin sancakları bulunmaktadır."*[53] Bu sancaklara bağlı bazı şehirlerin 16. yüzyılda çeşitli tarihlerdeki nüfusları hane olarak şu şekildedir:

Şehirler	**Müslüman**	**Hristiyan**	**Çingene**	**Toplam**
Eskicuma (1579)	85	7	_	92
Eski Zağra (1528)	2332	57	61	2450
Filibe (1489-1490)	796	78	33	907
Karinabâd (1528)	688	108	-	796
Kızanlık (1528)	936	360	-	1296
Köstendil (1573)	623	84	_	707

48 Ömer TURAN, *The Turkish Minority in Bulgaria (1878-1908)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, ss.19-20
49 Halil İNALCIK, *"Türkler ve Balkanlar", Balkanlar*, OBİV Yayınları, İstanbul, 1993, s.20.
50 Savaş ÇAĞLAYAN, agt., s.9
51 İbrahim ÖZKAN, agt., s.14
52 Yusuf HALAÇOĞLU, *"Bulgaristan"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.6, İstanbul, 1992, s.396
53 Yusuf HALAÇOĞLU, agm., s.397

Plevne (1516)	200	99	11	310
Plevne 11579)	558	180	44	782
Razgrad (1535)	104	-	-	104
Razgrad (1550)	195	-	-	195
Rusçuk (1528)	50	350	-	400
Rusçuk (1530)	525	532	-	1057
Silistre (1528)	8587	5188	-	13775
Sofya (1524)	848	280	-	1128
Sofva (1570)	1276	323	-	1599
Vidin 11528)	1138	19038	—	20176
Yanbolu(1528)	1424	75	-	1499

Tablo 3: Osmanlı İdaresinde Türk ve Bulgar Hane Oranı[54]

19. yüzyıla kadar Türk idaresinden şikayetçi olmayan Bulgarlar, 1789 Fransız İhtilali'nin etkileri ve Rusların Panislavist politikalarının bir sonucu olarak Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız bir Bulgar Devleti kurma fikrine yönelmişlerdir. Bulgaristan'da isyan komiteleri olarak da bilinen ayrılıkçı çetelerin faaliyetleri ile genişleyen olaylar, zamanla bütün Bulgarlar arasında yaygınlık kazanmıştır.[55]

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Bulgaristan'daki Türkler için de son derece önemli sonuçlar doğurmuştur. Müslüman Türk halkı bu savaş sonunda, Rusların desteğinde İstanbul yakınlarına kadar gelen Bulgarlar tarafından büyük zulüm görmüştür. Öldürme ve yağma dışında başta cami ve mezarlıklar olmak üzere, Türklerle ilgili her türlü yapı büyük oranda yok edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sona eren savaş sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması'nda Tuna vilayetinin Sofya, Niğbolu, Ziştovi, Rusçuk, Silistre, Varna, Şumnu, Lofça ve Tırnova gibi önemli sancaklarını da içine alan özerk bir Bulgaristan Prensliği kurulması kararlaştırılmıştır.[56]

Buralarda yaşayan Türklerin "Bulgaristan Türkleri" olarak anılması, Bulgar Prensliği'nin kurulmasını takip eden yıllarda benimsenmiştir. Aynı antlaşma Edirne vilayetinin Filibe (Plovdiv) ve İslimye (Sliven) sancakları üzerinde imtiyazlı Doğu Rumeli vilayetinin kurulmasını sağlamıştır. 1885'te bu vilayet de Bulgaristan'a katılmış ve Doğu Rumeli Türkleri de Bulgar yönetimine bağlanmıştır.[57]

Berlin Antlaşması ile kurulan Bulgaristan, yaklaşık 64 bin metrekarelik bir prensliktir. Bu prenslik 1885'te 96 bin, 1913'te 103 bin ve daha sonra 111 bin kilometrekarelik bir devlet olmuştur. Bulgaristan Osmanlı Devleti aleyhine genişledikçe daha fazla Türk nüfusunu da yönetimi altına almıştır. En son 1940'ta Güney Dobruca toprakları da Romanya'dan alınıp Bulgaristan'a verilmiş; buralardaki Türkler de Bulgaristan yönetiminde kalmıştır.[58]

Yaklaşık beş asır süren Türk egemenliği boyunca Bulgaristan'da Türklere yönelik ciddi bir başkaldırıya rastlanmamış, Bulgarlar ve Türkler uzun yıllar barış içinde yaşamışlardır. Bulgarların uzun yıllar Türk egemenliğinde kalmalarında Bulgaristan Türklüğünün Bulgarlara ve diğer azınlıklara karşı sergilediği tutum önemli yer etmiştir. *"Tuna Boyu Tarihi"* adlı eserinde Osman Nuri Peremeci Bulgarların kendi krallarından görmediği rahatı ve huzuru Türk idaresinde gördüklerini belirterek,

54 Yusuf HALAÇOĞLU, agm., s.397
55 Yusuf HALAÇOĞLU, age., s.397
56 Yusuf HALAÇOĞLU, age., s.398
57 Bilal N. ŞİMŞİR, age., s.25
58 Bilal N. ŞİMŞİR, age., s.26

Bulgarların, saldırı Türklere de yapılmış olsa düşmana destek vermediklerini ve ellerinden geldiğince Türklerin yanında yer aldıklarını belirtmektedir. Türk egemenliğindeki dönemde Bulgarlar can ve mal güvenlikleri sağlandığı için rahat bir duruma kavuşmuşlardır. Özellikle Bulgar köylüsü bu dönemde toprak sahibi olmuş ve güvenliklerini sipahiler sağlamıştır. Türk egemenliği altında Bulgarların manastır ve kliselerine dokunulmamış, Bulgarlara tam bir din ve vicdan hürriyeti sağlanmıştır. Osmanlı Türklerinin Bulgaristan'da yaptıkları en büyük değişim asırlardan beridir süregelen sınıf ayrılığını kaldırmış olmalarıdır. Osmanlı-Türk yönetimi döneminde Bulgaristan'da herkes kanun ve hükümet karşısında eşit olmuştur.[59]

Türkler Bulgaristan'da inşa ettikleri han, hamam, kervansaray, kemer, cami, medrese, mektep, şehir saatleri ve diğer yapıların yanısıra, günümüz Bulgaristan'ının bazı şehir ve kasabalarını da inşa etmişlerdir.[60]

G. 2. 1. 3. Bulgaristan Devleti Dönemi'nde Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan Devleti'nin kurulması ile başlayan dönemde ülkenin yaşadığı siyasi ve sosyal değişimlerden doğrudan etkilenmiştir. Bu etkileşimlere bağlı olarak bağımsız Bulgaristan Devleti döneminde gelişen Bulgaristan Türkleri tarihini ayrı alt başlıklar altında incelemek uygun olacaktır:

G. 2. 1. 3. 1. Prenslik ve Krallık Dönemi'nde Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan Türklerini Bulgaristan'ın bağımsızlığından sonraki dönemde tarihsel açıdan ele aldığımızda dört ana başlık altında incelemek mümkündür:

1. Bulgar Prensliği Döneminde Bulgaristan Türkleri (1877-1908)
2. Krallık ve Parti İktidarları Döneminde Bulgaristan Türkleri (1908-1944)
3. Komünist Yönetim Döneminde Bulgaristan Türkleri (1944-1989)
4. Demokratik Dönemde Bulgaristan Türkleri (1989-2012)

Bulgaristan Türklerinin tarihî dönemlerine ilişkin olarak yukarıda çizilen genel çerçeve, Bulgaristan'da değişen iktidarlara bağlı olarak belirlenmiştir. Prenslik döneminden demokratik döneme kadar yaşanan olaylar Bulgaristan Türklerinin tarihinde belirleyici olmuştur. Bulgar iç siyasetinde meydana gelen her yeni değişim, ülkedeki Türk azınlık tarafından şüphe ile karşılanmış ve yeni iktidarların ülke yönetimindeki olumsuz uygulamaları Bulgaristan Türkleri üzerinde de etkisini göstermiştir.[61]

1908 yılında Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine Bulgaristan, bağımsızlığını ilan etmiştir. 19 Nisan 1909'da İstanbul'da Bulgar Krallığı ile Osmanlı Devleti arasında bir protokol imzalanmış ve Bulgaristan'ın bağımsızlığı tanınmıştır. Protokole Bulgaristan Türklerinin azınlık hakları ile ilgili bir de sözleşme eklenmiş; bununla Bulgar hükümeti, ülkesindeki Türk azınlığının hak ve özgürlüklerine saygı göstermeyi taahhüt etmiştir. İstanbul hükümeti Bulgar Krallığı'nı tanırken, Bulgaristan'daki Türk toplumunun azınlık haklarını da Bulgar hükümetine kabul ettirmiştir. [62]

Türkiye ve Bulgaristan I. Dünya Savaşı'nda müttefik olarak savaşmış ve yenilmiştir. Savaş sonrasında Türkiye'de Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşı'nın başladığı dönemde Bulgaristan'ın idaresine önce ihtilalle, sonra seçimle Çiftçi Partisi geçmiştir. "Aleksandır Stamboliski" yönetimi olarak da adlandırılan bu rejimin Bulgaristan Türkleri bakımından ayrı bir önemi ve özelliği vardır.

---

59 Osman Nuri PEREMECİ, *Tuna Boyu Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1942, ss.121-123

60 Osman Nuri PEREMECİ, age., s.124

61 Kader ÖZLEM, *"Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.1/2, İstanbul, 2008, ss.344-345

62 Bilal N. ŞİMŞİR, age., s.58

İlk kez bu dönemde, 1919-1923 yıllarında, Bulgaristan Türk azınlığına hak ve özgürlükleri verilmiş ve Bulgar hükümeti ülkesinde yaşayan Türklere karşı görevleri bulunduğunu kabul etmiştir.[63] Çiftçi Partisi yönetimindeki yıllarda Türklere ait özel eğitim kurumları açılmış ve Türkçe basın-yayın çalışmalarında artış olmuştur. Ne var ki bu dönem çok uzun sürmemiş, 1923-1931 yılları arasındaki Demokratik Birlik iktidarı, 1931-1934 yılları arasındaki Millî Blok hükümeti dönemi ve 1934-1944 yılları arasındaki Bulgar Dikdatörlük dönemlerinde ise Türklere tanınan hak ve özgürlükler sürekli kısıtlanmıştır. Bu yıllarda etkili olan siyasi anlayış, ülkede Bulgarlar dışında farklı etnik unsurların varlığını reddetmiştir. Bu yıllarda Türkçe eserlerin büyük bölümü devlet eliyle toplatılmış ve yok edilmiştir. Bugün Bulgaristan kütüphanelerinde 1931-1944 arasındaki döneme ait Türkçe eserlere nadiren rastlanılması, o dönemde azınlıklara uygulanan baskıcı siyasetin bir sonucu olarak görülebilir. Örneklerine az rastlanılan döneme ait yayınlara, kimi şahısların kendi imkanları ile koruduklari şahsi arşivlerinden ulaşılabilmektedir. Bulgaristan'da 1944 sonrasında görülen rejim değişikliği ile devletin Türklere yönelik tutumunda önemli değişiklikler olmuştur.

G. 2. 1. 3. 1. Sosyalist Dönem'de Bulgaristan Türkleri

1944 sonrasında Komünist Parti'nin iktidara gelmesi Bulgaristan'daki Türklerin statülerinde ve Türk kültür kurumlarında önemli değişimler yaratmıştır.[64] 8 Eylül 1944'te General Tolbuhin komutasındaki Rus orduları Dobruca'dan Bulgaristan topraklarına girmiş ve aynı gün Rusçuk, Silistre ve Varna şehirlerini işgal etmişlerdir.[65] Rus kuvvetlerinin Bulgaristan'a girmesiyle ülkedeki faşist rejim devrilmiş ve bu rejim değişikliği, Bulgaristan Türkleri için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Bulgaristan Türkleri 1944'e kadar uzanan süreçte çok zor günler yaşamıştır. 1944 öncesi Türk azınlık okullarının çoğu kapatılmış ya da etkisizleştirilmiştir. Bulgaristan'da çıkan Türkçe gazete ve dergilerin çoğu kapatılmıştır. Türk dernekleri, sosyal kurumları fesh edilmiş; okul encümenleri ve cemaat heyetleri dağıtılmıştır. Seçimle iş başına gelen bu encümenlerin yerine Bulgar yönetiminin atadığı ve Türk halkının güvenini kazanmamış güdümlü kişiler getirilmiştir. Türk okullarına gelir sağlayan okul tarlaları veya fon tarlaları Türklerin ellerinden alınmış; Türk vakıf malları zor durumda bırakılmıştır. Bir bakıma Türk azınlığın can ve mal güvenliği kalmamıştır. Böyle bir zamanda gerçekleştirilen rejim değişikliği, Türk azınlık tarafından ümitle karşılanmış veya öyle gösterilmiştir.[66]

Sosyalist rejimin ilk yıllarında Türklere kısmi özgürlük tanınmıştır. Ülke genelinde Türkçe eğitim veren okullar tekrar açılmıştır. Rejimi benimsemiş Türkler devlet kademelerinde görev almaya başlamıştır. Bu dönemde, özellikle 1950-1970 yılları arasında, devlete ait Narodna Prosveta (Devlet Yayınevi) adlı yayınevi tarafından pek çok Türkçe kitap basılmıştır.(Bkz. IV. Bölüm) Rejimin ilerleyen yıllarında ise, Türklere yönelik politikada değişikliğe gidilmiştir. Bulgaristan Türkleri tarihî ile ilgili çalışmalarda, ülkede 1944-1989 yılları arasını kapsayan Sosyalist Dönem'in de kendi içinde iki alt döneme ayrıldığı görülmektedir.[67] 1944-1970 yılları arası 1. alt dönem, 1970-1989 yılları arasını kapsayan dönem ise 2. alt dönem olarak değerlendirilmektedir. Sosyalist Dönem'in bu iki alt döneme ayrılmasındaki neden, Sosyalist Bulgar Devleti'nin Bulgaristan'daki Türklere yönelik politikasının değişim göstermesidir.

1944-1970 yılları arasında Bulgaristan'da gelişmeye başlayan sosyalist rejim Bulgaristan Devleti'ni oluşturan tüm etnik unsurları Komünizm ile birleştirmeyi amaçlamış, etnik unsurlar arasında herhangi bir ayrımcılığa bilinçli olarak gidilmemiştir. Bu siyasetin bir sonucu olarak bu dönemde devlet okullarında Türkçe eğitim, (Muhteva sosyalist, eğitim dili ise Türkçe olmak üzere) serbest

63 Bilal N. ŞİMŞİR, age., s.65
64 Ali EMİNOV, *"Bulgaristan'daki Türkler (1943-1983)", Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.377
65 Bilal N. ŞİMŞİR, age., s.183
66 Bilal N. ŞİMŞİR, age., ss.84-85
67 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.89

bırakılmış ve Türkçe basın-yayın faaliyetlerinde ciddi artış olmuştur. Bulgaristan'da 1944'te benimsenen yeni rejimin azınlıklara yönelik uyguladığı eşitlikçi yaklaşım, 1960'lı yılların sonlarına doğru terk edilmeye başlamış, ülke idaresinde etkili olan Bulgar Komünist Partisi (BKP), ülkede bir tek Bulgar ulusunun var olduğu görüşünü benimsemiştir.

Bulgaristan'da Sosyalist dönemin ikinci alt dönemini oluşturan 1970-1989 yılları arasında en etkili devlet adamı 1970'ten 1989'a kadar iktidarda bulunan devlet başkanı, Todor Jivkov'dur. Bulgaristan Türkleri arasında "Jivkov Dönemi" olarak da bilinen bu dönemin sonlarına doğru Bulgar Devleti'nin benimsediği "Soya Dönüş"[68] politikası kapsamında Bulgaristan Türkleri en zor dönemi yaşamışlardır. Bu dönemde Türklerin isimleri zorla değiştirilerek Bulgarlaştırılmak istenmiştir. Devlet, Bulgaristan'da Bulgarlar dışında etnik bir unsurun bulunmadığı tezini kabul ettirmeye çalışmıştır.[69] Sosyalist Dönem'in ikinci alt döneminde görülen bu baskıcı uygulamaların bir sonucu olarak 1989 yılında beş yüz bine yakın Bulgaristan Türk'ü Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmıştır. Ülkede 1989 yılı sonlarında Sosyalist rejimin yıkılmasıyla sosyal ve siyasal yaşamda yeni bir dönem başlamıştır.

G. 2. 1. 3. 1. Demokratik Dönem'de Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan, 1989'da gerçekleşen rejim değişikliği sonrasındaki dönemde demokratik bir yönetim sistemine geçmiştir. Bulgaristan Türkleri tarihî hakkında yapılmış çalışmalarda, 1989'dan günümüze kadar devam etmekte olan dönem "Demokratik Dönem" olarak adlandırılmaktadır. Bulgaristan Türkleri bu dönemde birçok hakkı yeniden elde etmiştir. 1989'da Sosyalist rejimin yıkılması sonrasında Bulgaristan Devleti, 1984-1989 arası dönemde Türklere ve diğer azınlıklara karşı yapılan haksızlıkları kabul etmiş ve bunların düzeltileceğini vaad etmiştir. Böylece zorla değiştirilen Türk adları iade edilmiş, Türkçe konuşma yasağı kaldırılmış ve Türk çocuklarına kendi okul ve anadillerinde eğitim yapabilecekleri sözü verilmiştir. Eğitim konusunda verilen vaadlere rağmen Türkçe seçmeli ders olarak eğitim sistemine girebilmiş ancak verilen bu haktan ilk ve ortaokullara devam eden Türk çocuklarından çok azı faydalanabilmiştir.

1989 yılında yaşanan göç, Bulgaristan Türkleri tarihinde önemli bir kırılma noktası olmuştur. 1989 Göçü'nde Türk aydınlarının ve öğretmenlerinin çoğunun Türkiye'ye gitmesi ile Türkçe ders verecek, Türkçe yayın yapacak kişilerin azalması Demokratik Dönem'de görülen problemlerin başında gelmektedir. Göç sonrası dönemde Türkçe öğretmeni yetiştirilmesi bir kez daha gündeme gelmiş; bu kapsamda, 1992'de Şumnu Yüksek Pedagoji Ensititüsü ve 1993'te Kırcaali İlk ve Ortaokul Öğretmen Enstitülerinde Türkçe öğretmeni yetiştirecek sınıflar açılmıştır.[70]

1989 sonrası Bulgaristan'da, Türkler siyasal bakımdan da varlık göstermeye başlamışlardır. Bu dönemde kurulan 160 civarındaki siyasi partinin 4'ü Türklere aittir. Bu siyasi partiler şunlardır:

1. Hak ve Özgürlükler Harekatı (HÖH), 2. Demokratik Gelişim Harekatı (DGH), 3. Demokratik Adalet Partisi (DAP) ve 4. Türk Demokratik Partisi (TDP)'dir.

Türklerin kurduğu bu partilerden ilki olan HÖH Partisi, 1990 seçimlerinde 400 üyeli parlamentoda 23 millletvekili ile temsil edilmiştir. Aynı parti, 1991 seçimlerinde oyların %7,55'ini almış ve milletvekili sayısını 24'e yükseltmiştir. Daha sonra yapılan yerel yönetim seçimlerinde ise, 27 belediye başkanı ve 653 köy muhtarlığı kazanılmış; 1999'da yapılan seçimlerde üyelerinin büyük çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Hak ve Özgürlükler Hareketi üçüncü büyük parti konumuna yükselmiş ve koalisyon hükümetine girerek kabinede üç bakanlık ile yer almıştır.[71]

---

68 *"Soya Dönüş"*, Bulgaristan Devleti'nin ülkedeki Bulgarlar dışındaki milletlere Bulgar adları da vermek suretiyle yürüttüğü asimilasyon sürecine verilen genel addır. Bu yöndeki faaliyetler 1984-1985 yıllarında artış göstermiştir.

69 Nuray EKİCİ, age., s.515

70 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *"Bulgaristan'da Türkçe Eğitimin Dünü Bugünü", Balkanlarda Türk Kültürü*, Yıl.12, S.56, Bursa, 2007, s.20

71 Nuray EKİCİ, age., ss.518-519

Günümüz Bulgaristan'ında Türklere ait çeşitli gazete ve dergiler de çıkmaktadır. Bunlardan "Zaman Bulgaria", Türkiye'de yayımlanan aynı gazetenin Bulgaristan Türkleri için haftalık baskısı iken; diğer önemli gazeteler; "Hak ve Özgürlük", "Yeni Hayat", "Güven", "Filiz" ve "Kırcaali Haber" gazeteleridir. Türklerin yayımladığı önemli dergiler arasında Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü tarafından yayımlanan "Müslümanlar" dergisi ile "Ümit", "Tuna Boyu", "Hoşgörü", "Alev", "Balon" ve "Mozaik" dergileri sayılabilir. Ayrıca Demokratik Dönem'de çeşitli Türkçe kitaplar da basılmıştır. İlk ve ortaokullarda haftada dört saat seçmeli Türkçe dersleri okutulmaktadır. Bulgaristan Türkleri, uydu aracılığıyla Türkiye'den yayın yapan televizyon kanallarını izleyebilmektedir. Böylece Türkiye ile millî ve manevi bağların kuvvetlendirilmesi ve İstanbul Türkçesinin yaygınlık kazanması mümkün olabilmektedir. Türkçe, Bulgar resmî televizyon kuruluşlarında son derece kısıtlı olarak yer alabilmektedir.Yasal bir engel olmamasına rağmen, Bulgaristan Türkleri, henüz özel bir radyo istasyonu veya televizyon kanalına sahip değildir. 1992 resmî nüfus sayımına göre Bulgaristan'da, toplam nüfusun yaklaşık %15'ini temsil eden bir milyonu aşkın Türk yaşamaktadır. Ancak gayrıresmi verilere göre bu ülkede bir milyonu Türk olmak üzere iki milyon civarında Müslüman yaşadığı sanılmaktadır. Günümüzde Bulgaristan Türklerinin en önemli sorunlarının başında işsizlik ve bunun sebep olduğu göç yer almaktadır. 1989 Göçü'nden bu yana önemli oranda Bulgaristan Türkü Türkiye'ye göç etmiştir. Demokratik Dönem'de Bulgaristan Türklerinin karşılaştığı önemli problemler genel olarak şöyle özetlenebilir:

Büyük oranda işsizlik, düşük gelir düzeyi, Türkçe eğitimin oldukça yetersiz olması, yüksek öğretimin paralı olmasından dolayı bu eğitime devam edememe ve kültürel kimlikleri koruyup geliştirecek basın-yayın organlarının yeterli olmaması, siyasi ve dinî açıdan birlik sağlayamamaları, günümüzde Bulgaristan Türk toplumunun temel sorunlarını oluşturmaktadır.

G. 2. 2. Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı

Bulgaristan Türkleri kültürel bakımdan Balkan Türklerinin bir kolu durumundadır. Bulgaristan sınırları içinde kalan Türklerin sosyo-kültürel yapısını daha ayrıntılı incelemek amacıyla bu kısımda "Nüfus", "Din", "Eğitim" ve "Edebiyat" başlıklarına yer verilmiştir.

Bulgaristan'ın hemen her yerinde Türklere rastlanmakla birlikte bazı bölgeler yoğun bir Türk nüfusunu bünyesinde barındırmaktadır. Bulgaristan'da Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Deliorman Bölgesi
2. Dobruca Bölgesi
3. Kırcaali-Rodop Bölgesi

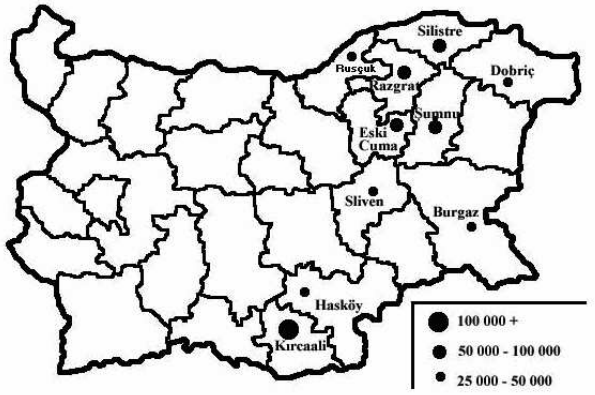

Harita 3: Bulgaristan'da Türklerin Yoğun Olarak Yaşadığı Yerler[72]

72 İbrahim ÖZKAN, agt., s.9

Deliorman Bölgesi coğrafi konum olarak Balkan Dağları ve Tuna Nehri arasında kalan geniş, düz ve verimli bir ovadır. Deliorman'da Türklerin yoğun olarak yaşadığı şehirler, Varna, Rusçuk, Şumen, Razgrad ve Filibe şehirleridir. Dobruca Bölgesi Karadeniz ile Tuna Nehri arasında kalan bölgeyi kapsamaktadır. Kuzey Dobruca Bölgesinin önemli şehri Köstence, günümüzde Romanya sınırları içerisindedir. Bulgaristan'da kalan Güney Dobruca'nın ise en önemli şehri Hacıoğlu Pazarcığı'dır (Dobriç-Tolbuhin). Bölgede Türklerin yaşadığı diğer önemli şehirler ise; Silistre, Pazarcık ve Balçık şehirleridir. Kırcaali Bölgesi ise Türklerin en yoğun olarak yaşadıkları bölgedir. Bölgenin Kırcaali kısmında Türkler; Rodop kısmında ise yoğun olarak Pomak Türkleri yaşamaktadır. Bu bölge Deliorman ve Dobruca bölgelerinin aksine tamamen dağlıktır ve tarım yok denecek kadar azdır. Kırcaali-Rodop bölgesi Bulgaristan topraklarına kuzey bölgelerine göre daha geç katıldığı için, bu bölgede yaşayan Türkler, Türk geleneklerine ve dinî değerlere daha bağlıdırlar.[73]

Türkler Anadolu'daki şehirlerde olduğu gibi Bulgaristan'daki şehirlerde de Osmanlı Devleti döneminde kurulan çarşı ve pazarların etrafında kurulan mahallelerde yaşamaktadırlar. Türk mahallelerindeki evler kuzeyde ahşaptan, Kırcaali-Rodop Bölgesinde ise daha çok taştan yapılmaktadır. Sokaklar dar ve taş döşelidir. Bulgaristan'daki Türk evlerine en güzel örnek Filibe'deki (Plovdiv) tarihî Türk mahallesidir. Bulgaristan'da Türkler yoğun olarak köylerde yaşamakta ve geçimlerini tarımla sağlamaktadırlar. Köylerdeki Türk evleri iç ve dış avlu olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İç avlu asıl evin yani ailenin oturduğu kısımdır. İç havluda genellikle çiçek ve ağaçların bulunduğu bir bahçe bulunmaktadır. Dış avlu ise tarımla uğraşan ailelerin tarım araçlarının ve ahırların bulunduğu ve sokaktan yerine göre kerpiç, taş ve ağaçtan yapılan duvarla ayrılan kısımdır.[74]

"*Osmanlı İdaresinden Sonra Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı*" adlı çalışmasında Bulgaristan Türklerinin gelenek ve göreneklerine dair önemli tespitlerde bulunan Erhan Vatansever'e göre; *"günümüzde Bulgaristan Türklerinin gelenek ve göreneklerinin yaşatıldığı başlıca etkinlikler evlenme ve sünnet törenleri, hafız duaları, yağmur duaları, pehlivan güreşleri ve at yarışlarıdır. Saydığımız bu geleneksel faaliyetler bölgelere göre farklılıklar gösterse de temelde birbirine benzemektedir. Evlenme, Bulgaristan Türkleri arasında özellikle köylerde yaşayan halk arasında hemen hemen 1980'li yıllara kadar görücü usulü ile olmuştur. Kız tarafı erkek tarafından çeyizde kullanmak için 'yün-yapağ'ı ve ayrıca gelinin babası, annesi, kardeşleri ve diğer büyüklerine verilmek amacıyla 'ağırlık' adı verilen bir bohça istenir. Düğün hazırlıkları tamamlandıktan sonra, erkek tarafı kız evine yemeğe gider ve bunun adına 'kavil' denilmektedir. Bulgaristan'da düğünler genellikle çarşamba günü başlar. Erkek tarafının gönderdiği çalgıcılar eşliğinde komşulara 'kulaç' adı verilen hamur tatlısı dağıtılır ve düğüne davet edilir. Bulgaristan Türklerinin dinlerini ve benliklerini korumasında önemli bir yeri olan diğer bir gelenek 'Hafız Duaları'dır. Bu gelenek Bulgaristan'ın tüm bölgelerinde görülmekle birlikte, Deliorman bölgesinde çok yaygındır. Çocuğunu hafız yapmak isteyen baba, önce 'Hoca-Hafız' bulur ve çocuğunu iki yıl boyunca ona teslim eder. Çocuk eğitimini başarıyla bitirdikten sonra babası tarafından törenle eve getirilir. Baba önce kendi köylülerini davet eder ve Hafız Duası töreni için gerekli hazırlıklar yapılır. Tören için gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra komşu köyler törene davet edilir ve toplu bir yemekten sonra küçük hafız davetlilere Kuran okur. Komünizmin iktidarda olduğu yıllarda yasaklanmış olan bu gelenek, günümüzde unutulmak üzeredir*."[75]

Aydzhan Nevrezova, Bulgaristan'da yaşayan Türkler ile birlikte diğer azınlıkların da sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarını incelediği *"Bulgar Yönetiminde Azınlıklar (1878-2004)"* başlıklı çalışmasında, Bulgaristan Türk nüfusunun büyük çoğunluğunun ekonomik olarak düşük gelire sahip olduğunu belirtir. *"Bu durumun sebeplerinden biri Türklerin çiftçilik, inşaatçılık ve madencilik gibi düşük gelir sağ-*

73 Erhan VATANSEVER, *Osmanlı İdaresinden Sonra Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2008, ss.4-8

74 Osman KILIÇ, *Kader Kurbanı*, Bisav Yayınları, Ankara, 2002, s.28

75 Erhan VATANSEVER, agt., ss.20-21

layan işlere yönelmeleridir. Bu tür iş faaliyetleri çağdaş şartlara göre yeniden yapılandırıldığı için, Türk toplumu arasında büyük işsizlik yaratmıştır. Türk toplumu arasında belli ekonomik çıkarlarını (Tütün üreticileri, inşaatçılar vb. gibi iş grupları arasında) koruyacak güçlü kurumları da yoktur. Diğer taraftan sosyal bağlarının zayıflığı nedeniyle, Türkler arasında güçlü sendikalara katılım da yetersizdir. Bütün bunlar nedeniyle, Türk toplumu devletin genel ekonomik ve sosyal etkinliklerinin dışında kalmıştır."[76]

Bulgaristan'da yaşayan Türklerin sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarının incelendiği bir başka çalışma Muharrem Taş'a aittir. Taş, Bulgaristan Türklerinin ekonomik durumlarına dair şu tespitlerde bulunmaktadır; *"Bulgaristan Türklerinin tarihine bakıldığında '93 Harbi'nden önce Bulgarlara nazaran nüfus olarak dengede oldukları gibi ekonomik açıdan da Bulgarlardan daha zengin oldukları görülmektedir. Ancak "93 Harbi" olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı bölgedeki Türkler için tam anlamıyla felaket olmuş; Türk ordusunun bölgeyi terk etmesi, ekonomik durumu iyi olan halkın da Anadolu'ya göç etmesiyle birlikte, geriye ekonomik olarak oldukça zayıf bir topluluk kalmıştır. 1944 yılında Sosyalist rejim kurulduktan sonraki dönemde Türkler daha da yoksullaşmışlardır. 1879-1949 yılları arasındaki sürede Bulgaristan Türkleri %80 oranında çiftçilikle, çok küçük bir kısmı da kasaba ve şehirlerde küçük esnaflık ile geçimini sağlamıştır. Bu dönemde büyük tüccar veya iş adamı ya da zengin sanayici olan Türklerin oranı %1 gibi oldukça düşük bir rakamdır. Bu tablo Sosyalist rejimin 1949 yılında iktidara gelmesiyle giriştiği kamulaştırma politikası ile birlikte daha da bozulmuştur. 1955 yılına kadar bütün tarım arazilerini kamulaştırıp kooperatiflere devreden Bulgar yönetiminin bu uygulamasından en fazla Türk azınlık zarar görmüştür. Bulgaristan'da devletleştirme tamamlandığında Türkler adeta ikinci sınıf vatandaş konumuna düşmüş; büyük çoğunluğu çobanlık, hayvan bakıcılığı, temizlikçilik, çöpçülük ve bekçilik gibi vasıfsız işçilikle hayatlarını sürdürmek zorunda kalmıştır. Sosyalist rejimin yıkılıp, demokrasiye geçilmesiyle ekonomik durum değişmiş ve serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir. 1990'lı yılların başında görülen rejim değişikliğinden kaynaklanan büyük ekonomik buhrandan da en çok Türkler etkilenmiştir. 1997 yılına gelindiğinde ülkedeki işsizlik oranı %20 civarındayken Türk azınlık arasında işsizlik %40'lara ulaşmıştır. Yeterli sermayesi bulunmayan Türk azınlık, piyasa ekonomisinin getirilerinden yararlanamamış, tekrar iade edilen topraklarını işlemekte zorlanmıştır. Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan'ın Avrupa Birliği üyeliği ile birlikte 1 Ocak 2007 itibariyle birkaçı hariç birçok AB ülkesinde serbest dolaşım imkanı kazanmıştır. Tam üyelikle birlikte önemli miktarda iş gücü göçü vereceği öngörülen Bulgaristan'da Türk azınlığın da bu imkânı kullanacağı değerlendirilmektedir*."[77]

1990'lardan sonra tarım sektörünün özelleştirilmesi ve ilgili toprakların gerçek sahiplerine geri verilmesi, bazı Türkler için özel problemler yaratmıştır. Bulgaristan Türklerinin bir bölümü, komünizm öncesinde tarım topraklarına sahip olmadıkları için, bugün topraksız kalmışlardır. Tarım sektörünün özelleştirilmesi sonucunda meydana gelen bu durum Türk toplumu arasında gerginliğe neden olmuş, hatta siyasal temsilcileri olan HÖH partisine karşı bir güvensizlik yaratmıştır.[78]

Bulgaristan Türklerinin içinde bulundukları ağır sosyal şartlardan çıkmak için kullandıkları yollardan biri Türkiye'ye göç etmek veya Türkiye'de ve Avrupa ülkelerinde geçici işçi olarak çalışmaktır. Ekonomik kaygılarla gerçekleştirilen bu göçler, önceki göçlerle kıyaslanamaz büyüklüklerde gerçekleşmiştir. Güneydoğu Bulgaristan'da yasayan Türkler daha çok Türkiye'yi tercih ederlerken, kuzeydoğudakiler daha çok AB'ye üye ülkelerde iş aramışlardır (Almanya, Belçika, Yunanistan). 1989'dan sonra sadece Kırcaali bölgesinden Türkiye'ye gelen ve büyük bir çoğunluğu Türkiye'ye yerleşen Bulgaristan Türkü sayısı 80.000'dir.[79]

---

76 Aydzhan NEVREZOVA, *Bulgar Yönetiminde Azınlıklar (1878-2004)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s.96

77 Muharrem TAŞ, *Bulgaristan ve Yunanistan'da Türk Azınlıkların Siyasi Hakları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), S.A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007, ss.64-65

78 Aydzhan NEVREZOVA, agt., s.97

79 Aydzhan NEVREZOVA, agt., s.221

Bulgaristan Türklerinin, Türk etnisitesine mensup olduğunu belirleyen en temel unsurlardan biri ana dildir. Bulgaristan Türklerinin dil özellikleri ile dinî inanışları onları Bulgaristan'daki diğer etnik unsurlardan ayırmaktadır. Bulgar bilimadamı V. Pırvanov'un verilerine göre toplam Türk azınlık grubu içinde ana dil %96,4 oranında Türkçe'dir. Bulgaristan Türkleri arasında 28.000 kişinin ana dili Bulgarca ve 1.600 kişinin ana dili Çingenecedir.[80]

Bulgaristan'da Türk toplumu ekonomi ve sosyal yapı bakımından bir bütünlük oluşturmamaktadır. Bulgaristan'ın daha gelişmiş olan kuzeyindeki Türkler ile nispeten daha az gelişmiş olan güneydoğu Bulgaristan'daki Türkler arasında ekonomik ve sosyal yapı bakımından ciddi farklılıklar mevcuttur. Güneydoğudaki Türklerden farklı olarak kuzeydoğu Bulgaristan'da (Deliorman) yaşayan Türkler daha iyi ekonomik şartlara, daha iyi sosyo-ekonomik durumlara ve farklı sosyal davranışlara sahip oldukları gibi Bulgarlar ile entegrasyon sürecine de daha eğilimlidir. Güney Bulgaristan'da (Kırcaali-Rodop) yaşayan Bulgaristan Türkleri arasındaki durum ise, kuzeydekilerin aksi yönündedir.[81]

Bulgaristan'ın sosyo-kültürel bir parçası olan ve Balkanların asli etnik unsurlarından olan Türkler, Bulgaristan'ı geçici bir yerleşim yeri olarak görmemişler aksine kendilerine yurt olarak kabul etmişlerdir. Türklerin Bulgaristan'da inşa ettikleri cami, medrese, han, hamam, çeşme ve köprü gibi yapılar ve sosyal yaşamlarının ana unsuru olan hayır kurumları, Türk kültürünün bölgeye yerleşmesini sağlarken, Bulgaristan kültürünü ve sosyal yaşamı da büyük ölçüde etkilemiştir. Türklerin Bulgaristan'a yerleşmeye başladığı tarihten XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar Bulgaristan'da meydana getirdikleri eserlerin sayısı 3399'dur. Bu eserlerin 2356'sı cami ve mescit, 142'si medrese, 273'ü mektep, 173'ü tekke ve zaviye, 42'si imaret, 116'sı han, 113 hamam-ılıca ve kaplıca, 27'si türbe, 24'ü köprü, 16'sı kervansaray, 75'i çeşme ve geri kalanları da saat kulesi, hastane, bedesten ve kütüphanedir.[82]

G. 2. 2. 1. Nüfus

Bulgaristan Türklerinin nüfusu, Türk topluluğunun sosyal yaşamında ve özellikle edebiyat faaliyetlerinde artış ya da azalmayı belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Geçmişten günümüze Bulgaristan'da Türk nüfusun yoğun olduğu yıllarda ve yörelerde edebiyat faaliyetleri yoğunluk kazanmış, Türkçe eğitim ilerleme kaydetmiştir.

Bulgaristan Türklerinin nüfusu, Prenslik Dönemi'nden günümüze kadar geçen sürede sürekli değişime uğramıştır. Türk egemenliğinin sona erdiği yıllarda bölgede ciddi bir Türk nüfusu vardır. Örnek olarak; Osmanlı Devleti'nden ayrılarak 1878'te kurulan Bulgar Prensliği'nin ilk yıllarında üç milyonluk nüfusun yaklaşık yarısının Türklerden oluştuğu bilinmektedir. 1878'den sonraki yıllarda Bulgarların planlı bir şekilde uyguladıkları baskılar sonucu sıklıkla Türk göçleri yaşanmış ve bu durum Bulgaristan'da Türk nüfusun azalmasına neden olmuştur. Özellikle "1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı" Bulgaristan'daki Türk nüfus varlığına büyük zarar vermiş, yarım milyona yakın Türk; savaş, açlık, katliam, hastalık vb. gibi nedenlerle hayatını kaybetmiş; bir milyona yakın Türk de Türkiye'ye göç etmiştir.[83]

Bulgarlar ülkedeki Türk nüfusun sayısını sürekli gizlemişler, gerçek sayıyı açıklamamışlar ya da var olandan az göstermeye çalışmışlardır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye Balkan Savaşları döneminde başlayan göçlerin en sonuncusu da 1989'daki zorunlu göç olmuştur. Sürekli değişim gösteren Türk nüfusu Bulgaristan Türklüğünün sosyo-kültürel yapısını doğrudan etkileyen unsurlar arasındadır. Bulgaristan Türklerinin geçmişten günümüze değişen nüfus oranları aşağıdaki tabloda görülmektedir:

80 Aydzhan NEVREZOVA, agt., s.89

81 Aydzhan NEVREZOVA, agt., s.94

82 Hüseyin MEMİŞOĞLU, *Osmanlı Döneminde Bulgaristan'da Kültür ve Sanat Eserleri,* Balkanlar'da Türk Kültürü Vakfı Yayınları, Bursa, 2002, s.220

83 Erhan VATANSEVER, agt., s.8

SAYIM YILLARI	BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN NÜFUSU	SAYIM YILLARI	BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN NÜFUSU
1887	640.000	1940	603.331
1892	705.000	1941	569.728
1900	850.000	1949	539.656
1905	800.000	1952	505.439
1910	656.025	1956	504.560
1926	800.052	1992	577.555
1934	749.900	2001	618.268

Tablo 4: Yıllara Göre Bulgaristan Türklerinin Nüfusu[84]

Bulgaristan'da yapılmış olan son nüfus sayımlarından biri olan 1 Mart 2001 nüfus sayımına göre; Bulgaristan'ın toplam 28 ilinden ikisinde; Kırcaali ve Razgrad'ta Türkler çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Bunun yanında Türkler; Şumnu, Silistre, Eskicuma, Dobriç, Rusçuk, Burgaz ve Hasköy gibi kuzeydoğu şehirlerinde de yoğun olarak yaşamaktadırlar. Rodop Bölgesi'nin Smolyan Belediyesi'nde Pomakların nüfusu %50'den fazladır. Buna göre orada Bulgarlar azınlıktadırlar. 2001'deki nüfus sayımının resmî sonuçlarına göre Bulgaristan'ın toplam nüfusu 7.928.901'dir. 2001 nüfus sayımlarında "Türkçe Konuşanlar" kategorisinde 762.516 kişi (% 9) yer almıştır. Çingene dilinin 322.641 (%4) kişinin ana dili olduğu belirlenmiştir. Hıristiyanlar 6.678.219 (44.000 Katolik, 42.000 Protestan) kişi ile nüfusun %83,8'ini oluştururken, Müslümanların (Sünni ve Alevi) toplam nüfusu 966.087 (%12,1)'dir. Diğer bütün etnik grupların sayısı ise 69.204'tür. 1992'de Türklerin nüfusu yaklaşık 800.000 civarındayken 2001 yılında bu nüfusun düştüğü görülmüştür. Bu durumun temel nedeni Türklerin Türkiye'ye yıllık 20.000 ila 50.000 kişi arasında değişen göçleridir.[85]

Bulgaristan'da Türk nüfusun yoğunlaştığı bölgeler, edebî faaliyetlerin de diğer bölgelere göre artış gösterdiği yerlerdir. Örneğin Bulgaristan Türklerinin en büyük günlük yerel gazetesi "Kırcaali Haber" Kırcaali'de faaliyet göstermekte iken, önemli edebî çalışmalar yürüten "Razgrad Yazarlar Derneği" de, çalışmalarını Razgrat'ta yürütmektedir. Bu durum Bulgaristan'da "Deliorman ve Rodop" bölgelerinde yoğunlaşan Türk nüfus yapısıyla paralellik arz etmektedir.

Etnik bilinç konusunda Bulgaristan Türklerinin arasındaki bağlar oldukça güçlüdür. Bulgaristan'daki Tatar Türkleri kendilerini diğer Türklerle özdeşleştirmekte ve büyük bir kısmı kendilerini Türk, dillerini de Türkçe olarak belirtmektedirler. Aynı durum Bulgaristan'daki Gagavuz Türkleri için de geçerlidir. Romanların büyük bir çoğunluğunu oluşturan Müslüman Romanlar da Türkçe konuşmaktadır ve kendilerini Türk olarak tanıtmaktadırlar.[86] Müslüman Romanlar, Tatar Türkleri ve Gagavuz Türkleri Türkçe konuşan etnik unsurlar arasında yer alırken, Bulgaristan'daki bir diğer önemli etnik unsur olan Pomaklar, Müslüman olmalarına karşın önemli oranda Bulgarca konuşmaktadırlar.

1 Mart 2001 tarihinde yapılan nüfus sayımlarına göre Bulgaristan'ın bazı büyük şehirlerindeki Türk ve Roman nüfus oranı şöyledir:

84 Muharrem TAŞ, agt., s.69
85 Aydzhan NEVREZOVA, age., ss.89-94
86 Aydzhan NEVREZOVA, agt., s.94

Şehirler	Bulgar	Türk	Roman	%Türk	%Roman
Burgaz	338.139	60.613	22.104	14.2	5.2
Dobriç	163.824	28.643	19.524	13.1	8.9
Razgrad	68.361	69.738	7.883	45.5	5.1
Rusçuk	213.210	38.794	11.232	14.4	4.1
Şumnu	120.676	62.020	16.576	30.2	8
Kırcaali	50.419	103.094	1.295	64.4	0.78
Hasköy	227.568	30.744	16.579	11	5.9
Eskicuma	77.371	49.977	8.273	36	5.9
Silistre	87.001	48.141	5.734	33.7	4.0

Tablo 5: Bulgaristan'ın Büyük Şehirlerindeki Türk ve Roman Nüfus Oranları[87]

Bulgaristan'da Türkler, başta Filibe, Kırcaali, Razgrad, Şumnu, Eski Cuma, Silistre, Dobriç, Burgaz ve Rusçuk şehirleri olmak üzere birçok yerleşim bölgesinde yaşamaktadırlar. Bulgaristan'da 2001'de yapılan etnik sayımın üzerinden bugüne 11 yıl geçmiş bulunmaktadır. Bu geçen süre içerisinde Bulgaristan nüfusu genel olarak düşmüş, Avrupa Birliği'ne girilmesi sebebiyle ülkede yaşayan Bulgar, Türk, Pomak ve Çingene gibi topluluklardan Avrupa'ya göçler olmuştur. Bulgaristan Türkleri nüfusundaki bu göç sonucu düşüşün yanında, 1989 göçüyle Türkiye'ye gitmek zorunda kalan Türklerden birçoğunun Bulgaristan vatandaşlık haklarını geri almalarıyla Bulgaristan'a gerçekleştirdikleri geriye dönüş, Türk nüfusun düşüşünü bir ölçüde azaltmıştır. Ülkedeki etnik Bulgar nüfus yaşlanmış durumda ve artış oranı % -0.5 %-0 arasında seyretmektedir. Türk nüfusu ise gelen göç ve nüfus artışıyla yükselmektedir Ayrıca ülkede yaşayan Roman azınlığın nüfus artış hızının Bulgar ve Türk nüfusundan daha yüksek olduğu bilinmektedir.[88]

Bugün Bulgaristan'ın neredeyse tüm ilçe ve illerinde nüfus azalması gözlenmektedir. Fakat Kotel, Kaynarca, Yablanitsa gibi Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ilçelerde ülke ortalamasından çok daha yüksek bir nüfus artış hızı dikkat çekmektedir. Türk, Roman, Pomak gibi Müslüman azınlıkların yaygın olduğu Deliorman, Rodop Dağları ve Dobruca bölgelerinde etnik ve dinsel farklılık, nüfus artışına yansımıştır. [89]

Bulgaristan'da Türk nüfusu belli dönemlerde meydana gelen göçler nedeniyle son 120 yılda yavaş bir büyüme göstermiştir. 1880-1980 yılları içerisinde Bulgaristan'dan yaklaşık 784.000 Türk göç etmiştir. Bulgar Millî İstatistik Enstitüsü verilerine göre, son 15 yıl içerisinde yaklaşık 410.000 Türk, Bulgaristan'dan göç etmiştir.[90]

1975-2000 yılları arasında Kırcaali, Razgrad, Dobriç, Hasköy ve Şumnu şehirleri hariç, Bulgaristan'ın diğer bölgelerinde yaşayan Türk nüfusu artış göstermiştir. Bunun nedeni Bulgaristan'ın iç bölgelerine doğru gerçekleşen göç hareketi ve ekonomik nedenlerle Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerine göçlerin devam etmesidir. Örneğin Kırcaali Bölgesi'ndeki Türk nüfusun oranı 1975-2000 yılları arasındaki süreçte %28'den, %17'ye gerilemiştir.[91]

Emin Atasoy, Bulgaristan'ın ve özellikle Bulgaristan Türklerinin demografik yapısı üzerine Bulgarların yaptığı çalışmaları kaynak göstererek, 2050 yılında Bulgaristan'da Bulgarların azınlık durumunda kalacağını ve birçoğunun anadili Türkçe olan Romanlar ile Türklerin Bulgaristan'da çoğun-

87 Aydzhan NEVREZOVA, agt., s.92
88 Emin ATASOY, *Beşeri ve Kültür Coğrafyası Işığında Bulgaristan*, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010.
89 Emin ATASOY, age., s.58
90 Aydzhan NEVREZOVA, agt., s.96
91 Aydzhan NEVREZOVA, agt., s.96

luğu oluşturacağını belirtmektedir.[92] Böyle bir durumun geçekleşmesi halinde bölgede Türkçenin de etki alanının genişleyeceği söylenebilir. Bulgaristan'da yaşayan Türkçe'nin etki alanının bu şekilde genişlemesinin, Bulgaristan Türklerinin edebiyatı üzerindeki yansımalarının nasıl olacağını ise zaman gösterecektir.

G. 2. 2. 2. Din

Bulgaristan'da Hristiyanlardan sonra en büyük dinî grubu Müslümanlar oluşturmaktadır. İslamiyet'in Bulgaristan'a yerleşmesi hakkında iki tez vardır. Bu tezlerden biri Muhammed Hamidullah'a aittir. Bu teze göre, Bulgaristan'a İslâm X. yüzyılda girmiştir. Bu tezin temel dayanağı, tarihte bir dönem Müslümanlığı kabul etmiş olan İdil-Bulgar Devleti'dir. Diğer teze göre ise, İslam'ın girişi XIV. yüzyıla rastlar. Bunu savunan Aleksandır Popoviç'e göre ise, Arnavutluk'ta ve Güneydoğu Avrupa'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, Bulgaristan'da da Müslüman toplulukların görünmeye başlanması, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu yerleri fethe giriştiği XIV. yüzyıl sonlarına rastlar.[93]

Bulgaristan'daki Türklerin tamamına yakını Müslüman'dır. Bulgaristan Müslümanları, Anadolu'da olduğu gibi mezhepsel olarak Alevi-Bektaşi ve Sünni olarak ikiye ayrılırlar. Sünniler kendi içinde bir bütün iken, Alevi-Bektaşiler çok sayıda ocak ve tarikata dağılmışlardır.

1992 yılında Bulgaristan'da yapılan genel nüfus sayımında insanlara dinînin yanı sıra mezhebi de sorulmuş; Müslümanlar için Sünni ve Alevi-Bektaşi ayrımına gidilerek tespitler yapılmıştır. Bulgar Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayımlanan sonuçlara göre 8.487.317 olan genel nüfus içinde Sünniler 1.026.758, Aleviler 83.537 olarak gösterilmiştir. Yüzde ile ifade etmek gerekirse Aleviler toplam nüfusun %0,1'ini, Müslüman nüfusun ise %8,1'ini oluşturmaktadırlar.[94] XX. yüzyılın başında Müslüman nüfusun genel nüfus içindeki oranı %17,2 iken 1992 yılındaki sayımda bu oran %12,9'a düşmüştür. Müslümanların en yoğun olduğu şehir Kırcaali'dir. Bu şehirde toplam nüfusun % 69,6'sı (114.217 kişi) Müslüman'dır. Ancak 1992 yılına göre bu sayıda da azalma olmuştur. Müslümanların yoğun olduğu ikinci şehir %53,7'lik oranla (81.835 kisi) Razgrat'tır. Daha sonra sırayla, Şumnu, Burgaz, Plovdiv (Filibe), Blagoevgrad (Yukarı Cuma) Tırgovişte (Eski Cuma), Smolyan (Paşmaklı) ve Silistre şehirleri gelmektedir. Bu bölgelerin toplam nüfusunun 2/3'sini Müslümanlar oluşturmaktadır. Ancak Vidin, Montana, Köstendil ve Pernik şehirlerinde Müslümanlar azınlıktadır. Bulgaristan'ın toplam 262 ilçesinin 43'ünde Müslümanlar çoğunluğu oluşturmaktadır.[95]

Sünni Müslümanlara göre daha dağınık bir görünüm arz eden Alevi-Bektaşiler, Bulgaristan'da; Bektaşilik, Kızılbaşlık, Tahtacılık, Torbalılık, Babailik ve Bedreddinîlik adları ile bilinirler. Bektaşiler; Kızıldeli Sultan (Kırcaali-Gümülcine), Elmalı Baba (Kırcaali), Ali Koç Baba, Otman Baba, Akyazılı Sultan ve Demir Baba (Deliorman) ocaklarına bağlıdırlar. Bulgaristan'da Alevi-Bektaşiler içerisinde "Alevi" terimi yaygın değildir. Kızılbaşlar, Bektaşiler ve Bektaşiliğin bazı kolları vardır, ama tüm bu gruplar Türkiye'de olduğu gibi, Alevi çatısı altında birleşmiş değillerdir. Bu gruplar arasında; Babailer, Bektaşiler, Cumalılar, Muhasipler, Gülşeniler ve Dervişler sayılabilir.[96] 1992'de yapılan nüfus sayımında ilk defa Aleviler ayrı bir grup olarak sayılmış ve 83.537 kişi kendini Alevi olarak tanıtmıştır. Alevi teriminin yaygınlık oranı ve bazı Alevilerin dinî kimliğini gizleme eğiliminde olduğu göz önünde bulundurulduğunda gerçek sayının daha fazla olabileceği düşünülebilir. Alevi nüfus özellikle Razgrad, Burgaz, Varna, Rusçuk, Silistre ve Sliven illerinde ve daha ziyade kırsal kesimlerde yoğundur.

Bulgaristan'daki bütün Alevi-Bektaşi muhitlerde günlük konuşma dili Türkçe'dir. İnsanlar aile

92 Emin ATASOY, age., s.68

93 Ahmet LUTOV, *Bulgaristan Müslümanlarının Dinî ve Sosyal Hayatı/Blagoevgrad İli Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2006, s.4

94 İlyas ÜZÜM, *Günümüz Bulgaristan Aleviliği*, Horasan Yayınları, İstanbul, 2006, s.42

95 Ahmet LUTOV, agt., ss.4-11

96 İlyas ÜZÜM, age., s.57

içinde ve sosyal hayatın her alanında Türkçe'yi tercih etmektedirler. Resmi dilin Bulgarca olması ve uzun yıllar süren Türkçe yasağı halkı dilinden uzaklaştıramamıştır. Ayrıca Alevi-Bektaşi aydınlar arasında Türkçe ile çeşitli edebî ürünler vermiş şahıslar da bulunmaktadır. Bu isimler arasında Güneydoğu Bulgaristan'da emekli bir öğretmen olan Mustafa Keloğlan'ın "Karpuz Kabuğu" adlı fabl türündeki eseri örnek verilebilir. Kuzeydoğu Bulgaristan'daki bir başka Alevi ileri geleni olan Mustafa Memiş Ümmetoğlu da "Ümmetoğlu" mahlasıyla şiir, hikâye ve deneme türünde eserler yazmış, ancak bunları yayımlatamamıştır.[97]

Sünni Müslümanların ülkedeki en büyük organizasyonu ise "Müftülükler"dir. Müftülükler Bulgaristan Türkleri'nin en eski teşkilatlarından biridir ve geçmişi Osmanlı Devleti dönemine uzanmaktadır. Türkiye'de olduğu gibi Bulgaristan Türklerinin de camilerde imamları, kasabalarda müftüleri vardır. Bu görevlilere, Osman Devleti döneminde şeriat hukukuna göre hüküm veren kadıları da eklemek mümkündür. Sonraki yıllarda kadılık sistemi kaldırılmış ve kadının görevleri müftüye devredilmiştir. Bulgaristan müftüleri tarafından il müftüleri arasından seçilen başmüftünün bütün Bulgaristan Türklerinin tüm din hizmetleri üzerinde denetim yetkisi vardır. Bulgaristan'daki müftülerin işlemlerini, cami, mescit, vb. gibi dinî kurumları ve bu kurumların çalışanlarını teftiş etmek başmüftünün görevleri arasındadır. Bulgaristan genelinde 6 İmam-Hatip Lisesi (Şumnu, Mestanlı, Rusçuk, Filibe,Varna, Sofya) ve 1 Yüksek İslam Enstitüsü (Sofya), Bulgaristan Müslümanlarının Başmüftülüğü'ne bağlı ve Türkiye tarafından finanse edilen dinî eğitim kurumlarıdır. Bunun yanında Türklerin yoğun olduğu köy ve şehirlerdeki camilerin din görevlileri de Başmüftülüğe bağlı olarak faaliyet yürütmektedirler. [98]

Bulgaristan'da Müslüman azınlığa dahil olmakla birlikte Türkçe konuşmayan azınlık Pomaklardır. Pomakların din hizmetleri de büyük ölçüde Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü tarafından organize edilmektedir. Pomakların yoğun olarak yaşadığı yerlerde hutbeler, Pomak dilinde ya da Bulgarca okunmaktadır.

G. 2. 2. 3. Eğitim

Bulgaristan'daki Türklerin eğitim tarihi, basın-yayın faaliyetleri ile doğrudan ilişkili olmuştur. Türkçe eğitimin serbest ve yaygın olduğu dönemlerde basın-yayın faaliyetleri artış göstermiştir. Türkçe basın-yayın faaliyetlerindeki bu gelişmeler Bulgaristan Türkleri Edebiyatına hareketlilik kazandırmıştır. Türkçe öğreniminin yasaklandığı dönemlerde ise Bulgaristan Türk Edebiyatı'nın gelişiminin yavaşladığı görülmüştür.

Bulgaristan'da Türkçe eğitimin geçmişi, bağımsız Bulgaristan Devleti'nden önceye dayanmaktadır. Bulgaristan'daki Türk eğitim sistemi Osmanlı Devleti döneminde yerleşmiş ve yoğunluk kazanmıştır. Türkler Bulgaristan'da cami, mektep ve medrese kurarak Türk-İslam eğitiminin ve öğretiminin uygulanmasına büyük özen göstermişlerdir. Osmanlı Devleti egemenliğindeki dönemde Bulgaristan'daki Türk eğitim sistemi kendi içinde Tanzimat öncesi ve sonrası olmak üzere iki bölümde ele alınabilir. Çalışmamızda Bulgaristan'ın bağımsızlığından sonraki dönemi ele aldığımız için bu bölümde Osmanlı dönemi Türk eğitim sistemi üzerinde durulmamıştır.

Bulgaristan 1908 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nda ilan edilen II. Meşrutiyet sonrasında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bulgaristan Türklerinin eğitim tarihî hakkında önemli çalışmaları olan Hüseyin Memişoğlu, *"Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi"* adlı eserinde, ülkenin 1908'den sonra geçirdiği sosyal değişimlere bağlı olarak, Türkçe eğitimin evrelerini şu şekilde sınıflandırır:

97 İlyas ÜZÜM, age., s.68

98 Ulvi ÖZGÜR, *Bulgaristan Türkleri'nin 1950-1951 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2007, s.43

"1. Krallık Devrinde Bulgaristan'da Türk Eğitimi (1908-1944)
1. 1. Krallık İdaresinin İlk Dönemi (1908-1918)
1. 2. Bulgar Çiftçi İdaresinin Türk Azınlık Eğitimi Konusundaki Tutumu (1919-1923)
1. 3. 'Demokratik Birliği' İktidarı Döneminde Bulgaristan'da Türk Eğitimi (1923-1931)
1. 4. 'Millî Blok' Hükümeti Döneminde Bulgaristan'da Türk Eğitimi (1931- 1934)
1. 5. Bulgar Diktatörlük İdaresi Döneminde Türk Eğitimi (1934-1944)
2. Halk Cumhuriyeti Döneminde Bulgaristan'da Türk Eğitimi
3. Bulgaristan Cumhuriyeti Döneminde Türk Eğitiminin Durumu." [99]

Memişoğlu'nun tasnifinde de görüldüğü gibi ülkenin içinde bulunduğu siyasal ve sosyal şartlar, ülkedeki Türkçe eğitiminin gelişimi üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Farklı dönemlerde ülkedeki Türkçe eğitimin içeriği ve şekli sürekli değişime uğramıştır.

Bulgaristan Türkleri, azınlık durumunda kaldıkları yıllardan günümüze kadar uzanan süreçte Türkçe eğitime büyük önem vermiş, Türk okullarının yaşatılması için çeşitli faaliyetler yürütmüşlerdir. II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Türk okulları özel okul statüsünü korumuş ve eğitim genel olarak Türk dilinde yapılmıştır.[100]

Krallık Dönemi'nde Türk eğitimine yönelik politikalar Prenslik Dönemi'nin devamı niteliğinde olup, Türkçe eğitimi zayıflatmaya yöneliktir. Bu dönemde Bulgar okullarının her birine ayrılan bütçe, ortalama bir Türk-Müslüman okuluna ayrılan miktardan on iki kat daha yüksek olmuştur. Bulgar okullarına devlet bütçesinin yanında yerel belediyelerce de para ayrılmıştır. Bu dönemlerde Türk okullarının öğrenci ve özellikle öğretmen sayısında önemli azalma olmuştur. Bu azalmada öncelikle Türkiye'ye göçlerin etkisi büyük olmuştur. Bunun yanında Türk okul binalarının eskimesi ve yenilenmesi için kaynak bulunamaması, Bulgar Hükümeti'nin Türkiye'den öğretmen alımını yasaklaması da diğer etkenler arasında sayılabilir.[101] Krallık Dönemi'nde Türkçe eğitimin kısmen gelişme gösterdiği yıllar, Bulgar Çiftçi Partisi Hükümeti'nin iktidarda olduğu yıllar olmuştur. Bu dönemde Türk okulları tekrar açılmış, bu okullar için fonlar oluşturulmuştur. Bu dönemde kurulan "Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği"nce yürütülen çalışmalar, Bulgaristan Türk eğitim sisteminin güçlenmesinde önemli olmuş, birliğin üye sayısı 430'u geçmiştir. Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği Derneği'nin 1921'de çıkarmaya başladığı "Terbiye Ocağı" adlı dergi (1921-1922, 10 Sayı), ülkede 1900'lü yılların başlarında Bulgaristan Türklerinin eğitim meseleleri konusunda ciddi bir birikim olduğunu göstermektedir. Dergide yer alan yazılardan Bulgaristan'da o dönemde faaliyet gösteren Türk öğretmen kadrosunun son derece yetişmiş kimseler olduğu anlaşılmaktadır.[102] 1922'den sonraki on-on iki yıllık dönemde Türkçe ders kitaplarının basımı işi de yoğunlaşmış, 1926 yılında 42 okul kitabı basılmıştır. Bu ders kitaplarında Türk edebiyatının önemli temsilcilerinin eserlerine yer verilmiş, bu eserlerde Türk çocuklarına Türklük duygusu ve Türkiye sevgisi aşılanmıştır[103]

Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği adlı Türk eğitim derneği, o yıllarda ülkede Türk azınlığın Türkçe eğitim meselelerini millî bir duyarlılıkla ele almış, ders programları ve ders kitapları hazırlamış, Türkçe öğretmenlerini ve eğitimcileri bir araya getiren kurum olmuştur. Bu derneğin yayın organı olan "Terbiye Ocağı" ve "Bulgaristan Türk Muallimler Mecmuası"nda eğitim konusunda çok önemli yazılara yer verilmiştir.[104]

---

99 Hüseyin MEMİŞOĞLU, *Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

100 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *"İkinci Dünya Savaşı'ndan Bu Yana Bulgaristan Türklerinin Türkçe Eğitimi", Kaynak Dergisi,* Yıl.9, S.6, Sofya, 2005, ss.12-16

101 Hüseyin MEMİŞOĞLU, age., s.121

102 Ünal ŞENEL, *"Terbiye Ocağı Mecmuası", III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Celâl Bayar Üniversitesi Yayınları, Manisa, 2012, ss.309-319

103 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, agm., ss.12-16

104 Hüseyin MEMİŞOĞLU, *"Bulgaristan'da Türk Muallimler Birliği'nin Kuruluşunun 100. Yıldönümü ve Çalışmaları." Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,* S.162, İstanbul, 2006, ss.2-23

1920'li yılların sonunda Bulgaristan Türklerinin eğitimi için olumsuz durumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1930'lardan itibaren koyu bir millî eğitim sistemi takip eden Bulgar hükümeti Türk okullarının ihtiyaçlarını ihmal edip, onlara yapılan yardımı en düşük seviyeye indirmiştir.[105] Bulgaristan Türklerinin eğitimi 1934-1944 döneminde daha ağır şartlar altında kalmıştır. 19 Mayıs 1934'te tutucu ve askerî çevreler, düzenledikleri bir darbe ile parlamenter yönetim biçimini ortadan kaldırarak baskıcı bir idare kurmuşlardır. Söz konusu diktatörlük yönetiminin 1937 yılı teftiş raporunda Türk azınlığa yönelik eğitim politikası şu şekilde belirlenmiştir:

"1. "Krallık idaresindeki Türk azınlığın eğitimini mümkün olan en aşağı seviyede bırakmak için bütün kanuni tedbirler alınmalıdır.

2. Türk azınlığın gençliğine bilgilerin en basiti verilmeli, Türk okullarında dinî eğitime daha geniş yer ayrılmasına dikkat edilmelidir.

3. Türk özel okullarına Bulgar öğretmenleri pedagojik değil istihbarat amacıyla atanmalıdır."[106]

1944'te Bulgar Komünist Partisi'nin iktidara gelmesi ile başlayan Sosyalist Dönem, Bulgaristan Türklerinin eğitim tarihî için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Prenslik ve Krallık Dönemlerinde Türkçe eğitimin zafıylatılmasına yönelik çalışmalar, bu dönemde devlet eliyle yürütülmüş ve Sosyalist Dönem'in sonlarına doğru ülkede Türkçe ve Türkçe eğitimin varlığı tamamen ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Bulgaristan Türkleri, Krallık Dönemi'ndeki Türkçe eğitime yönelik kısıtlayıcı uygulamalardan sonra gerçekleşen devrimi ve benimsenen yeni rejimi önceleri bir umut olarak görmüşlerdir. Türkçe eğitim konusundaki taleplerini ilgili makamlara iletmişler, bu istekler doğrultusunda da kapatılan Türk okullarının açılması, yeni Türk harfleriyle eğitim yapılması için ders kitaplarının temin edilmesi sağlanmıştır. Sosyalist Dönem'de görülen Türkçe eğitim, yeni açılan öğretmen okullarında Sosyalist ideolojiye göre yetişmiş Türk öğretmenlerce şekillenmiştir. Bu dönemde hazırlanan ders kitaplarının Sosyalist içerikli olmasına özen gösterilmiştir. Sosyalist Dönem'in ilk yıllarında gelişen Türkçe eğitim; biçim olarak Türkçe ancak içerik olarak sosyalist bir çizgide gelişme göstermiştir.

1944-1989 arası Sosyalist Dönem'in sonraki yıllarında Türkçe eğitim sürekli kesintiye uğratılmış ve yıpratılmıştır. Bu çalışmalardan ilki Bulgaristan Meclisi'nin 27 Eylül 1946 tarihli oturumunda alınan özel Türk okullarının devlet okullarıyla birleştirilmesi kararı olmuştur. Atılan bu adım ile 70 yıla yakın bir dönem "özel okul" statüsünde olan olan Türk okullarının denetimi Bulgar yönetimine geçmiştir.[107] Bu dönemde Türkçe eğitimine zarar veren ikinci uygulama ise, 1958-89 yıllarında iktidarda bulunan Todor Jivkov yönetiminin "suni tek bir sosyalist millet" hedefi doğrultusunda, Türk okullarının Bulgar okullarıyla birleştirilmesi olmuştur. Bulgaristan'daki tüm okullarda öğretim dili bu yıllardan itibaren kademeli olarak tamamen Bulgarca olmuştur.

1950'den sonra Türk ilk ve ortaokulları için yazılmış dilbilgisi ve okuma kitaplarının içeriklerinde önemli değişiklikler olmuştur. Doğu-Batı ve Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinin giderek kötüleşmesi sonucunda eğitimde sosyalist ideolojinin tamamen egemen olması bu değişikliklerin temel sebepleridir. Bu dönemdeki ders kitaplarında Türkiyeli şair ve yazarların eserlerine de yer verilmiştir; ancak bu şahıslar arasında Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Aziz Nesin vb. gibi sosyalist anlayışa yakın olanların ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Daha sonraki yıllarda hazırlanmış ders kitaplarında da sözü geçen sanatçılarla birlikte Ziya Yamaç, Mahmut Makal, Melih Cevdet ve Fahri Erdinç gibi şair ve yazarlar bulunur. Sosyalist çizgide hazırlanan ders kitaplarında Bulgaristan Türk edebiyatçılarından Mehmet Con, Hasan Karahüseyinov, Süleyman Gavazov, Sabahattin Bayramov, Recep Küpçüev, Ali Kadirov ve Süleyman Yusufov'un yazılarına rastlanmaktadır.[108]

105 Hüseyin MEMİŞOĞLU, age., s.186

106 Hüseyin MEMİŞOĞLU, age., s.203

107 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, agm., s.2

108 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *"Bulgaristan Türk Çocuklarının Anadili Eğitiminde Çocuk Edebiyatının Yeri", Bilig*, S.24,

Bulgaristan'da 1989'da gerçekleşen rejim değişikliğinden sonra ülkedeki Türkçe eğitim konusunda da yeni bir anlayış benimsenmiştir. Temmuz 1991 yılında Bulgaristan'ın yeni Anayasasının 36. maddesinde; *"Ana dilleri Bulgarca olmayan vatandaşların, Bulgarcayı zorunlu olarak öğrenmelerinin yanı sıra, kendi ana dilini de öğrenme ve kullanma hakları vardır."*[109] ifadeleri yer almıştır. Yeni Bulgaristan Anayasası, azınlıklara kendi ana dillerini öğrenme ve kullanma hakkı tanımış; fakat aynı zamanda Bulgaristan'da okuyan her öğrencinin okuluna müracaatta bulunarak ancak müfredat dışı saatlerde anadilini öğrenebileceği belirtilmiştir. Burada dikkat çeken husus, Türkçe eğitimin müfredat dışı tutulması ve ders saatleri dışında bırakılmasıdır. Öğrenci psikolojisiyle düşünüldüğünde, birçok öğrenci okulda ders saatleri dışında kalmak istemeyeceği için dolaylı bir şekilde, Türkçe eğitimin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ama Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde Türkler dilekçe vererek bu haklarını kullanma yoluna gitmişler ve kısmen de olsa Türkçe dersleri tekrar verilmeye başlanmıştır. 1989 sonrası Türkçe eğitimin toparlanması oldukça zor olmuş ve günümüzde Türkçe eğitim halen istenilen düzeye ulaşamamıştır. Uzun yıllar Türkçe eğitimin olmayışı nedeniyle ortaya çıkan Türkçe öğretmeni ihtiyacını karşılamaya yönelik, birkaç şehirde Öğretmen Enstitüleri açılmış ve bu öğretmenlerin eğitiminde Türkiye'deki bazı üniversitelerden yararlanılmıştır.[110] Günümüzde Bulgaristan Türk çocuklarının çok azı Türkçe dersi almakta ve ana dilleri olan Türkçe öğrenme hakkından yararlanmaktadırlar. Türkçe derslerinde yararlanılan ders kitapları ise, önceki yıllara ait eski yayınlardan oluşmuştur.

Demokratik Dönem'de tekrar canlanmaya başlayan Türkçe eğitim alanında ders kitaplarının hazırlanması, bu dönemde Türkçe eğitimin temel sorunlarından biri olmuştur. Bu dönemde Türkçe ders kitaplarının hazırlanması ve basılmasına yönelik ilk çalışmalar 1990 yılında başlamıştır. Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu (Yenisoy), Gülten Rüstemova ve Yıldız İbrahimova, ana okullarına bir kitap hazırlamışlardır. Türk okullarında yıllar önce söylenen eski şarkılar notalarıyla birlikte kitapta verilmiştir. İlkokul ve ortaokulların her sınıfına da aynı yıl Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy ve Mehmet Süleymanoğlu tarafından birer Türkçe kitap hazırlanmıştır. Bu kitaplar, totaliter rejim yıllarında yazılmış kitaplardan içerik bakımından tamamen farklı hazırlanmıştır. İlkokul sınıflarına "okuma", ortaokul sınıflarına da "edebiyat kitabı" olarak hazırlanan bu kitaplarda Bulgaristan kökenli Türk edebiyatçıları ile Türkiyeli edebiyatçıların eserlerine, Bulgar ve Dünya Edebiyatı çocuk klasiklerine, çocuk folklorundan çeşitli ürünlere yer verilmiştir. Ayrıca, ortaokul edebiyat kitaplarında edebiyat nazariyesi bilgileri de bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı, kitapların ikinci genişletilmiş baskısını gerçekleştirerek Bulgaristan Eğitim Bakanlığına toplam 80.000 adet göndermiştir. Bu çalışmaların dışında, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ders kitabı olarak kabul etmiş olduğu Türkçe kitaplarının içeriğinde değişiklik yapılarak Bulgaristan Türk edebiyatçılarına ve Bulgar klasiklerine yer verilmiştir. Bu değişiklikler Bulgaristan Türk aydınlarından oluşan bilimsel bir çalışma grubu tarafından yapılmış ve bu yayınlar, Türkçe okuma kitabı olarak okullara dağıtılmıştır.[111]

Bulgaristan Türk çocukları için Bulgaristan'da da ders kitapları hazırlanmıştır. Özellikle bu alanda yetkin isimler olan Muharrem Tahsin, Kazım Memiş, Osman Aziz ve Yusuf Kerim tarafından hazırlanan "Türkçe Dilbilgisi Ders Kitapları" ülkede Türkçe eğitimi alanında görülen eksikliği gidermek amacıyla hazırlanmış nitelikli yayınlar olmuş ne var ki söz konusu yayınların devamlılığı sağlanamamıştır.

Günümüzde Türklere ait özel herhangi bir okulun bulunmadığı Bulgaristan'da Türkçe, Bulgar devlet okullarının I.-VIII. sınıflarında haftada 4 saat, serbest seçmeli ve isteğe bağlı olarak haftalık

---

2003, ss.115-133

109 Cengiz HAKSÖZ, *Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Dilsel Hakları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.5

110 Harun BEKİR, *"Bulgaristan'da Türkçe Eğitiminin Günümüzdeki Durumu", Kırcaali Haber Gazetesi,* Kırcaali, http://www.kircaalihaber.com/ E.T.: 05.11.2011

111 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *"İkinci Dünya Savaşı'ndan Bu Yana Bulgaristan Türklerinin Türkçe Eğitimi"*, http://kircaalihaber.com/yazi/hayriye_hoca_2011.doc, E.T.: 28.11.2011, s.23

ders programı dışında okutulan bir derstir. Edindiğimiz bilgilere göre, Türk öğrencilerin çok az bir kısmı Türkçe dersi alabilmektedir. Bu öğrenciler de Türkçe derslerine devam etmemeleri için zorluklar karşısında bırakılmaktadır. Bulgaristan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 05.09.1994 tarihli kararnamesi doğrultusunda Eğitim Bakanlığının çıkarmış olduğu yönergelerdeki bazı maddeler, Türkçe eğitiminin ne kadar hafife alındığını göstermesi bakımından önemlidir:

"1. Öğrencilerin ana dilini okuma hevesi göz önünde bulundurulmalı.

2. Her öğrenci, ana dilini okumaya başlarken yazılı istek beyanatı sunar.

3. Türkçeden başarısı zayıf olan öğrenci, sınıfını geçer, bütünleme sınavına da girmesi zorunlu değildir.

4. En az 14 öğrenci ana dilini okuma isteğinde bulunduğu takdirde Türkçe dersi okutulabilir.

5. Öğrenci, serbest seçmeli olarak ana dilini okumayı tercih ederse, yabancı dil derslerine girmeye hakkı yoktur.

6. Bulgarcayı iyi bilmeyen öğrenci, Bulgarca ek dersleri seçmeli olarak tercih ederse, Türkçe öğretiminden yoksun bırakılmaktadır.

7.Öğrencinin diplomasına ana dili dersi ve gösterdiği başarı yazılmamaktadır."[112]

Demokratik Dönem'de Bulgaristan'da gelişen Türkçe eğitimin önceki dönemlere göre kısmen hareketlendiği görülse de bu canlılık istenilen düzeyde değildir. Bu durumun nedenleri arasında Bulgar eğitim sisteminin Türkçe eğitimi kısıtlayıcı uygulamaları büyük oranda etkilidir. Bunun yanında çeşitli sosyal ve ekonomik nedenlerle Türkçe'nin yoğun olarak konuşulduğu yerlerde seçmeli Türkçe dersine yönelik isteğin az olması da bir başka düşündürücü neden olarak görülmektedir.

Günümüzde Bulgaristan eğitim sistemi içerisinde varlık göstermeye devam eden Türkçe eğitiminin güncel sorunlarını ana başlıklar halinde şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Öğretmen İhtiyacı

Bulgaristan okullarında seçmeli Türkçe dersleri, üniversitelerin sınırlı sayıdaki Türk dili bölümlerinden mezun olan ve birçoğu pedagojik formasyon alamamış kişilerce verilmektedir.

2. Ders Kitabı İhtiyacı

Seçmeli Türkçe derslerinde kullanılan okuma ve dilbilgisi kitaplarının birçoğu 1990-1995 arası basılmış olup; eğitimbilimleri ilkeleri doğrultusunda yeni ders kitapları yayımlanamamıştır.

3. Yasa ve Yönetmeliklerdeki Kısıtlayıcı Durumlar

Bulgar eğitim sistemi içinde Türkçe dersi, önce seçmeli statüde yer almış, sonra ders saatleri dışında ve okul müfredatı haricinde verilmesi kararlaştırılmıştır. Öğrenci başarı değerlendirmesi içerisinde ise Türkçe'ye hiçbir ağırlık verilmemiştir.

4. Bulgaristan Türkleri Arasındaki Ana Dil Bilinci Eksikliği

Yapılan bazı araştırmalarda Türklerin yoğunlukta olduğu bölgelerde seçmeli dersler arasında Türkçe yerine İngilizce'ye yönelindiği görülmüştür. Ebeveynlerin bu hususta düşüncesi çocuklarının Türkçe'yi zaten bildikleri ve bu nedenle İngilizce öğrenmelerinin yararlarına olacağı yönündedir.

G. 2. 2. 4. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı, Bulgaristan'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktığı günden bu yana gelişen 120 yıllık sürede, Bulgaristan Türkleri tarafından meydana getirilen yazılı edebiyattır. Balkan Türkleri Edebiyatı'nın önemli bir kolu olan Bulgaristan Türkleri Edebiyatı, diğer Türk topluluklarında olduğu gibi güçlü bir sözlü geleneğe dayanmaktadır.

112 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, agm., ss.20-121

İbrahim Özkan, *"Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma"* adlı çalışmasında Bulgaristan Türklerinin sözlü edebiyatına yönelik ilk çalışmaların Batılı araştırmacılar tarafından yapıldığını belirterek bu çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Özkan'a göre, Bulgaristan Türklerinin masallarıyla ilgili ilk yayınlar, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılmaya başlanmıştır. Bulgaristan Türkleri atasözleri ise ilk kez 1856 yılında Petko R. Slaveykov tarafından yayımlanmıştır. Bulgaristan Türkleri halk edebiyatı üzerine çalışanlardan diğer bir isim Gyula Nemeth'dir. Nemeth, Kuzey Bulgaristan'da uzun süren derleme çalışmalarında bulunmuştur. Bu çalışmalar sonunda *"Die Turken von Vidin, Sprache, Folklore, Religion"* (Vidin Türkleri Dil-Folklor-Din) adlı eserinin ilk baskısını 1961, ikinci baskısını ise 1965 yılında yapmıştır. Gyula Nemeth'in bölge ağzının özelliklerini ortaya çıkarmak amacıyla yaptığı bu çalışmada yer alan metinler, Vidin halk edebiyatına ait masal, mani, bilmece vb. gibi halk edebiyatı metinleridir. Bulgaristan'ın Kızanlık Bölgesi Türk ağızları üzerinde çalışmalar yapan Suzanne Kakuk ise, araştırmalarını *"Textes Turcs De Kazanlyk II"* adıyla yayımlamıştır. Kakuk'un çalışmasında halk edebiyatına ait mani, türkü, bilmece, atasözü ve masal türlerinin metinleri yer almaktadır.[113] Yabancılardan sonra bölgede Türk araştırmacıların da çalışmalarına rastlanmaktadır.

Bulgaristan Türk aydınları halkbilimine Demokratik Dönem öncesinde ilgi göstermeye başlamışlar ve özellikle 1950'lerde bu alanda birçok malzeme toplanarak oldukça zengin bir arşiv oluşturmuşlardır. Bulgaristan Türkleri arasında halkbilimine ilgi 1952 yılında Sofya Üniversitesi'nde Türkoloji Anabilim Dalının açılmasıyla artmıştır. Bu dönemde yapılan araştırma ve derlemeler sonucunda Sofya Üniversitesi'ne bağlı Bulgar Bilimler Akademisi Etnografya Enstitüsü'nde önemli çalışmalar yapılmış; Eğitim Bakanlığı'na bağlı "Halk Eğitimi" yayınevinin Türkçe kitaplar şubesinde Bulgaristan Türklerinin halk edebiyatına dair önemli eserler yayımlanmıştır. 1946-1960 yılları arasında devlet tarafından yayımlanan "Eylülcü Çocuk" gazetesinde, Bulgaristan Türklerinin sözlü ürünlerinden oluşan zengin bir arşiv meydana gelmiştir.[114]

Sofya Üniversitesi'nde Türk gençlere "Türk Folkloru" dersi vermeye başlayan ilk bilimadamlarından olan Rıza Mollov'un ve onun öğencilerinin çabalarıyla derlenen Bulgaristan Türklerinin sözlü edebiyat ürünleri, Rıza Mollov'un 570 sayfalık bir monografisiyle birlikte hazırlanmış; ancak eserin yayımlanmasına izin verilmemiştir. Aynı durum Hayriye Süleymanoğlu'nun *"Güney Bulgaristan Türk Folkloru" ve "Kriçim Türklerinin Folkloru"* isimli iki eseri ve Salih Baklacı'nın *"Türk-Bulgar Atasözleri Paralelleri"* isimli eserinde de yaşanmıştır. 1990'dan sonra Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın sözlü ürünlerinin tespitine yönelik çalışmalar daha rahat bir ortamda yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde halkbilim araştırmaları yapılmış ve sözlü edebiyat ürünleri "Hak ve Özgürlük" ve "Filiz" gibi Türk gazetelerinde yayımlanmıştır.[115]

UNESCO, 1996 yılını Nasreddin Hoca yılı olarak ilan etmiştir. Bu vesile ile Sofya'da Nasreddin Hoca konulu bir sempozyum düzenlenmiş ve sempozyumda sunulan bildiriler Sofya'da dört kitap halinde yayımlanmıştır.[116]

Yukarıda kısaca tanıtılan Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın sözlü ürünleri hakkındaki bu çalışmalar, Bulgaristan Türklerinin edebî alandaki sözlü geleneğinin Bulgaristan Devleti'nin kuruluşundan çok önceye dayandığını göstermektedir. Ülkedeki Türk azınlığın yazılı edebiyatının gelişimi ise, Bulgaristan Devleti'nin kuruluşu ile başlar. "Bulgaristan Türklüğünün Çocuk Edebiyatını" incelediğimiz çalışmamızın bu bölümünde Bulgaristan Türklerinin yazılı edebiyatı üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır.

---

113 İbrahim ÖZKAN, *Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2008, ss.42-45

114 Meral MERT, *Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Analitik Bibliyografyası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2007, s.9

115 Meral MERT, agt., s.10

116 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *"Bulgaristan Türkleri Edebiyatı", Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Anatolojisi,* C.8, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s.37

Bulgaristan'ın geçirdiği siyasi ve sosyal olaylardan Bulgaristan Türklüğü de etkilenmiş, Bulgaristan Türklerinin edebî faaliyetleri bazen canlılık kazanıp bazen durgunlaşmıştır. Edebiyat faaliyetlerindeki bu değişen yoğunluk, verilen edebî eser sayısında da kendisini göstermektedir. Türklere yapılan baskının azaldığı dönemlerde artış gösteren Türkçe eser sayısı, Türklere yönelik baskının arttığı dönemlerde ise azalmıştır.

Bulgaristan Türklerinin yazılı edebiyatı hakkında yapılmış olan bilimsel çalışmalar sınırlı sayıdadır ve özellikle Demokratik Dönem'de yayımlanmaya başlamıştır. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yoğunlaşan çalışmalarda genel olarak bu edebiyatın dönemleri tespit edilmeye çalışılmış; dönemlere göre tasnif yapılırken siyasal ve sosyal olaylar esas alınmıştır.

Bilimsel araştırmalara yönelik taramalarımız sonucunda ulaştığımız birkaç çalışmada Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın kapsamı ve başlıca dönemleri konusuna yönelik olarak farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu çalışmalar arasında yer alan Mehmet Çavuş'un hazırladığı "20. Yüzyıl Bulgaristan Türklerinin Şiiri" adlı antolojinin önsözünde, bu edebiyatın varlığı 15. yüzyıldan başlatılır. Çavuş'a göre, bu edebiyatın kökleri 15. yüzyıldan da ötelere dayanmaktadır, ancak yeterli malzemeye ulaşılamamış olması nedeniyle bu edebiyatı 15. yüzyıldan itibaren başlatmayı tercih etmiştir. Çalışmasının bölümlerini sırasıyla "15., 16., 17., 18., 19. Yüzyılda Bulgaristan Topraklarında Gelişen Türk Edebiyatının Belli-Başlı Temsilcileri" başlıkları ile vermiş; bu bölümlerin devamında "20. Yüzyıl Bulgaristan Türk Edebiyatı" başlığını taşıyan bölüm yer almıştır. [117]

Mehmet Çavuş, tarihte henüz bir Bulgaristan Devleti'nin olmadığı 15., 16., 17., 18. ve 19. yüzyıllarda Bulgaristan'da gelişen Türk Edebiyatını tanıttığı bölümlerde esasen Osmanlı devri genel Türk edebiyatının Aşık ve Divan Edebiyatına mensup olup Bulgaristan sahasında yaşamış olan temsilcilerden söz etmiştir. Genel Türk Edebiyatı dairesinde değerlendirilebilecek birçok şair ve yazarın Bulgaristan sahasında yaşamış olmaları ve bazı eserlerinde Bulgaristan sahasından bazı yer adlarına ve meselelere yer vermelerinin, Çavuş'un böyle bir sınıflamaya gitmesinde etkili olduğu görülmektedir.

Mehmet Çavuş çalışmasında "20. yüzyıl Bulgaristan Türkleri Edebiyatı" başlığı altında ise 2 döneme yer vermiştir:

"1. Yüzyılımızın Başından 1944 Yılına Kadar

2. 1944 Yılından Günümüze (1986) Kadar."[118]

Çavuş, bu tasnifine ek olarak, yüzyılın başından 1944'e kadar olan dönemi de iki döneme ayırarak, 1944'ten 1969'a kadar olan dönemi "Umut Edebiyatı", 1969'dan sonraki dönemi ise "Umutsuzluk Edebiyatı" olarak nitelendirmiştir.[119] Çavuş'un ortaya koyduğu dönem tasnifi eserin yayımlandığı tarih itibariyle 1989 sonrası dönemi kapsayamamıştır. 1989 sonrası ise, Bulgaristan Türkleri Edebiyatında yeni bir dönemi işaret etmektedir.

Bulgaristan Türk Edebiyatı'nın bir başka kronolojik dönem tasnifi de Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy tarafından ileri sürülmüştür. Yenisoy bu konudaki düşüncelerini; "*Bulgaristan Türk Edebiyatının gelişmesinde esas dönemleri belirlerken, bu ülkedeki toplum hayatında değişme ve gelişmelerle birlikte edebiyat sürecinin de kendi özel kurallarına göre nasıl ve hangi yönde geliştiğini göstermek önemlidir. Ancak başlangıcından bugüne kadar (1878-1997) yazılmış sanat eserleri hakkında araştırmaların yeterince yapılmamış olmasından dolayı dönemleri de daha genel bir biçimde göstermek zorundayız*" sözleri ile ifade ettikten sonra, Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nda başlıca üç dönemden söz eder:

117 Mehmet ÇAVUŞ, *20. Yüzyıl Bulgaristan Türkleri Şiiri (Antoloji)*, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1988, s.40

118 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.45

119 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.58

"1. Bulgaristan Devletinin Kuruluşundan 1944 Yılına Kadar

2. 1944 Yılından 1989 yılının sonuna kadar

3. 1990 Yılında günümüze kadar." [120]

Açıklamasında da belirttiği üzere Hayriye Süleymanoğlu'nun dönem tasnifinde temel olarak ele adlığı ölçüt ülkenin geçirdiği siyasal değişimler olmuştur. Bu siyasal değişimlerin Bulgaristan Türkleri Edebiyatına doğrudan etki ettiği bir gerçektir.

Müzeyyen Buttanrı, Sofya'da yayımlanan "Kaynak" dergisinde yer alan "Bulgaristan Türkleri Edebiyatı" adlı makalesinde, Hayriye Süleymanoğlu'nun tasnifini kullanmış ve benzer değerlendirmelerde bulunmuştur.[121]

Bulgaristan'da yaşanan siyasal ve sosyal değişimlere bağlı bir başka dönem tasnifi Sabri İbrahim Alagöz'ün "Kaynak" dergisinde yer alan "Edebiyatımız" başlıklı yazısında yer almıştır. Alagöz'ün incelemesinde Hayriye Süleymanoğlu'ndan farklı olarak "Soya Dönüş" politikalarının uygunlandığı en baskıcı yıllar olan 1984-1989 arası döneme ayrıca yer verilmiş olup, incelemenin başlıkları şu şekildedir:

"1. Dönem 1878-1944

2. Dönem 1944-1984

3. Dönem 1984-1989

4. Dönem 1989'da günümüze." [122]

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı hakkında bir diğer tasnif Şaban M. Kalkan'a aittir. Kalkan, Bulgaristan Türkleri şiirini şu üç tarihî döneme ayırır:

"1. Dönem :1878-1944

2. Dönem : 1944-1984

3. Dönem : 1985-Günümüze Kadar." [123]

Şiir üzerinde yoğunlaşan bu tasnifte Şaban Kalkan sosyalist dönem üzerinde ayrıntılı olarak durmuş ve sosyalizm sonrası dönemi diğer tasniflerden farklı olarak 1985'ten başlatmıştır.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı hakkında daha ayrıntılı bir çalışmaya giden Abdülkadir Hayber'in Makedonya'da yayımlanan "Sesler" dergisindeki "Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı" başlıklı çalışması önemlidir. Abdülkadir Hayber, bu çalışmasında bir dönem tasnifine yer vermemekle birlikte, Bulgaristan Türkleri Edebiyatına tesir eden önemli olayları örnek eserler üzerinden incelemiştir.[124]

Bulgaristan'da yaşanan rejim değişiklikleri ve önemli sosyal olaylar Bulgaristan Türkleri için farklı şartları beraberinde getirmiş ve yaşanan değişim büyük ölçüde edebiyata da yansımıştır. Kısaca bilgi verdiğimiz Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın sınıflandırılması hakkında yapılmış olan sınırlı sayıdaki çalışmalarda da Bulgaristan Türkleri Edebiyatının dönem tasnifinin siyasal ve sosyal olaylar esas alınarak yapıldığı görülmektedir.

Bulgaristan'da gelişen yazılı Türk edebiyatının değerlendirilmesinde, dönemlere göre tasnifinin yapılması kadar, beslendiği temel kaynakların tespit edilmesi de önemli bir husustur. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nın beslendiği kaynakların başında sözlü edebiyat gelmektedir. Yazılı edebiyatın Bulgaristan Devleti'nin kurulmasıyla başladığı söylenebilir, ancak bölgedeki güçlü Türk halk edebiyatı geleneği çok daha önceki döneme dayanmaktadır. Ülkede yazılı Türk edebiyatının gelişmesiyle birlikte de halk edebiyatı büyük ölçüde yazılı edebiyata kaynaklık etmiştir.

---

120 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.40

121 Müzeyyen BUTTANRI, *"Bulgaristan Türkleri Edebiyatı", Kaynak Dergisi,* Yıl.6, S.28, Sofya, Mayıs-Haziran, 2005, ss.2-4

122 Sabri İbrahim ALAGÖZ, *"Edebiyatımız", Kaynak Dergisi,* Yıl.5, S.22, Sofya, 2000, s.7

123 Şaban M. KALKAN, *"Bulgaristan Türkleri Şiirine Tarihi Bir Bakış 1-2", Erciyes Dergisi,* Yıl.27, S.322, Kayseri, 2004, ss.4-6

124 Abdülkadir HAYBER, *"Bulgaristan Türkleri Edebiyatı", Sesler Dergisi,* Üsküp, 1997, S.318-319, ss.45-51

Bulgaristan Türk Edebiyatının dolaylı olarak beslendiği kaynaklardan biri de Bulgar Edebiyatıdır. Krallık Dönemi'nden itibaren ülkede birçok Bulgar Edebiyatı eserinin Türkçe'ye çevrilmesi, bazı Bulgarca süreli yayınların Türkçe çevirilerinin yayımlanması, Türkler arasında Bulgar Edebiyatı'na dair bir birikimin oluşmasını sağlamıştır. Özellikle Sosyalist Dönem'de yayımlanan süreli çocuk yayınlarında Bulgar Edebiyatının önemli isimleri, her sayıda Türk okuyucusuna ayrıntılı olarak tanıtılmış ve eserlerinin çevirilerine yer verilmiştir.

Bulgaristan Türk edebiyatının etkilendiği kaynaklar arasına Sosyalist Dönem'de Rus Edebiyatı'nın da girdiği görülmektedir. Yeni rejimin etkisiyle 1944-1989 yılları arasında Rus Edebiyatı'ndan birçok eser Narodna Prosveta (Devlet Yayınevi) tarafından Türk dilinde basılmıştır. Hazırlanan Türkçe ders kitaplarında ağırlıklı olarak Rus ve Bulgar Edebiyatının temsilcilerinin eserlerine yer verilmiştir.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatının bütün dönemlerinde beslendiği en temel kaynak şüphesiz Türkiye Türklerinin edebiyatıdır. Bulgaristan Türk edebiyatının ilk devresini oluşturan 1908-1944 yılları arasında özellikle Millî Edebiyat akımının bazı temsilcileri Bulgaristan Türk okuyucusu tarafından büyük ölçüde tanınmıştır. İstanbul ve Bulgaristan matbaalarında basılan kitaplar arasında Türk edebiyatının önemli isimleri ve eserleri yer almıştır. Özellikle ilk dönemde Türk okulları için hazırlanan okuma kitaplarında Türkiye'den şair ve yazarların eserlerine büyük ölçüde yer verilmiştir. Sosyalist dönemde nispeten azalsa da Sosyalist ideolojiyi benimsemiş Türk Edebiyatı temsilcilerinden Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Aziz Nesin vb. gibi isimlerin Bulgaristan'da kitapları basılmış ve Türk okuyucular tarafından takip edilmişlerdir.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatının beslendiği kaynaklar çeşitlilik göstermektedir. Kaynaklardaki bu çeşitliliğe rağmen eserlerde kullanılan dil, her dönemde Türkiye Türkçesi olmuştur. Sözlü dilde görülen Rumeli Türkçesinin özellikleri, yazılı edebiyat ürünlerine sınırlı oranda yansımıştır. Bulgaristan Türkleri Edebiyatında en fazla gelişen edebi tür şiir olmuştur. Şiiri, öykü ve roman türleri izlemiştir.

G. 2. 2. 4. 1. Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'yla İlgili Yayınlar

Bulgaristan Türklerinin yazılı edebiyatını ele aldığımız çalışmamızın bu bölümünde konu sınırlamasına giderek, Bağımsız Bulgaristan Devleti kurulduktan sonra Bulgaristan Türklerince meydana getirilen azınlık edebiyatı hakkında yapılmış olan bilimsel çalışmalara yer verilmiştir.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'yla ilgili bilimsel çalışmalar "Kitaplar", "Makaleler" ve bildiri, inceleme ve deneme yazıları gibi çalışmaları kapsayan "Diğer Çalışmalar" olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılarak tanıtılmıştır. Bilimsel önemi bakımından değinilmesi gereken eserlerin kronolojik olarak adlarına yer verilmiş, ulaşabildiğimiz kaynaklar ise ayrıntılı olarak ele alınıp değerlendirilmiştir.

G. 2. 2. 4. 1. 1. Kitaplar

Bulgaristan Türkleri Edebiyatıyla ilgili çalışmaları tanıtacağımız bu başlık altında Bulgaristan Türkleri Edebiyatını konu alan çeşitli kitaplar hakkında bilgi verilmiştir. Bu kitaplar arasında bilimsel yaklaşımla hazırlanmış olanlar olduğu gibi çeşitli araştırmacıların Bulgaristan Türk kültürüne katkı sağlamak amacıyla hazırlamış oldukları çalışmalar da mevcuttur.

Çalışmamızda ele aldığımız yazılı Bulgaristan Türkleri edebiyatı üzerinde ilk çalışmalar Bulgaristan'da ve Türkiye'de yapılmıştır. Bu alandaki ilk çalışmalar antoloji mahiyetinde olup, önemli temsilcilerin ve bazı eserlerinin tespit edilmesine yöneliktir. Son dönemlerde ise, Bulgaristan Türk Edebiyatı hakkında ayrıntılı çalışmalar ortaya konulmaya başlanmıştır.

Bulgaristan'da, Bulgaristan Türk Edebiyatı hakkında ilk bilimsel çalışmalarda bulunan isim Rıza Mollov'dur. Rıza Mollov'un Bulgaristan Türkleri Edebiyatına ilişkin yazıları "Edebî Makaleler (İlim ve Tenkit)" başlıklı kitabında toplanarak yayımlanmıştır. Mollov'un, genel olarak edebiyat bilimi üze-

rinde durduğu çalışmasında Bulgaristan'da gelişmekte olan yerel Türk edebiyatına göndermeler yapılarak bazı tespitlerde bulunulmuştur.[125]

Bulgaristan'da gelişen yerel Türk Edebiyatı alanında çalışmaları olan ilk isimlerden bir diğeri İbrahim Tatarlı'dır. İbrahim Tatarlı'nın *"9 Eylül 1944'ten Sonra Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı-Antologiya"* aldı eseri 1960'ta ve bu eserin daha genişletilmiş biçimi de *"Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı-Antoloji"* başlığıyla 1964'te Devlet Halk Eğitimi Yayınevi (Narodna Prosveta) tarafından tam yayımlanmıştır. Tatarlı, Bulgaristan'da gelişen yerel Türk edebiyatının temsilcilerini ilk defa tanıttığı bu eserin ön süzünde Bulgaristan'da gelişen Türk edebiyatının uzun bir tanıtımını yapmıştır.[126]

Bulgaristan'da Türklere yönelik asimilasyon çalışmalarının yoğunlaştığı bir dönemde Bulgaristan Türkleri Edebiyatına yönelik antoloji tarzında bir çalışma da Türkiye'de yayımlanmıştır. Mehmet Çavuş'un İstanbul'da 1988 yılında yayımlama imkanı bulduğu bu eserin adı *"20 . Yüzyıl Bulgaristan Türkleri Şiiri"*dir. Eserin giriş kısmında Bulgaristan Türk Edebiyatına dair bir dönem tasnifi yer almış ve dönemler hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bu uzun girişten sonra Mehmet Çavuş, antolojide yer alan 45 şahsın biyografisine ve eserlerinden örneklere yer vermiştir.[127]

1989'daki büyük göçten sonra Türkiye'ye göç etmiş ve akademik yaşamını Türkiye'de sürdüren Bulgaristan Türk aydınlarının bu edebiyatla ilgili eserlerini Türkiye'de yayımladıkları görülmektedir. Bu isimlerin başında Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy gelmektedir. Yenisoy, 1997 yılında T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan *"Başlangıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları"* adlı antolojinin *"Bulgaristan Türk Edebiyatı"* adlı 8. cildinî de hazırlayan isimdir. Bu çalışma Bulgaristan Türk Edebiyatı sahasında yayımlanan en temel kaynaklardan biridir.[128] Yenisoy'un bir başka eseri olan *"Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler"* başlıklı antoloji, bazı Bulgaristan Türk çocuk edebiyatçılarının kısa biyografileri ile eserlerinden seçkiye yer vermesi ve sahasında Türkiye'de ilk olması bakımından önemli bir çalışmadır.[129]

Türkiye'de Balkanlara yönelik önemli çalışmaları olan bilim insanlarından biri de Prof. Dr. Mustafa İsen'dir. Mustafa İsen'in, *"Ötelerden Bir Ses"*[130] adlı eserinde Balkanlarda gelişen Türk Edebiyatlarına ilişkin yazılarına yer verilmiştir. Prof. Dr. İsen'in *"Balkanlarda Türk Çocuk Şiiri"* ve *"Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri"* adlı antolojileri de Bulgaristan Türkleri Edebiyatına yer vermesi açısından önemli eserlerdir. Bu antolojilerde Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatının bazı temsilcileri ve eserleri yer almıştır.[131]

Bulgaristan Türklüğü üzerine çalışmaları olan M. Türker Acaroğlu *"Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar I-II"*[132] adlı eserinde Bulgaristan Türk Edebiyatıyla ilgili bazı araştırmalarına yer vermiştir. Konuyla ilgili bir diğer önemli araştırmacı ise Bulgaristan kökenli araştırmacı Bilal N. Şimşir. Şimşir, *"Bulgaristan Türkleri"* adlı eserinde, bölgedeki yerli edebiyat hakkında tanıtıcı bilgilere yer vermiştir. [133]

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı alanında Bulgaristan'da yapılmış olan çalışmalar da vardır. İsmail A. Çavuş'un "*Altın Petek-Bulgaristan Türklerinin Çocuk Şiiri*" adlı eseri Demokratik Dönemde Türk Çocuk şiiri alanında hazırlanan ilk ve tek antoloji örneğidir. Çavuş, bu çalışmada 17 edebî şah-

125 Rıza MOLLOV, *Edebî Makaleler (İlim ve Tenkit)*, Narodna Prosveta, Sofya, 1958, s.43

126 İbrahim TATARLI, *Antologiya (9 Eylül 1944'ten Sonra Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı)*, Narodna Prosveta, Sofya, 1960.

127 Mehmet ÇAVUŞ, *20. Yüzyıl Bulgaristan Türkleri Şiiri (Antoloji)*, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1988.

128 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, "*Bulgaristan Türkleri Edebiyatı", Başlangıcın Günümüze Türk Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C.8, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

129 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

130 Mustafa İSEN, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

131 Mustafa İSEN; Reyhan İSEN, Ayşe Esra KİREÇÇİ, *Balkanlarda Türk Çocuk Şiiri Antolojisi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2001; Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN, *Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri Antolojisi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002.

132 M. Türker ACAROĞLU, *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar I-II, Iq Kültür Sanat Yayıncılık*, İstanbul, 2007.

133 Bilal N. ŞİMŞİR, *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2002.

sın biyografisine ve çocuk şiirlerinden örneklere yer vermiştir.[134]

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine çalışmaları yayımlanmış önemli bilim adamlarından bir başkası ise Nimetullah Hafız'dır. Kendisi de Balkan kökenli olan Hafız'ın "*Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri*"[135] adlı 2 ciltlik çalışması söz konusu sahada Türkiye'de yapılmış ilk çalışmalardan biridir. Aynı yazarın "*Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Antolojisi*"[136] adlı 3 ciltlik eserinde ise Bulgaristan Türklerine ait çağdaş edebî türlere yer verildiği görülmektedir.

Eserlerinde "Aziz Bey" adını kullanan yazar tarafından hazırlanan Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı antolojileri söz konusu edebi ürünlere yer verilen sayılı çalışmadan biridir. Aziz Bey'in yayınevi bilgisi yer almayan eserlerinin isimleri şöyledir: "100 En İyi Çocuk Şiirleri", "Bulgaristan Güzellemesi: Çocuk Şiirleri", "İlköğretim Okulları İçin Şiirler", "Anaokulu Çocukları İçin Şiirler". Söz konusu eserler 2005 yılında yayımlanmışlardır.

G. 2. 2. 4. 1. 2. Makâleler

Bulgaristan Türkleri Edebiyatı ile ilgili Bulgaristan'da yayımlanmış ilk yazılara 1948 tarihli "*Yeni Işık*" ve "*Halk Gençliği*" adlı gazetelerde rastlanmaktadır. Süleyman Hafızov, "*Edebiyatımız*" (Yeni Işık, Sayı 16, 1948), "*Sağlam Esaslara Dayanarak Tenkit Edelim*" (Yeni Işık, Sayı 52, 1948); Osman Sungur, "*Edebiyata Dair*" (Halk Gençliği, Sayı 5, 1948), "*Edebiyat*" (Yeni Işık, Sayı 39,41,42,44,45,46,48,50, 1948) başlıklı yazılarıyla Bulgaristan Türklerinin sanat eserlerini değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu yıllarda edebiyat ile ilgili yazılarda Hafız İslam Ergin'in de çalışmaları bulunmaktadır.[137]

Bulgaristan Türkleri Edebiyatının bilimsel esaslara göre araştırılmasının Rıza Mollov'un çalışmaları ile başladığını belirtmiştik. Aynı yazarın konuyla ilgili makaleleri de mevcuttur. Araştırmacı "*Edebiyat ve Onun Davası-Eskiden Edebiyatımız Var mıydı?"* yazısını "Yeni Işık" gazetesinin 1948 tarihli 49. sayısında yayımlamış ve 1949, 1950 yıllarında da şu başlıklarla yazılar yazmaya devam etmiştir: "*Tenkit ve Tenkit*" (Yeni Işık, Sayı 7, 8, 1949), "*Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Üzerinde Bir İnceleme Denemesi*" (Yeni Işık, Sayı 19, 1950), "*Vatan Cephesi Devrinde Bulgaristan Türklerinin Beş Yıllık Edebiyatı*"(Yeni Işık, Sayı 20, 21, 22, 23, 29, 1950)[138]

1950'lerde de "Yeni Işık" ve "Halk Gençliği" gazetelerinde ve "Yeni Hayat" dergisinde Bulgaristan Türklerinin Edebiyatıyla ilgili yazılar çıkmış, kimi şair ve yazarların eserleri ideolojik ve estetik açıdan değerlendirilmiştir. Bu yayınlar arasında Sabri Tatov'un "*Yeni Hayat*" dergisinin 1956 yılına ait 4. sayısında yer alan "*Bizde Çocuk Edebiyatı*" başlıklı yazısı ülkedeki Türk çocuk edebiyatına temas ediyor olması bakımından değerlidir.

Bulgaristan ve Türkiye dışında da Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yazılmış bazı makalelere rastlanmaktadır. Nimetullah Hafız'ın Kosova'da yayımlanan "Çevren" dergisinde yer alan *"Bulgaristan'da Çağdaş Türk Halk Edebiyatı"*[139] başlıklı yazısı ile Abdülkadir Hayber'in Makedonya'da yayımlanan "Sesler" dergisinde yer alan *"Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı"*[140] adlı yazıları Bulgaristan ve Türkiye dışında yayımlanmış Bulgaristan Türkleri Edebiyatıyla ilgili yayınlara örnek verilebilir.

Rıdvan Canım *"Rumeli Şairlerinin Dilinden Balkanlar ve Rumeli Coğrafyası"* adlı makalesinde; Romanya, Batı Trakya, Moldova'daki Türk şairlerin yanında, Bulgaristan Türkü şairlerden Muharrem Yumuk, İzzet Dinç, Ömer Osman Erendoruk, Osman Aziz, Recep Küpçü ve Mehmet Çavuş gibi

134 İsmail A. ÇAVUŞ, *Altın Petek Bulgaristan Türklerinin Çocuk Şiiri-Antoloji*, Radar Print, Sofya , 2001.
135 Nimetullah HAFIZ, *Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri I-II.,* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1990.
136 Nimetullah HAFIZ, *Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Antolojisi,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.
137 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.38
138 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.38
139 Nimetullah HAFIZ *"Bulgaristan'da Çağdaş Türk Halk Edebiyatı" Çevren Dergisi*, S.23, Prizren, 2002, s.34
140 Abdülkadir HAYBER, *"Bulgaristan Türk Edebiyatı" Sesler Dergisi,* S.318-319, Üsküp, 1997, s.43

şairlerin şiirlerinden bahsederek onların bölgeyi anlatan şiirlerine yer vermiştir.[141]

Türkiye'de Balkan Türkleri üzerine önemli çalışmaları olan Abdülkadir Hayber; *"Bulgaristan Türklerinin Şiiri"* adlı makalesinde tarihî gelişimi içerisinde Bulgaristan Türk şiirinin beslendiği kaynaklar ve temsilcileri hakkında bilgi vermiştir.[142]

"Bulgaristan Türkleri Şiiri" adlı bir diğer makale bu sahadaki önemli isimlerden Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy'a aittir. Yenisoy, çalışmasında dönemlere göre bu şiirdeki değişimlerden bahsetmiş, kronolojik olarak Bulgaristan Türk şairlerinin biyografilerini ve şiir örneklerini vermiş; bazı şiirler hakkında kısa açıklamalar yapmıştır.[143]

İslam Beytullah Erdi, *"Bulgaristan Türkleri Edebiyatı ve Dede Korkut"* adlı makalesi ile Bulgaristan Türkleri Edebiyatı ve Dede Korkut kitabı arasındaki ilişkiyi irdelemiştir. Söz konusu çalışmada Rıza Mollov'un Muharrem Tahsin'in, İslam Beytullah Erdi'nin, Ömer Osman Erendoruk'un bazı eserlerinden hareketle Dede Korkut Kitabı'nın Bulgaristan Türk Edebiyatındaki izleri üzerinde durmuştur.[144]

Hayrettin İvgin'in *"Bulgaristan Türk Halk Kültürü'nün Bir Siması: Haydar Baba (Haydari)"* adlı makalesinde Bulgaristan'da yaşamış bir halk ozanı Haydar Baba'nın hayatıyla ilgili bilgi ve eserlerinden örnekler verilmiştir.[145]

Müzeyyen Buttanrı, *"Çağdaş Bulgaristan Şairlerinde Göç Olgusu"*[146] adlı makalesinde Balkanlar ve Bulgaristan'dan yaşanan göçler hakkında bilgiler verdikten sonra, çağdaş Bulgaristan Türk şairlerinin şiirlerinde ele aldıkları göç olgusunu incelemiştir.

Bulgaristan Türk şiiri üzerine bir başka makale çalışması Şaban M. Kalkan'a aittir. Kalkan, *"Bulgaristan Türkleri Şiirine Tarihi Bir Bakış"* adlı makalede Bulgaristan Türk şiirini tarihî olarak 1878-1944, 1944-1984 ve 1985'ten günümüze olmak üzere üç ana dönemde incelemiştir. Çalışmada 16.-19. yüzyıllarda Bulgaristan'da yaşamış ünlü şairlerin isimleri de verilmiştir.[147]

İsmail A. Çavuş'un, *"Çocuk Şiirimiz Değer Buldu"*[148] başlıklı yazısında Türkiye'de Bulgaristan Türklerinin çocuk şiirleri türünde yayımlanmış çalışmalar tanıtılmıştır.

G. 2. 2. 4. 1. 3. Diğer Çalışmalar

Bulgaristan Türk Edebiyatı üzerine Türkiye'de hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezleri de bu sahadaki ilk akademik çalışmaları oluşturmaktadır. Doğrudan Bulgaristan Türk Edebiyatını konu edinen bu tez çalışmaları arasında YÖK Dökümantasyon Merkezi verileri ve kendi imkanlarımızla ulaşabildiğimiz İbrahim Özkan, Meral Mert, Oğuzhan Yiğit, Selda Tilekli ve Zeynep Atasoy'un hazırladığı tezler yer almaktadır.

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine ilk analitik bibliyografya çalışması, Meral Mert tarafından 2007'de yüksek lisans tezi olarak tamamlanmıştır. *"Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Analitik Bibliyografyası"* adlı çalışmada Mert, öncelikle "Bulgaristan Türkleri Edebiyatı"-

141 Rıdvan CANIM, *"Rumeli Şairlerinin Dilinden Balkanlar ve Rumeli Coğrafyası", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,* S.11, Ankara, 2001, ss.203-216

142 Abdülkadir HAYBER, *"Bulgaristan Türklerinin Şiiri", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,* S.5, Ankara, 1998, ss.31-35

143 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *"Bulgaristan Türkleri Şiiri" Türk Dili Dergisi,* Türk Şiiri Özel Sayısı, S.531, Ankara,1996, ss.449-578

144 İslam Beytullah ERDİ, *"Bulgaristan Türkleri Edebiyatı ve Dede Korkut", Balkanlarda Türk Kültürü Dergisi,* S.44, Bursa, 2011, ss.32-33

145 Hayrettin İVGİN, *"Bulgaristan Türk Halk Kültürü'nün Bir Siması: Haydar Baba (Haydari)", Fikret Türkmen Armağanı,* İzmir, 2005, ss.389-401

146 Müzeyyen BUTTANRI, *"Çağdaş Bulgaristan Şairlerinde Göç Olgusu", Balkanlarda Türk Kültürü Dergisi,* Yıl.15, S.56, Bursa, 2005, ss.27-31

147 Şaban M. KALKAN, agm., ss.20-21

148 İsmail A. ÇAVUŞ, *"Çocuk Şiirimiz Değer Buldu", Filiz Gazetesi*, Yıl.5, S.12, Sofya, 1997, s.6

nın tarihî gelişimi hakkında genel bilgi vermiş ve ardından araştırmaları sırasında edindiği kaynakların tanıtımını yapmıştır. Bibliyografyasını "Kitaplar", "Makaleler", "Gazeteler" ve "Dergiler" başlıkları altında toplayarak, elde edilen eserler hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.

İbrahim Özkan *"Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma"* adlı doktora tezinde Bulgaristan Türklüğünün geçmişten bugüne halk edebiyatı metinlerini bilimsel bir yaklaşım ile ortaya koymuştur. Özkan'ın bu çalışmasında Bulgaristan Türkleri halk edebiyatı ürünleri üzerine yapılan ilk çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Özkan, büyük oranda kendi derlediği halk edebiyatı ürünleri ile diğer kaynaklardan elde ettiği halk edebiyatı metinlerine çalışmasında yer vermiştir.

Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatı sahasında da eser veren Ömer Osman Erendoruk'un hayatı ve hikâyeleri ise, Zeynep Atasoy'un yüksek lisans tezinde incelenmiştir. Ömer Osman, Türkiye'ye göç etmiş Bulgaristan Türk aydınlarından biridir. "*Ömer Osman Erendoruk, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Romanları*" adını taşıyan çalışmada Zeynep Atasoy, Erendoruk'un bu edebiyat içindeki yerini tespit etmeye çalışmış ve romanları üzerinde incelemelerde bulunmuştur.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatıyla ilgili düzenlenen, konferans, sempozyum, kurultay vb. gibi etkinliklerde de bu edebiyat hakkında bilimsel çalışmalara rastlanmaktadır. Üniversitelerde ya da Balkanlarla ilgili kurum ve kuruluşlarca düzenlenen bu etkinliklerden birçoğu yayımlanmaya başlamıştır. Bu çalışmalar arasında "I.-II. Bulgaristan'da Türk Halk Folkloru" adlı sempozyumlar bu sahada önemli çalışmaların yapılmasına imkan sağlamıştır. Bu çalışmalardan "II. Bulgaristan'da Türk Halk Folkloru" sempozyumu bildirileri İrfan Ünver Nasrattınoğlu ve Metin Turan tarafından kitaplaştırılarak yayımlanmıştır. 2012'de üçüncüsü düzenlenen "Balkanlarda Türk Varlığı" sempozyumu Celal Bayar Üniversitesi tarafından Manisa'da uluslararası nitelikte düzenlenmiştir. Bu sempozyumda sunulan bildiriler kitaplaştırılarak yayımlanmıştır. Bu bildiriler arasında Bulgaristan Türk edebiyatı hakkında bildiriler de yer almıştır.

Türkiye'de Balkanlar üzerine çalışan kurumlardan biri olan Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Kurumu (KIBATEK), tarafından düzenlenen "Balkanlar ve Türk Edebiyatları" konulu sempozyumlarda sunulan bildiriler arasında da Bulgaristan Türk Edebiyatına hakkında çalışmalar yer almış ve bu çalışmalardan bazıları yayımlanma imkanı bulmuştur.

G. 3. Araştırma ve İnceleme Yöntemi Hakkında

"Bulgaristan'da Türk Çocuk Edebiyatı" başlıklı çalışmamız 4 bölümden oluşmaktadır ve bu bölümler sırasıyla:

I. Bölüm: Bulgaristan'da Türk Çocuk Edebiyatı'nın Tarihi Gelişimi

II. Bölüm: Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatı'nda Önemli Şahsiyetler

III. Bölüm: Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatı'nda Edebî Türler

IV. Bölüm: Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Görsel Unsurlar

adlarını taşımaktadır.

Bulgaristan Devleti'nin kuruluşundan günümüze kadar geçen sürede söz konusu bölgede yayımlanmış Türk çocuk edebiyatı dairesindeki yayınlar çalışmamızda kullanılan kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu kaynak eserler genel olarak Türkçe ders kitapları, süreli Türk çocuk yayınları ve Türk çocuk edebiyatı ürünlerini içeren diğer yayınlardan oluşmaktadır.

Çalışmamızda yararlanılan kaynakların temininde temel olarak iki yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemlerden ilki Bulgaristan ve Türkiye'de gerçekleştirdiğimiz "Saha Çalışması"dır. Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatını ele aldığımız çalışmamızda araştırma sahamız genel olarak Bulgaristan ve Türkiye'yi kapsamaktadır. Bu iki bölgede özel olarak yöneldiğimiz yerler, Bulgaristan'da Türklerin yoğun olarak yaşadığı; Kırcaali, Şumnu ve Razgrat gibi şehirler ile Türkiye'de Bulgaristan göçmeni

Türklerin yoğun olarak yaşadığı; Bursa, İstanbul ve İzmir şehirleri olmuştur. Bu bölgelerde özellikle "Karşılıklı Görüşme Yöntemi" kullanılarak Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının temsilcileri ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi edinîlmiştir.

Çalışma sahamız olan Bulgaristan'a gerçekleştirdiğimiz araştırma gezilerimizin, çalışmamızda kullanılan kaynakların sağlanmasına önemli katkısı olmuştur. Bu araştırma gezilerinde, gezi öncesinde tasarlanan araştırma gezi planları önemli ölçüde yol gösterici ve zamanın iyi kullanımı bakımından yararlı olmuştur. Bu planlarda Bulgaristan'da hangi yerleşim birimlerine gidileceği, buralarda kimlerle görüşüleceği ve görüşme sırasında sorulacak sorularda bulunması gereken temel özellikler belirlenmiştir.

Bulgaristan'a gerçekleştirdiğimiz araştırma gezilerimiz öncesinde Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı temsilcilerinin ve bölgede çocuk edebiyatı yayını olan kurum ve kuruluşların adresleri edinîlmeye çalışılmıştır. Bu noktada en büyük bilgi kaynağı, birçoğu Türkiye'ye göç etmiş Bulgaristan Türk aydınları olmuştur. İzmir'de Şaban M. Kalkan, Bursa'da Hasan Şerefli, İstanbul'da Galip Mehmet Sertel, Tekirdağ'da İsa Cebeci vb. gibi şahısların Bulgaristan'la ilişkilerinin halen çok güçlü bir şekilde devam ediyor olması sayesinde Bulgaristan'da Türk çocuk edebiyatı sahasında görüşebileceğimiz kişi ve kurumlar ile irtibata geçilmiştir. İlk defa bu çalışmada kendilerinden bahsedilen çocuk edebiyatı temsilcileri ile kendileri ve eserleri hakkında henüz bir inceleme çalışması bulunmayan birçok çocuk edebiyatı edebî kişiliği ve eseri bu araştırmalarımız sırasında tespit edilmiş, çalışmamızın ilgili bölümlerinde bu kişilere ve eserlerine yer verilmiştir.

Bulgaristan'daki araştırmalarımız sırasında elde edilen kaynaklar genel olarak Türkçe ders kitapları, süreli Türkçe çocuk yayınları ve çocuk edebiyatı eserlerinden oluşmaktadır. Bu yazılı kaynaklara yönelmemizde etkili olan unsur; bu yayınların çocuk edebiyatı türlerini ve temsilcilerini içermesidir. Bu kaynaklar arasında yer alan ders kitapları ve çocuk edebiyatı eserleri büyük oranda şahıslardan elde edilmiştir. Çalışmamızda yararlandığımız süreli çocuk yayınları ise yayıncılarından veya koleksiyonerlerden temin edilmiştir.

Çalışmamızda yararlanılan kaynakların elde edilmesinde kullanılan ikinci yöntem "Yazılı Kaynakların Taranması" olmuştur. Bu konuda, özellikle Türkiye ve Bulgaristan'da, Bulgaristan Türkleri edebiyatı hakkında yapılmış çalışmalar gözden geçirilerek konumuzla ilgili kısımlar derlenmiştir.

Günümüz Bulgaristan'ında çocuk edebiyatı sahasının en büyük yayını ülkenin tek Türkçe çocuk gazetesi olan Filiz'dir. 1992 yılından bugüne yayımlanmakta olan gazete, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Merkezi Sofya'da olan gazete emekli Türkçe öğretmeni ve idareci Osman Solak tarafından yönetilmektedir. Gazete yönetimi çalışmamız hakkında bilgilendirildikten sonra, ciltlenmiş gazete yıllıklarını bizimle paylaşmış ve bütün gazete koleksiyonunu taramamıza imkan sağlayarak çalışmamıza önemli bir katkı yapmıştır.

Çalışmamızda yararlanılan diğer süreli çocuk yayınlarından "Hilal" ve "Mozaik" çocuk dergileri yayıncılarından; "Piyoner", "Ümit" ve "Balon" çocuk dergileri ise okurlarından temin edilmiştir.

Araştırmalarımız sonucunda tespit edilen ve kendileri ile görüşme geçekleştirilen temsilciler arasında; Nevzat Mehmet, Nadiye Ahmet, İsmail A. Çavuş, Haşim Semerci, Şaban M. Kalkan, İsa Cebeci, Mümin Yusuf Akın, Celil Yunus Yeniköylü, Mercan Civan vb. gibi şahısları sayabiliriz. Bu temsilciler hakkında literatürde yer almamış birçok bilgiye ve çocuk edebiyatı eserlerine "Görüşme" yöntemi kullanılarak ulaşılmış ve elde edilen malzeme değerlendirilerek tezde yer almıştır.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı temsilcilerinin bir bölümü günümüzde Türkiye'de ikamet etmektedir. Başta İstanbul, Bursa, İzmir ve Tekirdağ olmak üzere muhtelif şehirlerde yaşamlarını sürdüren temsilcilerin bir kısmı ile bizzat görüşülmüş; bir kısmı ile yazışma ve telefon aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İzmir'de; Şaban M. Kalkan, Mümin Yusuf Akın, Tekirdağ'da; İsa Cebeci, Latif Karagöz, Mehmet Aslan Cumalı ve Mercan Civan, Bursa'da; Ahmet Emin Atasoy, Hasan Şeref-

li (Ahmet Şerif Şerefli'nin yayınları için) ve Süleyman Özgür çocuk edebiyatı yayınlarını kendilerinden temin ettiğimiz şahıslar arasındadır.

Bulgaristan ve Türkiye'deki araştırmalarımız sırasında ele aldığımız konulardan biri de Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı sahasında yayımlanmış eserlerdir. Söz konusu eserlerin birçoğunun 1989 öncesi "Bulgarlaştırma" olayları sırasında devlet eliyle toplatılmış olması, ülkede Sosyalist Dönem'de yayımlanmış Türkçe eserlere ulaşmamızı güçleştirmiştir. 1990 sonrası Demokratik Dönem'de yayımlanan çocuk edebiyatı eserlerinin temininde karşılaştığımız güçlük ise, birçoğu az sayıda basılmış olan bu eserlerin dağıtımlarının müellifleri tarafından yapılıyor olmasıdır. Bu nedenle çalışmamızda kullanılan söz konusu yazılı kaynaklar büyük oranda saha çalışmalarımız sırasında temin edilmiştir.

Bulgaristan'da Sosyalist Dönem ve öncesine ait Türkçe eserlerin çoğu siyasal rejim tarafından toplatılmıştır. Sofya Millî Kütüphanesi'nde bu dönemlere ait yaptığımız taramalarda da ağırlıklı olarak Demokratik Dönem'de verilen Türkçe eserlere rastlanılmıştır. Söz konusu dönemlerde Bulgaristan'da yayımlanmış çocuk edebiyatı ürünlerinin temininde tek çıkış yolumuz o yıllara ait eserleri elinde bulunduran şahısların tespit edilmesi olmuştur. Bu konudaki ilk görüşmemiz Bulgaristan'ın Mestanlı kentinde yaşamını sürdüren bir kültür tarihçisi ve koleksiyoner Akif Atakan ile olmuştur. Evinin yanına inşa ettiği kütüphanede gerçekleşen görüşmede kendisinin uzun yıllar neticesinde Bulgaristan'ın muhtelif bölgelerinden topladığı onlarca eser arasından konumuzla ilgili 1908-1944 yılları arası döneme ait Türkçe kıraat kitapları, birkaç önemli çocuk dergisi elde edilmiştir. Bu ilk dönem eserlerinin yanında Sosyalist Dönem'e ait "Piyoner" çocuk dergisinin sayıları ile birkaç çocuk edebiyatı yayını da yine bu koleksiyondan elde edilmiştir.

Bulgaristan'da Sosyalist Dönem'de yayımlanmış ancak kütüphanelerde örneğine rastlayamadığımız çocuk edebiyatı eserlerine ulaşmamız, ilk dönem eserlerine göre daha kolay olmuştur. Bu noktada Sosyalist Dönem'de devlet eliyle çocuk edebiyatı yayınında bulunan yayınevlerinde ve çocuk dergilerinde çalışan Türklerin bir kısmının hayatta olması bize kolaylık sağlamıştır. Özellikle Sosyalist Dönem'de "Narodna Prosveta (Devlet Halk Eğitimi Yayınevi)" tarafından çocuk kitapları yayımlanan Nevzat Mehmet, Nadiye Ahmet ve Mehmet Çavuş'un hayatta olmaları bu eserlere ulaşmamızı kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda Sofya'da bulunan "21. Yüzyıl Türk Kültür Merkezi" başkanı Sabri İbrahim Alagöz'ün Sosyalist Dönem'de Narodna Prosveta tarafından yayımlanmış tüm eserlerin künyelerinin yer aldığı kataloğu bizim için temin edip Türkçe'ye aktarması, Sosyalist Dönem'de Bulgaristan'da yayımlanmış Türk çocuk edebiyatı eserlerine toplu olarak ulaşmamızı sağlamıştır.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı eserlerinden Demokratik Dönem'de yayımlananlar önemli ölçüde müelliflerin kendilerinden ve yakınlarından elde edilmiştir. Demokratik Dönem'de gerek Bulgaristan'da gerekse Türkiye'de çocuk edebiyatı sahasında eser veren şahısların büyük ölçüde birbirlerini tanıyor olmaları, şahısların ve eserlerinin temin edilmesinde bir şahıstan diğer şahsa ulaşmamızı sağlayarak taramalarımızı büyük ölçüde kolaylaştırmıştır.

Çalışmamızda kullandığımız malzeme temini yöntemi hakkındaki bu bilgilerden sonra, çalışmada kullandığımız inceleme yöntemleri hakkında da bilgi vermeyi gerekli buluyoruz.

"Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı" adını taşıyan çalışmamızda Bulgaristan Türkleri tarafından meydana getirilen Türk Çocuk Edebiyatı; tarihî gelişimi, önemli temsilcileri, belli başlı edebî türleri ve çocuk edebiyatı bağlamında önemli olduğunu düşündüğümüz çocuk eserlerindeki görsel unsurlarıyla incelenmiş ve bu çerçevede Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmamız belli bir tür, dönem veya şahıs üzerine eğilmeyen genel bir inceleme niteliğindedir.

Araştırmalarımız sonucunda elde ettiğimiz kaynakların konumuz bağlamında incelenmesinde temel olarak Karşılaştırmalı ve İşlevsel Yöntem tercih edilmiştir. Çalışmamızın Bulgaristan Türkleri'nin çocuk edebiyatı konusunda olması, elde ettiğimiz edebî malzemeyi "Karşılaştırmalı Yöntem"

ile değerlendirmemizi zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı ürünleri genel Türk çocuk edebiyatı ürünleri ile, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı temsilcileri genel çocuk edebiyatı temsilcileri ile ve dönemsel olarak kendi aralarında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının temel dönemlerinin tespitinde "Karşılaştırmalı Yöntem" belirleyici olmuştur. 1909-1944, 1944-1989 ve 1989-2012 olarak belirlenen üç dönem kendi aralarında değişen siyasal ve sosyal şartlara göre mukayeseli olarak incelenerek değerlendirilmiş, böylelikle Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı içerisinde Sosyalist ve Demokratik Dönem adlandırmalarına gidilmiştir.

Çalışmamızda incelenen edebî metinlerin tamamı çocuk edebiyatı ürünlerinden oluşmaktadır. Çocuk Edebiyatı ürünlerinin, bir dilin azınlık statüsünde varlığını sürdürdüğü ortamlarda anadili bilinci ve kültür aktarımı noktasında yüklendiği işlev oldukça belirgindir. Bu durumun bir örneğini oluşturan Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı ürünlerinin incelenmesinde "İşlevsel Yöntem"in tercih edilmesinin nedeni de söz konusu Çocuk Edebiyatının bu işlevsel özelliğidir. Çocuk Edebiyatı eserlerinin en önemli işlevi küçük yaştaki okuyucuda okuma ve anlama gelişimine katkı sunmasıdır. Söz konusu edebî ürünlerin bu belirgin işlevi, çalışma sahamız olan Bulgaristan Türklerinin edebî ürünlerine işlevsel açıdan yaklaşmamızı gerektirmiştir. Bu nedenle elde ettiğimiz Çocuk Edebiyatı ürünlerine yönelik değerlendirmelerimizde söz konusu ürünlerin pedagojik işlevi öncelikli olarak göz önünde bulundurulmuştur.

Tez çalışmamızın Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı ürünlerinde görülen türlerin ele alındığı kısımlarda söz konusu edebî türler ağırlıklı olarak "Yapısal Yöntem" kullanılarak incelenmiştir. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında halk edebiyatından kaynaklanan türler çalışmamızda genel hatlarıyla tanıtılmış ve çocuk edebiyatı ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Ancak Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının en yaygın edebî türleri olan çocuk şiirleri ve çocuk hikâyelerine yönelik incelemelerimizde bu edebî eserlerin yapısını oluşturan unsurlar genel hatlarıyla tespit edilerek yapı çözümlemesine dayalı bir yöntem tercih edilmiştir. Yapısalcı yönteme dayalı bu incelemelerimizde Bulgaristan Türklerinin çocuk şiirlerinde yoğun olarak görülen temalar ve şekiller ortaya konulmuş; çocuk hikâyelerinde ise hikâyelerin yapısını oluşturan temel unsurlar zaman, mekan, olay, şahıs, bakış açısı ve iletiler bakımından değerlendirilmiştir. Çalışmamız kapsamı gereği belli bir edebî türe eğilmediği için söz konusu edebî türlere dair incelemelerimizde örneklem kullanılmıştır.

Birinci Bölüm:
BULGARİSTAN'DA TÜRK ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHÎ GELİŞİMİ

I. BÖLÜM: BULGARİSTAN'DA TÜRK ÇOCUK EDEBİYATININ TARİHÎ GELİŞİMİ

1. Çocuk Edebiyatı Kavramı ve Kapsamı

Çocuk Edebiyatı teorisi konusunda tespitlerde bulunmadan önce, "Çocuk Edebiyatı" kavramının "çocuk" ve "edebiyat" boyutları üzerinde özellikle durulması bir gerekliliktir. "Çocuk" ve "edebiyat" kavramlarının çocuk edebiyatı bağlamında incelenmesinin, bu alanın daha kapsamlı olarak değerlendirilmesinde yararlı olacağı kanaatindeyiz. "Çocuk" kavramı için çeşitli kaynaklarda şu tanımlar yapılmıştır:

Türkçe Sözlük'te çocuk; *"iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan"* olarak tanımlanmaktadır.[1] Ruşen Alaylıoğlu ve Ferhan Oğuzkan tarafından hazırlanan *Eğitim Terimleri Sözlüğü*'nde ise çocuk; *"iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek"* veya *"bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan"* olarak tanımlanmıştır.[2]

"Çocuk" kavramının yanısıra, "çocukluk" da bilim adamları tarafından tanımlanan bir diğer yakın kavramdır. Çocuk psikolojisiyle ilgilenen bilim adamlarından Haluk Yavuzer, *"Çocuk Psikolojisi"* adlı eserinde; "çocukluk"u *"bireyin doğum döneminden başlayarak, ergenlik evresine kadar süregelen gelişim dönemi"* olarak nitelendirir.[3] Çocuk Edebiyatı alanında çalışan bilim adamlarından Zeki Gürel, bu gelişim dönemini kendi içinde sınıflandırarak; 0-2 yaş arasının bebeklik dönemi, 2-6 yaş arasının okul öncesi çocukluk dönemi ve 6 ile 11-13 yaş arası dönemin ise okul çağı çocukluk dönemi olarak adlandırılabileceğini belirtir.[4] Çocuk Edebiyatı teorisi üzerinde durdukları çalışmada Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş ise, çocuk edebiyatı kavramını ele almadan önce "çocuk kime denir?" ve "çocuk denilince kim akla gelir?" gibi soruların yanıtlanması gerektiğini vurgulayarak, bazı kaynaklarda 0-16, bazılarında ise 0-14 yaş grubunun çocukluk dönemi olarak adlandırıldığını belirtmişlerdir.[5]

"Çocuk" ve "Çocukluk" kavramları için yapılan açıklamalarda birtakım farklılıklar görülmekle birlikte üzerinde uzlaşılan husus, çocuğun insanın minyatürü veya yetişkinin daha küçük olanı gibi nesnel ölçütlerle ele alınamayacağı gerçeğidir. Aynı zamanda "çocuk", yetişkinin zıttı olarak da değerlendirilemez. Bu noktada "çocuk" kavramı doğal olarak eğitim bilimlerinin inceleme alanı içerisinde yorumlanmış ve yorumlanmaya devam etmektedir. Özellikle eğitim bilimlerinin alt alanlarından biri olan "Gelişim Psikolojisi", çocuğun yetişkinden ayrı olarak, kendine özgü özerkliğinin tespitinde bilim dünyasına en fazla veri sağlayan alandır. Çocuğun kendine özgü gelişimi gereği, çocuk için edebi eser veren kişiler mutlaka çocuğun kendine özgü seviyesini yakalamak zorundadır.

Çocuk Edebiyatı kavramının diğer boyutu olan "Edebiyat" için TDK'nın hazırladığı Türkçe Sözlük'te *"Olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatıdır"* denilmektedir.[6] Ferit Devellioğlu ise edebiyatı; *"nazımlı, nesirli güzel sözler"* diyerek tanımlamıştır.[7] Çocuk Edebiyatı kavramı ise, genel "edebiyat" kavramından farklı olarak, edebî ürünlerin çocuk için olanları ya da edebî ürünlerden çocukların sevdikleri üzerinde yoğunlaşan yeni bir disiplindir. "Çocuk Edebiyatı" yeni bir kavramdır, zira çalışmamızın "Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi" başlığında incelendiği gibi, "çocuk" kavramı insanlık tarihî ile yaşıt olsa da çocuk edebiyatı ayrı bir disiplin olarak 18. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır.

---

1 Türkçe Sözlük, Haz. Komisyon, TDK Yayınları, Ankara, 1997, s.460
2 A. Ferhan OĞUZKAN, *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara 2010, s.2
3 Haluk YAVUZER, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012, s.15
4 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; *Çocuk Edebiyatı*, Öncü Basımevi, Ankara, 2007, s.1
5 Alemdar YALÇIN, Gıyasettin AYTAŞ; *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008, s.13
6 Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s.69
7 Ferit DEVELLİOĞLU, *Büyük Türkçe Lügat*, Hakikat Neşriyat, İstanbul, 1992, s.89

Edebiyatın içinde yeni bir alan olarak ortaya çıkan çocuk edebiyatının sınırlarının belirlenmesi konusunda "çocuğa görelik" ve "çocuk gerçekliği" kavramları önemli ölçütler olmuştur. 18. yüzyıla gelinceye kadar "çocuk", sosyal yaşamda ve edebiyatta edilgen bir varlık iken "çocuk gerçekliğinin" keşfi ile etken bir unsur haline gelmiş ve "çocuk edebiyatı" kavramı zamanla çocuklar için meydana getirilen eserlerin tümünü ifade etmek için kullanılmaya başlamıştır.

18. yüzyıl öncesinde genel olarak çocuğun edebiyatı olabileceği gibi düşüncelere çok fazla önem verilmemiştir. Genelde yetişkinler için üretilen edebiyat ürünlerinden çocukların ilgisini çekmiş olanların çocuk edebiyatı malzemesi olarak kullanılmasının yeterli olacağı kabul edilmiş ve bu eserlerde daha çok öğretici unsurlara ağırlık verilmiştir.[8] Ancak edebiyat bilimi ve eğitim bilimlerinde görülen gelişmeler sonucunda çocuğun edebiyatı ya da edebiyatın çocuğa göre olanı kavramları tartışılmaya başlamıştır. Günümüzde, edebiyat içerisinde ayrı bir alan olan "Çocuk Edebiyatı"nın varlığı, bir tartışma konusu olmaya devam etmekle birlikte bir yandan da üniversitelerde çocuk edebiyatı araştırmaları yapılmakta, çocuk edebiyatı dersleri verilmekte, çocuk edebiyatçısı olarak nitelendirilen kişilerin eserleri çocukların dünyasında önemli yerler edinmekte ve çocuk edebiyatı hakkında dünyanın her yerinde bilimsel araştırmalar yapılmaktadır. Çocuk Edebiyatı kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi ile kendine özgü yolda ilerlemesi noktasında çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Çocuk Edebiyatı kavramının özel bir alan olarak ortaya çıkmasında ve gelişmesinde "Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi" alanlarındaki gelişmelerin önemli etkisi olduğu, üzerinde hemfikir olunan görüştür.

Çocuk Edebiyatı kavramının iki boyutundan biri olan "edebiyat" üzerinde ayrıntılı olarak durmak yerine, edebiyatın çocuğu ilgilendiren yönlerini irdelemenin çocuk edebiyatı kavramının açıklanmasında daha yararlı olacağı kanaatindeyiz. Edebiyatın Plâton ve Aristotales'den bu yana üzerinde hemfikir olunan işlevleri arasında ilk akla gelenler özetle şunlardır:

"Kurgu" ile insana ile sanal bir yaşam zevki vermesi, "katharsiz" ile özdeşim imkanı sunması, yaşam tecrübesi kazandırması, edebîliği ile kişideki estetik zevkin gelişimini sağlaması ve ahlâk eğitimi vermesi.[9] Edebiyatın bu işlevleri Çocuk Edebiyatının varoluşunda da temel etkenlerdir. Söz konusu işlevlerden biri olan "yeniden yaratma", hayal gücü oldukça yüksek olan çocuğu etkileyen özelliklerin başında gelmektedir.

Çocuk Edebiyatı kavramı için bilim adamları çeşitli tanımlar yapmıştır. Çocuk Edebiyatı teorisi üzerinde çalışmaları bulunan bilim adamlarından Sedat Sever "Çocuk ve Edebiyat" isimli eserinde çocuk edebiyatını, "*Erken çocukluk dönemlerinden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.*"[10] şeklinde tanımlarken, Ferhan Oğuzkan çocuk edebiyatını; *"Usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan eserlere verilen ad."*[11] şeklinde tanımlamıştır. Mustafa Ruhi Şirin ise çocuğa çocuk olduğunu hatırlatan ve onu küçümseyen bir edebiyatın çocuk dünyasını yansıtamayacağından söz eder. Şirin'e göre; *"Çocuk Edebiyatı önce edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilen, okunabilen, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür."*[12] Yukarıda yer alan çocuk edebiyatı tanımlarında görülen ortak özellik "çocuğa görelik" kavramının bu tanımların tümünde vurgulanmış olmasıdır. Tanımlarda dikkat çeken diğer bir özellik ise bu edebiyat ürünlerinin niteliğine yönelik tespitleri içermesidir.

8 Cemil MERİÇ, *Çocuk Edebiyatı-Kültürden İrfana*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, ss.300-323

9 İlhan GENÇ, *Edebiyat Bilimi*, Şule Yayınları, İstanbul, 2006, ss.37-43

10 Sedat SEVER, *Çocuk ve Edebiyat*, Tudem Yayınları, İzmir, 2008, s.17

11 A. Ferhan OĞUZKAN, age., s.3

12 Mustafa Ruhi ŞİRİN, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s.10

Çocuk Edebiyatının varlığı ya da var olamayacağı noktasında gelişen tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Bu tartışmalar, kuşkusuz çocuk edebiyatının gelişimine katkı sağlamaktadır. Çocuk Edebiyatının, edebiyatın genel kapsam alanındaki yerinin doğru olarak izah edilmesinde, "çocuğu" veya "edebiyatı" öne alan çocuk edebiyatı tanımlarını incelemenin yararı bulunmaktadır. Bu tanımlardan birinde Recep Nas; *"Çocuk vardır, 'çocukluk' diye bir dönem vardır. Çocuğun düşünme, algılama biçimi yetişkinden farklıdır. Çocuk, insandır. Bu insan edebiyattan yoksun bırakılamayacağına göre, onun için edebiyat yapılacaktır, bu da Çocuk Edebiyatıdır. Ama bu böyle diye çocuğa yoz, düzeysiz, kof ürünler sunulamaz. Edebiyat için ne geçerliyse Çocuk Edebiyatı için de o geçerlidir. Hem çocuk hem edebiyat gözetilir.*[13] ifadelerine yer vermektedir. Nas'ın bu görüşünde edebiyat ve çocuk edebiyatının birbirinden çok da ayrı düşünülemeyeceği vurgulanırken; bazı bilim adamları da çocuk edebiyatının özerkliğine vurgu yapmaktadırlar.

Edebiyat ve çocuk edebiyatı kavramlarının ayrı ayrı ele alınması gerektiği düşüncesinde olan Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş'a göre; "*Edebiyat, malzemesi dile dayanan sözlü ve yazılı verimlerin tamamı*" olarak adlandırılmaktadır. [14] Çocuk Edebiyatı ise; *"Edebiyat genel kavramı içinde yer almakla birlikte, kendine özgü şekil ve içerik özellikleri barındıran farklı bir tanımlamaya ihtiyaç duyulan bir kavramdır."*[15]

Çocuk Edebiyatının kavram ve kapsamına yönelik tartışmalar, Türkiye'de olduğu gibi dünyanın diğer birçok ülkesinde de çocuk edebiyatı teorisi çalışanlar arasında sürmektedir. Çocuk Edebiyatı tanımlarında görülen ortak özelliklerden yola çıkarak çocuk edebiyatı için şu tanımı yapabiliriz:

Çocuk dünyasını bilen şair ve yazarlarca, çocukların ilgisini çeken tür ve şekillerde yaratılan edebî ürünlerden meydana gelen ve hedef kitlesi çocuklar olan edebiyata çocuk edebiyatı adı verilir.

I. 2. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Dünyada çocuk edebiyatının ortaya çıkması sözlü ürünler ile başlamıştır. Edebiyatta yazılı döneme geçildikten sonra ise, çocuk edebiyatı alanına giren ilk ürünlerin ortaya çıkması oldukça geç dönemlerde gerçekleşir. Çocuk Edebiyatının oluşumunda ilk ürünler; ninni, tekerleme, masal vb. gibi hedef kitlesi çocuk olan sözlü türler olmuştur. Bu sözlü ürünler çocuk edebiyatının yazılı bir edebiyat olarak ortaya çıktığı döneme kadar, bu edebiyatın ana malzemesini oluşturmuşlar ve yazılı edebiyata geçişle birlikte derlenerek çocuk edebiyatı içindeki işlevlerini görmeye devam etmişlerdir.

Çocuk Edebiyatının tarihî arka planı üzerine yapılan çalışmalarda bu edebiyatın varlığı insanlık tarihî ile paralel görülmüştür.[16] Bağımsız ve yazılı çocuk edebiyatı kavramının ortaya çıkışı noktasında ise mevcut kaynaklar zaman olarak 17. ve 18. yüzyılları ve mekân olarak Avrupa kıtasını göstermektedir.[17]

Çocuğa yönelik yayınlar, ilk olarak eğitim materyali olarak ortaya çıkmıştır. Çocuğun eğitiminde kullanılan belge niteliğindeki bu eserler arasında çocuk edebiyatı türleri de yer almıştır. Bu bağlamda Orta Çağ Avrupası'nda kiliselerin çocuklar için bastırdığı dinî içerikli hikâye kitapları örnek olarak verilebilir. Çocuklar için yayımlanmasına rağmen, çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilemeyecek bu tarz eserlere matbaanın yaygınlaşması ile çocuk masalı kitapları da eklenmiştir. Bu dönemde alfabe öğretiminde yararlanılmak üzere basılan kitaplar arasında "Ezop Masalları"nın olduğu bilinmektedir.[18] Bu noktada çocukların yetişkinler için basılmış bazı kitaplara özellikle yönelmesi ve seçiciliklerinin ortaya çıkması çocuk için ayrıca kitap yazılması fikrini güçlendiren etken olmuştur.

---

13 Recep NAS, *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2002, s.45

14 Alemdar YALÇIN, Gıyasettin AYTAŞ; age., s.20

15 Alemdar YALÇIN, Gıyasettin AYTAŞ; age., s.45

16 Ali Fuat BİLKAN, *"Çocuk Edebiyatı Kavram ve Mahiyet", Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, Öncü Basımevi, Yıl.9, S.104-105, Ankara, 2005, ss.7-13

17 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; *Çocuk Edebiyatı*, Öncü Yayınları, Ankara, 2007, ss.23-35

18 Alemdar YALÇIN, Gıyasettin AYTAŞ; age., s.19

Çocuk Edebiyatının teorik bir zeminde gelişmesinde J. Locke ve J.J.Rousseau gibi, Avrupalı düşünürlerin "çocuk" kavramı üzerindeki düşüncelerinin önemli rol oynadığı söylenebilir. Çocukluğu *"Tabula rasa (Boş kağıt)"*[19] olarak değerlendiren Rousseau gibi düşünürler, çocuk edebiyatının kendi özerkliğine ulaşmasında öncü isimler arasında yer almışlardır. Bu yeni kavramın gelişimine Romantikler de katkı sağlamışlardır. Victor Hugo'nun; *"Kristof Kolomb sadece Amerika'yı keşfetti, bense çocukluğu keşfettim"* cümlesi bu düşünceyi yansıtmaktadır.[20]

Çocuk Edebiyatı alanında çalışanların birçoğu 16. yüzyıla kadar doğrudan çocuklar için yazılmış bir kitaba rastlanmadığını belirtmektedirler. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, 16. yüzyıla kadar çocuklar edebî gereksinimlerini sözlü halk edebiyatı ürünleri ya da yetişkinler için yazılmış eserler ile gidermişlerdir. Ancak 17. yüzyılı takip eden dönemlerde çocuk edebiyatıyla ilgili ilk çalışmalar Amerika, İngiltere, Almanya ve bazı İskandinav ülkelerinde görülmeye başlamıştır. Bu dönemde öncelikle dünya klasiklerinden çocukların ilgisini çeken eserlerin basıldığı görülmektedir. *Robin Hood, La Fontaine'nin Denemeleri, Üç Silahşörler, Robinson Cruseau, Don Kişot* vb. gibi eserler yazıldıkları dönemde çocuklar için yazılmamışlar; ancak zaman içinde bu eserlerin çocuğun kendine özgü dünyasına girebilmeyi başardıkları anlaşılmıştır. 18. yüzyıldan itibaren çocuğun kendine özgü bir dünyası olduğu gerçeğinden hareketle yazılan kitaplar artış göstermiş, bu eserlerde içerik ve biçim olarak çocukların hoşlanacağı özellikler ön planda tutulmuştur.

Dünyada çocuk edebiyatının kendine özgü bir disiplin olarak ilk ortaya çıktığı yer, İngiltere olmuştur. İngiltere'de çocuk edebiyatı teorisine yön veren ilk isimler John Locke ve John Newbery olmuştur. J. Locke'un "*Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler (Some Toughts Concerning Education)*" adlı eserinde yer alan ve çocukların doğal meraklarından birer uyarıcı olarak yararlanılmasını öneren görüşleri, daha sonraki yüzyıllarda da çocuk kitabı yazarlarını etkilemiştir. J. Newbery ise çalışmalarında çocuğun kendine özgü dünyasına dikkat çekmesi ve doğrudan çocuklar için kitaplar yazması ile İngiliz çocuk edebiyatında önemli şahıslar arasında yer almıştır. J. Locke ve J. Newbery gibi, J. Rousseau da İngiliz çocuk edebiyatının teorik zeminde gelişimine katkı sağlayan şahıslardan biridir. Söz konusu şahısların çocuk edebiyatı alanında ileri sürdükleri "öğreticilik" ilkesi 18. yüzyıl İngiliz çocuk edebiyatında oldukça etkili olmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde çocuk edebiyatında görülen konular çeşitlenmiş olmasına rağmen "ahlakçılık" temel eğilim olmaya devam etmiştir.[21] İngiliz çocuk edebiyatı 20. yüzyılda özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında nitelik bakımından büyük ilerleme kaydetmiştir. Bu dönemde çocuk kitaplarının sayısı artmış, güdümlü çocuk edebiyatı yerini hayal gücünün hakim olduğu yeni çocuk edebiyatı anlayışına bırakmıştır.

Amerika'da doğup gelişen çocuk edebiyatı önceleri İngiltere'nin takipçisi olmuştur. 17. yüzyılda görülen ilk yayınların öğretici-ahlaki nitelikte olduğu bilinmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru ise Amerikan çocuk edebiyatında romantik bir eğilim görülmeye başlamıştır. 20. yüzyılda ise, tüm dünyadaki çocuk edebiyatının gelişimine paralel olarak fantastik ögelere ağırlık veren ürünler Amerikan çocuk edebiyatında yaygınlık kazanmıştır. Günümüzde ise Amerikan çocuk edebiyatında, ticari kaygıların ön planda tutulduğu bir çocuk edebiyatı yayıncılığı görülmektedir.[22]

Rusya'da modern anlamda çocuk edebiyatının diğer ülkelere göre daha geç dönemlerde başladığı görülmektedir. Rus çocuk edebiyatı 20. yüzyıla kadar güçlü bir şekilde sözlü gelenekten beslenmiş; bu yüzyıla gelindiğinde ise, Rus yazarlar çocuk yayınlarına ilgi göstermeye başlamıştır. Özellikle "1917 Ekim Devrimi"nden sonra çocuk edebiyatı toplumcu gerçekçi bir çizgide, yaratıcı

19 Colin HEYWOOD, *Baba Bana Topu At! Batıda Çocukluğun Tarihi* (Çev. Esin Hoşsucu), Kitap Yayınları, İstanbul, 2003, ss.31-32

20 J.J.ROUSSEAU, *Emile Ya da Çocuk Eğitimi Üzerine* (Çev. Mehmet Baştürk), Kilit Yayınları, Ankara, 2011.

21 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; age., ss.232-233

22 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; age., ss.235-236

fantastik unsurlarla birlikte gelişme göstermiştir.[23] Rus Çocuk Edebiyatında M. Gorki, çocuğun kişiliğinin toplumcu gerçekçilik temelinde nasıl gelişeceğini ve bu noktada edebiyatın işlevini işleyenlerden biri olmuştur.

Fransa'da çocuk edebiyatı ile ilgili ilk eser kabul edilen Charles Perrault'un klasik peri masalları, 14. Louis döneminde yazılan "*Öyküler ve Geçmiş Zaman Söylencelerinden Dersler*" adını taşıyan bir eserdir. Bu çalışma içinde yer alan ninni, masal, şiir ve tekerlemeler Çocuk Edebiyatı alanında, türlerinin ilk örneği olarak kabul edilmektedirler.[24] Perrault, aynı zamanda halk arasında bilinen masalları toplamış, çocuklar için kısaltarak yayımlamıştır. Bunların içinde "*Kül Kedisi*", "*Parmak Çocuk*", "*Kırmızı Başlıklı Kız*", "*Çizmeli Kedi*" vb. gibi bugün çocuk klasikleri olarak bilinen bazı eserler de vardır. Perrault dışında; Jules Verne, George Sand, Alphose Doudet ve Alexandre Dumas Pere gibi sanatçılar da Fransız çocuk edebiyatını zenginleştiren diğer edebî kişilikler arasında yer almaktadır.

Fransız çocuk edebiyatının Charles Perrault'un klasik peri masallarıyla başladığı ileri sürülse de öncesinde J. De La Fontaine'nin fablları Fransız çocuklarının okudukları kitaplar arasında yer almıştır. La Fontaine'in aslında yetişkinler için yazdığı, kahramanları hayvanlar olan bu didaktik eseri daha çok çocuklar tarafından sevilmiştir.

Fransa'da çocuk edebiyatının gelişiminde diğer önemli bir eser, Fenelon tarafından yazılan ve birçok ülkede çevirisi yapılan "Telemak"tır. Eser, Fransız veliahtının eğitimi için kaleme alınmıştır ve didaktik bir içerik taşımaktadır. Eserde çocuklara her zaman aklı üstün tutmaları ve mücadeleyi esas almaları tavsiye edilmektedir. Fransa'da çocuk edebiyatı teorisi konusunda önemli görüşler ileri süren isimlerden biri J. J. Rousseau olmuştur. Rousseau "*Emile*" adlı eserinde yer alan "çocuk" hakkındaki düşüncelerinde genel olarak çocuklara ahlâki-öğretici bir tutumla yaklaşmayı savunmaktadır.[25]

Charles Perrault'un Fransa'da yaptığının bir benzerini daha önce Almanya'da Grimm Kardeşler yapmışlardır. Asıl adları Jakop Ludwig ve Wilhem Karl olan bu iki kardeş, bütün Almanya'yı dolaşarak topladıkları masalları 1824'te çocuklar için bir dizi halinde yayımlamışlardır.[26] Bu yayın, masalların çocuklara ulaşmasında ve Alman çocuk edebiyatının gelişiminde önemli bir adım olmuştur.

Almanya'da çocuk edebiyatının gelişim sürecinde daha da eskilere gidildiğinde 16. yüzyılda dinî içerikli ve öğretici eserlerin varlığına rastlanmaktadır. Sonraki yüzyıllarda J. B. Basedow, J. F. Herbart gibi eğitimcilerin etkisiyle çocukların özelliklerine ve gelişim süreçlerine uygun eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. 19. yüzyılda Alman çocuk edebiyatında millî değerlere yöneliş başlamış halk şiiri ve halk hikâyeleri derlenerek yayımlanmıştır.[27]

Bir başka Avrupa ülkesi olan Danimarka'da da çocuk edebiyatının gelişim süreci diğer Avrupa ülkeleri ile benzerlik göstermektedir. "*Kasım'da İki Gün*" adlı romanı ile Jytte Lynbirk ve "*David*" adlı romanıyla Anne Holm, Danimarka çocuk edebiyatına katkıda bulunan önemli şahıslardır[28] Bugün dünya çocuk edebiyatına büyük katkı sağlayan Andersen, "*Kibritçi Kız*", "*İmparator'un Yeni Elbiseleri*", "*Çirkin Ördek Yavrusu*" ve "*Cesur Teneke Asker*" gibi masallarını Danimarka'da derlemiş ve çocukların beğenisine sunmuştur.

İskandinav ülkelerinin de dünya çocuk edebiyatına büyük katkıları olmuştur. Türkiye'de "Uçan Kaz" olarak bilinen çocuk klasiği İsveç'li yazar Selma Lagerlöf'ün "*Nils Holgersson'un Eşsiz İsveç*

---

23 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; age., s.239

24 Alemdar YALÇIN, Gıyasettin AYTAŞ; age., s.22

25 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; age., ss.236-237

26 Mahmut DEĞİRMENCİ, *Çocuk Hikâyesi ve Fakirt Baykurt'un Çocuk Hikâyeciliğine Katkısı,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya, 2010, s.42

27 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; age., s.237

28 İbrahim KIBRIS, *Çocuk Edebiyatı*, Kök Yayıncılık, Ankara, 2010, s.14

Yolculuğu" adlı eserinden uyarlanmıştır. Norveç'te ise Dikken Zwilgmeyer'in "*Inger Johanne*" adlı dizisi ve Johan Falkberget'in "Prenses ve Kemancı" adlı oyunu ile peri masalları çocuk edebiyatına sunulan katkılar arasında sayılabilir.[29]

Türkiye'de çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde bağımsız bir alan olarak ortaya çıkmadan önce Türk çocukları edebî gereksinimlerini güçlü sözlü gelenekten beslenerek karşılamışlardır. Çocukların büyüklerinden dinledikleri "*Köroğlu*", "*Battal Gazi*" vb. gibi halk hikâyeleri çocukların cesaret duygularını pekiştirirken; "*Keloğlan*" ve "*Nasreddin Hoca*" gibi kahramanları dinleyerek mizah zevkleri gelişmeye başlamıştır. Türk çocuklarının büyüklerden dinledikleri ninni ve masallar, çocuklar arasında söylenen bilmece ve tekerlemeler çocukların edebiyatla tanıştıkları ilk ürünleri oluşturmuştur.

Türkiye'de doğrudan çocuklar için bir edebiyat meydana getirilebileceği fikri Tanzimat Dönemi'nde, Batı'dan yapılan çeviri eserler ile görülmeye başlamıştır. Tanzimat'tan önce de, şair Nâbî'nin "*Hayriyye*" ve Sünbülzade Vehbi'nin "*Lütfiyye*" gibi, çocuklar için yazdıkları eserlere rastlansa da bu eserler daha çok tek bir çocuğu esas alan eğitim içerikli eserler olmuştur. Ahmet Mithat Efendi'nin Fenelon'dan çevirdiği "*Telemak*" adlı eseri, Batı'dan birçok ünlü çocuk klasiği çevirisi izlemiştir. Yine bu dönemde, ilk kez çocuklara yönelik bir dergi olan "*Mümeyyiz*" yayımlanmaya başlamıştır. Meşrutiyet Dönemi'nde yetişkinler için yazan şair ve yazarların çocuklar için de eser kaleme aldıkları görülmüştür. Recaizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, Tevfik Fikret, Reşat Nuri Güntekin, Peyami Safa vb. gibi edebiyatçıların yetişkinlere yönelik eserleri yanısıra, çocuklar için yazdıkları eserleri de mevcuttur. Özellikle Millî Edebiyat Dönemi'nde çocuk edebiyatına yönelim bilinçli olarak artmış; Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Mehmet Emin Yurdakul başta olmak üzere birçok şair ve yazar çocuklara yönelik didaktik eserler kaleme almışlardır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise, İbrahim Alaaddin Gövsa, Ali Ulvi Elöve, Ali Ekrem Bolayır, Aka Gündüz, Eflatun Cem Güney, Kemalettin Tuğcu, vb. gibi yazarlar çocuk edebiyatçısı kimliği ile ön plana çıkmışlar ve Türk çocuk edebiyatının kurucu kuşağı arasında yer almışlardır.[30]

Cumhuriyet Dönemi'nde gelişen Türk çocuk edebiyatında çocuk dergilerinin önemli bir yeri olmuştur. Çocuk Edebiyatı türleri bu dergilerde kendilerine gelişme ortamı bulmuşlardır. Bu yayınlar arasında "*Doğan Kardeş*", "*Milliyet Çocuk*", "*Türkiye Çocuk*", "*Diyanet Çocuk*" vb. gibi dergiler uzun süre yayımlanan çocuk dergileri arasında yer almışlardır. Bu dönemde Fazıl Hüsnü Dağlarca, Şükrü Enis Regü, Naki Tezel, Cahit Uçuk ve daha birçok isim Çocuk Edebiyatı alanında başarılı eserler ortaya koymuşlardır. Son dönem Türk Çocuk Edebiyatının en önemli temsilcileri arasında ise Mustafa Ruhi Şirin, Kemalettin Tuğcu, Cahit Zarifoğlu, Gülten Dayıoğlu, Muzaffer İzgü, Tarık Dursun K. Ayla Kutlu, Niyazi Birinci, Hasan Kallimci, Aytül Akal, Üzeyir Gündüz ve Hüseyin Yurttaş vb. gibi edebî kişilikler öne çıkanlar arasındadır.

Yukarıda çocuk edebiyatına dair kuramsal çalışmaların ilk olarak görülmeye başlandığı Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, İskandinav ülkeleri ve Türkiye'de, çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi genel hatlarıyla özetlenmiştir. Bulgaristan'daki Türk çocuk edebiyatını konu edinen çalışmamızın bu kısmında Bulgar çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.[31]

Çağdaş Bulgar edebiyatında I. Dünya Savaşı yılları, "Bulgar Rönesans Dönemi"ne denk gelir ve savaş sonrası yıllar yeni eğilimlerin ve estetik anlayışların gelişme gösterdiği bir dönemdir. Bulgar çocuk edebiyatında bu dönem önceki yıllardan devam eden didaktizmin etkisini yitirmeye başladığı dönem olmuştur. Genelde iki dünya savaşı arasındaki bu yıllar Bulgaristan'da kültürel faaliyetlerin de gelişme gösterdiği dönemdir. Bu yıllarda yalnız edebiyat alanında değil, sanat, mimari ve müzik alanında da önemli gelişmeler gözlenmiştir.

---

29 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; age., s.256

30 Alemdar YALÇIN; Gıyasettin AYTAŞ, age., ss.24-26

31 "Bulgar Çocuk Edebiyatı" hakkında 47-52. sayfalar arasında verilen bilgiler, Şumnu Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi Emine Halil'in derlediği ve tarafımıza ulaştırılan notlara dayanmaktadır.

Bulgar çocuk edebiyatı, Bulgarların yetişkin edebiyatı kadar zengin ve yetişkin edebiyatına nazaran daha gelenekseldir. Bu yüzden dünyanın diğer çocuk edebiyatlarında da görülen "modernleşme" Bulgar çocuk edebiyatına çok yavaş girmiştir. Öte yandan, çağdaş çocuk edebiyatı alanında varlık gösteren yazarlar, Bulgar edebiyatında da genel anlamda kendilerini kanıtlamış şahıslardır. Bu dönemin en ünlü ve en önemli çocuk edebiyatçıları arasında Dora Gabe, Elisaveta Bagrana, Emanuil Popdimitrov, Nikola Furnaciev, Nikola Vaptsarov, Geo Milev ve Asen Raztsvetnikov, vb. gibi edebî kişilikler vardır.

Çağdaş Bulgar çocuk edebiyatının önemli temsilcileri olan bu şahıslar arasında Elisaveta Bagriana ve Dora Gabe'nin eserlerinde, o döneme kadar daha marjinal karşılanan, küçük kız çocuklarının konular arasında yer aldığı görülmüştür. Emanuil Popdimitrov'un şiirlerinde sembolizme yer verilmiş ve bu sembolizm karakteristiği çocuk edebiyatına da taşınmıştır. Onun şiirlerinin çoğu, doğayı anlatmış veya tasvir etmiştir. Furnaciev'in çocuk eserlerinde ise kederin, acının ve hüznün tasviri ön plana çıkmıştır. Vaptsarov'un çocuk şiirlerinde büyüklere yazdıklarına benzer konular işlenmiştir. Vaptsarov bu çocuk şiiri eserlerinde işçi çocuğunu da ele almıştır. Bu eserlerde şairin yeni dönemin bir gerçeği olan teknolojiye karşı ilgisi görülmektedir. Bulgar çocuk edebiyatçılarından Geo Milev ise geleneksel şiiri kırıp, yeni nazım biçimleri oluşturmak istemiş ve çocuk edebiyatındaki bilinen kalıpları aşmıştır. Bütün bu şairler o zamana kadar bilinmeyen yenilikler getirerek geleneksel Bulgar çocuk edebiyatının estetik ufkunu genişletmişlerdir. Söz konusu temsilcilerin bazıları çocuk eserlerinde mizahi bir üslup da kullanmışlar; böylelikle Bulgar çocuk edebiyatında var olan mizah geleneğini zenginleştirmişlerdir. XX. yüzyıla gelinceye kadar geleneksel bir çizgide gelişen Bulgar çocuk edebiyatında, XX. yüzyılda bilinen tarzlar yenileştirilmiş ve yeni biçimler geliştirilmeye başlamıştır.

İki dünya savaşı arasındaki yıllar Bulgar çocuk yayıncılığının da çok güçlendiği dönemdir. Önceki dönemlere nazaran kitap basımında büyük bir artış görülmüştür. Bu dönemde çocuk basınından "Svetulka" (Ateş Böceği) 1904; "*Detska Radost*"[32] (Çocuk Sevinci)1910-1947; "*Detski Svyat*" (Çocuk Dünyası)1921-1943 adlı çocuk dergi ve gazeteleri öne çıkan yayınlar olmuştur. Orta yaş grubu çocukları için ise "*Venets*" (Çelenk) adlı dergi (1911-1944) büyük ilgi çekmiştir. 1919'da "*Drugarçe*" (Arkadaş) çocuk mizah dergisi çıkmaya başlamış; fakat az sayıda basılmasından dolayı çok ilgi görmemiş ve birkaç sayı yayımlanabilmiştir.

Çağdaş Bulgar Çocuk Edebiyatının gelişmeye başladığı dönemde yayımlanan Kalina Malina'nın "*Zlatno Sırtse*" (Altın Yürek) adlı romanı, Bulgar çocuk edebiyatında ilk çocuk romanıdır. Yazar, bu romanı ünlü çocuk romancısı Ektor Malo'nun "Bez Dom" (Evsiz) kitabından esinlenerek yazdığını belirtmiştir. Romanda sık sık yolculuklara rastlanır, hayat yolunda karşılaştığı engelleri aşmak kitaptaki kahramanı olgunlaştırır. "Zlatno Sırtse" romanındaki yol, halka şeklinde anlatılır ve olaylar başladıkları yerde son bulur. Eserde yer alan önemli problemler arasında ana-çocuk ilişkisi, erken yaşta anneyi kaybetme ve ardından yaşananlar sayılabilir. Romandaki anne imgesi, üç kadın kahramanın üzerinden canlandırılmaktadır. Bu üç kişi; Türkler tarafından öldürülen kendi annesi; çocuğu kaçırma olaylarına karışan çingene kadını Ayşe; çocuğun ikinci annesi Zlata Teyze'dir. Üç kadın tipi de çocuğa karşı beslenen sevgide birleşir. Roman entrika ve macera doludur ve bu sebeple de okuyucunun ilgisini çekmiştir.

Kalina Malina'nın Bulgar çocuk edebiyatında önemli yeri olan "Altın Yürek" adlı romanından bir yıl sonra Bulgar çocuk edebiyatının bir diğer önemli temsilcisi Elin Pelin'in "*Yan Bibiyan*" ve daha sonra "*Yan Bibiyan Ay'da*" adlı çocuk eserleri yayımlanmıştır. Elin Pelin'in çocuk romanları, sihirli masal biçiminde olup, başkahramanı yine gezgindir; fakat o sınır dışı dünyalara gider ve öteki dünyalarda bulunanlarla tanışır. Orada kötülüklerle karşılaşır, hayat kitabını okur ve olgunlaşır. Romanın sonunda "Yan Bibiyan" adlı başkahraman, küçük bir şeytandan olumlu bir kahramana dönüşür. Elin Pelin için XX.

32 Söz konusu derginin bazı sayıları Sofya'da Mustafa Oğuz Peltek tarafından Türkçe'ye çevrilerek yayımlanmıştır. Konu hakkında daha fazla bilgi için çalışmamızın "I.5. Bulgaristan'da Süreli Türk Çocuk Yayınları" maddesine bakılabilir.

yüzyılın 1920'li yılları, edebiyatta dinî-ahlaki bir çizgiyi benimsediği yıllardır. Bu yüzden "Yan Bibiyan"da olduğu gibi, 1930'lu yıllarda basılan "*Pod Manastirskata Loza*" *(Manastır Asmasının Altında)* kitabında da dinî kitaplardan izler görülür. Varlıkta daima iki ilkenin bulunduğu düşüncesini işleyen Elin Pelin, eserlerinde iyiliği ve kötülüğü eşit oranda ele almıştır. Eserin sonunda, kötülük olmazsa iyilik ayırt edilemez fikrini benimsetmek ister. Bulgar çocuk edebiyatında önemli bir yeri olan Elin Pelin, "Veseluşka", "Çavçe", "Svetulka" ve "Pıteka" vb. gibi Bulgar çocuk yayınlarında çalışmıştır. Çocuklar için birçok şiir, öykü ve masal yazmıştır. En ünlü masalları kafiyeli düzyazı biçiminde yazılmış "*Dyadovata Rıkaviçka*" (Dedenin Eldivenciği), "*Trite Babi*" (Üç Nine) ve "*Çoheno Kontoşçe*"dir. Elin Pelin 1948 yılında en iyi çocuk şiirlerini "Potoçeta Bistri" (Berrak Çay) adlı şiir kitabında derlemiştir. Derleme 5 bölümden oluşur: "*Prolet*" (İlkbahar), "*Lyato*" (Yaz), "*Esen*" (Sonbahar), "*Zima*" (Kış) ve "*Lıçi*" (Işın). Çocuklar için "*Gori Tileleyski*" *(Tileley Ormanları)*, mizah eserini yazmıştır. Bulgar Çocuk Edebiyatının Sosyalist Döneminde çocuklar için eser vermek devlet tarafından desteklenmiş ve bu durum Elin Pelin'in çocuklar için yazdığı eserlerin artmasını sağlamıştır. Elin Pelin'in başlıca eserleri şunlardır:

"a) Şiir kitapları:

- "Detska Kitka" (Çocuk Demeti) 1898.

- "Mehurko" (Kabarcık) 1900.

- "Pravoto i Krivoto" (Doğru ve Eğri) 1908.

- "Za Malkite" (Küçükler İçin) 1925.

- "Vsiçki neposluşni takvaz şt e gi lüşne" (Dinlemeyenleri Böyle Sallayacak) 1925.

- "Çiçova Kitka" (Amca Buketi) 1927.

- "Detelinki" (Yonca çiçeği) 1929.

b) Vefatından Sonra Derlenip Basılan Şiir Kitapları:

- "Zalıgalki za Deçitsa Malki" (Küçük Çocuklar İçin Tekerlemeler) 1939.

- "Ptiçki" (Kuşlar) 1939.

- "Detska Kniga" (Çocuk Kitabı) 1941.

- "Anka i Pisanka" (Anka ve pisanka) Derleyen: Aleksandır Bojinov, 1949.

- "Çiçova Kitka" (Amca Buketi) 1949.

- "Kitka za Malkite" (Küçükler için Buket) 1965.

- "Ştırkel Şaren, Dılgokrak" (Uzun Bacaklı Leylek) Derleyen: Todor Yançev, 1984.

- "Sırditko" (Küsen Çocuk) Derleyen: Bojanka Konstantinova, 1985.

- "Jalbite na Zayu-Bayu" (Tavşancığın Şikayetleri) 1985.

- "Çiçov Dar" (Amcamın Hediyesi) 1985.

- "Vılşebniyat Çuk" (Sihirli Çekiç) 1985.

Başta Elin Pelin olmak üzere, Bulgar çocuk edebiyatının önde gelen şair ve yazarlarının ürettikleri eserlerin çevirilerine özellikle Sosyalist Dönem'de yayımlanan Türkçe ders kitapları ve süreli Türk çocuk yayınlarında sıklıkla yer verilmiştir. Söz konusu diğer Bulgar çocuk edebiyatçıları arasında Çiço Stoyan (Amca Stoyan), Leda Mileva, Ron Bosilek ve Dora Gabe vb. gibi şahıslar sayılabilir. Bu şahıslar ve Bulgar çocuk edebiyatındaki yerleri hakkında genel bilgi vermek uygun olacaktır.

Bulgaristan Türkleri arasında da "Stoyan Amca" olarak bilinen Stoyan Mihaylov Popov, XX. yüzyılın başlarında, en ünlü Bulgar çocuk şairlerinden bir diğeridir. 1866 yılında Pernik şehrine bağlı Divotino Köyü'nde dünyaya gelmiştir. 1885 Sırp-Bulgar ve 1912-1918 Savaşlarına katılmıştır. Gençlik yıllarında değişik alanlarda çalışmış olan şair daha sonra Ruhban Okulu'nda okumuştur.

Stoyan Mihaylov Popov, 1892-1895 yıllarında tiyatro gruplarında yer almıştır. Tiyatro dışında sinemada da rol alan çocuk şairi, 1922'de Bay Ganyo filminde başrol oynamıştır. Popov, şiir yazmaya 1894-1895 yıllarında başlamış ve iki kısımdan oluşan devrim konulu bir şiir kitabı yayımlanmıştır. İlk olarak Bulgar kahramanı "*Krali Marko*" destanı hakkında araştırmalar yapmış ve bu çalışmalarını 1901'de yayımlamıştır. Stoyan Mihaylov Popov "Çiço Stoyan" adıyla Bulgaristan Türk çocukları için çıkarılan "Eylülcü Çocuk" adlı yayının yönetim kurulunda yer almış; 1926-1927 yılları arasında "*Zvezditsa*" *(Yıldızcık)* adlı gazeteyi, daha sonra da "*Zvezditsa za Detsa*" *(Çocuklar İçin Yıldız)* dergisini çıkarmıştır. 31 Aralık 1939'da Sofya'da ölmüştür.

Bulgar çocuk şairleri arasında önemli yeri olan bir diğer edebî kişilik Ran Bosilek'tir. Asıl adı Gençо Stançev Negentsov olan şair, 1886'da Gabrovo şehrinde dünyaya gelmiştir. Gabrovo'nun Aprilovska Lisesi'nden mezun olduktan sonra, bir süre öğretmen olarak çalışmıştır. İlk çocuk şiirini öğrencileri hakkında yazmış (Na Kosiçka) ve bu şiiri "Svetulka" (Ateşböceği) dergisinde yayımlanmıştır. Öğrenimine Sofya Üniversitesi Slav Dilleri Filolojisi ve Hukuk Bölümlerinde devam etmiştir. Sonra Brüksel'de hukuk doktorasını tamamlayan şair, avukat olarak çalışmaya başlamış; fakat çocuklara şiir yazmak onu çok daha mutlu etmiştir. Ünlü "Svetulka" dergisinin daha sonra "Vrabçe" gazetesinin ve "Detska Radost" dergisinin redaktörlüklerini yapmıştır. Ran Bosilek'in Bulgar çocuk edebiyatına katkısı büyüktür. O çocuklar için en çok kitap yayımlayan şairlerden biridir. Onun "*Kose Bose*", "*Palavi Rıçiçki*", "*Rodna Stryaha*", "*Patilanski Ysarstvo*", "*Rodna reç*", "*Ya Kaji mi Oblaçe le Byalo*" adlı şiirlerini okumayan Bulgar çok azdır. Ran Bosilek, 8 Ekim 1958'de Sofya'da ölmüştür.

Ran Bosilek'in en önemli eserleri şunlardır: *Na Kosiçka"(1906), "Ya Kaji mi" (1916), "Kose-Bose"(1923), "Kumço Vılço" (1924), "Kuma Lisa" (1924), "Çik-çirik" (1925), "Patilanço"(1926), "Baba Matsa"(1928), "Palavi Rıçiçki"(1945), "Rodna Stryaha" (1954), "Meçkata i Mravkata"(1960), "Zadavi se Metsana" (1962), "Rodna Reç" (1970), "Pri Mesetsite", "Mıj i Jena", "Patilansko Tsarstvo" (1980) ve "Patilantsi"(2005).*

Bulgar çocuk edebiyatı alanında önemli edebî kişiliklerden bir diğeri şair ve yazar Trayko Simeonov'dur. Simeonov, 1906'da Şumnu Pedagoji Okulu'nu bitirdikten sonra 1906-1934 yılları arasında Eski Cuma Bölgesi'nde Keşkekçiler Köyü, (şimdi Tırgovişte'ye bağlı İzvorovo köyü), Loveç İli Letnitsa Köyü, Şumnu İli Şadara Köyü ve Sofya'da öğretmenlik yapmıştır. Çocuklar için Bulgar proletarya şiirlerinin ilk yaratıcısıdır. İlk şiirleri, 1907'de "Slaveyçe" dergisinde yayımlanmıştır. Çocuk gazetesi "Drugarçe" (Arkadaş), "Svetlina", "Temenujka", "Detski Svyat", "Detska Gradina" ve "Potoçe" dergilerinin redaktörlüğünü yapmıştır. Halk edebiyatından birçok tekerleme, atasözü ve bilmece derlemiştir. Trayko Simeonov'un en önemli eserleri arasında şunlar vardır:

- *"Zlatnoto Momiçe" (Altın Kız, 3 Sahnelik Çocuk Opereti) 1918, 1923, 1939.*
- *"Zlatni Oblaçeta" (Altın Bulutlar, Küçük ve Orta Yaş Grubu Çocuklar İçin Şiirler) 1926.*
- *"Narodni Zalıgalki"(Halk Tekerlemerleri) 1926.*
- *"Koj Kogo Uplaşi" (Kim Kimi Korkuttu, Çocuk Masalları)1935.*
- *"Gorski Temenujki" (Orman, Dağ veya Kır Menekşeleri) 1937.*
- *"Dyado i Vnuçka" (Dede ve Torunu) 1938.*
- *"Kapçitsi Dıjdovni" (Yağmur Damlaları, Çocuk Şiirleri)1948.*
- *"İzvorçe na Jiva Voda" (Canlı Su Kaynağı, Halk Masalları, Tekerlemeler, Bilmeceler, Atasözleri) 1954, 1966.*
- *"Mayski Pesni" (Mayıs Şarkıları, Seçilmiş Şiirler ve Çocuk Masalları) 1956.*
- *"Aleni İskritsi" (Kırmızı Kıvılcımlar, Seçilmiş Çocuk Şiirleri)1961.*
- *"Drus, Drus konçe" (Ana Okul Çocukları İçin Halk Tekerlemeleri) 1962.*
- *"Zaentse Baentse" (Tavşancık Mavşancık, Masallar)1963.*

Bulgar çocuk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Dora Gabe, Bulgaristan'a gelip yaşamını sürdüren zengin bir Rus Yahudi ailesinin çocuğu olarak 1888'de Dobriç şehrinde doğmuştur. Dora Gabe çok yaratıcı, enerji dolu bir çocuk yazarıdır. Lüks bir ortamda yetişmiş, mürebbiyesi olan, daha küçük yaşta yabancı dil eğitimi almış bir yazardır.

Hayatından kesitleri "*Nyakoga*" *(Bir Zamanlar)*, "*Malkiyat Dobrucanets*" *(Küçük Dobrucalı Çocuk)* ve "*Kogato Byah Malka*" *(Ben Küçükken)* kitaplarında anlatmıştır. Daha sonra Grenobıl ve Cenevre'de tamamladığı eğitimi onun yaratıcılığının gelişmesine yardımcı olmuştur.

Çocuk şiirlerini 45 yaşında, annesiyle kavga ettikten sonra yazmaya başlamıştır. İlk çocuk şiirlerini "*Çocuklar İçin Altın Kitap*"ta yayımlamıştır. Yazdığı şiirler ve tekerlemeler kısa ve öz, Çiço Stoyan'ın tarzına çok yakındır. Dünyaya çocukların heyecanlı bakışlarıyla bakar. Dora Gabe'nin şiirleri doğrucu, canlı ve çocuksudur. Onunla çocuklar arasında mesafe olmadığı gibi, şiirlerinde de yoktur. Şiirleri kolay bellenen, kafiyeli, mizah hissi veren, çocuklara karşı sevgi dolu, çocuklar ve büyükler arasındaki gerginliği hafifletecek tarzdadır. Dora Gabe çocuk hikâyeleri dışında büyük hikâye ve roman da yazmıştır.

Dora Gabe'nin, 1924'de Bulgar edebiyatında benzeri olmayan "*Nyakoga*" *(Bir Zamanlar)* adlı hikâye kitabı yayımlanmıştır. Bu hikâyeler çocuğun değişik dönemlerinde psikolojik durumunu, sorunlarını, hislerini, sevgisini, hüznünü ve yaşantılarını anlatmıştır. Yazar, 1927'de yayımlanan "*Küçük Dobrucalı Çocuk*" adlı kitabında Romanya sınırlarında bulunan Dobruca çocuklarının hayatını anlatmıştır. Diğer kitabı "*Ben Küçükken*" adlı eserinde çocukluğunu anlatmıştır. 1934 yılında, "*Mılçalivi Geroi (Suskun Kahramanlar)*" adlı romanını yayımlamıştır. 1961'de"Prez Naşite Oçiçki(Bizim Gözlerimizden)" çocuk romanı basılmıştır.

Bulgar çocuk edebiyatının Bulgaristan Türkleri arasında en fazla tanınan temsilcilerinden biri de Leda Mileva'dır. Mileva, Bulgar yazarı, çevirmen, kültürel etkinlik düzenleyicisi olarak tanınan biridir. Birçok çocuk şiiri ve piyesinin İngilizce, Rusça, Fransızca ve Türkçe'ye çevirileri vardır. Leda Mileva, ünlü şair Geo Milev'in kızıdır.

Leda Mileva, 1926-1933 Sofya Amerikan İlkokulu'nda okumuş, daha sonra da Sofya Amerikan Koleji'nden mezun olmuştur. Öğrenimine Sofya Üniversitesi Hukuk Bölümü'nde devam etmiştir. 1938-1940 yılları arasında Anaokulu Öğretmenliği Enstitüsü'nü bitirmiştir. II. Dünya Savaşından sonra Sofya Radyosu'nun çocuk bölümü programlarının yönetmeni (1944-1951), "*Piyonerska Samodeynost*" ve "*Drujinka*" çocuk dergilerinin başredaktörlüğünü yapmıştır. 1966'dan 1970'e kadar Bulgar Ulusal Televizyonu'nun genel müdürü, 1970-1972 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı'nın "Basın ve Kültür İşbirliği" bölümünde müdür yardımcısı olarak çalışmıştır. 1978 yılının sonuna kadar Paris'te büyükelçilik, UNESCO'da Bulgaristan daimi temsilciliği yapmıştır. 1979-1989 yılları arasında Bulgaristan Tercümanlar Birliği'nin başkanı, "Yabancı Edebiyat" dergisi ve "Panorama" dergilerinin kurucusu ve 1980-1991 yılları arasında baş redaktörüdür. Bulgar 7. Büyük Millet Meclisi'nde milletvekilliği de yapan Mileva, uzun yıllar Uluslararası PEN Kulüp'ün Bulgaristan merkezinde başkanlık yapmıştır.

Leda Mileva, çocuklar için otuzu aşkın sayıda şiir kitabı, tiyatro ve radyo oyunu yazmıştır. Eserleri İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça, Lehçe ve Türkçe'ye çevrilmiştir. Edebiyatın problemleri, çeviri ve uluslararası kültür işbirliği konularında birçok makale yazmıştır. Leda Mileva'nın başlıca çocuk eserleri şunlardır:

- *"Zayu na Razhodka" (Tavşan Gezide) 1946.*
- *"Nyama Vreme" (Vakit Yok) 1949.*
- *"Mustakatiyat İvanço "(Bıyıklı İvanço) 1959.*
- *"Vlakçe prez Grada" (Şehir İçinden Geçen Tren) 1960.*
- *"Pıteçkite na Dıgata" (Gökkuşağın Patekaları) 1964.*

- *"Tsvetni Prikazki" (Renkli Masallar)1969, 1999.*
- *"Kogato Kuklite Ne Spat" (Bebek Oyuncakları Uyumazken, Piyes, Sahne Oyunu)1973.*
- *"Çerno Flamingo" (Siyah Flamingo)1978.*
- *"Zlatoperko" (Altınkanatlı, Oyunlar)1980.*
- *"Kıde e Hobotıt Na Slona"(Filin Hortumu Nerede) 1989.*
- *"Prikazka za Trite Lisiçki" (Üç Küçük Tilki masallar)1998.*
- *"Karnaval v Gorata" (Ormanda Karnaval, Seçilmiş Şiirler) 2003.*

I. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatının Tarihî Gelişimi

Çalışmamızın "*I.2. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi*" başlığı altında ayrıntılı olarak belirtildiği üzere çocuk edebiyatının kuramsal anlamda doğup gelişmesi eğitim bilimlerinin gelişmesiyle paralel olmuştur. Özellikle ana dili eğitiminde çocuk edebiyatının yadsınamaz etkisi eğitimbilim ve çocuk edebiyatının birlikte ele alınmasını da beraberinde getirmiştir. Çocuk Edebiyatı ürünleri ilk okuma ve yazma öğretiminde kullanılan en önemli araçlardır. Aynı zamanda, kişide edebiyat zevkinin gelişimi de çocuk yaşlarda karşılaştığı ilk edebî ürünlerin etkisi altında oluşmaktadır.

Bulgaristan'da oluşan yazılı Türk çocuk edebiyatının gelişimi, bu ülkedeki Türkçe eğitimin faaliyetleri ile yakından ilişkilidir. Bulgaristan'daki Türk eğitim tarihine bakıldığında, Türkçe eğitimin güçlendiği dönemlerde Türk çocuk edebiyatının da gelişme gösterdiği görülmektedir.

Bulgaristan Türklerinin kısmen Osmanlı Devleti himayesinde olduğu Bulgar Prenslik Dönemi'nde ve Türk okullarının özerkliğini koruduğu bilinmektedir. Bulgar Krallık Dönemi'nin ilk yıllarında Türk okulları için yayımlanan çocuk kitapları, o yıllarda hareketli bir çocuk yayıncılığı olduğunu göstermektedir. Bu dönemde Bulgaristan'da Türkçe eserler yayımlayan Türk basımevlerinin başlıcaları olan "Çikago", "Şumnu", "Terakki", "Tefeyyüz", "Havadis", "Ümid", "Güneş", "Balkan", "Tuna", "Hurşid", "Deliorman", "Ahali" matbaalarında Türk okulları için basılan ders kitaplarında Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk yazılı örneklerine yer verilmiştir.

Bulgaristan'da Türkçe eğitim ile Türk Çocuk Edebiyatı arasındaki ilişkiyi açıklamada örnek gösterilebilecek diğer bir durum, Türkçe eğitimin serbest olduğu 1944 sonrası gelişen Sosyalist Dönem'in ilk yıllarında görülmektedir. 1950'li yıllarda "Narodna Prosveta (Halk Eğitimi Yayınevi)"nın Türkçe yayınlar bölümünde devlet tarafından birçok Türkçe ders kitabı ile Bulgaristanlı Türk şair ve yazarların eserleri basılmıştır.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının tarihî gelişim seyri içinde, bu edebiyata etki eden dinamiklerden bir diğeri ülkenin içinde bulunduğu siyasal ve sosyal durum olmuştur. 1944-1989 yılları arası gelişen Sosyalist Türk çocuk edebiyatı bu özel durumu yansıtmaktadır.

Kısacası, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının tarihî gelişiminde, ülkedeki Türkçe eğitiminin durumu ve siyasal rejim değişiklikleri temel dinamikleri oluşturmuştur. Çalışmamızda bu edebiyatın tarihî gelişimi, ülkedeki Türkçe eğitimin durumu ile önemli siyasal değişimler dikkate alınarak aşağıda ayrıntılarına yer verilen üç dönemde incelenmiştir.

I. 3. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında 1908-1944 Yılları Arası

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında, Bulgaristan'daki Türk egemenliği büyük ölçüde gerilemeye başlamıştır. Yaklaşık beş asır boyunca Türk egemenliğinde kalan Bulgaristan'da, Avrupa'nın ve Rusya'nın desteğiyle gerçekleşen Bulgar isyan hareketleri bu dönemde ağırlık kazanmıştır. Asırlarca Osmanlı İmparatorluğu'nun adil ve hoşgörülü yönetiminde yaşamış olan Bulgarların, Osmanlı Devleti'nin İtalyan'larla olan Trablusgarp Savaşı'ndan istifade ile birkaç Balkan devletiyle

birleşerek Osmanlı Devleti'ne savaş açması ve bu savaş sırasında Bulgaristan'daki Türklere uyguladıkları baskı ve yok etme çalışmaları, bölgedeki Türklerde diğer uluslara karşı "öteki" kavramının oluşmasına neden olmuştur. Bu dönemde tüm Balkan milletlerinde görülen "milliyetçilik" akımı, milletlerin siyasal ve sosyal hayatını şekillendiren temel eğilim olmuştur.

1909'da bağımsız Bulgaristan Devleti'nin kurulmasından sonraki yıllarda Bulgaristan Türklüğünün sosyal hayatına etki eden temel etken milliyetçilik olmuştur. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatına büyük ölçüde tesir eden bu akım edebî ürünlerde daha çok millî ve dinî değerlere bağlılığın işlenmesi şeklinde görülmeye başlamıştır. Bulgaristan'daki Türklerin büyük bir kısmı, 1878'te Bulgar Prensliği'nin kurulması ile ilk kez Türk egemenliğinden ayrılmıştır. Azınlık olma durumu ile ilk kez tanışan Türkler arasında, 1878'den 1944'e kadarki sürede üretilen Türk çocuk edebiyatı eserlerinde vatan ve millet sevgisi; Türklük ve İslamiyet gibi konular geniş yer bulmuştur.

Bulgaristan, 1908 yılında Osmanlı Devleti'nde yaşanan II. Meşrutiyetin ilanından yararlanarak bağımsızlığını ilan etmiş ve bu dönemden sonra ülkedeki Türkler azınlık konumunda kalmışlardır. 1908'den 1944'te gerçekleşen "Sosyalist Devrim"e kadar uzanan süreçte, ülkedeki Türk çocuk edebiyatının gelişimi, ülkedeki Türk azınlığın eğitim imkanlarına bağlı olarak millî ve dinî çizgide gelişme göstermiştir.

Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, Bulgaristan Türkleri edebiyatında 1944'e kadar uzanan bu dönemi de kendi içinde iki alt gruba ayırmıştır.[33] Yenisoy, 1878-1919 yılları arasını 1. alt dönem; 1920-1944 yılları arasını ise edebiyatta durgunluğun yaşanacağı yıllar olan 2. alt dönem olarak değerlendirmektedir.

1878-1919 yılları arasında yetişen Türk çocukları arasında sözlü halk edebiyatının çocuklara seslenen türleri yaygınlığını korunmakla birlikte, yazılı Türk çocuk edebiyatı da genel olarak Türkçe okuma kitaplarında rastlanan Türkiye ve Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı eserleri ile gelişmeye başlamıştır.[34]

Bu dönem içinde Türkçe okul kitaplarının basımı 1924-1927 yılları arasında artış göstermiştir. 1926'da bir yıl içinde 42 ders kitabı basılmıştır. Bu kitapların çoğu kıraat kitabıdır ve çocuk edebiyatına ilişkin yazıların büyük bölümü Türkiyeli şair ve yazarlara aittir.[35] Bu dönemde yayımlanmış Türkçe ders kitaplarının çocuk edebiyatı bakımından üstlendiği işlev önemlidir. O dönemde bu eserlerde genel Türk edebiyatı temsilcilerinin eserlerine yer verilmiş olmakla birlikte, bu kitaplar Bulgaristan'daki Türk aydınları tarafından ve oradaki Türk çocukları için hazırlanmışlardır. Dolayısıyla da Bulgaristan'daki yazılı Türk çocuk edebiyatının filizlendiği yerler, söz konusu ders kitapları olmuştur. Bu kitaplar arasında öne çıkanlar yazarlarının adları ile birlikte şöyledir:

Ali Şükrü, *Türk Alfabesi (Bulgaristan Türk Mekteplerine Mahsustur)*.

Süleyman Sırrı, *Güzel Kıraat, Yeni Kıraat.*

Yusuf İzzeddin-Süleyman Sırrı, *Yeni Kıraat.*

Ali Kemal, *Yeni Güzel Kıraat, Türkçe Yeni Gramer, Türkçe Güzel Elifbe, Vatan Bilgisi, Tabiat Bilgisi.*

Mehmet Masum, *Anadili.*

Hasip Safveti, *Şen Kıraat.*

Bu ilk dönem Türkçe ders kitaplarında çocuk edebiyatı örneklerine yer verilirken İbrahim Ale-

33 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C.8, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, ss.40-41

34 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *"Bulgaristan Türk Çocuklarının Anadili Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Yeri", Bilig*, S.24, Ankara, 2003, ss.115-133

35 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, agm., ss.115-130

addin Gövsa, Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem ve Tevfik Fikret gibi Türkiyeli edebiyatçıların çocuk edebiyatı ürünlerine de yer verilmesi, bu dönemde Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatının dil ve üslup bakımından Türkiye'de gelişen çocuk edebiyatından etkilendiğini göstermektedir.

İlk dönem ders kitapları içinde çocuklara yönelik eserleri yer alan Bulgaristanlı edebî kişilikler arasında Mehmet Masum, Mehmet Fikri, Mustafa Celil, Hafız İslam Erdi ve Mustafa Şerif Alyanak gibi yazarlar sayılabilir. Bu edebî kişiliklerin birçoğu eğitimcidir ve aynı zamanda Türkçe ders kitaplarını yayınlayanlar arasındadır.

Bu dönemde Bulgaristan'da görülen Türk çocuk edebiyatının gelişiminde süreli çocuk yayınları da etkili olmuştur. Bulgaristan'da Türkçe çocuk yayıncılığı örneklerinin ilk görülmeye başlandığı dönem Krallık Dönemi'dir. Bu dönemdeki süreli Türk çocuk yayınlarına yönelik herhangi bir çalışma bulunmamasına rağmen, bazı kaynaklarda bu yıllara ait çocuk yayınlarının isimleri yer almaktadır. 1909-1944 yılları arasında birer yıl yayımlanan "Çiçek" ve "Çocuk Sevinci" dergileri Bulgaristan'da çocuk dergiciliğinin öncü isimleri olmuştur. "Çiçek" 1929'da, "Çocuk Sevinci" ise 1932-1933 yılları arasında Sofya'da yayımlanmıştır. Elimizdeki bilgiler ışığında bu dergilerin kurucularının ve yazar kadrolarının genellikle eğitimcilerden oluştuğu ve Türkçenin yaşatılmasına yönelik bireysel çabalar sonucunda yayımlandıkları görülmektedir. Bu dönem, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kuruluş evresini teşkil ettiği için, buradaki edebî hayat Türk edebiyatının Bulgaristan'daki devamı niteliğindedir. Bu nedenle dergilerde ve ilkokul çocukları için hazırlanan kıraat kitaplarında Türkiyeli yazar ve şairlerin eserlerine yoğun olarak yer verilmiştir.

Bu dönemde Türk çocuk edebiyatı, Türkçe eğitim ile birlikte gelişme göstermiştir. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucu kuşağında yer alan ve birçoğu eğitimci olan Türk aydınları, "Bulgaristan Türk Muallimler Birliği" adlı kuruluş çatısı altında birleşmişlerdir. Daha sonraları "Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği" adını alan bu kuruluş, ilk dönemde Bulgaristan Türk eğitimcilerinin birarada bulunduğu, ülkedeki Türkçe eğitim-öğretim faaliyetlerini planladıkları ve çocuk yayınlarını hazırladıkları en önemli kuruluştur. Bu kuruluş bünyesinde yayımlanan "Bulgaristan Türk Muallimler Birliği Mecmuası"nda pedagoji konusunda önemli yazılar yayımlanmıştır. Türk çocuk edebiyatının fikri alt yapısı bu ve benzeri süreli yayınlarda ortaya konan yazılarda oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bulgaristan Türk Muallimler Birliği, 1906 yılında kurulmuştur. İlk adı "Muallimin-i İslamiye Cemiyet-i İttihadı" olan bu kuruluş, 1928 yılında "Türk Muallimler Birliği" adını almıştır. Bulgaristan'da Türk eğitim tarihî hakkında önemli çalışmaları olan Hüseyin Memişoğlu, bu Türk eğitim teşkilatı hakkında şu bilgileri vermektedir:

"1934 yılında Bulgar hükümeti tarafından kapatılıncaya kadar bu cemiyet, Bulgaristan Türk eğitimine yön vermiş, Türk okullarını düzenlemiş, ders programlarının ve ders kitaplarının hazırlanmasında önemli rol oynamıştır. Bulgaristan Türk çocuklarına Türklük bilincini, milliyetçilik heyecanını, Türkiye sevgisini aşılayan bu cemiyetin faaliyetleri olmuştur. Türk Muallimler Birliği her yıl Bulgaristan'ın bir kentinde eğitim kongreleri düzenleyerek Bulgaristan Türk eğitiminin sorunlarının gözden geçirilmesini sağlamış, Türk eğitimini çağın gerekliliklerine uygun olarak düzenlemiş, dergiler çıkarmış ve resmî makamlar nezdinde, eğitimle ilgili çeşitli girişimlerde bulunarak, Bulgaristan Türk eğitimini ilerletmek için çalışmıştır."[36]

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında 1944 sonrası dönemde Türk çocukları için verilen edebî ürünler, edebî değer bakımından 1909-1944 arası dönemdeki düzeye ulaşamamıştır. Bu dönem temsilcileri iyi eğitim almış ve aynı zamanda birçoğu eğitimci olan kişilerdir. Sonraki dönemde görülen çocuk edebiyatçılarının bir bölümü ilk dönem temsilcilerinin öğrencileridir. İlk dönem temsilcileri arasında yer alan Hafız Abdullah Meçik, Mahmet Masum, Süleyman Sırrı ve Hasip Safveti Aytuna

36 Hüseyin MEMİŞOĞLU, *"Bulgaristan'da Türk Muallimler Birliği'nin Kuruluşunun 100. Yıldönümü ve Çalışmaları" Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,* S.162, İstanbul, 2006, ss.2-23

gibi şahıslar önemli eğitimci isimlerdir ve İstanbul'dan gelen okuma kitaplarının yanısıra, kendileri de okuma kitapları hazırlamışlardır. Bu kitaplarda ağırlıklı olarak Türkiyeli edebiyatçıların eserlerinden parçalar bulunmakla birlikte Bulgaristan Türklerinin çocuklar için yazdıkları edebî eserler de görülmeye başlanmıştır.

Bulgaristan'da 1909-1944 yılları arasında gelişen Türk çocuk edebiyatında etkili olan kuruluşlardan bir diğeri, Şumnu'daki "Medresetü'n Nüvvab(Nüvvap Medresesi)"dır. Nüvvap'ta verilen eğitimin ve burada yetişen edebiyatçıların Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında önemli bir yeri vardır. 1922 yılında Şumnu'da açılıp, 1947 yılına kadar Bulgaristan Türklerine lise ve yüksekokul seviyesinde öğrenim görme imkanı sağlayan Nüvvap Medresesi, o yıllarda en yüksek düzeyde öğrenim veren Türk okuludur. Adından anlaşılacağı üzere, bu okul aslında bir din okuludur; ancak o dönemin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak açılan bu medresede okuyan öğrenciler, çok yönlü öğrenim görme imkânına sahip olmuşlardır. Okulun lise kısmından mezun olanlar, başta imam-hatip, vaiz, müftü ve şer'iye mahkemesi görevlisi olurken, aynı zamanda eğitim ve kültür alanlarında da görevlendirilmişlerdir. Özellikle Şumnu'da ortaokuldan sonra iki yıllık eğitim vererek Türk azınlığın öğretmen kadrosunu yetiştirmeye çalışan "Dârü'l-Muallimîn (Devlet Türk Öğretmen Okulu)" adlı öğretim kurumunun 1928 yılında kapatılmasından sonra, rüşdiye (ortaokul) sonrasında eğitim veren ve öğretmen yetiştiren Türk okulu olarak sadece Nüvvâb kalmıştır.[37]

Bulgaristan Türklerinin önemli eğitim kurumlarından biri olan Nüvvab Medresesi konusunda önemli çalışmaları bulunan Vedat S. Ahmet, söz konusu edebiyat kurumunun edebiyata ve daha özelinde Bulgaristan Türk çocuk edebiyatına sağladığı katkının daha çok verdiği sağlam Türk Dili ve Edebiyatı dersleri ve iyi yetişmiş eğitimci kadrosu ile olduğunu belirtmektedir. Vedat S. Ahmet'e göre; "*Nüvvâb'ta Türk dili ve edebiyatı öğretimi sağlam temeller üzerine kurulmuştur. Dersin müfredatı hazırlanırken kapsam geniş tutulmuş; okuma, anlama, yazma ve tercüme etmeye yönelik konulara yer verilmiştir. Nüvvab okulunun müfredatını hazırlayan komisyon üyelerinin arasında Osman Nuri (Peremeci), Mehmet Masum (Akalın), Hâfız Abdullah Fehmi ve Süleyman Sırrı (Tokay) gibi değerli yazar, araştırmacı, dilbilimci, çevirmen ve şairler bulunmaktadır*.[38]

Nüvvab'ın yetiştirdiği ve daha sonra Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucuları arasında yer alacak kadronun yetişmesinde okulun müfredatının da önemli bir yeri vardır. Müfredatta, birinci ve ikinci sınıftaki öğrencilere dilbilgisinin yanı sıra düzgün bir şekilde okuyup anlama, tahlil etme, ifade etme ve kendi başına yazma alışkanlığı kazandıracak konuların uygulamaya ağırlık verilerek işlenmesi öngörülmüştür. Ayrıca ikinci sınıfta edebî türlerin uygulamalı bir şekilde öğretilmesi ve bazı edebî sanatların ve kuralların kısaca tanıtılması planlanmıştır. Üçüncü sınıfta, edebî kuralların genişçe ele alınması, Türk edebiyatının Arap ve Fars edebiyatlarıyla ilişkileri ve bunların Türk edebiyatı üzerindeki etkileri, sözlü ve yazılı bir şekilde uygulanarak ve edebî eserler okunarak öğretilmesi hedeflenmiştir. Dördüncü sınıfta ise 40 dolayında şair ve yazarın eserleri ele alınmak suretiyle Türk edebiyatı tarihi, dönemleri ve ekollerinin tanıtılması, özellikle de son dönemdeki edebî akımların incelenmesi programa alınmıştır. Beşinci sınıfta da dünya edebiyatının okutulması öngörülmüştür."[39]

Ülkede bu yıllarda oluşmaya başlayan Türk çocuk edebiyatı, Türkiyeli edebiyatçıların faaliyetleri ile birlikte gelişme göstermiştir. İlk yıllarda Türk Dili ve Edebiyatı derslerini okutan Hasip Safveti ve Süleyman Şevket'in liseler için hazırladığı "*Güzel Yazılar*" adlı dört ciltlik antolojiyi ve İsmail Habib'in "*Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*" adlı eseri takip etmiştir. Daha sonraları aynı dersi okutan Süleyman Sırrı ise Millî Edebiyat akımının öncülerinden Ali Canib'in liseler için hazırladığı edebiyat dersi kitaplarını kullanmıştır. Nüvvâb'taki birinci sınıf öğrencileri için Süleyman Sırrı ve Hâfız Nazif

37 Vedat S. AHMET, *"Şumnu'daki Nüvvap Medresesi'nin Yetiştirdiği Şairler", Sofya Yüksek İslam Enstitüsü Yıllığı,* S.1, Sofya, 2011, ss.132-167

38 Vedat S. AHMET, agm., s.133

39 Vedat S. AHMET, agm., s.134

Osman tarafından derlenen "*Müntehabât*" adlı derlemede aşağıdaki şair ve yazarların şiir, hikâye ve nesir yazılarına yer verilmiştir: Abdülhak Hamit, Hüseyin Cahit (2 hikâye), Mehmet Emin, Halit Ziya, Rıza Tevfik (2 şiir), Nâmık Kemal, Fazıl Ahmet (3 şiir ve 1 nesir), Ömer Seyfettin (3 hikâye), İbrahim Şinasi, Tevfik Fikret (3 şiir), Refik Halit (1 hikâye ve 1 nesir), Ahmet Hikmet, Halide Edip (2 hikâye), Ahmet Rasim, Mehmet Akif (2 şiir), Orhan Seyfi, Reşat Nuri (4 hikâye), Akif Paşa, Halit Fahri ve Mehmet Murat.[40]

Güçlü bir dil ve edebiyat öğrenimi gören Nüvvab öğrencilerinin birçoğu, okuldan mezun olunca dinî görevleri yanında öğretmenlik de yapmışlardır. Bu şekilde yetişmekte olan yeni nesillere birçok değerli bilginin yanı sıra Türk Dili ve Edebiyatını öğretme ve sevdirme görevini de üstlenmişlerdir. Sosyalist Dönem öncesi ve sonrasında Bulgaristan'daki Türk okullarında okutulan Türk dili ve edebiyatı kitaplarının büyük bir kısmını Nüvvâb mezunları hazırlamışlardır. Bu çalışmaların yanında 1944 öncesi ve sonrasında değişik gazete ve dergilerin yayın ve yazı işleri kurullarında görev almışlardır. 1930'lu yıllardan itibaren Bulgaristan Türk basın kuruluşlarında önemli yerlere gelen bu şahsiyetlerden bazıları şunlardır: Hafız Yusuf Şinasi, Necip Asım, Ahmet Şevki, Osman Kılıç, Selim Bilal, Sabri Demir, İsmail Cambaz, Akif Solak, Yusuf Kerim, Kemal Pınarcı, Salih Baklacı, Beytullah Şişman vb.[41]

Çocuk Edebiyatının hedef kitlesi olan 1-8. sınıf düzeyindeki çocuklar için kitaplar hazırlayan Süleyman Sırrı, Osman Nuri ve Mehmet Masum gibi şahısların çoğu eğitimcidir ve yayımladıkları eserlerde eğitici yönü ağır basan metinlere yer vermişlerdir.

1922-1947 yılları arasında Bulgaristan Türk kültür tarihî içerisinde önemli bir yeri olan Nüvvab eğitim kurumunun bu çalışmaları, müfredatı ve eğitimci kadrosu bize o yıllarda yeni filizlenmeye başlayan Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının genel karakteristiği hakkında bilgi vermektedir. Bu dönemde gelişmeye başlayan çocuk edebiyatı, genel Türk edebiyatı ile birlikte gelişme göstermiştir. Bu yıllarda dinî ve millî bir çizgide gelişme göstermiş olan bu edebiyata ait metinlerde pedogojik unsurların ön planda olduğu görülmektedir. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı 1944'ten sonra bu millî ve didaktik çizgisinden uzaklaşarak, dönemin siyasal şartlarının da etkisiyle güdümlü bir çizgide gelişme gösterir.

I. 3. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında 1944-1989 Yılları Arası

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında 1944-1989 yılları arası, ülkede 1944'e kadar gelişen Türk çocuk edebiyatının millî bir çizgiden, sosyalist bir çizgiye kaydığı bir dönem olmuştur. 1944'te gerçekleştirilen devrim sonrasında sosyalizmle yönetilen Bulgaristan'da toplum hayatının her sahasında olduğu gibi, basın ve yayın faaliyetleri de rejimin ilkeleri doğrultusunda bir değişim geçirmek zorunda kalmıştır. Toplumsal hayatın her sahasında görülen bu siyasal etki, edebiyatta da kendini göstermiştir. Sosyalizmin geniş halk kitlelerine ulaşmada edebiyatı bir araç olarak görmesi ve bu uğurda basın yayın faaliyetlerinin devlet eliyle gerçekleştirilmesi güdümlü bir edebiyat meydana gelmesine neden olmuştur. 1944-1989 yılları arasında gelişen edebiyatın genel karakteristiğini özetlemesi bakımından, 1966 yılında Razgrat'ta yayımlanan "Dostluk" gazetesinin edebiyat sayfasında yer alan Şaban Mahmudov'un şu sözleri önemlidir:

"Edebiyatımız deyince Bulgaristan Türk dilinde yazılan sosyalist edebiyat anlaşılmalıdır. Sosyalist inkılabından önce vatanımızda Türk dilinde yazan ne şair vardı, ne yazar. Türk dilinde yazılı bir edebiyat mevcut değildi. Ahalimiz elemini kederini halk edebiyatının yarattığı imkanlarla ifade ediyordu. Ancak şimdi devrimin sağladığı imkanlar ile sosyalist edebiyatımızı yaratıyoruz..." [42]

1944 sonrası ülkede Türkçe eğitimin serbest bırakılması ve devlet tarafından gerçekleştirilmesi, Türkçe edebiyat eserlerinin sesleneceği okuyucu kitlesinin yetişmesini sağlamıştır. Ülkedeki

40 Vedat S. AHMET, agm., s.135
41 Vedat S. AHMET, agm., s.139
42 *Dostluk Gazetesi,* Razgrat, 12.11.1966.

Türkçe eğitimin bir sonucu olarak, 1944-1989 yılları arasında gelişen Türk çocuk edebiyatı, özellikle 1950-1970 yılları arasında, en güçlü devresini yaşamıştır.

Bu dönemde sosyalist içerikli Türkçe edebiyat eserlerinin basımına devlet tarafından destek verilmiş, edebiyatçılara büyük imkanlar sunulmuş, ancak tüm bunların sosyalizm şartına bağlanması, edebiyatın tematik anlamda hareket alanını kısıtlamıştır. Bu dönemde çocuklar yeni rejimin birer "piyoner"[43]leri olarak görülmüş ve çocuk edebiyatına özel önem verilmiştir. Çocuklar için yazılan eserlerin birçoğunda "piyoner, proleterya, barış, emek mücadelesi, komsomol, savet, otrad, orak ve çekiç, Bulgaristan Komünist Partisi (BKP), Dimitrof, Lenin" vb. gibi Sosyalist Dönemi yansıtan unsurlara yer verilmiştir.

1944-1989 yılları arasında görülen Türk çocuk edebiyatının gelişiminde Narodna Prosveta'nın (Devlet Halk Eğitimi Yayınevi) yayın faaliyetleri önemli yer etmiştir. Narodna Prosveta, ülkede sosyalizm sonrası kurulmuş bir yayınevidir. Devlet tarafından kurulan Narodna Prosveta, ülke genelindeki basım-yayın faaliyetlerini tek çatı altında toplamıştır. Narodna Prosveta bünyesinde yer alan Türkçe Yayınlar Bölümü, 1970'li yıllara kadar faaliyette bulunmuş, bu bölümde birçok Türkçe eser yayımlanmıştır. Narodna Prosveta'nın "Türkçe Yayınlar Bölümü" tarafından yayımlanan Türkçe eserlerin birçoğu çocuklara yönelik eserlerden oluşmuştur. Bu durum, ülkede 1945 sonrası gelişmeye başlayan sosyalist Türk çocuk edebiyatı ürünlerinin geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasını kolaylaştırmış, bunun sonucunda ülkedeki Türk çocuk edebiyatı ciddi bir gelişme göstermiştir. Sosyalist dönemde Narodna Prosveta tarafından yayımlanmış olan Türkçe çocuk edebiyatı eserleri aşağıda yer almaktadır:

Şair veya Yazar Soyadı-Adı	**Eser Adı ve İçeriği**	**Yayınevi, Yayın Yeri ve Yılı**
Ahmedova, Nadiye	"Solmayan Karanfil" (Çocuk Hikâyeleri) "Mavi Kordelalı Güvercin" (Çocuk Hikâyeleri)	Sofya: Narodna Prosveta, 1965, 92 s. Sofya: Narodna Prosveta, 1964, 84 s.
Baklacıef, Salih	"Çay Boyunda" (Çocuk Hikâyeleri),	Sofya: Narodna Prosveta, 1961, 66 s.
Bayramof, Sabahattin	"Çocuklara Şiirler" (Çocuk Şiirleri), "Çocuk Piyesleri"	Sofya: Narodna Prosveta, 1966. 92 s. Sofya: Narodna Prosveta, 1959. 51 s.
Çavuşef, Mehmet	"Yol Verin" (Çocuk Şiirleri)	Sofya: Narodna Prosveta, 1969, 74 s.
Dinef, Dimitır	"Çocuklara Şarkılar" (Türkçe ve Bulgarca Çocuk Şarkıları)	Sofya: Narodna Prosveta, 1965. 96 s.
Hüseyinof, Niyazi- Çavuşef, Mehmet	"Çocuklara Şiirler" (Çocuk Şiirleri Antolojisi)	Sofya: Narodna Prosveta, 1955, 104 s.
Karaliyçef, Angel	"Masal Dünyası"	Sofya: Narodna Prosveta, 1958, 224 s.
Mehmedof, Nevzat	"Üç Beygir" (Çocuk Şiirleri) "Ayı Dayı" (Çocuk Şiirleri) "Deniz" (Çocuk Şiirleri)	Sofya: Narodna Prosveta, 1967, 67 s. Sofya: Narodna Prosveta, 1959, 32 s. Sofya: Narodna Prosveta, 1966, 48 s.
Puşkin, Aleksandır S.	"Çocuk Masalları" (Manzum Masallar)	Sofya: Narodna Prosveta, 1957, 88 s.
Raşidof, İshak	"Dostlar ve Düşmanlar" (Manzum Çocuk Hikâyeleri)	Sofya: Narodna Prosveta, 1967, 80 s.
Samarcieva, Mariya-Şerifof, Ahmet	"Piyoner Sahnesi" (9 Şiir, 6 Şarkı, 4 Piyes, 19 Oyun ve Dans)	Sofya: Narodna Prosveta, 1958, 150 s.

43 *"Piyoner"* kelimesi, Bulgaristan'da Sosyalist Dönem'de ilköğretim çağındaki öğrenciler için kullanılmış ideolojik bir adlandırmadır. Özellikle sosyalist çocuk şiirlerinde "çocuk" yerine "piyoner" adlandırması sıklıkla tercih edilmiştir.

Şerifof, Ahmet	"Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri" (Çocuk Şiirleri)	Sofya: Narodna Prosveta, 1965, 111 s.
Şerifof, Ahmet-Bayramof, Sabahattin	"Gençlik Şarkıları" (Bulgarcadan Çeviri)	Sofya: Narodna Prosveta, 1960. 108 s.
Tatarlı, İbrahim	"Piyonerlere Sahne Materyalleri"	Sofya: Bulgaristan Komünist Partisi Yayınevi, 1953, 121 s.
Tımışef, Ahmet	"Çocuk Şiir ve Hikâyeleri" (Antoloji)	Sofya: Narodna Prosveta, 1960, 112 s.
Tolstoy, Lev Nikolayeviç	"Çocuk Hikâyeleri" (89 Kısa Masal ve Öykü)	Sofya: Narodna Prosveta, 1957, 140 s.
Yakubof, İsmail	"Gece İmtihanı" (Uzun Çocuk Hikâyesi)	Sofya: Narodna Prosveta, 1968, 88 s.

Tablo 6: "Narodna Prosveta (Halk Eğitimi Yayınevi)" Tarafından Yayımlanmış Türkçe Çocuk Edebiyatı Eserleri. [44]

Bulgaristan'da 1944-1989 yılları arasında yayımlanan ilk çocuk şiiri antolojisinin Niyazi Hüseyinof ve Mehmet Çavuşef tarafından yazılan önsözü, söz konusu dönemde gelişen Türk çocuk edebiyatını yansıtması bakımından önemlidir:

"Bu kitap, on senelik halk idaremizin, Türk ahalisinin kültür seviyesini yükseltmek hususunda gösterdiği büyük kaygıların, meyvelerini vermeğe başladığını ispat etmektedir. Bulgaristan'da şekil bakımından milli, muhtevası sosyalist sanat eserleri doğmaya başlamıştır. Kusur ve noksanlıklar mevcuttur; fakat gelişme imkanları da sonsuzdur. Bu bakımdan bu kitap bir ihtiyaca cevap verme vazifesini yerine getirirken, şimdiye kadar neler yapıldığını belirttiği kadar, şimdiden sonra neler yapılması gerektiğini de göstermekte, kültür ve sanat işçilerimizi daha faal olarak çalışmaya davet etmektedir." [45]

1944-1989 arasında gelişen Türk çocuk edebiyatının beslendiği kaynaklar arasına önceki dönemden farklı olarak Rus ve Bulgar edebiyatı girmiştir. Bu dönemde Türk çocukları için verilen eserlerde Rus ve Bulgar edebiyatından çevirilere özellikle yer verilmiştir. "*Piyoner*" dergisinde yer alan "*Sovyet Edebiyatımız*" ve "*Eylülcü Çocuk*" gazetesinde yer alan "*Sizin İçin Yazanlar*" köşeleri, Bulgaristan Türk çocuklarına, Rus ve Bulgar çocuk edebiyatçılarının ve eserlerinin tanıtıldığı bölümlere örnektir. Aynı durum, bu dönemde Türk çocukları için hazırlanan Türkçe ders kitapları için de geçerlidir. Dönemin Türkçe ders kitaplarında da Rus ve Bulgar edebiyatçılarının çeviri eserlerine bol miktarda yer verilmiştir.

1944 öncesi dönemde Türk çocuk edebiyatındaki Rus ve Bulgar edebiyatı etkisi yok denecek kadar azdır. 1989 sonrası ise Türk çocuk edebiyatı ile Bulgar ve Rus edebiyatı arasındaki ilişki zayıflamıştır. Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatının birinci döneminde olduğu gibi 1944 sonrası gelişen dönemde yayımlanan bazı çocuk yayınlarında yine Türkiyeli yazar ve şairlerin eserlerine yer verilmiştir. Ancak bu isimler arasında sadece Nazım Hikmet, Yaşar Kemal, Sabahattin Ali, Fakir Baykurt ve Aziz Nesin gibi sosyalist eğilimli şair ve yazarlar yer almıştır.

1944-1989 yılları arasında gelişen Türk çocuk edebiyatı Bulgaristan'daki Türk çocuk edebiyatının verilen eser sayısı bakımından en güçlü dönemini oluşturmuştur. Bu dönem edebî üretim açısından kendi içinde iki alt döneme ayrılabilir. Ülkede Türkçe eğitimin tamamen yasaklandığı ve Türk kimliğinin sosyal hayatın dışına itildiği 1970 sonrası dönem Türk çocuk edebiyatı açısından durgunluk dönemi olmuştur. Bu nedenle ülkedeki Türkçe eğitiminin durumuna bağlı olarak, bu dönemi de kendi içinde 1944-1970 ve 1970-1989 yılları arası olmak üzere iki alt döneme ayırmak mümkündür. Zira Bulgaristan Türkleri 1970-1989 yılları arasında, iyi bir Türkçe öğreniminden yoksun bırakılmış ve bu durum ülkede 1989 sonrası Demokratik Dönem'de hareketlenmeye başlayan Türk çocuk

44 *Nimetullah HAFIZ, "Bulgaristan'da Yayımlanan Türkçe Kitapların Bibliyografyası (1858-1984)", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* Ankara, 1987, ss.311-365'den yararlanılarak oluşturulmuştur.

45 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF (Haz.); *Çocuk Şiirleri*, Narodna Prosveta, Sofya, 1955, ss.3-4

edebiyatının kendisine yeni temsilciler ve okuyucu kitlesi bulamamasına neden olmuştur. Hayriye Süleymanoğlu Sosyalist Dönemi bu bağlamda değerlendirirken şu ifadeleri kullanır:

"1944-1989 döneminde önceki yılların bir birikimi olarak ortaya çıkan ve yayımlanma şansı olan çocuk eserleriyle edebiyatımız büyük mesafe almıştır. Ancak bu başarıyı sadece şiir türünde görüyoruz. Çocuk öyküleri oldukça azdır, çocuk sahne eserleri de hemen hemen yok gibidir. Bu dönem çocuk eserlerinde angaje edebiyat ve taklitçilik ağır basmış, zamanla bazı sanatçılarımızın kaleminden gerçek sanat eserleri de çıkmıştır. Bunlar dil, uslup ve ifade zenginliği açısından da gereken düzeye ulaşabilmişlerdir."[46]

1944-1989 arasında gelişen Türk çocuk edebiyatının önceki dönemden farklı olarak yazar ve şair profili de değişmiştir. Hem eski dönemi hem de yeniyi bilen medrese kökenli ilk dönem edebî kişiliklerin yerini, sosyalist eğitimle yetişmiş yeni bir kuşak almıştır. Ülkedeki Türkçe eğitimin bir ürünü olan bu kuşağın kurduğu sosyalist karakterli Türk çocuk edebiyatı, Bulgaristan'da Türk çocuk edebiyatının eser sayısı bakımından en zengin dönemini oluşturmuştur. Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatının en verimli evresini teşkil eden bu döneme ait inceleme ve değerlendirme türünden çalışmalar ise oldukça sınırlıdır. Kendisi de bir çocuk edebiyatı temsilcisi olan İshak Raşidof'un "Yeni Işık" gazetesinin (Sayı 7, 1966) "Çağdaş" adlı edebiyat ve sanat ilavesinde yer alan "Çocuk Edebiyatımızın Bugünü ve Yarını" başlıklı yazısı, Bulgaristan'da 1950-1970 yılları arasında gelişme gösteren sosyalist Türk çocuk edebiyatını genel hatlarıyla değerlendiren sayılı çalışmalardan biridir. Araştırmamız sırasında elde ettiğimiz söz konusu yazısında Raşidof, ülkede 1966'ya kadar gelişme göstermiş olan Türk çocuk edebiyatını başarılı bulduğunu belirtir ve bazı sorunlarına dikkat çeker. Raşidof'a göre, çocuk edebiyatına gönül vermiş temsilci sayısı yetersizdir. Şiirde Nevzat Mehmedof, hikâyede ise Nadiye Ahmedova ve Salih Baklacıev'in başarılı örneklerine dikkati çeker. Çözüm bekleyen bir diğer sorun ise çeviri eserlerde kullanılan dilin eksiklikleridir. Raşidof'un yazısı aynı zamanda dönemin çocuk edebiyatı anlayışını da genel olarak yansıtır niteliktedir. Raşidof'un çocuk edebiyatı eserlerinde kullanılmasını tavsiye ettiği dil ve anlatım, bu durumu özetlemektedir:

"Çocuklara mahsus eserlerde ideolojik olgunluk meselesi pek tabi ki en mühimdir. Fakat çocuğun dünya görüşünün teşekkülüne yardım edebilmek için önce ona muhitini tanıtıcı eserler sunmak şarttır. Ev eşyasını, ev hayvanlarını, çocuğun doğduğu köyü veya kasabayı, kırları, ormanları tanıtıcı ve sevdirici eserler, vatanseverlik ve enternasyonlizme giden merdivenin basamaklarıdır. Ne yazık ki çocuk edebiyatımızın birçok orijinal eserlerinde vatanseverlik ve enternasyonalizmi daha ziyade okulda Ahmet'le İvan'ın bir sırada yan yana oturmasından ibaretmiş gibi dıştan tasvirlerde görmeye ve göstermeye çalışıyoruz.

Sonra çocuk edebiyatı eserlerinin dil ve biçim meselesi diğer meselelere nispetle çok daha mühim. Çocuğa değerli bir ideyi seve seve kabul ettirebilmek için oynak, kıvrak, güzel bir dil kullanmak mecburidir. Manzumelerde hece ve uyak unsurlarına ciddiyetle riayet etmek de edebiyatımızın yararınadır. Dil de Deliorman ve Rodoplar gibi bölge ağızlarından arınmış olmalıdır."[47]

I. 3. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında 1990-2015 Yılları Arası

1989'da Bulgaristan'daki sosyalist yönetim anlayışı terk edilmiş ve ülkede "Demokratik Dönem" başlamıştır. Bu dönemde Bulgaristan'da azınlıklara uygulanan "soya dönüş" politikası terk edilerek, yasaklara büyük ölçüde son verilmiştir. Siyasal hayatta görülen bu değişim, Bulgaristan Türklerinin edebî faaliyetlerini; dolayısıyla da çocuk edebiyatını olumlu yönde etkilemiştir. Bu dönemde, Türk çocuk edebiyatının gelişiminde en temel belirleyici unsur, ülkede uzun yıllardan sonra yeni-

46 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *"Bulgaristan Türk Çocuklarının Anadili Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Yeri" Bilig*, S.24, Ankara, 2003, ss.115-133

47 İshak RAŞİDOF, *"Çocuk Edebiyatımızın Bugünü ve Yarını" Yeni Işık*, S.7 (25),Sofya, 1966, s.1

den başlayan Türkçe eğitim faaliyetleridir. İstenilen düzeyde olmasa da bu eğitim faaliyetleri ülkede çocuk yayıncılığını destekleyen temel unsurların başında gelmiştir.

1989 sonrası gelişen Türk çocuk edebiyatının kendine has bir zenginliğe ve belli sayıda da olsa okuyucu kitlesine ulaşmasında 1989 sonrası gelişme gösteren Türkçe eğitimin doğrudan etkisi vardır. 1991'de kabul edilen Bulgaristan yeni anayasasının 36. maddesinde: *"Ana dilleri Bulgarca olmayan vatandaşların, Bulgarca'yı zorunlu olarak öğrenmelerinin yanı sıra, kendi ana dilini de öğrenme ve kullanma hakları vardır"* ifadesine yer verilmiştir. [48]

Ülkede tekrar canlanmaya başlayan Türkçe eğitimi ile gündeme gelen en önemli sorun Türkçe derslerinde kullanılacak ders kitabı eksikliği olmuştur. Okullarda Türkçe ders kitabı ihtiyacının karşılanması amacıyla hazırlanan ders kitaplarında ise istenilen başarı yakalanamamıştır. Bununla birlikte Türkçe derslerinde kullanılmak üzere ve anadili bilincinin geliştirilmesi için gerekli yazılı ve görsel malzeme ihtiyacının karşılanmasında süreli Türkçe çocuk yayınları kullanılmıştır. Bu dönemde gelişen Türk çocuk edebiyatı da kendisine büyük ölçüde bu süreli yayınlarda yaşam alanı bulmuştur.

1990 sonrası hareketlenen çocuk edebiyatı yayınları arasında Türkçe süreli çocuk yayınları önde yer almıştır. Bu yayınlar arasında ilk olarak 1992'de "Filiz" gazetesi yayına başlamıştır.[49] 1967-1969 yılları arasında faaliyet gösteren birinci "Filiz" sosyalist çizgide yayın yapmış olmasına rağmen, 1992'den sonra yayımlanan yeni "Filiz" gazetesi ideolojik olmaktan uzaktır. Günümüzde de yayına devam eden Filiz'den sonra, 1994-2004 yılları arasında "Balon"çocuk dergisi yayımlanmıştır.[50] Bulgaristan Başmüftülüğü'nün yayın organı olan "Müslümanlar"[51] dergisinin ek olarak verdiği "Hilal" çocuk dergisi ve Zaman Bulgaristan'ın kardeş yayını olan "Ümit" çocuk dergisi diğer çocuk yayınlarıdır.[52] Ülkede süreli yayınlar arasında son çıkan Türk çocuk yayını ise 2007'den bu yana yayımlanmaya devam eden "Mozaik" çocuk dergisidir.[53] 1990 sonrası dönemde yayımlanan bu çocuk yayınlarının sayısı, önceki dönemlere göre artmış olsa da yayın adetleri önceki dönemlerin aksine düşük olmuştur. Bu dergi ve gazeteler demokrasiden yararlanarak yayına başlamışlar, ancak geniş okuyucu kitlesi bulamamışlardır. Aynı durum 1990 sonrası yayımlanan Türkçe çocuk kitapları için de söz konusu olmuştur. Bulgaristan'da gerçekleştirdiğimiz saha araştırmalarında bu dönemde yayımlanan çocuk kitaplarından Bulgaristan Türk çocuklarının büyük oranda haberdar olmadığı, bu çalışmaların genellikle sahiplerinin kendi çevreleriyle sınırlı kaldığı görülmüştür.

1990 sonrası Bulgaristan Türklerinin sosyal hayatında görülen iki temel sorun, ülkede Türk çocuk edebiyatının gelişimini olumsuz etkilemiştir. Bu sorunlardan ilki 1989'da yaşanan "Büyük Göç" sonucu çoğu eğitimci olan Bulgaristan Türk aydınlarının önemli bir bölümünün Türkiye'ye göç etmesi nedeniyle Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının yazar ve şairlerinden yoksun kalmasıdır. Bu temsilcilerin Türkiye'ye göç ettikten sonra burada oluşturdukları "Göçmen Edebiyatı", bu durumu açıkça ortaya koymuştur.

1990 sonrası Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının karşılaştığı diğer sorun ise, yeterli okuyucu kitlesine ulaşılamamış olunmasıdır. Bu sorunun temel nedeni, ülkede 1970'lerden itibaren Türkçe'nin neredeyse tamamen eğitim dışına itilmesidir. 1970-1990 yılları arasında uygulanan eğitim politikaları sonucunda 1990 sonrası verilen ilk çocuk edebiyatı yayınlarını takip edebilecek okuyucu kitlesi oldukça sınırlı kalmıştır. Demokratik Dönem'de tekrar canlanan Türkçe eğitimin de istenilen düzeye ulaşamaması, Türk çocuk edebiyatının okuyucu kitlesindeki yetersizliğin sürmesine neden olmuştur.

---

48 Cengiz HAKSÖZ, *"Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Dilsel Hakları"* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.5

49 *Filiz Gazetesi*, Sofya.1992-2012.

50 *Balon Dergisi*, Sofya, 1994-2004.

51 *Müslümanlar Dergisi*, Bulgaristan Başmüftülüğü Yayın Organı, Sofya, 1992-2012.

52 *Ümit, Aile, Eğitim ve Çocuk Dergisi*, Sofya, 1995.

53 *Mozaik Dergisi,* Şumnu Türk Kültür Evi Yayını, Şumnu, 2007.

1989'dan sonra gelişen Türk çocuk edebiyatında eser verenlerin birçoğu edebî yaratıcılığına Sosyalist Dönem'de başlamış kişilerdir. Demokratik Dönem'de çocuk hikâyeleri yayımlanan Nadiye Ahmet, Muharrem Tahsin, Kazım Memiş ve yine bu dönemde çocuk şiiri yazan ve şiir kitapları yayımlanan Aliş Sait ve Şaban Kalkan gibi temsilciler, edebiyat faaliyetlerine bir önceki dönemde başlamışlardır. Demokratik Dönem temsilcilerinin birçoğu, edebiyat yaşamlarına Sosyalist Dönemde başlamalarına karşın, Demokratik Dönem'de verdikleri çocuk edebiyatı eserlerinde ideolojik konulardan uzaklaşmış ve konu alanlarını genişletmişlerdir.

Diğer dönemlerde olduğu gibi, Demokratik Dönem'de gelişen Türk çocuk edebiyatında da şiir ve hikâye türü yaygınlığını korumuştur. Bu dönemde çocuk hikâyesi türünde eser veren şahıslar arasında Muharrem Tahsin, Kazım Memiş, Nadiye Ahmet, Kadir A. Osman ve Hüseyin Köse, Latif Karagöz, Mercan Civan gibi edebî kişilikler sayılabilir. Çocuk şiiri türünde eser veren şahıslar arasında; Ali Bayram, Aliş Sait ve Mustafa Çete'nin isimlerini saymak mümkündür. Çocuk şiiri ve hikâyesi dışında, az da olsa "Filiz" gazetesi ve "Balon" dergisinde çocuk piyesi ve Hacivat ile Karagöz oyunları gibi farklı türlerde eserler de verilmiştir.[54]

Türk şair ve yazarlar bu dönemde ortaya koydukları çocuk edebiyatı eserlerinde vatan, okul, aile, mevsimler, doğa güzellikleri, dostluk, dürüstlük, dinî ve ahlaki değerler gibi genel konuları işlemişlerdir. Ana dil bilinci, göçmenlik, anavatan, Bulgar mezalimi vb. konular ise yeni gelişen çocuk edebiyatında önemli bir yer tutmuştur.

I. 4. Türkiye'de Gelişen Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı

Geçmişten günümüze Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye gerçekleştirdikleri göçler büyük oranda zorunlu gerçekleşmiş, devlet destekli göçlerdir. "*Göç, dinî, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketidir*."[55]

Osmanlı Devleti'nin çöküş yılları, aynı zamanda Balkan Türklüğünün soykırım tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı yıllar olmuştur. Resmi ya da gayriresmi yollardan göçe zorlanan Bulgaristan Türklüğünün Anadolu'ya kitleler halinde göçü, ilk olarak Balkan Savaşlarının yaşandığı yıllara rastlar ve bölgede Bulgaristan Devleti'nin kurulmasından sonra sistemli hale getirilir.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçen Türklerin Türkiye'de meydana getirdiği ve önemli bir bölümü çocuk edebiyatı eserlerinden oluşan edebî ürünler, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının Türkiye'de gelişen kolunu meydana getirmektedir. Büyük oranda 1989 göçü sonrasında gelişme gösteren bu edebiyatın temsilcileri Bulgaristan'da doğmuş, eğitim almış, meslek sahibi olmuş ve göç sonucunda Türkiye'ye gelmiş edebî kişiliklerdir.

Bulgaristan'da teşekkül eden yerli Türk edebiyatı, belli zamanlarda gerçekleşen göçler ile Türkiye'de de sürdürülmüş ve Türkiye'de bu edebiyat kapsamında birçok eser yayımlanmıştır. Bulgaristan Türkleri edebiyatı kapsamında değerlendirilebilecek eserlerin önemli oranda Türkiye'de yayımlanmış olmasının nedenleri arasında Bulgaristan Türkleri arasında özellikle aydın kesimin Türkiye'ye göç etmiş olması önemlidir. Aynı zamanda Bulgaristan'da Türklerce kullanılan yazı dilinin İstanbul Türkçesi olması ve Türkiye'de yapılan edebî çalışmaların Bulgaristan'daki Türk çocuk edebiyatı çevrelerinde de ilgi görmesi bu edebiyatın Türkiye'de kendisine kolaylıkla yayın imkanı bulmasında etkilidir.

Göç ve edebiyat ilişkisi, edebiyat sosyolojisi bağlamında ayrı bir inceleme alanıdır. Azınlık edebiyatlarının nerelerde, nasıl oluştuğu ve incelemesinin hangi yöntemlerle yapılacağı noktasında Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı belirgin bir örnektir.

---

54 *Çocuk Piyesleri*, Balon Dergisi Yayınları, Sofya, 2002; *Hacivat İle Karagöz*, Balon Dergisi Yayınları, Sofya, 2002.

55 Taylan AKKAYAN, *Göç ve Değişim*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1979, s.21

Bulgaristan Devletinin kuruluşundan sonra bölgeden Türkiye'ye yapılan göçlerin tarihine baktığımızda bazen duraklamalar olduğu, ancak yaklaşık onar yıl aralıklarla Türkiye'ye göçlerin gerçekleştiği görülür. Çeşitli kaynaklarda "1950-1951 Göçü" olarak bilinen göç, Bulgaristan Devleti döneminde Türkiye'ye gerçekleşmiş ilk büyük göçtür.[56] Sosyalist Dönem'de Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen ikinci büyük göç 1969 ve 1978 yıllarındaki "Yakın Akraba Göçü" olarak bilinen göçlerdir ve 1949-1951 göçleri ile parçalanan ailelerin devamı niteliğindedir. "1989 Büyük Göçü" ise 500 bine yakın Türkün Türkiye'ye geldiği en büyük ve en son göçtür.[57] Her göçün kendine özgü nedenleri olsa da genel olarak bu göçlerin altında yatan nedenler arasında Bulgaristan Türklüğünün Bulgaristan Devleti tarafından baskı altında tutulması gerçeği vardır. Bu baskılarınn bir sonucu olarak, Türklerin sosyal yaşamın dışına itilmesi, isimlerinin bile Bulgarlaştırılmasına varan asimilasyon politikaları Türklerin, çoğu zaman istemeyerek de olsa, Türkiye'ye göç etmelerinin ana sebepleridir. Ancak bu trajedinîn aynı zamanda Türkiye'de gelişen Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatına da katkı yaptığı, bu edebiyatın ürünleri incelendiğinde açıkça görülmektedir.

Bulgaristan Türkleri Edebiyatının önemli temsilcilerinin büyük bölümü en yoğunu "1989 Göçü" olmak üzere söz konusu göçler ile birlikte Türkiye'ye göç etmiştir. Konuyla ilgili yapmış olduğumuz bir araştırma sonucunda Türkiye'de edebî yaratıcılığını sürdürmüş ve sürdürmekte olan Bulgaristan Türkü şair ve yazarların yaşadıkları şehir ve göç ettikleri tarih toplu olarak aşağıda verilmiştir.

Adı-Soyadı	**Bulgaristan'da Doğduğu Şehir**	**Türkiye'de Yerleştiği Şehir**	**Göç Tarihi**
Ahmet Cebeci	Dobriç	Ankara	1966
Ahmet Cesur	Kırcaali	İzmir	1989
Ahmet Emin Atasoy	Eski Cuma	Bursa	1989
Ahmet Mustafa Pehlivanoğlu	Eski Cuma	İstanbul	1989
Ahmet Softaoğlu Okyanus	Kırcaali	İstanbul	1989
Ahmet Şerif Şerefli	Razgrat	Bursa	1989
Ali Mehmet Işık	Dobriç	Tekirdağ	1989
Arif Şükrü	Kırcaali	İstanbul	1989
Avni Veli Özgürer	Hasköy	Ankara	1989
Behice Mustafa Sönmez	Razgrat	İzmir	1989
Celil Yunus Yeniköylü	Silistre	Eskişehir	1989
Cemal Kemal	Kırcaali	İstanbul	1989
Durhan Hasan Hatipoğlu	Hasköy	Trabzon/ İstanbul	1989
Emine Hocaoğlu	Hasköy	Bursa	1989
Eşref Mehmet Özgür	Şumnu	Mersin	1878
Eşref Rodoplu	Kırcaali	İstanbul	1989
Fahriye Mustafa Güney	Kırcaali	Bursa	1977
Faik Mümin	Kırcaali	İstanbul	1989
Fatma Rodoplu	Eski Cuma	İstanbul	1989
Fehim Abdullah Şanlıtürk	Kırcaali	İstanbul	1989
Ferihan Ataosman Atasoy	Kırcaali	Bursa	1989
Fevzi Kadir Sever	Dobriç	İstanbul	1970
Firdevs Büyükateş	Şumnu	Kırklareli	1989

56 Savaş ÇAĞLAYAN, *"Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler"* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007, s.21

57 Savaş ÇAĞLAYAN**,** age., s.23

Galip Mehmet Sertel	Silistre	İstanbul	1992
Gülcan Rahmi Onur	Razgrat	Eskişehir	1989
Hasan Basri Öztürk	Eski Cuma	Balıkesir	1950
Hafize Beysim Gün	Varna	Bursa	1978
Halil İbrahim Meşeli	Silistre	İstanbul	1989
Halil Sarıkovanlık	Varna	İstanbul	1977
Halim Salim Kayacık	Kırcaali	Bursa	1989
Hasan Ali Rodoplu	Kırcaali	İzmir	1989
Hasan İsmail Ocaklı	İslimye	Tekirdağ	1989
Hasan M. Özkan	Kırcaali	Bursa	1989
Hasan Mustafa Kara	Razgrat	Bursa	1989
Hasan Nuri Aydın	Razgrat	Tekirdağ	1989
Hasip Safveti Aytuna	Vidin	Ankara	1931
Havva Pehlivan Özgür	Razgrat	Kocaeli	1989
Hikmet Garipoğlu	Şumnu	Tekirdağ	1989
Hilmi Haşal	Kırcaali	Bursa	1973
Hüseyin Mehmet Oğuz	Eski Cuma	Ankara	1951
Hüseyin Rasim Güler	Silistre	İstanbul	1989
İbrahim Ahmet Kamberoğlu	Eski Cuma	İstanbul	1976
İbrahim Efendioğlu Cavak	İslimye	Ankara	1970
İdris Ömer Şahin	Razgrat	Tekirdağ	1989
İsa Cebeci	Dobriç	Tekirdağ	1989
İshak Raşit Atasever	Varna	İstanbul	1969
İslam Beytullah Erdi	Razgrat	Ankara	1989
İsmet Bayram Küleci	Kırcaali	Tokat	1989
İzzet Genç	Kırcaali	Tekirdağ	1950
Kadri Kadiroğlu	Kırcaali	Bursa	1989
Kadriye Emin Cesur	Kırcaali	İstanbul	1990
Latif Ali Yıldırım	Silistre	İstanbul	1989
Latif Karagöz	Razgrat	Tekirdağ	1989
Lütfi Erçin	Tırnova	İstanbul	1989
Mehmet Abdurrahman Ulucan	Şumnu	İstanbul	1989
Mehmet Ali Macar	Kırcaali	Tekirdağ	1989
Mehmet Aslan Cumalı	Razgrat	Tekirdağ	1977
Mehmet Behçet Perim	Nevrekop	İzmir	1927
Mehmet Çavuş	Eski Cuma	İstanbul	1982
Mehmet Davut Çağlar	Razgrat	İstanbul	1978
Mehmet Hamit Özgür	Razgrat	İstanbul	1989
Mehmet Murat	Razgrat	İstanbul(Geri döndü)	1989
Mehmet Serbest	Kırcaali	İzmir	1989
Mehmet Şükrü Çavuşoğlu	Kırcaali	Bursa	1989
Melahat İşyar	Tırnova	İzmir	1934
Mercan Civan	Kırcaali	Tekirdağ	1996
Muharrem Zeynel Yumuk	Razgrat	İstanbul	1943
Mustafa Aladağ	Kırcaali	İstanbul	1971

Mustafa Oğuz Peltek	Kırcaali	İstanbul	1934
Mustafa Ömer Asi	Kırcaali	İzmir	1989
Mustafa Şerif Alyanak	Vidin	İstanbul	1928
Muzaffer Niyazi	Kırcaali	İstanbul	1989
Mülazım İsmail Çavuş	Şumnu	İstanbul(Geri döndü)	1989
Mümin Mustafa Atakan	Kırcaali	Adapazarı	1989
Mümin Yusuf Akın	Kırcaali	İzmir	1990
Mümine Niyazi Güler	Razgrat	İstanbul	1989
Nurettin Eyup Haykırış	Şumnu	Bursa	1989
Nazif İlyas Öztürk	Silistre	Çanakkale	1970
Nazmi Nuri	Kırcaali	Kocaeli	1968
Necmiye Mehmet Ulucan	Varna	İstanbul	1989
Nevzat Mehmet Fuat	Dobriç	İstanbul	1989
Nihat Behçet Altınok	Kırcaali	İstanbul	1978
Niyazi Ahmet Özgür	Şumnu	İstanbul	1989
Niyazi Hüseyin Bahtiyar	Eski Cuma	İstanbul	1989
Niyazi Ömer Kurt	Şumnu	İzmir	1989
Nuri Turgut Adalı	Kırcaali	Bursa	1989
Osman Hüseyin Can	Razgrat	İzmir	1989
Osman Sungur Keskinoğlu	Burgaz	Ankara	1950
Ömer Osman Erendoruk	Kırcaali	İstanbul	1989
Ragıp İbrahim Özgür	Razgrat	Yalova	1989
Rahim Recep Akdora	Kırcaali	İstanbul	1984
Ramis İbrahim Demirci	Silistre	Tekirdağ	1978
Recep Uslu	Kırcaali	Bursa	1989
Refik Vardar	Kırcaali	Bursa	1969
Sabahattin Bayram Öz	Dobriç	Bursa	1990
Sabri Tata	Razgrat	İstanbul	1990
Salih Arif Özgür	Razgrat	Kocaeli	1989
Salih Seyfi Uygur	Şumnu	İstanbul	1989
Salih Hasan Köseoğlu	Şumnu	İstanbul	1978
Salim Ahmet Kalaycı	Kırcaali	İstanbul	1978
Salim Hüseyin Özgür	Rusçuk	Balıkesir	1989
Servet Nasuf Mutlu	Razgrat	İstanbul	1989
Suna Ahmet Yılmaz	Dobriç	İzmir	1989
Süleyman Mustafa Özgür	Eski Cuma	Bursa	1989
Süleyman Yusuf Adalı	Kırcaali	Kocaeli	1989
Şaban M. Kalkan	Razgrat	İzmir	1989
Şükrü Mehmet Esen	Kırcaali	Bursa	1975
Tahsin Kara	Kırcaali	Bursa	1989
Vahit Süleyman Çömlekçi	Şumnu	İstanbul	1970
Yusuf Ahmet Taşkın	Razgrat	Bursa	1978
Zait İsmail Güney	Dobriç	Tekirdağ	1989

Tablo 7: Göç Yılları ve Yerleştikleri Şehirlere Göre Türkiye'deki Bulgaristan Türk Edebiyatçıları[58]

58 Tabloda yer alan bilgiler, kişisel görüşmelerimiz ve kaynakçada belirtilen muhtelif antoloji çalışmalarının taranması sonucunda elde edilmiştir.

Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı için Türkiye, iki bakımdan önemlidir. Bunlardan ilki söz konusu edebiyat kapsamında değerlendirilebilecek çocuk edebiyatı eserlerinin birçoğunun Türkiye'de yayımlanmış olmasıdır. İkincisi ise Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı üzerine bilimsel anlamda hazırlanan ilk çalışmaların Türkiye'de yapılmış olmasıdır.

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı hakkında yapılan çalışmalar, bu edebiyatın incelenerek bilim dünyasına kazandırılması ve Türkiye'de yakından tanınması bakımından önemlidir. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının araştırma ve incelemeleri, 1989'da Bulgaristan'da Demokratik Dönem'in başlamasından sonraki yıllarda ağırlık kazanmıştır. SSCB'nin dağılmasını takip eden yıllarda Türkiye'de dış Türklere yönelik bilimsel çalışmalar da artış göstermiştir. Bu nokta itibariyle Türkiye dışındaki Türk toplulukları arasında en önde geleni Bulgaristan Türkleridir. Zira Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler, bu edebiyatın Bulgaristan'da oluşmuş olsa da, Türkiye'de incelenmesini sağlamıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye taşınan bu edebiyatın Türkiye'de incelenmesi, bu edebiyatın Türkiye'de ve bu vesileyle tüm dünyada bilinmesini sağlamıştır. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı hakkında Türkiye'de yapılmış çalışmalara geçmeden önce, bu edebiyatın bilimsel anlamda Bulgaristan'da ve Türkiye'de incelendiğini belirtmek gerekir. Bu hususta Türkiye'de Bulgaristan Türkleri Edebiyatı üzerine yapılmış çalışmaların nitelik ve nicelik olarak Bulgaristan'daki çalışmalardan üstün durumda olduğu da söylenebilir. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı hakkında Türkiye'de yayımlanmış olan bilimsel çalışmalar için şu tespitlerde bulunabiliriz.

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri edebiyatı hakkında yapılan çalışmalar Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı ürünlerine yer verdikleri ve bu edebiyatın Türkiye'de bilinmesine hizmet ettikleri için önemlidir. Tamamı antoloji hüviyetinde olan bu çalışmalar Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin tespitinde ve edebiyat tarihlerine girmesinde büyük öneme sahiptir. [59]

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı hakkında araştırma ve incelemesi yayımlanan ilk bilim adamı Nimetullah Hafız'dır. Araştırmacının "*Bulgaristan'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi 1944-1984*" başlıklı üç ciltlik eserin ilk iki cildi 1987'de T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Eserin aynı başlığı taşıyan üçüncü cildi ise 1989'da yayımlanmış olup, bu ciltte çocuk edebiyatı eserlerine yer verilmiştir. Nimetullah Hafız bu antolojide kendileri hakkında bilgi vermediği 14 Bulgaristan Türkü şair ve yazarın çocuk şiirlerine ve öykülerine yer vermiştir.[60]

Benzer antoloji çalışmalarından diğer ikisi Mustafa İsen'in hazırladığı "*Balkanlarda Çağdaş Türk Çocuk Şiiri*" ve "*Balkanlarda Çağdaş Türk Çocuk Hikâyeleri*" adlı antolojilerdir. Önceki antolojiden daha zengin olan bu antolojilerde tür ayrımına gidilmiş, Bulgaristan Türkleri ile Balkanlardaki diğer Türk toplulukları ayrı ayrı ele alınmış ve antolojilerde eserlerine yer verilen edebiyatçıların biyografilerine yer verilmiştir.[61]

Türkiye'de Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı alanındaki en kapsamlı çalışma Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy tarafından hazırlanan "Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler" adlı çalışmadır. Bu eser, bir antoloji olmasının yanında çalışmanın "Giriş" kısmında Bulgaristan'da sözlü ve yazılı Türk çocuk edebiyatı hakkında 6 sayfalık ön bilgi yer almıştır. Yenisoy'un antolojisinde diğer antolojilerdekilerden daha fazla yazar ve şaire yer verilmiştir.

Bu antoloji çalışmalarının yanında, Türkiye'de yapılmış olan bazı tezlerde Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı türleri ve temsilcileri hakkında inceleme yapılmış ve tespitlerde bulunulmuştur. Bu çalışmalardan biri Bulgaristan'daki Türk halk edebiyatı konusu üzerine yapılmış en kapsamlı akade-

59 Mustafa İSEN, Nimetullah Hafız, Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, Niyazi Hüseyin Bahtiyar, Mehmet Çavuş, Aziz Bey, Hasan Mercan, Mehmet Şükrü Çavuşoğlu ve Şaban M. Kalkan tarafından hazırlanan antolojiler Türkiye'de yayımlanmışlardır.

60 Nimetullah HAFIZ, *Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Antolojisi*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.

61 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; *Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri Antolojisi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002.

mik çalışma olan İbrahim Özkan'ın *"Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma"*[62] adlı doktora tezidir. Bu tezde Bulgaristan Türk çocuk edebiyatındaki ninni, masal, bilmece ve tekerleme gibi sözlü türler hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı ile dolaylı ilgisi olan bir çalışma da Zeynep Atasoy'un "*Ömer Osman Erendoruk, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Romanları*" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezidir. Söz konusu tez çalışması, eserleri yetişkinlere yönelik olmakla birlikte çocuk şiirleri de olan Bulgaristan Türk'ü Ömer Osman Erendoruk'un bilim camiasına tanıtılmasında önemli yer etmiştir. Bu çalışmalar, Bulgaristan'daki bilim çevrelerinde çeşitli nedenlerle göz ardı edilen Bulgaristan'daki Türk edebiyatının bilimsel bir yaklaşımla ele alınmasını sağlayarak büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

Yukarıda bahsedilen antolojiler ve akademik çalışmalar yanında, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı için Türkiye'nin arz ettiği önemin bir diğer nedeni ise söz konusu edebiyat kapsamında değerlendirilebilecek çocuk edebiyatı eserlerinin birçoğunun Türkiye'de yayımlanmış olmasıdır.

1989'da Demokratik Dönem'in başlamasına kadar Bulgaristan Türkleri edebî eserlerinin yayın imkanı çok sınırlanmıştır. Bulgaristanlı Türk şair ve yazarlar için eserlerini yayımlamanın tek yolu, Türkçe gazete ve dergiler olmuştur. Türkçe edebî eserlerin basımı sadece Sosyalist Dönemde Devlet Yayınevi (Narodna Prosveta) tarafından ve sosyalist çizgide olmaları şartıyla gerçekleşmiştir. Böylesi bir ortamda Bulgaristan Türklerinin edebî eserlerinin bir bütün halinde yayın imkanı bulduğunu söylemek oldukça güçtür. Ancak Bulgaristan Türklüğünün yaşadıkları, başta şiir olmak üzere birçok edebî esere yansımıştır. Zaman içinde şairlerin hatıra defterlerinde, zihinlerinde hatta ağaç yapraklarında muhafaza edilen bu yaratmalar, Demokratik Dönem'le kısmen Bulgaristan'da ancak göçün ardından önemli oranda Türkiye'de yayımlanma imkanı bulabilmiştir.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden şair ve yazarların eserlerinin neşri bazen resmî kurumlarca, bazen özel yayınevlerince çoğu zaman da şair ve yazarların kendi imkanları ile mütevazı matbaalarda gerçekleşmiştir. Nerede ve ne şekilde basılmış olursa olsun, 1990'lı ve 2000'li yıllarda Bulgaristan Türk'ü bu edebî kişiliklerin yayımlama imkanı buldukları edebî eserler hatırı sayılır miktara ulaşmıştır.

Gerek Türkiye'de gerekse Türkiye dışında hazırlanmış olan Bulgaristan Türkleri edebiyatı antolojilerinde çocuk edebiyatı eserleri ile yer almış olan edebî kişiliklerin neredeyse yarısı bugün Türkiye'de yaşamakta, aynı zamanda edebî üretkenliğini Türkiye'de sürdürmektedir. Muhtelif antolojilerde kısa biyografileri ve eserleri ile yer alan Ahmet Emin Atasoy, Ahmet Şerif Şerefli, Celil Yunus, Durhan Hasan Hatiboğlu, Hafız Abdullah Fehmi (Meçik), Havva Pehlivan Özgür, Hüseyin Rasim Güler, İsa Cebeci, İslam Beytullah Erdi, Latif Karagöz, Mehmet Murat, Mustafa Oğuz Peltek, Galip Mehmet Sertel, Mülazım Çavuş, Mümin Yusuf Akın, Nevzat Mehmet Fuat, Osman Sungur Keskinoğlu, Sabahattin Bayram Öz, Şaban Mahmudoğlu Kalkan, Mehmet Çavuş, Niyazi Hüseyin Bahtiyar gibi edebî kişilikler Bulgaristan'da eğitim almışlar ve eserlerini büyük oranda Türkiye'de yayımlamışlardır. Bunu yaparken de kendilerini Bulgaristan Türklüğünden ayrı düşünmemişler, eserlerin basıldığı yer Türkiye olmasına rağmen, kendilerini Bulgaristan Türk edebiyatının da bir parçası olarak görmüşlerdir. Türkçe'nin resmî dil olduğu bir ortamın sağladığı imkan ile Bulgar mezaliminin yıllarca biriktirdiği duygu ve düşünceler; şiirlere, hikâyelere ve romanlara konu olmuş, bu türlerdeki eserlerini Türkiye'de yayımlamışlardır. Bu isimler, aynı zamanda Bulgaristan Türk edebiyatının belli alanlarda ayrıca incelenmesini sağlamışlardır. Örneğin Nevzat Mehmet Fuat, İsa Cebeci, Latif Karagöz, Celil Yunus, Hüseyin Rasim Güler, Mercan Civan ve Süleyman Özgür gibi edebî kişilikler çocuk edebiyatı sahasında öne çıkan isimler olmuşlardır. Hüseyin Rasim Güler, Bulgaristan Türklerinin türküleri üzerine eğilirken, Şaban M. Kalkan, Bulgaristan Türkleri edebiyatında hiciv ve mizah konusuna özellikle eğilmiştir. Ömer Osman Erendoruk, Yusuf Ahmet Taşkın ve Mehmet Türker gibi isimler ise başarılı roman örnekleri ile Bulgaristan Türklüğünün çilesini roman türünün anlatım tekniği ve edebî zevki

62 İbrahim ÖZKAN, *Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) E.Ü. Türk Dünyası Aarştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2008.

içinde yansıtmışlardır. Kısacası Bulgaristan'da durgunluk dönemine giren bu edebiyat Türkiye'de kendisine bir temsil imkanı bulmuştur.

Türkiye'ye göç eden şair ve yazarların Türk edebiyatı çevrelerince tanınması da göçü takip eden yıllarda gerçekleşmiştir. Örneğin; Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının en güçlü kalemlerinden, Türkiye'de 2009 yılında vefat eden Latif Karagöz'ün çocuklar için yazdığı "Kon Kon Kelebek" adlı hikâye kitabı T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmış ve ayrıca şairin çocuk şiirleri Türkiye'deki birçok çocuk dergisinde yer almıştır.

Bulgaristan kökenli şair ve yazarların Türkiye'de resmî yayınevleri tarafından yayımlanmış diğer eserlerine de temas etmek uygun olacaktır. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından yayımlanan Niyazi Hüseyin'in "Karanfiller Uyandı", Ahmet Şerif Şerefli'nin "Türk Doğduk, Türk Öldük" adlı eserleri bunlar arasında dikkat çekici örneklerdir. Niyazi Hüseyin "Karanfiller Uyandı"nın önsözünde; *"… şiir kitabımı ben, Bulgaristan Türklerinin yerli edebiyatına yeni bir katkı olarak nitelendiriyorum ve bununla da başarılmış bir görevin rahatlığı içindeyim"*[63] diyerek, kendini Bulgaristan Türk edebiyatı dairesinde gördüğünü belirtmektedir.

Türkiye'ye göç etmiş Bulgaristan Türkü şair ve yazarlar ile çocuk edebiyatına yönelik verdikleri eserlerden tespit edebildiklerimiz şunlardır:

Yazar veya Şair Soyadı- Adı	**Eser Adı ve İçeriği**	**Yayınevi, Yayın Yeri ve Yılı**
Adalı, Süleyman	Bir Damla Sevgi (Çocuk Şiirleri)	Kocaeli: Özel Gebze Eğitim Matbaacılık, 2005, 104 s.
Atasoy, Ahmet Emin	Sevgi Denizi (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Nesin Yayıncılık, 2011, 92 s.
Cebeci, İsa	Çocuk ve Fidan (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, 1997, 80 s.
Cebeci, İsa	Dilsiz Dostlar (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Dinamik Çizgi Rek. Hizm. Ltd. Şti., 2002, 57 s.
Cebeci, İsa	Dağ Tepesindeki Bulut (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Göl Kitap Yayıncılık, 2011, 80 s.
Civan, Mercan	Rumeli 1941 (Çocuk Öyküleri 1)	Antalya: Baygenç Ajans Yayınları, 2015, 64 s.
Civan, Mercan	Rumeli 1941 (Çocuk Öyküleri 2)	Antalya: Baygenç Ajans Yayınları, 2015, 56 s.
Cumalı, Mehmet Arslan	Bir Demet Goncagül (Çocuk Şiirleri)	Tekirdağ: Pruva A.Ş., 1998, 70 s.
Cumalı, Mehmet Arslan	Çocuk Manileri	Tekirdağ: Pruva A.Ş., 2000, 32 s.
Cumalı, Mehmet Arslan	Sen De Bir Çiçeksin (Çocuk Şiirleri)	Tekirdağ: Pruva A.Ş., 2001, 52 s.
Çavuş, Mehmet	Burcu Burcu (Çocuk Şiirleri)	Tekirdağ: Tuna Dergisi Yayınları, 1997, 116 s.
Erendoruk, Ömer Osman	Ağlatmayın Çocukları (Çocuk Şiirleri)	Basım yeri ve yılı belirtilmemiş, 80 s.
Fuat, Nevzat Mehmet	Türkçe Abece (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Yön Matbaacılık, 2004, 24 s.
Fuat, Nevzat Mehmet	Ailece Abece (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Yön Matbaacılık, 2004, 32 s.

63 Niyazi Hüseyin BAHTİYAR, *Karanfil Uyandı*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, s.15

Fuat, Nevzat Mehmet	Sihirli Sayılar (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Yön Matbaacılık, 2004, 26 s.
Fuat, Nevzat Mehmet	Çemberli Çevre (Çocuk Şiirleri ve Şarkıları)	İstanbul: Yön Matbaacılık, 2004, 88 s.
Fuat, Nevzat Mehmet	Ayı Dayı (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Yön Matbaacılık, 2004, 32 s.
Fuat, Nevzat Mehmet	Üç Beygir (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Yön Matbaacılık, 2004, 67 s.
Fuat, Nevzat Mehmet	Deniz (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Yön Matbaacılık, 2004, 48 s.
Fuat, Nevzat Mehmet	Çiçekler ve Böcekler (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Yön Matbaacılık, 2006, 32 s.
Güler, Hüseyin Rasim	Kardelen (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, 1997, 80 s.
Güler, Hüseyin Rasim	Onlar Benim Çocuklarım (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Tuna Yayınları, 2005, 80 s.
Kalkan, Şaban M.	Turnalar (Çocuk Şiirleri)	İzmir: Ayhan Matbaası, 1997, 61 s.
Kalkan, Şaban M.	Sağlık Alfabesi (Çocuk Şiirleri)	İzmir: Kıbatek Yayınları, 2010, 59 s.
Karagöz, Latif	Küpeli Kuzu (Çocuk Öyküleri)	İzmir: Anadolu Matbaası, 2002, 48 s.
Karagöz, Latif	Kon Kon Kelebek (Çocuk Şiirleri)	Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, 105 s.
Karagöz, Latif	Ak Güvercin (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Kuşak Ofset, 1997, 64 s.
Karagöz, Latif	Bayrak Çocuklar (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Kuşak Ofset, 1993, 32 s.
Karagöz, Latif	Kardeşimsin (Çocuk Şiirleri)	İzmir: Anadolu Matbaası, 1993, 48 s.
Karagöz, Latif	Önce Vatan (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Yayınevi belirtilmemiş, 1996, 32 s.
Karagöz, Latif	Doğru Çengel (Fabllar)	Tekirdağ: Pruva Ajans Basın Yayın Ambalaj San. Tic. A.Ş., Basım yılı belirtilmemiş, 64 s.
Karagöz, Latif	Üç Güvercin (Çocuk Şiirleri)	İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 2005, 64 s.
Karagöz, Latif	Okula Koş (Çocuk Şiirleri)	İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 2007, 32 s.
Özgür, Süleyman	Düşlerim Gerçek Olsa (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Tuna Yayınları, 2001, 56 s.
Yunus, Celil	Yağ Yağ Yağmur (Çocuk Şiirleri)	Eskişehir: Çınar Yayıncılık, 2000, 48 s.

Tablo 8: Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Eseri Yayınlanan Bulgaristan Türkü Şair ve Yazarları ile Eserleri.

Çalışmamızın bu kısmında Türkiye'deki Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı temsilcilerinin üretimi olan çocuk eserlerinin, Bulgaristan'daki temsilcilerin eserlerinden ayrıldıkları yönler üzerinde bir değerlendirme yapmayı uygun buluyoruz.

Edebî yaratıcılıklarını Türkiye'de devam ettiren Bulgaristan Türkü şair ve yazarlar çocuk edebiyatı dairesinde yer alan eserlerinde Türkiye Türkçesini kullandıkları için Türkiyeli okuyucu tarafından yadırganmamışlardır. Türkiye'deki temsilciler, Bulgaristan Türklüğünün ortak duygularını işlemiş

olmakla birlikte, birçoğu Bulgaristan Türkünün derinden hissettiği göç olgusuna eserlerinde yer vermiştir. Türkiye'deki bu temsilciler eserlerinde azınlık hissiyatını yansıtmışlar ve doğal olarak millî bir havaya bürünmüşlerdir. Bulgaristan'da Sosyalist Dönem'de Türkçe söyleyebilmek için duygu ve düşüncelerini ideolojik unsurlar ile birlikte vermeye çalışmışken; Türkçe'nin resmî dil olduğu Türkiye'de ise duygu ve düşüncelerini sadece Türkçe değil aynı zamanda Türklük şuuruyla birlikte vermişlerdir. Anadili ve milliyet bilinci konusu eserlerinde yoğun olarak yer almıştır. Türkiye'deki Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin eserlerindeki ortak yönlerden biri de, şairlerin tamamında "ana dil" şiirlerinin bulunmasıdır. "Ana dil" temalı söz konusu şiirlerden bazıları şöyledir:

Ana Dilim

Ana dilim, ana dilim,
Ben mecburum sana dilim,
Dünya ile ilişkide
Tek araçsın bana dilim.
……..
Gururum, alnımda akım,
Dilimin ucunda okum,
Varlığım bir tek seninle,
Sen yok isen ben de yokum.[64]

Anadilim

Seni anamda öğrendim
Sen kolum kanadım elim.
Geceyi seninle yendim
Güzel Türkçem anadilim.
.....
Ben seninle dedim: Ana
Büyük atama and içtim.
Candan bağlandım vatana
Güzel Türkçem anadilim.[65]

Türkçem

Sensin benim ana dilim
Senle öğrenilir bilim.

Senle gözlerim açılır
Ufkuma ışık saçılır.

Yollarında koşturansın
Denizinde coşturansın.

Arı sütü gibi Türkçem
Yaşamak için gerekçem.[66]

64 Ömer Osman ERENDORUK, *Ağlatmayın Çocukları,* Yayın Yeri ve Yılı Belirtilmemiş, s.5
65 Şaban M. KALKAN, *Turnalar (Çocuk Şiirleri)*, Ayhan Matbaası, İzmir, 1997, s.56
66 Latif KARAGÖZ, *Okula Koş*, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2007, s.8

Türkçem

Bana kardeşsin, bacısın
Sevginle yaşarım Türkçem!
Gönlümün ihtiyacısın
Ardınca koşarım Türkçem

Tutunduğum bir dalsın sen
Dudaklarımda balsın sen
Doyumsuz bir masalsın sen
Dinlerken coşarım Türkçem! [67]
...

Anadilim

Anadilim pek tatlı
Türkçe derler adına,
Türkü gibi kanatlı
Doyum olmaz tadına

Alfabesi güç değil;
A, Be, Ce, Çe, De, E, Fe...
Ona hürmetle eğil
Her sözü bir felsefe. [68]
...

Benim Türkçem

Seslerden yaratılmış
Bir halı düşününüz,
Makam makam,
Ahenk ahenk;
Benim Türkçem, sesli bir halı
Senfoniye denk.

Çiçeklerden damıtılmış
Saf balı düşününüz,
Pırıl pırıl,
Güneş güneş;
Benim Türkçem, Anzer balı
Bengisuya eş. [69]
...

67 İsa CEBECİ, *Çocuk ve Fidan*, Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, İstanbul, 1997, s.10
68 Mehmet ÇAVUŞ, *Burcu Burcu*, Tuna Dergisi Yayınları, Tekirdağ, 1997, s.17
69 Ahmet Emin ATASOY, *Sevgi Denizi*, Nesin Yayınevi, İstanbul, 2011, s.8

Diller Dili Türkçem

Açtığımda gözlerimi
Seni gördüm, seni duydum,
Seninle konuştum ilk sözlerimi:
"Ana", "vatan", "ata"..
Seninle başladım hayata.[70]
...

Aralarındaki bu konu birlikteliği Bulgaristan Türklerinin Türkiye'deki ürünleri arasında dikkat çekici boyuttadır. Bu benzerliklerden bir diğeri ise, eserlerin derinine sinen "Bulgar Mezalimi"dir.

Niyazi Hüseyin Bahtiyar 1993'te T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan "Karanfiller Uyandı" adlı eserindeki "Bulgar Zulmü" şiirinde Bulgaristan'da yaşadıkları acıları şöyle dile getirmiştir:

Alınmazı almak istedi elimizden
Verilmezi vermek istedi
Cinayet işledi kahpe Bulgar
Ama ne alabildi ne verebildi
.....
Kanımıza kan, evet canımıza can
Zalimin hakkı kötek
Kendi zehirini kendi yutacak
Ayağımızı ısıran köpek.[71]

Eserlerinin büyük kısmını Türkiye'de yayımlayan Ömer Osman Erendoruk, çocuk şiirlerini bir araya topladığı "Ağlatmayın Çocukları" adlı şiir kitabında yer alan "Fısıltı" adlı şiirinde, Bulgar zulmünün simgesi olarak görülen Belene Kampı'nı[72] şöyle tanıtır:

Burası sayfiye değil, ne yalı
Buradadır Bulgar zulmünün hası
Burası Belene Ölüm Adası
Ada baştan başa kana boyalı
...
Gelmez pazartesi başlar da salı,
Haftaların uzar gider arası.
Burası Belene Ölüm Adası,
Ne bir öykü ne de çocuk masalı.[73]

Latif Karagöz'ün çocuk şiirleri arasında da Bulgar zulmünü "çocuk" gözüyle işleyen birçok örnek bulmak mümkündür. "En Güzel Söz" adlı şiirinde yer alan aşağıdaki dizeler, bu konuya iyi birer örnektir:

---

70 Süleyman ÖZGÜR, *Düşlerim Gerçek Olsa*, Tuna Yayınları, İstanbul, 2001, s.18

71 Niyazi Hüseyin BAHTİYAR, *Karanfiller Uyandı*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, s.6

72 *"Belene Kampı"* Bulgaristan'ın Tuna nehri kenarında yer alan Belene bölgesinde II. Dünya Şavaşı sonrasında rejim muhalifleri için kurulan toplama kampıdır. Todor Jivkov tarafından açılan kamp önceleri Sosyalist rejime muhalif unsurların ve çeşitli suçlardan hüküm giymiş suçluların kapatıldığı yerdir. Ancak kamp, 1980' li yıllardan itibaren Bulgaristanda yaşayan Türk kökenli vatandaşların asimile edilmesi ve Türkiye'ye göçe zorlanması için baskı aracı olarak kullanılmıştır. 1989'da Jivkov'un iktidardan indirilmesi ile kapatılan kamp, Bulgaristan Türklerinin sosyo-kültürel hafızasında derin izler bırakmıştır.

73 Ömer Osman ERENDORUK, age., s.77

Bulgar çocuk alay eder
Türk'e karşı eder kaş göz;
Kıs kıs güler, "Çingene" der.
Budur ondan en güzel söz.

Arkadaşı çaresizdir
Elinden hiçbir şey gelmez.
Bu içinde kötü izdir
Billur gönlü hile bilmez

Onca iğrenç davranışlar
Nice körpe dallar kırdı.
Geldi geçti, yazlar kışlar
Türk'e böyle haykırıldı.[74]

Bulgaristan Türklerinin Türkiye'de verdikleri çocuk eserlerinde "göç" olgusu da önemli bir yer tutmuştur. "Göç" olgusunu dile getiren edebî ürünlerden biri Ahmet Emin Atasoy'un "Göçmen Çocuğu" adlı şiiridir. Şair, kızına ithaf ettiği şiirde "göç" olgusunu çocuk algısı ile şöyle ele almıştır:

Beşiğinden apar topar
Kimdi onu atan barbar?
Boynu bükük onu arar,
Ararsa göçmen çocuğu.
...
Zulüm nedir, nedir esir,
Özgürlük ne, vatan nedir?
Düşünüyor demek bir bir
Susarsa göçmen çocuğu[75]
...

Türkiye'de gelişen Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı ürünlerinde "göç" olgusu ele alınırken, sadece Bulgaristan'da yaşanan acılar değil; aynı zamanda göç şiirlerinde anavatan Türkiye'ye duyulan sevgi de dile getirilmiştir. Süleyman Adalı'nın "Sana Dönüş" şiiri bu duyguları dile getiren şiirlere bir örnektir:

Yüzyıllarca özledik,
Sevgini hep gizledik,
Nerde, nasıl yazladık...
Sana koştuk Türkiye'm.[76]

Türkiye'deki bu temsilciler çocuk edebiyatı türleri içerisinde ağırlıklı olarak şiir türünü tercih etmişlerdir. Bunun yanı sıra yetişkinler için verdikleri eserler arasında hikâye, roman vb. türleri kullanmışlardır. Türkiye'ye Bulgaristan'dan göç etmiş yazar ve şairlerin eserleri daha çok "muhacir muhitleri" olarak adlandırılan yerleşim birimlerimde sevilmiş ve takip edilmiştir.

Bulgaristan Türkü şair ve yazarların birçoğu çocuk edebiyatı eserlerini kendi imkanları ile yayımlamışlardır. Türkiye'de yayımlanmış bu çocuk yayınlarının bazıları ise "Balkan" ve "göçmen" der-

74 Latif KARAGÖZ, *Bayrak Çocuklar*, Kuşak Ofset, İstanbul, 1993, s.18
75 Ahmet Emin ATASOY, age., ss.20-21
76 Süleyman ADALI, *Bir Damla Sevgi*, Özel Gebze Eğitim Matbaacılık, Kocaeli, 2005, s.7

nekleri olarak bilinen sivil toplum kuruluşlarınca desteklenerek yayımlanmıştır. Kitaplarda yer alan eserlerin birçoğu Balkan derneklerine bağlı süreli yayın organlarında da yer bulmuştur.

Türkiye'de özellikle 1990 sonrası Türkiye dışındaki Türkler hakkında yapılan çalışmalar ciddi bir yoğunluk kazanmıştır. Bu çalışmalar büyük oranda dilbilim ve edebiyat incelemeleri boyutunda kalmış, söz konusu Türk dünyası edebiyatlarının Türkiye'de eser neşri ve yaşama imkanı bulması ise sınırlı olmuştur. Bu Türk toplulukları arasında Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı Türkiye'de akademik çevrelerde incelenmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'ye göç eden temsilcileri ile burada gelişme imkanı bulmuştur. Söz konusu edebî ürünlerin genel Türk okuyucusu nezdinde bilinirliği ise sınırlı olmuştur. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının Türkiye'deki temsilcileri açısından bir diğer sorun Türkiye'de eser neşrine girişenlerin Bulgaristan'da bıraktıkları edebî çevrelerden kopuk olarak bu faaliyetleri sürdürmeleri olmuştur. Bulgaristan Türkleri edebiyatı bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye'de gelişen edebiyatın genel Bulgaristan Türkleri Edebiyatının bir kolu olduğunu söyleyebiliriz. Üslup ve konu birlikteliği olsa bile, Bulgaristan Türkleri'nin, Türkiye'de gelişen bu edebiyat hakkında yeterince bilgileri olmamış, söz konusu edebî faaliyetler Bulgaristan'da yeterince takip edilememiştir.

I. 5. Bulgaristan'da Süreli Türk Çocuk Yayınları

Bulgaristan'ın kuruluşundan bugüne kadar bu ülkedeki süreli Türk çocuk yayıncılığı, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının gelişimine etki eden en önemli unsurlardan biri olmuştur. Bulgaristan'da çocuk edebiyatı sahasında eser yayımlamanın çeşitli nedenlerle güçleştiği dönemlerde, süreli Türk çocuk yayınları yerel Türk çocuk edebiyatı temsilcilerine ve eserlerine yer vererek, söz konusu edebiyatın kendisine temsil imkanı bulmasını sağlamıştır.

Bulgaristan ve Türkiye'deki araştırmalarımız sırasında "Filiz" gazetesi, "Mozaik" ve "Ümit" çocuk dergilerinin tüm koleksiyonu ile "Eylülcü Çocuk" gazetesi, "Piyoner", "Hilal" ve "Balon" dergilerinin kaynakçamızda belirtilen sayıları temin edilmiş, incelemelerimizde bu dergilerden yararlanılmıştır. Çalışmamızda süreli çocuk yayınları; "Çocuk Gazeteleri" ve "Çocuk Dergileri" olarak iki başlık altında ele alınmış olup, bu yayınlar kronolojik sıraya göre verilmiştir.

I. 5. 1. Bulgaristan'da Türk Çocuk Gazeteleri

Çocuk gazeteleri, yetişkinler için yayımlanan gazetelerden farklı olarak çocuğun eğitiminde, bilgi, beceri ve yeteneklerinin gelişiminde yararlılığı olan bir eğitim aracı olarak görülmektedir. Hedef kitlesi çocuklar olan bu gazeteler, doğrudan öğrenci çocuklar tarafından çıkarılabileceği gibi, danışman eğitimciler ya da çocuk edebiyatçılarından oluşan uzman ekipler tarafından da yayımlanmaktadır. Çocuk gazeteleri yayımlandıkları ortama göre "okul içi çocuk gazeteleri" ve "genel çocuk gazeteleri" olarak ikiye ayrılmaktadır. Okullarda "Duvar Gazetesi" olarak bilinen çocuk gazeteleri; çocukların edebî ürünlerini sergiledikleri ve bilgi paylaşımında bulundukları, eğitici köşeler konumundadır. Bunun yanında daha geniş okuyucu kitlesine seslenen genel çocuk gazeteleri, gazetecilik tekniklerine göre hazırlanan yayınlardır.

Çocuk gazeteleri de çocuk dergileri gibi sürekliliği olan ve okuyucudaki ilgiyi her sayıda canlı tutmayı gerektiren çocuk yayını türlerindendir. Çocuk gazeteciliği aynı zamanda belli bir uzmanlığı gerektiren bir alandır. Çocuk gazetesinin dili, sözcük dağarcığı, cümle yapısı çocukların bilgi ve algılama düzeylerinin üstünde olmamalıdır. Bunun yanında gazetede yer alacak resimlerin uzmanlar tarafından hazırlanması gerekmektedir. Çocuk gazetelerinin yazar kadrosunun ve danışmanlarının çocuk eğitimi ve psikolojisi alanında bilgili olmaları ise bir diğer zorunluluktur.

Bulgaristan'da Türk çocuklarına yönelik gazete yayımlama fikri ilk defa Sosyalist Dönem'de ortaya çıkmıştır. 1944-1960 yılları arasında yayımlanan "Eylülcü Çocuk" gazetesi, Bulgaristan Türk-

leri için yayımlanan ilk çocuk gazetesidir. Tamamen çocuklara yönelik gazetelerin yanısıra, 1960'dan sonra diğer bazı Türkçe gazetelerin çocuk sayfalarına yer verdikleri görülmüştür. Bu gazeteler arasında "*Yeni Işık*" ve "*Dostluk*" gazetelerinin çocuk sayfaları ile "Işık" gazetesinin "*Cır Cır*" adlı çocuk ilavesi örnek olarak verilebilir. 1960'da yayını sona eren "*Eylülcü Çocuk*"tan sonra, Bulgaristan Türkleri için yayımlanan diğer çocuk gazetesi ilk kez 1966-1968 yılları arasında yayımlanan daha sonra 1991'de tekrar yayınına başlayıp bugün de devam etmekte olan "Filiz" adlı gazete olmuştur.

Bulgaristan'da yayımlanan iki çocuk gazetesi de Bulgaristan Türk çocukları arasında geniş okuyucu kitlesine ulaşmış ve etkili olmuştur. Söz konusu gazeteler hakkında ayrıntılı bilgi vermek uygun olacaktır.

I. 5. 1. 1. Eylülcü Çocuk

Dimitrof davası, Lenin ve Stalin davası için hazır ol !

EYLÜLCÜ ÇOCUK

DSNM MK-nin piyonerler için türkçe yayını
(Издание на ЦК на ДСНМ за пионерите - турчета в България)

SOFYA
Yıl 8, sayı 5
Salı
2. II. 1954
Fiyatı 20 s.

Üçüncü devrede
OTREDİN VAZİFESİ

Üçüncü devre başladı. Saatler, günler hiç hissedilmeden geçiyor. Ders yılı yarıyı geçti. Birçok kitaplar ve dersler okundu. Birçok mevzular ve ev vazifeleri işlendi. Eylül ayından şimdiye kadar piyonerlerin birçoğu yeni bilgiler edindiler. Bunlar hangi piyonerlerdir ? Geçen devrelerde derslerini muntazam çalışan, ev vazifelerini sırasiyle yapan. Fakat muntazam kim okuyabilir ? Muntazam okumak her piyonerin vazifesidir, hele siz VII sınıf talebelerinin. Olgunluk imtihanlarına henüz birkaç ay kalmıştır. Ve eğer sen VII sınıf talebesi, derslerini sırasiyle ve sistemli olarak okumuşun ve mektebe muntazam gelmişsen, önünde duran olgunluk imtihanına oldukça hazırlanmışın demektir. Demek ki sen ilmin bir silsileye benzediğini gözönünde bulundurmuşun.

Fakat bazı piyonerler otret ve drujina savetinin, drujina yönetmeninin ve muallimin sıkı kontrolüne rağmen derslerine iyi hazırlanmıyorlar, ihmalcilik ediyorlar. Bu arkadaşlara yardım etmek gerekir.

Üçüncü devre, her piyonere ciddi vazifeler yükleden bir devredir. Piyoner okuduğu dersleri nekadar benimsediği ve onları ne dereceye kadar istifade etti'gi bu devrede belli olur. Burada, sene yarısına kadar geçilen ders materyali tekrar edilmeğe başlanır. Bu tekrarlama vasıtasiyle piyonerler bilgilerini tazelerler ve böylelikle senelik imtihanlara hazırlanırlar.

Bir atalar sözü vardır: „Kışa yazdan hazırlanmalı" Sen ise yedinci sınıf talebesi bu atalar sözünü kendine kılavuz ettin mi ? Çünkü dördüncü devre hiç anlamadan gelip çatacaktır. O, imtihanlara gayet az vakit kaldığını sana haber verecek. Onun için daha imtihan ger-

Fotoğraf 1: "Eylülcü Çocuk" Gazetesi, Y.8, S.5, 1954.

"Eylülcü Çocuk", Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının 1944-1989 yılları arasında gelişen II. döneminde yayımlanan tek çocuk gazetesidir. 1946-1960 yılları arasında yayımlanan gazete, bu II. dönemde sosyalist çizgide gelişen Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin çocuk edebiyatı ürünlerine yer verilen ideolojik nitelikte çocuk gazetesidir. Devlet tarafından desteklenmiş olması, bu gazetenin ülke çapında büyük bir tiraja ulaşmasını sağlamıştır. Bulgaristan'da yayımlanan diğer süreli Türk çocuk yayınları "Eylülcü Çocuk" gazetesinin tirajına ulaşamamışlardır.

"Eylülcü Çocuk" gazetesinin kuruluş amacı, ülkede 1944'te yaşanan devrim sonrası yerleşmeye başlayan sosyalist rejimin, Bulgarlardan sonra en büyük topluluk olan Bulgaristan Türklerine benimsetilmesidir. Yeni yönetim Bulgaristan Türklerine sosyalist ideolojinin benimsetilmesinde propaganda çalışmalarına yeni yetişen nesilden başlanması gerektiğini düşünmüştür. Bu nedenle, başta Türkçe eğitim olmak üzere, ülkede Türklere yönelik basın-yayın faaliyetleri hız kazanmıştır. Bu anlamda en fazla önemsenen kitle Türk çocukları olmuş ve Türk çocuklarına yönelik bir gazete çıkarılması fikri benimsenmiştir.

İdeolojik amaçlarla 1946'da yayın hayatına başlayan "*Eylülcü Çocuk*" gazetesinin yayını 1960 yılında sona ermiştir. Gazetenin ilk çıktığı yıllarda yönetiminde ve yazar kadrosunda Bulgarların etkinliği söz konusudur. Gazetenin ilk sayıları da Bulgar çocuk yayını olan "*Septemvriyçe*" çocuk gazetesinin çevirisi olarak çıkmıştır. Gazetenin ilk sayılarında başyazarları olarak Bulgar çocuk edebiyatının önemli isimleri, Asen Bosev ve Petır Stıpov gibi yazar ve şairler görülmektedir. *Eylülcü Çocuk* gaze-

tesi ilk yıllarında sekiz sayfa olarak basılmış ve ayda iki defa, her ayın 1. ve 15. günlerinde çıkmıştır. İlerleyen yıllarda haftalık çıkmaya başlayan gazetenin her sayısında isminin farklı renklerde basıldığı görülmüştür. Gazetede genellikle ressamlar tarafından yapılmış resimler ve portrelere yer verilmiştir. Gazetenin ilk sayıları Hüseyin Çeşmecioğlu ve Sabri Demiroğlu tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.[77]

Hüseyin Çeşmecioğlu gazetenin 46/2. sayısında yer alan "Eylülcü Çocuğun Gayesi" başlıklı yazısında, gazetenin çıkış amacını şöyle anlatır:

"*Senelerden beri küçük Türk öğrenciler arasında böyle bir gazetenin olmaması boşluğu hissediliyordu. Eylülcü Çocuk bütün zorluklara rağmen, en büyük kağıt buhranında çıkmaya başladı.*

… bugün öğrenmek ihtiyacı her zamankinden fazladır. Sinema, radyo, otomobil, traktör, kombayn, uçak, denizaltı gemileri, televizyon (!) vs gibi yeni icatları gören çocuk bunların ne olduklarını, nasıl işlediklerini de öğrenmek ister.

… o sizin her istediğinizi yazacak, her bilmediğiniz şeyleri öğrenmek istediğiniz suallerinize cevap verecek, hayat, sıhhat, kültür, insanlık, milletlerarasında kardeşlik mevzulu yazılar yazarak, sizi hayatın her sahasında yükseltecek, sizi dünyanın her memleketiyle, onlarda yaşayan milletlerle tanıştıracak. Tebrik ederim." [78]

Eylülcü Çocuk gazetesinde, kuruluş amacına uygun olarak ilk sayılarından itibaren sosyalist tarihin önemli olayları hakkında çocuklara bilgi verilmiştir. Rusya'da ve Bulgaristan'da sosyalist devrim ile birlikte görülen değişimler özendirici bir dil ile çocuklara aktarılmıştır. Gazetenin 2. sayısında "Büyük Oktobr İnkılabı" çocukları özendirecek unsurlar ile şöyle anlatılmıştır:

"Sovyetler Birliği'nde çocukların büyük piyoner organizasyonları vardır. Kendi güzel çocuk gazeteleri, mecmuaları, evleri, müzeleri, kulüpleri, yaz kurortları, kampları, koroları ve dernekleri vardır. Bir vakit ki çarların, zenginlerin sarayları olan en güzel binalar, bugün Sovyet piyonerlerinin saraylarıdır."[79]

Eylülcü Çocuk'un ilerleyen sayılarından itibaren Türk şair ve yazarların gazetede daha fazla yer aldığı görülmektedir. 7. sayıda Tevfik Fikret'e ait olan edebî metinlere yer verilmiştir. Yine bu sayıda, gazetede basılan ilk röportaj da Sabri Demircioğlu tarafından gerçekleştirilmiştir ve o dönemin şartlarını yansıtmaktadır:

"Köyden köye, kasabadan kasabaya dolaşırken güzel ve samimi olan Razgrat kasabasına da uğradım. Tesadüfe bak ki, rüşdiye okulunda Eylülcü çocukların genel toplantıları varmış.

… bölüğün komutanı Ömer Hafız sahneye çıkarak:

_ Sağlam olunuz, arkadaşlar! diyerek arkadaşlarını selamladı. Bütün öğrenciler bir ağızdan:

_ Varol ! diye karşılık verdiler.

"… bize bu cumhuriyeti veren Halk cumhuriyeti ve önderi Gorgi Dimitrov'dur. Yaşasın Türk çocukları! Yaşasın bilgi! Batsın cehalet!"[80]

Gazetede yazılarına yer verilen Türkler arasında ilk isimlerden biri Osman Sungur'dur. Onun ilk şiirleri, Eylülcü Çocuk'ta yer almıştır. Osman Sungur'un o yıllarda yayımlanan aşağıdaki şiirinin dizeleri, Eylülcü Çocuk'ta yer alan Türk şair ve yazarların edebî ürünlerindeki güdümlü yapıyı yansıtmaktadır:

"*Çok çektik faşizmin elinden,*
Kurtulduk Çingen diyen dilinden.

77 İsmail A. ÇAVUŞ, *"Totaliter ve Postotaliter Devirde Bulgaristan'da Türkçe Süreli Basın", Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni*, TDK Yayınları, Ankara, 1999, ss.7-109

78 Eylülcü Çocuk Gazetesi, Yıl.1, S.2, Sofya, 1946

79 Eylülcü Çocuk Gazetesi, Yıl.1, S.2, Sofya, 1946, s.5

80 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., ss.69-70

Onun için bağırırız can ve gönülden
Ey vatan cephesi, yaşa, var ol sen
Gençlere kılavuz, bayraktar ol sen."[81]

Gazetenin ilk sayılarında Türk dili kullanımında zayıflık olduğu görülmektedir. Çevirdikleri eserlerle karşılaştırıldıklarında Türk şair ve yazarların kendi eserlerinde kullandıkları dilde çok daha başarılı oldukları dikkati çekmektedir.

Gazetenin daha ilk sayılarından itibaren klasikleşen bölümleri arasında Sovyet ve Bulgar yazar ve şairlerin eserlerine yer verilen köşeler, piyonerlerin gazeteye gönderdiği eserlerden yapılan seçkiye yer verilen köşeler ile güldürü köşeleri en öne çıkanlardır. Gazetenin ilk sayılarından itibaren güldürüye özel önem verdiği görülmektedir. Gazetede bu amaçla oluşturulan köşenin adı "Haylaz Ayvaz"dır. Bu köşede resimler ve şiirli metinlerle Haylaz Ayvaz'ın başından geçenler anlatılıp, çocukların eğitimine yararlı olmaya çalışılmıştır.

"Eylülcü Çocuk" gazetesi, Sosyalist Dönem'de çocuklar için hazırlanan yayınların birçoğunda olduğu gibi, eğitimci yönü ağır basan bir gazete olmuştur. Gazete, yayın politikası gereği, "piyoner" olarak gördüğü okuyucularını, sosyalist rejimin ilkeleri doğrultusunda eğitme işlevini büyük oranda yerine getirmiştir. Gazetede yer alan çocuk edebiyatı eserlerinde, "emek, barış ve işbirliği" gibi değerler öne çıkarılmış; söz konusu eserlerde sıklıkla "işçi, komsomol, traktör ve makine" gibi sosyalist toplum hayatını yansıtan unsurlara yer verilmiştir. Gazetenin eğitimci yönünü 1946 yılına ait 7. sayısında Sabri Demiroğlu'nun öğretmenlere ve çocuklara seslendiği şu sözler göstermektedir:

"Öğretmen arkadaşlara ve öğrenci arkadaşlara!

… dün böyle bir nimetten mahrumduk. Öteberi okul kitaplarından başka yazılmış bir eser, gazete ve mecmua bulamıyorduk. Okulda hocalarımızın verdiği bilgilerle kanaat etmek zorunda kalıyorduk.[82]

Eylülcü Çocuk gazetesinin eğitici yönünü destekleyen unsurlardan biri de devlet desteği ile okullara dağıtılmış olmasıdır. Yayımlandığı yıllarda okul çağındaki Türk çocukları arasında bilinme oranı oldukça yüksek olan gazete, giderek okulda okutulan derslerin yanında yardımcı ders materyali haline gelmiştir. Gazetede özenle seçilmiş eğitici hikâyeler, edebî yazılar ve şiirler yayımlanmıştır. Gazetenin 1947 yılına ait 6. sayısında yer alan Lev Tolstoy'un "*İyilik Unutulurmuş*" hikâyesi ile bir Nasreddin Hoca fıkrası bu durumu örnekleyen metinlerdir. Gazetenin aynı sayısında yer alan Osman Sungur'un, "*Çalışkan Kız*", Hasan Ali'nin "*Yüze Kadar*" ve Mehmet Emin'in "*Demirci*" şiirleri gazetede sürekli yer verilen eğitici çocuk edebiyatı ürünlerine örnek olabilecek içerikte şiirlerdir.

Bulgaristan Türklerinin belli aralıklarla Türkiye'ye gerçekleştirdikleri göçlerin en önemlilerinden biri de 1950-1951 yıllarında gerçekleşen göçlerdir. Bu yıllarda yayında olan "Eylülcü Çocuk"ta yer alan konulardan biri de o dönemin güncel konularından biri olan göçmenlik olmuştur. Gazete sayfalarında yer alan göçmenler ve göçmenlikle ilgili konular, Bulgar makamlarının bakış açısı ile verilmiştir. Bu yazılarda hedeflenen Türk çocukları değil bu çocukların ebeveynleridir. Bu yazılarda göçmenlik konusu Türkiye ile birlikte ele alınmış ve Türkiye'deki sosyal yaşam değerlendirilmiştir. Türkiye'deki sosyal şartların Bulgaristan'ın gerisinde olduğu, zaman zaman Türkiye'den bazı isimlerin yazıları ile desteklenerek gazete sayfalarında yer bulmuştur. Mahmut Akalın'ın "Türkiyeli Bir Öğretmenin Notları" adı altında yayımlanan yazıları, bu tip yazılara bir örnektir.

Nazım Hikmet'in Bulgaristan ziyareti gazetenin 1951 yılına ait 3. sayısında, "Nazım Hikmet'e Kavuştuk" yazısıyla haber edilmiş ve şairin şiirlerine "Angina Petrokis" adıyla yer verilmiştir. Bu haberin içeriğinde de, Türk çocuklarını Türkiye'ye karşı olumsuz şartlandırmayı amaçlayan ideolojik bir anlayış dikkat çekmektedir. Türkiye'deki Türk çocukları ile Bulgaristan'daki Türk çocuklarını kar-

81 Eylülcü Çocuk Gazetesi, Yıl.2, S.7, Sofya, 1947, s.7
82 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.70

şılaştırarak, Bulgaristan Türk çocuklarını Türkiye'ye yönelik şartlandırmayı amaçlayan bir diğer yazı ise, gazetenin 1950 yılına ait 4. sayısında yayımlanmış olan Stara Zagora Türk Gimnazyası (Lisesi) öğretmenlerinden Hüseyin Mahmudov'un "*Yaşasın Barış*" adlı yazısıdır.[83]

"Yaşasın Barış" adlı yazıda Bulgaristan ile ilgili değerlendirmelerden sonra Türkiye çocuklarıyla Bulgaristan çocukları arasında bir karşılaştırma yapılmıştır:

"*Yurdumuzun bütün çocukları-Türk, Bulgar, Ermeni, Yahudi, Çingene-hepsi Komünist Partisi ve Vatan Cephesinin kaygılarıyla büyüyüp gelişmektedirler. Orada* (Türkiye'de) *2.244.053 çocuk okul çağındadır ancak 1.071.671 çocuk okula gidebilmektedir. 800 bin kadar çocuk okula gitmekten mahrumdur. (…) Barış, namuslu insanların mukaddes davasıdır."*[84]

İlerleyen yıllarda Eylülcü Çocuk'taki Rus ve Bulgar edebiyatı etkisi giderek artmıştır. Yayın hayatına başlayışının 5. yılında, Eylülcü Çocuk'ta görülen belli başlı konular, gazetedeki bu durumu açıkça gösterir. Başlıca konular; "Barış Savaşı; Bulgar-Sovyet Dostluğu; Rusça'nın Önemi; Büyük Oktobr Sosyalist Devrimi ve Bulgaristan Devlet adamlarının hayatına yöneliktir. Türk çocuklarına seslenen bir gazetedeki bu yayın anlayışı, o yıllarda gelişmekte olan Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında Rus ve Bulgar edebiyatı etkisini artırmıştır. Eylülcü Çocuk'ta görülen Rus edebiyatı etkisinin nedeni tamamen ideolojik kaynaklıdır. Rusya'da gerçekleşen sosyalist devrimin Bulgaristan'a Rusya aracılığıyla gelmiş olması Rus edebiyatının Bulgaristan'da kendisine güçlü bir temsil imkanı bulmasını sağlamıştır.[85]

Gazetenin 1950 yılında yayımlanan 6. sayısında yer alan "*Rusçanın Önemi*" başlıklı yazıda Eylülcü Çocuk'ta görülen Rus Edebiyatı etkisinin nedenleri açıklanmaktadır:

"Rus Sovyet edebiyatı bize insanların iyiliği için çalışmayı öğretiyor. Sovyetler Birliği'nde milyonlarca kitap basılmaktadır. Bu sayede Marksizmi, Leninizmi öğrenmekteyiz…"[86]

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının önemli temsilcilerinden İsmail A. Çavuş aynı zamanda Bulgaristan Türk çocuk yayınları üzerine ilk araştırmalarda bulunan kişilerden biridir. İsmail A. Çavuş'un 1998 yılında düzenlenen Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni'nde sunduğu ve daha sonra yayımlanan *"Totaliter ve Postotaliter Devirde Bulgaristan'da Türkçe Süreli Basın"* adlı bildirisi bu çalışmaları arasında en önemlilerinden biridir. Çavuş, çalışmamızın ilgili bölümlerinde de önemli oranda yararlandığımız bu çalışmasında, Eylülcü Çocuk'un yukarıda belirtilen dil ve edebiyat anlayışını şu sözlerle eleştirmektedir:

"Evet, bu konular ele alınırken de önce büyük ağabeyin(Rusya) dilinin öneminden, sonra küçük ağabeyin (Bulgaristan) dilinin öneminden ve sonra da sıra gelirse sizin kendi ana dilinizden bahsedeceksiniz. Bununla ilgili olarak her fırsatta yüce Sovyet diyarından ve Sovyet halklarının yüce önderi Stalin'den bahsedeceksin. Stalin'in 71. yaşını mı kutluyorlar, gazetenin 1. ve 2. sayfasını tamamıyla Stalin'e ayıracaksın. Resimler, şiirler ve yazılar bulacaksın; Bulgaristan'da Stalin adına bir iş etmeden bahsedeceksin. Şöyle "Stalin'e şan ve şeref!" deyip geçeceksin. Sonra da Sovyet diyarının bahtiyar çocuklarını anlatacaksın. Ve eğer yer kalmışsa birazcık da kendi çocuklarından bahsedeceksin.[87]

Bir çocuk gazetesi olmaktan çok, siyasal rejimin Türk çocukları için hazırladığı bir propaganda yayını görünümünde olan "Eylülcü Çocuk"ta çocuk dünyasını hiçbir şekilde ilgilendirmeyen teknik bilgilere bolca yer verilmiştir. Bu duruma örnek olarak gazetenin 1950 yılında yayımlanan 29. sayısında "*Köyde Ajitasyonumuzla İlgili Müstacel Meselelere Dair*" başlığı altında Vılkı Çervenkov'un bir raporu yer almaktadır. Aynı sayıdaki "*Mecburi Hububat Teslimatının Toplanılması Kampanyasından*

83 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., ss.68-76
84 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.72
85 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., ss.68-76
86 Eylülcü Çocuk Gazetesi, Yıl.4, S.6, Sofya, 1950.
87 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.73

Çıkarılan Neticeler" başlıklı yazıda da çocukları ilgilendiren herhangi bir konu yoktur. Bu rapordan alınmış aşağıdaki cümleler bu durumu yansıtmaktadır:

"Lenin diyor ki, ekmek mücadelesi sosyalizm uğrunda mücadele demektir. Devlet teslimatlarının büyük bir kısmı bir ay içinde yerine getirilmiştir. EKZÇ, DZÇ, binlerce hususi ziraat işletmeleri devlete karşı olan borçlarını yerine getirdiler."[88]

1960 yılında yayın hayatı sona eren Eylülcü Çocuk'tan sonra, 1966-1968 yılları arasında yayımlanan "Filiz" gazetesine kadar geçen sürede Bulgaristan Türk çocuklarına yönelik olarak herhangi bir gazete yayımlanmamıştır.

I. 5. 1. 2. Filiz

OKUDUKÇA BÜYÜYORUZ - BÜYÜDÜKÇE OKUYORUZ

Filiz

Yıl 19 ● Sayı 5/334/, 15 Mart 2012 ● Fiyatı 0.20 lv.

ÜLKEMİZİN TÜRKÇE TEK ÇOCUK GAZETESİ

TÜRKÇEM

Türkçem,
Anadilim benim!
Yıllardır hasrettik sana.
Türkçem,
Anadilim benim!
İşte kavuştuk sana yine,
Cefalardan sefaya
yolumuz.
Seninle ebedi
Kırılamaz kanadımız
kolumuz.

Mestan ADALI
Ostrovets - Kırcali

DEDEME RİCA

Dede her dakika aklımda
hep sen
Dinle bizi, artık sigara
içme.
Biraz kendini ve bizi
seversen
Dinle bizi, artık sigara
içme.

İçtikçe bıyıkların
sararıyor
Ciğerlerin durmadan
kararıyor
Her geçen gün nefesin
daralıyor
Dinle bizi, artık sigara
içme.

Bak odalarımız duman
oluyor
Perdelerimiz sararıp
soluyor
Annem, kardeşim hep
hasta oluyor
Dinle bizi, artık sigara
içme.

Şaban KALKAN
İzmir / Türkiye

KIZKARDEŞİM

Ben okula giderim
O henüz kreşe gider.
Akşamları oynarız
Onu ben çok severim
Gözlerinden öperim!

Alper KARAGÖZ
Çorlu / Tekirdağ

ÇEVREMİZİN TEMIZ OLMASI İÇİN

Biz öğrenciler okulda yalnız yazmayı ve okumayı değil, hayatta önemli olan kuralları, davranışları, büyüklere gösterilmesi gereken saygıyı, çevremizi sevmeyi ve başka bir çok tutumları öğrenmekteyiz. Ben çevremizin temiz olması için en önemli ödevlerimizi hatırlatmak istiyorum. Çevre temizliği gürbüz yetişmemizi sağlar. Bir de çevre temizliği aynı çevre bölgesinde yaşayanların ne derece kültürlü olduğunu da gösterir. Onun için çevremizi daima temiz tutalım, çöpleri öteye beriye atmayalım. Kuralları uygun hareket etmeyenleri uyaralım.

Aydan NEDİM, IV sınıf
Bâla palanka - Sliven

FİLİZ'İM

Ceza kanununun
verdiği yetkiye
Dayanarak hapsediyorum
seni kalbime.
Avukat tutmaya
hakkın yok senin.
Çünkü seni çook
seviyorum Filiz'im.

Filiz SABRİ
Slivarka - Kırcali

ANNECİĞİM

Anneciğim anneciğim,
Benim canım anneciğim.
Sensin beni anlayan,
Sensin benim yardımcı
meleğim.

Üstümü örten sensin,
Beni seven sensin,
Anneciğim anneciğim
Sensin benim yardımcı
meleğim.

Hava ADEM
Snâgovo - Burgas

Çocuklardan Annelere:

ANNELERİMİZİN, BAYAN ÖĞRETMENLERİMİZİN, ABLA VE TEYZELERİMİZİN GEÇMİŞ SEKİZ MART - DÜNYA KADINLAR GÜNÜ BAYRAMINI KALPTEN SEVGİYLE KUTLAR, HEPSİNE ESENLİKLER DİLERİZ.

(Ayrı il ve okullardan gelen 30'dan daha çok okur mektuplarından)

Sayının Armağanlı Yazısı
4. sayfada

Develer, eğitime katkı için güreşti
5. sayfada

Hüseyin dedenin dersi (Öykü)
6. sayfada

Fotoğraf 2: "Filiz" Gazetesi , Yıl.19, S.5, Sofya, 2012.

Bulgaristan Türk çocukları için hazırlanan ilk çocuk gazetesi "Eylülcü Çocuk" 1960 yılında kapanmıştır. "Eylülcü Çocuk" gazetesi kapanırken bu gazetenin işlevini "Halk Gençliği" gazetesinin ilgili sayfalarının yerine getireceği belirtilmiş ancak bir çocuk gazetesinin işlevlerini gençlik gazetesi yerine getirememiş ve ülkede Türk çocuklarına yönelik bir yayın eksikliği söz konusu olmuştur. 1966 yılında yayın hayatına başlayan "Filiz" gazetesi, bu temel ihtiyaç üzerine yayın hayatına başlamış ve ülkede Türkçe basın-yayın faaliyetlerinin tamamen yasaklandığı 1969'a kadar yayın hayatına devam etmiştir. 1966-1968 yılları arasında yayımlanan "Filiz" gazetesi, yayımlandığı dönemin şartları gereği, sosyalist bir yayın politikasını takip etmiştir. 1991'de tekrar yayın hayatına başlayan yeni "Filiz" gazetesi ise, 1966-1969 yılları arasında yayımlanan Filiz'den farklı olarak sosyalist çizgiden uzaklaşmıştır. Bu temel faklılık nedeniyle aynı adla çıkan bu gazeteleri "II. Dönemde Filiz" ve "III. Dönemde Filiz" olarak ayrı başlıklar altında incelemek uygun olacaktır.

88 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.73

I. 5. 1. 2. II. Dönemde Filiz

II. dönemdeki Filiz gazetesi, ülkede sosyalist ideolojinin egemen olduğu devrede yayımlanmıştır. Gazete, yayın içeriği ile sosyalist ideolojiye uygun bir yayın politikası takip etmiştir. Gazeteyi çıkaran isimler arasında yer alan Muharrem Tahsin, gazetenin kuruluş sürecini şu sözleriyle açıklamıştır:

"*Komünist Gençler Birliği Komitesi'nde düzenlenen bir müşaverede Türk çocukları için bir yayın olmadığı sözü geçti. Bunu söyleyen o zamanki BKP ideoloji sekreteri Mitko Grigorov idi. İlk anda "Halk Gençliği" gazetesi içinde bir sayfa yapılması düşünüldü. Belli ki Komsomoldakiler ayrı bir gazeteyle angaje olmak istemiyorlardı. Bu şekilde Filiz önce bir sayfa olarak çıkmaya başladı. 1966 yılından itibaren de başlı başına çıktı."*[89]

II. dönem Filiz gazetesi, Kazım Memiş ve İsmail A. Çavuş'un redaktörlüğü altında çıkmıştır. Gazetenin yazar kadrosu arasında Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının önde gelen temsilcilerinden Muharrem Tahsin, Kazım Memiş ve İsmail A. Çavuş gibi şahıslar yer almıştır. II. dönem Filiz'in yayımlanmasında "Halk Gençliği" gazetesi sorumlu olduğu için gazetenin 5 Ocak 1966 tarihli ilk sayısında "Halk Gençliğinin Çocuk Yayınıdır" açıklamasına yer verilmiştir.

Filiz'in "Müjde (Reklam)" sayısında, Filiz'in üst yayın organı olan "Halk Gençliği" imzasıyla şu cümlelere yer verilmiştir:

"Müjde, müjde! Filiz'in müjde sayısı elinizde! Açıp baktınız bile belki. Sayfaları cicili, yazıları ilginç…değil mi? Artık hep böyle olacak.

5 Ocak 1966'da başlı başına çıkmaya başlayacak. Ayda iki kere aramıza girerek sizinle beraber olacak, size yakın ve uzak ülkelerin çocuklarından selamlar getirecek, çeşitli masallar anlatacak, şiirler, hikâyeler, resimli romanlar, bulmacalar, bilmeceler, ilim teknik yenilikleri sunacak! Ve daha neler neler!

Yeni gazeteniz kutlu olsun küçük kardeşler! Onu seve seve okuyun ve okutun!

Filiz'in ağabeyi "Halk Gençliği"[90]

Gazetenin ilk sayısında yer alan tebriklerden birisi Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) birinci sekreteri Georgi Atanasov'a, diğeri de Halk Maarif Bakanı Ganc Ganev'e aittir. Georgi Atanasov'un tebriğinde şu satırlar yer almıştır:

"Filiz'in ilk sayısı dolayısıyla sizi sevinçle selamlarım. O, Septemvriyçe gazetesiyle birlikte sizleri heyecanlandıracak, yakın dostunuz ve danışmanınız olacaktır. Bu sevimli gazetenin sayfalarında şiirler, hikâyeler, masallar ve daha birçok edebî yazılar bulacaksınız."[91]

I. Filiz'in içeriğinde yer alan devamlı köşeler arasında "Penceredecik" adıyla klasikler köşesi; okuyucuların gönderdiği yazıların yayımlandığı "Filiz Postası" köşesi, spor haberlerini içeren "Spor" köşesi, "Bir Varmış, Bir Yokmuş" adında masallar köşesi, "Duydunuz mu?" adıyla ilginç bilimsel buluşların haber yapıldığı köşe önde gelenlerdir. Gazetede, çocukları daha küçük yaşta dünyadaki politik eylemleri izlemeye alıştırmak maksadıyla "Küçük Politikacı" imzasıyla "Okudum, Gördüm, Dinledim ve Anlattım" köşesi yer almıştır. II. dönem Filiz'in bu köşe tasarımları, ilerleyen yıllarda klasikleşmiştir. Bir takım değişikliklerle, üç yıl boyunca gazetenin bu temel köşelerine devam edilmiş, zamanla "Sizin Şiirleriniz", "Resim Galerisi" vb. gibi köşeler de açılmıştır.

"Eylülcü Çocuk" ta olduğu gibi "II. dönem *Filiz*"de de bazı sosyalist kavramlara yer verilmiştir. Bu anlamda II. dönem *Filiz*'de de yine "Oktobr İnkılabı, Vatan Cephesi, Rus ve Sovyet Orduları, Lenin, Stalin ve Dimitrov" vb. önemli konular olarak yer almıştır. Eylülcü Çocuk'a oranla, sosyalist kavramlar II. dönem *Filiz*'de daha ölçülü bir şekilde ele alınmış ve aşırılığa gidilmemeye çalışılmıştır.

89 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.84

90 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.84

91 *Filiz Gazetesi*, Yıl.1 S.1, Sofya, 1966, s.1

Pedagojik bilincin bu gazetede Eylülcü Çocuk'tan daha ileri bir seviyeye taşındığı, gazete sayfalarında çocuklar açısından sıkıcı yazılara daha az yer verildiği görülmektedir.

Rus, Bulgar ve Türk edebiyatı temsilcileri "*Eylülcü Çocuk*"a göre, *Filiz*'in sayfalarında kendilerine daha fazla yer bulmuştur. Her sayıda yer alan "*Pencerecik*" köşesinde birer dünya klasikleri olan L. Tolstoy, M. Gorki, V. Mayakovski, Andersen, La Fonten'le birlikte, Aziz Nesin, Nazım Hikmet, Rıfat Ilgaz, Sabahattin Ali ve Tevfik Fikret gibi Türk edebiyatçılar ve Hr. Smirnenski, Elin Pelin ve Asen Boev gibi Bulgar edebiyatı temsilcilerinin eserleri yer almıştır.

"Bir Varmış, Bir Yokmuş" adlı masal köşesinde pek çok milletle birlikte Türk masallarına da yer verilmiştir; "Biraz Gülelim" güldürü sayfasında muntazam olarak Orhan Veli Kanık tarafından şiirleştirilmiş Nasrettin Hoca fıkralarıyla, bilmeceler, gülmeceler, labirentler, fıkralar ve çeşitli karikatürler yer almıştır.

Bulgaristan'da yayımlanan bir yayın olması nedeniyle, Türk çocuk gazetesi olan *Filiz*'de, 1 Mayıs, 24 Mayıs, 2 Haziran, 9 Eylül ve 3 Mart gibi Bulgaristan'da resmî bayram olarak kabul edilen günler ile bazı liderlerin ve ulusal kahramanların hayatlarına dair yazılar yayımlanmıştır. Hemen her sayıda Türk yazarların hikâyeleri ve şiirleri de bolca yer almıştır.[92]

"II. dönem *Filiz*" çocuk gazetesi Sosyalist Dönemin sonlarına doğru durgunluk dönemine giren Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kendisine yaşam alanı bulduğu en önemli yayındır. İlerleyen yıllarda Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının güçlü temsilcileri arasında yer alacak bazı şair ve yazarlar ilk eserlerini Eylülcü Çocuk ve II. dönem *Filiz* gazetesinde yayımlamışlardır. 1966-1968 yılları arasında yayımlanan II. dönem *Filiz*'in bu üç yıllık yayın faaliyeti boyunca sayfalarında hikâyeleri, şiirleri ve diğer türlerde yazıları yer alan kişiler şunlardır:

"Aliş Saitov	*İsmail Çavuşev*	*Kadir Dervişev*
Ahmet Mestanov	*Lütfü Demirov*	*Mehmet Berberov*
Ahmet Tımışev	*İbrahim Beyrullov*	*Leman İlyazova*
Ahmet Eminov	*İshak Raşidov*	*Latif Aliyev*
Ahmet Şerifov	*İsmail Yakubov*	*Latif Karagöz*
Bahri İbrahimov	*Mülazım Çavuşev*	*Muharrem Tahsinov*
Celil Yunusov	*Mehmet Çavuşev*	*Naci Ferhadov*
Dincer Halicov	*Mustafa Mutkov*	*Osman Azizov*
Fahri Erdinç	*Mehmet Muratov*	*Ömer Osmanov*
Fikret İzzetov	*İzzet Naimov*	*Ömer Fikriev*
Favzi Kadirov	*Kazım Memişev*	*Pamis Demirciev*
Hüseyin Rasimov	*İsmail Bekirov*	*Rafet Mümünov*
Hüseyin Tahirov	*Turhan Rasiev*	*Haşim Mehmedov*
Halit Osmanov	*Şahin Mustafof*	*Hasan Karahüseyinov"*[93]

II. dönem *Filiz* gazetesi çocukların, öğretmenlerin ve ana-babaların, ilgiyle takip ettikleri gazete olmuştur. 10-15 bin nüsha halinde Bulgaristan Askerî Basımevi'nde basılmış olan gazete, REP dağıtım şirketi tarafından dağıtılmıştır. Filiz gazetesi başlığı mavi, kırmızı ve yeşil olmak üzere üç renkli, resimli, hikâyeli, masallı, ilgi çekici görüntüsü ile okullarda çocukların ilgiyle takip ettikleri bir gazete

92 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.86
93 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.86

haline gelmiştir. I. Filiz gazetesinin Türk okuyucuları arasında giderek yayılması ve ilgi görmesi Bulgar makamlarının dikkatini çekmiştir. Gazetenin kapatılmasına giden süreçte gazetenin bu başarısına dikkat çeken İsmail A. Çavuş bir anısında gazetenin kapatılışına dair şu bilgileri vermiştir:

"*Hiç unutmam, bir gün matbaaya giderken rahmetli Rıza Mollov, Bilimler Akademisinin kapısı önünde bizi karşıladı. Selam sabahtan sonra: "Filiz çok güzel gidiyor çocuklar, korkarım ki kapatırlar!" demişti. Çok uzamadı, komünist yöneticilerin gözünde diken olan bu değerli çocuk gazetesini de kapattılar."*[94]

I. 5. 1. 2. III. Dönemde Filiz

Bulgaristan'da 1991'de yayın hayatına başlayan ve günümüzde de devam eden III. dönem Filiz gazetesinin kuruluşu ve izlediği yayın politikası, ülkede Demokratik Dönem'de yaşanan gelişmelerle yakından ilişkilidir.

II. dönem Filiz gazetesi, Halk Gençliği'nin yayın organı olarak sosyalist çizgide faaliyet göstermiştir. Ülkede 1989 sonrası yaşanan rejim değişikliği ile demokrasinin benimsenmesi Bulgaristan Türk azınlığı için de birtakım olumlu gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Yeni dönemin demokratik şartlarında gündeme gelen gelişmelerden biri de Türk çocuklarının devlet okullarında ana dillerini öğrenme imkanını tekrar yakalamış olmasıdır. Türk çocuklarının seçmeli Türkçe dersleri ile okullarda anadillerini öğrenme imkanı bulması, beraberinde Türk çocuklarının takip edeceği süreli bir yayın ihtiyacını doğurmuştur.

III. dönem Filiz gazetesinin ortaya çıkışı da II. dönem Filiz gazetesi gibi genel bir gazete bünyesinde olmuştur. "Hak ve Özgürlük" gazetesinin 5. sayısından itibaren II. Filiz gazetesi tekrar, ancak bu defa "Hak ve Özgürlük" gazetesinin çocuk sayfası olarak yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin ilk sayısında III. dönem Filiz gazetesi hakkında şu bilgilere yer verilmiştir:

"*Bu sayfayı size ayırdık, değerli çocuklar, adını da Filiz koyduk. Neden Filiz?*

Çünkü siz henüz körpe birer filiz gibisiniz. Gönül ister ki, filiz filiz de büyüyüp yetişin. Sizinle birlikte emelleriniz de büyüyüp yetişsin filiz filiz. Özgür olun, gürbüz, becerikli. Sayfaya Filiz adının verilmesinin bir nedeni daha var. Siz bilmezsiniz ama anne ve babalarınız her halde hatırlıyorlar. Bir vakitler, yine bundan 22 yıl önceleri Bulgaristan'da Türkçe çocuk yayınları vardı. Filiz bunlardan biriydi. Çok sevilip çok okunuyordu. Ancak bu durum bazı çevrelerin hoşuna gitmedi. İnsanların adlarını değiştirmeye geçmeden önce Türkçe yayınları yasakladılar. Filiz gazetesini de kapattılar. İstedik ki, o Filiz şimdi yeniden yeşersin!"[95]

III. dönem Filiz'de ilk sayfanın çıkışı hakkında 2008 yılına kadar Filiz gazetesinin başyazarlığını yapmış olan Muharrem Tahsin şu bilgileri vermiştir:

"Hak ve Özgürlük" gazetesi konsepsiyonunda kadın, gençlik ve çocuklara ait sayfalar yayımlanması öngörülüyordu. O zaman gazete 16 sayfa halinde çıkmaya başlamıştı. Filiz'in ilk sayfasını hazırlamayı ben üzerime almıştım. Neden Filiz? Bunun cevabı daha uzun bir hikâyeyi gerektiriyor. 1966 yılından önce Filiz demiştik. Gençlik yıllarımda kız olursa şu isimleri koyarız, diye bir liste hazırlamıştım. Erkek oğlum dünyaya gelince Filiz kalmıştı. Bir çocuk gazetesine sahip olmak imkanı doğunca bu defa da ona Filiz adını münasip buldum. Eh, ikinci de tekrar Filiz olsun dedik. Bir geleneğimiz var, dedik. Gerçi, bir önceki bir başka örgütündü, ama yine de pek aşırı bir gazete değildi."[96]

İsmail A. Çavuş, "Ümit" dergisinde Muharrem Tahsin'le yaptığı bir görüşmede II. Filiz'in kuruluş süreci ile ilgili olarak M. Tahsin'in şunları söylediğini belirtmiştir:

94 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.87

95 *Filiz Gazetesi*, Yıl.1, S.1, Sofya, 1992, s.1

96 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., ss.87-88

"… 1991 Şubatında Hak ve Özgürlük gazetesi yayımlanmaya başlandı. Daha ilk sayılarında özel bir çocuk sayfası oluşturduk. Adına da Filiz dedik. Yedi sekiz ay sayfa olarak sürdü, üç dört ay da ek olarak. Ertesi yıl 3 Nisan 1992 tarihinden itibaren başlı başına bir çocuk gazetesi olarak sıraya girdi. Adını yine Filiz bıraktık. Nedenleri iki tanedir: Biri küçük okurların körpe birer filiz örneği filiz filiz büyüyüp yetişmelerini simgelemek için; ikinci nedeni de kuşaklar arasındaki ilişkiyle ilgili, 1966-67-68 yıllarında Sofya'da Filiz adıyla bir çocuk gazetesi yayımlanıyordu. O Filiz'in okurları bugünün anne ve babaları ya da büyük anne ve babaları. Bugünkü Filiz'in okurlarıysa onların çocukları ya da torunları.

- İki de bir çocuk gazetesi, diyorsunuz. Ve bunu sanki üzerine basa basa söylüyorsunuz.

- Doğru, bu iki sözcüğün altını önemle çiziyorum. Türkiye'de bugün pek çok çocuk dergisi var ama çocuk gazetesi galiba yok. Oysa Bulgaristan'da Bulgarca olsun, Türkçe olsun, çocuk gazeteciliği oldukça yaygın bir olay. Süreli çocuk yayınları Bulgaristan Türklerinin basın tarihinde de renkli bir çizgi. Eskiden bir Eylülcü Çocuk vardı, Filiz vardı, Cırcır vardı. Özgür Filiz, bu geleneği günümüz koşullarında tek başına sürdüren bir gazetecik…

- Filiz sayfalarında ne gibi girişimler gerçekleştirildi?

- Her yıl en az iki yazı yarışması düzenleniyor. Tatil anıları, doğa sevgisi, trafik kuralları bunlardan ancak birkaçı.

- Ya Filiz'i besleyen kökler ve dallar hangileri şimdi? Kimler yazıyor bugün Filiz'e?

- Filiz bütün kalemlere açık. Dördüncü sayfası başından beri yazarlarımızın, şairlerimizin, gazetecilerimizin, ressamlarımızın ve diğer sanatçılarımızın. Şimdiye kadar 70'in üstünde sanatçıyı okurlarımıza sundum. Aralarında klasikler var, dünya ünlüleri var: T. Fikret, Yunus Emre, Ezop, Evliya Çelebi, La Fonten, Tolstoy, Orhan Veli, Aleko Konstantinov, Hans Andersen… Yerli yazar ve şairlerimizin hemen hemen hepsi de bu sayfadan geçmiştir.[97]

III. dönem Filiz gazetesi 1998 yılı başından itibaren, Filiz Vakfı'nın yayını olarak çıkmaya başlamış ve gazetenin başlığı yanında *"Ülkemizde Tek Türkçe Çocuk Gazetesi"* ibaresine; başlığın üstünde "*Okudukça büyüyoruz, büyüdükçe okuyoruz"* sözlerine yer verilmiştir.

III. dönem Filiz gazetesi, Bulgaristan süreli Türk çocuk yayınlarının birçoğunda olduğu gibi, zamanla eğitim konusunda da işlev görmeye başlamıştır. Gazete bu hususta Bulgaristan'da Türkçe derslerinde yardımcı ders materyali olarak kullanılmış ve bu suretle de okullarda önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Gazetenin bu işlevi 30 Mart 1998 yılında yayımlanan 6. sayısında *"Filiz gazetesi Eğitim ve Bilim Bakanlığının 27.03.1998 yılı 4. numaralı protokolüyle onaylanmış ve anadili eğitimi için öğrencilere tavsiye edilmiştir"*[98] denilerek resmî güvence altına alınmıştır.

Bulgaristan Türkleri bilim adamlarından İbrahim Yalımov II. dönem Filiz ve ile III. dönem Filiz'in farkına temas ederek, bu gazete hakkında şunları belirtmektedir:

"I. Filiz, DKMS MK gazetesinin bir yayını idi. Şimdiki Filiz başlı başına, bağımsız bir çocuk gazetesi. O, her türlü siyasi ve ideolojik şartlandırmalardan ve herhangi bir örgütün siyasetini yansıtma istemlerinden özgür. Bu yüzden; örneğin, makale türünden yazılara çok seyrek yer veriyor."[99]

Demokratik Dönemde yayın hayatına başlamış ve günümüzde de devam etmekte olan III. dönem Filiz'de dikkat çeken hususlardan biri de gazetedeki yazıların büyük ölçüde çocuklardan toplanmasıdır. Gazetede, kendi kalemlerinden çıkmış olan yazıların yayımlanmış olmasının, çocukların Türkçe okuma ve yazmaya karşı yönlendirilmelerinde büyük katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Gazetedeki yazıların büyük ölçüde çocuklardan gelen eserlerden oluşmasının, çocuklarda nitelikli eserler yaratmalarını engelleyecek bir durum oluşturabileceği ihtimali ise bu hususta dikkat edilmesi

97 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., ss.88-89

98 *Filiz Gazetesi,* Yıl.7, S.6, Sofya, 1998.

99 İsmail A. ÇAVUŞ, agm., s.89

gereken bir durumdur. Bunun yanında gazete, çocuk edebiyatçılarının kısa monografilerine, genellikle şiir ve hikâye türündeki yazılarına yer vermiş, özellikle 1990 sonrası Bulgaristan kökenli çocuk edebiyatçılarının edebî ürünlerinin yayımlandığı önde gelen bir yayın olmuştur.

1991'den bu yana yayın hayatında olan III. dönem Filiz'de yayımlanan şiirler, hikâyeler, masallar, maniler, bilmeceler, bulmacalar, tekerlemeler, sayışmacalar, fıkralar ve karikatürler, büyük bir birikime ulaşmıştır ve Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı açısından oldukça zengin bir kaynak konumundadır.

I. 5. 2. Bulgaristan'da Türk Çocuk Dergileri

Çocuk dergileri edebiyatla doğrudan ilişkili olmamakla birlikte, özellikle çocuk edebiyatı açısından önemli işlevi olan süreli yayınlardır.

Çocukların eğitimine katkı sağlayan, bilgi, görgü ve genel kültürlerini artıran, toplumsal olarak meydana gelen kimi olayları ve çevre sorunlarını çocuk açısından ele alan, çocuklara bilinç aşılayan süreli yayınlara "çocuk gazete ve dergileri" adı verilmektedir.[100]

Çocuk dergisi, çocukları eğlendirirken aynı zamanda içeriğindeki çizgi öykülerle çocuklara okuma alışkanlığı kazandırır, bilmece ve bulmacalarla çocukların dikkatini bir noktaya odaklandırır ve problem çözme yeteneğini artırır. Bu dergiler, oyun yoluyla öğrenmeye teşvik eder, çocuğun yaratıcılığının ve hayal gücünün gelişmesine, sosyal, duygusal ve ahlâki gelişiminin yanı sıra, bedensel becerilerinin ve algılarının güçlenmesine yardımcı olur. Çocuk dergileri "eğlenceli bilgi" verdiği için "okuma" ile çocuk arasında köprü oluşturur ve çocuğun edebiyatla tanışmasında da ilk adımı teşkil eden yayınlardan biridir. Bu özellikleri ile çocuk dergileri, çocuk edebiyatının gelişimine katkı sağlayan süreli yayınlardır. Aynı zamanda süreli çocuk yayınlarının ilk okuma öğretimindeki yadsınamaz desteği, onların yaygın eğitimin, kimi zaman da örgün eğitimin kaynakları arasında yer almasına neden olmaktadır. Ayrıca bu dergiler yalnızca okuma alışkanlığı kazandırmakla kalmayıp, anadili gelişimini de desteklemektedir. Dergilerin bu özelliği, bir dilin azınlık statüsünde varlığını sürdürdüğü yer ve zamanlarda daha belirgin bir hal almakta ve çocuk dergileri anadili eğitimi ve kültür aktarımı noktasında işlevsel bir çizgiye yönelmektedirler.

Dünyada çocuklara yönelik olarak çıkan ilk çocuk dergilerinin görülmesi, yetişkinler için hazırlanmış dergilerden sonra olmuştur. Yazılı çocuk edebiyatının ilk ürünlerinde olduğu gibi, ilk yayımlanan çocuk dergilerinde de ahlaki değerlerin aktarılması önemli bir işlev olmuştur. Dünyada çocuk dergiciliğinin ilk örneği 1722 yılında Leipzig'de yayımlanan "*Leipziger Wochenblatt für Kinder*" adlı çocuk dergisidir. Bu dergiyi aynı yıl yayımlanan "Nidergaschisches Wochenblatt für Kinder" adlı dergi takip etmiştir. Bu ilk dergilerin içeriği büyük oranda birbirine benzemekte, çocuklar ve ebeveynler için birtakım ahlaki değerlerin aktarılmasını esas almaktadır.[101]

Bulgaristan Türkleri arasında çocuk dergiciliğinin gelişimine değinmeden önce, çocuk dergiciliğinin dünyanın bazı ülkelerinde nasıl ortaya çıktığına kısaca değinmek yerinde olacaktır. İngiltere'de 18. yüzyılın sonlarına doğru çıkmaya başlayan ilk çocuk dergileri uzun ömürlü olamamışlardır. İngiltere'de uzun ömürlü çocuk dergilerinin çıkmaya başlaması 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu dönemin dergileri arasında "The Child's Companion", "The Children's Friend", "Infant's Magazine", "The Youth's Monthly Visitor", "The Youth's Miscellany of Knowledge" vb. gibi dergiler bulunmaktadır. Amerika'da ilk çocuk dergisi 1826'da Boston'da yayımlanmış olan "The Juvenile Miscellany" adlı dergidir. Ülkede diğer çocuk dergilerinin çıkması, Pazar Okulu (Kilise Okulu) hareketinin başladı-

100 Fatma KIRIŞ, *Türkiye Çocuk ve Ebe-sobe Dergilerinin Edebiyat ve Eğitim Değerleri Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), A.İ.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2007, s.22

101 Selahattin ÜNLÜ, *Mektebli Dergisindeki Şiir ve Manzumelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), S.A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, 2011, s.18

ğı döneme rastlar. Çeşitli dinsel toplulukların düşünce ve inançlarını da yansıtan bu dergiler arasında başlıcaları şunlardır: "The Children's Magazine (1829)", "Youth's Magazine (1850)", "Parley's Magazine (1832) ", "The Child's Friend (1843)", "The Little Pilgrim (1854)". ABD'de, İngiltere'de olduğu gibi, çocuk dergiciliği alanında önemli gelişmelerin XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşandığı görülmektedir. Fransa'da da çocuk dergilerinin artışı 19. yüzyılda gerçekleşir. Bu yüzyılda çıkan dergilerin en önemlisi *"Magazin D'Education et de Recreation"* dergisidir.[102]

Türkiye'de ise Osmanlı Devleti Dönemi'nde, ilk sayısı 3 Ekim 1869'da yayımlanan *"Mümeyyiz"* adlı dergi, çocuk dergiciliği alanında ilk yayın kabul edilmektedir. Onu 1875'te *"Etfal"* ve *"Sadakat"* adlı dergiler izlemiştir. 1928'deki Harf Devrimi'ne kadar yayımlanan diğer çocuk dergilerinin önemlileri şunlardır; *"Arkadaş"* (1876), "*Çocuklara Mahsus Gazete"* (1896), *"Çocuklara Rehber"* (1896), "Çocuk *Bahçesi"* (1904), *"Talebe"* (1911), *"Çocuk Dünyası"* (1913), *"Çocuk Duygusu*" (1913), *"Çocuk Dostu"* (1914), *"Bizim Mecmua"* (1922), "*Sevimli Mecmua"* (1925), *"Mektepliler Alemi"* (1925) ve *"Çocuk Dünyası*" (1926*).*[103] Yapı Kredi Bankası tarafından desteklenen ve 1945 yılından itibaren çıkmaya başlayan *"Doğan Kardeş"* dergisi ise, oldukça geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan önemli bir yayın olmuştur. Çocuk dergiciliğine ivme kazandıran diğer önemli bir dergi de, 1977 yılında yayımlanmaya başlayan "*Milliyet Çocuk*"tur. Red Kit'ten, Mıstık'ın Uzay Çocukları'na kadar farklı içeriğe sahip çok fazla çizgi roman bu dergide yayımlanmıştır. Hatta 1980'lerin başında her sayısında ilâve olarak bir edebiyat eserinin çizgi roman uyarlamasını okuyucularına sunması, derginin bilinirliğinin artmasında önemli bir etken olmuştur. Bu dergiyi, Tercüman Gazetesi'nin 1977'de yayımlamaya başladığı *"Tercüman Çocuk",* 1981'de Yeni Asya Gazetesi'nin "*Can Kardeş*"'i ve isimlerinin başındaki gazetelerce çıkarılan "*Türkiye Çocuk",* 1983'te *"Hürriyet Çocuk",* 1988'de kısa ömürlü olan *"Güneş Çocuk"* dergileri izlemiştir. 1990'lardan sonra *"Mavi Kuş", "Kırmızı Fare", "Sobe" ve "Selam"* gibi çok sayıda ve çoğu çok kısa ömürlü çocuk dergileri yayımlanmış olsa da devamları için gereken ilgiyi bir türlü yakalayamamışlardır. Cumhuriyet Dönemi'nde ayrıca bankalar tarafından yayımlanan ve önemli yer edinen çocuk dergileri olmuştur. Bu yayınlar arasında *"Şeker Çocuk", "Vakıf Çocuk", "Kumbara", "Başak Çocuk", "Başaralım"* vb. gibi dergilerin isimler verilebilir.[104] Günümüzde ise bu alanda *"Bugs Bunny, Bakugan, Barbie, Ben 10"* vb. gibi yabancı isimli, yazının görsele yenik düştüğü yeni nesil çocuk dergileri piyasayı işgal etmiş durumdadır. Her ne kadar "çocuk dergisi"nin çekici yönleri salt maddi çıkarlarla suistimal edilip, edebî ve eğitimbilimsel yönü son derece zayıf çocuk dergisi örnekleri piyasada önemli bir yer tutsa da, eğitimsel ve edebî yönü ile zengin Türk çocuk dergileri de varlığını korumaktadır.[105]

Bulgaristan'daki Türk varlığının geçmişten günümüze süreli çocuk yayıncılığı, nitelik ve nicelik olarak diğer Balkan ülkelerinin Türk toplulukları arasında oldukça verimli bir konuma sahiptir. Bulgaristan Türk çocuk yayıncılığının bu özel durumunda, bölgedeki Türk nüfusun yoğunluğu ve ülkenin değişken siyasal yapısı etkili olmuştur. Bulgaristan'ın Türk egemenliğinden ayrılışından günümüze kadar uzanan süreçte Bulgaristan Türk azınlığı başarılı çocuk gazetesi ve çocuk dergisi örnekleri vermiştir. Günümüzde de Bulgaristan'da Türk çocuklarına yönelik gazete ve dergiler yayımlanmaya devam etmektedir. Araştırmalarımız sonucunda Bulgaristan'daki süreli çocuk yayıncılığının köklü geçmişine, nicelik ve nitelik olarak başarılı örneklerine rağmen, henüz kapsamlı bilimsel çalışmalarla incelenmemiş olduğunu tespit ettik. Çalışmamızın bu kısmında Bulgaristan'daki ilk Türk çocuk dergisinden bugüne tespit edilebildiğimiz çocuk dergileri tanıtılırken aynı zamanda Bulgaristan'daki Türk çocuk dergiciliğinin geçirdiği evreleri değerlendireceğiz. Bunun yanında Bulgaristan'da ve Türkiye'de temin edebildiğimiz dergilerin sayılarından bir örneklem oluşturarak, dergilerin biçim ve

102 Cüneyt OKAY, *Eski Harfli Türk Çocuk Dergileri,* Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999, ss.15-16

103 Fatma KIRIŞ, agt., ss.25-28

104 Alemdar YALÇIN, Gıyasettin AYTAŞ; *Çocuk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008, ss.238-268

105 Cüneyt OKAY, age., s.25

içerik incelemesine ve bu incelemeler sonucunda elde ettiğimiz verileri yorumlanarak bu dergilerin Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı içindeki işlevini tespit etmeye çalıştık.

Bulgaristan'daki Türk çocuk dergiciliğinin geçmişi, Bulgaristan Türklüğünün geçirdiği tarihsel süreç ile yakından ilişkilidir. Zira Bulgaristan Türklüğü kavramı ortaya çıkmazdan evvel, söz konusu bölge Osmanlı Devleti'nin Tuna ve Edirne vilayetlerini kapsamaktadır. Bölgedeki son Türk hakimiyeti olan bu dönemde Osmanlı coğrafyasında hüküm süren Türk edebiyatı ve basın yayın faaliyetleri Tuna ve Edirne vilayetlerinde de devam etmekte, İstanbul merkezli yayınlar buralara da ulaşmaktadır. Bölgede Türk egemenliğinin sona ermesinden ve Bulgaristan Türklüğü kavramının ortaya çıkmasından bugüne kadar olan süreç incelendiğinde, çocuk dergiciliğinin tarihî gelişimini Prenslik Dönemi (1878-1909), Krallık Dönemi (1909-1944), Sosyalist Dönem (1944-1989) ve Demokratik Dönem (1990-2012) başlıkları altında incelemek uygun olacaktır.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan 1878 Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin Tuna vilayetinin Sofya, Vidin, Rusçuk, Tırnova ve Varna sancakları üzerinde bir Bulgar Prensliği kurulmuştur. Bu olaydan sonra ilk kez bölgedeki Türkler başka bir milletin tahakkümü altına girmiş ve "Bulgaristan Türklüğü" kavramı ortaya çıkmıştır.

Bu dönem, Bulgaristan Türklüğü için bir geçiş dönemi olduğundan, eğitim ve yayın hayatında daha sonraki yıllarda ağırlık kazanacak Türkçe karşıtı faaliyetler yoğun değildir. Bu durumun nedenleri arasında kuşkusuz Bulgaristan'ın halen büyük ve güçlü Osmanlı Devleti yanında küçük bir prenslik olması ile bölgedeki demografik yapının Türk ve Bulgarlar bakımından eşit olması sayılabilir. Prenslik bünyesindeki Türk okulları "azınlık" okullarıdır ve "millî" olma özelliklerini korumaktadırlar. Çünkü Osmanlı Devleti ile yapılan 1878 Berlin Antlaşması'na, Bulgaristan'da kalan Türklere dinî ve kültürel haklar tanınacağı ve bu hakların engellenemeyeceği ilkesi konulmuştur.[106]

İsmail Hakkı (Tevfik) OKDAY, "*Bulgaristan'da Türk Basını*" başlıklı çalışmasında Bulgaristan'da 1865 yılından 1953 yılına kadar 150 adet Türk gazetesi ve dergisinin çıktığını belirtmektedir. Prenslik Dönemi'nde Bulgaristan'da Türkçe çıkmış olan ilk gazete Ahmet Mithat Paşa tarafından Rusçuk'ta çıkarılan "Tuna" gazetesidir.[107] Bu dönemde, bölgedeki Türkçe süreli yayın faaliyetleri açısından zenginlik arz eden durum, II. Abdülhamid döneminde Bulgaristan'a kaçan Jöntürklerin faaliyetleri ile başlamıştır ancak Bulgaristan'daki Türk çocuk yayıncılığının kendine özgü gelişimi bu dönemde henüz başlamamış, İstanbul merkezli Türk çocuk yayıncılığının, söz konusu bölgeye ulaşabilen sayıları ile devam etmiştir. Bu dönemde bölgede eski harfli çocuk dergilerinin varlığından söz edilebilir. Prenslik Dönemi'nde bölgede faaliyet gösteren genel Türkçe gazete ve dergilerden bazıları şöyledir:

Tuna (1865-1877), Tarla (1880), Bulgaristan Resmi Gazetesi Tercümesi (1880-1882), Hilal (1884-1889), Dikkat (1884-1889), Çaylak (1884-1885), Balkan (1885-1886), Varna Postası (1887), Serbest Bulgaristan (1887), Bulgaristan (1888), Başlangıç (1888-1889), İttifak (1894-1908), Sebat (1894-1895), Gayret (1895-1887), Bedreka-i Selamet (1896), Muvazene (1896-1905), Emniyet (1896-1908), Şems (1896-1907), Sada-i Millet (1897), Resimli Emniyet (1897-1898), Hamiyet (1897-1898), Doğru Yol (1898), Mecra-i Efkar (1898-1907), Nadas (1898), Balkan (1898), Malumat (1898-1908), Islah (1899-1901), Kamer (1899-1908), Müsademe-i Efkâr (1899-1911), Müdafaa-i Hukuk (1901-1905), Rağbet (1902-1904), Le Courrier des Balcans (1903-1908) Uhuvvet (1904-1908), Temaşa-i Esrar (1904-1908) Efkâr-ı Umumiye (1904-1905), Rumeli Telgrafları (1905-1906), Şark (1905), Ahali (1905-1908), Tuna (1905-1910), Feryad (1905-1912), Balkan (1906-1912), Rumeli (1906), Şark Muhbiri (1907).[108]

106 Bilal N. ŞİMŞİR, *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi Yayınları, Ankara, 2002, ss.480-481

107 İsmail Hakkı Tevfik OKDAY, *Bulgaristan'da Türk Basını*, Hürriyet Ofset, Matbaacılık ve Gazetecilik, İstanbul, 1970, s.2

108 İsmail Hakkı Tevfik OKDAY, ss.3-5

Bulgaristan'daki Türk nüfusun eğitim-kültür alanında tamamen Osmanlı Devleti ile birlikte olduğu bu dönemde, Bulgaristan'da doğrudan çocuklara hasredilen bir yayın bulunmamaktadır. Osmanlı Devleti coğrafyasında yayımlanan eski harfli diğer çocuk dergileri bu bölgeyi de kapsamaktadır.

Bulgaristan'da Türkçe çocuk yayıncılığının ilk örneklerinin görülmeye başlandığı dönem Krallık Dönemi'dir. Bu dönemdeki süreli çocuk yayınlarına yönelik herhangi bir çalışma bulunmamasına rağmen, bazı kaynaklarda bu yıllara ait çocuk yayınlarının isimlerine rastlanmaktadır. 1909-1944 yılları arasında birer yıl yayımlanan "Çiçek" ve "Çocuk Sevinci" dergileri Bulgaristan'da çocuk dergiciliğinin öncü isimleri olmuştur. "Çiçek" 1929'da, "Çocuk Sevinci" ise 1932-1933 yılları arasında Sofya'da yayımlanmışlardır. Bulgaristan'daki bu ilk çocuk yayınlarıyla ilgili olarak Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy şu tespitlere yer verir:

"1920'lerde sayısı giderek artan Türkçe süreli basında çocuklara hitap eden yazıların artmasıyla birlikte ayrıca çocuklara ve öğrencilere ait dergiler de çıkmaya başlamıştır. 'Rehber' gazetesi sahibi Mehmet Celil'in kızı Fevziye Celil Kalgay 1929'da Sofya'da 'Çiçek' adıyla bir çocuk dergisi çıkarmıştır. Bir grup genç öğretmen 'Çocuk Sevinci' dergisini çıkarmaya başlamışlardır. Bulgarca "Detska Radost" dergisinin Türkçesi olan bu dergide, Mustafa Oğuz Peltek Bulgarca'dan da bazı şiirlerin çevirisini yapmış, Türk öğrenci gençliğine yönelik bazı dergiler de çıkarmaya başlamıştır. Şumnu'lu Hafız Abdullah Fehmi (Meçik) 15 günde bir 'Yoldaş' dergisini çıkarmıştır. 1921-22 yılları arasında çıkan bu dergi ilk çocuk dergisi sayılmaktadır. Öğretmen Ahmet İlhan Şumnu'da 1924 yılında 'Genç Mektepli' dergisini çıkarmaya başlamıştır. Mehmet Behçet Perim de 1923'te Rahova'da çıkardığı 'Altın Kalem' dergisinde çocuklara, gençlere yönelik yazılar yazmıştır." [109]

Bu dönemde yayımlanmış ve ismine kaynaklarda rastlanan öğrencilere yönelik "Altın Kalemler" dergisinin iki sayısına Bulgaristan'ın Mestanlı kentinde yaşamını sürdüren kitap koleksiyoncusu Akif Atakan'ın şahsî kütüphanesinde ulaşılmıştır. Bu derginin 1924 yılına ait 5. sayısında yer alan künye ve içindekiler aşağıda yer almaktadır.

"ALTIN KALEM" MECMUASI

Başyazarı-Mehmet Behçet PERİM

Yıl: 1-Sayı: 5-1 Mart 1924, 8 sayfa

Talebenin, gençlerin ve halkın uyanmasına çalışır, 15 günlük mecmuadır.

Abone şartları: Yıllık Bulgaristan için nüshası 120 Leva, 6 aylık 60 Levadır. Türkiye ve diğer ülkeler için yıllık 160 Guruş, 6 aylık 80 Guruş. Hasköy Türk Gençler Birliği Okuma Yurdu. Envanter No. 8 (206). Bu sayıda:

1. Düğünlerimiz	--	*(Yazar adı belirtilmemiş)*
2. Cava'da İslam İntibaı	--	*Muallim Kemalettin*
3. Altın Kalem	--	*Muallim İlhan*
4. Sultan Selim Camisine	--	*İskeççeli Mehmet Sıtkı*
5. Kaderim (Şiir)	--	*Mehmet Behçet*
6. İş Bölümü (Şiir)	--	*(Yazar adı belirtilmemiş)"* [110]

Bulgaristan'da bu dönemde yayımlanan ilk Türk çocuk dergilerinin hepsi kısa süreli olmuştur. Eski harflerle yayımlanan bu dergilerden "Çiçek" ve "Çocuk Sevinci" dergileri Türk Harf İnkılabı sonrasında Latin harfleriyle yayımlanmıştır. Günümüzde çok az sayıda örneğine ulaşabildiğimiz bu

109 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, ss.2-4

110 Akif ATAKAN, *Balkanların Sesi,* Rodopi-Kırcaali Basım Evi, Kırcaali, 2002, s.9

dergiler hakkında kapsamlı bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Sofya Millî Kütüphanesi'ndeki Türkçe süreli yayınlar tarandığında, 1944 sonrası Sosyalist Dönem'e ait Türkçe yayınlara ulaşılabilmekte ancak 1944 öncesi Türkçe çocuk dergilerinin sayılarına ulaşılamamaktadır. Elimizdeki bilgiler ışığında bu dergilerin kurucularının ve yazar kadrolarının genellikle eğitimcilerden oluştuğu ve Türkçenin yaşatılmasına yönelik bireysel çabalar sonucunda faaliyet gösterdikleri söylenebilir. Bu dönem Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının da kuruluş evresini teşkil ettiği için, buradaki edebî hayat Türk edebiyatının Bulgaristan'daki devamı niteliğindedir. Bu nedenle dergilerde ve ilköğretim çağı çocukları için hazırlanan okuma kitaplarında Türkiyeli edebiyatçıların ürünlerine yer verilmiştir. 1944'ten sonraki yıllarda Bulgaristan Türkleri arasında sosyalist aydın sınıfının yetişmesi ve Sosyalist Bulgaristan Türk edebiyatının gelişmesi ile çocuk dergilerinde bu yeni edebiyatın temsilcileri ve edebî ürünleri yer almıştır.

Bulgaristan'da 1944-1989 yılları arasındaki dönem Türkçe süreli yayın faaliyetleri bakımından hareketli bir dönemdir. Bu dönemde Bulgaristan'da sosyalist rejim benimsenmiştir. Bu süreç, 1989'da sosyalist rejimin son bulmasına kadar devam etmiştir. Ülkede yayılması istenen yeni ideolojinin Türk azınlığa daha iyi ulaşması için devlet eliyle Türkçe yayın faaliyetlerine girişilmiştir. Bu nedenle ülkedeki siyâsi durumun Türkçeye ve Türkçe yayın faaliyetlerine "dolaylı" bir katkısı olmuştur. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Bulgar ve Türk ulusları arasında bir ayrım görmeyen rejim, gittikçe baskıcı bir hale gelse de yeni rejimin ilk yılları Türkçe için verimli geçmiştir. Bu dönemde faaliyet gösteren önemli Türkçe yayın adları ve yayımlandıkları yıllar şöyledir; "Yeni Işık 1945-1984", "Halk Gençliği 1946-1969", "Eylülcü Çocuk 1946-1960" ve "Yeni Hayat 1954-1985".[111] Bu dönemdeki yayınlar öncekilerin aksine uzun soluklu yayınlar olmuşlardır. Rejim taraftarı yayın politikalarına rağmen birçoğu Türkler tarafından çıkarılmış ve Türkçe yayımlanmışlardır. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk temsilcileri, söz konusu gazete ve dergilerde okuyucuyla buluşmuşlardır. Ülkedeki mevcut sosyalist rejimin Bulgar olmayan uluslara karşı uyguladığı politikaların değişimiyle birlikte bu yayınlar da sona ermiştir. Bu dönemde yayımlanan tek Türk çocuk dergisi "Piyoner"dir.

I. 5. 2. 1. Piyoner

Fotoğraf 3 : "Piyoner" Çocuk Dergisi, Yıl.1, S.9, Sofya, 1960.

111 M. Türker ACAROĞLU, *Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği,* Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Yyy., 1990, ss.65-85

Piyoner çocuk dergisi, 1959-60 yılları arasında on sayı yayımlanan bir dergidir. Ancak dergi, gerek baskı kalitesi, gerekse içeriği ile Bulgaristan Türk çocuk dergiciliği içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Piyoner çocuk dergisi sosyalist çizgide faaliyet göstermiştir; ancak süreli diğer sosyalist yayınların birçoğunda olduğu gibi, ideolojik bir kuruluk bu dergide yoktur. Derginin her kapağı için özel yapılmış resimler, başarılı resimli çizgi hikâyeler, her sayısında yer verilen dünya klâsikleri, çocuk edebiyatı sahasında güçlü yazarları ile "Piyoner" dergisi sıradan ideolojik hüviyette bir çocuk dergisi olmanın ötesine geçmeyi başarmıştır.

Derginin 1960 yılı 1. sayısında yer alan künyesindeki bilgiler şöyledir:

"'PİYONER, DKMS MK ile Maarif ve Kültür Ministerliği'nin çocuklara mahsus Türkçe yayınıdır.' Redaksiyon heyeti: Adile Mirkova, Hüseyin Mahmudof, İvan Radef, Leda Mileva, Mehmet Beytullof, Nikolay Zidarof, Stefan Diçef. (Baş Redaktör) Sabahattin Tahsinof, Yakup İsmailof (Redaktör Yardımcısı) Mütercim—Redaktör: Muharrem Tahsinof. Korektor: Hikmet Saliyeva. Ressam: Georgi Pençev. Abone Şartları: Bir yıllığı 10, bir nüshası 1 levadır. Kapak: N. Stoyanof'tandır."[112]

Derginin bu ilk sayısının ardından, redaksiyon kurulunda ve diğer kurullarda Ahmet Tımışef, Bahri İbrahimof ve İbrahim Yalımof gibi Türkler de yer almışlar. Bu şahıslar daha sonra Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucu kuşağı arasında değerlendirileceklerdir. Adile Mirkova, Hüseyin Mahmudof ve Muharrem Tahsin derginin tüm sayılarında görev almışlardır. Bu isimler arasında özellikle Muharrem Tahsin "Piyoner" sonrasında "Filiz" gazetesinin yayın faaliyetlerinde de bulunmuş, Bulgaristan Türk çocuk yayıncılığının gelişmesinde önemli katkıları olmuş kişilerdendir.

"Piyoner" çocuk dergisi, yazar kadrosu ile diğer Türk çocuk dergilerinden ayrılmaktadır. Derginin tüm sayıları incelendiğinde, yazar kadrosunun daha çok Bulgar şair ve yazarlardan oluştuğu görülmektedir. Dergide öykü ve şiirleri ile yer alan Bulgarlardan bazıları şunlardır; İliya Volen, Hristo Avksentiyef, Veseli Hançev, Malina Papazova, Vladimir Lifts, Slavi Slavof, İvan Kristof, Vitali Binaki, Lada Galina, Todor Riznikof, Aleksiyef Korobitsin, Boğdan Mitof ve Mihail Marten.

Dergi her sayısında birkaç Türk yazara da yer vermiştir. Bu isimler arasında Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının önemli temsilcileri; "İshak Raşidof, Halit Osmanof, Nevzat Mehmedof, Muharrem Tahsinof, Mustafa Mutkof, Ahmet Şerifof, Durhan Hasanof ve Sabri Demirof" gibi şahıslar bulunmaktadır.

Bulgaristan'da *"Bulgaristan Komünist Partisi (DKMS MK) ile Maarif ve Kültür Ministerliği'nin çocuklara mahsus Türkçe yayını"* olarak faaliyet gösteren "Piyoner" çocuk dergisi, ülkedeki Türk çocuklarının mevcut rejim sayesinde Bulgar ulusuyla kaynaşacağını ve sosyalist anlayışın birer "piyonerleri" olacağını öngörmüştür. Bu durum derginin sosyalist temalarla bezenmiş resimlerinde çok belirgin olarak yer almıştır. Hemen her sayıda birlik ruhu içinde çalışan insanlar dergi sayfalarında resmedilmiştir. Resimlerde başlıca mekanlar fabrikalar ya da diğer üretim yerleridir. Resimlerde çocukların yer aldığı diğer mekanlar arasında eğitim-öğretim ortamları bulunmaktadır. Dergide rejim etkilerini yansıtan diğer unsurlar arasında, her sayıda yer alan ve Hristo Avksentiyef tarafından hazırlanan "Komünizme Seyahat" adlı propaganda amaçlı yazı dizisi ile derginin tek çizgi romanı olan "Mitko Palayzof"un rejim taraftarı içeriği örnek olarak verilebilir.

Piyoner dergisinin 1960/ 9. sayısında yer alan "Dünya Masalları" köşesinde yayımlanan "Çorbacı ile Irgat" adlı Türk masalı dışında Türk dili ve edebiyatıyla ilgili herhangi bir yazıya rastlamak mümkün değildir. Derginin "Edebiyatımızdan Bir Sayfa" köşesinde Elin Pelin, Nikolay Liliyef ve Nikolay Hrelkof gibi Bulgar edebiyatçılar tanıtılmıştır. Piyoner dergisi, yazar kadrosu büyük ölçüde Bulgar olmasına rağmen, Türkçe yayın yapması ile Türk çocuk edebiyatına katkı sağlamış bir yayındır. Özel-

112 *Piyoner Çocuk Dergisi,* Yıl.2, S.1, Sofya, 1960, s.2

likle o dönemin siyâsi şartları göz önünde bulundurulduğunda Türkçe yayımlanan bir derginin devlet eliyle okullardaki Türk çocuklarına ulaştırılması Türkçe açısından dikkate değerdir. Ayrıca derginin her sayısında birkaç Türk yazara da yer verilmiş; İshak Raşitof, Halit Osmanof, Nevzat Mehmedof, Muharrem Tahsinof, Mustafa Mutkof, Ahmet Şeriof, Durhan Hasanof ve Sabri Demirof gibi Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucu isimleri eserlerini bu dergide Türk okuyucuyla buluşturma imkanı bulmuşlardır.

Bulgaristan Türklerinin tarihî üzerindeki çalışmalar, ülkede 1989'dan sonra başlayan ve günümüze kadar devam etmekte olan süreci "Demokratik Dönem" olarak adlandırmaktadır. 1989'da ülkedeki mevcut rejimin yıkılması, Bulgaristan Türkleri tarihî içinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Diktatöryal ya da sosyalist baskıların diğer dönemlere göre azaldığı bu dönemde Bulgaristan Türkleri, siyasal olarak "Demokratik Cumhuriyet" rejimi altında varlıklarını sürdürmelerine karşın, etnik milliyetçiliğin hedefinde olmaya da devam etmişlerdir.

Bulgaristan'da 1989'dan sonra başlayan süreçte, Türk çocuk yayıncılığı da diğer dönemlere nazaran baskının azaldığı bir döneme girmiştir. Bu dönemde ilk olarak 1994'te Kazım Memiş yönetiminde Türk çocukları için hazırlanan ve Bulgaristan'daki en uzun süreli Türk çocuk dergilerinden biri olan "*Balon*" yayın hayatına başlamış ve 2004 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür. Ardından "*Ümit*" dergisi önceleri yetişkinlere hitap ederken, 2001'den itibaren "aile, çocuk ve kültür dergisi" alt başlığı ile yayın hayatına devam etmiştir. 2002 yılında "*Müslümanlar*" dergisinin kardeş yayını olarak Bulgaristan Türk çocuklarına seslenen dinî içerikli tek çocuk dergisi "Hilâl" yayın hayatına başlamıştır. 2007'de ise Nurten Remzi yönetiminde hazırlanan "*Mozaik*" dergisi ilk sayısı ile Bulgaristan Türk çocukları için yayın hayatına başlamıştır. Bu dergilerden *Ümit, Hilâl* ve *Mozaik* dergileri günümüzde de yayınlarını sürdürmektedirler. Demokratik Dönem'de faaliyet gösteren söz konusu dergiler hakkında ayrıntılı bilgilere aşağıda yer alan maddelerde yer verilmiştir.

I. 5. 2. 2. Balon

Fotoğraf 4: "Balon" Çocuk Dergisi, Yıl.9, S.48, Sofya, 2002.

Bulgaristan Türk çocuk dergileri içerisinde nitelikli dergilerden biri de "Balon"dur. 1994 yılında ilk sayısı yayımlanan derginin yayını 2004'te sona ermiştir. 10 yıllık başarılı yayın faâliyetinin sona ermesinde derginin kurucusu ve sahibi Kazım Memiş'in vefatı etkili olmuştur. Balon'un Bulgaristan Türk çocuk dergiciliği içerisindeki yerinin doğru tespit edilmesi için Kazım Memiş'in Bulgaristan Türkleri kültür yaşamındaki yerinin iyi bilinmesi gerekmektedir.

Kazım Memiş Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü mezunudur. Üniversite sonrasında yaklaşık 30 yıl Bulgaristan'da yayımlanan Türk gazetelerinde çalışmış; 1992-1993 yılları arasında ise Bulgaristan Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nda görev almıştır.[113] Memiş'in bu etkin yayıncılık hayatı hem Bulgar eğitim sistemini ve azınlıklara yaklaşımını hem de Türklerin yayın çalışmalarını yakından tanımasını sağlamıştır. Kazım Memiş'in yayıncılık konusunda edindiği birikimin bir neticesi olarak da kendisinde Bulgaristan Türk çocukları için bir dergi yayımlama fikri belirmiş; sahibi ve kurucusu olarak 10 yıl boyunca Balon dergisinin başında bulunmuştur.

Balon çocuk dergisinin kuruluş amacı ve hedefleri kurucusu Kazım Memiş'in dilinden derginin 1994 yılına ait 2. sayısında şöyle belirtmiştir:

"İnsan okumakla yükselir! Her çocuk da okumak ve yükselmek ister. Bütün ülkelerin çocukları gibi sizler de anadilinde renkli, resimli çocuk gazeteleri ve dergileri, çocuk kitapları okumak istiyordunuz ama yıllardır sizler bu ülkede bu mutluluktan mahrum bırakıldınız. Günahını bunu size yasaklayanlar çeksin! Şimdi biz, her şeyi göze alarak size bir dergi çıkarmaya başladık. Tek amacımız sizleri güzel, yararlı tutkulara ve davranışlara yöneltmek; özgürlüklere, yüce hizmetlere, iyi yönlere götüren bir yolun yolcusu etmek! Bazı analar, babalar, çocukların anadili okuma ve öğrenme konusunda bir hayli ihmalkar. 'Bizim çocuk Türkçe biliyor. Okulda okumasa da olur' diyormuş. Sağ olsunlar ama bu çok yanlış bir düşünce. Evde öğrenilen Türkçe, kulaktan dolma bin iki bin sözcüğü kapsar. Biz, düşüncemizi anlatmaya kalktığımızda bu sözcüklerin yetmediğini fark ederiz ve hemen Bulgarca sözcüklere başvururuz. Bu durumda konuştuğumuz dil ne Türkçedir, ne Bulgarca. Bu dili ancak yaşadığımız ortam anlar. Ve bölgemizden uzaklaşınca, karşımızdakine bu dil ile meramımızı anlatamayız. Dahası da var, aile ortamında öğrendiğimiz bu dil ile bilim yapamayız, kuvvetsizdir çünkü. Bize sanat ve edebiyat yapma olanakları da sağlayamaz. "[114]

Kurucusu Kazım Memiş'in sözlerinden de anlaşılacağı gibi, "Balon" dergisi Bulgaristan Türk çocuklarının en temel ihtiyacı olan anadili eğitimi ve öğretimi alanında görülen eksiklikleri giderebilme yolunda bir katkı sağlama amacıyla yola çıkan bir dergidir. Bulgaristan genelinde ciddi basım rakamlarını yakalayan dergi, aynı zamanda okullarda Bulgaristan Eğitim ve Bilim Bakanlığınca yardımcı ders kitabı olarak da kabul edilmiştir. Balon dergisi yayımlandığı yıllarda ilköğretim düzeyindeki Türk çocukları arasında hatırı sayılır bir tanınmışlık oranına ulaşmıştır. 2004'te yayını son bulan derginin, bugün 20-25 yaş arası Bulgaristan Türkleri arasındaki bilinirliği derginin o yıllardaki yaygınlığını ortaya koymaktadır.

17x23 cm ebatlarında kuşe kağıda basılan derginin, kendine özgü başlığı ve kapağı okuyucuya başarılı bir renk uyumu içerisinde sunulmuştur. Bir çocuk dergisinde bulunması gereken renk çeşitliliği ve uyumu, yazı karakterleri ve boyutları ideal seviyededir. Derginin ilk sayısından itibaren içindekiler kısmında yer alan devamlı köşeleri hakkında ayrıntılı bilgi vermek uygun olacaktır.

Her bir sayının ortası, iki sayfayı da kapsayacak şekilde ünlü kimselerin posterleri şeklinde tasarlanmış, bu sayfalar ders yılı ya da yılbaşlarında takvim şeklinde okuyucunun istifadesine sunulmuştur. Derginin, yıllara ve sayılara göre değişkenlik gösterse de, belli konulara odaklanan köşeleri arasında şunlar vardır; "Anadilimiz Türkçe, Türkçem, Türkçe Dersi" köşeleri, tüm sayılarda klasikleşen ve derginin okuyucuları ile açık iletişim kurulan "Balon Postası" köşesi, okuyuculardan gelen

113 Mustafa İSEN ve Tuba Işınsu İSEN, *Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri Antolojisi,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2002, s.288
114 *Balon Çocuk Dergisi,* Yıl.1, S.2, Sofya, 1994, s.3

mâni, şiir, bilmece, tekerleme gibi ürünlerin derlendiği ve on yıl içinde ciddi bir halk edebiyatı ürünleri birikiminin elde edildiği "Sizden Gelenler" köşesi, "Hayvanlar Âlemi", "Sağlık Köşesi", "Birlikte Pişirelim" köşesi. Ayrıca derginin muhtelif sayılarında "Dinî Bilgiler" köşesi yer almış, bu bölümde bazı temel dinî bilgiler çocukların seviyesine uygun olarak verilmiştir. Derginin her sayısında mutlaka Türk ve dünya masallarına yer verilmiş, dergi sayfalarında ağırlıklı olarak öykü ve şiir türleri yer almıştır.

Balon dergisinin her sayısında küçük okuyucularının resimlerine bolca yer verilmiş, dergiye resim, şiir, yazı gönderenlerin eserleri edebî eleştirilerle birlikte yayımlanmıştır. Derginin başarı ile yürüttüğü çalışmalardan bir diğeri, şiir ve kompozisyon yarışmaları olmuştur. Bu yarışmalarda çocuklar ödüllendirilmiş, eserleri "Balon" dergisinin sayfalarınında yer almıştır.

Balon dergisi, on yıllık yayın süresi boyunca elde ettiği birikimi değerlendirerek, çocuk piyesleri ve şiirlerinden yaptığı derlemeleri "Balon Yayınları" kapsamında kitaplaştırmıştır.

Balon dergisi, Bulgaristan'da Türkçeyi yeni kuşaklar arasında yaşatmak amacıyla kurulmuş ve istikrarlı bir şekilde on yıl boyunca faaliyet göstermiş nitelikli bir çocuk dergisidir. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatına katkıları yadsınamaz olan bu derginin tüm sayılarının bilimsel bir çalışma kapsamında ele alınması Türk Dünyası çocuk edebiyatı araştırmaları için katkı sağlayacaktır.

Balon dergisi Bulgaristan'da Türkçenin yaşatılmasında ve gelişmesinde en etkin yayın politikasına sahip dergilerden biridir. Dergide Türk dili ve edebiyatı için ayrılmış, "Türkçemiz, Türkçe Dersi, Dilimize Sahip Çıkalım" köşelerinin yanı sıra okuyucu mektuplarında ve dergi editörünün ilk sayfa yazılarında anadili bilincinin önemine vurgu yapılmıştır. Her sayıda küçük okurlarının anadili bilincinin önemini vurguladıkları yazılarını yayımlayan dergi, Bulgaristan Türk edebiyatçılarının ve aydınlarının Türkçe'nin önemini anlattıkları yazılarına da sıklıkla yer vermiştir.

I. 5. 2. 3. Mozaik

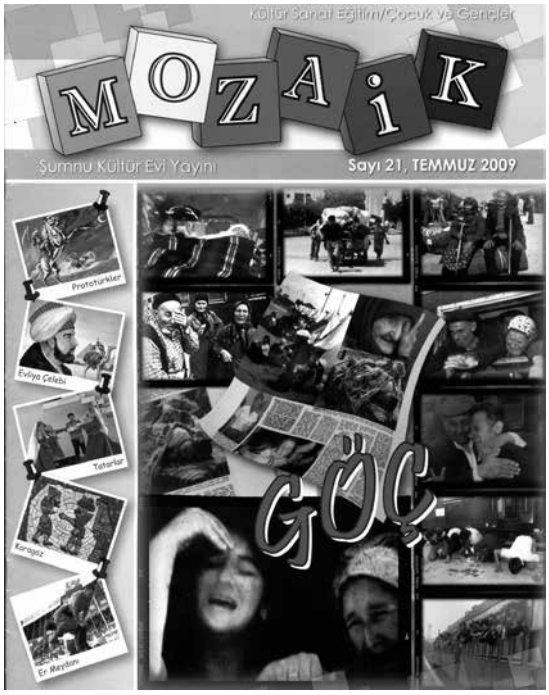

Fotoğraf 5: "Mozaik" Çocuk Dergisi, Yıl.2, S.21, Şumnu, 2009.

2007'de yayın hayatına başlayan Mozaik dergisi, Bulgaristan'daki Türk çocuklarına yönelik en yeni dergi olma özelliğini günümüzde de korumaktadır. Şumnu'da faaliyet gösteren Nazım Hikmet

Kültür Evi'nin yayın organı olan dergi, Nurten Remzi'nin yayın müdürlüğünde hazırlanmaktadır. Bulgaristan Türkleri kültür hayatının günümüzdeki önemli temsilcilerinden Nurten Remzi, aynı zamanda son yıllarda Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı alanında önemli çalışmalara imza atmış bir isimdir.

Emekli öğretmen Nurten Remzi, Bulgaristan'ın Şumnu kentinde kurduğu "Türk Kültür Evi" bünyesinde Türk halk müziği, Türk halk oyunları ve Türkçe kursları açmıştır. Bu dernekte, anadili Türkçe, eğitim dilleri Bulgarca olan Türk çocukları için edebiyat yarışmaları düzenlenmekte ve Türk kültürünü yaşatmaya yönelik etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Kapağındaki "Şumnu Türk Kültür Evi Yayın Organı" tanıtım yazısıyla yayımlanan Mozaik dergisi, 2007 yılı Kasım ayında ilk sayısı ile okuyucu karşısına çıkmıştır.

Derginin ilk sayısında, editörü tarafından hazırlanmış giriş yazısında; *"Merhaba; değerli okuyucular, Bulgaristan çocuk ve gençlerine hitap eden, Türkçe olan ve kültür, sanat ve eğitim konularını işleyen dergimiz artık bir gerçektir."* diyerek okuyucuya seslenilmiş ve *"Ne Mutlu Türk'üm Diyene!"* özdeyişi ile bu giriş bitirilmiştir. Derginin ilk sayısında yayıncısı Nurten Remzi'nin kaleminden çıkan tanıtım yazısında ise şu ifadeler yer almaktadır:

"Bulgaristan ve özellikle Deliorman'da yaşayan Türklerin günlük hayatı, yaşam tarzı, bayram ve özel günleri, özellikleri, iç dünyaları, görüş ve düşüncelerini ele alır. Bizim ve dünya tarihini, turistik yerleri ve canlıları tanıtır. İnsan ve toplumların özelliklerini anlatır. Bilim, teknik, matematik, fen spor ve başka konuları içeriğine alır. Böylece sizin çok önemli ihtiyaçlarınızı karşılamak, eksiklerimizi tamamlamak ve Bulgaristan Türkleri değerlerini hatırlamak, hatırlatmak, canlandırmak, incelemek, korumak, yaymak, sevdirmek, bilmeyenlere tanıtmak, bilenlerin bilgilerini artırmak. Bizden farklı olanları küçümsemeden, kırmadan, ezmeden, geçmiş ve çağdaş varlığımızı, soy ve menşeimizi öğrenmek, kendimizi, kişiliğimizi, benliğimizi, namusumuzu, adımızı, şerefimizi korumak amaçlarımızdır. Diğer taraftan Türk çocuk ve gençlere, günlük ve sosyal, maddi ve manevi yaşamla ilgili bilgi vermek, günlük ve özel sözcük, deyim atasözü, bilim terimleri ve çağdaş Türkçemizi öğrenmek, oldukça geliştirmektir. Çünkü Bulgaristan'da ve dünyada geçmiş, dil, gelenek, onur ve gurur, zenginlik ve değerleri olmayan toplum, köksüz ağaç değiliz." [115]

Mozaik dergisi, günümüzde Bulgaristan'da yayımlanmakta olan iki Türk çocuk dergisinden biridir. 26x35 cm boyutlarında ve kuşe kağıda basılan derginin, Bulgaristan genelinde Varna, Silistre, Rusçuk, Sofya, Dulovo, Razgrad ve Kırcaali temsilcilikleri ile dağıtımı yapılmaktadır. Bulgaristan dışında, Almanya, Moldova, Makedonya, Kosova, Yunanistan, Azerbaycan, İran, Avustralya, Japonya ve Türkiye'de temsilcileri bulunmaktadır. Derginin 2007 Kasım ayında yayımlanan ilk sayısında yer alan künyesi şöyledir:

"*Mozaik: Yazı ve Yayın Müdürü; Nurten Remzi. Dizgi ve Teknik Sorumlusu; Erdinç Eyübov. Yayın Danışmanı; Mihail Dimov. Yazı İşleri ve Hakla İlişkiler; Aksen İsmail. Fotoğraf ve Dağıtım; Erol Halit*."[116]

Derginin ilk sayısından itibaren devamlılık gösteren köşeleri arasında Bulgaristan genelinde Türklerin yaşamı hakkında gerçekleştirilen bilimsel-sanatsal etkinliklerin tanıtımının yapıldığı "Haberler" köşesi; genel Türk tarihî ve Bulgaristan Türkleri tarihinden bilgilerin verildiği "Tarih" köşesi; genel Türk edebiyatı ve Bulgaristan Türkleri edebiyatından Dede Korkut, Evliya Çelebi, Yahya Kemal, Can Yücel, Mehmet Fikri ve Leman İlyas İzzet gibi önemli kişilerin tanıtıldığı "Edebiyat" köşesi; Bulgaristan'da edebiyat yarışmalarında dereceye girmiş veya edebî becerileri olan çocuk ve gençlerin okuyucuyla buluşturulduğu ve eserlerine yer verildiği "Genç Kalemler" köşesi; çocukların ilgisini çekecek bir dil ve anlatımla hayvanların anlatıldığı "Hayvanlar" köşesi; yine çocukların bir çocuk dergisinde en çok ilgilendikleri boyamaya, oyun tekerlemelerine, bilmece ve bulmacalara ayrılan "Çocukça"

115 *Mozaik Dergisi,* Yıl.1, S.1, Şumnu, 2007, s.2
116 *Mozaik Dergisi,* Yıl.1, S.1, Şumnu, 2007, s.1

köşesi; görsellerle desteklenmiş fıkralara yer verilen "Nasreddin Hoca" köşesi sayılabilir.

Dergi ilk sayısından itibaren Türkçe olarak yayımlanmaktadır. Derginin son sayfasında sadece içindekiler bölümü hem Türkçe hem de Bulgarca olarak verilmektedir.

Mozaik dergisi, günümüzde Bulgaristan'da Türk çocukları için büyük bir ihtiyaç olan süreli çocuk yayını faaliyetini kendi imkânları ile karşılamaya çabalayan sayılı çocuk yayınından biridir. Dergi sayılarında Bulgaristan Türk edebiyatının klasikleşmiş isimlerinin eserlerine yer verilerek buradaki edebiyatın gelişimine katkı sağlanmaktadır. Ayrıca derginin Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiş, Nevzat Mehmet, Celil Yunus, Şaban M. Kalkan ve Latif Karagöz gibi çocuklar için nitelikli eserler veren şahsiyetlerin ilgili eserlerini Bulgaristan Türk çocuklarıyla buluşturması, Bulgaristan Türkleri edebiyatının bütüncül bir yaklaşımla ele alınabilmesi için uygun olacaktır. Bunun yanında Bulgaristan genelinde edebî becerisi yüksek genç yeteneklerin eserlerine sayfalarında yer vermesi ve Şumnu Türk Kültür Evi aracılığıyla düzenlediği edebiyat yarışmaları, Mozaik dergisinin Bulgaristan Türk çocuk edebiyatına sunduğu diğer katkılardır.

I. 5. 2. 4. Hilâl

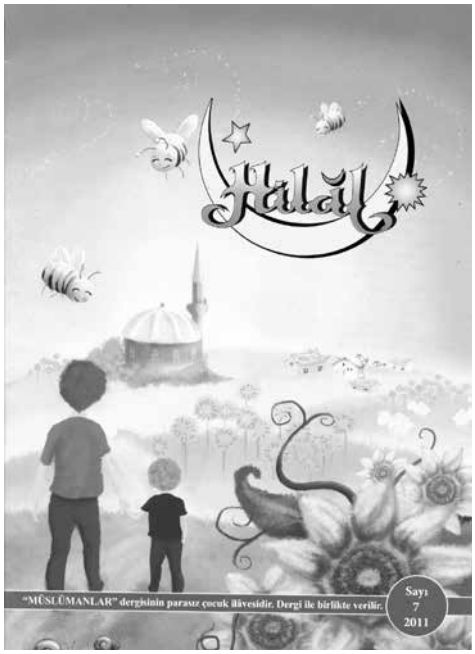

Fotoğraf 6: "Hilâl" Çocuk Dergisi, Yıl.3, S.7, Sofya, 2011.

"Hilâl" çocuk dergisi, Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü'nün yayın organı olan "Müslümanlar" dergisinin çocuk ilâvesi olarak 2009 yılında yayın hayatına başlamıştır. Bulgaristan Türk çocuklarına yönelik dinî içerikli tek çocuk dergisidir. 12x20 cm boyutlarında küçük boy olarak kuşe kâğıda basılmaktadır. Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü himâyesinde yayın hayatına devam etmektedir.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının önemli isimlerinden İsmail A. Çavuş, Hilâl dergisinin kurucusu ve editörüdür. Derginin künyesinde belirtilmiş bir yayın kurulu bulunmayıp, dergi ağırlıklı olarak İsmail A. Çavuş'un kişisel çabası ile yayımlanmaktadır.

Hilâl çocuk dergisinin sayıları tarandığında Türkiye ve Bulgaristan'daki başarılı Türk çocuk edebiyatçılarına ve edebî ürünlerine dergide yer verildiği görülmektedir. Bu temsilciler ve ürünleri arasında Türkiye'den; Ömer Seyfettin (Hikâye) "İlk Namaz", Ziya Yamaç (Şiir) "Ocak Ayı", Rıfkı Kay-

maz (Şiir) "Cami", Bestami Yazgan (Şiir) "Sana Ne", Ahmet Şahin (Hikâye) "Kur'an Kursu Öğrencisiydi"; Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatından ise Celil Yunus (Şiir), Ömer Osman Erendoruk (Şiir) vb. gibi şahsiyetlerin eserlerinin derginin muhtelif sayılarında yer aldığı görülmüştür.

Türkiye ve Bulgaristan'dan önemli çocuk edebiyatçılarının edebî ürünleri yanında her sayıda İsmail A Çavuş'un bir çocuk hikâyesine dergide yer verilmiştir. Derginin içeriğinde dinî yazılar ağırlıktadır. "Sevgili Peygamberim" köşesi, "Haydin Kuran'la Arkadaş Olmaya", "Ezan", "Hazret-i Süleyman", "İman ve Önemi" vb. gibi başlıklara sahip yazılar, derginin dinî içeriğini yansıtmaktadır. Bazı dinî eğitim amaçlı yazıların müellif ya da hazırlayanları belirtilmemiştir. Her sayıda Nasreddin Hoca fıkralarının yer aldığı bir mizah sayfasına yer verilmiştir.

"Hilâl" çocuk dergisi, ilk sayılarında yarısı Türkçe, yarısı Bulgarca olarak yayımlanmıştır; ancak sonraları Bulgarca sayfa sayısında azalma olmuştur. Dergideki Bulgarca olan kısımlar, derginin Türkçе kısımlarının çevirisidir.

Müslümanlar dergisinin ilavesi olarak yayımlanan "Hilâl" çocuk dergisi kategorik olarak dinî ve ahlakî nitelikli bir çocuk dergisidir. İçeriğinde "doğrudan" Türkçe ve anadili bilincinin geliştirilmesine yönelik yayın bulunmamaktadır ancak Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının önemli ismi İsmail A. Çavuş'un yönetiminde ve Türkçe yayın yapması bakımından Hilâl, günümüzde Bulgaristan'da Türkçe yayın mücadelesi veren dergiler arasında yer almaktadır.

I. 5. 2. 5. Ümit

Fotoğraf 7: "Ümit" Dergisi, Yıl.17, S.168, Sofya, 2012.

Bulgaristan'da 1995'ten itibaren yayında olan Ümit dergisi, önceleri "aylık eğitim ve kültür" dergisi olarak çıkmaya başlamıştır. İlk yıllarda yazı kurulunda İsmail Cambaz, Kazım Memiş, Yusuf Kerim, Ahmet Tımış, İsmail A. Çavuş, Cengiz Hakov, Sabri Alagöz ve Haşim Akif gibi önemli Bulgaristan Türk aydınları görev almışlardır. Dergi, 2001'den itibaren *"aylık aile, kültür ve çocuk"* dergisi olarak yayımlanmaya devam etmiştir. Ümit, yayın hayatına başladığından bu yana, eğitimci yönü ağır basan bir dergi olmuştur. İlk olarak Balkanlar Eğitim ve Kültür Vakfı'nın yayın organı olarak yayına

başlayan Ümit, günümüzde "Zaman Bulgaristan"ın kardeş yayın organı halinde yayın hayatını sürdürmektedir. Baskı kalitesi ve içeriği ile Bulgaristan'daki nitelikli Türkçe dergiler arasındadır.

Ümit dergisi 2001 yılından bu yana Türkçe-Bulgarca olarak yayımlanmaktadır. Dergi bu yeni yayın politikası sayesinde hem okuyucu kitlesini genişletmiş hem de Bulgar okuyucular, dergiye ilgi göstermeye başlamıştır. Derginin okuyucu kitlesi genellikle çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Derginin klasikleşen "Türkçe-Edebiyat" bölümünde Türkçe öğretmenlerine kaynak olacak nitelikte yazılara yer verildiği, editörü tarafından derginin 15. yılı özel sayısında belirtilmiştir. Bulgaristan'da öğrencilerarası ilk "Türk Dili Yarışması"nın, Ümit dergisinin desteğiyle, Şumnu'da düzenlendiği de yine bu yazıda belirtilmektedir. Derginin Türkçe konusundaki diğer hizmetleri arasında, her sayıda yer alan "Sayımızın Okulu" köşesinde bölge okullarını tanıtıp buradaki Türkçe dersleri hakkında bilgi vermesi, "Sizden Gelenler" köşesinde çocukların Türkçe eserlerine yer verilmesi, düzenlediği yarışmalarla Türkçe eser vermenin özendirilmesi sayılabilir.

Çalışmamızın bu bölümünde Bulgaristan Türk çocuk gazeteleri ve dergileri hakkında genel bir değerlendirme yerinde olacaktır.

Mevcut yayınlarda genel olmamakla birlikte, redakte sorunu görülebilmektedir. Türkçe'nin azınlık dili olarak yaşadığı bir ülkede, kısıtlı imkânlar ile yayımlanmaya çalışılan bu gazete ve dergilerde Türk dili uzmanları ile çalışılması güçleşmektedir. Bu durum söz konusu yayınların bazı sayılarında dil ve anlatım bozukluklarına neden olabilmektedir.

"Piyoner" ve "Balon" dergileri dışındaki dergiler yayın içerikleri itibariyle Türkiye'deki çocuk dergileriyle birçok bakımdan benzerdir. Biçim ve içerik Türkiye'deki çocuk dergileri ile örtüşmektedir. "Tarih-Edebiyat-Hayvanlar Alemi, Oyun Köşesi" vb. gibi bölümler, çocuk dergilerinde görülen ortak bölümler arasındadır. Yine dergi arka kapaklarının veya orta sayfalarının Türkiyeli ünlü sanatçıların posterleriyle süslenmesi, Balon dergisinden bu yana Bulgaristan Türk çocuk yayınları arasında bir gelenek halini almıştır.

Bu dergilerin birçoğunda tarih, edebiyat, kültür köşelerinde yer alan yazılar yazarsız ya da hazırlayan adı belirtilmeden yayımlanmaktadır.

"Piyoner" ve "Balon"da genellikle Bulgaristan Türk edebiyatının temsilcilerine ve eserlerine yer verilirken, Türk çocuk dergilerinin son dönemdeki sayılarında Bulgaristan Türk çocuk edebiyatçılarına olması gereken ilgi gösterilmemektedir. Bu durum, Bulgaristan'da yaşayan Türk Çocuk Edebiyatının geleceği noktasında endişe vericidir. Geçmişten günümüze çocuk yayınları, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatçılarının eserlerini ilk defa yayımladıkları ve yetiştikleri yerler olmuştur.

Bulgaristan Türk çocuk dergileri, Türkçe'nin seçmeli dil olarak yer aldığı eğitim sistemi içinde ve Türkçe ders kitaplarının temin edilemediği bir ortamda adeta ders kitabı olarak işlev görmüş, yıllarca Türkçe derslerinin yegane yardımcı yayınları olmuşlardır. Bu dergiler arasında Bulgar Eğitim Bakanlığı'ndan onay alarak resmen yardımcı ders aracı olarak kabul edilenler de vardır.

Bu dergiler bünyelerindeki "çocuk kulüpleri" aracılığıyla, her sayısında ilköğretim çağındaki çocukların eserlerine yer vermiş, çocukların edebî becerilerinin pekiştirilmesine yardımcı olmuştur. Bulgaristan'ın her köşesinden bu dergilere eserlerini gönderen ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki öğrenciler arasında düzenlenen yarışmalarda başarılı bulunanlar ödüllendirilmiş, bu etkinlikler anadili Türkçe olan, ancak baştan sona Bulgar dili ile eğitim alan Türk çocukları arasında Türkçeye yönelimi belli seviyede olsa da artırmıştır.

Bulgaristan Türk çocuk dergilerinin tamamının İstanbul Türkçesi ile yayın yapmaları, Rumeli ağızları ile konuşan Bulgaristan Türk çocuklarının genel Türk edebiyatını takip edebilmelerini kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda dergilerin bu dil anlayışı anavatan Türkiye'deki yazılı ve görsel basın yayın faaliyetlerini izlemeyi de kolaylaştıran bir etken olmuştur.

Bu dergilerin kültür-sanat sayfalarında Türk Dünyası ortak kültür alanına ait eserlere ve şahıs-

lara yer verilmesi, Bulgaristan Türk varlığının, Türk Dünyası'nın bir parçası olduğunun ortaya konulmasında yararlı olmuştur. Dergilerin birçoğunda "Keloğlan" ve "Nasreddin Hoca" gibi Türk Dünyasının ortak figürlerinin yer alması bu durumu örneklendiren hususlardır.

Son yıllarda azalsa da, Bulgaristan çocuk edebiyatçılarına sayfalarında yer vererek Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının geliştiği yerler süreli çocuk yayınları olmuştur. Piyoner'den günümüze birçok şair ve yazarın antolojilerde yer alan eserleri bu süreli çocuk yayınlarından derlenmiştir. Bu süreli yayınlar içinde, çocuk dergilerinin sayfalarında yer verdikleri şiir ve hikâyeler belli bir birikim oluşturmuştur. Balon dergisinde yayımlanan hikâye, şiir ve çocuk piyeslerinin, yine Balon dergisi yayınları tarafından ayrı ayrı kitaplar halinde basılmış olması bu durumun güzel bir örneğidir.

İkinci Bölüm:
BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATINDA ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER

II. BÖLÜM: BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATINDA ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER

Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatını bütünüyle ortaya koyabilmek amacıyla söz konusu edebiyatın temsilcilerinin ayrı bir bölümde ele alınması yararlı olacaktır. Bu kapsamda, Bulgaristan ve Türkiye'deki yayın taramalarımızda, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı alanında eser vermiş olan bütün şahısları tespit etmeye çalıştık. Yayın taramalarımız haricinde "Karşılıklı Görüşme Yöntemi" kullanarak eserleri henüz yayımlanmamış olan çocuk edebiyatçılarına da ulaşılmış ve bu şahıslar hakkındaki bilgilere çalışmamızda yer verilmiştir.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı alanında eser veren şahsiyetlerin tespitine yönelik ilk çalışmalar antoloji türündeki eserler ile başlamıştır. Bu eserler arasında yer alan, İsmail A. Çavuş'un *"Altın Petek Bulgaristan Türk Çocuk Şiirleri",* [1] Hayriye Süleymanoğlu'nun *"Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler",*[2] Nimetullah Hafız'ın *"Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Antolojisi"*[3] Mustafa İsen; Reyhan İsen ve Ayşe Esra Kireçci tarafından hazırlanan, *"Balkanlarda Türk Çocuk Şiiri Antolojisi"*[4] ve Mustafa İsen ile Tuba Işınsu İsen'in hazırladığı *"Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri Antolojisi"*[5] adlı antolojiler çocuklara yönelik edebî ürünleri bulunan Bulgaristan Türklerinin bir arada verildiği ilk çalışmalardır. Bu çalışmalar ve benzerlerinde yer alan şahıs kadrolarında önemli ölçüde bir farklılık görülmemektedir.

Bulgaristan'da yayımlanmış bir çalışma olan *"Altın Petek-Bulgaristan Türk Çocuk Şiiri"* adlı antolojide İsmail A. Çavuş, çocuk şiirleri yazan 14 edebî şahsiyete yer vermiştir. Bu çalışmada sadece şiir türünde öne çıkmış şahıslara yer verilmiştir. Eserde, hayatları hakkında kısa bilgi ve şiirlerinden örneklere yer verilen 14 edebî kişilik aşağıdaki tabloda belirtilmektedir:

Ahmet Şerif Şerefli	Leman İlyaz İzzet
Ali Bayram	Mehmet Çavuş
Ali Durmuş	Mehmet Fikri
Aliş Sait	Mehmet Murat
Celil Yunus Yeniköylü	Mülazım Çavuş
Dinçer Haliç	Mustafa Çete
Hafız İslam Ergin	Mustafa Keloğlan
Hasip Safveti Aytuna	Mümin Bekir
Hüseyin Rasim Güler	Naci Ferhat
İsa Cebeci	Nevzat Mehmet Fuat
İshak Raşit	Niyazi Hüseyin Bahtiyar
İsmail A. Çavuş	Ömer Osman Erendoruk
Latif Ali	Şaban Mahmut Kalkan
Latif Karagöz	Turhan Rasi

Tablo 9: "Altın Petek Çocuk Şiirleri" Adlı Antolojide Yer Alan Şahıslar

Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy'un *"Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler"* adlı antoloji çalışmasında 69 şahsa, çocuklara yönelik edebî ürünleri bulunduğu için yer verilmiştir. Yenisoy,

1 İsmanil A. ÇAVUŞ, *Altın Petek-Bulgaristan Türk Çocuk Şiiri Antolojisi*, Radar Print, Sofya, 2001.
2 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
3 Nimetullah HAFIZ, *Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Antolojisi,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995.
4 Mustafa İSEN, Reyhan İSEN, Ayşe Esra KİREÇCİ; *Balkanlarda Türk Çocuk Şiiri Antolojisi,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2001.
5 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; *Balkanlarda Türk Çocuk Öyküleri Antolojisi,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2002.

antolojide yer alan bazı şahısların yaşam öyküleri yanında çocuk edebiyatı ürünleri hakkında kısa değerlendirmelerde bulunmuştur. Yenisoy'un antolojisindeki şahısların birçoğu, yetişkinlere yönelik eserler vermiş kimselerdir; ancak bu şahıslar çocuklar için de ürün vermiş olmaları nedeniyle antolojide yer almışlardır. Yenisoy'un antolojide yer verdiği isimler şöyledir:

Ahmet Eminov	Mehmet Muradov
Ahmet Kadirov	Mehmet Müzekka Con
Ahmet Mehmedov	Mestan Mustafa Adalı
Ahmet Şerifov	Muharrem Tahsinov
Ahmet Tımışev	Mukaddes Akmanova-Saidova
Ali Bayramov	Mustafa Çetev
Ali Boncuk	Mustafa Göçev
Ali Durmuşev	Mustafa Kahveciev
Ali Pirov	Mustafa Muradov
Aliş Saidov	Mustafa Mutkov
Avni Veliev	Mustafa Oğuz Peltek
Celil Yunusov	Mülazım Çavuşev
Durhan Hasanov	Mümin Yusuf
Faik İsmailov	Naci Ferhadov
Hafız Abdullah Fehmi (Meçik)	Nadiye Ahmedova
Hafız İslam Ergin	Nevzat Mehmedov
Halit Aliosmanov	Niyazi Hüseyinov
Hasan Karahüseyinov	Osman Azizov
Hüseyin Kösev	Osman Sungur (Keskioğlu)
Hüseyin Rasimov	Ömer Osmanov
İsa Cebeciev	Rasim Bilazeroğlu
İshak Raşidov	Recep Küpçüev
İslam Beytullav	Riza Mollov
İsmail Çavuşev	Sabahattin Bayaramov
Kazım Memişov	Sabri Demirov
Kemal Bunarciev	Sabri İbrahim Alagöz
Lamia Varnalı	Sabri Tatov
Latif Aliev	Selim Bilalov
Latif Karagöz	Servet Tatar
Lütfi Erçin	Süleyman Yusufov
Lütfi Demirov	Şaban Mahmudov
Mehmet Behçet Perim	Şahin Mustafov
Mehmet Çavuşev	Turhan Rasiev
Mehmet Davudov	Zait İsmailov
Mehmet Fikri	

Tablo 10: "Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler" Adlı Antolojide Yer Alan Şahıslar

Bulgaristan Türkleri edebiyatı sahasında önemli çalışmaları ile bilinen bilim adamlarından Prof. Dr. Nimetullah Hafız tarafından hazırlanan *"Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatı"* adlı antoloji Bulgaristan Türk edebiyatı ürünlerinin yer aldığı bir diğer çalışmadır. Söz konusu antolojinin üçüncü cildi

çocuk edebiyatı ürünlerine ayrılmıştır. Bu eserde yer alan şahıslar hakkında hiçbir bilgi verilmemiş; isimlerinin ardından eserlerinden yapılan seçkiye yer verilmiştir. Eserde çocuk edebiyatı ürünlerine yer verilen 26 şahıs aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Ahmet Tımışef	Mümün Mustafof
Ahmet Şerifof	Naci Ferhadof
Aliş Saidof	Nadiye Ahmedova
Beyhan Nalbantof	Necmiye Mehmetova
Dinçer Halilof	Nevzat Mehmetof
Faik İsmailof	Niyazi Hüseyinof
Halim Halimof	Osman Azizof
Halil Mustafof	Ömer Osmanof
Hasan Karahüseyinof	Recep Küpçüef
İsa Cebecief	Sabahattin Bayaramof
İshak Raşidof	Sabri Demirof
Kazım Memişof	Sabri Tatof
Lütfi Demirof	Salih Baklacief
Mefküre Mollova	Selim Bilalof
Mehmet Bekirof	Şaban Mahmudof
Mehmet Hüseyinof	Şahin Mustafof
Mustafa Mutkof	

Tablo 11: "Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatı III" Adlı Antolojide Yer Alan Şahıslar

Mustafa İsen, Reyhan İsen ve Ayşe Esra Kireçci tarafından hazırlanmış olan *"Balkanlarda Türk Çocuk Şiiri" ve* Mustafa İsen ile Tuba Işınsu İsen tarafından hazırlanan *"Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri"* adlı antolojilerde diğer Balkan Türkleri ile Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı metinlerine de yer verilmiştir. Bu eserlerde Bulgaristan'da çocuk şiiri ve çocuk hikâyesi türünde öne çıkmış şahısların kısa biyografileri ve eserlerinden örnekler yer almıştır. Söz konusu antolojilerde, çocuk şiiri veya çocuk hikâyesi örnekleri ile yer alan şahıslar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Çocuk Şiirlerine Yer Verilenler	**Çocuk Hikâyelerine Yer Verilenler**
Mehmet Fikri	Rıza Mollov
Hasan Karahüseyinof	Mustafa Kahveciev
Ahmet Şerifov (Şerefli)	Kemal Bunarciev
Mülazım Çavuşev (Çavuş)	Salih Baklacıev
Niyazi Hüseyinof (Bahtiyar)	Sabri Tatov
İshan Raşidov (Mazlumkaya)	Ahmet Tımışev
Recep Küpçüev (Küpçü)	Muharrem Tahsinov
Ömer Osmanov (Erendoruk)	Nadiye Ahmedova
Mehmet Çavuşev (Çavuş)	Halit Aliosmanov
Nevzat Mehmedov (Mehmet)	Kazım Memişev
Latif Aliyev (Ali)	Mustafa Mutkov
Ali Bayramov (Bayram)	Ali Pirov

Mustafa Mutkov (Mutlu)	Latif Karagöz
Faik İsmailof (Arda)	Mukaddes Akman
Şaban Mahmudov (Kalkan)	Ahmed Mehmedov
Şahin Mustafov (Mustafa)	
Aliş Saidov (Sait)	
Latif Karagöz	
İsmail Çavuşev (Çavuş)	
Naci Ferhadov	
Turhan Rasiev	
Hüseyin Rasim Güler	
İsa Cebeciev (Cebeci)	

Tablo 12: "Balkanlarda Türk Çocuk Şiiri" ve "Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri" Adlı Antolojilerde Yer Alan Şahıslar

Yukarıda bahsedilen çalışmalarda toplam 75 şahsın, çocuklara yönelik eserleri tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmalarda yer almayan 20 şahıs ise çalışmamız kapsamında tespit edilerek Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı alanında eseri bulunan şahsiyet sayısı çalışmamızda 99 olarak belirlenmiştir.

Yukarıda bilgi verdiğimiz çalışmalarda yer almamış, ancak Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı sahasında edebî ürünlerini tespit ettiğimiz isimler şunlardır:

Haşim Semerci, Tahsin Ebuzer Can, Nefize Habip, Nurten Remzi, Mustafa Alev Kocamustafa, Mustafa Memiş Ümmetoğlu, Havva Pehlivan Özgür, Osman Solak, Mustafa Bayramali, Faik Arda, Naim Bakoğlu, Aynur Hasan, Ali Tiryaki, Sevdiye Çakır, Mehmet Keçici, Mehmet Aslan Cumalı, Şefika Çoban, Nurdan Halil Çete, Mehmet Masum, Recep Hüsamettinof, Basri Mahmudof,Fahri Tahirof Ramadanof, Süleyman Gavazof, Süleyman Özgür ve Mercan Civan.

Çalışmamızın II. bölümünde yer alan şahısların tespit edilmesinde başlıca iki yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemlerden ilki olan "Yayın Taraması" kapsamında öncelikle Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı eserlerini içeren antoloji çalışmaları taranmıştır. Tarama çalışmalarında ikinci olarak, "Filiz" gazetesinin ve "Mozaik" dergisinin tüm sayıları ile "Balon", "Hilal", "Ümit" ve "Piyoner" dergilerinin kaynakçada belirtilen muhtelif sayıları taranarak elde dilen veriler şahısların tespit edilmesinde kullanılmıştır. II. bölümde yer alan şahısların tespit edilmesi ve haklarında veri elde edilmesinde kullanılan ikinci yöntem ise "Karşılıklı Görüşme Yöntemi" olmuştur. Bu kapsamdaki görüşmelerimiz Türkiye'de ve Bulgaristan'da düzenlediğimiz araştırma gezileri kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Bu bölümünde tanıtılan çocuk edebiyatı yazar ve şairleri kronolojik olarak yaptığımız bir ayrımla üç alt başlık altında incelenmiştir; I. 1908-1944 yılları arası, II. 1944-1989 yılları arası, III. 1990'dan günümüze. Bu edebî kişiliklerin belirtilen alt dönemlerde incelenmesinde temel belirleyici, şahısların çocuk edebiyatı sahasında eser vermeye bu dönemlerde başlamaları ve eserlerini ağırlıklı olarak bu dönemlerde vermiş olmalarıdır. Bununla birlikte, şahısların çocuk edebiyatı alanındaki yaratıcılıkları açısından dönemler arasında kesin bir sınır bulunmadığını, çocuk edebiyatı eserlerini ilk kez 1944-1989 yılları arasında vermeye başlayan şahısların birçoğunun 1990'dan sonra gelişen dönemde de çocuk edebiyatı alanında eser vermeyi sürdürdüklerini belirtmek yerinde olacaktır.

Bu bölümde yer alan şahıslar hakkında belirtilmesi gereken bir diğer durum da şahısların birçoğunun sadece "çocuk edebiyatçısı" olarak nitelendirilemeyeceğidir. Bulgaristan'da ve daha genel olarak Balkanlarda yetişkinler için eser veren şahısların, aynı zamanda çocuklar için de eser verdikleri yaygın olarak görülmektedir. Bu nedenle, sadece çocuk edebiyatçısı olmamalarına rağmen birçok şair ve yazara çocuklara yönelik edebî ürünleri bulunduğu için çalışmamızda yer verilmiştir.

Bulgaristan Türkleri edebiyatında verdikleri eserlerde çocuk edebiyatı ürünleri üzerine yoğunlaşmış ve "çocuk edebiyatçısı" yönü güçlü olan edebiyatçılar ise şöyledir:

Nevzat Mehmet Fuat	Latif Karagöz
Aliş Sait	İsa Cebeci
Nadiye Ahmet	Celil Yunus Yeniköylü
Kazım Memiş	Muharrem Tahsin
İsmail A. Çavuş	Şaban M. Kalkan
Ahmet Tımış	Salih Baklacı
Mercan Civan	Kadir A. Osman
İsmail Yakup	

Tablo 13: Çocuk Edebiyatı Alanında Yoğunlaşan Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Temsilcileri

Çalışmamızda yer alan şahısların bir bölümünün edebî ürünleri, ağırlıklı olarak çocuklara yöneliktir. Söz konusu şahısların birçoğu, çocuklar için kaleme aldıkları bu ürünleri kitap halinde yayımlamıştır. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında "çocuk edebiyatçısı" olarak nitelendirilebilecek bu şahısların incelenmesinde, öncelikle kısa biyografilerine yer verilmiş, daha sonra şahısların yayımlanmış olan bütün çocuk edebiyatı kitapları elde edilerek bu eserlerinin tanıtımı yapılmış ve son olarak söz konusu şahısların çocuk kitaplarından hareketle, çocuk edebiyatı eserlerinde kullandıkları dil ve üslup özellikleri üzerine çeşitli tespitlere yer verilmiştir.

Bu bölümde kendileri ve eserleri hakkında bilgi verilen ikinci grup yazar ve şairler ise yetişkinlere yönelik edebî eser veren kişilerdir. Bu özellikteki şahısların çocuk edebiyatı ürünleri çeşitli gazete ve dergilerde tespit edilmiştir. Çocuk Edebiyatı alanında müstakil bir kitabı bulunmayan bu şahısların incelenmesinde öncelikle kısa biyografilerine yer verilmiş; tespit edilen çocuk edebiyatı ürünlerinin hangi kaynaklarda yer aldığı belirtilmiş ve bu ürünlerinden seçilen örnek ürünlere çalışmamızın "Metinler" bölümünde yer verilmiştir. Çalışmamızın kapsamı gereği, söz konusu şahısların yetişkin edebiyatına dönük eser ve faaliyetleri incelememiz dışında bırakılmıştır.

II. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında İlk Temsilciler (1908-1944)

Çalışmamızın I. bölümünde Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının tarihî gelişimi ana hatlarıyla üç dönemde incelenmiştir:

1. 1908-1944
2. 1944-1989
3. 1990-2012

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının ana dönemleri içinde çocuklar için eser veren şahsiyetlerin verdikleri eserler nitelik ve nicelik bakımından dönemlere göre önemli ölçüde değişim göstermektedir.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk evresini teşkil eden 1908-1944 yılları arasında çocuk edebiyatı alanında atılan ilk adımlar, Bulgaristan'daki Türk çocuklarının eğitimi konusunda yürütülen faaliyetler kapsamında gerçekleşmiştir. Bu nedenle, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk döneminde çocuk edebiyatı sahasında görülen temsilcilerin karakteristiğini yansıtmada, o dönemdeki Bulgaristan Türk varlığının sosyal şartlarının ve özellikle Türkçe eğitimdeki durumunun bilinmesinin yararlı olacağı kanaatindeyiz.

"Bulgaristan Krallığı Dönemi" olarak da adlandırılan 1908-1944 yıllarından önceki Prenslik Dönemi'nde (1878-1909) Bulgaristan Türkleri sosyo-kültürel anlamda Osmanlı Devleti ile tamamen

birlikte olmuşlardır. Bulgaristan Krallığı'nın ilanı ile başlayan 1908'ten sonraki dönemde ise, Bulgaristan Türkleri için sosyal hayatta olumsuz gelişmeler görülmeye başlanmıştır. 1908'den itibaren eğitim alanındaki imkanlardan giderek yoksun bırakılan Türkler için sadece 1919-1923 yılları arasındaki "Çiftçi Partisi Dönemi" olumlu geçmiştir. Bu dönemde Bulgaristan hükümetinin Türklere ve Türkiye'ye bakışı olumlu olmuş ve Türklerin hak ve özgürlükleri noktasında çeşitli kazanımlar elde edilmiştir. Ancak 1930'lardan sonra yönetime gelen diktatöryal iktidarların baskıcı politikaları neticesinde, Türk azınlığın hakları giderek azaltılmış ve bu dönemlerdeki Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı faaliyetlerinde durgunluk yaşanmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak, Bulgaristan'da Türk çocukları için eser veren şahsiyetler, çoğunlukla 1920-1930 yılları arasında varlık gösterebilmişlerdir. 1930 sonrasında, çocuk edebiyatı alanında eserine rastlanan edebî şahsiyetlerin sayısında ve edebî faaliyetlerinde ciddi bir azalma olmuştur.

1908 ile 1944 yılları arasında Bulgaristan'ın krallık olduğu dönemde Türk çocukları için eser veren şahsiyetler genellikle eğitim çalışmaları içinde bulunmuşlardır. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucu kuşağında yer alan bu ilk dönemin temsilcileri Osmanlı Devleti Dönemi'ni de yaşamış ve Osmanlı eğitim sistemine göre yetişmiş kimselerdir. Bölgede Türk egemenliğinin olduğu dönemi yaşamış olmaları ve azınlık konumuna düşen Türk toplumunun geçirdiği sosyal değişimi biliyor olmaları, ilk dönem Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin ortak özelliklerindendir. İlk dönem temsilcilerinin birçoğu, eserlerini önceleri eski harflerle vermiş; ancak 1928'de Türkiye'de yaşanan Harf Devrimi'nden sonra Latin Alfabesi'ni kullanmışlardır.

Bulgaristan'da 1908-1944 yılları arası dönemdeki çeşitli Türkçe yayınlarda çocuk edebiyatı eserlerine rastladığımız, Hafız Abdullah Meçik, Mustafa Celil, Ahmet Şükrü, Süleyman Sırrı, Mehmet Behçet Perim, Hasip Safveti Aytuna, Mehmet Masum, Mehmet Fikri, Mustafa Şerif Alyanak, Hafız İslam Ergin vb. gibi şahıslar Bulgaristan Türk'ü olmalarının yanında, birer Osmanlı aydınıdır. Bulgaristan Türk azınlığının Türk çocuklarına ve gençlerine eğitim alanında çeşitli eserler hazırlamış olan bu şahıslar, birçoğu ders kitabı olan bu eserlerinde çocuk edebiyatı türlerine de yer vermişlerdir. Bu şahısların, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının oluşumundaki katkıları doğrudan eğitim faaliyetleri ile ilişkili olmuş; hazırladıkları ders kitaplarında kendilerinin veya diğer Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı ürünleri yer almıştır. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk dönem temsilcilerinde görülen bu durum, ilk dönemde Türk çocukları için hazırlanan ders kitaplarının, çocuk edebiyatı bağlamında incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Bulgaristan'daki Türk okullarında Osmanlı Devleti'nin himayesinin giderek azaldığı ve Bulgaristan Türklüğünün eğitim alanındaki özerkliğini yitirmeğe başladığı dönemde, Bulgaristan Türk okulları için okul kitapları hazırlanamaması bir sorun haline gelmiştir. Önceleri Bulgaristan'da eski harfler ile basım yapacak matbaalar bulunmadığından okul kitapları İstanbul'dan getirilmiştir. Bu dönemdeki Türk okullarının müfredatının hazırlanmasında Türkiye ile birlikte hareket edildiği için Türk çocuklarına yönelik hazırlanan ders ve okuma kitaplarında Ömer Seyfettin, Ali Canip, Tevfik Fikret, İbrahim Alaaddin Gövsa vb. gibi Türk edebiyatı temsilcilerinin çocuk edebiyatı ürünlerine rastlamak mümkündür. Basımı Bulgaristan'da veya Türkiye'de yapılan ve ağırlıklı olarak Türkiyeli edebiyatçıların yer aldıkları bu eserlere Ali Kemal'in hazırladığı "*Türkçe Güzel Kıraat"* adlı ders kitabı örnek verilebilir.[6] Söz konusu kitapta çocuk edebiyatı ürünleri ile yer alan Türkiyeli edebiyatçılar şunlardır; Tevfik Fikret, Ömer Seyfettin, Ali Ulvi Elöve, Mehmet Emin Yurdakul ve İbrahim Alaeddin Gövsa.

Birçoğu Türkiyeli yazarlar tarafından hazırlanan ve ağırlıklı olarak Türkiyeli edebiyatçıların çocuk edebiyatı ürünlerinin yer aldığı ders kitapları, birçok bakımdan yerel şartlara uygun olmadığından, Bulgaristanlı Türk öğretmenler bir çözüm olarak, Türk okullarında kullanılacak ders kitaplarını kendileri hazırlamak zorunda kalmışladır. Başlangıçta bu kitaplar İstanbul matbaalarında, Bulgaris-

6 Ali KEMAL, *Türkçe Güzel Kıraat,* Tefeyyüz Matbaası, Filibe, 1928.

tan'da Türk matbaası kurulduktan sonra ise Bulgaristan'da basılmıştır. Okul kitaplarının hazırlanmasında Rusçuk'ta Mehmet Masum, Varna'da Osman Nuri Peremeci, Şumnu'da ise Hafız Abdullah Meçik öncü olmuştur. Bu şahıslarca hazırlanan ders kitapları, yerli ihtiyaçlara daha uygun oldukları gibi, dil bakımından eserlerde Osmanlıca'dan uzaklaşılmıştır. Bunun yanında, bu kitaplarda Atatürk Dönemi'nde gerçekleşen Dil Devrimi'nin izleri de görülmektedir.[7]

Bulgaristan'daki Türk çocuk edebiyatının, Bulgaristan Türk okullarındaki ders kitabı ihtiyacını karşılama gayretleri neticesinde oluşmaya başladığı görülmektedir. Hazırlanan kıraat kitaplarından bazılarında Mehmet Fikri, Süleyman Sırrı, Hasip Safveti, Mehmet Masum vb. gibi Bulgaristan Türklerinin çocuklar için yazdıkları hikâye ve şiirlere yer verilmiş, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı sahasında ilk temsilciler bu şekilde kendilerini göstermeye başlamıştır. Hazırladıkları ders kitaplarında kendi kalemlerinden çıkmış çocuk edebiyatı ürünlerine de yer veren şahıslar arasında Hasip Safveti Aytuna'nın *"Şen Kıraat"*[8] ve Mehmet Masum'un "*Ana Dili"*[9] adlı ders kitaplarını örnek verebiliriz. Şen Kıraat'ta yer alan *"Pis Kedi, Mart, Yaz, Ateş Böceği, Obur Çocuk"* adlı çocuk eserleri, Hasip Safveti'nin kaleminden çıkmıştır. Mehmet Masum'un "Ana Dili" adlı ders kitabında da müellifi belirtilmemiş çocuk edebiyatı ürünleri muhtemelen Mehmet Masum tarafından seçilmiş ya da yazılmıştır. Sayfalarında Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı ürünlerinin yer aldığı bir diğer eser, Süleyman Sırrı'nın hazırladığı *"Yeni Kıraat"*[10] adlı ders kitabıdır. Eserde Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucu kuşağında yer alan şahıslardan Mehmet Fikri'nin Bulgaristan Türk çocuklarına ve gençlerine yönelik şiir ve hikâyeleri yer almıştır.

Bulgaristan'da 1908-1944 yılları arasında gelişmeye başlayan Türk çocuk edebiyatı eğitim-öğretim ortamında doğmuştur. Aynı zamanda ilk dönem temsilcilerinin büyük oranda eğitimci olması, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının didaktik bir çizgide gelişme göstermesine neden olmuştur. Bulgaristan'daki Türkçe eğitim konusunda faaliyetleri olan ve hazırladıkları çocuk kitaplarında Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk yazılı ürünlerine yer veren şahıslar, çeşitli kurum ve kuruluşlar bünyesinde teşkilatlanmışlar; ortak süreli yayınlar hazırlayarak birlikte hareket etmişledir. Kurucu kuşağın birlikte hareket ettiği süreli yayınlar arasında *"Terbiye Ocağı"* dergisi önemli bir yere sahiptir.[11] Bu yıllarda, içeriğinde yer alan pedagojik yazılar ile ön plana çıkan yayınlar arasında yer alan "Terbiye Ocağı" dergisi, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı açısından oldukça önemlidir ve çocuk edebiyatının kurucu kuşağının yazılarına bu derginin sayfalarında yer verilmiştir. Dergi , *"Terbiyevi, ilmi ve içtimai mecmua"* açıklaması ile "Bulgaristan Muallimini İslamiye Cemiyeti İttihadiyesi (Bulgaristan Türk Öğretmenleri Birliği)" tarafından 1921 yılında çıkarılmağa başlamış, Şumnu'da Terakki Matbaası'nda basılmıştır.[12]

1921-1923 yılları arasında ancak on sayı çıkabilen bu derginin adı, cemiyetin 1923 tarihinde İslimye kasabasında toplanan kongrede aldığı bir karar üzerine "Bulgaristan Türk Muallimler Birliği Mecmuası"na çevrilmiş ve cemiyetin merkez heyetinin bulunduğu Varna şehrinde, yazı heyeti tarafından 1925 yılına kadar yayımlanmıştır. Yazı heyeti ve devamlı yazarları arasında; Osman Nuri Peremeci, Hafız Abdullah Meçik, Hasip Ahmet Aytuna, Mustafa Şerif Alyanak, Mehmet Masum, Osmanpazarlı İbrahim Hakkı Oğuz, Ali Avni, Ebuşinası Hasan Sabri, Hüseyin Edip ve Tayyarzade Cemil Bey bulunmuş, eğitim alanında önemli yazılar dergide yayımlanmıştır. [13]

---

7 Hakkı Abdullah MEÇİK, *Şumnu (Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı),* Hep İleri Matbaası, İzmir, 1977, ss.21-22

8 Hasip Safveti AYTUNA, *Şen Kıraat,* Tefeyyüz Matbaası, Filibe, 1931.

9 Mehmet Masum AKALIN, *Ana Dili,* Terakki Matbaası, Şumnu, 1923.

10 Süleyman Sırrı TOKAY, *Yeni Kıraat,* Tefeyyüz Matbaası, Filibe, 1928.

11 *Terbiye Ocağı Dergisi,* Bulgaristan Türk Muallimler Birliği Yayın Organı, Şumnu, 1921.

12 Hakkı Abdullah MEÇİK, age., s.69

13 Hakkı Abdullah MEÇİK, age., s.70

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk döneminde varlık gösteren ve ülkedeki ilk dönem Türk çocuk edebiyatı faaliyetleri bakımından önemli yeri olan temsilciler, çalışmamızın I. Bölüm'ünde ayrıntılı olarak tanıtılan "Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği" adlı sivil toplum kuruluşunun kurucuları veya üyeleridir. 1906'da Bulgaristan'da kurulan Türk Öğretmenler Birliği, Türk okullarında yeni yöntemin uygulanması ve çağa uygun ders kitaplarının hazırlanmasında önemli rol oynamış kurumların başında gelmektedir.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk döneminde çocuk edebiyatı alanında faaliyetleri görülen şahıslar arasında Jöntürkler de bulunmaktadır. 1878-1919 yılları arası dönemde Bulgaristan'da çıkan süreli basında eğitim ve kültüre dair konular ve çocuklara uygun yazıların birçoğu Bulgaristan'a göç etmiş Jön Türklerin çıkarmış oldukları gazete ve dergi sayfalarında yer almıştır. Jön Türklerin bazıları, çıkardıkları süreli yayınlarla, bazıları da öğretmenlik yaparak Bulgaristan Türklerinin eğitimine katkıda bulunmuşlardır.[14]

Bulgaristan'da 1908-1944 yılları arasında gelişen Türk çocuk edebiyatının çoğu eğitimci olan temsilcilerinden bazıları, çocuklara yönelik süreli yayın faaliyetlerine de girişmişledir. Bu süreli yayınlar dönemin siyasal şartları gereği uzun ömürlü olamamıştır. Bulgaristan'da Türkçe çocuk yayıncılığının filizlenmeye başladığı dönem "Krallık Dönemi"dir. Bu dönemdeki süreli çocuk yayınlarına yönelik herhangi bir akademik çalışma bulunmamakla birlikte, bazı kaynaklarda bu yıllara ait çocuk yayınlarının isimlerine rastlanmaktadır. 1909-1944 yılları arasında birer yıl yayımlanan "Çiçek" ve "Çocuk Sevinci" dergileri Bulgaristan'da Türk çocuk dergiciliğinin ilk örnekleridir. "Çiçek" 1929'da, "Çocuk Sevinci" ise 1932-1933 yılları arasında Sofya'da yayımlanmışlardır.[15] Mustafa Celil tarafından çıkarılan bu Türk çocuk dergileri dışında çocuklara ve gençlere seslenen bir diğer dergi ise 1924'te on sayı yayımlanabilen Mehmet Behçet Perim'in çıkardığı "*Altın Kalem*" dergisidir. "*Talebenin, gençlerin ve halkın uyanmasına çalışır."* açıklamasıyla çıkan dergideki yazılar, dinî ve eğitici çizgidedir ve yazar kadrosu eğitimcilerden oluşmaktadır.

Bulgaristan'da 1908-1944 yılları arası dönemde Türk çocukları için basın-yayın ve eğitim faaliyeti içinde bulunan ve bu etkinlikleri nedeniyle de Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk dönem temsilcileri olarak değerlendirdiğimiz şahsiyetler hakkında ayrıntılı bilgi vermeye geçmeden önce genel bir değerlendirme yapmak uygun olacaktır.

İlk dönem temsilcilerinin çalışmamızda tespit edebildiğimiz az sayıdaki çocuk edebiyatı ürünü, büyük ölçüde o dönemin süreli yayınları ya da hazırladıkları ders kitapları taranarak tespit edilmiştir İlk dönem temsilcilerinin büyük çoğunluğu eğitimcidir. Birçoğu doğrudan çocuk edebiyatına hasredilebilecek müstakil eserlere sahip olmamalarına karşın dönemin çeşitli süreli yayınlarında ya da çocukların anadili eğitimi için hazırladıkları ders kitaplarında kendi kalemlerinden çıkmış çocuk edebiyatı sahasında ürünlere yer vermişlerdir. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kuruluş evresini oluşturan bu döneme ait tespit edebildiğimiz çocuk edebiyatı ürünlerinin tamamına yakını çocuk şiiri türündedir.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının 1908-1944 yılları arası ilk dönem temsilcileri hakkında aşağıda daha ayrıntılı bilgi verilmiştir.

II. 1. 1. Hafız Abdullah Fehmi Meçik (1869-1945)

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk dönem temsilcilerinden biri Hafız Abdullah Fehmi Meçik'tir. Meçik, Şumnu doğumludur. Sıbyan okulunu ve medreseyi Şumnu'da okumuştur. 1885'te Bulgaristan'da ilk açılan rüştiye okuluna girmiş, aynı zamanda medrese öğrenimini de sürdürmüştür.

14 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY,*"Bulgaristan Türk Çocuklarının Anadili Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Yeri*", *Bilig,* S.24, 2003, ss.115-133

15 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., ss.3-4

Meçik, öğretmenlik, katiplik, imamlık görevlerinde bulunmuştur. Jöntürkler ile ilişki kurmuş olan H. Abdullah Meçik, Bulgaristan Türk çocuklarının anadili eğitiminde önemli çalışmaları olan Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliğinin kurucularındandır.[16]

Hafız Abdullah Fehmi Meçik'in çocuk edebiyatı alanındaki çalışmaları daha çok yayıncılık alanında olmuştur. 1909 yılında Türk okullarının kitap ihtiyaçlarının İstanbul'dan sağlanmasına yasak getirilince, Hafız Abdullah Fehmi Meçik, "Cönk", "Çeki Düzen", "Hesap", "Malumat-ı Vataniye" vb. gibi dokuz ders kitabı hazırlamıştır. Bu kitaplar ile ilgili olarak oğlu Hakkı Abdullah Meçik şunları belirtmektedir:

"1909 yılında İstanbul'da Osmanlı Matbaacılık A.Ş. Matbaası'nda basılan ilkokullarda hesap tedrisine ait kitabın adı "El Ulağı"dır. 1915 yılında Matbaa-i Hayriyye'de basılan, Bulgaristan Türk ilkokullarının üçüncü sınıflarında okunacak ikinci kitabına babam "Cönk" adını koymuştur. 1915 yılında Matbaa-i Hayriyye'de basılan, Bulgaristan Türk okullarının üçüncü sınıflarında okunacak kavait (sarf ve nahiv) kitabına babam "Çeki Düzen" adını koymuştur." [17]

İstanbul'da çıkan "Servet-i Fünun", "Maarif" ve "Mektep" dergilerine yazılar yazan Meçik, 1921 yılında çocuklar için "Yoldaş" adında bir öğrenci dergisi çıkarmıştır. "Yoldaş", Bulgaristan Türklerinin ilk çocuk dergisidir. On beş günde bir yayımlanan bu öğrenci dergisi, Şumnu'daki Terakki Matbaası'nda basılmıştır. Bulgaristan Türk basınının bu ilk çocuk dergisinde çocuk edebiyatı ürünleri de yer almış; ancak dergi altı sayı çıktıktan sonra kapanmıştır.[18]

Bulgaristan Türkleri arasında yenilik taraftarı öğretmenlerden biri olan Hafız Abdullah Fehmi Meçik, öğretmenlik hakkı elinden alınınca Almanya'da yüksek öğrenim gören oğlunun yanına gitmiştir. Orada birkaç yıl kaldıktan sonra, tekrar Bulgaristan'a dönmek istediyse de Bulgar makamları tarafından "Türk milliyetçisi" olduğu gerekçesiyle izin verilmemiştir. Bu olay sonrası Türkiye'ye gelen Meçik, 1945 tarihinde Türkiye'de vefat etmiştir.

Çocuklar için yazdığı yazıları ders kitaplarında, kendi yayını olan öğrenci dergisinde ve döneminin çeşitli süreli yayınlarında yer almıştır.

Abdullah Fehmi'nin, oğlu Hafız Abdullah Meçik tarafından yayımlanan *"Şumnu (Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı)"* adlı kitapta yer alan "Şumnu'da İftar Yemeği" adlı hikâyesi, Meçik'in çocuklar için hazırladığı "Cönk" adlı okuma kitabında yer almıştır. Söz konusu hikâye Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk döneminde en yaygın tür olan çocuk şiirinin yanında yeni gelişmeye başlayan hikâye türünün ilk örneklerinden biridir. [19]

II. 1. 2. Mehmet Masum Akalın (1874-1939)

Hayatı hakkında sınırlı bilgi bulunan Mehmet Masum Silistre'ye bağlı Arabacılar (Kolarovo) köyünde doğmuştur. İlk eğitimini Silistre'de alan Akalın, yüksek öğrenimine İstanbul'da devam etmiş, burada Üsküdar İdadisi'ni ve Fatih Medresesi'ni bitirmiştir. Bir süre Azerbaycan'da öğretmenlik görevinde bulunmuş daha sonra memleketi Bulgaristan'a dönmüştür.[20] Bulgaristan'da uzun süre öğretmenlik yapmış olan Akalın, 1923'te Şumnu'da, 1924'te Rahova'da ve 1925'te Varna'da yayımlanan "Bulgaristan Türk Muallimler Birliği" dergisinin yazarları arasında yer almıştır.[21]

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk dönemini oluşturan 1909-1944 yılları arasında Filibe ve Şumnu'da Türkçe basımevleri açılınca okul kitapları da burada basılmaya başlamıştır. Bulgaristan'da Türk okulları için basılan ilk kitap 1910 yılında Filibe'de Mehmet Masum Akalın tarafından hazırlanan "Alfabe" adlı kitaptır.[22]

---

16 Hakkı Abdullah MEÇİK, *Şumnu (Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı),* Hepileri Matbaası, İzmir, 1977.
17 Hakkı Abdullah MEÇİK, age., s.22
18 M. Türker ACAROĞLU, *Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği,* Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, Ankara, 1990, s.62
19 Hakkı Abdullah MEÇİK, *Şumnu (Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı),* Hepileri Matbaası, İzmir, 1977.
20 Niyazi Hüseyin BAHTİYAR, *Balkanlarda Türk Ünlüleri,* Bizim Anayurt Yayınları, İstanbul, 1999, s.53
21 İsmail Hakkı Tevfik OKDAY, *Bulgaristan'da Türk Basını,* Hürriyet Ofset, Matbaacılık ve Gazetecilik, İstanbul, 1970, s.45
22 Hakkı Abdullah MEÇİK, age., s.78

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucu kuşağında yer alan şahıslardan biri olan Mehmet Masum Akalın'ın çalışmaları Türkçe eğitimi üzerinde yoğunlaşmıştır. Akalın, Bulgaristan Türk okullarına kitaplar yazmış, öğretmen klavuzu hazırlamış, öğrencilere sahne oyunları kaleme almıştır. 1907 yılında Türk Öğretmenler Birliği'nin Rusçuk İkinci Kongresinde Türk dilinin arılığı ve güzelliği hakkında bir rapor sunmuş; aynı kuruluşun 10. kongresinde sunduğu "Büyük Harbin Etfal (Çocuklar) Üzerinde Büyük Etkileri" başlıklı raporu ile çocuklar üzerinde millî duygular uyanması yolunda çabaları olmuştur.[23] Mehmet Masum Akalın'ın dönemin çeşitli süreli Türkçe yayınlarında çocuklar için yazdığı eserlerine rastlanmaktadır. Bu eserlerinde sade bir dil ve anlatım ile didaktik konuları ele aldığı görülmektedir. Dönemin dinî ve millî çizgide gelişen Türk çocuk edebiyatını yansıtan *"Şehit Yavrularına"* adlı şiiri *"Deliorman"* gazetesinde yayımlanmıştır. Şiirin bir bölümü şöyledir:

"Millet için baban gitti cennete
Tevdi etti seni koca millete
Gül ağlama nazlı çocuk babana
Katlanırız biz senin için mihnete."[24]

Mehmet Masum'un araştırmalarımız sırasında elde ettiğimiz "Ana Dili"[25] adlı eski harfli ders kitabında yazar adları belirtilmemiş bazı çocuk şiirleri ve hikâyeler yer almaktadır. "Ana Dili" ders kitabında yer alan bu yazı ve şiirlerin bir bölümünün Mehmet Masum'un kendisine ait olma ihtimali de bulunmaktadır.

Mehmet Masum'un, ders kitapları dışında, çocuklara seslenen şiir ve hikâye türündeki eserleri dönemin *"Dostluk"* gazetesi ve "*Yoldaş"* dergisinde yer almıştır.

II. 1. 3. Mustafa Şerif Alyanak (1890-1959)

Mustafa Şerif Alyanak, 1890 yılında Bulgaristan'ın Vidin şehrinde doğmuş ve burada öğrenim görmüştür. Eğitimi sonrasında öğretmenlik ve gazetecilik yapmıştır. Alyanak; *"Tunca",* "*Türk Sadası", "Ahali"* ve "*Koca Balkan"* gazetelerinde ve "*Bulgaristan Türk Muallimler Birliği"* gibi dergilerde görevlerde bulunmuş ve yazıları yayımlanmıştır. Mustafa Şerif, Vidin'de "*Turan"* gazetesini çıkarmış, Güney Bulgaristan'da çıkan bazı gazetelerde de çeşitli yazıları yayımlanmıştır. Türkçü ve milliyetçi çalışmaları Bulgar makamlarınca tepki çeken Alyanak, 1930'larda Türkiye'ye göç etmiştir. Mustafa Şerif Alyanak Türkiye'de önce Edirne Bulgar Okulu'nda Türkçe öğretmenliği yapmış, sonraları Ankara'da İçişleri Bakanlığı'nda çalışmıştır.[26]

Mustafa Şerif Alyanak'ın Türkiye'deki gazetelerde şiirleri ve çeşitli konularda yazıları yayımlanmıştır. Alyanak, eğitimci yönünden gelen bir eğilim ile gazete ve dergilerde yer alan yazılarından bazılarında çocuklara seslenmiştir. Yaşadığı dönemdeki, diğer çocuk edebiyatı temsilcilerinin birçoğunda görüldüğü üzere, basın-yayın ve eğitim faaliyetleri yolu ile Bulgaristan Türk çocuklarında millî benliğin korunmasına ve geliştirilmesine çalışmıştır. Çocuklar için yazdığı şiirlerinde didaktizm ağır basmaktadır. Alyanak'ın eğitici yönü ağır basan çocuk şiirlerinden biri *"Deliorman"* gazetesinde yer alan "Çalış Yavrum" adlı şiirdir:

"Haydi yavrum, haydi kalk!
Bugün artık erken kalkmak ve çalışmak günüdür

23 Niyazi Hüseyin BAHTİYAR, age., s.53

24 Mehmet Masum AKALIN, *Deliorman Gazetesi,* 16 Mart 1925, s.1

25 Mehmet Masum AKALIN, *Ana Dili (Bulgaristan Türk İptidai Mekteplerine Mahsus Kıraat Kitabı),* Tefeyyüz Matbaası, Filibe, 1926.

26 Hasan MERCAN, *Balkanlarda Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı Antolojisi,* Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2002, s.326

Sen de çalış! Çalışmaktır yaşamanın hüneri,
Çalışanlar her hususta yürür, gider ileri.
Durma yavrum! Bak, her yerde para, kazanç doludur
Çalışmakla gidilen yol, bil ki cennet yoludur." [27]

II. 1. 4. Hasip Safveti Aytuna (1895-1980)

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucu kuşağında yer alan şahıslardan biri Hasip Safveti Aytuna'dır. Aytuna, 1895 yılında Vidin'de doğmuştur. İlk ve ortaokulu doğduğu şehirdeki Türk okulunda tamamladıktan sonra, Bursa Sultaniyesi'ne devam etmiştir. Buradan mezun olduktan sonra Bursa'da yedek subay okuluna girmiş, Birinci Dünya Savaşı'nda subay olarak Irak cephesinde bulunmuştur. 1919'da Bulgaristan'a dönen Aytuna, 1922'de girdiği Sofya Üniversitesi'nin Pedagoji Bölümü'nden mezun olmuştur. Uzun yıllar Şumnu'daki Nüvvab Okulu'nda pedagoji öğretmenliği yapmış, okul kitapları hazırlamış, şiirler yazmış, öğretmen yetiştirmiştir. Bulgaristan Türklerinin Türkçe eğitimi alanında yürüttüğü çalışmalar Bulgar makamlarının tepkisini çektiği için Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Hasip Safveti Aytuna Türkiye'ye göç ettikten sonra Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü'nde pedagoji ve psikoloji öğretmeni olarak çalışmış, bir dönem milletvekili olmuştur. Türkiye'de birçok eseri yayımlanan Hasip Safveti Aytuna, 1980 yılında vefat etmiştir.[28]

Hasip Safveti Aytuna'nın Bulgaristan Türk çocuk edebiyatındaki en önemli katkısı, Bulgaristan'da donanımlı Türkçe öğretmenlerinin yetiştirilmesi için yaptığı çalışmalardır. Aytuna, eserleri daha çok eğitimbilim alanında yoğunlaşmış olsa da bu sahada çalışmanın verdiği birikim ile çocuklar için de şiirler yazmıştır. Çocuklar için yazdığı şiirlere okul kitaplarında yer verilmiştir. Kendisinin hazırladığı *"Şen Kıraat"*[29] adlı okuma kitabı, Bulgaristan'da Latin harfleri ile Türk çocukları için yayımlanmış ilk ders kitaplarından biridir. Kitapta yer alan çocuk edebiyatı metinlerinin şair ve yazarları arasında Ali Rıdvan, İsmail Hikmet Ertaylan, Ahmet Cevat Emre, Halit Fahri Ozansoy ile Hasip Safveti Aytuna da yer almaktadır. "Şen Kıraat*"* adlı ders kitabında yer alan Hasip Safveti Aytuna'ya ait şiir ve hikâye türündeki çocuk edebiyatı metinlerinden bazılarının başlıkları şöyledir; "*Obur Çocuk, Çiftlik, Yaz, Pis Kedi ve Vazifenizi Bırakma*."

II. 1. 5. Mehmet Behçet Perim (1896-1965)

Mehmet Behçet Perim, Bulgaristan'ın Nevrokop (Gotse Delçev) kasabasının Satovça köyünde 1896 yılında doğmuştur. Edirne Sultaniyesi'nde okumuş olan Perim, öğretmenlik, okul müdürlüğü ve gazetecilik yapmıştır. Yayıncı yönü ağır basan Mehmet Behçet Perim "*Ahali*", "*Kocabalkan*", "*Bulgaristan*", "*Tuna Boyu*", ve "*Mücadele*" gazetelerini ve öğrencilere yönelik "*Altın Kalem*" dergisini çıkarmıştır. Perim, aynı zamanda, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kuruluş döneminde büyük etkisi olan Bulgaristan Türk Muallimler Birliği'nin yayın organı "*Terbiye Ocağı*" adlı derginin başyazarlarındandır. 1927'de Türkiye'ye göç eden Perim, 1965'te İzmir'de vefat etmiştir. Önceleri "Panakoğlu Mehmet Behçet" diye bilinen Mehmet Behçet, sonraları "Perim" soyadını almış ve Türkiye'de de edebî yaratıcılığını sürdürmüştür.[30]

Şiir, fıkra, hikâye, roman ve destan türlerinde edebî ürünleri bulunan Mehmet Behçet Perim'in bu eserleri çoğunluğu Türkiye'de olmak üzere, yayımlanmıştır. Perim'in doğrudan çocuklara hasredilmiş bir eseri olmamakla birlikte, dönemindeki gazete ve dergilerde çocuklara seslenen şiir ve yazıları yer almıştır. Onun çocuklar ve gençler için kaleme aldığı edebî ürünler ağırlıklı olarak şiir

27 Mustafa Şerif ALYANAK, *Deliorman Gazetesi,* S.147, Razgrat, 1925, s.3
28 Niyaz Hüseyin BAHTİYAR, *Balkanlarda Türk Ünlüleri,* C.1, Bizim Anayurt Yayınları, İstanbul, 1999, s.76
29 Hasip Safveti AYTUNA, *Şen Kıraat,* Tefeyyüz Matbaası, Filibe, 1931.
30 Basri ZİLABİD (Yay. Haz.), *Sofya Hatıraları-Mehmet Behçet Perim,* Bultürk Yayınları, İstanbul, 2012, ss.3-7

türündedir. Şairin kendisi tarafından çıkarılan "Altın Kalem" dergisinin ilk sayısında yer alan "Türk Gencine" adlı şiir, şairin çocuk şiirlerinde yoğun olarak yer alan millî duruşu yansıtmaktadır:

"*Unutma ki sen bir Türk'sün; kanında*
Kızıl Boğa'nın, Oğuz'un ruhu var.
En zorlu gün unutma ki, ardında
Seni öz kul tanıyan bir Tanrı var.

O Tanrı'nın sesi diyor: "Türkoğlu!
Hak kuvvet kaynaşıyor kolunda
Geçe kalma, çünkü yolun korkulu.
Davran, durma, şu kavgalar yolunda!"[31]

II. 1. 6. Lütfi Erçin (1902-1970)

Lütfi Erçin 1902 yılında Bulgaristan'ın Tırnova şehrinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Tırnova'da tamamlayan Erçin, Balkan Savaşı'ndan sonra küçük yaşlarda ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etmiştir. Öğrenimini Türkiye'nin birkaç şehrinde sürdürmüştür. Yüksek öğretmen okulundan mezun olan Erçin, öğretmenliğin yanısıra bir süre müfettişlik yapmıştır. Lütfi Erçin, 1970 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.[32]

Lütfi Erçin, edebiyatın özellikle şiir türü üzerinde yoğunlaşmıştır. Onun şiirlerinin çoğu çocuk şiirleridir. Bunları çocukların anlayacağı bir dille ve hece vezniyle yazmıştır. Şiirlerinde esas konuyu Bulgaristan, Bulgaristan'da geçirdiği çocukluk yıllarından kalan hatıralar ve Bulgaristan Türkleri oluşturmaktadır.[33]

Bulgaristan Türkleri şiiri sahasında önemli çalışmaları olan araştırmacılardan Mehmet Çavuş *"20. Yüzyıl Bulgaristan Türkleri Şiiri"* adlı çalışmasında Lütfü Erçin'in çocuklar için yazdığı şiirlerin 1969'yılında İstanbul'da "*Çocuk Şiirleri*" adlı bir kitap ile yayımlandığı bilgisine yer vermiştir. Çavuş, bu kitabın künyesini vermemekle birlikte bu eserde yer alan şiirlere eserinde yer vermiştir. Çavuş'un Erçin'in çocuk şiirleri hakkında verdiği bilgilerde, bu şiirlerin genellikle didaktik ve pastoral oldukları belirtilmiştir. [34]

II. 1. 7. Hafız İslam Ergin/Rüşdi (1905-1988)

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk dönem temsilcileri arasında, çocuklar için kaleme aldığı edebî ürünlerini tespit ettiğimiz şahıslardan biri Hafız İslam Ergin'dir. Hayatı hakkında sınırlı bilgi bulabildiğimiz Ergin, 1905'te Rusçuk şehrine bağlı Bızın köyünde doğmuştur. Şumnu'daki Nüvvap Medresesi'nde eğitim almış, Rusçuk'ta müftülük görevinde bulunmuştur.[35] Din dışı konularla da ilgilenen Ergin, edebiyat faaliyetleri içinde bulunmuş, eserlerinden bir bölümünde çocuklara seslenmiştir.

Hafız İslam Ergin'in 1930'lu yıllarda birkaç kitabının baskıya hazır olduğu bilinmektedir, ancak bunlardan sadece biri yayımlanmıştır. Bir hayli şiiri bulunan Ergin'in bu şiirleri basılmış bir kitap halinde okuyucuya ulaşamamıştır. Şair, 1944 sonrasının ilk birkaç yılında "*Işık"* ve "*Yeni Işık"* gazetelerinin yayın kurullarında yer almış, o dönemde yayımlanan gazetelerde edebiyat ve eğitim yazıları, şiir ve hikâyeleri, edebî eleştirileri yer almıştır. Şairin bazı şiirleri okul çocuklarına şarkı olarak öğretilmiştir.

31 Mehmet Behçet PERİM, *"Türk Gencine", Altın Kalem Dergisi,* Yıl.1, S.1, Rahova, 1923.
32 Mehmet ÇAVUŞ, *20. Yüzyıl Bulgaristan Türk Şiiri Antolojisi,* Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1988, s.114
33 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.91
34 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.115
35 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.96

Ergin, ülkede 1944'ten sonra yaşanan siyasal rejim değişikliğine uyum sağlayamamış ve bu yıllardan sonra edebiyat faaliyetleri sona ermiştir. Hafız İslam Ergin, çocuklar için de şiirler yazmıştır. Vedat S. Ahmet'in[36] özel arşivinden elde ettiğimiz Hafız İslam Ergin'in "*His Bahçesi*"[37] adlı yayımlanamamış eserinde yer alan bazı şiirler o dönemde çocuklara yönelik yazılmış sınırlı sayıdaki şiirlerdendir.

Ergin, "His Bahçesi" adlı eserinin önsözünde, eserin çocuk edebiyatı ile olan ilişkisi hakkında şu açıklamayı yapmıştır:

"His Bahçesi, iki kısım üzerine tertip edilmiştir. Birinci kısımda derc olunanlar çocuk manzumeleridir. Bu parçalar, ilk defa yazdığım manzumeler olup, esasen birer kalem tecrübesidirler." [38]

Şairin *"His Bahçesi"* adlı eserinin ikinci kısımda ise sosyal konulardaki şiirleri yer almıştır. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının ilk döneminde verilen eserlerde yoğun olarak görülen dinî ve millî temalar Hafız İslam Ergin'in çocuk şiirleri arasında da yer almaktadır. Ergin, İslam'ı çocuklara anlatırken, onların anlayacağı bir seviyeyi yakalamaya çalışmıştır:

"Ey çocuklar! İslam dinî
Pek mübarek, pek güzeldir.
İyi, fena... Her birini
İşte bize o öğretir." [39]

Ergin, "Anneciğim" adlı bir başka çocuk şiirinde kendisinden sonra da birçok Bulgaristan Türk çocuk şairinin şiirinde ele aldığı anne sevgisini, kendi döneminin dil ve üslup özellikleriyle yansıtmıştır:

"*Küçük iken beni bakan*
Pek şefkatli anneciğim.
Elbiseme süsler takan
Hakikatli anneciğim." [40]

Hafız İslam Ergin, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucu kuşağında yer alan temsilcilerin birçoğu gibi eğitimcidir. Temsilcilerinin çoğunluğu eğitimcilerden oluşan Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı ürünlerinde eğitim-öğretim temaları her dönemde yaygın olarak tercih edilmiştir. Hafız İslam Ergin de kendisinden sonraki temsilcilerin birçoğunda olduğu gibi, çocuk şiirlerinde bu konulara temas etmiştir. Ergin'in eğitim temalı çocuk şiirleri döneminin dil ve üslup özelliklerini yansıtmaktadır:

"Şu güzel mektep ki irfan ocağı,
Burada parıldar ilmin çerağı,
İnsanın nurlanır bunda dimağı,
O feyzi et bana ihsan ya Rabbi!"[41]

Bulgaristan Türk çocuk şiirlerinde hayvan ve bitki gibi doğal unsurların ele alınması yaygındır. Hafız İslam Ergin'in de kendisinden sonra gelişen Türk çocuk şiirinde sıklıkla görülecek olan bu konularda yazdığı çocuk şiirleri bulunmaktadır. "Tavşan" başlıklı şiiri bu tarz şiirlerine bir örnektir:

"Düşmanımdan dere, tepe
Demeyerek ben kaçarım.
Boynumu ben vermem ele
Dağlar, dereler yol açarım." [42]

---

36 Vedat S. AHMET, Bulgaristan Başmüftü Yardımcısı, Sofya Yüksek İslam Enstitüsü.

37 Vedat S. AHMET, Özel Arşivi, Sofya, 2011.

38 Hafız İslam RÜŞDİ, *His Bahçesi,* (Şairin yayımlanmamış bu şiir kitabının el yazması nüshası Vedat S. Ahmet şahsi kütüphanesinden temin edilmiştir) 1930, s.1

39 Hafız İslam RÜŞDİ, age. s.7

40 Hafız İslam RÜŞDİ, age. s.9

41 Hafız İslam RÜŞDİ, age. s.10

42 Hafız İslam RÜŞDİ, age., s.11

II. 1. 8. Mehmet Fikri (1908- 1941)

Çeşitli antolojilerde Bulgaristan Türk çocuklarına yönelik eser veren ilk isimler arasında yer alan Mehmet Fikri, eserlerini öğrencilere yönelik hazırladığı için bu şekilde anılmıştır. Mehmet Fikri, 1908 yılında Omurtag (Osmanpazarı) kasabasında doğmuştur. Buradaki ilk ve orta öğreniminden sonra Şumnu'daki Nüvvap Okulu'nu bitirmiştir. Fikri, Gerlovo'da öğretmenlik yaptığı yıllarda halkın ve çocukların durumuyla yakından ilgilenmiştir. Daha sonraki yıllarda Plovdiv (Filibe) ve Berkovitsa'da (Berkovice) vaiz olarak çalışmıştır. Mehmet Fikri ömrünün sonuna kadar vaiz, öğretmen ve gazeteci olarak çalışmış; yetenekli bir şair olarak tanınmıştır. Mehmet Fikri 1941 yılında Sofya'da vefat etmiştir.[43]

Mehmet Fikri'nin eserleri, çocuklardan çok gençlere seslenmekle birlikte çocukların da anlayabileceği bir dile sahiptir. Mehmet Fikri'nin şiirlerinde Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk dönemindeki dinî ve millî çizgiyi açık bir şekilde görmek mümkündür. Örneğin döneminin temel değerlerinden biri olan İslam'ı ele alan "Dinim" adlı şiirde çocuklara dinî sevdirmeyi hedeflemektedir. Bu şiirde kullandığı dil ile çocuğun seviyesine başarıyla indiği görülmektedir. "Dinim" şiirinden alınmış bazı dizeler şöyledir:

"Bir çocuğum mini mini
Dinim ak pak İslam dinî
Bir Allah'ım var imanım
Çok sağlam bir Müslüman'ım." [44]

Dinî ve millî değerlerin çocuklara aktarılmasının temel amaç olduğu ilk dönem çocuk edebiyatı eserleri arasında Mehmet Fikri'nin çocuk şiirleri bu işlevi başarıyla yerine getirir niteliktedir. Çocuklara besmeleyi anlatan diğer bir şiirinde Mehmet Fikri'nin çocuk şiirindeki bu işlev görülmektedir:

"Her akşam her gece
Yatağa girince
Gönülden gizlice
Derim hep bismillah."[45]

Mehmet Fikri'nin çocuk ve gençlere yönelik şiirlerinde, genç kuşağı millî duygularla donatmak isteği de göze çarpmaktadır. Fikri'nin dili, yazıldığı döneme göre oldukça sade ve anlaşılır bir yapıdadır. Onun gençlere seslendiği şu dizeleri okuyucusuna millî görevler yüklemektedir:

"Korkma yürü, ümidisin milletin
Her maniyi yıkar, ezer himmetin

Uyan uyan bu girdaptan uzaklaş
İlerleyen milletlere koş yaklaş."[46]

Mehmet Fikri'nin çocuklar için hazırlanmış müstakil bir eseri bulunmamaktadır. Mehmet Fikri'nin şiirlerini içeren eseri, vefatından sonra, eşi tarafından *"Mehmet Fikri'den Türk Gençlerine Güzel Şiirler"* adıyla Şumnu'da yayımlanmıştır.[47] Mehmet Fikri'nin çocuklara seslenen eserleri dönemin Türkçe ders kitaplarında ve süreli yayınlarında yer bulmuştur. Örneğin, Bulgaristan'ı anlatan "Yaşa Var ol Bulgaristan" şiiri Süleyman Sırrı'nın hazırladığı *"Yeni Kıraat"* adlı ders kitabında yer almıştır. Bulgaristan Türkleri tarafından yazılmış Bulgaristan temalı şiirler arasında en bilinenlerden biri olan şiirin bir dörtlüğü şöyledir:

---

43 Vedat S. AHMET, *Mozaik Dergisi,* Yıl.2, S.14, Şumnu, Aralık, 2008, ss.7-9

44 Vedat S. AHMET, *Mehmet Fikri, Şiir ve Hikâyeler* (Neşreden: Halil Uzunoğlu), Bursa, 2003, s.44

45 Vedat S. AHMET, age., s.45

46 Lütfiye FİKRİ, *Mehmet Fikri'den Türk Gençlerine Güzel Şiirler,* Terakki Matbaası, Şumnu, 1947, s.30

47 Lütfiye FİKRİ, age. s.40

"Hepimizin öz anası
Sensin güzel, şirin vatan!
Gönlümüzün hep duası:
Yaş var ol, Bulgaristan!"[48]

Mehmet Fikri'nin çocuklara yönelik eserleri büyük oranda şiir türünde olmakla birlikte, az sayıda hikâye türünde eseri de bulunmaktadır. Fikri'nin dinî ve eğitici bazı hikâyelerinin o dönemde basılan bazı çocuk yayınlarında yer aldığı görülür. Bu eserlerine namazın önemini işleyen "Hz. Ömer ile Çocuk" adlı hikâye ile cömertliği tavsiye eden "Ahmet Ağa'nın Vasiyeti" adlı hikâyesi örnek verilebilir. Bu hikâyeler Mehmet Fikri imzasıyla, Süleyman Sırrı'nın ilkokul öğrencileri için hazırladığı "Yeni Kıraat" adlı ders kitabında yayımlanmıştır.

Şair, eğitimci olması nedeniyle en güzel şiirlerinde okul çocuklarına seslenmiştir. Büyük bir kısmı "İntibah" ve "Medeniyet"te olmak üzere "Dostluk", "Yarın", "Rehber", "Havadis" ve "Açık Söz" gazetelerinde ve Bulgaristan'daki Türk okulları için hazırlanan ders kitaplarında Mehmet Fikri'nin birçok yazı, şiir ve hikâyesi yayımlanmıştır.[49]

II. 1. 9. Mustafa Oğuz Peltek (1910-1956)

Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatının ilk döneminde, millî temalı çocuk şiirleriyle öne çıkan isimlerden biri Mustafa Oğuz Peltek'tir. 1910 yılında Kırcaali'de doğan Peltek, eğitim hayatına Bulgaristan'da başlamış, ancak Türkiye'ye göç edince yüksek öğrenimine İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde devam etmiştir.[50]

Mustafa Oğuz Peltek, Türkiye'ye göç ettikten sonra da gazeteciliğini sürdürmüştür. Lüleburgaz'da çıkan "Özdilek", Babaeski'de çıkan "Trakya Postası" ve "Anayurt" gazetesinin kuruculuğunu ve başyazarlığını yapmıştır. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'nda tercüman olarak çalışmış olan Peltek, 1956'da vefat etmiştir.[51]

Gençlik yıllarını Bulgaristan'da geçiren Mustafa Oğuz Peltek, birkaç genç gazeteciyle birlikte, 1929 yılında Bulgaristan Türklerinin ilk çocuk dergilerinden biri olan "Çocuk Sevinci" adlı dergiyi çıkarmıştır. Derginin ilk sayıları Bulgar makamlarının tepkisini çekmemek için doğrudan *"Detska Radost"* adlı bir Bulgar çocuk dergisinin çevirisi halinde yayımlanmıştır. Daha sonraları bu dergide Bulgarca'dan Türkçe'ye bazı şiirlerin çevirileri yapılarak yayımlanmıştır. "Çocuk Sevinci" dergisi birkaç sayı yayımlanabilmiştir.[52]

Mustafa Oğuz Peltek'in daha çok şiir türünde yoğunlaşan çocuk edebiyatı ürünlerinde, genel olarak, Türk çocuklarına milliyet bilinci kazandırmaya çalıştığı görülmektedir. "*Turan"* gazetesinde yayımlanan "*Bize İzgi Diyor Ki*" adlı şiiri, Peltek'in millî içerikli çocuk şiirlerine bir örnektir:

"*Yıllardır şu çorak yurt,*
Gür sesini bekledi.
Yıllardır Yüce Bozkurt
'Uyan artık sen' dedi.

Bilgi, duygu, sevgi saç!
Yenilik yollarına...
Bu 'Yeni doğuşu' aç

48 Süleyman Sırrı TOKAY, *Yeni Kıraat,* Tefeyyüz Matbaası, Filibe, 1937, s.23
49 Vedat S. AHMET, "*Şumnu'daki Nüvvap Medresesinin Yetiştirdiği Şairler" Sofya Yüksek İslam Entitüsü Yıllığı,* S.1, Sofya, 2011, s.132
50 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.102
51 Niyazi Hüseyin BAHTİYAR, age., ss.201-202
52 M.Türker ACAROĞLU, age., s.11; Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.4

Öz gücünle yarına." [53]

Turan gazetesinde yer alan bir diğer şiirde Peltek, bu kez Türk gençliğine seslenmektedir:

"Korkma asla bir şeyden biz ki alev nesliyiz
Dün de biz, bugün de biz, evet yarın gene biz:

Tarihten aldığımız yaratıcı bir hızla,
Bize çağıran sese sevinçle varacağız." [54]

Mustafa Oğuz Peltek'in doğrudan çocuklara yönelik verdiği eserler gazete ve dergi sayfalarında yer almış olup kitaplaştırılmamıştır. *"Anayurt"* gazetesinde yer almış olan, millî temaların çıktığı bir çocuk şiirinde, Anne sevgisini çocuk bakış açısı ile şöyle dile getirmektedir:

"Anne, çok seviyorsun da
Üşümiyeyim diye geceleri
Örtüyorsun üstümü
Değil mi, anne?
Ninni söylüyorsun bana
Çabuk uyuyayım da
Çabuk büyüyeyim diye
Değil mi, anne?"[55]

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının 1908-1944 yılları arasını kapsayan döneminde yukarıda kendilerinden bahsedilen şahsiyetler dışında Süleyman Sırrı, Osman Nuri, Ahmet Şevki, Süleyman Salih ve Mustafa Celil Kalgay gibi şahsiyetlerin de Türk çocuk edebiyatına katkı sağlayan çalışmaları olmuştur. Söz konusu isimlerin ortak özelliği Bulgaristan Türklerinin Türkçe eğitimi konusunda çalışmalar yürütmüş olmalarıdır. Birçoğu öğretmen olan bu şahıslar, ders vermenin yanında, Türk okullarının ihtiyacı olan ders kitaplarını da hazırlamışlardır. Bu şahsiyetlerin birçoğu Bulgaristan Türk Muallimler Birliği gibi Türk eğitim kuruluşlarında etkinliklerde bulunmuştur. İlk dönem temsilcilerinden Mehmet Behçet Perim, Mustafa Celil, Mustafa Oğuz Peltek ve Hafız Abdullah Fehmi Meçik gibi isimlerden Türk çocukları için süreli yayınlar çıkaranlar da olmuştur.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk dönem temsilcileri arasında yer verilen şahsiyetler, Bulgaristan Türk çocukları için yürüttükleri eğitim alanındaki çalışmalar ile Bulgaristan'da yeni gelişen Türk çocuk edebiyatının da gelişme alanı bulmasına katkı sağlamışlardır. Söz konusu ilk dönem temsilcilerinin eserleri ve faaliyetleri neticesinde gelişmeye başlayan millî ve dinî çizgideki Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı, ülkede 1944'te gerçekleşen sosyalist devrim ile kesintiye uğramış; dolayısıyla ilk dönem temsilcilerinin edebiyat faaliyetleri sonraki dönemde yok denecek derecede azalmıştır. İlk dönem temsilcilerinin birçoğu Türkiye'ye göç etmiş, birçoğu da yeni rejimi benimsemeyip edebiyat faaliyetlerine son vermiştir. Bununla birlikte ilk dönem temsilcilerinden birkaçının ise yeni dönemin edebiyat anlayışına ayak uydurarak edebî faaliyetlerini sürdürdükleri görülmüştür.

II. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı Temsilcileri (1944-1989)

1944 yılında Bulgaristan'da gerçekleşen sosyalist devrim ülkenin siyasal rejimini olduğu gibi, sosyal hayatını da doğrudan etkilemiştir. Sosyalist devrim sonrası toplumsal hayatta görülen deği-

53 Mustafa Oğuz PELTEK, *Turan Gazetesi,* S.2, Kırcaali, 1932, s.2
54 Mustafa Oğuz PELTEK, *Turan Gazetesi,* S.9, Kırcaali, 1932, s.4
55 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.143

şimden Bulgaristan Türkleri de büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Bu dönemde Bulgaristan'daki Türk varlığını ilgilendiren en önemli gelişme ise ülkedeki Türkçe eğitimin uzun yıllardan sonra tekrar serbest bırakılmış olmasıdır.

Bulgaristan'da 1944'te başlayıp 1970'lere kadar devam eden Türkçe eğitim, şekil olarak Türkçe, içerik olarak Sosyalist bir çizgide gerçekleşmiş ve devlet tarafından yürütülmüştür. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında 1944-1989 yılları arasında tespit edilen çocuk edebiyatçılarının büyük bir bölümü, ülkede 1970'lere kadar devam eden sosyalist eğitim sistemine göre yetişmiş kimselerdir. Ülkede 1944 sonrası başlayıp yaklaşık yirmi yıl süren sosyalist Türkçe eğitim, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında sosyalist şair ve yazar kadrosunun ve bu edebiyatın okuyucu kitlesinin yetişmesini sağlamıştır. Bulgaristan'da Türkçe eğitimin gelişme gösterdiği 1944-1989 arası dönemin ilk yılları, Türk çocukları için eser veren şahıslar bakımından en verimli dönem olmuştur. Ülkedeki Türkçe eğitim sürecinin bir sonucu olarak yetişen yazar ve şair kuşağı, bu dönemde eserlerini yayımlama imkanı bulmuştur. 1944-1989 yılları arası, Bulgaristan'da Türk çocukları için verilen eser sayısı bakımından da en verimli dönemdir. Bu dönemde çocuklar için verdiği eserler ile öne çıkan Bulgaristan Türk'ü şair ve yazarlar arasında; Nevzat Mehmet Fuat, Mehmet Çavuş, Ahmet Şerif, Niyazi Hüseyin, İshak Raşit, Nadiye Ahmet ve Salih Baklacı gibi şahıslar sayılabilir. Bu şahıslar arasında Nevzat Mehmet Fuat, Mehmet Çavuş, İshak Raşit ve Ahmet Şerif çocuk şiirleri ile öne çıkarken; Nadiye Ahmet, Salih Baklacı, Ahmet Tımış ve İsmail Yakup çocuk hikâyeleri ile öne çıkmışlardır.

Bulgaristan Türkleri çocuk debiyatında tespit edilen şahıslar çalışmamızda üç dönemde incelenmiştir:

1. 1908-1944 Yılları Arası İlk Dönem Temsilciler
2. 1944-1989 Yılları Arası Sosyalist Dönem Temsilcileri
3. 1990'dan Günümüze Demokratik Dönem Temsilcileri.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının başlıca üç dönemde incelediğimiz temsilcileri arasındaki etkileşim, özellikle birinci ve ikinci dönem temsilcileri arasında oldukça sınırlı olmuştur. Bir başka deyişle, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının birinci döneminde tespit edilen şahısların, çocuk edebiyatı sahasındaki faaliyetlerine, 1944'ten sonra başlayan ikinci dönemde rastlamak oldukça güçtür. Benzer şekilde Sosyalist Dönem temsilcilerinin de 1944 öncesi kuşak ile doğrudan bir edebî ilişkisi bulunmamaktadır. 1944'ten sonra başlayan dönemde Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında görülen şahıs kadrosu büyük ölçüde değişmiş, ilk dönem çocuk edebiyatçılarının eserlerinde görülen dil ve üslup özellikleri ile işledikleri konular terk edilmiştir. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının birinci ve ikinci dönem şahıs kadrosunda görülen bu değişimin çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenler arasında ülkede 1930'lardan 1944'e kadar iktidarda olan Diktatörlük Yönetimi'nin Türkçe eğitimi tamamen yasaklamış olması önemlidir. Ülkede görülen bu Türkçe yasağı, ilk dönem temsilcilerinin çocuk edebiyatı alanında yürüttükleri çalışmaların diğer döneme taşınmasına engel oluşturmuştur. İlk dönem temsilcilerinin ikinci dönemde varlık gösterememesindeki diğer engel ise ilk dönem temsilcilerinin 1944 sonrası Bulgaristan'da yerleşen sosyalist rejimi ve edebiyat anlayışını benimseyememiş olmalarıdır. Bu özellik nedeniyle Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ikinci döneminde yer alan çocuk edebiyatçıları, ağırlıklı olarak, ilk kez bu dönemde varlık göstermeye başlamış kimselerdir. Sosyalist rejim kendi çocuk edebiyatçılarını kendisi yetiştirmiştir. Ülkede sosyalist rejim 1944'te başlamasına rağmen, ilk çocuk eserlerinin 1950 ve 1960'lı yıllarda verilmeye başlaması, ilk çocuk edebiyatçılarının bu süre içinde sosyalist eğitim sisteminde yetişmesi ile ilişkilidir.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının ikinci döneminin (1944-1989) özellikle 1950-1960 yılları arasında Bulgaristan Türk çocuk edebiyatçılarının çok sayıda eseri devlet tarafından basılmıştır. Bu dönemde Türk çocuk edebiyatçılarının başta çocuk şiirleri olmak üzere, çocuk hikâyeleri, çocuk piyesleri vb. türlerdeki kitapları devlete ait olan Narodna Prosveta (Halk Eğitimi Yayınevi) tarafından

yayımlanmıştır. 1969'dan sonra ise, Türkçe'nin eğitimde etkisini yitirmeye başlaması sonucu Türk çocuk edebiyatı alanındaki yayın faaliyetleri de yavaşlamıştır.

Sosyalist Dönem'de çocuk edebiyatı ürünleri bulunan Türk çocuk edebiyatçıları için eserlerini yayımlamanın yollarından biri de o dönemde faaliyet gösteren süreli çocuk yayınları olmuştur. Türk çocuk edebiyatının sosyalizm etkisinde gelişen 1944-1989 yılları arasında, Türk çocukları için iki büyük gazete faaliyet göstermiştir. Bu gazetelerden ilki 1947-1960 yılları arasında yayımlanan ve geniş okuyucu kitlesine ulaşan "*Eylülcü Çocuk*" adlı sosyalist çocuk gazetesidir. Sosyalist Dönem'de görülen diğer çocuk gazetesi ise 1966-1968 yılları arasında sosyalist çizgide yayımlanan "II. dönem Filiz" gazetesidir.[56] Bu gazetelerin yanında, kısa süreli yayımlanan "Piyoner" çocuk dergisi de bulunmaktadır. 1944-1989 yılları arasındaki Türk çocuk edebiyatçılarının büyük çoğunluğu çocuk edebiyatı ürünlerini ilk kez bu yayın organlarında yayımlamışlardır.

Bulgaristan'da 1944-1989 yılları arası dönemde varlık gösteren Türk çocuk edebiyatçılarının ortak özelliği, Bulgaristan'da bu yıllarda hüküm süren rejimden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmiş olmalarıdır. Bu etki, şahısların verdikleri çocuk edebiyatı ürünlerine büyük ölçüde yansımış ve bu yıllarda yayımlanan Türk çocuk edebiyatı eserlerinin büyük bir bölümünde sosyalist ideolojiye yer verilmiştir. İlk dönem temsilcilerinin aksine, II. dönemdeki şahıslar dinî ve millî kavramlara eserlerinde yer vermemişlerdir. Eserlerinin mevcut sosyalist sistem içinde yayın imkanı bulabilmesi için sosyalist kavramları çoğu kez zorla eserlerine taşımışlardır.

Bu dönemde sadece çocuklar için yazanlar olduğu gibi, yetişkinler için yazan şahısların da birçoğunun çocuk edebiyatı ürünleri kaleme aldıkları görülmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının II. döneminde, verdikleri çocuk edebiyatı ürünleri ile varlık gösteren şahıslar hakkında aşağıda ayrıntılı bilgi verilmiştir. Şahısların isimlerinin yanında Sosyalist Dönem'de kullandıkları adları da ayraç içinde gösterilmiştir.

II. 2. 1. Ahmet Emin Atasoy (Ahmet Eminof)

Ahmet Emin Atasoy 1944 yılında Eskicuma'ya (Tirgovişte) bağlı Krepça köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde bitirmiştir. Popköy (Popovo) Tarım Meslek Okulu'nda okumuştur. Sofya Üniversitesi'ne bağlı olan Şumnu Yüksek Pedagoji Enstitüsü'nde okuduktan sonra, Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı'nda dışarıdan öğrenimini tamamlayarak mezun olmuştur. Ahmet Emin, bir süre Sofya Radyosu'nda çalıştıktan sonra öğretmenlik yapmıştır.[57] 1989 yılında Turkiye'ye göç eden Ahmet Emin, Bursa'ya yerleşmiştir.

Ahmet Emin, Türkiye'de "Atasoy" soyadını almıştır. Bursa'da öğretmenlik yapmış olan şair, Çocuk Edebiyatının şiir türünde ürünler vermiştir. Ahmet Emin Atasoy, yaşadığı dönem itibariyle Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının ikinci dönem temsilcileri arasında yer almasına rağmen, çocuk edebiyatı eserleri ağırlıklı olarak Türkiye'de ve Demokratik Dönem'de yayımlanmıştır. Atasoy'un çocuk şiirleri yoğun olarak Demokratik Dönem'de Bulgaristan'da yayımlanmakta olan "Filiz" gazetesi, "Hak ve Özgürlükler" gazetesi ve "Mozaik" dergisinde yer almıştır. Çocuklar için yazdığı şiirleri Türkiye'de 2001 yılında *"Sevgi Denizi"* adıyla kitaplaştırılmıştır.[58]

Ahmet Emin Atasoy'un "Sevgi Denizi" adlı şiir kitabındaki şiirlerde görülen başlıca temalar arasında; eğitim, doğa ve hayvan sevgisi, anadili sevgisi, göçmenlik ve çeşitli erdemler yer almaktadır. Atasoy'un çocuk şiirlerinde çocuk dünyasından alınmış konular öne çıkmaktadır. Atasoy, bu şiirlerinde çocukların hayatlarına ilişkin izlenimleri, çocuk gözüyle ve çocukların algısı ile vermeye çalışmıştır.

---

56 "II. Dönem Filiz Gazetesi" adlandırmasının nedeni, 1992'den sonra tekrar yayımlanmaya başlayan Filiz Gazetesi'nin sosyalist çizgiden uzaklaşmış olmasıdır.

57 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 2 Nisan 1993, s.4; Sofya, 28 Şubat 2002, s.6

58 Ahmet Emin ATASOY, *Sevgi Denizi (Çocuk Şiirleri),* Nesin Yayınevi, İstanbul, 2011.

Ahmet Emin Atasoy'un "Sevgi Denizi" adlı 92 sayfalık şiir kitabında 57 çocuk şiiri yer almıştır. Bu şiirlerden birçoğunda çocuk dili kullanılmıştır:

Ben henüz bir çocuğum
Ama düşlerim büyük;
Renklerinde ne kin var,
Ne de kötülük.[59]

Atasoy, çocuk şiirlerinde ağırlıklı olarak dörtlüğü tercih etmiş olmakla birlikte, birkaç çocuk şiirinde serbest şekli de kullanmıştır:

Bahar,
Kuşlarla neşeli.
Kuşları coşturan
Bahar.
Kafamda hep
Bugüne dek
Yanıt bekler bir soru var:
Kuşlar mı baharı getirir,
Yoksa kuşları getiren mi bahar?[60]

II. 2. 2. Ahmet Kadir (Ahmet Kadirof)

Ahmet Kadir 1948 yılında Kırcaali'nin Mahmutça (Strahil Voyvoda) köyünde doğmuştur. İlkögretim ve lise öğreniminden sonra Sofya Üniversitesi Slav Dilleri Fakültesi'nden mezun olmuştur. Mezuniyeti sonrasında bir dönem öğretmenlik yapmış, ancak Bulgaristan'da Türkçe yasaklanınca, geçimini Kayacık'ta (Dimitrovgrat) işçilik yaparak sağlamıştır. Kadir, 1990 yılında tekrar öğretmenlik mesleğine dönmüştür.[61]

Ahmet Kadir, edebiyatın şiir türü üzerinde yoğunlaşmıştır. 1994'da *"Gurbet Kuşları"* ve 1999'da "*Nazar Boncuğu*" adıyla şiir kitapları yayımlanan şair, şiirlerinde ağırlıklı olarak yetişkinlere seslenmekle birlikte, çocuklar için yazdığı şiirler de mevcuttur. Çocuklara yönelik yazdığı şiirlerinden bir bölümü Demokratik Dönem'de yayımlanan Filiz gazetesinde yer almıştır.

II. 2. 3. Ahmet Mehmet (Ahmet Mehmedof)

Ahmet Mehmet, 1942 yılında Kırcaali'ye bağlı Koşukavak yakınındaki Kıyılar (Kamenka) köyünde doğmuştur. Kırcaali Türk Öğretmen Okulu'nda öğrenim gördükten sonra, köyünde öğretmenlik yapmıştır. Bulgaristan yönetiminin "Bulgarlaştırma" çalışmaları sonucu öğretmenlikten alınmış ve geçimini köyün tarım kooperatifinde çalışarak sağlamıştır. Mehmet, 1990'dan sonra tekrar öğretmenlik mesleğine dönmüştür.[62]

Ahmet Mehmet'in edebiyata ilgisi öğrencilik yıllarında başlamıştır. Edebiyata şiir ile başlayan Ahmet Mehmet, hikâyeleri ile dikkat çekmiştir. Hikâyelerinin bir bölümü "*Kır Çiçekleri*" adı altında 1997'de yayımlanmıştır. İkinci hikâye kitabı *"Sen Benimsin"*[63] 2002'de yayımlanmıştır. Ahmet Mehmet'in üçüncü kitabı ise "*Ve Varız*"[64] adlı şiir kitabıdır. Yazarın kitaplarında yer alan hikâyeleri ve şiirleri yetişkinlere yöneliktir. Az sayıdaki çocuk şiiri ve hikâyesi örneği süreli yayınlarda tespit edilmiş olup çalışmamızın "Metinler" kısmında verilmiştir.

---

59 Ahmet Emin ATASOY, age., s.7
60 Ahmet Emin ATASOY, age., s.59
61 *Filiz Gazetesi,* 10 Şubat 1995, Sofya, s.4
62 *Filiz Gazetesi,* 14 Mayıs 1993, Sofya, s.4
63 Ahmet MEHMET, *Sen Benimsin (Hikâyeler),* Aydın-2 Yayınevi, Sofya, 2002.
64 Ahmet MEHMET, *Ve Varız (Şiirler),* Expres Print, Sofya, 2003.

II. 2. 4. Ahmet Şerif Şerefli (Ahmet Şerifof)

Ahmet Serif Şerefli, 1926 yılında Razgrat iline bağlı Tsar Kaloyan (Torlak) kasabasında doğmuştur. İlk öğrenimini köyünde, ortaokulu Razgrat'ta okumuş; Şumnu'daki Nüvvap Okulu'na devam etmiştir. 1953 yılında gazeteciliğe başlayan Şerefli, "Eylülcü Çocuk", "Halk Gençliği", "Yeni Işık" gazeteleri ve "Yeni Hayat" dergisinde çalışmıştır. Bu yayınların edebiyat ve kültür kısımlarında yazıları yayımlanmıştır. İlk şiirleri *"Müjde"* başlığı altında 1960'ta yayımlanmıştır. 1963'te *"Azın Çoğu"* adlı şiir kitabı, 1966'da *"Şirin"* adlı büyük hikâyesi yayımlanmıştır. 1969'da Ahmet Şerif'in, "*Üçüncü Adım*" başlığıyla yayımlanan şiir kitabı, Sosyalist Dönem'de Bulgaristan'da Türkçe olarak basılan son kitaplar arasındadır.[65]

1989'daki zorunlu göç sırasında Türkiye'ye yerleşen Ahmet Şerif, Türkiye'de "Şerefli' soyadını almış ve Türkiye'deki eserleri bu isimle yayımlanmıştır. Türkiye'de Bulgaristan Türklüğü hakkında birçok çalışması yayımlanmış olan Şerif, 2000 yılında vefat etmiştir.

Ahmet Şerif, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı alanında ilk antolojiyi hazırlayan isimdir. Şerefli'nin edebî faaliyetleri ağırlıklı olarak yetişkinlere yönelik olmasına karşın, Bulgaristan'da 1944-1955 yılları arasındaki dönemde gelişen Türk çocuk şiirlerinin yer aldığı ilk antolojiyi hazırlamış olması, ona bu edebiyat içinde önemli bir yer kazandırmıştır.

Bulgaristan Türkleri çocuk şairlerinin ilk şiir derlemesi 1962 yılında Ahmet Şerif tarafından *"Dünya Bizim, Biz Dünyanın Çocukları"*[66] adıyla yayımlanmıştır. Ahmet Şerif'in çocuk edebiyatı çerçevesinde değerlendirilebilecek diğer eseri *"Vatan Sevgisi"*[67] adllı yine bir antoloji olan çalışmadır. Şerif'in bu çocuk eserlerini genel hatlarıyla şu şekilde tanıtmak mümkündür:

"Dünya Bizim, Biz Dünyanın Çiçekleri" adlı şiir seçkisi Bulgaristan Türklerinin çocuk şiiri alanında antoloji tarzında hazırlanmış ilk çalışmadır. Şerefli bu çalışmasında kendisine ait yirmi yedi şiirle birlikte, Niyazi Hüseyin'in on dört, Recep Küpçü'nün iki, Mehmet Çavuş'un on ve Sabahattin Bayram'ın dört çocuk şiirine yer vermiştir. Eser 1962'de Narodna Presveta (Halk Eğitimi Yayınevi) tarafından yayımlanmış 110 sayfalık bir antolojidir. Küçük boy olarak yayımlanmış olan kitabın kapağında, bir kitabın ortasında biten iki çiçek tasvir edilmiştir.

Şerefli, *"Dünya Bizim, Biz Dünyanın Çiçekleri"* adlı antolojide yer alan bu ilk dönem çocuk şiirlerinde, içinde bulunduğu dönemin siyasal şartlarının da etkisiyle çocuklara resmî ideolojiyi sevdirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de didaktik bir dil kullanmaktan özenle kaçınmış; barış, eşitlik ve sosyalizm gibi konuları çocukların seviyelerine uygun bir dille işlemiştir. *"Dünya Bizim, Biz Dünyanın Çiçekleri"* adlı şiir kitabında yer alan "Oktobr", "Piyoner" ve "Ana" gibi şiirleri sosyalist temaların belirgin olduğu çocuk şiirleri arasındadır:

Oktobr

Anlar babacığım, bu oktobr nedir?
Neden bugün böyle bayram edilir?
İnsanlardan başka sokaklar bile
Bayramlıklarını bugün giyinir?
...
Odur Afrika'nın kapısını çalan
Ve de Aydan haber verecek olan

Ana

Ben bir yana attım tahta atımı
Oyunları, hırçınlığı unuttum
Kitaplara bağladım hayatımı
Adamlığın aydın yolunu tuttum.
...
Komunizmle kötüden arınarak
Varacağız, bu güneşli hakikat

65 Mehmet ÇAVUŞ, *"Ahmet Şerif'i Anımsamak", Tuna Dergisi Ahmet Şerif Şerefli Özel Sayısı,* Yıl.12, S.119-120, İstanbul, 2007, ss.5-24

66 Ahmet ŞERİFOF, *Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri (Çocuk Şiirleri Antolojisi),* Narodna Prosveta, Sofya, 1962.

67 Ahmet ŞERİFOF *Vatan Sevgisi (Çocuk Şiirleri Antolojisi),* Narodna Prosveta, Sofya, 1966.

Bu zaferin adı büyük Lenin'dir!
Odur Oktobr ateşini yakan! [68]

Şuuru durulmuş insan olarak
Varmak insana en büyük mükafat [69]

Şairin yaratıcılığının ilk dönemlerinde ağırlık verdiği çocuk şiirlerinde dönemin siyasal şartları gereği sosyalist konulara ağırlık verdiği görülmektedir. Bu durum Şerif'in çocuk şiirlerinin ideolojik bir çizgiye kaymasına neden olmuştur.

Şair antolojilerde yer verdiği ideolojik içerikten uzak çocuk şiirlerinden bazılarında çocuk dilini yakalamayı başarmıştır. *"Ben Neyim?"* şiiri bu tarz şiirlerine bir örnektir. Şair çocuk şiirlerinde manzum hikâyeyi de denemiştir. *"Dünya Bizim, Biz Dünyanın Çiçekleri"* adlı antolojide yer alan "Mustafacık" , "Sihirli Kalemin Hikâyesi" ve "Haylaz Ayvaz" adlı şiirleri manzum hikâye tarzındaki şiirlerindendir. Manzum hikâye tarzındaki şiirlerin tamamı didaktiktir.

Şairin bir diğer çocuk edebiyatı eseri olan "Vatan Sevgisi" adlı çocuk şiirleri antolojisi 1966'da Narodna Presveta tarafından yayımlanmış 164 sayfalık bir eserdir. "*Kitabın adı kapağın ortasına beyaz fonun üzerine siyah harflerle yazılmıştır. Sağ alt köşede Narodna Prosveta'nın amblemi vardır. Bu amblem açık kitabın içinde büyük D ve İ harflerinin Bulgarcalarının yer almasıyla oluşturulmuştur. Çevrelerinde bir de daireden dolgu vardır. Kitabın arka kapağı mavi ve beyaz renklerdedir. Bu kitap bir çocuk şiirleri antolojisidir. Bu kitapta Türk ve Bulgar şairlerin şiirleri yer almaktadır. Antolojide bazı şairlerin birden çok şiirine yer verilmiştir. Şiirlerde sosyalist rejimin getirdiği dostluk ve güzellik, geçmişteki savaşlar, yeni rejime bağlı olan insanların çalışkanlığı ve Bulgaristan'ın güzellikleri anlatılmıştır*.[70]

Çocuklara ve gençlere yönelik olarak tamamı Türkçe olarak hazırlanmış antolojide her şairin adının altında bir şiir verilmiştir. Birden fazla şiirine yer verilen şairlerin şiirleri arka arkaya verilmemiş, aralara serpiştirilmiştir. Kitapta 123 şiir yer almaktadır. Türkçe şiirlerine yer verilen şairler şunlardır; Hasan Karahüseyinof, Ahmet Şerifof, Şahin Mustafof, Nevzat Mehmedof, Latif Aliyef, Durhan Hasanof, Niyazi Hüseyinof, Aliş Saitof, Reçep Küçüef, Mehmet Çavuşef, Lütfi Demirof ve Bayramali Kamilef."[71]

Kitabın 160-162. sayfaları arasında içindekiler sayfaları yer almaktadır. Sonraki sayfada kitapla ilgili Bulgarca yazılmış kitabın fiziksel özellikleri ve son sayfada da kitabın dört cümlelik Bulgarca tanıtımı bulunmaktadır.[72]

Ahmet Şerifof'un hazırladığı ikinci çocuk şiiri antolojisi olan Vatan Sevgisi'ni Bulgaristan'da bu sahada yayımlanmış diğer eserlerden farklı kılan yönü Bulgar Çocuk Edebiyatının önde gelen temsilcilerinin çeviri şiirlerine eserde yer verilmiş olmasıdır. Bulgaristanda gelişen Türk çocuk edebiyatının ülkedeki Bulgar Çocuk Edebiyatıyla olan sınırlı etkileşimi göz önünde bulundurulduğunda söz konusu çeviri şiirler, eserin önemini artırmaktadır. Eserde şiirlerinin Türkçe çevirilerine yer verilen Bulgar şairler arasında Leda Mileva, Nikolay Zidarof, Hristo Fotef, Veselin Hançef, Asen Bosef, Dimitır Toçef, Stanka Pençeva, Tsvetan Angelof, Aleksandır Muratof, Dora Gabe, Atanas Duşkof, Anastas Stoyanof, Elisaveta Bagryana, Vitü Rakovski, Nayden Vılçef, Georgi Strumski, Nikolay Staykof, Lıçezar Stançef, Vladimir Golef, Aleksandır Gerof, Mladen İsaef, Dora Gabe, Vesa Paspaleeva, Liyana Daskalova, Nikola Furnacief, Stoyko Dançef, Liana Daskalova, Dimitır Gündof, Bojidar Bojilof, Dimitır Pantelef, İvan Rudnikof, Nikolay Sokolof, Nikola Lankof, Kalina Malina, Vl. Rusaliyef, Hristo Radevski, Mihayil Likatnik ve Georgi Cagarof yer almaktadır.

---

68 Ahmet ŞERİFOF, *Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri (Çocuk Şiirleri Antolojisi),* Narodna Prosveta, Sofya, 1962, s.23

69 Ahmet ŞERİFOF, age., s.24

70 Meral MERT, *Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Analitik Bibliyografyası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2007, s.33

71 Meral MERT, agt., s.34

72 Meral MERT, agt., s.34

II. 2. 5. Ali Durmuş (Ali Durmuşef)

Ali Durmuş 1940 yılında Kircaali'nin Eğridere (Ardino) kasabasına bağlı Nenkovo köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu burada tamamlamış, Kırcaali Türk Pedogoji Okulu'na devam etmiştir. İlk şiir denemelerine öğrencilik yıllarında başlayan şair, Kırcaali Türk Pedogoji Okulu'nu bitirdikten sonra, uzun yıllar Eğridere yöresinde öğretmenlik yapmıştır. [73]

Edebiyatın şiir ve fıkra türünde yoğunlaşmış olan Ali Durmuş, eğitimciliğinden gelen yönü ile çocuklar için şiirler kaleme almıştır. Çocuklar için yazdığı şiirlerde olumsuz davranışları güldürü tarzında yeren bir üslup kullanmıştır. Tespit ettiğimiz çocuk şiirlerinde, okullardaki Türkçe öğretimi ve göçmenlik konusu başta olmak üzere, Bulgaristan Türklerinin yaşadığı sorunları işlemiştir.[74] Çocuklar için kaleme aldığı eserleri kitaplaştırılamamış, çeşitli süreli yayınlarda yayımlanma imkanı bulmuştur

II. 2. 6. Ahmet Tımış (Ahmet Tımışef)

Ahmet Tımış 1926 yılında Razgrat'ta doğmuştur. İlk ve ortaokulu Razgrat'ta bitirmiştir. Birçok zanaat kolunda çalışmış; terzilikte ustalaşmıştır. Çalışma hayatı ile öğrenciliği bir arada yürütmek zorunda kalmıştır. Tımış, öğrencilik sonrası gazeteciliğe başlamıştır. Akşam Lisesi'ne devam eden yazar daha sonra Yüksek Ekonomi Enstitüsü'nden mezun olmuştur.[75]

Bulgaristan Türkleri Edebiyatının hikâye türündeki en başarılı isimlerinden biri olan Ahmet Tımış "Halk Gençliği" ve "Yeni Işık" gazeteleri ile "Piyoner" çocuk dergisinde çalışmıştır. Sofya Radyosu'nda spikerlik ve editörlük yapmıştır. Ahmet Tımış'ın bu yıllarda gazete ve dergilerde öykü, mizah, fıkra ve minyatür türünde yazıları yayımlanmıştır. Tımış'ın yazıları toplanarak kitap halinde yayımlanmıştır.[76]

Ahmet Tımış, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında çeşitli süreli yayınlarda tespit ettiğimiz çocuk hikâyeleri ile yer almıştır. Hikâyelerinde ağırlıklı olarak yetişkinlere seslenen Tımış'ın, çocuklar için kaleme aldığı sınırlı sayıdaki çocuk hikâyesi başta "Filiz" gazetesi olmak üzere çeşitli süreli çocuk yayınlarında yer almıştır. Kahramanları çocuklardan oluşan bu çocuk hikâyeleri genellikle eğitici bir sonla bitmektedir.

Ahmet Tımış'ın Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı alanında en önemli katkısı 1960 yılında yayımlanan "Çocuk Şiir ve Hikâyeleri"[77] adlı derleme çalışmasıdır. Eseri önemli kılan yönü ise Bulgaristan'da Türk çocukları için hazırlanan hikâye antolojisi niteliğinde ilk çalışma olmasıdır. İki bölümden oluşan eserin birinci bölümünde E. H. Rahvalı, Ahmet Şerifof, Durhan Hasanof, Hasan Karahüseyinof, Fahri Kırof, Latif Aliyef, Lütfi Demirof, Mehmet Çavuşef, Mustafa İbrahimof, Necip Karabacakof, Nevzat Mehmedof, Niyazi Mehmedof, Osman Azizof, Sabahattin Bahramof, Selim Bilalof ve Şahin Mustafof'un çocuk şiirleri yer alır. Eserin hikâye örneklerine yer verilen ikinci bölümünde ise A. H. Kadirof, Ahmet Tımışef, Basri Mahmudof, Bilal Şen, Durhan Hasanof, Fahri Tahirof Ramadanof, Halit Aliosmanof, Hasan Karahüseyinof, Lütfi Demirof, Nadiye Ahmedova, Recep Hüsamettinof, Sabahattin Bayramof, Salih Baklacıef ve Süleyman Gavazof'a ait on dokuz çocuk hikâyesi yer almaktadır.

II. 2. 7. Ali Piroğlu (Ali Pirof)

Ali Piroğlu 1936 yılında Razgrat'ın Kazcılar (Bisertsi) köyünde doğmuştur. Sofya Üniversitesi'nin Türkoloji Anabilim Dalı'ndan mezun olmuştur. Bir süre öğretmenlik ve gazetecilik yapan Piroğlu, 1991 yılından sonra "Hak ve Özgürlük" gazetesinde çalışmıştır.

---

73 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age. s.295; *Filiz Gazetesi,* Sofya, 29 Nisan 2005, s.6

74 İsmail A. ÇAVUŞ, age., s.147

75 *Mozaik Dergisi,* Yıl.1, S.2, Şumnu, 2007, s.7

76 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 1 Ekim 1993, s.4; Sofya, 28 Mayıs 2001 s.6

77 Ahmet TIMIŞEF (Derleyen), *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri (Antoloji),* Narodna Prosveta, Sofya, 1960.

Ali Piroğlu, hikâyeleri ile dikkat çekmiştir. Halk edebiyatı alanında da çalışmaları vardır. Yörede ve köyünde bilinen nefesleri toplamış, halk ağzından birçok efsaneyi kaleme almıştır.[78] Ali Piroğlu'un edebiyat çalışmaları arasında çocuk şiiri türünde verdiği eserleri de bulunmaktadır. Piroğlu'nun çalışmamızda tespit ettiğimiz çocuk şiirleri kitaplaştırılmamış; Bulgaristan'daki süreli Türk çocuk yayınlarından derlenmiştir.

II. 2. 8. Avni Veli Özgürer (Avni Veliev)

Avni Veliev 1949 yılında Haskoy'ün (Haskovo) Aydoğmuş (Zornitsa) köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde okumuştur. Kırcaali şehrine bağlı Karagözler (Cernooçene) Türk Lisesi'ni bitirdikten sonra, öğrenimini Şumnu Yüksek Pedagoji Enstitüsü'nde sürdürmüştür. Veliev, Sofya Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nin Bulgar Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olmuştur.[79]

Avni Veliev yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra, Kircaali'nin Cebel kasabasında öğretmenlik görevine başlamıştır. Ülkede yaşanan Bulgarlaştırma çalışmalarına muhalif tavrı nedeniyle bir dönem sürgün edilmiş ve Eski Zağra (Stara Zagora) cezaevinin siyasi tutuklular bölümünde hapsedilmiştir.[80] 1989 yılındaki göçte sınır dışı edilen şair, İstanbul'a yerleşmiş ve burada öğretmenlik mesleğine devam etmiştir.

Şiirlerinde genellikle yetişkinlere seslenmekle birlikte, az sayıdaki şiirini çocuklar için kaleme almış ve bu eserleri süreli çocuk yayınlarında yer almıştır.

II. 2. 9. Dinçer Haliç Kayabüklü (Dinçer Halicof)

Dinçer Haliç 1920 yılında Şumnu'da doğmuştur. Haliç, ilk ve ortaokul eğitiminden sonra Şumnu'daki Nüvvap'ta eğitimine devam etmiştir. Nüvvap Okulu'ndan mezun olduktan sonra Sofya Radyosu'nun Türkçe yayınlar servisinde çalışmış olan Dinçer Haliç, Bulgaristan'da Türkçe'yi iyi kullanan ve Türkçe'nin gelişmesi yolunda faaliyetleri olmuş eğitimcilerdendir. Uzun yıllar öğretmenlik yapmış olan Haliç, Sosyalist Dönem'de Narodna Prosveta'nın Türkçe ders kitaplarının redaktörlüğü görevini de yürütmüştür. Bazı şiirlerinde "Dinçer Kayabüklü" adını da kullanmış olan şair, 1999 yılında geçirdiği bir rahatsızlık sonrasında Sofya'da vefat etmiştir.[81]

Dinçer Haliç, birçok Bulgaristan Türk aydını gibi, çalışma hayatı boyunca çocuklar için de eserler yazmıştır. Çocuklar için yazdığı edebî türlerin başında da çocuk şiirleri gelmektedir. Bu özelliği ile Haliç, "çocuk şairi" olarak tanınmıştır. Haliç'in çocuk şiirleri yoğun olarak "Eylülcü Çocuk" gazetesinde ve 1966-1968 yılları arasında yayımlanan "I. Filiz" gazetesinde yer almıştır. Söz konusu gazete ve dergilerde yayımlanan şiirlerinde sosyalist temalar ağırlıktadır.

Dinçer Haliç'in çocuk şiirleri, dönemin süreli Türkçe basın organlarında yer almış, kitap halinde yayımlanamamıştır. Dinçer Haliç'in çalışmamızın "Metinler" kısmında verdiğimiz çocuk şiirleri çeşitli dergi ve antolojilerden derlenmiştir.

II. 2. 10. Durhan Hasan (Durhan Hasanof)

Durhan Hasan 1937 yılında Hasköy ilinin Harmanlı kasabasına bağlı Hocaköy'de (Rabovo) doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde bitirdikten sonra, Sofya Türk Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuştur. Daha sonraları Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı'nda öğrenimini sürdüren Durhan Hasan, Öğretmenlik ve okul müfettişliği görevlerinde bulunmuş, Kırcaali İl Tiyatrosu'nda dramaturg olarak çalışmıştır.[82]

---

78 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.244
79 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.357
80 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.357
81 Vedat S. AHMET, *"Dinçer Haliç", Mozaik Dergisi,* Yıl.4, S.35, Şumnu, 2010, s.10
82 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.264

Edebiyatın şiir türünde yoğunlaşan şairin 1965 yılında *"İnsan Kardeşlerim"* adlı ilk şiir kitabı yayımlanmıştır. Zorunlu göç kapsamına alınan sanatçı, 1989 yılında Türkiye'ye göç etmiştir. İstanbul'da öğretmenlik yapmış olan şairin bazı şiirleri çocuklara seslenmektedir. Şairin çocuk şiirleri, Bulgaristan'da yayımlanmış olan süreli çocuk yayınlarından tespit edilmiştir.

II. 2. 11. Faik İsmail Arda (Faik İsmailof)

Faik İsmail, 1936 yılında Kırcaali'ye bağlı Eğridere'nin Elmalı Kebir (Yabılkovets) köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde bitiren Faik İsmail, Eğridere Türk Lisesi'nden mezun olmuştur. Yüksek öğrenimini Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı'nda sürdürmüş, mezuniyeti sonrasında Kırcaali bölgesinde öğretmenlik yapmıştır.[83]

Faik İsmail'in şiire olan ilgisi öğrencilik yıllarında başlamış, 1965 yılında *"Ağarınca Tan"* adlı şiir kitabı basılmıştır. İlk dönem şiirlerinde sosyalist rejimi benimsediği ve bu rejimi övücü şiirler yazdığı görülmektedir. Şair Demokratik Dönem sonrası ise, Bulgaristan Türklüğünün sorunları üzerine yoğunlaşmıştır. Şiirleri yetişkinlere seslenmektedir. Az sayıdaki şiirinde çocukları konu edinmiştir. Çocuklara seslenen bu şiirleri süreli çocuk yayınlarında yer almıştır.

II. 2. 12. Halit Aliosman Dağlı (Halit Aliosmanov)

Halit Aliosman, 1932 yılında Kırcaali'ye bağlı Eğridere'nin (Ardino) Celiller (Pravdolup) köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu Eğridere'de (Ardino) bitirmiştir. Şumnu'da iki yıl okumuştur. Bir süre öğretmenlik, uzun yıllar gazetecilik yapmış olan Halit Aliosman, Demokratik Dönem'de "Hak ve Özgürlük" gazetesi ile "Zaman" gazetesinde görev almıştır.[84]

Bulgaristan Türkleri Edebiyatının hikâye ve roman sahasında önde gelen temsilcilerinden biri olan Halit Aliosman'ın ilk hikâye kitabı *"Dağlının Oğlu"* başlığıyla 1963 yılında yayımlanmıştır.[85] Bunu *"Yediveren Gülü"* adlı kitabı izlemiştir.[86] Halit Aliosman, hikâyede olduğu gibi, roman türünde de başarılı olmuştur. *"Saçılan Kıvılcımlar"* başlığını taşıyan ilk romanı ve 1965'te basılmıştır.[87]

Halit Aliosman'ın çocuk edebiyatı sahasında verdiği ürünler Demokratik Dönem'de Bulgaristan'da yayımlanan bazı süreli çocuk yayınlarında yer almıştır. Çocuk hikâyesi türündeki bu ürünlerden ikisine çalışmamızın "Metinler" bölümünde yer verilmiştir.

II. 2. 13. Hasan Karahüseyinof

1925 yılında Razgrat'ın Caferler (Sevar) köyünde doğmuş olan Karahüseyinof ilkokul eğitimi görmüştür. Sosyalist ideolojiye bağlı olan şair, ülkede sosyalizmin yayılması yolunda görevlerde bulunmuş; uzun yıllar sosyalist çizgide yayın yapan "Yeni Işık" gazetesinin kültür şubesini yönetmiştir. Bir dönem Sofya Radyosu'nun Türkçe Yayınlar Masası'nda daha sonra "Yeni Hayat" (Nov Jivot) dergisinde çalışmıştır. Şair aynı zamanda Bulgar Yazarlar Birliği'ne üye az sayıdaki Türk arasında yer almıştır.[88]

Hasan Karahüseyinof edebî yaratıcılığında şiir türü üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk şiirlerinde Türk halk edebiyatının etkisi vardır. Halk şiirinin etkisiyle yazdığı şiirlerinde başarılı görülse de şiirlerinin büyük çoğunluğu ideolojik ürünlerdir. Hasan Karahüseyinof'un tespit edebildiğimiz çocuk şiirlerinde de

---

83 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.238

84 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.189

85 Halit ALİOSMANOF, *Dağlının Oğlu,* Narodna Prosveta, Sofya, 1966.

86 Halit ALİOSMANOF, *Yediveren Gülü,* Narodna Prosveta, Sofya, 1969.

87 Halit ALİOSMANOF, *Saçılan Kıvılcımlar,* Narodna Prosveta, Sofya, 1965.

88 Hasan MERCAN, *Balkanlarda Türk Çocuk Edebiyatı Antolojisi,* Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002, s.332

bu ideolojik bakış açısı çok belirgindir. Bu özelliği ile o, 1944-1989 yılları arasında gelişen sosyalist içerikli Türk çocuk edebiyatını en iyi yansıtan temsilcilerden biridir.

II. 2. 14. İbrahim Tatarlı (İbrahim Tatarliyef)

İbrahim Tatarlı 1925 yılında Bulgaristan'ın Nikopol şehrinde doğmuştur. Sofya Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olan Tatarlı altı aylık stajerliği dışında hukukla ilgilenmemiştir. Gençlik yıllarından itibaren kültür ve edebiyat faaliyetleri içinde olan Tatarlı, ilk olarak "Eylülcü Çocuk" ve "Trudovak" gazetelerinde ve "Yeni Hayat" dergisinde görev almıştır. Aynı yıllarda Yüksek Tiyatro Enstitüsü'ne bağlı Türk Stüdyosu'nda Türk kültürü dersleri vermiştir.[89]

Akademik yaşamına Sofya Üniversitesi'nde başlayan Tatarlı, 21 yıl aynı üniversitede eski ve yeni Türk edebiyatı kürsülerinde okutmanlık görevinde bulunmuştur. Sosyalist Dönem'de gördüğü baskılar nedeniyle, 1981 yılında üniversitedeki görevinden uzaklaştırılan Tatarlı, Demokratik Dönem'de tekrar görevine dönmüş ve bu dönemde alanında profesörlük ünvanını elde etmiştir.[90]

İbrahim Tatarlı'nın çocuk edebiyatı alanındaki çalışmaları Sosyalist Dönem'de gerçekleşmiştir. Dönemin siyasal şartlarının gereği olarak çeşitli süreli yayınlarda ve antolojilerde Tatarlı'nın sosyalist içerikli çocuk şiirleri yer almıştır. Aynı zamanda İbrahim Tatarlı tarafından hazırlanan "Piyonerlere Sahne Materyalleri"[91] adlı piyes türündeki eser Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında şiir ve hikâye türleri dışında verilen sayılı eserden biridir.

II. 2. 15. İshak Raşit Atasever (İshak Raşidof)

İshan Raşit 1931 yılında Varna'nın General Kiselovo köyünde doğmuştur. Razgrat Türk Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra, bir yıl Bakü'de okumuştur. Sofya Üniversitesi'nde yeni açılmış Türk Filolojisi Bölümü'nün ilk öğrencilerinden biri olan Atasever, daha öğrenciyken Sofya Radyosu'nun Türkiye masasında çalışmaya başlamıştır. İshak Raşit bir dönem "Halk Gençliği" gazetesinde ve Narodna Prosveta'da (Halk Eğitimi Yayınevi) çalışmıştır. Atasever, 1969 yılında turist olarak geldiği Türkiye'ye yerleşmiş ve bazı İstanbul liselerinde Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği yapmıştır. İshak Raşit Atasever 1982'de İstanbul'da vefat etmiştir.[92]

İshak Raşit'in yayımlanmış beş kitabı vardır. Bu eserlerden dördü Bulgaristan'da; biri de İstanbul'da yayımlanmıştır. Raşit'in, çocuk edebiyatı alanındaki eseri Bulgaristan'da yayımlanmış kitapları arasında yer alan *"Dostlar ve Düşmanlar"* adlı manzum çocuk hikâyesi kitabıdır.[93] *"Dostlar ve Düşmanlar"* Bulgaristan Türk çocuk edebiyatındaki tek manzum çocuk hikâyesi kitabıdır. İshak Raşit'in bu çocuk edebiyatı eseri hakkında daha ayrıntılı bilgi vermeyi uygun buluyoruz:

"Dostlar ve Düşmanlar" adlı manzum çocuk hikâyesi kitabının kapağında beyaz bir çiçeğin etrafında mor, siyah ve yeşilden oluşan renkli şekillller bulunmaktadır. İshak Raşidof kitabın önsözünde bu kitabı yedi yaşındaki oğlu Bilgin'e ithaf ettiğini belirtmiştir. Kitapta üç bölüm bulunmaktadır. Bu bölümler sırasıyla; "1. "Fındık Ali", "2. Ötede Beride" ve "3. Çöpten Ucuz" adlarını taşımaktadır.

"Kitaptaki manzum hikâyeler kolay anlaşılır ve yalın bir Türkçe ile çocukların seviyesine uygun yazılmıştır. Dize sonlarında kullanılan uyaklar aracılığıyla, eserde akıcılık sağlanmıştır. Kitapta 21 manzum hikâye yer almıştır. Bu manzum hikâyeler zaman zaman siyah beyaz renkteki resimlerle süslenmiştir. Manzum hikâyelerde insanın dostları ve düşmanları anlatılmıştır. Dostlar; çalışkanlık, dürüstlük ve dostluk gibi özelliklerle tasvir edilirken; düşmanlar, tembellik, yalancılık ve kabalık gibi özellikleri

89 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 16 Nisan 1993, s.4
90 *Filiz Gazetesi,* ags., s.4
91 İbrahim TATARLI, *Piyonerlere Sahne Materyalleri,* Narodna Prosveta, Sofya, 1962.
92 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 30 Nisan 1997, s.4
93 İshak RAŞİDOF; *Dostlar ve Düşmanlar (Manzum Çocuk Hikâyeleri),* Narodna Prasveta, Sofya, 1967.

taşır. Yazarın, hikâyeler yardımıyla çocuklara yapmaları ve yapmamaları gereken şeyleri anlatmış olması nedeniyle bu manzum hikâyelerin didaktik oldukları söylenebilir. Manzum hikâyelerde, genellikle Ahmet, Talip, Hüsnü, Ayşe ve Ayfer gibi Türk çocuklarının isimleri kullanılırken bazen de Saşka, İvan, Milka ve Kiril gibi Bulgarca isimler kullanılmıştır.

Bu öğretici manzum hikâyelerden bazılarında örneğin "Gül, Oyna, Koş" şiirlerinde görüldüğü gibi, dönemin gereği olarak Lenin'den de bahsedilmiştir. Kitap içindekiler ve kitapla ilgili Bulgarca olarak verilen kısa bilgilerle sona ermiştir."[94]

İshak Raşit'in bu eseri adını kitapta yer alan "Dostlar ve Düşmanlar" adlı şiirden almaktadır. Yirmi yedi dörtlükten oluşan bu uzun çocuk şiirinde Ayfer ve Saşka adlı küçük kız çocuklarının dostluğa önem vermeleri gerektiği anlatılır. Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüme alınan şiirler tematik yönden çok çeşitlidir. İkinci bölümde ise didaktik şiirler vardır. Bu bölümde yer alan *Kelebek Sevdiye, Mızmız Ahmet, Meraklı Talip, Bir Pintinin Hikâyesi, Eşitlik* gibi şiirler çocuklarda görülen yanlış davranışları yeren şiirlerdir ve eğitici yönü ağır basmaktadır. Eserin üçüncü bölümünde *"Horoz ile Bülbül, Arı, İnek ve Sinek"* gibi fabl türünde şiirlere yer verilmiştir. İshak Raşit, kimi manzum hikâyelerini mesnevi tarzında (aa, bb, cc,...) uyaklarla ve 4+4:8'li hece ölçüsü ile yazarak tahkiyeli anlatımını kolaylaştıracak bir tarz benimsemiştir. Şair şiirlerinde genellikle dörtlükleri ve serbest şekilleri tercih etmiştir.

II. 2. 16. İslam Beytullah (İslam Beytullov)

İslam Beytullah 1940 yılında Bulgaristan'ın Razgrat iline Nasreddin (Bsertsi) köyünde doğmuştur. Öğretmenlik ve gazetecilik görevlerinde bulunmuştur. On altı yıl "Yeni Işık" gazetesinde çalışmıştır. 1985'te Türklerin adlarının değiştirilmesi sürecinde muhalif duruşu nedeniyle tutuklanmış, Sofya Merkezi Tahkikat Şubesi'nde sorgulanmış ve Belene Ceza Kampına gönderilmiştir. 1989 yılındaki göçte Türkiye'ye yerleşmiştir.[95]

İslam Beytullah'ın çocuk edebiyatı sahasında öne çıktığı tür, çocuk hikâyeleri olmuştur. Çevirmen kimliği ile Bulgar çocuk klasiklerinden birçok çocuk hikâyesini Türkçe'ye çevirmiş ve söz konusu çevirileri süreli Türkçe yayınlarda yer bulmuştur. Yazarın çocuklar için kendi yazdığı bir çocuk hikâyesi "Cep Cüzdanı" adlı hikâyedir. Adı geçen hikâye Filiz gazetesinin 28 Ekim 2011 tarihli sayısında yer almıştır.

II. 2. 17. İsmail A. Çavuş (İsmail A. Çavuşef)

İsmail A. Çavuş, 1940 yılında Razgrat ilinin Vladirgrad (Hebip) köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokul öğrenimini köyünde tamamlamış sonra Sofya Türk Pedagoji Okulu'na girmiştir. 1961 yılında Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü'ne giren İsmail A. Çavuş, 1965 yılında buradan mezun olduktan sonra "II. Dönem Filiz" gazetesinde çalışmaya başlamıştır. Daha sonra "Halk Gençliği" ve "Yeni Işık" gazetelerinde çalışmış, Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nde Türk dili okutmanlığı yapmıştır.[96]

Çavuş, Demokratik Dönem'de yayımlanan "Işık" gazetesinde Bulgaristan Türklerinin haklarını savunan yazılar yazmıştır. Daha sonra gazeteden ayrılarak Sofya Yüksek İslam Enstitüsü'nde Türk Dili okutmanlığına başlamıştır. Başmüftülük bünyesinde çıkarılan "Müslümanlar" dergisinin ilk sayılarında derginin başında bulunmuştur. 1995 yılında "Hak ve Özgürlük" gazetesi başyazarlığına getirilmiş, 2000 yılına kadar bu görevde kalmıştır. Çavuş, günümüzde de "Müslümanlar" dergisinin ilavesi olarak verilen "Hilâl" isimli çocuk dergisini hazırlamaktadır. [97]

---

94 Meral MERT, agt., s.35

95 Yazar hakkındaki bilgiler kendisi ile yapılan görüşmeden elde edilmiştir.

96 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 30 Kasım 2000, s.6

97 İsmail A. ÇAVUŞ, *Altın Petek (Bulgaristan Türklerinin Çocuk Şiiri Antolojisi),* Radar Print Yayınevi, 2001, s.86

Edebiyatın birçok sahasında eserler veren ve çevirileri bulunan İsmail A. Çavuş'un edebî faaliyetlerinin çoğu çocuk edebiyatı alanındadır. Çocuk Edebiyatı sahasındaki şiir, hikâye ve masalları başta "Filiz" ve "Hilal" çocuk yayınları olmak üzere çeşitli süreli yayınlarda yer almıştır.

Halen Sofya Yüksek İslam Enstitüsü'nde Türk dili okutmanı olarak görev yapmakta olan Çavuş, çocuk edebiyatı ürünleri vermesinin yanısıra, Bulgaristan'da yayımlanan ilk ve tek dinî içerikli Türk çocuk dergisi Hilal'in yayıncısıdır.

İsmail A. Çavuş, çocuk edebiyatı sahasında verdiği edebî ürünlerin yanında çocuk edebiyatı alanında inceleme ve araştırma çalışmalarında da bulunmuştur. İsmail A. Çavuş'un, Bulgaristan Türklerinin çocuk şiirleri konusunda Demokratik Dönem'de yapılmış tek antoloji olan *"Altın Petek (Bulgaristan Türklerinin Çocuk Şiiri Antolojisi)"*[98] adlı eseri, şairin bu alandaki çalışmalarından biridir. Eserin giriş bölümünde yer alan tanıtım yazısında Bulgaristan Türk çocuk şiirinin tarihî gelişimine yönelik ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Çavuş'un çocuk edebiyatı sahasındaki ilk edebî ürünleri çocuk şiiri türündedir. Zamanla çocuk hikâyesine de yönelen Çavuş'un, ilk çocuk hikâyeleri "Filiz" gazetesinde ve kurucusu olduğu "Hilal" çocuk dergisinde yayımlanmıştır. Çavuş'un bu hikâyelerinden bir bölümü, Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü tarafından 2012 yılında *"Her Gün Bir Hediye"*[99] adıyla kitaplaştırılmıştır. Kitapta İsmail A. Çavuş'a ait 26 çocuk hikâyesi yer almıştır. Kahramanları büyük ölçüde çocuklardan oluşan hikâyelerde, çocuk dünyasında yaşanan olaylar ele alınmıştır. Hikâyeler arasında yer alan "Benim İlk Orucum", "Tekkede Bayram", "Minarede" ve "Ezan Okunurken" gibi hikâyelerde dinî değerlerin çocuklara aktarılması amaçlanmıştır.

II. 2. 18. İsmail Yakup (İsmail Yakubof)

Yazar, 1940 yılında Razgrat'ın Ezerçe köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde okuduktan sonra, Razgrat Türk Öğretmen Okulu'nda okumuştur. Buradan mezun olduktan sonra Doğu Rodoplarda ve Koşukavak'ın (Krumovgrat) Karagözler (Çernoçene) köyünde öğretmenlik yapmıştır. 8 yıl Türkçe öğretmenliği yaptıktan sonra, Koşukavak Tüketim Kooperatifi'nin başkanlığına getirilmiştir. 1985 yıllarında yaşanan "Bulgarlaştırma" çalışmaları nedeniyle görevinden alınmış sonra sendikalarda çalışmıştır.[100]

İsmail Yakup'un "Kahraman Ali" başlıklı ilk şiiri 1954'te "*Eylülcü Çocuk"* gazetesinde yayımlanmıştır. Kendisine şiir sevgisini aşılayan kişi, köylüsü olan şair Mehmet Davut'tur. "Yanlış Hoca" mizahi hikâyesiyle "*Halk Gençliği"* gazetesinde düzenlenen bir yarışmada ikincilik ödülünü kazanmıştır. Basılan ilk hikâyesi "Dönüş" başlığını taşımaktadır. 40 kadar basılmış hikâyesi bulunan yazarın 1968'de *"Gece İmtihanı"*adlı uzun hikâye (povest) türündeki eseri yayımlanmıştır.

Yakup, hikâyelerinin konularını Bulgaristan Türklerinin günlük hayatından almıştır. Bu insanların geleneklerini ve yaşam mücadelesini dile getirmiştir. Hayatı yakından tanıyan yazarın hikâyelerinde, insan sevgisi oldukça belirgindir. "Gece İmtihanı"[101] adlı eseri Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının uzun hikâye türündeki ilk eseridir. Yazarın "Gece İmtihanı" adlı eseri hakkında bilgi vermek uygun olacaktır.

"Gece İmtihanı" adlı kitabın kapağı koyu gri renktedir. Ön kapağın üstünden çevrelerine bakınan siyah çizgilerle oluşturulmuş iki öğrenci resmî görülür. Yazarın adı beyaz, kitabın adı daha büyük punto ile turuncu, yayınevinin adı ise siyah renkte yazılmıştır. Bir uzun hikâye olan kitabın içinde on yedi başlık yer almaktadır. Kitabın başında "GV-20 aksiyonuna iştirak etmiş olan, piyonerlere ithaf

98 İsmail A. ÇAVUŞ, *Altın Petek (Bulgaristan Türklerinin Çocuk Şiiri Antolojisi),* Radar Print Yayınevi, 2001.

99 İsmail A. ÇAVUŞ, *Her Gün Bir Hediye (Çocuk Hikâyeleri),* Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü Yayınları, Sofya, 2012.

100 Hasan MERCAN, age., s.385

101 İsmail YAKUBOF, *Gece İmtihanı (Uzun Öykü),* Narodna Prasveta, Sofya, 1968.

ediyorum" yazısı bulunmaktadır. Kitabın sonunda bir de epilog yer alır. Bu epilog kısmının altında "Kırcaali 1965 yılı" yazısı yer almaktadır.

Kitaptaki olaylar dört erkek çocuk arasında geçmektedir. Bunlar; Ali, Mustafa, İbrahim ve Ferit'tir. Bu çocuklar kendi aralarında kimin daha cesur olduğunu öğrenmek ve bunun için de bir cesaret sınavı yapmaya karar verirler. Kendilerini denemek için eski mezarlığa giderler. Macera türündeki eserde olaylar böylece başlamış olur."[102]

Çocuklar ve gençler için yazılmış olan bu uzun hikâyenin sonunda, Bulgarca içindekiler, kitapla ilgili fiziksel özelikleri anlatan bilgi ve kitabın tanıtımı yer almıştır.

II. 2. 19. Kazım Memiş (Kazım Memişef)

Kazım Memiş 1933 yılında Eskicuma'nın (Tırgovişte) Buynova (Muratlar) köyünde doğmuştur. İlköğrenimini köyünde, liseyi Şumnu'da bitirmiştir. Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı'ndan mezun olduktan sonra, 33 yıl "Eylülcü Çocuk" ve "Yeni Işık" gazeteleri başta olmak üzere, çeşitli Türkçe gazetelerde çalışmıştır. 1990 yılından sonra bir yıl "Hak ve Özgürlük" gazetesinde görev alan Memiş; Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında önemli yeri olan "Filiz" gazetesinin de kurucularından biri olmuştur. [103]

Edebî yaratıcılığına Sosyalist Dönem'de başlayan Kazım Memiş, Demokratik Dönem'de yayımlanan çocuk hikâyeleri ve süreli çocuk yayını faaliyetleri ile tanınmıştır. Yayıncılık yaşamının büyük bölümünde çocuklara yönelik faaliyetlerde bulunan Kazım Memiş, aynı zamanda Bulgaristan'daki Türk dili uzmanlarından biridir. İki yıl Bulgar Eğitim Bakanlığı'nda Türk dili uzmanı olarak görev yapmış olan Memiş, Demokratik Dönem'de Bulgaristan'da Türkçe derslerinde kullanılan kitapların hazırlanmasında çalışmıştır.

Kazım Memiş 8 Nisan 1994 tarihinden itibaren "Balon" çocuk dergisini yayımlamaya başlamıştır. Derginin sahibi ve yazı işleri müdürü olan Kazım Memiş ve ekibinin çalışmaları Bulgaristan'da Türk dili ve edebiyatı öğretmenleri ve diğer aydınlar arasında ilgi görmüş, derginin tirajı Bulgaristan içinde ve dışında olmak üzere ciddi rakamlara ulaşmıştır. 10 yıl yayınını sürdüren "Balon" dergisi, Bulgaristan Türk çocuklarında anadili bilincinin geliştirilmesinde başlıca kaynaklar arasında yer almıştır.[104]

Kazım Memiş'in kurucusu olduğu "Balon" dergisi bünyesinde kurulan "Balon Yayınları", Türkçe öğretmenleri ve öğrencilere yönelik olarak *"Demet (Çocuklarımızın Şiirleri)", "Çocuk Piyesleri*", *"Hacivat-Karagöz Söyleşileri*" vb. gibi birçok derleme yayımlamıştır.[105]

Kazım Memiş'in, elde ettiğimiz çocuk hikâyeleri, Bulgaristan Türklerinin en uzun süre yayımlanan çocuk dergisi "Balon" ve "Filiz" gazetesinden derlenmiştir. Meral Mert'in "Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Analitik Bibliyografyası" adlı çalışmasından yararlanarak, Kazım Memiş'in tek çocuk öyküsü kitabı olan "Açıl Uzay"[106] hakkında tanıtıcı bilgi vermeyi uygun buluyoruz.

"Kitabın ön kapağında kitabın ve yazarın adı büyük puntolarla ve büyük beyaz harflerle yazılmıştır. Ön ve arka kapakları kaplayan resimde uzay, gezegenler ve yıldızlar arasında bir roket o rokete bağlı iki çocuk astronotun resmî çizilmiştir. Uzay siyah, diğer figürler ise mavi renktedir. Kitap yazar tarafından büyük hikâye olarak adlandırılmıştır. Kitap çocuklar için yazılmıştır. Bu yüzden tam sayfa siyah beyaz resimlerin yanı sıra, kitaptaki yazıların puntosu da büyüktür. Bölüm başlıkları da büyük punto ile yazılmıştır. Yalnız onlar kitaptaki yazıya göre daha büyüktür.

---

102 Meral MERT, agt., s.66

103 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 4 Eylül 1992, s.4; Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.192

104 Sabri İbrahim ALAGÖZ, *"Balon Hayranlarının Boyunları Büküldü"*, *Kaynak Dergisi,* Yıl.9, S.32, Sofya, 2007, s.19

105 Sabri İbrahim ALAGÖZ, agm., s.19

106 Kazım MEMİŞEF, *Açıl Uzay (Büyük Çocuk Hikâyesi),* Narodna Prosveta, Sofya, 1968.

Kitaptaki kahramanlar, Taner ve Zeki isimli iki çocuktur. Bu çocuklar astronot olmayı hayal ederler. O zaman aya gideceklerdir. Çocuklar için hiçbir şey imkansız değildir. Uzaya gitmek için roket yapmaya kalkışırlar ve bunu sır olarak saklarlar, fakat sırları birgün açığa çıkar. Çocuklar o roketi yapmak için çok uğraşmışlar parçalarını bulmak için çok zorlanmışladır ama sırları ortaya çıkmıştır. Fakat her şeye rağmen çocuklar hayallerinden vazgeçmezler ve aya gitmeyi yine de istemektedirler.

Kitap "Son" yazısıyla son bulur. Bundan sonraki sayfada fiziksel özellikleri ile ilgili bilgi verilir. Son sayfada da kitapla ilgili olarak iki paragraftan oluşan Bulgarca tanıtım yer alır."[107]

II. 2. 20. Kemal Pınarcı (Kemal Bunarciev)

Kemal Pınarcı 1923 yılında Silistre'ye bağlı Emirler (Boil) köyünde doğmuştur. İlk öğrenimini doğduğu köyde, orta öğrenimini de halen Romanya sınırları içinde bulunan Mecidiye kentindeki Türk Lisesi'nde görmüştür. Şumnu'da Nüvvap Okulu'nda okuyan ve Sofya Üniversitesi Tarih-Felsefe Fakültesi'nin Pedagoji Anabilim Dalı'ndan mezun olan Pınarcı, 1952 yılında aynı üniversitenin Tarih Anabilim Dalı'nda asistanlık yapmıştır. Kemal Pınarcı, Bulgarların üniversiteyi Türklerden arındırma faaliyetleri sonucunda fakülteden uzaklaştırılan Türkler arasında yer almıştır.[108]

Kemal Pınarcı uzun yıllar gazetecilik yapmış ve bir süre "Yeni Işık" gazetesinin kültür kolunu yönetmiştir. Bulgaristan'da Türkçe kitapların hazırlanmasında katkıları olan Pınarcı, gazetecilik dışında uzun süre memur olarak çalışmış ve 2000 yılında vefat etmiştir.[109]

Kemal Pınarcı edebiyat alanındaki çalışmalarına hikâye ile başlamıştır. Hikâyelerinin bir kısmı *"Yıllardan Sonra"* adlı kitabında toplanmıştır. Pınarcı, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında çocuk hikâyeleri ile yer almıştır. İlk çocuk hikâyesi "Falaka" adını taşımaktadır.[110] İşlediği konular genellikle; sıla özlemi, çocuklar arasındaki ilişkiler ve büyük-küçük davranışlarıdır. Demokratik Dönem'de yazdığı yazıları "Hak ve Özgürlükler" gazetesinde, çocuk hikâyeleri de "Filiz" gazetesinde yayımlanmıştır.

II. 2. 21. Lamia Varnalı

Lamia Varnalı 1946 yılında Silistre'de doğmuştur. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi Silistre'de bitirmiştir. Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı'nın dışarıdan öğrencisi olmuştur. Gazetecilik de yapmış olan Lamia Varnalı uzun yıllar Sofya Radyosu'nun Türkçe masasında çalışmıştır.

Bulgaristan Türk edebiyatının sayılı kadın yazarlarından biri olan Lamia Varnalı'nın "Yeni Işık" gazetesinde çalıştığı yıllarda röportajları, hikâyeleri, efsane ve feyletonları yayımlanmıştır.[111]

Lamia Varnalı'nın eserlerinden bir kısmı çocuklara seslenmektedir. Çocuklara seslenen ürünleri şiir türünde yoğunlaşmış ve süreli Türk çocuk yayınlarında yer almıştır.

II. 2. 22. Latif Ali (Latif Aliyef)

Latif Ali, 1935 yılında Silistre'ye bağlı Kemalköy'de (Diçevo) doğmuştur. İlkokulu köyünde, ortaokulu da Emirköy'de bitirmiştir. Razgrat Türk Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra bir süre öğretmenlik yapmıştır. Latif Ali bir dönem *"Halk Gençliği"* gazetesinin muhabirliğini yapmış, sonra da Sofya Radyosu'nun Türkçe masasında çalışmıştır. 1989 yılındaki göçle Türkiye'ye gelen şair, 1999'da vefat etmiştir.[112]

---

107 Meral MERT, agt., s.54

108 *Filiz Gazetesi,* 26 Haziran 1992, Sofya, s.4

109 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.121

110 Kemal BUNARCİEF, *Falaka (Çocuk Hikâyeleri),* Narodna Prosveta, Sofya, 1967.

111 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, s.347

112 *Filiz Gazetesi,* 30 Mart 2001, Sofya, s.6

Edebî yaratıcılığına öğretmenlik yaptığı yıllarda başlayan şairin 1961 yılında *"Bir Bahçeden Bir Bahçeye"* adlı şiir kitabı yayımlanmıştır. Şairin bu dönemde yazdığı şiirlerinde sosyalist rejimin etkisi altında kaldığı görülmektedir. Şairin yetişkinlere seslenen şiir kitapları yayımlanmış olmakla birlikte, çocuklar için yazdığı şiirleri de mevcuttur. Çocuklara yönelik ürünleri özellikle şiir türünde olan Latif Ali'nin söz konusu çocuk edebiyatı ürünleri özellikle Demokratik Dönem'de Bulgaristan'da yayımlanan Türk çocuk yayınlarında yer almıştır.

II. 2. 23. Mehmet Çavuş (Mehmet Çavuşef)

Mehmet Çavuş 1933 yılında Eskicuma'ya bağlı Turnaovası köyünde doğmuştur. İlkokulu ve ortaokulu köyünde bitiren şair, Eski Zağra Türk Öğretmen Okulu'nda eğitimine başlamış ve Razgrat Öğretmen Okulu'nda tamamlamıştır. O yıllarda Sofya Üniversitesi'nin yeni açılmış olan Türkoloji Bölümü'nün ilk öğrencilerinden biri olan Çavuş, bir süre Bulgaristan'da gazetecilik ve öğretmenlik yapmıştır. Mehmet Çavuş, 1982'de Türkiye'ye göç ettikten sonraki çalışmalarında da Bulgaristan Türklüğünü ele almıştır.[113]

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında çocuk şiiri kitabı yayımlanan ilk şahıslardan biri Mehmet Çavuş'tur. Mehmet Çavuş'un ilk çocuk şiiri kitabı Bulgaristan'da 1966'da *"Yol Verin"*adlı ile yayımlanmıştır.[114] Şair, Türkiye'ye göç ettikten sonra da çocuklar için şiir yazmaya devam etmiştir. Çavuş'un ikinci çocuk şiirleri kitabı "*Burcu Burcu"* adı ile 1997'de Türkiye'de yayımlanmıştır.[115]

Mehmet Çavuş'un çocuk şiiri kitaplarında yer alan şiirlerinden hareketle eserleri ve çocuk şiirleri hakkında daha ayrıntılı bilgi vermek uygun olacaktır.

Şairin ilk çocuk şiiri kitabı *"Yol Verin",* iki bölümden oluşmaktadır. "*Güzel Vatan*" adı verilen birinci bölümde 23, "Yol Verin" adı verilen ikinci bölümde ise 14 çocuk şiiri yer almaktadır. Kendisini çocuk dünyasına yaklaştırdığını belirttiği kızı Suna ve oğlu Taner'e teşekkür ile başlayan kitabın birinci bölümünde yer alan şiirlerde; bahar, hayvanlar, bitkiler ve çocuklar gibi genel çocuk şiiri temalarına yer verilmiştir. Şair şiirlerinde ölçü olarak heceyi, şekil olarak da ikilik ve dörtlükleri sıkça kullanmıştır. Şiir kitabının "Yol Verin" adı verilen ikinci bölümünde ise, sosyalist içerikli şiirlere yer verilmiştir. Bu durumu çocuk şiirlerinin isimlerinden anlamak mümkündür:

"Dimitrofçu Piyoner, Sovyet Askeri, Be-Ka-Pe'ye, Traktörcü, Emek Bayramı, Kamplar Açılıyor" vb. gibi şiirlerde dönemin siyasal şartları gereği sosyalizmin övüldüğü ve çocuklara benimsetilmek istendiği görülmektedir.

Şairin, Türkiye'de yayımlanmış olan çocuk şiiri kitabı ise "*Burcu Burcu*" adını taşımaktadır. Şair, "Burcu Burcu"da yer alan şiirlerinin birçoğunu torunu Burcu'ya söylemiş olmakla birlikte, bütün çocuklara seslenmektedir. "Burcu Burcu" adlı eserin giriş kısmında yer alan inceleme yazısında Nebiye İbrahim Akbıyık, Çavuş'un çocuk şiirlerinde doğayı güzellikleri ile çocuklara tanıttığını belirtir. Akbıyık'a göre doğanın çeşitli unsurları, onun şiirlerinde sadece birer varlık değil, aynı zamanda güzellik, sevgi ve şefkattir ve doğa kişileştirilir. Bu durum "Güneş Baba" şiirinde betimlenmektedir:

"Hile bilmez bir babasın
Sırtımızda kor abasın,
İyi kötü fark yapmadan
Her haneye bir sobasın
Ateş çaldık ocağından
O sevimli kucağından..."[116]

113 Hüseyin Rasim GÜLER, *"Mehmet Çavuş", Tuna Dergisi Mehmet Çavuş Özel Sayısı,* Yıl.8, S.79-80, İstanbul, 2003.

114 Mehmet ÇAVUŞEF, *Yol Verin (Çocuk Şiirleri),* Nardona Prosveta, Sofya, 1969.

115 Mehmet ÇAVUŞ, *Burcu Burcu (Çocuk Şiirleri),* Tuna Dergisi Yayınları, İstanbul, 1997.

116 Mehmet ÇAVUŞ, *Burcu Burcu (Çocuk Şiirleri),* Tuna Dergisi Yayınları, İstanbul, 1997, s.4

İlkbahar doğayı değiştiren, canlılık getiren bir mevsimdir. Şair, baharın getirdiği değişiklikleri sıraladıktan sonra insanlar için anlamını şöyle belirtmiştir:

"Güzel bahar, tatlı bahar
Sevgi umut adlı bahar,
Yurda yeni çehre verdin
Seni kalpten sevenler var."[117]

Mehmet Çavuş'un çocuk şiirinde doğa kişileştirilmiştir. Duygulanır, düşünür, konuşur ve eylemde bulunur. Örneğin:

"Beyaz karı yaparak
Baş uzattı akbardak" (Kardelen),
"Ne yorulmaz, ne de çapkın
Uçup giden şu kelebekler" (Kelebek)
"Kavga bilmez, kin bilmez
Güçlüklerden eğilmez" (Karıncalar)
"Şu sincaplar pek kurnaz
İşsiz durmazlar bir yaz" (Sincap)
"Tavukları savurur
Kanat çırpar övünür."(Horoz)[118] dizelerinde olduğu gibi, çeşitli varlıklar kişiselleştirilmiştir.

Çavuş'un çocuk şiirinin bir diğer özelliği didaktik yönüdür. Eğitimin ve bilginin önemi "Okul ve Biz", "Kitap", "Bizim Çocuk Yuvamız" ve "29 Basamak" şiirlerinde çocuk diliyle dile getirilmiştir:

"Kitap sönmez bir ışın
Kalesidir barışın!..."
Sen bahçesin, biz arı
Daldan dala hoplarız,
Gömeçteki balları
Çiçeğinden toplarız."[119]

Şairin "*29 Basamak*" şiiri, çocuklara eğitici unsurların hayal gücü unsularıyla birlikte, başarıyla verildiği bir şiirdir. Şiirde aya çıkmak isteyen çocuğa dedesi, 29 basamağı, yani alfabeyi çok iyi öğrenmesini tavsiye eder. Bu şiirin tarihçesini şair "Burcu Burcu" adlı kitabındaki bir dipnotta vermiştir. Şair bu dipnotta söz konusu şiirinde; *"Türkçe ile milliyetçiliği körüklemek bahanesiyle*" görevden alındığını belirtmiştir. Şairin Sosyalist Dönem'de dikkat çeken bir diğer şiiri de "Anadilim"dir. Şairin 1966'da yayımladığı "*Yol Verin*" adlı çocuk şiirleri kitabında yer verdiği şiirden alınma aşağıdaki dizeler dönemin şartları dikkate alındığında oldukça cesurdur:

"*Ana dilim pek tatlı*
Her sözü de bal gibi,
Ben Türkçemle kanatlı
Zevklidir masal gibi."[120]

Şair birçok şiirinde çocukların algılamakta zorlanabileceği bazı soyut kavramları da ele almıştır. "Türkiye", "Barış Yurdu" ve "Bu Dünyayı Bize Verin" gibi şiirlerinde yer alan bazı temel değerler bu duruma örnek oluşturmaktadır. Bir Balkan Türkü olan şair Balkanları, Tuna ve Gerlova gibi yerleri de birer Türk yurdu olarak çocuk şiirlerinde ele almış ve işlemiştir. Türkiye'de yayımlanan çocuk şiirleri kitabındaki "Benden Bulgar Olmaz" adlı şiirinde bölgedeki Türklerin nasıl Bulgarlaştırılmaya çalışıldığını işlemiştir:

117 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.29
118 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.4
119 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.5
120 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.5

"Bilmeyenler bilsin soyunu
Derde deva bulunmaz,
Etmeyin bu oyunu
Benden Bulgar olmaz."[121]

Şairin çocuk şiirlerinde lirizm ile didaktizmi başarıyla birleştirdiği görülmektedir. Bu durum onun çocuk ruhunu iyi tanıdığını ve şiir tekniğinde iyi olduğunu göstermektedir. Şiirlerinde kulladığı dil, mecazlar ve tasvirler çocuk dünyasının gerçekliğine uygundur.

II. 2 .24. Mehmet Davut (Mehmet Davudof)

Mehmet Davut 1932 yılında Razgat'ta bağlı Ezerçe köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde bitirmiştir. Eski Zağra (Stara Zagora) Türk Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra Sofya Üniversitesi'nde yeni açılmış Türkoloji Anabilim Dalı'nda okuyan ilk öğrencilerden biri olmuştur. Öğretmenlik görevi ülkede Türkçe eğitimin kesintiye uğramasıyla birlikte çok uzun sürmemiştir. 1968 yılında Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan anlaşmadan yararlanarak, serbest göçmen olarak Türkiye'ye yerleşmiştir. İstanbul'da bir süre öğretmenlik yapmış olan Mehmet Davut, 1986 yılında vefat etmiştir.[122]

Şiir alanında yoğunlaşan Mehmet Davut'un şiirlerinden bir bölümü 1966'da *"Demette Bir Çiçek"* adlı şiir kitabında toplanmıştır. Edebî faaliyetleri ağırlıklı olarak yetişkinlere yönelik olan Mehmet Davut'un gerek Sosyalist Dönem'de gerekse Demokratik Dönem'de Bulgaristan'da yayımlanan çeşitli süreli çocuk yayınlarında çocuk şiirlerine yer verilmiştir. Sosyalist Dönem'de genellikle sosyalist içerikli olan çocuk şiirleri, Demokratik Dönem'de ideolojik unsurlardan arınarak genel çocuk şiiri temalarına yönelmiştir. Şairin Sosyalist Dönem'de yazdığı çocuk şiirlerinden tespit edebildiğimiz iki örnek üzerinde ideolojik unsurlar açıkça görülmektedir:

"Bize Dimitrof çocuklar derler
Kaplerimiz kardeş aşkıyla çarpar,
Mektepten alırız gerçek bilgiler
Botef, Levski gibi adımı parlar."[123]

"Ben ve İvan, omuz omuza verdik
Kardeşlik ateşi var kalbimizde
Engeller yenerek, gayemize erdik.
Hür, sevgili Dimitrof ülkemizde."[124]

II. 2. 25. Mehmet Murat (Mehmet Muradof)

Mehmet Ahmet Murat, 1915 yılında Razgrat ilinin Kemallar (İsperih) kasabasına bağlı Höyüklü (Todorovo) köyünde doğmuştur. İlkokulu ve rüşdiyeyi bitirdikten sonra, bir süre öğretmenlik yapan Mehmet Murat, daha sonraları Nüvvap Okulu'nda öğrenci olmuş ve 1939-1940 öğretim yılında okuldan mezun olmuştur. Emekliye ayrılıncaya kadar öğretmenlik yapan Mehmet Murat, 1989 göçünde Türkiye'ye geldiyse de kısa bir süre sonra Bulgaristan'a dönmüş ve 1995'teki vefatına kadar Bulgaristan'da yaşamıştır.[125]

Mehmet Murat öğretmenlik görevinin yanı sıra Bulgaristan Türk basınında şiir ve yazılarını yayımlatmıştır. 1989 öncesi "Yeni Işık" *ve* "Halk Gençliği"nde ve 1989 sonrasında ise başta çocuk gazetesi "*Filiz"* olmak üzere, çeşitli gazetelerde 200'ün üzerinde şiiri yayımlanmış olmasına rağmen, bu ürünleri kitap halinde basılmamıştır.[126] Bununla birlikte, söz konusu şiirler Bulgaristan Türklerinin

121 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.6
122 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.187
123 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; *Çocuklara Şiirler,* Narodna Prosveta, Sofya, 1955, s.91
124 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.92
125 *Filiz Gazetesi,* 30 Ekim 1992, Sofya, s.4
126 *Filiz Gazetesi,* ags. s.4

edebiyatı ile ilgili antolojilerde yer almıştır. Şiirleri ağırlıklı olarak çocuklara yönelik olan Mehmet Murat, yaşı itibariyle Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının üç dönemini de görmüş ve her dönem çocuklar için şiirler yazmış ender isimlerden biridir.

Mehmet Murat'ın Sosyalist Dönem'de yayımlanmış şiirlerinde kısmen siyasal etki görünse de, çocuk şiirlerinde hayvanlar, bitkiler, köy hayatı ve okul ortamı gibi Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının bolca işlenen konuları tercih edilmiştir. Murat, çocuk şiirlerinin bazılarında hece vezninin dışına çıkmış ve şiirlerinde akıcılığı yakalamıştır. Onun çocuk şiirlerindeki bir diğer özellik ise şiirlerin kısa olmasıdır. Bu durum da çocuk şiiri mantığına uygun bulunmaktadır.

II. 2. 26. Mehmet Müzekka Con (Mehmet Müzekka Halidof)

Mehmet Müzekka Con 1885 yılında Silistre'nin Balabanlar (Zlatoklas) köyünde doğmuştur. Asıl adı Mehmet Müzekka Halidov olan şair, öğretmenlik yaptığı yıllarda okulda yeni öğretim yöntemlerini uyguladığı için "Con" adı ile anılmaya başlamıştır. "Jön Türk" ifadesinden kaynaklanan ve halk ağzında Con olarak telaffuz edilen bu kelime, daha sonraları şairin soyadı olarak kalmıştır. İlköğrenimini köyünde tamamlamış, ortaokul eğitimine başlamış ancak okullar kapatılınca öğrenimi yarıda kalmıştır. Hayatı boyunca öğretmenlik ve gazetecilik yapmıştır. 1974 yılında Kamerler köyünde (Paisievo) köyünde vefat etmiştir.[127]

Mehmet Müzekka Con, Bulgaristan Türkleri edebiyatının İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası dönemini yaşamış şahıslardan biridir. Şiirlerinde esin kaynağı halk edebiyatı olmuş, daha çok halk şiiri tarzında ve hece vezninde şiirler yazmıştır. Şiirlerinin bir bölümü 1961 yılında *"Yeni Günün Şarkıları"* adıyla yayımlanmıştır. İkinci şiir kitabı da şairin 75. doğum yıldönümü nedeniyle *"Alın Terim"* başlığıyla 1964'te basılmıştır.[128]

Mehmet Müzekka Con, ağırlıklı olarak Sosyalist Dönem'de eserler vermiş ve bu eserlerinde sosyalist rejimi öven bir duruş sergilemiştir. Yayımlanmış eserleri yetişkinlere seslenmekle birlikte, o dönemde çocuklar için de şiirler kaleme almış ve bu çocuk şiirleri başta *"Eylülcü Çocuk*" olmak üzere, çeşitli süreli yayınlarda, antolojilerde ve ders kitaplarında yer almıştır. Çocuk şiirlerinin büyük çoğunluğu dörtlüklerden kuruludur, hece veznindedir ve sosyalist rejimin yeni kuşaklara benimsetilmesi amacını taşımaktadır.

II. 2. 27. Muharrem Tahsin (Muharrem Tahsinof)

Muharrem Tahsin 1929 yılında Razgrat'ın Gökçesu (Sina Voda) köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde, ortaokulu Razgrat'ta, liseyi de Şumnu'da tamamlayan yazar, Sofya Üniversitesi'nin Türkoloji Anabilim Dalı'ndan mezun olmuştur. Bir dönem Kırcaali şehrinde öğretmenlik de yapan Tahsin, daha sonraları Sofya'da Türkler için hazırlanan çeşitli gazete ve dergilerde görev almıştır. Önce Türkçe çıkan "Piyoner" başlıklı çocuk dergisinde, sonra da "Halk Gençliği" ve "Yeni Işık" gazetelerinde çalışmış; 1991 tarihinde çıkmaya başlayan "Hak ve Özgürlük" gazetesine ek olan "Filiz" gazetesinin 2007 yılında vefatına kadar başında bulunmuştur. Filiz gazetesi bünyesinde gerçekleştirdiği faaliyetler ile 1989 sonra gelişen Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olmuştur. [129]

Muharrem Tahsin; öykü, portre, eleştiri ve söyleşi türlerinde yazılar yazmıştır. Bunlar dergi ve gazete sayfalarında; birçoğu da kitap olarak yayımlanmıştır.

Demokratik Dönem'de gelişen Türk çocuk edebiyatında hem yayıncı hem de hikâye yazar-

127 Naim BAKOĞLU, *"Mehmet Müzekka Con", Mozaik Dergisi,* Yıl.5, S.53, Şumnu, 2012, s.11

128 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 12 Haziran 1992, s.4

129 Mümin BEKİR, *"Muharrem Tahsin" Kırcaali Haber Gazetesi,* 23 Haziran 2005, s.6

larının önde gelen temsilcilerinden biri olan Tahsin, çocuk edebiyatı alanındaki çalışmalarını Filiz gazetesini yayımlayarak yayıncı; çocuk hikâyeleri ile de çocuk hikâyesi yazarı kimliğiyle sürdürmüştür.

Demokratik Dönem'de yayımlanan üç çocuk hikâyesi kitabı ile Muharrem Tahsin, Bulgaristan Türk çocuk hikâyeciliğinin en üretken isimlerindendir. Çocuk hikâyelerinden bir bölümü başta Filiz gazetesi olmak üzere çeşitli süreli çocuk yayınlarında, bir kısmı da *"Gel Kulağına Söyleyeyim*", "*Saksağanların Büyük Sevinci"* ve "*Güllü Testi"* başlıklı kitaplarında toplanarak Bulgaristan'da yayımlanmıştır.[130]

Çocuk hikâyeciliği üzerinde yoğunlaşan Muharrem Tahsin'in çocuk hikâyeleri hakkında kısa bir değerlendirme uygun olacaktır. İncelemiş olduğumuz "Gel Kulağına Söyleyeyim", "Saksağanların Büyük Sevinci" ve "Güllü Testi" çocuk hikâye kitaplarında yer alan Muharrem Tahsin'in çocuk hikâyeleri 6-13 yaş arası ilkokul dönemi çocuklarına seslenen kısa hikâyelerdir. Kahramanları arasında çoğu zaman çocuklar, hayvanlar, bitkiler ve cansız varlıklar yer almaktadır. Tahsin, "Saksağanların Büyük Sevinci" adlı öykü kitabında ağırlıklı olarak insan dışı varlıkları kahraman olarak tercih etmiştir. *"Bostan Buluşması"* adlı öyküde korkuluklar, "*Kırmızı Kanatlılar*"da uğur böcekleri, "*Kasket*"te kasket ile çoraplar, "*Serçenin Babası*"nda serçeler insan dışı kahramanlara örnek verilebilir. Hikâyelerde bu kahramanlar ile çocuklar bir aradadır; "*Bir kitabı anlayabilmek için onu baştan başa okumak gerekir. Sen beni öyle okuyacaksın değil mi kara kaşlı çocuk?..."*[131]

Hikâyelerinin merkezinde yer alan Türk çocukları, Bulgar çocukları ile bir aradadır; *"Aleks, Sevda, bakın size ne göstereceğim. Bilseniz ne iri, ne kocaman arkadaşlarım var: Tarkan ile Zeyna, dedi ve kurnazca gülümsedi."* [132]

Muharrem Tahsin'in çocuk hikâyelerinde zaman genellikle Demokratik yönetime geçildikten sonraki zamandır. Hikâyelerdeki zamanı tespit ederken, anlatılan bazı olaylar yol gösterici olmaktadır. Örnek olarak 1996'da yayımlanan ilk öykü kitabı "Gel Kulağına Söyleyim" de baş kahraman olan küçük Meral, kitabın giriş kısmında okuyucu ile şu mutluluğu paylaşırken Türklere adlarının geri verildiği dönemi hatırlatmaktadır; *Ben artık iki adlı değilim, bubuşum. Evde Meral, dışarıda Mirela değilim. Sade Meral'im şimdi, evde sokakta, okulda, otobüste, dondurmacıda..."*[133]

Muharrem Tahsin'in çocuk hikâyelerindeki mekân ise çoğunlukla Türklerin yoğun olarak yaşadığı köyler ve küçük kasabalardır. Bu durum öykülerde, hayvanlarla ve bitkilerle iç içe olan kahramanların etkinliklerinden anlaşılmaktadır.

Muharrem Tahsin'in çocuk hikâyelerindeki iletiler, okuyucuya doğrudan verilmeyerek didaktizmin sıkıcılığından uzak durulmaya çalışılmıştır. Çoğu zaman hikâyelerin sonuç kısmı okuyucuya bırakılmış ve öykü tamamlama tekniği ile çocuktaki hayal gücü çalıştırılmak istenmiştir. Hikâyelerinde yer alan temel iletiler arasında; barış, dayanışma, yardımseverlik, anadili bilinci ve iyilik yapmanın önemi sayılabilir.

II. 2. 28. Mustafa Göçev

Mustafa Göçev, 1935 yılında Razgrat'ın Ostrovo köyünde doğmuştur. Razgrat Türk Öğretmen Okulu'nda okumuştur. Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı'ndan mezun olduktan sonra öğretmenlik ve gazetecilik yapmıştır.[134] Uzun yıllar Sofya Radyosu'nda çalışan Mustafa Göçev'in yayımlanmış bir Çocuk Edebiyatı eseri yoktur. Edebiyat konulu yazıları Türkçe gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Süreli yayınlarda yer alan bu çalışmaların bazılarında çocuklara seslenmektedir.

---

130 Muharrem TAHSİN, *Saksağanların Büyük Sevinci,* Filiz Yayınları, Sofya, 1999; *Güllü Testi,* Filiz Yayınları, Sofya, 2001; *Gel Kulağına Söyleyim,* Phospaorus-Agency Yay., Yyy, 1996.

131 Muharrem TAHSİN, *Güllü Testi,* Filiz Yayınları, Sofya, 2001, s.14

132 Muharrem TAHSİN, age., s.19

133 Muharrem TAHSİN, *Gel Kulağına Söyleyim,* Phospaorus-Agency Yay., Yyy, 1996, s.7

134 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.235

II. 2. 29. Mustafa Kahveci (Mustafa Kahveciev)

Mustafa Kahveci, Hasköy'ün (Haskovo'nun) Paşaköy'ünde (Voyvodovo'da) doğmuştur. Eski Zağra (Stara Zagora) Radyosu'nda ilk Türkçe yayınlar Mustafa Kahveci ile başlamıştır. Kahveci, uzun yıllar, Sofya Radyosu Türkçe Masası'nda çalışmış ve bu görevinden emekliye ayrılmıştır.[135]

Eserleri Türkçe çıkan gazete ve dergilerde yayımlanmıştır. Hikâyelerinin bir bölümünü "Hayat Yolcusu" (1968) adlı kitabında toplamıştır. Zengin bir dili olan sanatçı, öyküleriyle ve anı türündeki eserleriyle Bulgaristan Türk Edebiyatının gelişmesine katkılarda bulunmuş, çocuklar için hikâye türünde ürünler vermiş ve bu ürünlerin bir bölümü süreli Türkçe yayınlarda yer almıştır.

II. 2. 30. Mustafa Keloğlan

Yazar, 1939 yılında Kotel (Kazan) yöresinde yer alan Yablanovo köyünde doğmuştur. İlk öğrenimini kendi köyünde tamamlamıştır. Daha sonra Sofya Türk Pedagoji Okulu'na girmiş, bu okulu bitirince kendi köyünde öğretmenliğe başlamıştır. Bulgarlaştırma çalışmalarının yoğunlaştığı dönemde öğretmenlik görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır.[136]

Mustafa Keloğlan meslek hayatı boyunca sürekli edebî ürünler vermiş bu eserlerini yayımlama imkanını Sosyalist Dönem'de nadiren bulabilmiştir. "Karpuz Kabuğu"[137] adını taşıyan ilk kitabını ancak Demokratik Dönem'de, 1998'de yayımlamıştır. "Karpuz Kabuğu" adlı eserde fabl türünde 35 manzum hikâyeye yer verilmiş olup, eser Bulgaristan Türkleri edebiyatında alanında tek örnektir. Fabl türünde eserlerin yer aldığı kitap, yetişkinlerin yanında çocukların da ilgisini çekecek türdedir. Bulgaristan Türkleri arasında en başarılı fabl yazarlarından biri olan Mustafa Keloğlan'ın özellikle fabl türündeki ürünlerinden birçoğu süreli Türk çocuk yayınlarında yer bulmuştur.

II. 2. 31. Mustafa Mestan Adalı

Mustafa Mestan Adalı 1941 yılında Kırcaali'nin Aşağıada (Ostrovets) köyünde doğmuştur. İlkokul ve ortaokulu köyünde bitirdikten sonra, Mestanlı (Momçilgrat) Türk Lisesi'nde öğrenimini sürdürmüştür. Lise sonrasında Kircaali Öğretmen Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olmuştur.[138]

Mustafa Mestan Adalı'nın şiir türünde eserleri bulunmaktadır. Bu eserleri arasında çocuklara seslenenleri de olmuş ve dönemin çeşitli gazete ve dergilerinde yayımlanmışlardır.

II. 2. 32. Mustafa Mutlu (Mustafa Mutkof)

Mustafa Mutlu 1935 yılında Lofça'nın (Loveç) Gorsko Slivovo (Dağ Slivova) köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde bitirmiştir. Sofya Türk Öğretmen Okulu'nda okumuş ve Razgrat Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuştur. Mezuniyeti sonrasında öğretmenlik yapmış, Sofya Üniversitesi'nin Türkoloji Anabilim Dalı'nda bir süre okumuştur. Mustafa Mutlu, Sosyalist Dönem'de "*Halk Gençliği"* ve *"Yeni Işık"* gazetelerinde çalışmıştır. 1991'den sonra ise "*Hak ve Özgürlük"* gazetesinin edebiyat bölümü editörlüğünü yapmıştır.[139]

Mustafa Mutlu eserlerinde yetişkinlere seslenmiş olmakla birlikte, dönemindeki birçok şair ve yazar gibi, çocuklar için de eserler vermiştir. Mustafa Mutkof adıyla ilk şiiri 1953'te "Eylülcü Çocuk" gazetesinde basılmıştır. 1965'te "Sabah Yolcusu" şiir kitabı yayımlanmış olan Mutlu, 1997'de Sofya'da vefat etmiştir.

---

135 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY. age., s.118

136 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 28 Mart 1997, s. 4; Sofya, 15 Mart 2004, s.6

137 Mustafa KELOĞLAN, *Karpuz Kabuğu (Fabllar),* Yyy., Sofya. 1996.

138 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 30 Mart 1998, s.4

139 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 11 Haziran 1993, s.4

II. 2. 33. Mülazım Çavuş (Mülazım Çavuşef)

1927 yılında Şumnu'nun Küpeler (Metodievo) köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde, ortaokulu da Eskicuma'da (Tırgovişte) okumuştur. Lise öğrenimini Şumnu'da (Nüvvap Okulu'nda) yapmıştır. Aynı şehirde yer alan Öğretmen Enstitüsü'nde öğrenimini sürdürmüş ve buradan mezun olduktan sonra yaklaşık 40 yıl öğretmenlik yapmıştır. Mülazım Çavuş, eğitimci kimliğinin yanında, kültür arşivciliği yapmış, Bulgaristan Türklüğüne dair birçok yayını toplamıştır. Bulgaristan Türklüğü hakkında yaptığı bu tür bireysel çalışmaları ile dikkat çekmiş ve bir dönem Belene kampına sürgün edilmiştir. 1989'daki göç ile Türkiye'ye gelmişse de tekrar Bulgaristan'a dönmüş ve 1995 yılında Bulgaristan'da vefat etmiştir.[140]

Mülazım Çavuş'un, çocuklara yönelik kaleme aldığı şiirlerde öğretmen bakış açısını sürdürdüğü görülmektedir. Çocuk şiirlerinin temalarını ağırlıklı olarak vatan sevgisi ve doğa güzellikleri oluşturur.

II. 2. 34. Naci Ferhat (Naci Ferhadof)

Naci Ferhat 1940 yılında Kırcaali iline bağlı Ardino'nun (Eğridere) Dadovtsi (Dedeler) köyünde doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Eğridere'de tamamladıktan sonra Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü'ne girmiştir. Üniversiteden mezun olduktan sonra bir dönem öğretmenlik yapmış, uzun yıllar *"Yeni Hayat"* dergisinde çalışmış, başta Yeni Hayat olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde şiir ve feyleton gibi edebî türlerde eserleri yayımlanmıştır.[141]

Şiir türünde yoğunlaşan Naci Ferhat'tın Sosyalist Dönem ve Demokratik Dönem'de şiir kitapları yayımlanmıştır. 1960-1970'li yıllarda yayımlanan şiirlerinde sosyalist sistemi benimsediği görülmektedir. Demokratik Dönem'le birlikte eserlerindeki ideolojik unsurlardan uzaklaşmıştır. Naci Ferhat, edebiyat yaşamı boyunca çocuklar için de şiirler yazmıştır. Çocuk şiirleri başta "Filiz" olmak üzere, çeşitli süreli yayınlarda yer bulmuştur. Genellikle didaktik olan bu çocuk şiirlerini, ayrı bir kitap halinde yayımlamamıştır. Naci Ferhat'ın çocuk şiirlerinden hazırlanan bir derleme Aziz Bey tarafından 2005 yılında yayımlanmıştır.

II. 2. 35. Nadiye Ahmet (Nadiye Ahmedova)

Nadiye Ahmet, Eskicuma'nın (Tırgovişte) Gagovo köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde, liseyi Popovo kasabasında okumuştur. Yüksek öğrenimini Yüksek Toplumsal Bilim Akademisi'nin Ekonomi Bölümü'nde yapmış olan Nadiye Ahmet, sekiz yıl Sofya'da yayımlanan "Eylülcü Çocuk" gazetesinde çalışmıştır. Uzun yıllar Sofya Radyosu'nun Türkçe Masası'nda görev almış, yirmi yıl burada çalıştıktan sonra emekliye ayrılmıştır.[142]

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının çocuk hikâyesi türünde en üretken isimlerinden olan yazarın, çocuk hikâyesi türünde dört kitabı vardır. Bunlar Sosyalist Dönem'de yayımlanan "*Mavi Kordelalı Güvercin*" ve "*Solmıyan Karanfil*" ile Demokratik Dönem'de yayımlanan "*Nur Taneleri*" ve *"İftar Lokmaları"*[143] adlı kitaplarıdır.[144] Sanatçının bir de "*Güldali*" adlı yetişkinlere yönelik uzun hikâyesi vardır.[145]

Nadiye Ahmet, hikâyelerinde çocukların seviyelerine uygun sade bir dil kullanmaktadır. Çoğu kısa olan bu hikâyelerde, kahramanların birçoğu küçük kız çocuklarıdır ve hikâyeler genellikle bir öğütle sona erdirilir.

---

140 *Filiz Gazetesi,* 24 Temmuz 1992, Sofya, s.4

141 *Filiz Gazetesi,* 29 Şubat 2000, Sofya, s.4; 15 Mart 2005 Sofya, s.6

142 *Filiz Gazetesi,* 31 Ekim 2006, Sofya, s.6

143 Nadiye AHMET, *İftar Lokmaları (Çocuk Hikâyeleri),* Bulgaristan Başmüftülüğü Yayınları, Sofya, 2015.

144 Nadiye AHMET, *Mavi Kordelyalı Güvercin (Çocuk Hikâyeleri),* Narodna Prosveta, Sofya, 1964; *Solmıyan Karanfil (Çocuk Hikâyeleri),* Narodna Prosveta, Sofya, 1966; *Nur Taneleri (Çocuk Hikâyeleri),* Aydın-2 Şirketi, Sofya, 2000.

145 Nadiye AHMET, *Güldali,* Narodna Prosveta, Sofya, 1967.

Nadiye Ahmet'in çocuk hikâyelerinde zengin olay örgüleri bulunmaz. Hikâyelerde genellikle olay bir anda son bularak doğrudan iletiye yer verilmektedir. Hikâyelerde yer alan iletiler Bulgaristan Türk kültürünü ayakta tutan temel değerlerden oluşur. İyilik, yardımlaşma ve paylaşma, aile ve akraba sevgisi, gelenek ve göreneklere bağlılık, doğrunun yanında yer alma, yalan söylememe vb. erdemler, onun hikâyelerinde ileti olarak karşımıza çıkan konular arasında ilk akla gelenlerdir. Hikâyelerde, Bulgaristan'daki sosyalizm yıllarına, demokratik dönemde yaşanan kimi sosyal hadiselere ve Bulgaristan Türk toplumunu ilgilendiren önemli tarihî olaylara yer verilmiştir.

Nadiye Ahmet'in çocuk hikâyelerinin dikkat çeken özelliği, ülkenin yaşadığı ideolojik değişimlere uygun olarak Sosyalist Dönem'de eşitlik, emek, çalışmanın önemi vb. gibi iletilere; Demokratik Dönem'de ise Türklere uygulanan bazı baskıcı politikaların eleştirildiği iletilere yer verilmiş olmasıdır. Özellikle son dönem eserlerinde Bulgaristan Türk toplumunun gelenek ve göreneklerini yansıtan iletiler ve dinî değerler de hikâyelerinde yer almıştır.

II. 2. 36. Nevzat Mehmet Fuat (Nevzat Mehmedof)

Nevzat Mehmet Fuat 1933 yılında Dobriç ilinin Telerig köyünde doğmuştur. Sofya'da Yüksek Makine-Elektrik Enstitüsü'nü bitirdikten sonra Varna Tersanesi'nde 25 yıl mühendis olarak çalışmıştır. 1989'da zorunlu göç ile birlikte İstanbul'a yerleşmiştir.[146]

Bulgaristan'da 1944-1989 arası Sosyalist Dönem'de çocuklar için en fazla şiir kitabı yayımlanan isim Nevzat Mehmet Fuat'tır. Fuat, edebî yaratıcılığında çocuk şiiri alanında yoğunlaşmıştır. 1959 yılında Narodna Prosveta'dan çıkan ilk şiir kitabı *"Ayı Dayı"* adını taşımaktadır ve bu kitap Sosyalist Dönem'de Bulgaristan Türk çocukları için yayımlanan ilk şiir kitabıdır. Onun bu şiir kitabını 1966 yılında *"Deniz"*, ve 1967'de ise "*Üç Beygir"* başlıklı çocuk şiiri kitapları izlemiştir.[147]

Nevzat Mehmet Fuat, "Ayı Dayı" da bir hayvanat bahçesinde karşılaştığı 28 hayvanı ele alan şiir yazmış ve bu şiirlerin bazılarında hayvanları konuşturmuştur. Örneğin "Küçük Sincap" adlı şiirde bir sincabın ağzından okuyucuya seslenmektedir:

"*Daldan dala atlarım;*
Atlamakta erbabım.
Yok benim kanatlarım;
Ben bir küçük sincabım."[148]

Bazı şiirlerde sadece bir gözlemcidir ve hayvanları nasıl gördüyse o şekilde anlatır:

"*Üç direkte üç şebek,*
Oynar durur çöverek
Kırılıverse direk,
Şebek yere düşecek!"[149]

Bazı şiirlerinde ise hayvanlara küçük bir çocuğun diliyle konuşur:

"*Ey kurnaz tilki,*
Zararsız durmaz tilki!
Kümeslere dalardın.
Tavuk, piliç çalardın,
Bağa sahip çıkardın
Canımızı yakardın."[150]

146 Muharrem TAHSİN, *"Çocuk Şiirimizde Ayı Dayı Çizgisi", Filiz Gazetesi,* Sofya, 8 Haziran 2005, s.6

147 Nevzat MEHMEDOF, *Ayı Dayı (Çocuk Şiirleri),* Narodna Prosveta, Sofya, 1959; *Deniz (Çocuk Şiirleri),* Narodna Prosveta, Sofya, 1966; *Üç Beygir (Çocuk Şiirleri),* Narodna Prosveta, Sofya, 1967.

148 Nevzat MEHMEDOF, *Ayı Dayı (Çocuk Şiirleri),* Narodna Prosveta, Sofya, 1959, s.18

149 Nevzat MEHMEDOF, age., s.19

150 Nevzat MEHMEDOF, age., s.22

Şairin 1966'da yayımlanan ikinci şiir kitabı "Deniz"de deniz ile ilgili çeşitli unsurlar konu edilmiştir. Kitaptaki otuz şiirin başlıkları arasında *"Fener, Dürbün, Deniz Askeri, Hamsi, Denizaltı, Kalkan, Şamandıra, Kayık, Olta, Acemi Balıkçı, Tayfabaşı"* vb. gibi denizle ilgili unsurlar yer almaktadır. "Ayı Dayı" adlı hayvanları konu edinen kitabında olduğu gibi, bu eserde de tematik bir tercih yapan şair çocuğun dünyasında yer alan denizi ele almıştır. Söz konusu eserde yer alan çocuk şiirlerinde çocuk ve deniz dünyası etkileşim halindedir:

"Sinirlenip kızsın diye
Çocuk dedi ki midyeye:
"-Kapanmışsın kabuğuna,
Hep bir yerde duruyorsun."[151]

"Darılmadan yavrucuğa,
Midye dedi ki çocuğa:
"- Yapıştım da vapura,
Dalgaları yara yara."[152]

Şairin Bulgaristan'da yayımlanan üçüncü kitabı "Üç Beygir"de konu alanının genişlediği görülür. Hayvanların yanında çeşitli soyut kavramlar da bu eserdeki şiirlerde konu edilmiştir. İlk iki şiir kitabından farklı olarak "Üç Beygir"de eğitici unsurlar da yer almıştır. Örnek olarak *"Anneciğim, Yangın, Savaş, Birincide Birinciyim, Sayılar"* vb. gibi şiirler bu türdendir.

Nevzat Fuat'ın edebî yaratıcılığı 1989 sonrası yerleştiği Türkiye'de devam etmiştir. Ancak şairin Türkiye'de verdiği eserlerde pedogojik yönü ağır basan ürünler verdiği görülmektedir. Şairin 2004'te "*Çemberli Çevre"*, "*Türkçe abc (Tekerlemece*)", "*Ailece ABC*" ve "*Sihirli Sayılar"* ve 2006'da "*Çiçekler ve Böcekler"* adlı çocuk şiiri kitapları yayımlanmıştır.[153]

"Çemberli Çevre" şiir kitabında çevre kirliliği, orman yangınları, erozyon, yüksek enflasyon, ağaçlandırma, hayvanları koruma vb. gibi konular ele alınmıştır. Kitaptaki şiirlerin yarısının bestelendiği, kitapta verilen bilgiler arasındadır. Üç bölüme ayrılmış olan kitapta I. bölüm "Büyükler İçin", II. bölüm "Küçükler İçin" ve III. bölüm "Büyük Küçük Herkes İçin" adını taşımaktadır.

Türkiye'de yayımlanmış "*Türkçe ABC (Tekerlemece)*" ve "*Ailece ABC*" kitapları her harf için bir şiir içermektedir. Ailece ABC'deki şiirler bestelidir. Kitaplardaki şiirler ve şarkılar ilkokullarda birinci dönemin sonunda yapılan okuma bayramlarında okunmak ve harflerin pekiştirilmesi için kullanılmak üzere yazılmıştır.

"Sihirli Sayılar" adlı küçük boy şiir kitabı da şairin eğitim amaçlı yazdığı şiirlerinden oluşmaktadır. Kitapta birden yirmiye kadar her sayı için yazılmış şiirler bulunmaktadır. Kitabın önsözünde, şairin bu şiirleri, ilk torunu Ece Yüksel ile birlikte yazdığı belirtilmiştir.

Nevzat Fuat'ın Türkiye'de yayımlanmış olan son çocuk kitabı "*Çiçekler Böcekler*" adını taşır. Eser, şairin torunu olan Damla Fuat ile birlikte çiçekler ve böcekler için yazdıkları şiirlerden oluşmaktadır. İki bölüme ayrılan kitabın I. bölümünde çiçekler için yazılan 18; II. bölümünde ise böcekler için yazılan 32 şiire yer verilmiştir.

Nevzat Fuat, Bulgaristan Türk çocuk şiirinin en üretken isimlerinden biridir. Kitapları basıldığı döneme göre hem biçim hem de içerik olarak niteliklidir. Kitaplarında yer verilen şiirlerin yanlarında temalarına uygun resimler yer almıştır. Nevzat Fuat'ın çocuk şiirlerinde kafiye kullanımındaki başarısı dikkat çekicidir. Asonans ve aliterasyonları zorlanmadan kullanmıştır. Şairin şiir tarzındaki bir diğer özellik de tahkiyeli bir dil kullanmış olmasıdır. Fuat, Bulgaristan Türk çocuk şairleri arasında yaygın olan dörtlük şeklinin çoğu zaman dışına çıkmış ve birçok nazım şeklini başarıyla kullanmıştır. Yazıldığı döneme göre sosyalist etki şiirlerinde sınırlı kalmıştır. Şiirleri arasında sadece Ayı Dayı'da yer alan *"Orak ve Çekiç"* şiiri ideolojik kavramları içermektedir. Şair Bulgaristan'da yayımlanan üç şiir kitabını asıllarına bağlı kalarak 2004 yılında İstanbul'da yeniden yayımlamıştır.

151 Nevzat MEHMEDOF, *Deniz (Çocuk Şiirleri),* Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.8

152 Nevzat MEHMEDOF, age., s.9

153 Nevzat Mehmet FUAT, *Çemberli Çevre,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004; *Türkçe ABC-Tekerlemeler,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004; *Ailece ABC,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004; *Sihirli Sayılar,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004; *Çiçekler ve Böcekler,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2006.

II. 2. 37. Niyazi Hüseyin Bahtiyar (Niyazi Hüseyinof)

Niyazi Hüseyin Bahtiyar 1927 yılında Eskicuma'nın (Tırgovişte) Turnaovası (Tırnovtsa) köyünde doğmuştur. İlköğretimini bitirdikten sonra Şumnu'da Nüvvap Okulu'nda eğitim almıştır. Sofya Üniversitesi'nin 1952'de yeni açılmış Türkoloji Anabilim Dalı'nın ilk öğrencilerinden biri olan Niyazi Hüseyin, Bulgaristan'ın birçok şehrinde öğretmenlik yapmıştır. Sosyalist Dönem'de önde gelen Türk aydınlarından biri olan Niyazi Hüseyin o dönemde sosyalist rejimi benimsemiştir. Bir dönem Kırcaali Öğretmen Enstitüsü'nde çalışmış ve "Kıdemli Öğretim Görevlisi" unvanını almıştır. Kırcaali'de yayımlanan Nov Jivot (Yeni Hayat) il gazetesinin Türkçe sayfasını çıkarmıştır.[154]

Niyazi Hüseyin 1989'daki göçte, ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye'de de kültürel faaliyetlerini devam ettiren Niyazi Hüseyin'in, Balkan Türklerinin kültür tarihine üzerinde yoğunlaşan birçok eseri bulunmaktadır.

Niyazi Hüseyin'in çocuk edebiyatı ile olan ilişkisi Sosyalist Dönem'de verdiği sosyalist çizgideki çocuk şiirleri ile ilişkilidir. Kendisinin daha sonraki dönemlerde çocuk şiirinden uzaklaştığı görülür. Bu dönemde verdiği çocuk şiirleri dönemin antolojilerinde ve süreli çocuk yayınlarında yer bulmuştur. Devrin siyasal şartlarına uygun olarak, çoğu ideolojik olan bu şiirlerin büyük bir bölümü Mehmet Çavuş ile birlikte hazırladıkları, 1955'te yayımlanan *"Çocuk Şiirleri"* antolojisi ile Ahmet Şerif'in hazırladığı *"Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri"* adlı şiir antolojisinde yer almaktadır. [155]

II. 2. 38. Osman Aziz

Osman Aziz, 1937 yılında Kırcaali'nin Koşukavak (Krumovgrat) kasabasına bağlı Alfatlı (Neofit Bozveli) köyünde doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Koşukavak'ta bitirmiştir. Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı'ndan mezun olduktan sonra, uzun yıllar Sofya Radyosu Türkçe servisinde çalışmıştır. 1993'ten itibaren Sofya Radyosu'nun Türkçe Masa'sında bir süre çalışan sanatçı oradan emekliye ayrılmıştır. Osman Aziz bir dönem "Hak ve Özgürlük" ve "Filiz" gazetelerinde de çalışmıştır.[156] Osman Aziz, Bulgaristan Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olması yanında, Rumeli türkülerini seslendiren büyük bir ses sanatçısı olarak da tanınmaktadır.

Ağırlıklı olarak şiir türünde eserleri olan Osman Aziz, bu eserlerini çeşitli kitaplarda toplayarak yayımlamıştır. Osman Aziz'in çocuklara yönelik verdiği eserler "Hak ve Özgürlük" ve "Filiz" gazetelerinde ve Muharrem Tahsin, Kazım Memiş ve Yusuf Kerim ile birlikte hazırladıkları Türkçe dilbilgisi ders kitaplarında yer almıştır.

II. 2. 39. Osman Sungur Keskioğlu

Osman Sungur Keskioğlu, 1908 yılında Burgaz ilinin Karınabat kasabasına bağlı Rupça köyünde doğmuştur. Şumnu'da Medrese-i Aliyye'de okumuştur. Daha sonra, aynı şehirdeki Nüvvap Okulu'nun lise ve yüksek kısmından mezun olmuştur. 1936 yılında Başmüftülük tarafından Mısır'a El-Ezher Üniversitesi'ne öğrenime gönderilen Keskinoğlu, Ezher'in Şeriat Fakültesi'ni bitirip 1940 yılında Bulgaristan'a dönmüştür. Şumnu'da Nüvvap Okulu'nun lise ve yüksek bölümlerinde on yıl öğretmenlik yapmış olan Osman Sungur, İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası yıllarda Nüvvap Okulu'na ve rüştüye okullarına ders kitapları hazırlayanlardan biri olmuştur.[157]

Osman Sungur Keskioğlu, Türkiye'ye 1950 yılında göç etmiştir. İlahiyatçı olarak dinî konularda çeşitli yayınları bulunan yazar, Bulgaristan Türkleri hakkında da makaleler yazmış ve Bulgaristan Türk-

154 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 30 Eylül 1997, s.4

155 Mehmet ÇAVUŞEF, Niyazi HÜSEYİNOF; *Çocuklara Şiirler,* Narodna Prosveta, Sofya, 1955; Ahmet ŞERİFOF, *Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri (Çocuk Şiirleri Antolojisi),* Narodna Prosveta, Sofya, 1962.

156 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 2 Ekim 1992, s.4

157 *Mozaik Dergisi,* Yıl.4, S.28, Şumnu, Şubat 2010, s.7

lerinin halk edebiyatıyla ilgili araştırmalar yapmıştır. Çocuklar için de yazılar yazmış olan Osman Sungur Keskioğlu'nun bu türden şiirleri ders kitaplarında ve döneminin çeşitli gazetelerinde bulunmaktadır.

II. 2 .40. Ömer Osman Erendoruk (Ömer Osmanof)

Ömer Osman Erendoruk 1934 yılında Kırcaali'nin Koşukavak (Krumovgrad) kasabasına bağlı Yunusköy'de (Zvınarka) doğmuştur. İlköğretimini tamamladıktan sonra, Kırcaali Türk Öğretmen Okulu'nda okumuştur. Mezuniyeti sonrası, doğduğu bölgenin köy ve kasabalarında öğretmenlik yapmıştır. Bir süre Kırcaali il gazetesinde çalışmıştır. Bulgarlaştırma çalışmaları sırasında "Belene Kampı"na gönderilen Türk aydınları arasında yer alan Ömer Osman, Kuzeydoğu Bulgaristan'ın Roman kentine sürgün edilmiştir. 1989'daki göçte sınır dışı edilen ve Türkiye'ye gelen şair, Türkiye'de öğretmenlik mesleğini sürdürmüştür.[158]

Edebiyat yaşamı boyunca şiir, hikâye ve roman türündeki eserleri ile tanınan Erendoruk'un eserleri Bulgaristan'da ve çoğunlukla Türkiye'de yayımlanmıştır. Uzun süre öğretmenlik yapan Erendoruk, bu vesileyle çocuk dünyasını yakından tanıma imkânı bulmuştur. Edebiyat yaşamının her döneminde çocuklar için de eserler veren Erendoruk, çocuk şiirlerini Türkiye'de "*Ağlatmayın Çocukları*" adıyla kitaplaştırmıştır.[159]

Ömer Osman'nın "*Ağlatmayın Çocukları*" adlı şiir kitabından önce Sosyalist Dönem'de verdiği çocuk şiiri örnekleri, dönemin antoloji ve süreli yayınlarında yer almıştır. Çoğu ideolojik çizgide olan bu ürünlere nazaran Demokratik Dönem'de "Ağlatmayın Çocukları" adlı eserinde topladığı şiirlerinin daha başarılı olduğu görülmektedir.

Ömer Osman, "*Ağlatmayın Çocukları*" adlı eserin giriş kısmında; *"Torunum Ömer'e, millî gelenek ve millî değerlere bağlı kalması dileğiyle"* ifadesine yer vermiştir. Basım yeri, yılı ve yayınevinin belirtilmediği eserde, 55 çocuk şiiri yer almıştır. Birçoğu 7'li ve 8'li hece ölçüsü ile oluşturulan bu çocuk şiirlerinde temel değerler eğitimi, mevsimler, doğa ve hayvan sevgisi gibi klasik çocuk şiiri temaları yanında vatan ve millet sevgisi, Bulgar mezalimi karşısında millî kimlik bilinci oluşturma gibi sosyal konulara da değinmiştir.

Ömer Osman Erendoruk'un çocuklar için hazırladığı ikinci çalışması ise "*Taşlaşan Çocuk*"[160] adını taşıyan çocuk masalları kitabıdır. Söz konusu eseri Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı dairesinde değerli kılan yönü, Demokratik Dönem'de şiir ve hikâye dışında çocuklar için yayımlanan farklı bir edebî türde eser olmasıdır. Bulgaristan Türkleri Edebiyatında masalı "çocuk edebiyatı" yaklaşımı ile ele alan yayın sınırlı sayıdadır. Bu eserlerden biri olan Ömer Osman Erendoruk'un "Taşlaşan Çocuk" adlı masal kitabında on iki çocuk masalı yer almaktadır. Bu masallar sırasıyla, *"Yılan Masalı, Kaplumbağa, Kaplumbağa ile Yılan, Saksağan Bezirgân İken, Keklik ile Bıldırcın, Akyel ile Karayel, Işık Hırsızı, Eski Hamam Eski Tas, Cüce ile Keloğlan, Taşlaşan Çocuk, Yetenek, Otorite, Gurur"* adlarını taşımaktadır. Kahramanları insanlar, hayvanlar ve diğer varlıklardan oluşan bu masallarda klasik masallarda olduğu gibi masal başı, sonu ve ortası tekerlemelerine yer verilerek masal üslubu kullanılmıştır. Erendoruk'un masallarında söz konusu geleneksel özelliklerin yanında Bulgaristan Türklerine ve Bulgarların asimilasyon faaliyetlerine de değinilmiştir. *"Erendoruk, masallarda iyilik- kötülük, doğruluk, dürüstlük, gurur, kibir, hilecilik, sahtekârlık,… vb. konuları masal tarzında, ders verici nitelikte sunmuştur. Bunları yaparken, fabllarda olduğu gibi hayvanları konu almıştır. Hayvanlar üzerinden, ders verici, ibretlik konular bulmuş, kıssadan hisse çıkarmamızı istemiştir."* [161]

158 Zeynep ATASOY, *Ömer Osman Erendoruk Hayatı, Edebî Kişiliği ve Romanları,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir, 2010, ss.16-25

159 Ömer Osman ERENDORUK, *Ağlatmayın Çocukları,* Yayın Yeri,Yılı ve Yayınevi Belirtilmemiş.

160 Ömer Osman ERENDORUK, *Taşlaşan Çocuk (Çocuk Masalları),* Tuna Yayınları, İstanbul, 2000.

161 Oğuzhan YİĞİT, *Ömer Osman Erendoruk'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), C.B.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2011, s.221

II. 2. 41. Rasim Bilazeroğlu (Rasim Bilazerof)

Rasim Bilazeroğlu, 1926 yılında Kırcaali'ye bağlı Ahransko köyünde doğmuştur. Asıl adı Rasim Nazifoğlu İsmailoğlu'dur. Bilazeroğlu takma adını Şumnu Nüvvap Okulu'nda okurken almış, şiirlerini de o adla yayımlamıştır. 1943 yılında Nüvvap Okulu'ndan mezun olunca öğretmenliğe başlamış ve 38 yıl Türkçe öğretmenliği görevinde bulunmuştur.[162]

Rasim Bilazeroğlu'nun şiirleri; "*Rodop Mücadelesi", "Halk Gençliği", "Yeni Işık"* ve "*Yeni Hayat"* gibi Türkçe çıkan gazete ve dergilerde basılmıştır. Bu şiirlerinden bazılarında sosyalizme ilişkin şiirleri de bulunmaktadır. Rasim Bilazeroğlu'nun kitaplaşamayan bu şiirlerinin bir kısmı da çocuklar için yazdığı şiirlerden oluşmaktadır.

II. 2. 42. Recep Küpçü (Recep Küpçüef)

Recep Küpçü, 1934 yılında Filibe'ye (Plovdiv) yakın Kuklene (Kuklen) köyünde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini köyünde tamamladıktan sonra, Kırcaali Türk Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuştur. Mezuniyeti sonrasında bir dönem öğretmenlik yapmıştır. Recep Küpçü, Bulgaristan'da Türklere ve Türkçe'ye karşı yapılan haksız uygulamalara karşı durmuş Türk aydınlarından biridir. Bu özelliği nedeniyle sıklıkla iş değiştirmek zorunda kalan Küpçü, bir dönem "*Yeni Işık"* gazetesinin muhabirliğini yapmıştır.[163] Recep Küpçü, 1976 yılında Varna'da Bulgar makamlarınca düzenlenen bir suikast sonucu öldürülmüştür.

Küpçü'nün yayımlanan eserleri yetişkinlere yöneliktir ve birçok edebî ürünü Bulgarca'ya çevrilmiştir. Edebiyatta şiir türü üzerinde yoğunlaşan Küpçü'nün tespit edilebilen çocuklara yönelik edebî ürünleri de şiir türündedir. Recep Küpçü'nün Sosyalist Dönem'de verdiği bu şiirler dönemin şiir derlemelerinde yer almış sosyalist içerikli çocuk şiirleridir.

II. 2. 43. Rıza Mollov

Rıza Mollov, 1920 yılında Varna şehrine bağlı Pravadı (Provadiya) kasabasında doğmuştur. Lise öğrenimini burada gördükten sonra Sofya Üniversitesi'nin Slav Dilleri ve Edebiyat Fakültesi Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndan mezun olmuştur. Sofya Radyosu'nda spikerlik de yapmış olan Rıza Mollov, Narodna Prosveta'da (Halk Eğitimi Yayınevi) şube yönetmenliği görevinde bulunmuştur. Bulgar Eğitim Bakanlığı'nda "Türk Okulları" sorumlusu olmuştur. 1952'de Sofya Üniversitesi'nde yeni açılan Türkoloji Bölümü'nde asistan olarak çalışmıştır. Yöneticiliğini yaptığı edebiyat derneğinde toplanan öğrencilere Türk folkloru ve Türk edebiyatı dersleri okutmuştur. Moskova Üniversitesi'nde Türk edebiyatıyla ilgili tezini savunarak Filoloji Bilimleri uzmanı ünvanını almıştır.[164]

Sofya Üniversitesi'ndeki Türkoloji Bölümü'nü Türklerden arındırma politikası sonucunda, 1960 tarihinde, üniversiteden uzaklaştırılmıştır. Bir dönem Bulgar Bilimler Akademisi Balkanoloji Enstitüsü'nde uzman olarak çalışmıştır. Rıza Mollov 1986'da Sofya'da vefat etmiştir.[165]

Rıza Mollov, Bulgaristan'da Türk edebiyatı üzerine yaptığı bilimsel çalışmalar ile bilinmektedir. Edebiyat sahasında birçok eseri yayımlanmış olan Rıza Mollov'un edebî ürünlerinden bir bölümü çocuklara yöneliktir. Daha çok hikâye türünde olan bu eserler, kendi kitaplarında ve çeşitli antolojilerde yer almıştır. Nimetullah Hafız, *"Rıza Mollov Hayatı ve Eserleri"* adlı çalışmasında Mollov'un çocuklara da seslenebilecek hikâye türündeki eserleri yanında iki çocuk kitabını değerlendiren bir eleştiri yazısına yer vermiştir. Mollov, Yugoslavya Türkleri çocuk edebiyatının kurucu isimlerinden Necati Zekeri-

162 Niyazi Hüseyin BAHTİYAR, *"Rodop Şairi Bilazeroğlu" Alev Dergisi,* Yıl.2, S.4, Kırcaali, 2002, ss.10-11

163 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 30 Nisan 1993, s.4

164 Nimetullah HAFIZ, *Rıza Mollov Hayatı ve Eserleri,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

165 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.111

ya'nın *"Bizim Sokağın Çocukları"* ve *"Eski Sokağın Çocukları"* adlı hikâyelerini değerlendiren bu yazısında her iki hikâye kitabını da içerik, iletiler, dil ve anlatım yönlerinden incelemiş, Necati Zekeriya'nın çocuk hikâyeciliğini ve Yugoslavya Türk çocuk edebiyatı için arz ettiği önemi, söz konusu eserler bağlamında ortaya koymuştur. Mollov'ın sözünü ettiğimiz bu eleştiri yazısı, yazarın çocuk edebiyatı eserlerine yaklaşım konusunda sahip olduğu bilgi ve birikimi yansıtması bakımından değerlidir.

II. 2. 44. Sabahattin Bayram Öz (Sabahattin Bayramof)

Sabahattin Bayram, 1931 yılında Hacıoğlupazarcığı'nda (Dobriç) doğmuştur. İlk ve ortaokulu doğduğu şehirde, liseyi Sofya'da bitirmiştir. "Trudovo Delo" (Emek Davası) ve "Halk Gençliği" gazetelerinde ve Narodna Prosveta adlı devlet yayınevinin "Türkçe Yayınlar" servisinde uzun dönem çalışmıştır. Buradaki görevinden sonra Sofya Radyosu'nun Türkçe Masası'nda görev almıştır. 1990 yılında Türkiye'ye göç eden Bayram, Bursa'ya yerleşmiştir.[166] Sabahattin Bayram Öz, 2013 yılında vefat etmiştir.

Şair kimliği ile tanınan Sabahattin Bayram'ın Bulgaristan'da ve Türkiye'de yetişkinlere yönelik birçok eseri yayımlanmıştır. Çocuklar için yazdığı şiirleri süreli çocuk yayınlarında yer bulmuş ve bazıları Türkçe okuma kitaplarında yer almıştır. Bayram'ın "Çocuk Piyesleri"[167] adlı eseri Sosyalist Dönem'de çocuk şiiri ve hikâyesi dışında farklı bir türde yayımlanmış sayılı çocuk edebiyatı eseri arasında yer almaktadır.

II. 2. 45. Sabri Demir (Sabri Demirof)

Sabri Demir, 1915 yılında Razgrat'a bağlı Torlak (Tsar Kaloyan) köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde, ortaokulu Razgrat'ta bitirmiştir. Şumnu'da Nüvvap Okulu'nun lise bölümünden mezun olduktan sonra, Deliorman ve Dobruca'da öğretmenlik yapmıştır. Sabri Demir, Bulgaristan'da sosyalist sisteme geçildikten sonra, Bulgaristan Ulusal Meclisi'nde yer alan ilk Türk milletvekillerinden biri olmuştur. Yeni sisteme sıkı sıkıya bağlı olan Sabri Demir, Narodna Prosveta adlı (Devlet Yayınevi) devlet yayınevinin "Türkçe Ders Kitapları" kolunda uzun yıllar çalışmıştır. Sosyalist Dönem'de Türkçe dersleri için hazırlanan birçok kitabın editörleri arasında bulunmuştur.[168]

1988 yılında vefat eden Sabri Demir'in ilk şiirleri 1946'dan itibaren gazetelerde yayımlanmaya başlamıştır. Bu şiirler arasında çocuk şiirleri de yer almıştır. Türkçe ders kitaplarında da bazı çocuk şiirlerine yer verilmiştir.

II. 2. 46. Sabri Tata (Sabri Tatof)

Sabri Tata, 1925 yılında Razgrat'ın Torlak (Tsar Kaloyan) köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde, ortaokulu da Razgrat'ta bitirmiştir. Lise öğrenimini dışarıdan bitirmiş olup, uzaktan öğrenimle Sofya Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümü'nden mezun olmuştur. Çalışma yaşamına ilk olarak "Partizdat" Parti Yayınevinin "Türkçe Kitaplar" Bölümü'nde mütercim olarak başlamış, ardından editör olarak görevine devam etmiştir. Narodna Prosveta'nın "Türkçe Okul ve Edebiyat Kitapları" kolunda ve "Yeni Işık" gazetesinde çeşitli görevlerde bulunmuştur.[169]

1990 yılında Türkiye'ye göç ederek İstanbul'a yerleşen Sabri Tata, 2010 yılında vefat etmiştir. Yazar, Bulgaristan Türkleri edebiyatının hikâye ve roman sahasındaki en üretken temsilcilerinden biri olmuştur. Türkiye'de de yaratıcılığını sürdüren Sabri Tata'nın özellikle roman türündeki eserleri

166 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 17 Eylül 2001, s.6
167 Sabahattin BAYRAMOF, *Çocuk Piyesleri,* Narodna Prosveta, Sofya, 1967.
168 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.109
169 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 5 Şubat 1993, s.4

Bulgaristan ve Türkiye'de yayımlanmıştır. Sabri Tata'nın çocuk edebiyatı sahasındaki ürünleri çocuk hikâyesi türündedir. Yazarın, başta Filiz gazetesi olmak üzere, çeşitli süreli yayınlarda çocuk hikâyeleri yayımlanmıştır.[170] Çocuklar için kaleme aldığı çok sayıdaki hikâyesi kitap halinde basılmamıştır.

II. 2. 47. Selim Bilal Sertel (Selim Bilalof)

Selim Bilal (1915-1987), Razgrat ilinin Kemallar (İsperih) kasabasına bağlı Orta Mahalle (Srednoseltsi) köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde, ortaokulu Kemallar'da bitirmiştir. Şumnu'daki Nüvvap Okulu'nun lise bölümünden mezun olmuştur. Vaizlik, imamlık ve öğretmenlik yapmış olan Selim Bilal, "Yeni Işık" gazetesinde kadroya alınarak, bu gazetenin başyazarlığına getirilmiştir. O yıllarda Bulgaristan Komünist Parti Merkez Komitesi kararıyla Bakü'ye Yüksek Parti Okulu'na gönderilmiş, dönüşünde Narodna Prosveta'da başyazar yardımcılığı görevine getirilmiştir.[171]

Selim Bilal, dinî bir öğrenim görmüş olmasına rağmen sosyalist ideolojiyi benimseyen Türkler arasında yer almıştır. Hikâyeleri ile tanınan yazarın bir de yayımlanmış tiyatro eseri vardır. Doğrudan çocuklara hasredilebilecek bir eseri bulunmayan Selim Bilal, çocuklar ve gençler için de yazılar yazmış; çeviriler ve aktarmalar yapmıştır. Fehmi Hoşginabi'nin "İki Kardeş" romanını Türkçe'ye aktaran Selim Bilal'ın bu eseri, Bulgaristan'da yayımlanmış Türkçe çocuk edebiyatı eserleri arasındadır.

II. 2. 48. Servet Tatar

Servet Tatar (1936-1993), Razgrat'ın Zincirli Kuyucak (Rakovski) köyünde doğmuştur. İlk eğitimini köyünde almıştır. Lise eğitimi Rusya'da almış olan şair, Rostov-Don şehrinde Devlet Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okumuştur. Öğretmenlik dahil çeşitli görevlerde bulunmuş olan Servet Tatar, Deliorman'ı, Dobruca'yı, Gerlovo'yu, Rodoplar'ı gezip dolaşma imkanı bulmuştur. Gazeteler için yaptığı röportajlar yayımlanmıştır. Edebiyatta özellikle şiir üzerine yoğunlaşmıştır. Yeni kurulmuş "Deliorman Edebiyat Derneği'nin" başkanları arasında yer almıştır.[172]

Servet Tatar, edebiyat yaşamının son zamanlarında çocuk edebiyatı konusuna eğilmiştir. "Filiz" gazetesinde yer alan Muharrem Tahsin'e ait "Servet Tatar'dan Çocuklara"[173] başlıklı haberde, Servet Tatar'ın "Filiz" gazetesine çocuklar için üç yazı gönderdiği ve bunlardan birinde çocukları edebiyata davet ettiği belirtilmiştir.

II. 2. 49. Süleyman Yusuf Adalı (Süleyman Yusufof)

Süleyman Yusuf, 1936 yılında Koşukavak'ın (Krumovgrad) Ada köyünde (Potoçnitsa) doğmuştur. İlk ve ortaokuldan sonra, Kırcaali Türk Öğretmen Okulu'nda okumuştur. Öğrenimine Hasköy (Haskovo) Öğretmen Enstitüsü'nde devam etmiş ve buradan mezun olmuştur. Bulgaristan'da bir süre öğretmenlik yapmış, Kırcaali il gazetesinde çalışmıştır. Süleyman Yusuf 1989 yılındaki göç ile Türkiye'ye göç etmiştir.[174]

Edebiyata şiir ile başlamış olan Adalı, ağırlıklı olarak hece veznini ve serbest nazım tarzını kullanmıştır. 1950'lerde gelişen Bulgaristan Türk edebiyatının ünlü şairleri arasında yer almıştır. Şiirleri kitaplaştırılarak yayımlanmıştır. Bu ilk dönem şiirlerinin birçoğunda sosyalizm hayranlığı ve sıla sevgisi bulunmaktadır. Demokratik Dönem'de ise Adalı'nın, yeni konulara yöneldiği görülmektedir. Demokratik Dönem'deki şiirlerinden bazılarında çocuklara seslenmiştir.

---

170 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 30 Ekim 2000, s.6
171 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.107
172 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 19 Şubat 1993, s.4
173 *Filiz Gazetesi,* ags., s.4
174 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.255

II. 2. 50. Şaban M. Kalkan (Şaban Mahmudof)

Şaban Mahmudoğlu Kalkan, 1938 yılında Bulgaristan'nın Razgrat iline bağlı Şeremet köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde, liseyi Kubrat şehrinde bitirmiştir. Şumnu'daki Öğretmen Enstitüsü'nün Tarih-Rusça-Türkçe Bölümü'nde okuduktan sonra bir yıl öğretmenlik yapmıştır. Askerliği sonrasında Tıp Enstitüsü'nün Köy Hekimliği Bölümü'nde eğitimine devam eden Kalkan, mezuniyeti sonrasında Razgrat Devlet Hastanesi'nin acil servisinde bir süre çalışmış, aynı vilayete bağlı Kalaycı Köyü'ndeki (Radingrat) sağlık ocağında uzun yıllar sorumlu köy hekimi olarak görev yapmıştır.[175]

Bulgaristan'da 1980'li yıllarda yürütülen Bulgarlaştırma çalışmalarına karşı duran aydınlardan biri olan Şaban M. Kalkan, Sofya dolaylarındaki Cerman köyüne sürgün edilmiş ve aylarca sürgünde kalmıştır. 1989 yılında gerçekleşen zorunlu göçte Türkiye'ye göç eden şair İzmir'e yerleşmiştir. İzmir-Alcancak Devlet Hastanesi'nde Radyoloji Bölümü sorumlusu olarak ondört yıl görev yapan Kalkan, 2003 yılında bu görevinden emekliye ayrılmıştır.[176]

Şaban M. Kalkan, Bulgaristan'da yaşanmış birçok siyasi, sosyal ve kültürel gelişmenin şahidi olarak, Bulgaristan Türkleri edebiyatındaki önemli şahsiyetlerden biridir. Diğer faaliyetlerde olduğu gibi, edebiyatın da tamamen politize olduğu ve propaganda malzemesi haline getirildiği Sosyalist Dönem'de verdiği eserlerinde, duygu ve düşüncelerini satır aralarına ustaca yerleştirmiş, onları kimi zaman lirik, kimi zaman ideolojik bir yaklaşımla sembolize etmiştir.

Kalkan'ın siyasi ve sosyal meselelerde olduğu gibi, Bulgaristan Türkleri edebiyatına dair edebî meselelerde de öncü ve yön verici bir rol üstlendiği görülmektedir. Bunu gerçekleştirirken, mücadelesinin temelini ana dili Türkçe oluşturmuştur. Daha çok şiirleri ile tanınmış olan Şaban Kalkan'ın çalışmalarından bir kısmı, tercümelerden oluşmaktadır. Şaban Kalkan'ın sosyal konulu şiirlerinde odaklandığı en önemli kitle, çocuklar ve gençlerdir.[177]

Edebî yaratıcılığını Türkiye'de sürdüren Bulgaristan Türk edebiyatı temsilcileri arasında çocuk şiiri sahasında üretken isimlerden biri Şaban M. Kalkan'dır. Edebiyatın farklı türlerinde eserleri bulunan şairin edebiyat yaşamının başlangıcı çocukluğunda "Eylülcü Çocuk" gazetesine yolladığı ve yayımlanan "Mektep" adlı şiirle olmuştur. Şairin çocuk şiirleri ağırlıklı olarak 1989 sonrası çeşitli gazete ve dergilerde yayımlamıştır. Şaban M. Kalkan'ın çocuk edebiyatçısı yönü daha çok Demokratik Dönem'de yayımlanan eserleri ile belirginlik kazanmıştır.

Şaban M. Kalkan, Bulgaristan Türk edebiyatı alanındaki çalışmalarını hem şair hem de bir edebiyat tarihçisi olarak sürdürmektedir. Eserleri genellikle yetişkinlere seslenmekle birlikte, çocuk edebiyatına olan ilgisi edebiyat yaşamı boyunca devam etmiştir. Şiirleri, 1989 sonrası Türkçe süreli çocuk yayınlarında yer almıştır.

Şaban M. Kalkan, çocuk şiiri türündeki eserlerini "*Turnalar"* ve "*Sağlık Alfabesi*" adlı kitapları ile Türkiye'de yayımlama imkanı bulmuştur.[178]

Şairin "Turnalar" adlı ilk çocuk şiiri kitabında 50 şiir yer almaktadır. Eserde yer alan şiirler temalarına göre 4 başlık altında toplanmıştır; I. bölüm "Mevsimler", II. bölüm "Uçurtma", III. bölüm "Ateş Böceği" ve IV. bölüm "Güzel Türkçem Anadilim" adlarını taşımaktadır. Hayvanlar, doğa ve çevre unsurları ve ana dil bilinci şiirlerde hakim olan temalar arasındadır. Kalkan'ın çocuk şiirlerinin tamamı ikilik ve dörtlüklerden oluşmuş, hece ölçüsüyle yazılmıştır.

---

175 Şair hakkındaki bilgiler kendisi ile yaptığımız görüşmeden elde edilmiştir.

176 Feyyaz SAĞLAM (Hazırlayan), *"Şaban M. Kalkan Özel Sayısı", Kıbatek Basın Bülteni,* 12 Ekim 2008, ss.1-6

177 Rabia UÇKUN-Atıf AKGÜN, *"Bulgaristan Türk Edebiyatının Türkiye'deki Temsilcileri ve Şaban M. Kalkan*", *Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyum Bildirileri,* Manisa, 2012.

178 Şaban M. KALKAN, *Turnalar (Çocuk Şiirleri),* Ayhan Matbaası, İzmir, 2007; *Sağlık Alfabesi (Çocuk Şiirleri)* Kıbatek Yayınları, İzmir, 2010.

Şairin çocuklara yönelik ikinci çocuk şiiri kitabı 2010 yılında yayımlanan "Sağlık Alfabesi" adlı eserdir. Bu eser, çocuklara sağlığın önemini anlatan şiirleri içermesi bakımından alanında tematik olarak hazırlanmış ilk çocuk şiiri kitabıdır.

II. 2. 51. Şahin Mustafa (Şahin Mustafof)

Şahin Mustafa, 1938 yılında Kircaali'nin Eğridere (Ardino) kasabasına bağlı Ercek (Ahranskoi) köyünde doğmuştur. İlk ve orta öğreniminden sonra Kırcaali Türk Öğretmen Okulu'nda okumuştur. Uzun yıllar öğretmenlik yapmıştır. Şiirlerinin bir bölümü Bulgaristan'da 1965 yılında kitaplaştırılmıştır. 1968 yılında serbest göçmen olarak Türkiye'ye gelen Şahin Mustafa, İstanbul'a yerleşmiştir. [179]

Türkiye'de öğretmenliğini sürdüren Şahin Mustafa, edebî yaratıcılığına burada da devam etmiştir. Çocuklar için yazdığı eserleri gazete ve dergi sayfalarında yer almıştır. Şairin çocuklar için yazdığı ve Bulgaristan'daki çeşitli süreli yayınlarda yer alan şiirleri Aziz Bey tarafından derlenerek, 2005 yılında Türkiye'de yayımlanmıştır. Ancak bu kitabın basım yeri ve yayınevi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

II. 2. 52. Turhan Rasi (Turhan Rasiev)

Turhan Rasi, Varna'ya bağlı Emirköy'de (General Kiselovo'da) doğmuştur. Yüksek Ekonomi Enstitüsü'nü bitirdikten sonra, Varna'da gazeteci olarak çalışmaya başlamıştır. Türkçe çıkan dergi ve gazetelerle Bulgarca "Stirel" gazetesi ve "Bilgarski Teatir" dergisinde edebî fıkraları yayımlanmıştır. Edebî fıkra türü üzerinde yoğunlaşan yazarın bu eserleri daha sonraları kitaplaştırılmıştır.[180]

Bulgaristan Türkleri edebiyatının en ünlü mizah yazarlarından biri olan Turhan Rasi'nin fıkraları, başta "Filiz" ve "Mozaik" olmak üzere, Demokratik Dönem'de görülen Türk çocuk gazete ve dergilerinde de yer almıştır.

II. 2. 53. Zahit Güney (Zait İsmail Halilof)

Zahit Güney, 1946 yılında Hacıoğlu Pazarcık'a (Dobriç'e) bağlı Zirnevo'da doğmuştur. Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı'ndan mezun olduktan sonra öğretmenlik yapmıştır. 1989'yılındaki göç ile Türkiye'ye gelen yazar Zahit Güney, Türkiye'de öğretmenlik görevini sürdürmüştür.[181]

Zahit Güney'in Türk dili üzerinde bilimsel çalışmaları da bulunmaktadır ve bu çalışmaların bazıları Türkiye'de "Türk Dili" dergisinde yayımlanmıştır. Eserlerinin bir kısmını kitaplaştırarak yayımlayan Zahit Güney'in çocuklar için verdiği edebî ürünler Demokratik Dönem'de gazete ve dergilerde yer almıştır.

II.3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı Temsilcileri (1990-2015)

Bulgaristan'da 1990'dan günümüze kadar devam etmekte olan dönemde çocuk edebiyatı eserleri verdiğini tespit ettiğimiz şahıslar, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi içerisinde "III. Dönem Temsilcileri" olarak ele alınmıştır.

Çalışmamızda III. Dönem temsilcileri olarak ele alınan kişiler, çocuk yayınları Demokratik Dönem'de yoğunlaşmış ve eserleri büyük ölçüde bu dönemde yayımlanan şair ve yazarlardır. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının III. Dönem'inde görülen çocuk edebiyatı temsilcilerini edebî üretimlerinin yoğunlaştığı alt dönemlere göre üç grupta ele almak mümkündür:

---

179 Sabahattin BAYRAMÖZ, *Şahin Mustafa Altan (Çocuk Şiirleri),* Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı Klasikleri Dizisi, Yayınevi ve Yeri Belirtilmemiş, 2005.

180 *Filiz Gazetesi,* 16 Eylül 2002, Sofya, s.6

181 *Filiz Gazetesi,* 31 Ekim 2007, Sofya, s.6

1. Demokratik Dönem temsilcilerinin büyük bir bölümü çocuk edebiyatı ürünleri ile ilk olarak 1989 öncesi dönemde varlık göstermişlerdir. Bu temsilcilerin büyük bir bölümü eserlerindeki ideolojik unsurları 1989 sonrasında terk ederek edebî yaratıcılıklarını sürdürmüşlerdir. Aşağıda yer alan şahısları bu grupta değerlendirmek mümkündür:

Nevzat Mehmet Fuat,
Mehmet Çavuş,
Ahmet Emin Atasoy,
Şaban M. Kalkan vb.

2. Demokratik Dönem temsilcilerinden bir bölümü ise, ilk çocuk edebiyatı ürünlerini Demokratik Dönem öncesi vermelerine rağmen, Bulgaristan'da 1970-1989 yılları arasında uygulanan Türkçe yasağı nedeniyle, söz konusu edebî ürünlerini 1989 sonrası yayımlayabilmiş şahıslardır. Aşağıda yer alan şahısları bu grupta değerlendirmek mümkündür:

Mustafa Çete,
Latif Karagöz,
İsa Cebeci,
Ali Bayram,
İsmail A. Çavuş
Celil Yunus vb.

3. Demokratik Dönem temsilcileri arasında yer alan az sayıda şahsın ise çocuk edebiyatı ürünleri vermeye başlamaları ilk olarak Demokratik Dönem'de görülmüştür. Aşağıda yer alan şahısları bu grupta değerlendirmek mümkündür

Aynur Hasan
Osman Solakoğlu
Haşim Semerci
Nefize Habip
Mümin Yusuf
Mercan Civan

Demokratik Dönem çocuk edebiyatı temsilcilerinin çocuk edebiyatı ürünlerini yayımlamaya başlamaları 1989 sonrası gelişen dönemde görülen süreli çocuk yayınları ile hız kazanmıştır. Özellikle 1992 yılında yayına tekrar başlayan "III. dönem Filiz" gazetesi ve 1994-2004 yılları arasında yayımlanan "Balon" dergisi, dönemin çocuk edebiyatı ürünlerinin yayımlandığı başlıca kaynaklar durumundadır.

Çocuk Edebiyatı ürünlerini ilk olarak süreli yayınlarda gördüğümüz Demokratik Dönem temsilcilerinin 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren söz konusu edebî ürünlerini kitaplaştırarak yayımladıkları görülür. Sosyalist Dönem'de çocuk edebiyatı alanındaki kitapların birçoğu devlet desteği ile Narodna Prosveta tarafından basılırken, Demokratik Dönem'de çocuk edebiyatı ürünlerini kitap halinde yayımlayan temsilcilerin birçoğu, bu kitaplarını kendi imkanları, hayırsever kişilerin veya kurumların destekleri ile yayımlamışlardır.

Demokratik Dönem çocuk edebiyatı temsilcileri açısından görülen bir diğer olumsuz durum 1989'da yaşanan zorunlu göçtür. Göçle birlikte Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin birçoğu Türkiye'ye yerleşmiştir. Bu durum Bulgaristan'da Türk çocukları açısından nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri ortaya koyan edebî kişiliklerin sayısında ciddi bir azalmaya neden olmuştur.

Günümüz Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcileri arasında edebî yaratıcılığına Demokratik Dönem'de başlamış şair ve yazar sayısı oldukça azdır. Yeni Türk çocuk edebiyatçılarının yetişmiyor olması da Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının geleceği bakımından önemli bir sorun oluşturmaktadır. 1989 sonrası yeni çocuk edebiyatçılarının varlık göstermesini engelleyen en önemli etken

ülkede 1970-1989 yılları arasında Türkçe eğitimin tamamen yasaklanmış olmasıdır. Son dönem Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcileri arasında görülen bu eksikliği, 1989 öncesi Sosyalist Dönem'de Türk çocukları için eserler veren son kuşak temsilcileri gidermeye çalışmışlardır. Mehmet Çavuş, Nevzat Mehmet, Muharrem Tahsin ve Kazım Memiş gibi şahıslar 1989 sonrası dönemin sağladığı demokratik ortamdan da istifade ile çocuklar için eserler vermeye devam etmişlerdir. Bu eserlerin birçoğu dil ve üslup özellikleri bakımından 1989 öncesi dönemin devamı niteliğinde olup ideolojik unsurlardan arındırılmışlardır. Örneğin Mehmet Çavuş, 1966'da yayımlanan "Yol Verin" adlı çocuk şiir kitabında yer alan şiirlerinin bazılarını "Burcu Burcu" adıyla 1997'de Türkiye'de basılan kitabında bir daha yayımlamıştır. Nevzat Mehmet de Bulgaristan'da yayımlanan ilk çocuk şiir kitaplarını tıpkıbasım ile Türkiye'de tekrar yayımlayan isimlerden bir diğeridir.

Demokratik Dönem'de çocuklar için yazdığı eserler ile ön plana çıkan edebî kişilikler; Ali Bayram, Aliş Sait, Mustafa Çete, Muharrem Tahsin, Kazım Memiş, İsa Cebeci, Latif Karagöz, Celil Yunus, Nadiye Ahmet, Şaban M. Kalkan ve Mercan Civan olmuştur. Bu isimler 1989 sonrası görülen çocuk edebiyatı ürünlerinde önceki dönemdeki sosyalist çizgiden uzaklaşarak güdümlü olmaktan çıkmışlardır.

Demokratik ortamın sağladığı kısmi rahatlık ile bu dönemde Türkçe çocuk yayınlarında 1970'li ve 1980'li yıllara göre tekrar bir artış söz konusu olsa da, 1989 sonrası yayımlanan bu çocuk eserleri Türkçe eğitimin uzun yıllar olmayışından dolayı, okuyucu kitlesi bulamamaktadır. Birçoğu müelliflerinin kendi imkanları ile yayımlanmış olan bu dönemdeki çalışmalarda eskinin devamı olma özelliği ağır basmaktadır.

Bu dönemde görülen temsilciler edebî ürünlerini en fazla süreli çocuk yayınları aracılığıyla yayımlama imkanı bulmuşlardır. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının bu dönemdeki temsilcilerinin eserlerine "Balon", Ümit", "Hilal" ve "Mozaik" dergilerinde ve de "Filiz" gazetesinde yer verilmiştir. Demokratik Dönem'de varlık gösteren şahıslardan bazıları ise, çocuk edebiyatı ürünlerini kitap halinde yayımlama imkanı bulabilmişlerdir.

Bu dönemde yayımlanan çocuk edebiyatı eserlerinde görülen en belirgin eksiklik redaktör kullanımının oldukça zayıf olmasıdır. Birçoğu kendi imkanları ile çocuk edebiyatı eserlerini yayımlayan bu şahısların eserlerinde, imkansızlıkların da etkisiyle, resimlendirme ve baskı teknikleri, dizgi, mizanpaj vb. gibi unsurların oldukça zayıf kaldığı görülmektedir.

Edebî faaliyetlerine 1989 öncesi başlamış olmakla birlikte çocuk edebiyatı çalışmaları 1989 sonrası yoğunluk kazanan 3. Dönem edebî kişilikleri hakkında ayrıntılı bilgiye aşağıdaki maddelerde yer verilmiştir.

II. 3. 1. Ali Bayram

Ali Bayram, 1935 yılında Silistre ilinin Akkadınlar (Dulovo) kasabasına bağlı Karalar (Cernik) köyünde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Dulovo'da, lise öğrenimini de Momçilgrat ve Dulovo'da tamamlamıştır.[182] Ali Bayram 1971'de Sofya Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümü'ne girmiştir. Dört yıl boyunca üniversite gazetesini çıkaran Bayram, üniversiteden mezun olduktan sonra Deliorman ve Dobruca köylerinde öğretmenlik yapmıştır.[183]

Demokratik Dönem'de Türk dili müfettişliği yapmış olan Ali Bayram, çocuklar için şiirlerinin de yer aldığı "Konca Gülüm" adındaki ilk şiir kitabını 1995'te yayımlamıştır.[184] "Deliorman Türk Yazarlar Birliği" üyesi olan Ali Bayram 2011 yılında vefat etmiştir.

182 *Mozaik Dergisi,* Yıl.2, S.11, Şumnu, 2008, ss.8-9

183 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 19 Haziran 1995, s.4; Sofya, 28 Ekim 2005, s.6

184 Ali BAYRAM, *Konca Gülüm,* İlinda Evtimov Basımevi, Sofya, 1995.

Ali Bayram Bulgaristan'da Demokratik Dönem'de Türk çocukları için yazdığı şiirleri ile öne çıkan çocuk şairlerinden biridir. Şairin eğitimci kimliği çocuk şiirlerinde büyük ölçüde hissedilmektedir. Bayram, Bulgaristan'daki Türk çocuklarında ana dili bilincinin gelişmesinde çocuk şiirini araç olarak gören Demokratik Dönem temsilcilerinden biridir. Çocuk şiirini bu işlevsel yönü ile kullanan şairin, çocuk şiirleri arasında çocuğun dünyasına girebilmeyi başarmış örnekler de mevcuttur. Şairin çocuk şiiri türündeki eserleri Demokratik Dönem'de Filiz gazetesi ve Mozaik dergisi gibi süreli Türk çocuk yayınlarında yer almıştır.

II. 3. 2. Ali Boncuk

Ali Boncuk, 1942 yılında Razgrat'ın Dankovo köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde bitiren Boncuk, Razgrat'ta liseyi bitirdikten sonra, Sofya Üniversitesi Türkoloji Anabilim Dalı'nda okumuştur. Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği alanında eğitim almış olan Ali Boncuk, Sosyalist Dönem'de Türkçe öğretmeni olarak görev alamamıştır. Demokratikleşme ile bu hakkı tekrar elde eden Ali Bocuk, uzun yıllar köyünde Türkçe öğretmeni olarak çalışmıştır.[185]

Öğretmenlik yaşamı süresince edebî ürünler veren Boncuk, Bulgaristan Türk edebiyatına katkı sağlamıştır. Edebî ürünlerinin birçoğu çocuklara yöneliktir. Boncuk'un çocuklar için yazdığı ürünler, çeşitli süreli yayın organlarında yayımlanmıştır. Çalışmamızın "Metinler" kısmında yer alan eserleri "Balon" dergisi ve "Filiz" gazetesinde tespit edilmiştir.

II. 3. 3. Ali Kadir

Ali Kadir 1936 yılında Şumnu'ya bağlı Seçişte köyünde doğmuştur. İlköğrenimi köyünde tamamlayan Ali Kadir, liseyi Şumnu'da okumuş ve aynı şehirdeki Öğretmen Enstitüsü'nü bitirmiştir. Mezuniyeti sonrasında bir dönem öğretmenlik görevinde bulunan Kadir, 1997'de vefat etmiştir.[186]

Ali Kadir'in edebiyata ilgisi ortaokul çağında başlamıştır. Öğrencilik yıllarında süreli Türkçe yayınlara gönderdiği ürünler yayımlanma imkanı bulmuştur. Ali Kadir özellikle hikâye dalında gelişme göstermiştir. Çeşitli hikâye yarışmalarında dereceler elde etmiş olan yazarın tek eseri, 1965'ye yayımlanan *"Bir Gece Hadisesi"* adlı hikâye kitabıdır.

Ali Kadir'in hikâye kitabında yer alan hikâyelerin bir kısmı çocuk hikâyesidir. Aynı zamanda yazarın yaşadığı dönemde yayımlanmış çeşitli süreli yayınlarda çocuk hikâyeleri yer almıştır.

Ali Kadir çocuk hikâyelerinde yansıtma tekniğini başarılı kullanmış gerçekçi bir yazardır. Hikâyelerinde okuru kavrayan olaylar ve karakterler yer almıştır. Hikâyelerinde ele aldığı konuların önde gelenleri insan ilişkileri ve başından geçen olaylardır.

II. 3. 4. Aliş Sait

Aliş Sait, 1938 yılında Kırcaali'ye bağlı Mestanlı kasabasının (Momçilgrad) Yazla (Letovnik) köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde, ortaokulu da Aşağı Ada (Ostrovitsa) ortaokulunda tamamlayan şair; Mestanlı Türk Lisesi'ni bitirdikten sonra Hasköy Öğretmen Enstitüsü'nden mezun olmuştur. Uzun yıllar Türkçe öğretmenliği yapmış olan şair, "Halk Gençliği" ve "Sofya Radyosu"nun il muhabirliğini yapmıştır. Demokratik Dönem'de birkaç sene "Hak ve Özgürlük" gazetesinin Güney Bulgaristan muhabirliğini yapmıştır.[187]

185 Sabri İbrahim ALAGÖZ, *"Ali Boncuk", Kaynak Dergisi,* Yıl.9, S.6, Sofya, 2002, s.11

186 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 26 Kasım 1993, s.4

187 İsmail A. ÇAVUŞ, age., s.128

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının şiir türünde en üretken temsilcilerinden biri olan Aliş Sait edebî yaratıcılığına Sosyalist Dönem'de başlamış olmasına rağmen, eserlerini Demokratik Dönem'de yayımlama imkanı bulabilmiştir. Demokratik Dönem'de Bulgaristan'da Türk çocuk şiiri türünde en fazla kitabı yayımlanan edebî kişilik Aliş Sait'tir.

Şiire öğrenciyken başlamış olan Aliş Sait çocuk edebiyatının çocuk şiiri türü üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk şiir kitabı "Kırık Fidan'ın Sesi"[188] yayımlanmadan önce çocuklar için yazdığı şiirlerini başta "Filiz" gazetesi olmak üzere çeşitli süreli yayınlarda yayımlamıştır.[189] "Kırık Fidanın Sesi" ile başlayan çocuk şiiri kitaplarından ikincisi ise "Gülen Güneş"'tir.[190] Şairin çocuk şiirlerini bir araya toplayarak yayımladığı üçüncü şiir kitabı ise "Direnin Çocuklar" adını taşımaktadır.[191]

Aliş Sait, şiir kitaplarının önsözlerinde çocuk şiirleri hakkındaki görüşlerine yer vermiştir. "Kırık Fidanın Sesi", "Gülen Güneş" ve "Direnin Çocuklar"adlı çocuk şiirleri kitaplarında yer alan önsözlerde çocuk şiirlerinin seslendiği kitleye bu eserlerin nasıl meydana geldiğini anlatmaktadır. Kırık Fidanın Sesi'nin önsözünde şair bu hususta şunları söylemektedir:

"Kitabıma giren şiirlerimi, 1960'lı yıllarda kaleme almıştım. 1967 yılında Sofya'daki "Narodna Prosveta" yayınevine sunmuştum. Türkçe kitap basımı yasaklanınca 30 yıl kadar günışığı görmediler. Aslında oğlum Türker için yazdığım şiirlerim 3 ile 15 yaş arasındaki çocukların dünyasına seslenir. İyiliği güzelliği, doğruluğu, içtenliği ve yiğitliği konu edinen şiirlerimin, çocuklar tarafından seve seve okunacağını sanıyorum."[192]

Şair, özellikle Türkçe sevgisi üzerinde yoğunlaşan şiirlerinin yer aldığı "Gülen Güneş" adlı şiir kitabında, esin kaynağının Türkiye'de yaşayan torunu Sevil olduğunu belirterek şu bilgiye yer vermektedir:

"Kitabımdaki bu şiirler, İstanbul'da dedesiz, ninesiz sere serpile büyüyen torunum sevimli Sevil'imin 1992'de ana babasıyla Kırcaali'yi bir ziyareti sonucu doğdu. Türkçe'yi o kadar tatlı konuşuyordu ki diline imrenmemek elimde değildi. Büyüleyici Türkçesi beni çok etkilemişti. Hiçbir dilde bulunmayan bu özellik, bu güzellik küçümencik kitabımın özünü oluşturdu. Türkçe'yi seven bütün çocukların kitabımın dostu olacaklarına inanıyorum."[193]

Şairin önsözde belirttiği üzere, çocuk şiirlerinin temalarını önemli oranda Türkçe sevgisi ve Bulgaristan'da Türkçe'yi yaşatma mücadelesi oluşturmaktadır. Şairin son şiir kitabı "Direnin Çocuklar", ağırlıklı olarak ana dil mücadelesini işlediği şiirlerinin yer aldığı eserdir. Şair eserin girişinde Demokratik Dönem'de Türkçe'ye olan ilginin azalmasında yatan nedenlerden bahsetmiştir. Asimilasyonun hızla devam ettiğini hatırlatarak, Bulgaristan Türk çocuklarının büyük kısmının anadili eğitiminden mahrum kaldığına dikkat çekmektedir. Yaşanan sıkıntıları Bulgarlaştırma politikasının sonuçları olarak gören şair, konuşmacı olarak davet edildiği okullarda Türk çocukları ile yaptığı görüşmelerden sonra, aslında Türk çocuklarının anadillerini öğrenme konusunda ne kadar istekli olduğunu görmüş ve bu ümitvar durum şairin bu eseri oluşturmasında esin kaynağını oluşturmuştur.

Aliş Sait'in çocuk şiirlerini oluşturan genel temalar ağaçlar, çiçekler, hayvanlar vb. gibi çeşitli doğal unsurlar; yiğitlik, içtenlik vb. gibi erdemler; okul ve öğretmen sevgisi ile ana dil bilincidir. Bu temalar arasında en ağır basanı Türkçe sevgisi ve anadili için verilen mücadeledir. Şair bu temaları işlerken genellikle serbest şekilleri denemiştir. Sait, dönemindeki birçok çocuk şairinin aksine dörtlüklerden kurulu çocuk şiirlerini fazla tercih etmemiştir. Şiirlerinin büyük bir bölümü serbest şekillerdedir.

188 Aliş SAİT, *Kırık Fidanın Sesi (Çocuk Şiirleri),* Rodopi Eood Yayınevi, Kırcaali, 1996.
189 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 15 Haziran 1997, s.4
190 Aliş SAİT, *Gülen Güneş (Çocuk Şiirleri),* Rodopi Eood Yayınevi, Kırcaali, 1996.
191 Aliş SAİT, *Direnin Çocuklar,* Yayınevi Belirtilmemiş, Kırcaali, 2004.
192 Aliş SAİT, *Kırık Fidanın Sesi (Çocuk Şiirleri),* Rodopi Eood Yayınevi, Kırcaali, 1996, s.1
193 Aliş SAİT, *Gülen Güneş (Çocuk Şiirleri),* Rodopi Eood Yayınevi, Kırcaali, 1996, s.1

II. 3. 5. Ali Tiryaki

Ali Tiryaki, 1943 yılında Rusçuk ilinin Glocevo şehrinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini köyünde bitirdikten sonra, Kubrat Türk Lisesi'nden mezun olmuştur. Edebiyat çalışmalarına öğrencilik yıllarında başlayan şairin *"Akasyalar Açarken"* adlı ilk şiiri bestekar Turgut Şinikar tarafından bestelenerek meşhur bir şarkıya güfte olmuştur. Ali Tiryaki edebiyat yaşamı süresince çocuk şiirleri ve hikâyeleri de kaleme almış ve söz konusu ürünleri Demokratik Dönem'de çeşitli süreli yayınlarda yer almıştır.[194]

II. 3. 6. Celil Yunus Yeniköylü

Celil Yunus, 1945 yılında Silistre iline bağlı Emirköy'de (Suhodol) doğmuştur. İlk ve ortaokuldan sonra Razgrat'taki Türk Pedagoji Okulu'nda eğitim almış; buradan mezun olduktan sonra uzun yıllar köyünde öğretmenlik yapmıştır. Bu uzun öğretmenlik yaşamı onun çocuk dünyasını yakından tanımasına imkan vermiştir. Çocuk Edebiyatının çocuk şiiri türünde yoğunlaşan şairin ilk çocuk şiirleri 1966-1968 yılları arasında faaliyet gösteren "II. dönem Filiz" gazetesinde yayımlanmış; gazete yazarları ve okurları tarafından beğeni toplamıştır.[195]

1960'lı yılların ikinci yarısında yayımlanan "II. dönem Filiz" gazetesi sayfalarında ilk şiirleri görülen şair, ülkede Türkçe basın-yayına ve okullarda Türkçe öğretimine son verilen 1970-1989 yılları arasında suskunluk dönemi geçirmiştir.

Şairin, Demokratik Dönem'de çocuklar için yazdığı şiirlerinde artış görülmüştür. 1989 yılında gerçekleşen zorunlu göçle Türkiye'ye gelen şair, Eskişehir'e yerleştikten sonra yeniden öğretmenliğe başlamıştır. Şair sırasıyla Merkez Çalkara Köyü İlkokulu'nda ve Özel İdare İlköğretim Okulu'nda görevini sürdürüp 2010'da emekli olmuştur. 1989 öncesi ve sonrası dönemde Bulgaristan'daki çeşitli süreli çocuk yayınlarında şiirleri bulunan Celil Yunus, bu şiirlerini göçle geldiği Türkiye'de 2000 yılında "Yağ Yağ Yağmur" adıyla kitap halinde yayımlamıştır.

Celil Yunus'un "Yağ Yağ Yağmur" adlı şiir kitabı çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmış olan ve yayımlayamadığı diğer şiirlerini bir araya topladığı ilk şiir kitabıdır. 35 şiirin yer aldığı kitabın sonunda bir de *"Yaz Öyküsü"* adlı manzum çocuk hikâyesi yer almaktadır.[196]

Celil Yunus'un çocuk şiirlerini döneminin diğer birçok temsilcisinden ayıran en belirgin özellik didaktizme kaçmayan bir anlatımı yakalayabilmiş olmasıdır. *"Gıtgıdak", "Tavşancık", "Kedi İle Köpek", "Kırlangıç"* vb. gibi hayvanlar, *"Gelincik", "Kardelen", "Söğüt", "Çiğdem"* vb bitkiler, *"Yağmur", "Rüzgar", "Aydede"* vb. gibi tabiat unsurları; *"Öfke", "Çirkinlik", "Gülümser"* vb. gibi duygular şiirlerinde başlık olarak yer almıştır. Bu şiirlerinde şair telkin ve iknadan özellikle kaçınmış ve çocuk dilini kullanmıştır.

Yunus'un çocuk şiirlerinde dikkat çeken özelliklerden biri de kullandığı nazım şekilleridir. *"Yağ Yağ Yağmur"* adlı şiir kitabında topladığı şiirlerin yarısı dörtlüklerden, diğer yarısı ise sone tarzında yazılmış şiirlerden oluşmuştur. Sonelerinde dörtlüklerden sonra yer alan ikiliklerin akılda kalması kolaydır ve başarılı ses tekrarlarını bünyesinde taşımaktadır:

"Tavşancık	***"Çalçene***
Yarası var dizinde	*Seni de adam sandık*
Geçmiş değil acısı	*Amma da söz ustası*
Hav hav yine izinde	*Görmüyorsun, usandık*
Pusu kurmuş avcısı	*Topla tarağı, tası*

194 *Mozaik Dergisi,* Şumnu, Yıl.4, S.29, Mart 2010, s.8

195 Celil YUNUS, *Yağ Yağ Yağmur (Çocuk Şiirleri),* Çınar Yayıncılık, Eskişehir, 2000.

196 *Filiz Gazetesi,* 14 Mayıs 2001, Sofya, s.6

Ey tavşancık, tavşancık *Yalancı yağlı keçi*
Gel bize bu akşamcık"[197] *Tavanda bağlı keçi"*[198]
... ...

Celil Yunus'un çocuk şiiri ideolojik kavramlardan uzak bir yapıdadır. Sosyalist Dönem'deki çocuk şiirlerinin birçoğunda görülen "emek, işçilik, barış, orak, çekiç ve piyonerlik" gibi kavram ve unsurlar şiirlerinde yer almadığı gibi, Demokratik Dönem'deki bazı Türk çocuk şiirinde sıklıkla görülen asimilasyon ve millî konuları içeren çocuk şiirlerine Celil Yunus'da çok rastlanmamaktadır. Celil Yunus çocuk şiirlerinde sadece çocuğu ele almış, dönemin sosyal ve siyasal olaylarını yansıtma gayreti içinde olmamıştır.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının önemli temsilcilerinden İsmail A. Çavuş, son dönem Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinden Celil Yunus hakkında şu tespitlerde bulunmaktadır:

"Celil Yunus'un şiirlerinin başlıklarına bir göz atmak dahi onun şiir dünyasının bir önceki nesilden çok başka ve zengin olduğunu anlamaya yeter:

Uğur Böceği, Gelincik, Uçurtma, Tavşancık, Küçük Futbolcu, Kardelen, Çalçene vs. Soya dönüş süreci olmasaydı, memleketimizde Türkçe gazete ve dergi yayımına son verilmeseydi, Celil Yunus'un çoktan bir iki şiir derlemesi olurdu. O daha başlangıçtan çocukların ruhuna yakın şiirler yazmakla başladı. Denilebilir ki daha ilk adımlarında doğru rotayı tutturdu, didaktizme kaçmadı. Bu belki de büyük bir dereceye kadar onun meslekten bir öğretmen oluşuyla ve ikinci yerde de artık kendisinden önce var olan olumlu örneklere dayanarak daha ileriye gitmiş olmasıyla açıklanabilir."[199]

II. 3. 7. Haşim Semerci

Haşim Semerci, 1959 yılında Kırcaali iline bağlı Mestanlı kasabasının Sedefçe (Saruhanlı) köyünde doğmuştur. İlköğrenimini doğduğu köyde, liseyi Koşukavak'ta bitirmiştir. Askerlik görevinden sonra Kırcaali'de Öğretmen Enstitüsü'nün Bulgarca ve Fransızca Bölümü'nü ve daha sonra aynı enstitünün Türkçe Bölümü'nü bitirmiştir. 1982 yılında öğretmenliğe başlayan Semerci, 1995 yılından beri Kırcaali'de yaşamış ve Kırcaali'nin köylerinde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Günümüzde Cebel Lisesi'nde öğretmenlik yapmakta olan Haşim Semerci, aynı zamanda Bulgaristan'da yayımlanmış bazı Türkçe kitapların redaktörlüğünü yapmaktadır.[200]

Haşim Semerci'nin dergilerde ve gazetelerde çıkan yazılarında ele aldığı temel değer Türkçe sevgisidir. "Balon" ve "Gönül" dergilerinde makaleleri ve şiirleri yer alan Haşim'in daha sonra "Yeni Hayat" ve "Kırcaali Haber" gazetelerinde yorumları, makaleleri ve şiirlerine yer verilmiştir.

Bir eğitimci olarak çocuklar için de yazan şairin tespit edebildiğimiz çocuk şiirlerinde bir yetişkinin çocuğa seslenişi görülmektedir. "Bir Çocuk Ağlıyor" şiiri, şairin çocuk şiirlerindeki bu özelliğe örnek oluşturmaktadır:

"Bir Çocuk Ağlıyor

Bir çocuk ağlıyor Bağdat'ta
Baba baba diye bağırıyor
Baba can veriyor Fırat'ta
Yardıma Allah'ı çağırıyor.

197 Celil YUNUS, age., s.20
198 Celil YUNUS, age., s.22
199 İsmail A. ÇAVUŞ, age., s.25
200 Şair hakkındaki bilgiler kendisi ile yapılan görüşmede elde edilmiştir.

Bir çocuk ağlıyor New York'ta
Babam nerede diye soruyor
Annesi kalmış varda yokta
Babası katil, hiç bilmiyor.

Bir çocuk ağlıyor Londra'da
Babasını asker sanıyor
Oysa Nasıriye, Basra'da
Savaşçı amcayı kınıyor.

Bağdat'ta bir çocuk ağlıyor
Yetim kalmış, henüz anlıyor
Baba mezarını arıyor
Sesi New York'ta yankılanıyor." [201]

II. 3. 8. Hüseyin Köse

Hüseyin Köse, 1936 yılında Razgrad ilinin İsperih kasabasına bağlı Eskibalabanlar (Vazovo) köyünde doğmuştur. İsperih Lisesi'nde öğrenimini tamamladıktan sonra, Sofya'da Toplumsal Bilimler ve Sosyal Yönetim Akademisi'nden mezun olmuştur.[202]

Hüseyin Köse gençlik yıllarında çocuk ve gençlere yönelik Türk derneklerinde eğitimci olarak; farklı teşkilat ve kuruluşlarda örgütlenme sorumlusu olarak görevlerde bulunmuştur. Bir dönem köyünde muhtarlık da yapmış olan Köse'nin faaliyet alanlarından birini de Türkçe süreli yayınlar oluşturmuştur.[203]

Sosyalist Dönem'de Razgrad'ta çıkan "Dostluk" gazetesinde editörlük görevinde bulunan Hüseyin Köse, daha sonra bu yöndeki çalışmalarına "Yeni Işık", "Güven", "Yeni Sabah" gazetelerinin ve "Yeni Hayat" dergisinin il ve yöre muhabiri olarak devam etmiş, "Deliorman" dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapmıştır. Köse, 2003'te kurucusu ve sahibi olduğu "Hoşgörü" dergisini çıkarmaya başlamıştır.[204]

Hüseyin Köse'nin çeşitli süreli yayınlarda gezi notları, biyografi türünde uzun yazıları, feyletonları, hikâyeleri, fıkraları ve taşlamaları yayımlanmıştır. Birçok eseri bulunan Hüseyin Köse, çocuklara yönelik çeşitli süreli yayınlarda yer alan hikâyelerinden yaptığı seçkiyi 2006 yılında "*Bir Deste Gelincik*" adlı kitabıyla yayımlamıştır.[205]

"Bir Deste Gelincik" adlı çocuk hikâyeleri kitabında yer alan 15 hikâyenin birçoğu, Bulgaristan'da yayımlanan hikâyelerden oluşmaktadır. Bazı sayfaları Bulgar ressam Tsvetanka Dimitrova tarafından resimlendirilen eserde yer alan hikâyelerin kahramanları, büyük ölçüde çocuklardan meydana gelmektedir. Birçoğu kısa olaylardan oluşan hikâyeler, eğitici bir son ile bitmektedir.

II. 3. 9. Hüseyin Rasim Güler

1989 sonrası edebî yaratıcılığını Türkiye'de sürdüren ve edebî eserleri arasında çocuk edebiyatı ürünleri de bulunan şahsiyetlerden biri Hüseyin Rasim Güler'dir. Şair, 1941 yılında Bulgaristan'ın Silistre iline bağlı Bosna köyünde doğmuştur. Razgrat şehrinde öğretmen okulunu, Sofya Üniversi-

201 Söz konusu şiir yayımlanmamış olup kendisi ile gerçekleştirilen görüşmede elde edilmiştir.
202 *Filiz Gazetesi,* 16 Ekim 2006, Sofya, s.6
203 Hüseyin KÖSE, *Bir Deste Gelincik (Çocuk Öyküleri),* Hoşgörü Yayınları, Razgrat, 2006.
204 Mehmet ÇAVUŞ, *"Hüseyin Köse 70 Yaşında" Tuna Dergisi,* Yıl.12, S.115-116, İstanbul, 2006, ss.21-26
205 Hüseyin KÖSE, *Bir Deste Gelincik (Çocuk Öyküleri),* Hoşgörü Yayınları, Razgrat, 2006.

tesi'nde de Türk Filolojisi Bölümü'nü bitirmiş olan Güler, Bulgaristan'da 23 yıl Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Öğretmenliğin yanı sıra, uzun yıllar, çeşitli gazete ve dergilerde yazı ve şiirleri yayımlanmıştır. Şairin, edebî eleştirileri ve derlemeleri de bulunmaktadır. Güler, edebî yaratıcılığında çocuklara özel yer vermiş ve çocuklar için şiirler yazmıştır. Şair bu şiirlerini Türkiye'de yayımlama imkanı bulmuştur. 1989 yılında zorunlu göçle Türkiye'ye gelen şairin ilk çocuk şiiri kitabı *"Kardelen"* adını taşımaktadır. Bu çocuk şiirleri kitabını 2005'te yayımlanan *"Onlar Benim Çocuklarım"* adlı şiir kitabı izlemiştir.[206]

Şairin ilk çocuk şiiri kitabı *"Kardelen"* Balkan Türklerinin Sesi Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Kitabın iç kapağında "Rumeli Çocuk Şiirleri" ifadesi yer almıştır. Şair bu ifadeyi özellikle kullandığını, bu şekilde kendisinin Rumelili olduğunu ve şiirlerinin de Rumeli tarzını yansıttığını belirtmiştir. Hüseyin Rasim Güler, Bulgaristan'da 23 yıl öğretmenlik yapmıştır. Öğretmenlik yaşantısının, onu çocuk şiirine yönelten en büyük etken olduğunu "Kardelen"in giriş kısmında şu sözleriyle dile getirmektedir:

"Yıllardan beri çocuklar için yazdığım şiirlerimi bir kitap halinde yayınladığım için çok mutluyum. Bunların birçoğu gazete ve dergilerde basılmıştır. Ben çocukları çok severim. Onlara canımla, kanımla, her şeyimle bağlıyım... Artık otuz yılın üstünde öğretmen olmam, bana çocukları öylesine sevdirdi ki onlarsız edemem. Okulda bulunmak, çocukların arasında olmak, adeta düğünle bayram gibi geliyor bana; günlerimi renklendiriyor, beni mutlu ediyor..."[207]

"Kardelen" kitabındaki şiirler *"Türkiye'me Sevgilerle"* ve *"Kardelen"* adlı iki bölümde toplanmıştır. 1. Bölüm'de 16, 2. Bölüm'de 32 şiir yer almaktadır. Bu şiirlerin bölümlere dağılımında çocukların yaş seviyeleri dikkate alınmıştır. *"Türkiye'me Sevgilerle"* bölümündeki şiirler lise ve ortaokul öğrencilerine, *"Kardelen"* bölümündeki şiirler ise ilkokul ve anaokulu çocuklarına hasredilmiştir.

Şairin 2. çocuk şiirleri kitabı *"Onlar Benim Çocuklarım"* Tuna Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Kitabın giriş kısmında Feyyaz Sağlam ve Şaban M. Kalkan'ın, Hüseyin Rasim Güler ve eseri hakkındaki tanıtım yazıları bulunmaktadır. 42 çocuk şiirinin bulunduğu kitabın bazı sayfalarında şairin resimlerine yer verilmiştir.

"Kardelen" ve "Onlar Benim Çocuklarım" adlı kitaplarda yer alan çocuk şiirleri incelendiğinde şairin eğitimci kimliğinin büyük ölçüde çocuk şiirlerine yansımış olduğu, birçok şiirinde bu pedogojik bakış açısını yansıttığı görülmektedir. "Okul, öğretmen sevgisi, sınıf ortamı, arkadaşlık, Türkçe ve Türkiye sevgisi" gibi temel değerler şiirlerinde didaktik bir anlatımla verilmiştir:

"*Okulumuz bizim can yoldaşımız*
Hep beraber olan arkadaşımız
Severiz biz seni, selamlar sana
Yetiştir bizleri mutlu yarına."[208]

Demokratik Dönem temsilcilerinin bir çoğunda görülen Türkçe temalı şiirlere Güler'de de büyük oranda rastlanmaktadır. Diğer şairlerin ana dil şiirlerinde olduğu gibi, onun şiirinde de Türkçe sevgisi işlenmektedir.

"*Ana dilim, güzel Türkçem*
Sensin benim çiçek bahçem
Çiçekler gibi açarsın
Her yere ışık saçarsın."[209]

Didaktizmden uzaklaştığı şiirlerinde hayvanları, tabiat unsurlarını, çalışmanın önemini, barış ve kardeşlik gibi temaları ele aldığı görülmektedir:

---

206 Hüseyin Rasim GÜLER, *Kardelen (Çocuk Şiirleri),* Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, İstanbul, 1997; *Onlar Benim Çocuklarım (Çocuk Şiirleri),*Tuna Yayınları, İstanbul, 2005.

207 Hüseyin Rasim GÜLER, *Kardelen (Çocuk Şiirleri),* Tuna Yayınları, İstanbul, 1998, s.10

208 Hüseyin Rasim GÜLER, *Onlar Benim Çocuklarım (Çocuk Şiirleri),* Tuna Yayınları, İstanbul, 2005, s.72

209 Hüseyin Rasim GÜLER, age., s.11

Akıllılığı arının *Karınca gibi merakla*
Parmak ısırtır bana *Sarılalım her işe*
Yaptıklarına bir bakın *İşleyip de başarınca*
Hiçbiri değil boşuna.[210] *Doyum olmaz sevince.*[211]

Şairin çocuk şiirlerinde ağırlıklı olarak dörtlüğü kullandığı görülmektedir. Bu şiirlerinde ise ses tekrarlarını sıklıkla kullanmıştır. Bazı şiirlerinin hece sayısının uzunluğu çocuk şiiri tekniği açısından bir eksiklik olarak görülmektedir:

Sizin küçüklüğünüz çocuklar
Bol-bereket içinde cennetteymiş gibi geçti
Renkli oyuncaklarla masallar aleminde.
Uçak-tüfek, çıngıraklar, otomobiller, trenler
Ve daha bilmem neler, yerden uzaya kadar...[212]

II. 3. 10. İsa Cebeci

İsa Cebeci, 1942 yılında Bulgaristan'ın Dobriç iline bağlı Pirli (Glavantsi) köyünde doğmuştur. Cebeci, 1960'ta Dobriç Öğretmen Lisesi'nden, 1970'te Şumnu Yüksek Öğretmen Okulu'ndan, 1974'te Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nden mezun olmuştur. 1989'daki zorunlu göç ile Türkiye'ye yerleşen Cebeci, Bulgaristan'da 24 yıl, Türkiye'de 16 yıl olmak üzere toplam 40 yıl öğretmenlik yaptıktan sonra, 2005 yılında kendi isteğiyle emekli olmuştur. [213]

İsa Cebeci edebî faaliyetlerine öğretmen lisesinde öğrenci iken başlamıştır. Çocuklar için 3 ve yetişkinler için 2 adet olmak üzere 5 şiir kitabı yayımlanmıştır. Şiir dışında folklor derlemeciliği ve araştırmacılığı, ağız araştırmaları yapmış; denemeler, röportajlar, makaleler ve bilimsel bildiriler hazırlamıştır. Bağlama çalmasını bildiği için hece vezninde yazdığı bazı şiirlerini besteleyip türküleştirmiştir. Kısa bir dönem gazetecilik yapmış olan şairin, köşe ve sohbet yazıları çeşitli gazetelerde yayımlanmıştır. Son yıllarda dil ve tarih araştırmalarına odaklanmış olan İsa Cebeci, büyükler için daha çok şiir yazdığı halde çocuk şiirlerine özel önem vermiş ve bu sahadaki eserleri ile dikkat çekmiştir. Şairin çocuklar için yayımlanan *"Çocuk ve Fidan"*, "Dilsiz Dostlar" ve *"Dağ Tepesindeki Bulut"* adlı üç çocuk şiiri kitabı vardır.[214] Aynı zamanda *"Hoyrat Gazeller"* adlı kitabındaki eserlerin bazıları da çocuklara seslenmektedir. İsa Cebeci'nin çocuk kitapları ve çocuk eserleri hakkında kısa bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır.

İsa Cebeci'nin basılmış eserlerinden ilki çocuk şiirlerini içeren "*Çocuk ve Fidan"* adlı kitabıdır. *"Dilsiz Dostlar"* adlı çocuk şiirlerini içeren çocuk kitabı didaktik mahiyette olup şairin ikinci çocuk edebiyatı eseridir. Son çocuk kitabı olan "Dağ Tepesindeki Bulut"ta ise, şairin diğer eserlerinde yer almayan çocuk şiirleri bulunmaktadır.

İsa Cebeci'nin çocuk şiirlerinde eğitimci yönünden büyük ölçüde yararlandığı görülmektedir. Onun uzun süre eğitim-öğretim ortamında bulunması çocuk dünyasını yakından tanımasına yardımcı olmuştur. Şiirlerinde, çocuğa yüklenmesi gerektiğini düşündüğü temel değerler önemli yer tutar. Bu durumu şiirlerinin başlıklarından anlamak mümkündür. *"Çocuk ve Fidan"* adlı şiir kitabında yer alan *"Türk Çocuğu, Türk'ün Bayrağı, Atam, Türkçem ve Okumayı Öğrendim"* gibi şiirlerinde bu durum açıkça görülmektedir. Şair eğitimci kimliğini şiirlerinden birinde şu dizelerde belirtmektedir:

---

210 Hüseyin Rasim GÜLER, age., s.78
211 Hüseyin Rasim GÜLER, age., s.76
212 Hüseyin Rasim GÜLER, age., s.71
213 Şair hakkındaki bilgiler kendisi ile yapılan görüşmede elde edilmiştir.
214 İsa CEBECİ, *Çocuk ve Fidan,* Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, İstanbul, 1997; *Dilsiz Dostlar,* Dinamik Çizgi Rek. Hizm. Ltd. Şti., İstanbul, 2002; *Dağ Tepesindeki Bulut,* Göl Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2011.

"*Gelin çocuklar gelin*
Yüzünüzde en temizi gülüşlerin
Ben bir öğretmenim
Size adadım kendimi
Aranızda buldum her türlü mutluluğu
Mutluluğunuzda erittim her derdimi..." [215]

Şair, şiirlerinin önemli bir kısmında, yetişkin olarak çocuğa seslenirken bazı şiirlerinde de çocuk dilini kullanmıştır:

"*Çocuk deyip de geçmeyin*
Ben büyüyen bir insanım
Kibirlenip de kaçmayın
Size ermek ister canım."[216]

"Çocuk ve Fidan" adlı çocuk şiirleri kitabı üç bölümden oluşmaktadır. 46 şiirin yer aldığı 1. Bölüm *"Çocuk ve Fidan";* 22 şiirin yer aldığı 2. Bölüm, *"Doğa Bizim Anamız"* adını taşımaktadır. Kitabın *"Doğa ve Çevrecilik"* sloganları adını taşıyan 3. bölümünde ise doğa sevgisi ile ilgili slogan, beyit ve tabela yazılarına yer verilmiştir.

"Çocuk ve Fidan"ın 1. Bölüm'ünde yer alan şiirlerde vatan ve millet sevgisi, okul ve öğretmen sevgisi, anne-baba sevgisi yoğun olarak işlenen temalardır. *"Doğa Bizim Anamız"* adını taşıyan bölümde yer alan şiirlerde ise çocuklara çevre bilincini aşılayan şiirlere yer verilmiştir. İkinci bölümde yer alan şiirlerden bazılarının başlıkları şöyledir; *"Ağaç Sevgisi, Doğayı Koruyalım, Kuşları Öldürmeyin, Çevreci Çocuklar, Ülkemiz Çöl Olmasın."*

İsa Cebeci çocuk şiirlerinin nasıl meydana geldiğini ve çocuk şiirleri ile ilişkisini "Çocuk ve Fidan" adlı eserinin ön sözünde şu sözlerle ifade etmektedir:

"...Ben de yılların öğretmeni olarak öğrencilerime şiirler öğrettim, şiirler yazdırdım. Bazen de hep birlikte şiirler yazdık. Ancak ben Türk şiirine daha önceden gönül verdiğim için sürekli yazdım. Bu arada çocuklar için de yazma gereği duydum. Birçoğunu ilk ve ortaokul öğrencilerime okudum, beğendiler. Yazdıklarımın bir kısmını bu kitapçıkta topladım. Okul hayatınızda, belli gün ve haftalarda işinize yarayacaklarından eminim..."[217]

Şairin *"Dilsiz Dostlar"* adlı ikinci çocuk şiir kitabında hayvanları konu edinen şiirler yer almaktadır. Çocuk şiirlerinde hayvanların ele alınması Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında yaygın olan bir özelliktir. Şair, ikinci kitabında neden böyle bir tercihe yöneldiğini şu şekilde ifade etmektedir:

"...Bizim çocukluğumuz köyde geçtiği için sürekli hayvanların yakınında bulunduk. Onları doyurma, temizleme, gezdirme, otlatma, besleme ve okşama imkanına sahip olduk... Onlara karşı içimizde biriken bu sevgi seli bizi bu didaktik şiirleri yazmaya zorladı. Kaleme sarılıp ölçülü dizelerle bu güzel yaratıkları anlatmaya çalıştık. Gerçi bugün hece ölçüsüyle şiir yazanların sayısı hayli azalmıştır ama biz, bol uyaklı ve müzik yapmaya elverişli şiirlerin çocukların dil ve edebiyat beğenisini daha çok etkilediğini hep gördük. O nedenle zor yolu seçtik. Yarım saat içinde yazılan bir şiiri kalıp içine sokmak için günlerce uğraşmamız gerekir. Çalıştığım okullarda bu kitaba aldığım şiirlerden çoğunu öğrencilerime okudum. Beğeniyle ve hoşnutlukla dinlediler..."[218]

İsa Cebeci'nin çocuk edebiyatı sahasındaki üçüncü ve son şiir kitabı *"Dağ Tepesindeki Bulut"* adını taşımaktadır. Yazar, ilk çocuk şiiri kitabında okul, aile, toplum çevre konularını ele almıştır. İkinci şiir kitabında konu alanında bir daralmaya giden şair, çocuk dünyasında önemli yeri olan ev ve kır

215 İsa CEBECİ, *Çocuk ve Fidan,* Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, İstanbul, 1997, s.12
216 İsa CEBECİ, age., s.15
217 İsa CEBECİ, age., s.3
218 İsa CEBECİ, *Dilsiz Dostlar,* Dinamik Çizgi Rek. Hizm. Ltd. Şti., İstanbul, 2002, s.2

hayvanlarını ele alarak hayvan sevgisini şiirlerinde tema olarak işlemiştir. Şair son şiir kitabı olan *"Dağ Tepesindeki Bulut"*'ta ilk şiir kitabındaki konu alanında yer alan eğitim, aile, anadili, doğa ve hayvan sevgisi vb. gibi temalara ek olarak *"Bilgisayar, Cep Telefonu, Televizyon"* adlı şiirleri ile teknolojik unsurlara da yer vermiştir. 80 sayfalık eserde, 78 çocuk şiiri yer almıştır.

Şairin bu eserlerinde yer alan şiirlerinden bazıları aynı zamanda "Filiz", "Balon" ve "Mozaik" gibi Bulgaristan'daki Türkçe süreli çocuk yayınlarında yer almıştır. Şair günümüzde Bulgaristan Türk edebiyatçıları arasında çocuklar için eser veren edebî kişilikler arasında, özellikle şiir türünde en üretken isimlerden biridir.

II. 3. 11. Kadir A. Osman

Kadir A. Osman 1937 yılında Kırcaali'ye bağlı Koşukavak'ta (Krumovgrad) doğmuştur. İlkokuldan Türk Lisesi son sınıfa kadar Krumovgrat'ta okuyan Kadir A. Osman Hasköy Öğretmen Enstitüsü'nün Türkçe Bölümü'nden mezun olmuştur. Krumovgrat'ta yaklaşık on yıl öğretmenlik yapmış olan Osman, 1972 yılından sonra Türklere uygulanan baskıcı politikalar sonucu mesleğinden uzaklaştırılmıştır. Uzun yıllar Türkçe öğretmenliği görevinden uzak kalan Kadir A. Osman, 1991 yılında mesleğine dönmüştür. Yazar Krumovgrat'ta Türkçe öğretmenliğinden emekli olmuştur.[219]

Meslek hayatı boyunca çocuk edebiyatının hikâye türünde yoğunlaşmış olan yazarın çocuk hikâyeleri, çeşitli gazete ve dergilerde yer almıştır. Yazar, yazdığı çocuk hikâyelerinin bir bölümünü 2002 yılında yayımlanan "Yavru Kuş" adlı çocuk hikâyeleri kitabında toplamıştır. [220]

Kadir A. Osman'ın "*Yavru Kuş*" adlı eseri, Demokratik Dönem'de Bulgaristan'da yayımlanmış sayılı çocuk hikâyesi kitabından biridir. Eser, Bahar Memiş'in redaktörlüğünde "Balon Çocuk Dergisi Yayınları"ı tarafından yayımlanmıştır. Metin içi resimlere de yer verilen kitabın kapak ve metin içi resimleri Kırcaalili ressam Kamber Kamber tarafından hazırlanmıştır. Kadir A. Osman, eserin girişinde, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı alanında eserleri olan Ahmet Mehmet ve Ömer Osman Erendoruk'a teşekkürlerini sunmuştur.

"Yavru Kuş" adlı öykü kitabında 15 kısa çocuk hikâyesi yer almaktadır. Kahramanları çocuklardan oluşan hikâyelerin birçoğunda çocuk dünyasında yaşanan olaylar konu edilmiştir. Yazar, öğretmen kimliğinden gelen özellikle, hikâyelerin iletilerinde erdemli davranışları çocuk okurların dikkatine sunmuştur.

II. 3. 12. Latif Karagöz

Latif Karagöz, 1939 yılında Bulgaristan'ın Razgrat iline bağlı Yeni Mahalle (Bojurovo) köyünde doğmuştur. İlkokulu doğduğu köyünde, ortaokulu ise komşu köy Nasrettin'de (Bisertsi) bitirmiştir. Kubrat kasabasında liseyi okurken, o dönemde Türkçe olarak çıkan yerel ve merkezi gazetelere yazılar göndererek edebiyata ilk adımını atmıştır. Liseyi bitirdikten sonra yaklaşık iki yıl öğretmenlik yapmıştır. Şairin daha sonraki yıllarda, bazı şiirleri gazete ve dergilerde yer almış ama genç şair bu dönemlerde Türklere yönelik siyasal baskılar nedeniyle edebî yaratıcılığına ara vermiştir. Mizaha ve çocuk şiirine yönelmesi bu dönemlerde başlayan Karagöz, gördüğü adaletsizlikleri ve yolsuzlukları fıkra, taşlama ve fabl yazarak anlatmıştır. Bunun yanında çocuk şiirleri de yazıp yayımlatmıştır.[221]

Türkiye'ye göç etmiş Bulgaristan Türk'ü şair ve yazarlar arasında çocuklara yönelik en çok eseri bulunan edebî kişilik Latif Karagöz'dür. Karagöz, edebî yaratıcığına 1989 öncesi dönemde Bulgaristan'da başlamış olmakla birlikte çocuk eserlerinin tamamını Türkiye'de yayımlama imkanı

219 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 6 Ağustos 1993, s.4

220 Kadir A. Osman, *Yavru Kuş (Çocuk Hikâyeleri),* Aydın-2 Basımevi, Sofya, 2002.

221 *Filiz Gazetesi,* 9 Temmuz, 1993, s.4; 13 Mayıs 2005, Sofya, s.6

bulmuştur. Bulgaristan'da yayımlanan süreli çocuk yayınlarında eserlerine bol miktarda yer verilmiştir.

Latif Karagöz, 1989'da gerçekleşen zorunlu göçte, ailesiyle birlikte, Türkiye'ye gelmiştir. Karagöz, Bulgaristan'da Türkçe'nin yasaklanması nedeniyle eserlerini orada kitaplaştıramamıştır. Bu isteğini Türkiye'de gerçekleştiren Karagöz'ün çocuk şiirlerinden oluşan ilk kitabı 1990'da *"Kon Kon Kelebek"* başlığı altında Kültür Bakanlığı Yayınları arasında yayımlanmıştır.[222] Bunu 1993'te *"Ak Güvercin", "Bayrak Çocuklar"* ve *"Kardeşimsin"* adlı diğer çocuk şiiri kitapları izlemiştir. Bu eserler Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nca incelenerek okullara tavsiye edilmiş çocuk edebiyatı eserleridir.[223] Karagöz'ün bu dört kitabının ardından 1997'de *"Önce Vatan"* adlı bir şiir kitabı; 1998 yılında *"Doğru Çengel"* adlı fabl kitabı yayımlanmıştır. Şairin son yayımlanan "*Küpeli Kuzu*" adlı eseri ise, çocuk hikâyelerini içermektedir. Şair 2009'da Tekirdağ'da vefat etmiştir.[224]

Latif Karagöz'ün yayımlanan, 13 kitabının 10 tanesi çocuk edebiyatı eseridir. Şair ve yazar Latif Karagöz bu özelliği ile Bulgaristan kökenli çocuk edebiyatçıları arasında en üretken edebiyatçılar arasında yer almıştır. Karagöz'ün çocuk edebiyatı eserlerini künyeleri ile birlikte toplu olarak şu şekilde göstermek mümkündür:

Eser Adı	**Eserin Künyesi**
"Kon Kon Kelebek" (Çocuk Şiirleri)	Ankara: TC. Kültür Bak. Yay. 1990.
"Bayrak Çocuklar" (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Kuşak Ofset, 1993.
"Ak Güvercin" (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Kuşak Ofset, 1993.
"Kardeşimsin" (Çocuk Şiirleri)	Tekirdağ: Pruva Ajans, 2000.
"Önce Vatan" (Çocuk Şiirleri)	İstanbul: Seven Dizgi, 1997.
"Doğru Çengel" (Fabllar)	Tekirdağ: Pruva Ajans, yyy.
"Küpeli Kuzu" (Çocuk Öyküleri)	İzmir: Anadolu Matbaası, 2002.
"Üç Güvercin" (Çocuk Şiirleri)	İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 2005.
"Okula Koş" (Çocuk Şiirleri)	İzmir: Kanyılmaz Matbaası, 2007

Tablo 14: Latif Karagöz'ün Türkiye'de Yayımlanmış Çocuk Edebiyatı Eserleri

Latif Karagöz'ün çocuk edebiyatı eserleri üzerinde yapılmış herhangi bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı ürünlerinden birçoğu aynı zamanda Türkiye ve Bulgaristan'daki süreli çocuk yayınlarında yer almıştır.

II. 3. 13. Leman İlyas İzzet

Leman İlyas İzzet, Dobriç'te (Hacıoğlupazarcığı) doğmuştur. İlkokul, ortaokulu ve liseyi doğduğu şehirde tamamlamıştır. Küçük yaşlardan itibaren gazete ve dergilerde şiirleri yayımlanmıştır. Uzun yıllar serbest mesleklerde çalışmış olan Leman İlyas İzzet yaşamı boyunca, kadın muhitlerinde ve genç kızlar arasında bulunmuştur. Edebiyat faaliyetlerine ilk adımı "Yeni Hayat" dergisi ve "Halk Gençliği" gazetesinde yayımlanan eserleri ile atmıştır. Bulgaristan Türklüğünün kültürel anlamda ilerlemesi için çaba gösteren sayılı aydın Türk kadını arasında yer almıştır. Demokratik Dönem'de Türkçe öğretmenliği de yapmış olan şair, Deliorman Edebiyat Derneği'nin üyeleri arasındadır.[225]

222 Latif KARAGÖZ, *Kon Kon Kelebek (Çocuk Şiirleri),* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

223 *Filiz Gazetesi,* 9 Temmuz, 1993, Sofya, s.4

224 Şahıs hakkında söz konusu bilgiler "Küpeli Kuzu" adlı hikâye kitabından alınmıştır. (Küpeli Kuzu-Çocuk Hikâyeleri, Anadolu Matbaası, İzmir, 2002)

225 *Mozaik Dergisi,* Yıl.3, S.25, Şumnu, Kasım 2009, s.12

Leman İlyas İzzet, edebiyat dünyasında çocuklar için yazdığı şiirleri ile tanınmıştır. Bu şiirleri Demokratik Dönem'de "Filiz" gazetesi ve "Balon" dergisinde yer almıştır. İzzet'in bu çocuk şiirleri kitap halinde yayımlanma imkanı bulamamıştır.

Leman İlyas İzzet çocuk şiirlerinde tekerlemeye benzer ses olaylarını denemiş, çocukların dilinden hayvanlar alemini anlatmıştır. Genellikle kısa ve dörtlüklerden kurulu çocuk şiirlerinde didaktizmden uzak kalmayı başarmıştır.

II. 3. 14. Mehmet Alev Kocamustafa

Mehmet Alev Kocamustafa 1943 yılında Kırcaali ilinin Koşukavak (Krumovgrat) ilçesine bağlı Danışmandere köyünde doğmuştur. İlköğrenimini köyünde tamamladıktan sonra, Kırcaali Öğretmen Okulu'na başlamıştır. Mehmet Alev Kocamustafa, 1961 yılında Kırcaali Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra, bir süre sınır köylerinde öğretmenlik yapmıştır. 1964 yılında Sofya Üniversitesi'nin Türkoloji Böllümü'ne başlayan Kocamustafa, dört yıl sonra buradan Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak mezun olmuştur.[226]

Kocamustafa bir süre "Yeni Işık" gazetesinin dış ilişkiler bölümünde tercümanlık yapmıştır. Bu dönemde hikâye ve makaleler yazmıştır. 1978 yılında kendi isteği ile bu görevinden ayrılmıştır. Kırcaali Belediyesi'nde kütüphanelerden sorumlu olarak görev almıştır. Bir süre "Nov Jivot" gazetesinin Türkçe sayfasında editör olarak çalışmıştır. 1989 yılında ailesiye birlikte Bursa'nın Kestel ilçesine yerleşen şair ve yazar, Türkiye'de bir dönem Türkçe öğretmenliği yapmış ve aynı zamanda Bursa'da yayımlanan "Balkanlarda Türk Kültürü" adlı derginin genel yayın yönetmeliği görevinde bulunmuştur.[227]

Edebiyat sahasında hikâye türündeki eserleri ile tanınan Kocamustafa, bir dönem Türkiye'de durduktan sonra Bulgaristan'a dönmüş ve edebî faaliyetlerine Bulgaristan'da devam etmiştir. Kırcaali'de "Alev" adını taşıyan dergiyi Emel Balıkçı Alev ile birlikte yayımlamaktadır. Yazarın tespit ettiğimiz çocuk hikâyesine çalışmamızın "Metinler" bölümünde yer verilmiştir.

II. 3. 15. Mehmet Aslan Cumalı

Mehmet Aslan Cumalı 1932 yılında Razgrat iline bağlı Ağmaç köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde tamamladıktan sonra öğrenimini kurslarla sürdürmüş, herhangi bir yüksek öğrenimi olmamıştır.

Cumalı'nın edebiyat faaliyetleri gençlik yıllarında başlamıştır. Çeşitli edebî türlerde ürünler vermiş ve bu ürünleri çeşitli süreli yayınlarda yer almıştır. Bulgaristan'da geçimini serbest meslek ile sağlayan Cumalı, Sosyalist Dönem'de çeşitli baskılara maruz kalmış ve bir dönem hapis cezasına çarptırılmıştır. 1977'de Türkiye'ye göç eden Cumalı, 1994'e kadar geçimini mahalle bakkaliyesi olarak sağlamış ve emekli olmuştur.[228]

Cumalı, edebî ürünlerini Türkiye'de yayımlamıştır. Deliorman folkloru üzerine basıma hazır birçok kitabı olduğunu belirten Cumalı'nın Türkiye'de yayımlayabildiği çocuk edebiyatı alanında üç kitabı bulunmaktadır. Bu kitapları; 1998'te yayınlanan *"Bir Demet Goncagül* (Çocuk Şiirleri)", 2000'de yayımlanan *"Çocuk Manileri*" ve 2001'de yayımlanan *"Sen De Bir Çiçeksin* (Çocuk Şiirleri)*"* adlı eserlerdir.[229]

---

226 Hasan MERCAN, age., s.352

227 Hasan MERCAN, age., s.353

228 Mehmet Aslan CUMALI, *Çocuk Manileri,* Pruva A.Ş., Tekirdağ, 2000, ss.1-2

229 Mehmet Aslan CUMALI, *Bir Demet Goncagül,* Pruva A.Ş., Tekirdağ, 1998; *Çocuk Manileri,* Pruva A.Ş., Tekirdağ, 2000; *Sen De Bir Çiçeksin (Çocuk Şiirleri),* Pruva A.Ş., 2001.

Cumalı'nın "*Çocuk Manileri"* adlı eseri Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında çocuk şiiri ve çocuk hikâyesi dışında farklı türde yayımlanmış birkaç eserden biridir. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında mani, masal, bilmece, tekerleme vb. gibi halk edebiyatı türleri varlığını sürdürmesine rağmen, yazılı çocuk edebiyatının gelişimi ile birlikte söz konusu anonim türler üzerine yapılmış çocuk yayını sayısı sınırlı olmuştur. Sosyalist Dönem'de yayımlanmış birkaç masal kitabı dışında, bu sahada çocuk edebiyatı yayınına rastlamak oldukça güçtür. Cumalı'nın Demokratik Dönem'de yayımlanan *"Çocuk Manileri"* adlı çalışması Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının ana kaynaklarından biri olan sözlü halk edebiyatı türlerinin çocuk edebiyatı yaklaşımıyla ele alındığı bir çalışmadır.

Cumalı "*Çocuk Manileri"* adlı çalışmasında çocuklarla ilgili 248 maniye yer vermiştir. Manilerin çocuk manisi olarak adlandırmasında manilerin iletilerinin çocuğa yönelik ve eğitici nitelikte olması ölçü olarak alınmıştır. Eserde yer alan manilerin derlenmesinde çeşitli süreli çocuk yayınlarından yararlanıldığı yazarın önsözünde belirtilmiş olup, söz konusu yayınların adları verilmemiştir.

Mehmet Aslan Cumalı'nın Türkiye'de yayımlanmış iki çocuk şiiri kitabından biri *"Sen De Bir Çiçeksin"* adını taşımaktadır. Cumalı, 48 çocuk şiirinin yer aldığı 52 sayfalık kitapta işlediği temalar konusunda önsözde şu ifadelere yer vermektedir:

"... Sen de Bir Çiçeksin (Çocuk Şiirleri), başlığı altında yayınlanan bu kitaptaki şiirlerin hemen hemen tümünde daha fazla vatana sevgiyi, saygıyı, doğaya, bilime, eğitime, anaya, babaya, öğretmene, polise, askere saygıda kusur etmemek vb. tanıtabilmek ve daha iyi eğitim görmek amacı vurgulanır gibi izlenimler verilir."[230]

Eserde yer alan şiirler biçim yönünden incelendiğinde yoğun olarak dörtlüklerin tercih edildiği görülmektedir. Sadece *"Sen de Bir Çiçeksin*" adlı şiirde sonenin kullanıldığı eserde, "Güzel Vatan", "Bu Rumeli", "Melek Anneciğim", "Nedamet Duyarsın" ve "Sen Tanıksın Koca Balkan" adlı şiirlerde beşlikler kullanılmıştır. Eserde yer alan çocuk şiirleri hece ölçüsü ile yazılmıştır.

II. 3. 16. Mehmet İsmail Keçici

Mehmet İsmail Keçici, 1951 yılında Şumnu iline bağlı Çukurköy'de (Yasenkovo) doğmuştur. Günümüzde, Türklerin yoğun olarak yaşadığı Şumnu'ya bağlı Köklüce (Venets) Belediyesi'nde görev yapmaktadır. Bölgedeki Türklerle ilgili kültür faaliyetlerinin birçoğunda düzenleyici veya katılımcı olarak etkin görevler üstlenmiştir.[231]

Keçici, "Mozaik" dergisinin dağıtımında görevli şahıslar arasındadır. "Deliorman Edebiyat Derneği" ve "Şumnu Nazım Hikmet Kültür Evi" üyesi olan Keçici, eserlerinde Bulgaristan Türklerinin hislerini ve meselelerini yansıtmaktadır. Yetişkinler için yayımlanmış şiir kitapları bulunan şairin, birkaç çocuk şiiri Demokratik Dönem'deki bazı süreli çocuk yayınlarında yer almıştır.

II. 3. 17. Mercan Civan

Mercan Civan 1967 yılında, Bulgaristan'ın Kırcaali şehrine bağlı Eğridere (Ardino) kasabasında doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Eğridere'de tamamlayan Civan, daha sonra Pazarcık şehrinde bulunan Eğitim Enstitüsü'nden okul öncesi öğretmeni olarak mezun olmuştur. 1980'li ve 1990'lı yıllarda Bulgaristan'daki Türklere yoğun baskıların uygulandığı yılları yakından yaşayan Mercan Civan'ın, söz konusu yıllarda Bulgaristan'da çeşitli süreli yayınlarda eserleri yer almıştır. Edebî üreticiliğine Bulgaristan'da başlayan Civan'ın eserlerinin kitaplaşması ise Türkiye'de gerçeklemiştir. Civan 1996 yılında Türkiye'ye göç ederek Lüleburgaz'a yerleşmiştir. Türkiye'de çeşitli süreli yayınlarda eserleri ile yer alan yazarın, yetişkinlere yönelik "Seni Anlatmak (Deneme-Röportaj)" , "Mutluluğa

230 Mehmet Aslan CUMALI, age., s.5

231 *Mozaik Dergisi,* Şumnu, Yıl.4, S.32, Haziran 2010, s.10

Seninle (Deneme)" , "Rodoplar'da Boynun Bükmüş Menekşeler (Öykü)" adlı eserleri yayımlanmıştır. Türkiye'de okul öncesi öğretmenliği görevini sürdürmekte olan Civan'ın edebî üretiminde çocukların önemli bir yeri bulunmaktadır. Civan, edebiyat verimleri arasında özellikle öykü türü üzerinde yoğunlaşmıştır. 2015 yılında Güncel Sanat Dergisi Yayınları tarafından yayımlanan "Rumeli 1941-Çocuk Öyküleri 1"[232] ve "Rumeli 1941-Çocuk Öyküleri 2"[233] adlı çocuk hikâyesi eserleri yazarın Çocuk Edebiyatı sahasında verdiği eserleridir.[234]

Bulgaristan Türklerinin Türkiye'de edebiyat faaliyetlerini sürdüren son kuşak temsilcilerinden olan Civan, 1960/1970 sonrası doğumlu olup edebî üretim içerisine girebilmiş sayılı Bulgaristan Türkü edebiyat temsilcisinden biridir. Yazarın, özellikle ülkede 1970 sonrası Türkçe eğitimin yasak olduğu bir ortamda eser verecek düzeyde kendini yetiştirmiş olması önemlidir. Bu noktada yazarın kişisel çabaları ve Türkçe öğretmeni olan annesinin etkisi göz önünde bulundurulabilir. Balkan kökenli edebiyat temsilcileri arasında genel bir eğilim olarak bilinen çocuk edebiyatına yönelim Mercan Civan'ın edebiyat yaşamında da görülmektedir. Civan "çocuk" okuyuculara edebî yaratıcılığında özel önem vermiştir.

Yazarın çocuk hikâyeleri önemli ölçüde Balkan Türk toplumunu ele almaktadır. İki çocuk hikâyesi eserinde yer alan hikâyeler belli bir konu bütünlüğü çerçevesinde birbirine bağlı hikâye parçalarından oluşmaktadır. Yazar bu hikâyelerinde Bulgaristan'da Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgeler olan Rodoplar'ı, Deliorman'ı ve Dobruca'yı merkezî mekân olarak belirlemiştir. Hikâyelerdeki 'zaman' Balkan Türk köylerinin 2. Dünya Savaşının gerilimini yaşadıkları 1940'lı yıllardır. Hikâyeler önemli ölçüde yazarın çocukluk dönemini de yansıtan anılarının çocuğun gözünden ve çocuk duyarlılığı ile verilmesiyle meydana gelmiştir. Hikâyelerinde ana kişiler ilköğretim çağındaki Kasım, Kasım'ın ailesi ve arkadaşları Emine, Memedali, Hüseyin, Remzi, Kerim ile öğretmenleri Muhittin Efendi'dir. Çocuk Hikâyeleri 1'de Rodoplar'ın eteğine kurulmuş bir Türk köyü olan Ercek'te, hikâye kahramanları olan çocukların yaşadıkları hikâye edilirken; Çocuk Hikâyeleri 2'de ise olaylar genellikle okula başlamış olan çocuklar ve öğretmenleri Muhittin Efendi arasında geçmektedir. Yazarın söz konusu eserlerinden üç hikâyeye çalışmamızın metinler bölümünde yer verilmiştir.

II. 3. 18. Mustafa Çete

Mustafa Çete, 1936 yılında Razgrat iline bağlı Kaval (Dankovo) köyünde doğmuştur. Çete, ilk ve ortaokulu köyünde okumuş daha sonra Razgrat Türk Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuştur. Şair uzun yıllar öğretmenlik yapmıştır. 1989'daki zorunlu göç ile İstanbul'a gelmiştir. Türkiye'de de bir dönem öğretmenlik yapan Çete, yeniden Bulgaristan'a dönmüştür.[235] Bulgaristan'da gazetecilik görevlerinde de bulunmuş, "Hak ve Özgürlük" ve "Filiz" gazetelerinde şiirleri ve çeşitli konularda yazıları yayımlanmıştır. Bir süre "Zaman" gazetesinin Razgrat muhabirliğini yapmıştır.[236] Öğretmenlik ve gazetecilik yaşamı boyunca edebiyatla ilişkisini sürdüren Çete, Deliorman Türk Yazarlar Birliği'nin başkanlık görevinde bulunmuştur.

Mustafa Çete'nin edebî ürünlerinin büyük kısmı şiirlerden oluşmaktadır. Şairin, çocuklar için yazdığı şiirler uzun süre, sadece süreli Türkçe çocuk yayınlarında yer almıştır. Demokratik Dönem'de Türkçe yayın yasağının kaldırılmasıyla birlikte şair, çocuk şiirlerini 2001 yılında "Mavi Çiçekler" adlı kitapta toplayarak yayımlamıştır.[237]

232 Mercan CİVAN, *Rumeli 1941- Çocuk Öyküleri 1,* Baygenç Ajans Yayınları, Antalya, 2015.

233 Mercan CİVAN, *Rumeli 1941- Çocuk Öyküleri 2,* Baygenç Ajans Yayınları, Antalya, 2015.

234 Yazarın hayatı hakkındaki bilgiler, kendisi ile yapılan görüşme sonucu elde edilmiştir.

235 Hüseyin KÖSE, *"Dost Mustafa Çete 70 Yaşında"*, *Tuna Dergisi,* Yıl.11, S.107-109, İstanbul, 2006, ss.7-8

236 *Filiz Gazetesi,* 19 Mart 1993, s.4.; 30 Mart 2006, Sofya, s.6

237 Mustafa ÇETE, *Mavi Çiçekler (Çocuk Şiirleri),* Aydın-2 Basım Şirketi, Razgrat, 2001.

"Mavi Çiçekler" adlı, 32 sayfalık, çocuk şiiri kitabında toplam 22 şiir yer almıştır. Kitapta yer alan şiirlerin birçoğu kısa, dörtlüklerden kurulu, ölçülü ve uyaklıdır. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının önemli temsilcilerinden Muharrem Tahsin, "Mavi Çiçekler"in giriş kısmında yer alan tanıtım yazısında Çete'nin çocuk şiiri hakkında şu görüşlerine yer vermiştir:

"...Mustafa Çete'nin 28 yıllık öğretmenliğinde çocukların yaşamını, iç dünyasını, ruhunu ve arzularını çok yakından izlediği belli. Şiirleri görünürde ufak tefek, ama önemli ve ilgili konuları yansıtıyor. Çoğu küçük, sade yapılı, kolay bellenen şiirler. Hepsi de çocuk düşlerini, arzularını ve yaşamlarını dile getiriyor."[238]

Mustafa Çete'nin "Mavi Çiçekler" adlı kitabında yer alan şiirler tematik olarak incelendiğinde genel olarak hayvan sevgisi; "Kuzum", "Benim Kuşlarım", "Balarısı ile Çocuk", bahar mevsiminin uyandırdığı duygular; "Hoş Geldin Bahar", "Geldi Bahar", Bulgaristan Türkleri; "Ne Güzelsin Bulgaristan", "Mavi Çiçekler", "Bulgaristan Türk Çocuğu", çocuk dünyasında yaşanan hadiseler; "Afacan Özcan", "Kuklam", eğitim unsurları "Çocuk Kitabı", "Öğrenciyim Ben" ve millî duygular "Şehit Ahmet", "Sakat Mücahit", "Şehidin Kızı" ön plandadır.

II. 3. 19. Mukaddes Akman

Mukaddes Akman, 1941 yılında Filibe'nin (Plovdiv) Ustina köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde bitirmiştir. Sofya Türk Öğretmen Okulu'nda okumuştur. Okul kapatıldıktan sonra eğitimine Kırcaali Türk Öğretmen Okulu'nda devam etmiştir. Meslek hayatı boyunca sınıf öğretmenliği, anaokulu öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği yapmıştır.[239]

Mukaddes Akman, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı alanında edebî ürünleri bulunan birkaç kadın temsilciden biridir. Akman'ın edebiyata ilgisi öğrencilik yıllarında başlamıştır. Edebî yaratıcılığına önceleri şiir ile başlayan Akman, daha sonra kısa hikâye türünü denemiştir. Hikâyeleri genellikle çocuk hikâyesi türünde olan Akman, bu eserlerinde konularını çocuk dünyasından seçmektedir. Eserlerinde yer alan kahramanlar, çocukların ilgisini çekecek niteliklerdedir. Eserlerindeki çocuklar oynamayı, eğlenmeyi seven hayal gücü yüksek küçük çocuklardır. Sanatçının bu çocuk eserlerinin bir arada toplandığı bir eseri mevcut değildir. Yazarın, çalışmamızın "Metinler" kısmında yer verilen çocuk edebiyatı ürünleri ağırlıklı olarak "Filiz" gazetesinde yer almıştır.

II. 3. 20. Mustafa Bayramali

Mustafa Bayramali 1938 yılında Kırcaali iline bağlı Eğridere (Ardino) ilçesinin Halaç (Halaçdere) köyünde doğmuştur. Liseyi Ardino'da tamamlayan Bayramali, Sofya Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde eğitimine devam etmiştir. Gençlik döneminde çeşitli Türk gençlik örgütlerinde görevler almıştır. Belediye başkanlığı ve hukuk danışmanlığı da yapan yazar, Kırcaali'de avukatlık görevinde bulunmuştur.[240]

Avukat olan Mustafa Bayramali'nin edebiyata olan ilgisi öğrencilik yıllarında başlamış; dönemin Türkçe gazete ve dergilerinde çeşitli yazıları yayımlanmıştır. Hikâye, fıkra ve mizahi hikâye türlerinde eserler vermiş ve hikâyeleri ile öne çıkmıştır

Yazarın 2004'te yayımlanan *"Şahin Yuvası"* adlı eseri 1964 yılından 2004'e kadar kaleme aldığı hikâyelerini içermektedir. Eserde yer alan hikâyelerde Rodop insanının yaşamı anlatılmaktadır. Yazarın hikâyelerinin birkaçı çocuklar için yazılmıştır. Söz konusu ürünlerden örneğe çalışmamızın "Metinler" bölümünde yer verilmiştir.

238 Mustafa ÇETE, age., s.4
239 *Filiz Gazetesi,* 13 Kasım 1992, Sofya, s.4
240 Sabri İbrahim ALAGÖZ, *"Mustafa Bayramali", Kaynak Dergisi,* Yıl.3, S.8, Sofya, 2002, s.19

II. 3. 21. Mustafa Memiş Ümmetoğlu

Mustafa Memiş Ümmetoğlu, Razgrat iline bağlı Bisertsi köyünde doğmuştur. İlkokulu burada, ortaokulu Razgrat'ta bitirmiştir. Edebiyata ilgisi öğrencilik yıllarında başlamıştır. Yüksek öğrenim görmemiş olan şair, okuyarak kendisini yetiştirmiştir. Şair kendi köyünde öğretmenlik, müdürlük, belediye sekreterliği gibi görevlerde bulunmuştur. Ümmetoğlu, Bulgaristan Türklerinin sorunlarının çözümünde çeşitli görevler almış; Bulgaristan Türklüğüne hizmet eden çeşitli kültürel etkinliklerde bulunmuştur. Mustafa Memiş Ümmetoğlu'nun çalışma alanları arasında Bulgaristan Türk halk kültürü önemli yer tutmaktadır.[241]

Memiş, çoğunlukla geleneksel Türk şiiri biçimleriyle şiir yazmıştır. Gazetelerde, yıllıklarda ve dergilerde yayımlanmış pek çok eseri bulunmaktadır. Bu şiirleri arasında çocuk şiirleri de bulunmaktadır. Bu şiirlerini *"Uyanınız Çocuklar"* başlığı altında toplamış, ancak yayımlanmamıştır. Şairin söz konusu çocuk şiirlerinden üç örnek "Filiz" gazetesinin 1995 yılına ait 7. sayısında yayımlanmıştır.[242]

II. 3. 22. Mümün Bekir

Mümin Bekir, 1941 yılında Kırcaali ilinin Karagözler (Çernoçene) kasabasında doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini doğduğu köyde tamamladıktan sonra, Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü'ne girmiştir. Üniversite eğitiminden sonra Doğu Rodopların birçok köyünde öğretmenlik yapmıştır. Edebiyata ilgisi gençlik döneminde şiir ile başlamıştır. Üniversitede okuduğu yıllarda "Yeni Hayat", "Yeni Işık" ve "Halk Gençliği" adlı gazete ve dergilerde şiirleri yayımlanmıştır.[243]

Sosyalist Dönem'de birçok Türk aydınının yaşadığı siyasal baskıyı yaşamış olan Bekir, öğretmenlik görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bekir'in yetişkinlere seslenen şiirlerinin yer aldığı bir şiir kitabı bulunmakla birlikte, çeşitli süreli yayınlarda yer alan çocuk şiirleri kitap halinde yayımlanamamıştır.

II. 3. 23. Mümin Yusuf Akın

Mümin Yusuf Akın, 1948 yılında Kırcaali'de doğmuştur. Sofya Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümü'nü bitirdikten sonra yaklaşık onbeş yıl Kırcaali ilinin Karagözler Lisesi'nde Rusça öğretmenliği yapmıştır. Bulgaristan'da 1980'li yıllarda Türklere uygulanan zorla ad değiştirme ve asimilasyon kampanyasına karşı olduğundan öğretmenliği bırakmak zorunda kalmıştır. 1990 yılında Türkiye'ye göç eden şair, İzmir'e yerleşmiştir. Türkiye'de öğretmenlik görevini sürdürmüştür. Öğretmenlik yaşamı boyunca şiirle özel olarak ilgilenen Akın'ın Bulgaristan'da ve Türkiye'de şiir kitapları yayımlanmıştır.

Mümin Yusuf Akın edebî yaratıcılığının bir kısmını da çocuklara ayırmıştır. Meslek yaşamı boyunca çocuklarla birlikte olan Akın, çocuklara yönelik şiirlerini *"Mavi Boncuk"*[244] adlı bir şiir kitabında toplamıştır.

"Mavi Boncuk", Mümin Yusuf Akın'ın üçüncü ve çocuklara yönelik tek kitabıdır. Eser, şairin 35 yıllık edebiyat yaşamı boyunca kaleme aldığı çocuk şiirlerinden yapılan bir seçkidir. 56 sayfalık eserde toplam 44 çocuk şiiri yer almaktadır. Şair, eserde yer alan giriş bölümünde, kitabını oğlu Altan ve kızı Nefize'ye adadığını belirtmiş ve kitabın yayımlanmasında destek sağlayan Kırcaali Karagözler belediye başkanına, Karagözler Alım-Satım Kooperatifi başkanına ve diğer arkadaş ve hemşehrilerine teşekkür etmiştir.

241 *Filiz Gazetesi,* Sofya, 7 Nisan 1995, s.4
242 *Filiz Gazetesi,* 15 Eylül 2000, Sofya, s.4
243 İsmail A. ÇAVUŞ, age., s.138
244 Mümin Yusuf AKIN, *Mavi Boncuk,* Ayaz Salih Matbaası, Kırcaali, 2000.

Mümin Yusuf Akın edebiyata şiir ile başlamıştır. Onun "Yeni Hayat" dergisinde yayımlanan "Okulumuz" adlı şiiri ilk çocuk şiirlerinden biridir.[245] Daha sonraki yıllarda da çocuk şiirleri arasında eğitim-öğretim ortamını konu edinen şiirleri olmuştur. "Mavi Boncuk" adlı çocuk şiirleri kitabında uzun yıllar süren eğitimcilik yaşamının sağladığı tecrübe ile çocuk ruhunu yansıtan şiirler yer almıştır. Şiirlerinde hayvan sevgisi; "Kuzum", "Sincap", "Yavru Ördek", bahar mevsiminin uyandırdığı duygular; "Baharı Özleyen Çocuklara", "Bahar Sabahı", "Gitme Bahar", doğanın güzellikleri "Ege", "Irmak", "Kağıt Çiçeği", aile sevgisi; "Anneler", "Kızıma Yaş Gününde", çocuk dünyasında yaşanan hadiseler; "Sünnet", "Tatil" ve eğitim unsurları; "Küçük Öğrenci", "Okulumuz" ön plandadır.

Akın, "Mavi Boncuk"ta yer alan çocuk şiirlerinde biçim olarak genellikle dörtlüğü kullanmakla birlikte, bir kısım çocuk şiirinde serbest biçimi de kullanmıştır. Şair, çocuk şiirlerinde hece ölçüsünü tercih etmiştir.

II. 3. 24. Nefize Habip Sali

Nefize Habip Sali, 1947 yılında Kırcaali ilinin Mestanlı kasabasına bağlı Miralay köyünde doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Çernoçene'de bitiren şair birkaç yıl öğretmenlik yapmıştır. Çocuk Edebiyatı ürünleri çocuk şiirlerinden oluşan Nefize Habip'in şiire karşı ilgisi öğrencilik yıllarında başlamıştır. İlk şiiri 1964'de yayımlanmıştır. Eserlerinin yer aldığı gazeteler arasında "Nov Jivot", "Yeni Işık", "Halk Gençliği", "Güven" ve "Hak ve Özgürlük" vardır. Bazı yazıları da Türkiye'deki basın organlarında yer almıştır. Nefize Habip, "Kırcaali Recep Küpçü Türk Yazarlar Birliği" üyesidir.[246]

Nefize Habip'in 1997 yılında yayımlanan "*Şifa Çiçeği*"[247] adlı şiir kitabı şiirlerinin toplandığı eseridir. Toplam 52 şiirin yer aldığı kitapta ilk 41 şiir yetişkinler için yazılmıştır. Şair kitapta çocuklar için yazdığı şiirlerini "Çocuk Dünyası" adlı ayrı bir bölümde toplamıştır. Şairin yetişkinler için yazdığı şiirlerin çoğunlukla serbest tarzda lirik şiirler olduğu görülmektedir. Şairin şiirlerindeki temaların başında aşk, sevgi, yaşam tecrübeleri, vatan ve memleket sevgisi ile Bulgaristan Türklüğü gelmektedir.

Şairin lirik şiirlerinde yalnızlık duygusu ağır basmaktadır. Lirik şiirilerinin birçoğunda sevgiliye seslenmektedir:

"Şifa Çiçeği
Ateşin olurum ocak başında
Işırım fitil
Sensizliğimin karanlığında
Sana çıra olurum."[248]

"Varna Günleri
Son defa oturduğumuz peykede
Şimdi
Yapayalnız oturmuş
Seni düşünüyorum..."[249]

"Akşam Yalnızlığında
Bu akşam da
Yalnızlığın esiriyim
Güneş yine batıyor
Kırlar acem halısı." [250]

"Arzu
Bu gece gökyüzü çok cana yakın
Kar sonrası şeker gibi bembeyaz
Yalvarırım beni yalnız bırakın
Beyaz karla yalnız bırakın biraz."[251]

Demokratik Dönem temsilcilerinden biri olan Nefize Habip'in şiirinde, dönemindeki birçok temsilcide olduğu gibi, vatan sevgisi yaygın temalar arasında olup, "Vatan Sevgisi" ve "Vatan Top-

245 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.351
246 Nefize Habip SALİ, *Şifa Çiçeği (Şiirler),* DNES-OOD Yayını, Kırcaali, 1997.
247 Nefize Habip SALİ, *Şifa Çiçeği (Şiirler),* DNES-OOD Yayını, Kırcaali, 1997.
248 Nefize Habip SALİ, age., s.37
249 Nefize Habip SALİ, age., s.36
250 Nefize Habip SALİ, age., s.35
251 Nefize Habip SALİ, age., s.14

rağı" başlıklı şiirlerinde vatanına duyduğu sevgiye yer vermiştir. Şiirlerinde Bulgaristan Türklüğüne uygulanan baskılara da değinen şairin, "Yazgımız" ve "Türkan" adlı şiirleri bu konulardadır.

Nefize Habip'in "Şifa Çiçeği" adlı şiir kitabında "Çocuk Dünyası" başlığı altında ayrı bir bölümde yer verdiği 11 çocuk şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerde çocuklar, hayvanlar, bahar ve tabiat konuları ele alınmıştır. Bu şiirlerin bazısında şair doğrudan çocuklara seslenmektedir:

"Hey minik çocuklar

Geldi beklediğiniz bahar."[252]

Şiirlerinin bazılarında ise çocuğun dili ile şiir oluşturulduğu görülmektedir:
Bahar geldi artık Abla
Neden kirazlar olmuyor?
Annem sepet aldı bana
Bak duvarda boş duruyor.[253]

Sali'nin kitabında "Çocuk Dünyası" bölümünde yer verilen şiirlerde diğerlerine oranla uyak kullanımı daha fazla olmuştur. Yetişkinlere seslenen şiirlerinde serbest tarzı benimsemiş olan Habip'in, çocuk şiirlerinde dörtlüklerin ve hece ölçüsünün hakim olduğu görülmektedir.

II. 3. 25. Nurdan Halil Çete

Nurdan Halil Çete, 1973 yılında Tırgovişte'de doğmuştur. Şair, ilk ve ortaokulu Treskavets köyünde, liseyi Tırgovişte'de bitirdikten sonra, Şumnu Üniversitesi Türk Filolojisi Bölümü'nden mezun olmuştur. Mezuniyeti sonrasında Razgrat iline bağlı Dyankovo köyü "Otets Paisiy İlköğretim Okulu"na Türkçe öğretmeni olarak atanmış ve uzun yıllar bu görevini sürdürmüştür. [254]

Çete'nin edebiyata ilgisi lise yıllarında başlamıştır. Daha sonra üniversitede Türk edebiyatı hocası olan Haşim Akif'in katkılarıyla ilk şiir denemelerini yazmıştır. Şairin şiirlerinden bir bölümü çocuk şiirleridir ve Demokratik Dönem'de yayımlanan Türkçe süreli yayınlarda yer almıştır.

II. 3. 26. Osman Solak

Osman Solakoğlu, 1939 yılında Şumnu iline bağlı Karagözler (Bojurovo) köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde tamamlayan yazar, Şumnu Pedagoji Okulu'na devam etmiş ve 1958'de mezun olmuştur. 8 yıl öğretmenlik görevinde bulunduktan sonra, Dupnitsa şehrinde Öğretmen Enstitüsü'nü bitirmiştir. Mezuniyeti sonrasında köyüne dönerek öğretmenliğe devam etmiş ve aynı okulda 15 yıl müdürlük yapmıştır. Osman Solakoğlu, 1995 yılı sonunda bu görevinden emekliye ayrılmıştır.

Solakoğlu'un çocuk edebiyatı alanındaki edebî ürünleri, çocuk hikâyelerinden oluşmaktadır. Yazarın ilk hikâye yazma denemeleri 1958 yılında öğretmenliğe başladığında olmuştur. *"Köyümüze Gelen İlk Otomobil", "Seyrettiğim İlk Film", "O Günler Çoktan Geçti"* vb. gibi hikâyeleri, dönemin önemli süreli çocuk yayınlarından biri olan "Eylülcü Çocuk" gazetesinde yayımlanmıştır. Osman Solakoğlu, 1959 yılında "Eylülcü Çocuk" gazetesinin açtığı hikâye yarışmasına "O Günler Çoktan Geçti" hikâyesiyle katılmış ve derece elde etmiştir.

Demokratik Dönem'de Bulgaristan Türk çocuklarına yönelik en önemli süreli yayınlardan biri olan "Filiz" gazetesinde redaktör olarak çalışmaya başlayan Solakoğlu, 2007 yılından itibaren gazetenin yayın müdürlüğü görevini sürdürmektedir. Çocuk Edebiyatının özellikle hikâye türünde

252 Nefize Habip SALİ, age., s.59
253 Nefize Habip SALİ, age., s.58
254 *Mozaik Dergisi,* Yıl.3, S.17, Şumnu, Mart 2009, s.11

ürünleri bulunan Solakoğlu'un, söz konusu ürünlerinden önemli bir kısmı başta "Filiz" gazetesi olmak üzere "Birlik" (Makedonya) gazetesinde, "Kaynak", "Ümit" ve "Hoşgörü" dergilerinde yayımlanmıştır.[255]

II. 3. 27. Sevdiye Çakır

Sevdiye Çakır, 1959 yılında Razgad iline bağlı Bisertsi köyünde doğmuştur. İlk ve ortaokulu köyünde bitirdikten sonra Rusçuk Blagoeva Enstitüsü'nden çocuk gelişimi öğretmeni olarak mezun olmuştur. Onbeş yıl anaokullarında öğretmenlik yaptıktan sonra, özel kuruluşlarda çalışmaya başlamıştır. Sevdiye Çakır öğretmenliğinin yanında Razgrad Güzelleri Folklor Topluluğu'nda ve Razgrad Nazım Hikmet Müzik ve Dram Tiyatrosu'nda faaliyetlerde bulunmuştur.[256]

Edebiyata ilgisi okul çağında başlayan şairin, Demokratik Dönem'de yayımlanan çeşitli süreli yayınlarda çocuk şiirleri yer almıştır. Şairin çocuk şiiri örnekleri Mozaik dergisinde tespit edilmiştir.

II. 3. 28. Süleyman Özgür

Süleyman Özgür, 1947 yılında Eski Cuma'nın (Tirgovişte) Osmanlar (Visok) köyünde doğmuştur. Sofya Üniversitesi'nin Türk Filolojisi Bölümü'nden mezun olduktan sonra öğretmenlik yapmıştır. Öğretmenliğinin yanısıra bir dönem Sofya Radyosu'nun Türkçe yayınları için Tırgovişte, Şumen ve Varna muhabirliği görevinde bulunmuştur.[257]

1989 yılında gerçekleşen zorunlu göç ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen Süleyman Özgür, Bursa'ya yerleşmiş ve burada öğretmenlik görevini sürdürmüştür.

Süleyman Özgür'ün edebî yaratıcılığında önemli yeri olan çocuk şiirleri, Türkiye'de "*Düşlerim Gerçek Olsa*"[258] adıyla kitaplaştırılmıştır. 2001 yılında Tuna Dergisi Yayınları tarafından yayımlanan 55 sayfalık kitapta, değişik temalara sahip 46 çocuk şiiri yer almaktadır

Süleyman Özgür'ün "Düşlerim Gerçek Olsa" adlı kitabındaki çocuk şiirlerinde yoğun olarak Türkçe sevgisi, doğa ve hayvan sevgisi ve eğitici unsurlar yer almıştır. Çocuk şiirlerinde belli bir şekle bağlı kalmayan şairin şiirlerinde ağırlıklı olarak hece ölçüsünü kullandığı görülmektedir.

II. 3. 29. Şefika Çoban

Şefika Refik Çoban, 1978 yılında Kırcaali'de doğmuştur. Kırcaali Üniversitesi'nin Bulgar Dili ve Türk Dili Bölümü'nden mezun olduktan sonra Türkoloji alanında yüksek lisansını tamamlamıştır. İki yıl İngilizce eğitimi de almış olan Çoban, Kırcaali'nin Ohlüvets köyü "Sv. Kiril i Metody İlköğretim Okulu"nda Türkçe ve İngilizce öğretmenliği görevinde bulunmuştur.[259]

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının son dönem temsilcilerinden biri olan Şefika Çoban'ın ilk çocuk edebiyatı ürünleri çocuk hikâyelerinden oluşmaktadır. Çoban'ın tespit edebildiğimiz çocuk edebiyatı ürünleri "III. dönem Filiz" gazetesinde tespit edilmiştir.

II. 3. 30. Tahsin Ebazer Can

Tahsin Ebazer Can 1945 yılında Silistre iline bağlı Orosene köyünde doğmuştur. İlkokulu doğduğu köyde, ortaokulu Paisievo'da okumuştur. Daha sonra Berkovitsa'da Ormancılık Okulu'nu bi-

255 Yazar hakkında bilgiler kendisi ile yapılan görüşmeden elde edilmiştir.
256 *Mozaik Dergisi,* Yıl.3, S.17, Şumnu, Mart 2009, s.11
257 *Filiz Gazetesi,* 28 Şubat 2002, Sofya, s.6
258 Süleyman ÖZGÜR, *Düşlerim Gerçek Olsa (Çocuk Şiirleri),* Tuna Yayınları, İstanbul, 2001.
259 *Filiz Gazetesi,* 28 Nisan 2006, Sofya, s.6

tirmiştir. Bir süre İsperih Orman İşletmesi'nde çalışmıştır. İlk şiir ve yazıları 1960'lı yıllarda yayımlanan "Piyoner" çocuk dergisinde görünen Tahsin Ebazer Can'ın, sonraki yıllarda da diğer Türkçe gazete ve dergilerde yayımlanan şiirleri olmuştur. Can'ın gazete ve dergilerde yer alan şiirlerinin birçoğu çocuk şiiridir.[260]

Tahsin Ebazer Can'ın çalışmamızın "Metinler" kısmında yer alan şiirleri "Filiz" gazetesi, "Kaynak", "Mozaik" ve "Tuna Boyu" dergilerinde tespit edilmiştir. Can'ın gazete ve dergilerde tespit ettiğimiz çocuk şiirlerinde ağırlıklı olarak hece veznini tercih ettiği görülmektedir. Çocuk şiirlerindeki temaların önde gelenleri Türkçe sevgisi ve doğanın güzellikleridir. Şairin çocuk şiirlerinin bir arada yer aldığı bir eseri bulunmamaktadır.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı alanında edebî yaratmalarını tespit ettiğimiz edebî kişilikler, tarihî gelişimi içinde üç grupta toplanmaktadır. Edebî kişiliklerin bu dönemlere göre tasnifinde söz konusu dönemlerde görülen belli başlı siyasal ve sosyal olaylar etkilidir. Bu dönemler sırasıyla 1908-1944 yılları, 1944-1989 yılları ve 1989'dan günümüze kadar olan dönemlerden oluşmaktadır.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının 1908-1944 yılları arasındaki ilk döneminde, 10 adet edebî kişiliğin çocuk edebiyatı ile doğrudan veya dolaylı olarak faaliyetleri bulunmaktadır. İlk dönem temsilcileri arasında yer alan Mehmet Fikri, Hafız İslam Rüşdi, Hasip Safveti Aytuna, Mehmet Masum Akalın, Mehmet Behçet Perim ve Mustafa Şerif Alyanak gibi temsilciler, söz konusu çocuk edebiyatı ürünlerini Türkçe eğitimi ile ilgili ders kitaplarında ve dönemin "Terbiye Ocağı", "Bulgaristan Türk Muallimler Birliği Mecmuası", "Yoldaş", "Altın Kalemler", "Çiçek" ve "Çocuk Sevinci" gibi dergilerinde yayımlama imkanı bulmuşlardır. Bulgaristan Türklüğünün, ilk kez azınlık konumuna düştüğü bu dönemin ilk yıllarında varlık gösteren çocuk edebiyatı temsilcilerinin eserlerinde millî ve dinî temalara ağırlık verdikleri görülür. Söz konusu dönemin 1930'lu yıllarından itibaren sayıları ve faaliyetleri giderek azalan Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin birçoğu, ülkede 1944'ten sonra başlayacak olan yeni dönemi benimsememiş ve edebî faaliyetlerine son vermişlerdir.

Bulgaristan'da 1944'te başlayan yeni dönemde Türk çocuk edebiyatı faaliyeleri yoğunluk kazanmış; çocuk edebiyatına yönelim bilinçli olarak artmıştır. Çalışmamızda Sosyalist Dönem olarak da adlandırılan bu dönemde çocuk edebiyatı dairesinde değerlendirilebilecek toplam 53 edebî kişilik yer almıştır. Bu sayı, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının bütün dönemleri içinde en verimli dönemin bu dönem olduğunu göstermektedir. Bu dönemde çocuk edebiyatı faaliyetlerinin sosyalist yönetim tarafından desteklenmesi, 2. dönem çocuk edebiyatı temsilcilerinin çocuk yayınlarının yaygınlık kazanmasında etkili olmuştur. Bu dönemde özellikle devlete ait yayınevi olan Narodna Prosveta ve yine devlet tarafından desteklenen "Eylülcü Çocuk" gazetesi, bu dönem temsilcilerinin çocuk edebiyatı eserlerinin yayımlandığı başlıca yayın organlarıdır. Bulgaristan'da 1944-1989 yılları arasında çocuk edebiyatı eseri bulunan temsilciler, sosyalist eğitim sistemine göre yetişmişlerdir. Bu nedenle, 2. dönemde görülen çocuk şairleri ve yazarları, çocuk edebiyatı eserlerinde, klasik çocuk edebiyatı konuları ile birlikte ideolojik unsurlara da yer vermişlerdir.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı temsilcileri arasında 3. grubu, ülkede 1989 sonrası gelişen Demokratik Dönem'de çocuk edebiyatı ürünlerine rastladığımız edebî kişilikler oluşturmaktadır. Bu dönem, bir önceki döneme göre çocuk edebiyatı temsilcilerinin sayısında ciddi bir durgunluğun yaşandığı dönemdir. Söz konusu dönemde görülen çocuk edebiyatçılarının önemli bir bölümü, edebî yaratıcılıklarına önceki dönemde başlamış, sosyalist şair ve yazarlardır. Çalışmamızda Demokratik Dönemde tespit edilen 30 çocuk edebiyatçısının sadece 8'i, çocuk edebiyatı alanında eser vermeye bu dönemde başlamışlardır. Önceki döneme göre, çocuk yayıncılığının gelişme gösteremediği bu dönemde, çocuk edebiyatı temsilcilerinin eserlerini yayımladıkları en önemli yayın organları süreli Türk çocuk yayınları olmuştur. Ülkede 1990 sonrası faaliyet gösteren "Filiz" gazetesi ile "Balon",

260 Hüseyin KÖSE, *"Çocuklarla Başbaşa Köşesi" Tuna Boyu Dergisi,* Yıl.3, S.26, Sofya, 2004, s.9

"Ümit", "Mozaik" ve "Hilal" çocuk dergileri, Demokratik Dönem temsilcilerinin çocuk edebiyatı eserlerini yayımladıkları başlıca yayın organlarıdır. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında 3. dönem temsilcileri olarak tasnif edilen şair ve yazarlar, bu dönemde verdikleri çocuk edebiyatı eserlerinde, ideolojik unsurları terk etmişler ve konu alanlarını genişletmişlerdir. Ayrıca bu dönem temsilcileri, klasik çocuk edebiyatı konularının yanında asimilasyon, göç, anavatan ve gurbet gibi yeni temaları eserlerinde sıklıkla işlemişlerdir.

Üçüncü Bölüm:
BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATINDA EDEBÎ TÜRLER

III. BÖLÜM: BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATINDA EDEBÎ TÜRLER

Çalışmamızın bu bölümünde Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında görülen edebî türler üzerinde durulmaktadır. Dünyada çocuk edebiyatı dairesinde değerlendirilen ilk edebî türler sözlü ürünlerden oluşmaktadır. Yazılı çocuk edebiyatı gelişme göstermeden önce çocukların edebiyat ihtiyacını karşıladıkları ninni, masal, bilmece, tekerleme vb. gibi türler çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilebileceği gibi aynı zamanda Halkbilimin inceleme alanında yer alan edebî türlerdir. Çocuk Edebiyatının, edebiyatın içinde özel bir alan olarak gelişmesini takip eden yıllarda ise geleneksel türlerin yanında başta çocuk şiiri ve çocuk hikâyesi olmak üzere çocuk edebiyatına özgü yeni türler gelişme göstermiştir. Kuramsal anlamda çocuk edebiyatı üzerine yapılmış çalışmaların birçoğunda sözlü gelenekten kaynaklanan ninni, masal, bilmece, tekerleme vb. gibi türler ile çağdaş türler birlikte değerlendirilerek genel çocuk edebiyatı türleri içerisinde görülmüştür.

Bu bölümde Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı türleri, tarihî gelişim seyrine uygun olarak iki başlık altında toplanmıştır. Bunlardan ilki Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında halk edebiyatından kaynaklanan türler; ikincisi ise çağdaş çocuk edebiyatı türleridir.

III. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Halk Edebiyatı Türleri

Çocuk Edebiyatına kaynaklık eden en önemli edebî malzemelerden biri, halk edebiyatı ürünleridir. Halk edebiyatı bir disiplin olarak Halkbilimin inceleme alanında yer almaktadır. Bu edebiyatın oluşumundan tür ve şekillerine, temsilcilerinden dönemlerine kadar incelenmesi Halkbilimin çalışma sahasına girmektedir.

Çocuk Edebiyatının yeni bir disiplin olarak ortaya çıkmasından sonra gelişen kuramsal tartışmalarda üzerinde durulan konulardan biri de halk edebiyatı ile çocuk edebiyatı ilişkisidir. Çocuk Edebiyatının bağımsız bir alan olarak ortaya çıkmasından bugüne kadar yapılan çalışmalarda halk edebiyatı ile çocuk edebiyatı arasındaki ilişkiye yönelik tartışmalar öncelikle ortak edebî türler konusunda başlamıştır. Çocuk Edebiyatı ile halk edebiyatında görülen ortak türler üzerinden gelişen bu ilişkiye dikkat çeken isimler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu doğrultudaki görüşlerden birinde çocuk edebiyatı araştırmacısı Mustafa Ruhi Şirin şunları belirtmektedir:

"Sözlü anlatımın yerini yazılı gelenek aldıkça, tarihin akışı yazılı kültüre doğru kaydı. Sözlü çocuk edebiyatımızı etkileyen bu dönüşüm sonrasında sözlü türlerin anlatılmasından zamanla uzaklaşıldı. Ninni, tekerleme, bilmece, latife, masal, halk hikâyesi, efsane, destan söyleme ve anlatma geleneğinin, çocukluk tarihî ile de yakından ilgisi vardır. Çocukluk tarihinin sözlü gelenekle atbaşı giden yönü, bizde ve dünyada henüz araştırılmış sayılmaz."[1]

Çocuk Edebiyatının sözlü gelenekten yararlanması konusunda kullanılacak yönteme yönelik olarak da Umay Günay şu düşünceleri paylaşmaktadır:

"Türk çocuk edebiyatı için yararlanılacak kaynakları, sözlü gelenek ve yazılı gelenek içinde teşekkül etmiş eserler olarak iki grupta ele almak gerekir. Nicelik ve nitelik bakımından çok zengin olan sözlü kültür ürünlerimizi yazılı kültüre aktararak, Türk ruhunu, hayal dünyasını, yaratıcılığını, estetiğini ve felsefesini gelecek nesillere hissettirerek, sezdirerek öğretebiliriz."[2]

Çocuk Edebiyatı-halk edebiyatı ilişkisini inceleyen araştırmacılardan Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş ise halk edebiyatı ürünlerinin çocuk için önemini şu şekilde özetlemektedir:

1 Mustafa Ruhi ŞİRİN, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı,* Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s.77

2 Umay GÜNAY, *"Kaynaklardan Faydalanma", Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987,* Gökyüzü Yayınları, 1987, s.246

"1. Türkçe'nin etkili ve güzel kullanılmasında halk edebiyatı ürünlerinin önemli bir yeri vardır. Bu önemi iki ayrı alt bölümde değerlendirmek mümkündür:

a) Tekerlemeler, ninniler ve halk şarkılarını çocukların etkili ve standart bir dili, dilin ses unsurlarını eksiksiz ve başarılı bir biçimde kullanabilme becerileri bakımından.

b) Dili, yaratıcı zeka ürünleri ile birleştirerek kullanma yeterliliği bakımından.

2. Halk edebiyatı ürünleri, içinde yüzlerce yıllık geçmişe ait ortak söyleyiş unsurları olan atasözleri, deyimler, şiirler ve söyleyiş kalıplarını barındırır. Bu unsurların çocuklar tarafından öğrenilmesi ve kullanılması, toplum içinde iletişim kurma ve anlaşma zeminini oluşturur ve güçlendirir.

3. Halk öyküleri ortak kültür unsurlarının gelişmesine ve canlı bir biçimde toplum ilişkilerinde kullanılmasında çocuğa yardımcı olduğu için toplum içindeki dayanışmayı ve kardeşlik duygusunu geliştirir ve güçlendirir.

4. Çocukların kendine özgü tutum ve davranışları ile kültürel kimliklerini taşıyabilmelerini ve içinden çıktıkları topluma sevgiyle bağlı olmalarını sağlar.

5. Çocukların hayal güçlerinin zenginleşmesine katkıda bulunur. Halk edebiyatı içinde bulunan olağanüstülüklerin çocukların yaratıcı zeka ve hayal gücü üzerindeki olumlu etkileri, onların yapıcı ve yaratıcı nitelikler kazanmalarını sağlar.

6. Olağanüstülükler dışında genellikle sözlü bir gelenekten kaynaklandıkları için, dil süzülerek berraklaşmış ve sade bir söyleyiş biçimini almıştır. Bu özelliklerin çocuklara öğretilmesi onların anlatma becerileri üzerinde birçok bakımdan olumlu etki yaratır."[3]

Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş'ın söz konusu çalışmasında çocuk edebiyatı ile halk edebiyatı ilişkisine yönelik yer verilen görüşlerde genel olarak, çocuk edebiyatına kaynak oluşturan ve halk edebiyatının genellikle çocuğa seslenen türlerine dikkat çekildiği görülmektedir.

Yukarıda yer alan araştırmacıların görüşlerinde temel benzerlik, halk edebiyatının birçok türünün çocuk edebiyatının da kapsam alanında olduğudur. Bunlardan özellikle masal, tekerleme, bilmece, ninni vb. gibi türler doğrudan çocuğa seslenen önemli çocuk edebiyatı türleridir. Halk edebiyatının doğrudan çocuğa seslenmeyen destan, efsane, halk hikâyesi vb. gibi türlerinin de dolaylı olarak çocuk için önemi vardır.

Çocuk Edebiyatı ile halk edebiyatı arasındaki etkileşim konusunda daha genel bir açıklamaya giden Yavuz Bayram, halk edebiyatı ile "çocuk" ilişkisini genel hatlarıyla iki maddeye ayırmaktadır:

"1. Halk edebiyatı ürünlerinde 'yeni doğan çocuk, çocuğu olmama, çocuk özlemi, çocuğunu kaybetme, çocuk isteme, kız ve erkek ayrımı, çocuğun kaybı ve ölümü, çocuğun rızkı vb'. gibi imgelere sık sık rastlanmaktadır.

2. Diğer yandan çocuk edebiyatında çocuk eksenli pek çok tür bulunmaktadır. Bu türler arasında çocuğu bir 'obje' (imge, tema, konu) olarak değerlendirenler olduğu gibi, çocuğu 'muhatap, hedef' olarak değerlendirenler de vardır."[4]

Çalışmamızın bu bölümünde, Bulgaristan Türkleri halk edebiyatı ürünleri, "Çocuk Edebiyatı" bağlamında incelenmiş ve Bulgaristan'daki Türk çocuk edebiyatı için ağırlıklı olarak ninni, masal, tekerleme, bilmece ve mani türünün malzeme teşkil ettiği görülmüştür.

Bilindiği üzere halk edebiyatı türleri arasında ninni, masal, tekerleme, bilmece ve mani dışında destan, efsane, fıkra, halk hikâyesi, türkü, atasözü vb. gibi birçok edebî tür bulunmaktadır ancak Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında yer alan halk edebiyatı türleri çalışmamızda "ninni, masal,

3 Alemdar YALÇIN, Gıyasettin AYTAŞ; *Çocuk Edebiyatı,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2008, ss.53-54

4 Yavuz BAYRAM, *"Türk Halk Edebiyatında Çocuk Kavramı Üzerine", Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı,* Yıl.9, S.104-105, İstanbul, 2005, s.109

bilmece, tekerleme ve mani" ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmamızda Bulgaristan'daki Türk çocuk yayınlarında ağırlıklı olarak ninni, masal, tekerleme, bilmece ve mani türüne yer verildiğinin tespit edilmiş olması etkili olmuştur. Aynı zamanda Bulgaristan Türkleri halk edebiyatı üzerinde yapılmış olan belli başlı çalışmalardaki edebî türler "çocuğa görelik" açısından incelendiğinde ninni, masal, tekerleme, bilmece ve mani türlerinin öne çıktığı görülmüştür. Bu nedenlerden dolayı, Bulgaristan'daki Türk çocuk edebiyatında halk edebiyatından kaynaklanan türler arasında ninni, masal, tekerleme, bilmece ve mani değerlendirmeye alınmıştır.

Çalışmamızda söz konusu edebî türler incelenirken öncelikle türün genel tanımı yapılmış, diğer Türk topluluklarındaki terimsel karşılıkları verilmiş, ardından Bulgaristan'da adı geçen tür üzerine yapılmış bilimsel çalışmalar kronolojik olarak tanıtılmış ve son olarak da söz konusu türlerin Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı içindeki yeri konusunda bazı tespitlerde bulunulmuştur.

III. 1. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Ninni

Ninni, çocuğun edebiyatla tanıştığı ilk türdür. Genellikle ölçülü ve kafiyeli olan bu deyişler, çocukta edebî zevkin gelişmesinde ilk adımları oluşturur. Ninninin bebekler ve küçük çocuklar için okunması bu türün çocuk edebiyatı dairesinde değerlendirilmesinde temel belirleyici unsurdur. Anonim olan bu tür aynı zamanda masal, bilmece, tekerleme vb. gibi halkbilimin inceleme alanına giren türlerden biridir.

Ninni üzerine yapılmış önemli çalışmaların bazılarındaki ninni tanımları ile bu tanımların benzer ve farklı yönlerini şu şekilde açıklamak mümkündür:

Ninni üzerine önemli araştırmaları bulunan bilimadamlarından Amil Çelebioğlu ninniyi; "*En az iki-üç aylıkken üç dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak için yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve ondaki halet-i ruhiyesini yansıtır mahiyette, umumiyetle mani türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir."*[5] şeklinde tanımlarken ninninin çocuk bakımı ve eğitimindeki işlevinden yola çıkmaktadır.

Bir başka halk edebiyatı araştırmacısı Doğan Kaya'nın tanımında ise; *"Uyutulmaya çalışılan çocuğa veya çocuğu hoplatıp severken söylenen ve birtakım duygu, düşünce, inanç, umut ve hayalleri, sevinç ve acıları ihtiva eden; çoğunlukla dört mısra ile söylenen ve mısra sonlarında birtakım klişe sözler ilave edilerek ezgi ile terennüm edilen manzum sözlerdir."*[6] ifadelerine yer verilerek ninnilerin işlevsel yönü ön planda tutulmuştur.

Ninni konusunda kısa bir tanımlamaya giden Ahmet Talat Onay ninni için ; *"Annelerimizin çocuklarını uyutmak için söyledikleri türkülerdir ki, sabit şekli ve bir edebî kıymeti yoktur."*[7] derken Şükrü Elçin; *"Ninniler annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir."*[8] diyerek ninni hakkında manzum ve mensur olabilecekleri yönünde değerlendirmede bulunmuş ve ninni söylenen çocuklar konusunda belirli bir yaş grubu sınırlamasına gitmiştir.

Çelebioğlu ve Kaya'da olduğu gibi *işlevin* ön plana çıkartıldığı bir diğer ninni açıklaması Mehmet Açа'ya aittir. Açа ninni için; "*türküleri kapsayan sınıflandırmalarda, tıpkı "ağıt" gibi türkü içerisinde gösterilen ve çoklukla 'ninni yavrum ninni' ifadesiyle başlayan ninniler, anaların çocuklarını sakinleştirmek ve uyutmak için söyledikleri ezgili manzumelerdir."*[9] ifadelerini kullanmaktadır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz çalışmalarda yer alan ninni tanımlarından yola çıkarak ninnilerin ortak özellikleri arasında şunları sayabiliriz:

---

5 Amil ÇELEBİOĞLU, *Ninnilerimize Dair,* Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987, s.79

6 Doğan KAYA, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s.569

7 Ahmet Talat ONAY, *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i,* Akçağ Yayınları, Ankara, 1996, s.217

8 Şükrü ELÇİN, *Halk Edebiyatına Giriş,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s.271

9 Mehmet AÇA, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (Haz. Komisyon, Editör. M. Öcal Oğuz), Grafiker Yayınları, Ankara, 2007.

1. Ninniler küçük yaşlardaki çocuklar için söylenmektedirler.

2. Ninniler yetişkinler tarafından söylenmektedirler.

3. Ninniler belli bir ezgi ile söylenmektedirler.

4. Ninnilerin en önemli işlevleri arasında ise çocuğun uyumasını sağlaması, anne-çocuk arasındaki iletişimi güçlendirmesi ve çocukta müzik zevkinin gelişmesini sağlaması sayılabilir.

Ninni üzerine yapılmış çalışmalardan bazılarında ninnilerin çeşitli şekillerde tasnifi yapılmıştır. Türkiye ninnileri üzerinde çalışan Amil Çelebioğlu ninnileri ele aldıkları konulara ve içeriklerine göre şu şekilde tasnif etmektedir:

1. Kız çocukları için söylenilen ninniler

2. Erkek çocukları için söylenilen ninniler

3. Hem kız hem de erkek çocukları için söylenilen ninniler.

a) Çocuğu uyuturken söylenilen ninniler

b) Bebeğin kundağını açıp hoplatıp, onu sevmek için söylenilen ninniler

c) Bebeğin emeklemesi, yürümesi, konuşmaya başlaması, dişinin çıkması vs. dolayısıyla söylenilen ninniler, okşamalar.

4. Çocuğunun veya yakınının hastalanması, ölümü sebebiyle söylenilen ninniler.[10]

Çelebioğlu ninni tasniflerinde türü, önce muhteva bakımından dörde sonra da genel olarak dokuza ayırdığını belirtir. Ninniler üzerinde bir diğer tasnif Doğan Kaya'ya aittir. Kaya tasnifinde, ninnileri hece ve dize sayısını esas alarak yapılarına, söylenen kişilere, söyleme zamanına ve ortamına göre sınıflara ayırmıştır.[11]

Bulgaristan Türk halk edebiyatı ürünleri Bulgaristan'da yazılı Türk çocuk edebiyatının ortaya çıkmasından önceki dönemde bölgedeki Türk çocuk edebiyatının ana malzemelerinden birini teşkil etmiştir. Türk halk edebiyatının çocuklara hitap eden türleri içerisinde yer alan ninniler Bulgaristan'da yazılı Türk çocuk edebiyatının gelişmesinden sonraki dönemde de Bulgaristan Türk çocuk edebiyatındaki yerini ve önemini korumuş ancak Bulgaristan'da yazılı çocuk edebiyatı yayınları arasında ninni konulu yayın sayısı oldukça sınırlı olmuştur. Bulgaristan'da ninni türü varlığını yoğun olarak sözlü kültürde sürdürmeye devam etmektedir. Bununla birlikte Bulgaristan Türklerinin halk edebiyatı konusunda yapılmış muhtelif çalışmalarda Bulgaristan Türklerine ait bol miktarda ninni metnine yer verildiği görülmüştür. Çocuk yayınlarında yer alan ninniler ise Filiz gazetesinin "okuyuculardan gelen yazılar" ile Mozaik dergisinin "okuyucu" köşelerinde rastladığımız örnekler ile sınırlı kalmıştır. Bulgaristan'da çocuklar için hazırlanmış ninni türünde müstakil bir eser bulunmadığı gibi Bulgaristan Türk çocukları için hazırlanan ders kitaplarında da ninni metni örneğine de nadiren rastlanılmıştır.

Bulgaristan Türkleri arasında ninni *"düdü, nännä, nänni, nännu"* seklinde de adlandırılmaktadır. Ancak türün adının yaygın kullanımı Türkiye'deki kullanımla aynı olup ninni seklindedir.[12]

Ninni türünün Türk dünyasında kullanılan diğer karşılıkları şunlardır:

Azeri Türkleri; *layla, laylay,*

Başkurt Türkleri; *sängildäk yırı,*

Çağatay Türkleri; *elle,*

Çuvaş Türkleri; *nenne,*

Karaçay-Balkarlar; *bellaw, besik cır,*

10 Amil ÇELEBİOĞLU, agm., s.81

11 Doğan KAYA, *Anonim Halk Şiiri,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, ss.353-373

12 Rıza MOLLOVA, age., ss.109-287

Kazak Türkleri; *beşik jırı, eldim, eldiy,*

Kerkük Türkmenleri; *leyle, leyley, leylev,*

Kırgız Türkleri; *aldey-aldey, beşik ırları,*

Kırım Türkleri; *ayya (nanıy),*

Kosova Türkleri; *nina,*

Özbek Türkleri; *ällä,*

Tatar Türkleri; *bişik (bällü) cırı,*

Türkmenler; *alley, hüvdi, hövdü,huvdu,*

Uygur Türkleri de *ällä*.[13]

Bulgaristan Türkleri ninnilerinden bahseden ilmi çalışmalar arasında Emil Boev, Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, Nimetullah Hafız ve İbrahim Özkan'ın çalışmaları önde gelenlerdir. Söz konusu çalışmalarda Bulgaristan Türkleri ninnilerinden örnek metinlere ve bazılarında da bu ninnilere dair tespitlere yer verilmiştir.

Bu alandaki ilk çalışmalardan biri, Bulgaristan Türklerine ait sekiz ninni metninin yer aldığı Emil Boev ve Hayriye Süleymanoğlu tarafından hazırlanan "Rodop Türküleri" adlı çalışmadır.[14] Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy'un hazırladığı bir başka çalışma olan "Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi"nin 8.cildinde de birçok edebî türle birlikte sekiz ninni metnine yer verilmiştir.[15]

Bulgaristan Türkleri edebiyatı hakkında önemli çalışmaları ile tanınan Nimetullah Hafız'ın hazırladığı "Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri I" adlı çalışmada da ninni metinleri bulunmaktadır.

İbrahim Özkan, Bulgaristan Türkleri ninnileri üzerindeki en kapsamlı bilgiye yer verilen "Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma"[16] adlı tez çalışmasında konuyla ilgili çeşitli tespitlerde bulunarak; Bulgaristan Türkleri ninnilerini yapılarına ve içeriğine göre iki gruba ayırmıştır:

"Yapıları Bakımından Bulgaristan Türkleri Ninnileri

1. İki Dizeli Ninniler

2. Üç Dizeli Ninniler

3. Dörtlük Şeklindeki Ninniler

4. Bentlerden Meydana Gelen Ninniler

Konuları bakımından Bulgaristan Türkleri Ninnilerini

1. Annenin çocuğunun geleceği için taşıdığı düşünceler

2. Anne-babasını kaybetmiş çocuklar için söylenen ninniler

3. Öç alma duygusunun dile getirildiği ninniler

4. Annenin içinde bulunduğu ortamdan duyduğu şikayeti dile getiren ninniler."[17]

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının halk edebiyatından kaynaklanan türleri arasında örneklerine en az rastlanan tür ninnilerdir. Bulgaristan Türkleri ninnilerine yönelik araştırmalarımız sonucunda yukarıda sözünü ettiğimiz halk edebiyatı çalışmaları dışında ninni metinlerine Bulgaristan'da

13 *Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi,* C.8, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, ss.645-722

14 Emil BOEV, Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *Rodop Türküleri,* Narodna Prosveta, Sofya, 1964.

15 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *Başlangıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi,* C.8, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

16 İbrahim ÖZKAN, *Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), E.Ü. Türk Dünyası Aarştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2008.

17 İbrahim ÖZKAN, agt., ss.298-304

yayımlanmış süreli Türk çocuk yayınlarında rastlanmıştır. Özellikle 1994-2004 yılları arasında yayımlanmış olan "Balon" çocuk dergisi ile "Mozaik" dergisi ve 1992'den bu yana yayımlanmakta olan "Filiz" gazetesinde okuyuculardan gelen yazılar arasında ninni türünden eserler de yer almıştır. Söz konusu süreli yayınlarda yer alan ninni metinlerinin birçoğu yukarıda bilgilerine yer verdiğimiz halk edebiyatı çalışmalarında tespit edilen ninnilerin aynısı ya da benzeri durumundadır.

III. 1. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Bilmece

Bilmeceler çocuklar tarafından çok sevilen; öğretici ve eğlendirici işlevi olan halk edebiyatı türlerinden biridir. Bilmece metinlerinde sebebin söylenip sonucun soru-cevap yöntemiyle dinleyiciye bırakılması, kişideki merak güdüsünü harekete geçirmektedir. Bu özelliğiyle bilmeceler, yetişkinler arasında da tercih edilen bir türdür. Bilmecelerin dilindeki şiirsellik, içeriklerinde belli bir kurguyu barındırmaları ve sonucun beklenmedik olması bu türün çocuk açısından en çekici yönlerini oluşturmaktadır.

Bilmece üzerine yapılmış olan belli başlı çalışmalarda bu türün yapısı ve işlevi noktasında yoğunlaşılmıştır. Bu konudaki önemli çalışmalarda geçen belli başlı bilmece tanımları ise şöyledir:

Şükrü Elçin, "*Halk Edebiyatına Giriş*" adlı çalışmasında bilmece türüyle ilgili ayrıntılı bilgi vermiş ve bilmece için şu tanımı yapmıştır:

"Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nevinden mücerred kavramlarla dinî konuları ve motifleri vb. gibi kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir. Bu sözler, birtakım eğlence, lügaz, muamma ve bulmacalarda da görülen dinleyiciye sorulunca ondan halli istenen "bil bakalım" veya "ol nedir ki" ifadelerinin bir bakıma geniş tarifidir." [18]

Bilmece türü üzerine çalışma yapan isimlerden biri de önemli halk edebiyatı araştırmacılarından Pertev Naili Boratav'dır. Boratav, "*100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*" adlı çalışmasında bilmece türü için şu görüşlere yer vermiştir:

"Bilmece ilk bakışta oyun türü sayılır; nitekim bilmeceli oyun çeşitleri vardır. Ama bilmeceyi bu oyunlardan ayırt eden nitelik "soru" bölümünün olduğu gibi söylenmesi gereken bir söz kalıbı, karşılığının da tartışılmadan önceden kabul edilmiş belli bir şey oluşudur. Bilmece söyleyenler bir türlü bilgi yarışına girişirler; belleğinde daha çok sayıda, kusursuz söyleyebileceği bilmece metni ve sorulabilecek bilmecelerin çözümünü bulunduran kazanacaktır. Bilmeceli oyunlarda ise, gerek soruda, gerek çözümde oyuncular daha serbesttirler; hazır, kalıplaşmış soru ve çözümlere bağlı kalmazlar."[19]
Boratav'ın bu ayrıntılı tanımlaması bilmecenin özellikle işlevini ve yapısını içermektedir.

Bilmecelerin yaratıcılarına ve tarihî kökenine dikkat çeken bir tanımlama Amil Çelebioğlu ve Yusuf Ziya Öksüz'e aittir. Çelebioğlu ve Öksüz, "*Türk Bilmeceler Hazinesi"* adlı eserde bilmeceyi; *"Mücerret, müşahhas hemen her mevzuu, karakteristik bir veya birkaç yönüyle içine alan daha çok manzum ve sual mahiyetinde, söyleyeni meçhul, tarihimizin karanlık devirlerinden günümüze kadar süregelen halk mahsulleridir."*[20] şeklinde tanımlamışlardır.

Türk halk edebiyatı sahasında çalışan bilim adamlarından Pertev Naili Boratav ve İlhan Başgöz'ün yaptıkları bilmece tanımı ise şu şekildedir:

"Bilmece çözüm bekleyen küçük bir sorunun, kalıplaşmış şiirsel bir şekilde ifadesinden meydana gelen bir sözlü edebiyat türüdür. Bu çözüm çoğu zaman, metnin verilerinden yola çıkarak bulunması gereken nesneye ya da kavrama işaret eden bir kelimeden ibarettir."[21]

---

18 Şükrü ELÇİN, *Halk Edebiyatına Giriş,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1986, s.607

19 Pertev Naili BORATAV, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı,* Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1999, s.109

20 Amil ÇELEBİOĞLU ve Yusuf Ziya ÖKSÜZ, *Türk Bilmeceler Hazinesi,* Kitabevi Yayınları, 1995.

21 İbrahim ÖZKAN, agt., s.394

Bilmece üzerine yapılmış yukarıda yer verilen tanımlarda görüldüğü üzere bilmeceler "merak" unsurunu bünyesinde barındıran bir türdür. Aynı zamanda bilmecelerde merak edilen durumun çözümünü içeren bir sonucun bulunması, bu sonucun çoğu zaman beklemedik bir şey olması bilmece türünün bir diğer belirgin özelliğidir.

Bilmecenin çocuk edebiyatı dairesinde değerlendirilmesinde bu türün ağırlıklı olarak çocuklar arasında ilgi görüyor olması etkilidir. Çocuğun bilmecelere duyduğu ilginin nedenleri ise bilmecenin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bilmecelerin bu özellikleri arasında sebebin söylenip sonucun dinleyiciye bırakılması en önde gelenidir. Bilmecenin yapısında yer alan bu soru-cevap kurgusu, çocuklardaki merak duygusunu artıran ve çocuklar tarafından eğlenceli bulunan bir durumdur.

Çocuk Edebiyatı-bilmece türü arasındaki ilişkide üzerinde durulması gereken en önemli konu bilmecelerin işlevleri arasında yer alan öğretmenin, "eğlence" ve "oyunlaştırma" ile birlikte gerçekleşiyor olmasıdır. Bilmecenin iki unsurundan biri olan söylenen (metin) öğreten, söylenen (nesne) ise öğrenilendir. Bu yönüyle bilmecelerin öğrenmeye doğrudan etkisi vardır.[22]

Birçok Türk boyunda ve topluluğunda olduğu gibi Bulgaristan Türkleri arasında da bilmece türüne ilgi oldukça yaygındır. Bilmece türünün Bulgaristan Türkleri arasındaki adı Türkiye Türklerinde olduğu gibi "bilmece"dir. "Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma" adlı çalışmasında İbrahim Özkan, Bulgaristan Türkleri halk edebiyatı üzerine yaptığı derlemeler sırasında Bulgaristan Türkleri arasında bilmece teriminin değişik adlandırmalarına rastlamadığını belirtmiştir. Bilmecenin Türk dünyasında kullanılan diğer isimleri ise şunlardır:

Altay Türkleri; tabışkak, tabışkak, tabkak, taptıruv, taptırgış, tabıska, tabısak, tapkış, tavısak, tavuşak, tavuskak, tapkır, takpır,

Azerbaycan Türkçesi; bilmaca, tapmaca,

Başkurt Türkçesi; tabışmak, yomak,

Doğu Türkistan; tabzug,

Hakas (Abakan) Türkçesi; tapçan nımah (tapçan umak, sespak nımak),

Karaçay Türkçesi; yumak,

Karakalpak Türkçesi; jumbak,

Karay Türkçesi; tapmaca,

Kazak Türkçesi; jumbak,

Kıbrıs; mesel,

Kırgız Türkçesi; tabışmak,

Nogay Türkçesi; tapmacak,

Özbek Türkçesi; cumbak, çöpçak, matal, tabismak, tapar,tapmaca,

Tatar Türkçesi; basvatkıç, şir, tabışmak,

Tuva Türkçesi; tıvızık,

Türkmen Türkçesi; matal, tapmaca,

Uygur Türkçesi; tepişmak,

Yakut (Saha) Türkçesi; taabırın,

Gagauz Türkçesi; bilmeyce,

Bulgaristan Türkleri; bilmece, bulmaca, kısa, masal, mani,yormaca, kısa masal, küçük masal,

22 Şahin KÖKTÜRK, "*Çocuklara Şiirin, Felsefenin ve İmgesel Dünyanın Kapılarını Açan Tür Bilmeceler", Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı,* Yıl.9, S.104-105, İstanbul, 2005, s.120

Çuvaş Türkçesi; tupmalli yumahşem,
Makedonya Türkleri; bilmece,
Kasgarlılar; tabzug,
Altay Türkleri (Tobollor); tapkır, tavısak,
Kırgızlar (Hakasça); apcang-nımah,
Kerkük Türkleri; tabmaca, tapaca,
Kırım Nogayları; tapmacık,
Altay Türkleri; tabıskak
Abakan Tatarları; tapcan,
Koman Türkleri; tamızık
Kumuk Türkleri; çeçegen yomak
Kazan Tatar Türkleri; tabısmak, cumak. [23]

Bulgaristan Türklerinin bilmeceleri hakkında ilk çalışmalar ağırlıklı olarak yabancı bilimadamları tarafından yapılmış derleme türünden çalışmalardır.

İbrahim Özkan, Bulgaristan Türklerinin ağız özelliklerini tespite yönelik araştırmalar yapan Tadeusz Kowalski'nin "*Türkische Volksraetsel aus Nordbulgarien*" *(Kuzey Bulgaristan'dan Türk Halk Bilmeceleri)* adlı çalışmasında Kuzey Bulgaristan'dan derlenmiş 66 bilmece metni yer aldığını belirtir. Çalışmadaki bilmeceler; Bulgaristan'ın kuzeyindeki; "Trioca, Koçevo, Madara, Ailadun, Popovo ve Kasırgalar" adlı yerleşim yerlerine aittir.[24]

Bir başka yabancı araştırmacı Suzanne Kakuk'un "Textes Turc de Kazanlık II" (Kazanlık'tan Türkçe Metinler) adlı çalışmasında ise Bulgaristan'ın Kızanlık bölgesinden derlediği 30 bilmece metni bulunmaktadır.[25]

Gyula Nemeth, Vidin ağzıyla ilgili *"Die Türken von Vidin, Sprache, Folklore, Religion"* araştırmasında çok sayıda masal, türkü, bilmece metninin yanı sıra Vidin Türklerinin gelenek ve göreneklerinin derlendiği metinlere de çalışmasında yer vermiştir. Nemeth'in bu çalışmasında Vidin bölgesinden 55 bilmece, cevaplarının alfabetik sıralanışına göre yer almıştır.

Yabancı araştırmacıların yanısıra Bulgaristan Türkleri bilmeceleri hakkında birçok önemli çalışma Türkiyeli bilimadamları ve araştırmacılara aittir. Bulgaristan Türkleri ve halk edebiyatı üzerinde çok sayıda çalısması bulunan bu araştırmacılardan biri M. Türker Acaroğlu'dur. Acaroğlu, Bulgaristan'ın Deliorman bölgesinden olan annesinin sakladığı 50 bilmece metnini "Varlık Dergisi"nde "Rumeli Bilmeceleri" adıyla yayımlamıştır."Rumeli Bilmeceleri" adlı makalesine daha sonra yayımladığı "Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar I" adlı eserinde aynen yer vermiştir.[26]

Bol miktarda Bulgaristan Türk bilmecesi metnini içeren bir başka çalışma Nimetullah Hafız'a aittir. Nimetullah Hafız'ın yayına hazırladığı, "Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri I" adlı eserde 599 bilmece metni, konularına göre sınıflandırılmıştır.

Bulgaristan Türkleri bilmece metinlerinin yayımlandığı bir başka çalışma da Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy'a aittir. Yenisoy tarafından hazırlanan, "Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi"'nin 8. cildinde 308 bilmece metni yer almaktadır. Aynı araştırmacının bir diğer önemli çalışması olan "Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler" adlı eserde de 83 bilmece metnine yer verilmiştir.

---

23 Esma ŞİMŞEK, *Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi*, C.3, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s.223
24 İbrahim ÖZKAN, agt., s.120
25 İbrahim ÖZKAN, agt., s.126
26 İbrahim ÖZKAN, agt., s.408

Bulgaristan Türkleri bilmeceleri üzerine yukarıda bilgileri verilen çalışmalar dışında çocuk yayını olarak hazırlanmış bilmece konulu müstakil bir eser tespit edilmemiştir. Bununla birlikte bilmeceler, Bulgaristan süreli Türk çocuk yayınlarında en fazla yer verilen sözlü ürünlerden biri olmuştur. Bulgaristan Türk çocukları için yayımlandığını tespit ettiğimiz bilmece örnekleri "Balon", "Mozaik", ve "Piyoner" dergileri ile "Eylülcü Çocuk" ve "Filiz" gazetesinde yer alan okuyucu mektupları ya da halk edebiyatı köşelerinde yer almıştır. Söz konusu yayınların hemen her sayısında bilmece örneklerine yer verilmiştir. Bu örneklerin birçoğu okuyuculardan temin edilmiştir. Süreli Türk çocuk yayınları dışında bilmece metinlerine ayrıca Sosyalist Dönem'de yayımlanmış Türkçe ders kitaplarında rastlanmıştır. 5. ve 6. sınıflar için Adile Mirkova ve Kazım Memiş editörlüğünde hazırlanan Türkçe okuma kitaplarında yer alan ders metinleri arasında toplam 14 bilmece metni yer almıştır.[27]

III. 1. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Tekerlemeler

İlginç söz oyunlarından meydana gelen bir edebî tür olan tekerlemeler, çocuk edebiyatının önemli edebî malzemelerinden biridir. Tekerlemeler çocuklara söylenen masal, hikâye, bilmece ve tiyatro gibi tür ve biçimlerin içinde yer aldıkları gibi bağımsız olarak da söylenebilmektedir. Türün yapısındaki telaffuzu zor kelimelerin birlikteliği ve içeriğindeki mizah unsurları, tekerlemelerin çocuklar için ilgi çekici yönünü oluşturmaktadır. Tekerlemenin çocuk dünyasındaki yerine yönelik tespitlerimize geçmeden önce tekerleme tanımlarından bazılarına değinmek yararlı olacaktır.

Sükrü Elçin tekerlemeyi; *"Masal, hikâye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi bazı türler içinde veya müstakil olarak ortaya çıkan mahsullerdir."*[28] şeklinde tanımlamaktadır. Doğan Kaya'ya göre tekerleme; *"Vezin, kafiye, seci ve aliterasyonlardan istifade ederek hislerin, fikirlerin, hal ve hayallerin abartma, tuhaflık, zıtlık, benzetme, güldürü, kısa tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu basmakalıp sözlerdir.*[29] L. Sami Akalın ise tekerlemeyi; *"Genellikle ölçülü, kafiyeli, simetrili, onomatopeli ve sürrealist söz dizisi."*[30] olarak tarif etmiştir.

Yukarıda yer alan bilimadamları tekerlemeye bir tanım getirirlerken bazı bilimadamlarının tekerlemenin tanımını yapmak yerine bu türün özelliklerini vermeyi uygun buldukları görülmüştür. Bu isimler arasında yer alan Pertev Naili Boratav, tekerleme türünün özellikleri hakkında bilgi vermeyi tercih etmiştir. Boratav'a göre türün özellikleri şunlardır:

"Bu türün başlıca niteliği, herhangi bir ana konudan yoksun oluşudur. Tekerleme, baş-uyaklar ve uyaklarla elde edilen ses oyunları ve çağrışımlarla birbirine bağlanıvermiş, belirli bir şiir düzenine uydurulmuş, birbirini tutmaz birtakım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir. Tekerlemede düşünceye sadece bu şiirlik öğeler kılavuzluk eder; içerik öteki halk edebiyatı türlerinde olduğundan daha kararsız, daha kaypaktır. Tekerleme, birbirine aykırı düşünceleri, olmayacak durumları bir araya yığıp, mantık dışı birtakım sonuçlara varmakla şaşırtıcı bir etki yaratır. Örgüsü ve konusu bakımından bu özellik tekerlemenin başlıca vazifesini de belirler: O, beklenmedik hayal oyunlarının boşanıvermesiyle şaşırtmak, eğlendirmek, keyiflendirmek için başvurulan bir söz cambazlığıdır. (…) Masalda, bir de belirli şartlar içinde sürdürülen kimi konuşmalarda, anlatıya dinleyicileri hazırlayan bir giriş, ya da sözü edilen özel durumların bir yorumu vazifesini görür; masal veya hikâyenin uydurma, gerçek dışı hayal ürünü olduğunu belirtir. Oyunlarda ise tekerleme, ellerin, kolların vb. hareketleriyle oyunun bölümlerinin birlikte yürütülmesini sağlar."[31]

---

27 Adile MİRKOVA, Kazım MEMİŞ; *Türkçe Okuma Kitabı,* Narodna Prosveta, Sofya, 1958.
28 Şükrü ELÇİN, age., s.589
29 Doğan KAYA, *Anonim Halk Şiiri,* Akçağ Yay., Ankara, 2004, s.548
30 İbrahim ÖZKAN, agt., s.562
31 Pertev Naili BORATAV, age., ss.134-135

Tekerleme türü hakkında araştırma yapan önemli bilimadamlarından biri de Ali Duymaz'dır. Duymaz da tekerlemeyi tanımlamak yerine türün; anlatım ve içerik, şekil ve kaynakları hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir.

Tekerlemeler, anlatım ve içerik özellikleri bakımından Ali Duymaz tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

"1. Tekerlemeler, belirli bir ana konudan yoksundurlar. Bağlı bulundukları türle ilişkileri itibariyle manalarından çok fonksiyonlarıyla değerlendirilebilir.

2. *Tekerlemeler, mısra başı ve sonu kafiye, aliterasyon ve secilerle sağlanan ses oyunlarıyla ve çağrışımlarla birbirine bağlanmış, belirli bir nazım düzenine kavuşturulmuş, birbirini tutmayan hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir.*
3. *Tekerlemede duygu, düşünce ve hayaller tezat, mübalağa, şaşırtma, tuhaflık ve güldürmeye dayalı birtakım söz kalıpları içinde art arda sıralanır ve yuvarlanır.*
4. *Tekerlemede düşünceye sadece bu nazım unsurları kılavuzluk eder; muhteva diğer halk edebiyatı türlerinde olduğundan daha kaypak, kararsız ve tutarsızdır. Yani tekerlemede şekil ve fonksiyon, muhteva ve konunun önüne geçmiştir.*
5. *Bazı tekerlemeler karşılıklı soru ve cevap şeklinde ve zincirleme diyalog halinde gider.*
6. *Tekerlemeler muhteva ve anlatım bakımından yakın veya yabancı halklarla benzerlik gösterebilir."*[32]

Tekerleme türü için yapılan tanımlara ve bu türün verilen özelliklerine "Çocuk Edebiyatı" açısından bakıldığında tekerlemelerin çocuklarda anadili gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğu rahatlıkla söylenebilir. Tekerlemelerde yer alan ses tekrarları kulağa hoş geldiği gibi ezberlemeyi de kolaylaştırmaktadır. Çocuk, söylenişi zor seslerin ve kelimelerin tekrarına dayalı bu türü öğrenirken aslında kendi dil gelişimini de hızlandırmaktadır. Öğrendiği tekerlemeleri diğer çocuklar ya da insanlar karşısında seslendirmeye çalışması ise çocukta özgüven gelişimini desteklemektedir.

Ali Duymaz'a göre Bulgaristan Türkleri arasında da "tekerleme" adı ile bilinen bu türün genel bir tür anlamında kullanılmasına Türk toplulukları arasında pek rastlanmamaktadır. Makedonya, Bulgaristan, Gagauz, Kıbrıs, Dobruca ve Irak Türkleri gibi Türkiye coğrafyasıyla yakın ilişkideki Türk toplulukları arasında tekerleme kavramı, masal tekerlemesi anlamında kullanılmaktadır. *"Azeri Türkleri masal tekerlemesi karşılığı olarak "pişrov" sözünü tercih etmektedirler. Tür ve şekil problemi diğer Türk edebiyatlarında da var olduğu için isimlendirmede farklılıklar vardır. Mesela Türkmenler neredeyse bizdeki tekerleme kavramına yakın bir görevde "sanavaç", Azeriler ise "düzgü" terimini kullanmaktadırlar. Tekerlemenin alt dallarından yanıltmaç ve sayışmaca sözlerinin ise daha yaygın olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir. Azerbaycan'da "sanama, çaşdırma, yanıltmaç", Kırgızlarda "cañılmac", Kazaklarda "cañıltpaş", Kazan Tatarlarında "sanamış", Dobruca Tatarlarında "sayma", Kırım Tatarlarında "tez aytuv", Türkmenlerde "yañıltmaç, sanavaç" Gagauzlarda "sayılmak, dil kırmak veya yanıltmaç", Irak Türkmenlerinde "çastırma" sözleri bu manaları vermektedir. Bizim tekerleme kavramı altında değerlendirdiğimiz pek çok metin ise diğer Türk yurtlarında; "cır, takmak, takmaza, öleñ, ırım, arbav, besik cırı, beşik nağmesi, acıtma, arzulama, besleme, cırnatma, sabiy-beşik cırla, ohşama, ezizleme, eylendirme, layla, im-tom, aydım, yaremazan, carapazan gibi çok çeşitli adlandırmalarla karşımıza çıkmaktadır."* [33]

Günümüzde genel olarak tüm çocuklar arasında olduğu gibi Bulgaristan Türk çocukları arasında da tekerleme türüne yönelik ilgi ve bilinirlik düzeyi azalmaktadır. Doğrudan çocuk oyunlarına ve çocukların birlikte düzenledikleri etkinliklere bağlı bir tür olan tekerlemeler, gelişen teknolojik

32 Ali DUYMAZ, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, ss.10-12

33 Ali DUYMAZ, age., s.13

oyunlar ve çocuğu yalnızlaştıran eğlence anlayışları karşısında eski etkisini kaybetmiş durumdadır.

Tekerleme türünün varlığı, çocukların oyun ve eğlence kültürü ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle değişen çocuk oyunları ve eğlence kültürü tekerleme türüne yönelik ilgiyi de değişik yönlerden etkilemektedir. Bulgaristan Türk çocukları arasında tekerlemeye yönelik ilgi de bu durumdan etkilenmiştir. Tekerleme türünün günün değişen şartlarına göre geçirdiği evrime dikkat çeken İbrahim Özkan bu hususta şunları belirtmektedir:

"Tekerleme türü günün şartlarına göre çocuğun dünyasında varlığını sürdürecektir. Bulgaristan Türk çocuklarından derlediğimiz tekerleme örnekleri bu değişimi açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bulgaristan Türk çocukları şimdilerde söyledikleri tekerlemelerde ünlü sanatçıların isimlerine yer vermekte; yeni şartlar ve durumlar tekerlemelere ustaca yerleştirilmektedir. Bunun da ötesinde günümüzde internet sitelerinde, yaşanılan çağın özelliklerini yansıtan yüzlerce tekerleme örneği dolaşmakta hatta sanal dünyanın kendisine özgü tekerlemeleri ortaya çıkmaktadır. Bazı halk edebiyatı türlerinin günümüz şartlarında sözlü ortamda kaybolduğu sanılsa da aksine bu türlerin çoğu, sanal dünyada hem daha renkli hem de giderek çeşitlenen biçimleriyle varlıklarını sürdürmektedir."[34]

Bulgaristan Türkleri tekerlemeleri üzerine yapılan bilimsel çalışmalar sınırlı sayıdadır. İbrahim Özkan'ın "Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma" adlı çalışmasında Bulgaristan Türkleri tekerlemelerine yönelik ilk kez bir inceleme ve tasnif yapılmıştır. Araştırmalarımız sırasında bu çalışma dışında doğrudan Bulgaristan Türkleri tekerleme türüne yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. İbrahim Özkan'ın Bulgaristan Türkleri tekerlemeleri tasnifi ise şu şekildedir:

"I. Söylendikleri Yerlere Göre Bulgaristan Türkleri Tekerlemeleri:

1. Çocuk Oyunları Tekerlemeleri

A. Sayışmacalar

B. Oyuna Eşlik Eden Tekerlemeler

D. Yanıltmaçlar

2. Tören ve İnanç Tekerlemeleri

2.1. Hayatın Dönüm Noktaları ile İlgili Tekerlemeler

A. Bebek Okşamaları

B. Sünnet

C. Evlilik

D. Ölüm

2.2. Bayramlar, Kutlamalar ve Eglencelerde Söylenen Tekerlemeler

A. Nevruz ve Hıdrellezle İlgili Tekerlemeler

B. Sayacı Tekerlemeleri

C. Pehlivan Okşamaları

D. Yağmur Duasına Bağlı Törenlerle İlgili Tekerlemeler

2.3. İnanç Tekerlemeleri

A. Yıldızname'yi Açarken Söylenen Dua

B. Tövbenin Kabulü için Okunan Dua

C. Hastalık ve Belâları Savmak için Okunan Dualar

D. İyi Niyet ve Temenni Tekerlemeleri

E. İnançla İlgili Diger Tekerlemeler

34 İbrahim ÖZKAN, agt., ss.558-559

3. Masal Tekerlemeleri

A. Giriş Tekerlemeleri

B. Geçiş Tekerlemeleri

C. Bitiş Tekerlemeleri

D. Yalanlamalı Masal

4. Çeşitli Tekerlemeler

A. Tabiat Unsurları ile İlgili Tekerlemeler

B. Hayvanlarla İlgili Tekerlemeler

C. Satıcı Sözleri

D. Yakıştırmacalar

II. Yapılarına Göre Bulgaristan Türkleri Tekerlemeleri

1. Mensur tekerlemeler

2. Yarı manzum tekerlemeler

3. Manzum tekerlemeler"[35]

Çalışmamızda çocuk yayınlarında rastlanan tekerleme örnekleri Bulgaristan'da Demokratik Dönem'de yayımlanmış süreli Türk çocuk yayınlarında yer almaktadır. Başta "Filiz" gazetesi olmak üzere "Balon" ve "Mozaik" dergilerinin muhtelif sayılarında derleyeni verilmemiş birçok tekerleme örneği yer almıştır.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı yayınları arasında tekerleme türünde verilmiş tek eser Bulgaristan Türk çocuk şiirinin önemli temsilcilerinden Nevzat Mehmet Fuat'ın Türkiye'de yayımladığı "Türkçe ABC (Tekerlemece)" adlı tekerleme kitabıdır. Eser Bulgaristan Türkleri arasında çocuk edebiyatı yaklaşımıyla hazırlanmış tekerleme türündeki tek eserdir. Nevzat Mehmet Fuat eserinde tekerlemelerden bir eğitim-öğretim aracı olarak yararlandığını belirterek şiir şeklindeki tekerleme metinlerinin küçük yaştaki okuyucularının ilk okuma eğitimlerine yardımcı olacağını dile getirmiştir.[36]

24 sayfalık eserde her bir harf için şiir şeklinde bir tekerleme yer almaktadır. Tekerlemelerde söz konusu harfleri taşıyan çeşitli kelimelerin birlikteliği ile müzikalite yakalanmaya çalışılmıştır.

III. 1. 4. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Masal

Masallar, çocuk edebiyatının bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmasından çok önce de çocukların ilgisini çeken edebî türlerden biri olmuştur. Bu yönüyle masalın çocuk edebiyatının ilk türlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Masalın diğer türlerden farklı olarak, olağanüstü olay, zaman, mekân ve şahısları bünyesinde barındırması çocukların bu türde bulduğu ilgi çekici özelliklerin başında gelmektedir.

Masal, çocuk ruhuna en uygun edebî türlerden biridir ve özellikle hayal gücünün en etkin olduğu dönem olan çocukluk çağında tercih edilmektedir. Masal-çocuk ilişkisi zaman içinde eğitimbilimciler tarafından keşfedilmiş; özellikle okuma ve dinleme eğitiminde masallar araç olarak kullanılmış, yazılı çocuk edebiyatının gelişimi ile birlikte de masal türü çocuk edebiyatı türleri arasında en fazla rağbet gören tür haline gelmiştir. Masalın çocuk edebiyatı türleri içindeki yerine dair tespitlerimize geçmeden önce genel masal terimi üzerinde durulmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Masal türü üzerinde çalışan belli başlı araştırmacıların çeşitli masal tanımları bulunmaktadır. Bu konuda çalışan bilimadamlarından Pertev Naili Boratav'ın masal tanımı şöyledir; *"Masal, nesirle*

35 İbrahim ÖZKAN, agt., ss.570-571

36 Nevzat Mehmet FUAT, *Türkçe ABC (Tekerlemece),* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004.

söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyle hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı..."[37] Bir başka araştırmacı Bilge Seyidoğlu ise daha ayrıntılı bir tanımlamaya giderek masalı; *"Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü."*[38] şeklinde tanımlamaktadır. Türk halk edebiyatı üzerinde önemli çalışmaları bulunan bilimadamlarından Saim Sakaoğlu'nun masal tanımı ise; *"Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiat üstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür."*[39] şeklindedir. Boratav ile Seyidoğlu'nun tanımlarında olduğu gibi Sakaoğlu'nun tanımında da olağanüstülük ve hayal unsurları masal ile ilgili ortak kavramlardır.

Masalın, çocuk edebiyatı türleri içerisinde değerlendirilmesinde masalın yukarıdaki tanımlarda verilen temel özellkleri ve işlevleri etkilidir. Masal ile çocuk edebiyatı ilişkisini irdeleyen "*Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel İnceleme*" adlı çalışmasında Berivan Can Emmez, masalın çocuk edebiyatı içerisindeki yerine dair şu tespitlerde bulunmuştur:

"Masalları çocuk edebiyatı geleneği içinde görmek, daha zengin bir çocuk edebiyatından söz etmeyi mümkün kılar. Anneler henüz bebekken çocuklarına söyledikleri ninniler, tekerlemeler, daha sonra da anlattıkları masallar ile çocuklarına sözlü halk kültürünü aktaragelmişlerdir. Anne, çocuğun ilk öğretmeni olarak ona anadili öğrettiği gibi, milli, beşeri, değerleri içinde bulunduran halk edebiyatı mahsulleri vasıtasıyla çocuğunu eğitir. Çocuğa ana dilinin, bir işçi elindeki alet gibi, nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu -ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşılayan masaldır. Masallar vasıtasıyla çocuğa ilerde sahip olacağı pek çok değer telkin edilir; kahramanlık, dürüstlük, aklını kullanma gibi. Ve çocuk ilerde kendisini bekleyen tehlikelere karşı da bu sayede uyarılır. Çocuklara verilen soyut öğütler, masallar vasıtasıyla somutlaştığı gibi, masalların fantastik dünyasında güzelleşir."[40]

Naki Tezel "Türk Masalları" adlı çalışmasında çocuk edebiyatı türleri arasında yaygın olan masalın, çocuk eğitimindeki yeri ve işlevine yönelik olarak şu görüşlere yer vermiştir:

"Çocuk eğitiminde ise masalın önemli rolünü kabul etmemek mümkün değildir. Küçük çocukların dikkatini, ilgisini yalnız masallar çektiği için, folklor malzemesi olarak derlenen masallardan, açık bir anlatım, basit ve kısa cümlelerle yazılmış eğitici ve kıssalı hikâyeler yazmak, kötü unsurları atıp, çocuk hayalini işletecek iyi unsurlarla güzel masallar hazırlamak çocuk edebiyatına büyük hizmet olur"[41]

Emmez ve Tezel'e benzer görüşleri çocuk edebiyatı bağlamında değerlendiren çocuk edebiyatı kuramcısı Mustafa Ruhi Şirin "Masal Atlası" adlı çalışmasında çocuk-masal ilişkisine yönelik şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

"Masal çocukluk cennetidir. Masallar insanlığın çocukluğudur bir bakıma. Çocuklar bunun için sever masalları. Çocukların rüyaları ile masallar birçok yönden birbirine benzerler. Çocuk gerçekle hayalin birleştiği bir yerdedir. Bir adımı gerçekler dünyasında, bir adımı hayaller dünyasındadır.[42]*(…)*

---

37 Pertev Naili BORATAV, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı,* Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1982, s.75

38 Bilge SEYİDOĞLU, *"Masal", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* C.6, Dergah Yayınları, İstanbul, 1985, s.149

39 Saim SAKAOĞLU, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları,* Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s.3

40 Berivan Can EMMEZ, *Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s.45

41 Naki TEZEL, *Türk Masalları,* Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987, Gökyüzü Yayınları, İstanbul, 1987, s.142

42 Mustafa Ruhi ŞİRİN, *Masal Atlası,* Kök Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.77

Çocuk masalda kendini bulur. Masalla kolayca özdeşleşir. Masalı yaşar. Masal kahramanlarını kendine yakın hisseder. Kendisini masaldaki serüvene katmaktan hoşlanır. Masal formu, masalın sembolleri, tipleri, imajları ile çocuk dünyasının soyut anlatımı benzerlik gösterir. Çocuk için masallar hayaller dünyasında oynanan oyundan farksızdır."[43]

Çocuk Edebiyatının ilk zamanlarından yazılı çocuk edebiyatının geliştiği dönemlere kadar söz konusu edebiyatın en önemli malzemelerinden biri olan masalların niteliği ise çocuk edebiyatı yaklaşımıyla hazırlanmış masal yayınlarında önemli bir konudur. Çocuk Edebiyatı kuramcılarından Ferhan Oğuzkan, bir çocuk edebiyatı türü olarak "iyi" bir masalın nasıl olması gerektiği konusunda masallarda olması gereken özellikleri şöyle belirtmektedir:

"*1. Masalı oluşturan olaylar canlı ve hareketli olmalıdır.*

2. *Masalın dili sade, anlatımı akıcı olmalıdır.*
3. *Masalda düğüm noktası ustaca işlenmiş olmalı, olaylar beklenmedik biçimde sonuçlanmalıdır.*
4. *Tasvirler, kahramanların davranışları ve beğenileri çocuklarda iyilik ve güzellik duygusunun gelişmesine yardımcı olmalıdır.*
5. *Masalda anlatılanlar zaman zaman çocukları neşelendirmeli, güldürmeli ve eğlendirmelidir.*
6. *Masal konusu ve kahramanları bakımından çocukları korkutmaktan ve üzmekten uzak olmalıdır.*
7. *Masalda çocukları uyuşukluğa, boş inançlara ve yazgıcılığa (kaderciliğe) yönelten telkinler bulunmamalıdır."*[44]

Genelde bütün Türk boylarında ve topluluklarında önemli bir edebî tür olan masalın Bulgaristan Türkleri özelinde incelendiğinde aynı önemi koruduğu görülmektedir. İbrahim Özkan'a göre Bulgaristan Türkleri de bu türü "masal" olarak adlandırmaktadırlar ancak masalın yanında *"kısa"* kelimesi de masal karşılığı olarak Mefküre-Rıza Mollova'nın hazırladığı *"Doğu Rodop Türk Ağızlarının Sözlüğü"* adlı eserde geçmektedir. Bu kelimenin, Arapça *"kıssa"* kelimesinin halk ağzındaki bozulmuş şekli olabileceği ihtimali yüksektir.

Türk lehçelerinde masal için çesitli adlar kullanılmaktadır. Bu adlardan bazıları şunlardır:

"Altay Türkleri; Çörçök

Azerbaycan Türkleri; Nagıl

Başkurt Türkleri; Akiyat

Çuvaş Türkleri; Halep

Hakas Türkleri; Nımah

Karaçay-Balkar Türkleri; Comak, tawruh

Kazak Türkleri; Ertegi

Kırgız Türkleri; Comok

Özbek Türkleri; Ertak

Sagay Türkleri; Imak

Şor Türkleri; Nıbak, sörçök

Türkmen Türkleri; Erteki

Uygur Türkleri; Çöçek."[45]

43 Mustafa Ruhi ŞİRİN, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı,* Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s.115

44 A. Ferhan OĞUZKAN, *Çocuk Edebiyatı,* Anı Yayıncılık, Ankara, 2010, ss.26-27

45 İbrahim ÖZKAN, agt., s.41

Bulgaristan Türk masallarına dair bilinen en eski çalışma Şekibe Yamaç ve Slaveyko Martinov'un birlikte hazırladıkları "Türk Masalları (Masal ve Efsaneler)" adlı kitaptır. Bulgaristan Türklerine ait masalların yayımlandığı bir diğer eser Emil Boev ve Hayriye Memova (Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy)tarafından hazırlanan "Rodop Türk Halk Masalları"dır. Bulgaristan Türk masalları hakkında çalışmaları olan yabancı bilim adamlarından en önemlisi Gyula Nemeth'tir. Nemeth'in, Abdurrahman Güzel tarafından "Vidin Türkleri (Dil-Folklor-Din)" adıyla dilimize de çevrilmiş olan "Die Turken von Vidin, Sprache, Folklore, Religion" adlı eseri Bulgaristan Türk masallarını içeren ilk yabancı kaynaklar arasındadır. Bu konuda çalışması bulunan bir başka yabancı bilim insanı Susanne Kakuk'tur. Kızanlık bölgesi Türk ağızları üzerinde çalışmalar yapan Suzanne Kakuk, araştırmalarını "Textes Turcs De Kazanlyk II" adıyla yayımlamıştır. Kakuk'un çalışmasında halk edebiyatının mani, türkü, bilmece, atasözü türlerinin yanında beş masal metni de yer almaktadır.[46]

Bulgaristan Türk masallarına yönelik çalışmaların önemli bir kısmı Türkiye'de yapılmıştır. Bu çalışmalardan biri T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan "Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi"nin Bulgaristan Türk edebiyatını kapsayan 8. cildidir. Eserde yer alan 22 masal metni daha önceki kaynaklardan seçilerek alınmıştır. Türkiye'de yapılan bir başka önemli çalışma Balkan kökenli bilim adamlarından Nimetullah Hafız'a aittir. Nimetullah Hafız tarafından hazırlanan "Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri I-II" adlı eser 1991 yılında T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlamıştır. Eserin birinci cildinde *"Atasözleri ve Deyimler, Bilmece, Maniler, Ninniler ve Türküler"* yer almaktadır. İkinci cilt, *"Fıkralar, Efsaneler, Masallar"* dan oluşmaktadır. Söz konusu eserde toplam 22 masal metnine yer verilmiştir.

Türkiye'de ve Bulgaristan'da Bulgaristan Türk masalları üzerine yapılmış çalışmaların sayısını artırmak mümkündür. Bu alandaki çalışmaların bir kısmı ise bilimsel bir yaklaşımla üniversitelerde yapılmıştır. Akademik ortamda Bulgaristan masalları hakkında yapılmış çalışmalara örnek olarak Fikret Türkmen'in danışmanlığında hazırlanan Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde bulunan bir bitirme tezi verilebilir. Bitirme tezi, Halime Usanmaz tarafından hazırlanmıştır ve içeriğinde 6 masal metni bulunmaktadır.

Yine Fikret Türkmen'in danışmanlığında hazırlanan Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde bulunan bir bitirme tezinde 157 masal metni vardır. Bitirme tezinde yer alan masallar Bulgaristan'ın Kırcali ilinin Sürmenler köyünde ve çevresinde uzun yıllar öğretmenlik yapan Zihni Şenol'un derlemeleridir. Zihni Şenol, bu masalları öğrencileriyle birlikte toplamış ve dosyalamıştır. 1989 yılındaki büyük göç sırasında ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç eden Zihni Şenol, İzmir'e yerleşmiştir.

Bulgaristan Türk halk edebiyatında önemli yeri olan masalların Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının sözlü geleneğinde halen varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Ancak Bulgaristan'da yazılı Türk çocuk edebiyatının gelişimi ile birlikte yayımlanan çocuk eserleri arasında masal türüne gösterilen ilgi oldukça yetersizdir. Bulgaristan'da çocuk edebiyatı türünde verilen eserler ağırlıklı olarak çocuk şiiri ve hikâyesi türündedir. Bu türlerin yanında çocuklar için hazırlanmış masal türünde çocuk edebiyatı eserlerine sadece Sosyalist Dönem'de yayımlanan birkaç masal kitabı ve Demokratik Dönem'de yayımlanan Ömer Osman Erendoruk'un "Taşlaşan Çocuk"[47] adlı masal kitabı örnek gösterilebilir.

Bulgaristan'da masal türünde Türk çocuklarına yönelik yayımlanan eserlerden ilki Bulgar çocuk edebiyatının önemi temsilcilerinden Angel Karaliyçef'in Türkçe'ye çevrilen *"Masal Dünyası"* adlı eseridir.[48] Masal Dünyası adlı eser Angel Karaliyçef'in seçilmiş hikâye ve masallarını içermektedir. Kitap beş bölümden oluşmaktadır:

---

46 İbrahim ÖZKAN, agt., s.43

47 Ömer Osman ERENDORUK, *Taşlaşan Çocuk (Çocuk Masalları),* Tuna Yayınları, İstanbul, 2000.

48 Angel KARALİYÇEF, *Masal Dünyası* (Çev. Süleyman Yusufof), Narodna Prosveta, Sofya, 1958.

"1. Evvel Zaman İçinde, 2. Ocak Başında, 3. Masal Dünyası, 4. En Güzel Diyar ve 5. Afrikalı Toşko." Bu bölümlerden "Masal Dünyası"nda, Angel Karaliyçef'in 31 çocuk masalına yer verilmiştir. Yayımlandığı dönemin siyasal şartları gereği yer yer ideolojik unsurlar da taşıyan masallar hayvan masalı ve olağanüstü masal türündedir.

Bulgaristan'da masal türünde Türk çocuklarına yönelik yayımlanan eserlerden diğeri ise 1960 yılında bir komisyonun hazırladığı ve Narodna Prosveta tarafından yayımlanan *"Binbir Gece Masalları"* adlı çalışmadır. 113 sayfalık eser, seçilmiş doğu masallarından oluşmaktadır. Eserde yer alan masalların adları şöyledir:

"Hasan Bedreddin'in Hikâyesi, Emine'nin Hikâyesi, Simsar'ın Hikâyesi, Zerbace Yemiyen Adamın Hikâyesi, Tacirin Hikâyesi, Fadl İbn Hakan ile Muin İbn Savi'nin Hikâyesi." [49]

Sosyalist Dönem'de Türk çocuklarına yönelik masal yayınlarına Türkçe ders kitaplarında da rastlanmaktadır. Bu kitaplarda yer alan masal örnekleri, bir eğitim-öğretim aracı olarak değerlendirilmiş kısa hayvan masalları veya olağanüstü masallardan oluşmaktadır. Narodna Prosveta tarafından 1964 yılında "birinci sınıf Türkçe muallimlerine yardımcı kitap" olarak yayımlanan "Çocuklara Şiir, Hikâye ve Masallar"da toplam 6 masala yer verilmiştir.[50]

Sosyalist ve Demokratik Dönem'de masal metinlerine yer verilen çocuk yayınlarından en önemlileri kuşkusuz süreli çocuk yayınları olmuştur. Sosyalist Dönem'de "Eylülcü Çocuk" gazetesi ve "Piyoner" dergisi, Demokratik Dönem'de ise "Filiz" gazetesi bünyelerinde masallara ayrı birer köşe halinde yer vermişlerdir. Süreli çocuk yayınlarında masal türüne yönelik bu ilgi Bulgaristan Türklerinin sözlü geleneğinde oldukça yaygın olan masal kültürünü yansıtıcı bir nitelikte değildir. Bu durumun nedeni söz konusu çocuk yayınlarında yer verilen masalların büyük çoğunluğunun Bulgaristan Türklerine ait masal örneği olmamasından kaynaklanmaktadır. Eylülcü Çocuk ve Piyoner'de yer alan "Dünya Masalları" köşelerinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak Bulgaristan Türk masallarına sınırlı sayıda yer verilmiştir. Bulgaristan'da Demokratik Dönem'de varlık gösteren en önemli çocuk yayını Filiz gazetesinin her sayısında yer verilen masal köşelerinde de zengin Türk masal varlığı yerine büyük oranda La Fonten fablları yayımlanmıştır.

Demokratik Dönem'de masal türünde çocuk edebiyatı yaklaşımıyla hazırlanan tespit edebildiğimiz tek yayın Ömer Osman Erendoruk'un Türkiye'de yayımlanan "Taşlaşan Çocuk" adlı eseridir. Eser Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatında önemli yeri olan masal türünün bir öğretmen yazar tarafından ve çocuklar için yeniden yorumlanması ile meydana getirilmiş on iki masalı içermektedir. Eser hakkında daha fazla bilgi için çalışmamızın "II.2.40. Ömer Osman Erendoruk (Ömer Osmanof)" maddesine bakılabilir.

III. 1. 5. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında Mâni

Mani türü, Türkiye'de yayımlanmış çocuk edebiyatı çalışmalarının bir bölümünde çocuk edebiyatı türleri arasında değerlendirilmemiş; bazı çalışmalarda ise mani-çocuk ilişkisi önemsenerek bu türe çocuk edebiyatının edebî türleri arasında yer verilmiştir. Çalışmamızda ise Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında mani türü ayrı bir alt başlık altında incelenmiştir. Bu tercihte maninin Bulgaristan Türkleri halk edebiyatında en yaygın tür oluşu önemli bir etkendir. Ayrıca mani türünün Bulgaristan Türkleri arasında sadece kadın muhitlerinde değil çocuklar arasında da oldukça yaygın olması söz konusu tercihin bir diğer nedenidir.

Mani türünün konuşma üslubuna yakın, şiirsel ezgiye ağırlık veren bir tür olması kişiler arası iletişimde önemlidir. Bu özellikleri ile maniler çocukların konuşma ve dinleme becerilerinin gelişti-

49 *Binbir Gece Masalları,* Narodna Prosveta, Sofya, 1960.

50 Kazım MEMİŞEF, Adile MİRKOVA; *Çocuklara Şiir, Hikâye ve Masallar,* Narodna Prosveta, Sofya, 1965.

rilmesinde önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda manilerin kolay ezberlenebilir olması, çocukların bellek gücünün artırılmasında da önemli bir yere sahiptir.

Mani terimi hakkında çeşitli ansiklopedik kaynaklarda yapılmış bazı tanımlar şöyledir:

"1. Anonim halk edebiyatının bir nazım şekli olup, ekseriya dört mısradan meydana gelir. Birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kafiyeli olur. Asıl mana son iki mısrada ifade olunur."[51]

2. *Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiri."*[52]
3. *Teevvühe müteallik esvattan ibaret olan elhan ki ekseriya bir şarkı veya taksimin ibtidasında teganni olunur."*[53]
4. *Anonim halk şiirinin en yaygın şekli. Ekseriya yedi heceli ve dört mısralı tek kıtadan meydana gelir. Dört mısralı manilerde birinci, ikinci ve dördüncü mısralar birbiri ile kafiyeli, üçüncü mısra bağımsızdır."*[54]
5. *Mani genelde dört mısralı, yedi heceli ve üçüncü mısraları serbest, diğerleri kendi arasında kafiyeli olan (aaxa) anonim halk şiiri nazım şeklidir."*[55]

Yukarıda verilen ansiklopedik mani tanımları dışında Türk halk edebiyatının önemli araştırmacılarının da "mani" hakkında çeşitli açıklamaları bulunmaktadır. Bu isimlerden biri olan Pertev Naili Boratav mani için; *"Gerek dil, gerekse gelenek ortaklığı bakımından çok geniş bir alana yayılmış olan mani, en çoğu 7 heceli ve 'aaba' düzeninde uyaklı bir dörtlük olarak gösterir kendinî."*[56] şeklinde bir açıklamada bulunmaktadır. Sükrü Elçin ise maniyi; *"Düğünlerde, kadın topluluklarında, iş yerlerinde, tarlalarda vb. gibi yerlerde söylenen mani umumiyetle hece vezninin 7 veya 8'lisi ile meydana getirilen 4 mısralık manzumelerdir"* şeklinde tanımlar.

Mani türü, Türk dünyasının çeşitli bölgelerinde birbirinden farklı kelimelerle adlandırılmıştır:

Ahıska'da; *"mahnı",*

Azerbaycan'da; *"bayatı, mani, meni, mahnı, mahna",*

Başkurt Türkleri'nde;*"siğir töri",*

Gagauz Türkleri'nde; *"maani",*

Irak Türkleri'nde; *"hoyrat, hoyrat, meni, koyrat, koryat",*

Karaçay-Malkar Türkleri'nde; *"iynar",*

Kazan Türkleri'nde; *"şiğir töri",* Kazak Türkleri *"ölen türü, aytıspa, aytipa, gayım öleng, kaım ülenek",*

Kıbrıs Türkleri'nde; *"mâni",*

Kırım Türkleri'nde; *"mane",*

Step-Kırım Tatarları'nda; *"cır, yır, çıng, çinik/çinig, çink, şın mane",*

Kırgız Türkleri'nde; *"tört sap, aytipa, öleng, kayım ülenek, aytıs",*

Kumuk Türkleri'nde; *"sarın",*

Nogay Türkleri'nde; *"şın, çın",*

Özbek Türkleri'nde; *"törtlik (halk şe'ri), aşula, koşuk",*

---

51 *Örnekleriye Türkçe Sözlük,* MEB. Yayınları, İstanbul, 2000, s.1899

52 *Türkçe Sözlük,* TDK Yayınları, Ankara, 2005, s.1340

53 Semseddin SAMİ, *Kamus-ı Türkî,* Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987, ss.1263-1264

54 *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.6, Dergâh Yayınları, *İ*stanbul, 1986, s.134

55 Saim SAKAOĞLU, Ali Berat ALPTEKİN; *"Anonim Halk Edebiyatı",* Türk Edebiyatı Tarihi, C.4, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2006, s.589

56 Pertev Naili BORATAV, *age.*, s.170

Tatar Türkleri'nde; *"cır, kıska cır",*

Türkmenler'de;*"rubayı, rubağı",*

Uygur Türkleri'nde; *"törtlik, koşak"* mani terimi için kullanılan kelimelerdir.[57]

Bulgaristan Türkleri de bu türü Türkiye'de olduğu gibi mani olarak adlandırırlar. Ancak bazı Bulgaristan Türk ağızlarında mani; *"mane"* olarak da söylenmektedir.[58]

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında mani türünde metinlere yer verilen çalışmalar hakkında kısaca şu tespitlerde bulunmak mümkündür:

Mani türündeki eserlerin tespit edildiği ilk çalışmalar yabancı bilim adamlarına aittir. Vidin bölgesinden 40 mani metni derleyen Gyula Nemeth'in bölgede yaptığı derleme çalışmalarında mani dışında masal, bilmece, tekerleme ve ninni türünün de yer aldığına daha önce değinmiştik. Nemeth mani metinlerini çalışmasında "Türküler" başlığı altında vermiştir. Bir diğer yabancı araştırmacı Suzanne Kakuk'un daha önce sözünü ettiğimiz *"Textes Turc de Kazanlık II"* adlı çalışmasında da yirmi mani metni yer almaktadır 1950 yılında, Doğu Rodoplar'da yaşayan Türklerin ekin biçme ve harmanla ilgili geleneklerini araştırmak ve toplamak için görevlendirilen Mara Mihaylova'nın "Etnografski Prouçvaniya Na İztoçnite Rodopi" (Doğu Rodoplarla İlgili Etnografya Araştırmaları) adlı çalışmasında Doğu Rodoplar'daki Türklerin halk edebiyatına ait pek çok metin yer almıştır. Mara Mihaylova'nın bu çalışmasında 90'a yakın mani metni bulunmaktadır.[59]

Bulgaristan Türkleri manileri hakkında Bulgaristan'da yapılan en kapsamlı yayın, Bulgaristan Türkü bilim insanlarından Hayriye Süleymanova ve Emil Boev tarafından yayına hazırlanan "Rodop Manileri" adlı çalışmadır. Derleyenlerin verdiği bilgiye göre bu eser aynı adla 1962'de çıkan eserin ikinci baskısıdır. Bu baskıda mani sayısının 2000'e çıktığını belirten derlemeciler ayrıca daha önceki baskıda olmayan şive ve ağız özelliklerinin bu baskıda eserin sonundaki sözlükte gösterildiğini ifade etmektedirler. *"Rodop Manileri"* adlı bu eserde 2000 mani metni konularına göre sınıflandırılmıştır. Mani metinlerinin dizilişinde herhangi bir yöntem uygulanmamıştır. 2000 mani metninin nereden, ne zaman ve kimlerden derlendiğiyle ilgili eserde herhangi bir bilgi mevcut değildir.[60]

Bulgaristan Türkleri manilerinin yer aldığı bir başka çalışma Balkan Türkü bilimadamlarından Nimetullah Hafız'a aittir. *"Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri I"* adlı çalışmasında Nimetullah Hafız 596 mani metnine yer vermiştir.

Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy'un hazırladığı *"Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi"*-nin 8. cildinde 189 mani metni konularına göre sınıflandırılarak verilmiştir.

Daha önce bilgisini verdiğimiz Halime Usanmaz tarafından hazırlanan ve danışmanlığını Fikret Türkmen'in yaptığı *"Kırcali ve Deliorman (Bulgaristan) Yöresi Türk Halk Edebiyatı Örnekleri"* adlı bitirme tezinde halk edebiyatının diğer türleri ile birlikte 155 mani metni yer almıştır. Fikret Türkmen'in danışmanlığında hazırlanan ve Bulgaristan Türkleri manilerini ihtiva eden bir başka çalışma Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Gönül Ercan tarafından hazırlanan bitirme tezidir. "Bulgaristan (Kırcali) Türklerinden Derlenmiş Maniler" adını taşıyan bu bitirme tezinde 1607 mani metni yer almıştır.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında halk edebiyatından kaynaklanan türler arasında en yaygın olanı manilerdir. Bu durum geçmişten günümüze Bulgaristan Türk halk edebiyatı üzerindeki çalışmalarda tespit edildiği gibi, Bulgaristan süreli Türk çocuk yayınlarına yönelik taramalarımız sırasında da görülmüştür. Demokratik Dönem'de yayımlanan "Filiz" gazetesinin okuyucu köşelerine gönderilen metinlerin büyük kısmının mani türünde olması bu duruma örnek oluşturmaktadır.

---

57 *Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi,* C.8, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, ss.475-644

58 Mefküre-Rıza MOLLOVA, *Doğu Rodop Türk Ağızlarının Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s.267

59 İbrahim ÖZKAN, agt., s.247

60 İbrahim ÖZKAN, agt., ss.247-253

Bulgaristan Türkleri arasında "mani" türüne çocuk edebiyatı içerisinde verilen önemi göstermesi bakımından Bulgaristan Türk çocuk şairlerinden biri olan Mehmet Aslan Cumalı'nın "*Çocuk Manileri"* adlı eseri önemlidir. Eserdeki manilerin tamamı çocuklara yöneliktir.[61]

Cumalı'nın "*Çocuk Manileri"* adlı eseri Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında çocuk şiiri ve çocuk hikâyesi dışında farklı türde yayımlanmış sayılı eserden biridir. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında mani, masal, bilmece, tekerleme vb. gibi halk edebiyatı türleri varlığını sürdürmesine rağmen, yazılı çocuk edebiyatının gelişimi ile birlikte söz konusu anonim türler üzerine yapılmış çocuk yayını sayısı sınırlı olmuştur. Sosyalist Dönem'de yayımlanmış birkaç masal kitabı dışında bu sahada çocuk edebiyatı yayınına rastlamak oldukça güçtür. Cumalı'nın Demokratik Dönem'de yayımlanan "Çocuk Manileri" adlı çalışması Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının ana kaynaklarından biri olan sözlü halk edebiyatı türlerinin çocuk edebiyatı yaklaşımıyla ele alındığı bir çalışmadır.

Cumalı *"Çocuk Manileri"* adlı çalışmasında çocuklarla ilgili 248 maniye yer vermiştir. Manilerin çocuk manisi olarak adlandırılmasında manilerdeki iletilerin çocuğa yönelik ve eğitici nitelikte olması ölçü olarak alınmıştır. Eserde yer alan manilerin derlenmesinde çeşitli süreli çocuk yayınlarından yararlanıldığı yazarın önsözünde belirtilmiş olup söz konusu yayınların adları verilmemiştir.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı türleri incelendiğinde tekerleme, ninni, bilmece ve çocuk şiirlerinden bazılarının mani türünün şekil yapısına uygun olarak oluşturuldukları görülmüştür. Bu durum Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatında mani türünün tesirine örnek oluşturmaktadır.

III. 2. Çağdaş Çocuk Edebiyatı Türleri

Çocuk Edebiyatına ait edebî türler, halk edebiyatı türleri yanında çağdaş edebiyat türlerini de kapsamaktadır. Çağdaş edebiyat türleri arasında yaygın olan şiir ve hikâye; yazılı çocuk edebiyatının gelişimini takiben "çocuk şiiri" ve "çocuk hikâyesi" adlandırması ile bu yeni edebiyat içinde de yer bulmuştur. Çocuk Edebiyatının yeni gelişen bu türlerini zamanla çocuk romanları, çocuk piyesleri vb. gibi türler izlemiştir.

Şiir, hikâye, roman vb. gibi türlerin edebiyat bilimi açısından ifade ettiği kavramlar, çocuk şiiri, çocuk hikâyesi, çocuk romanı vb. gibi türler bağlamında da farklı değildir. Ne var ki bu yeni türler, hedef kitlelerine ve bu hedef kitlenin algı seviyelerine göre "Çocuk Edebiyatı" yaklaşımıyla yeniden yorumlanmışlardır. Özellikle, eğitim bilimlerinin okuma ve yazma eğitiminde bu türlerin etkisini ortaya koyan çalışmaları, söz konusu türlerin yaygınlık kazanmasında önemli rol oynamıştır.

Çocuk Edebiyatının, edebiyatın içinde ayrı bir disiplin olarak gelişmesinden önceki dönemlerde çocuklar edebî gereksinimlerini dinî-ahlakî eserler ya da halk edebiyatı türleri ile karşılamışlardır. Eğitim materyallerinde rastlanan edebî türler ise didaktik ve güdümlü bir çizgide olmuştur. Ancak zaman içinde "çocuk gerçekliğinin keşfi" ile çocuğa özgü türler gelişmiş; bu noktada çocuğa özgü türler neler olabilir ve söz konusu edebî türler nasıl olmalıdır soruları gündeme gelmiştir.

İnci Enginün'ün; *"Eğitimciler, çoğunlukla çocuklar için özel bir edebiyatın varlığına ihtiyaç duyarlar. Eğitim maksadıyla bu görüşü desteklediklerini sanıyorum. Zira, yaş seviyesine göre elbette bazı düzenlemeler yapılması, kelime bilgisini artırmaya yönelik metinler tespiti, çocuğun hayal gücünü arttıracak resimlerle bu metinlerin donatılması gerekir."*[62] sözleri ile dikkat çektiği husus, çocuk edebiyatında yeni gelişen bu türlerin çocuğa görelik ilkesi ile yeniden gözden geçirilmesi gerektiğidir. Yetişkinler her ne kadar çocukların yerine karar verip onların yaşlarına uygun eserleri okuttuklarını düşünseler de gerçekte çocukların ilgilerini, farklı konuda ve seviyede kitaplar çekebilmiştir. Çocuklar için yayımlanmış her hikâye çocuk hikâyesi, her şiir de çocuk şiiri olmayı başaramamıştır. Bu

61 Mehmet Aslan CUMALI, *Çocuk Manileri,* Mehmet Aslan Cumalı, Pruva AŞ., Tekirdağ, 1997.

62 İnci ENGİNÜN, *"Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı"*, Çocuk Edebiyatı Yıllığı 1987, Gökyüzü Yayınları, İstanbul,1987, s.56

nedenle çocuk edebiyatı içinde yer alacak eserler, onların ilgi ve ihtiyaçlarının neler olduğu dikkatle seçilerek oluşturulan türlerin yer aldığı kitaplar olmalıdır. Çocuk Edebiyatı teorisini konu edinen yayınlarda çocuk şiiri ve hikâyesi ilk sıralarda yer almaktadır. Çocuklara seslenebilecek diğer türler arasında roman, anı, gezi yazısı, fabl, drama ve piyesler de görülebilmektedir.

Bulgaristan'da yayımlanmış Türk çocuk edebiyatı eserleri hakkındaki araştırmalarımız neticesinde, çağdaş çocuk edebiyatı türlerinde verilmiş yayın sayısının halk edebiyatı türlerini içeren eserlere nazaran çok daha fazla olduğu görülmüştür. Oransal olarak bakıldığında Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında Sosyalist Dönem'de yayımlanmış birkaç masal kitabı dışında, çocuk edebiyatı eserlerinin tamamına yakını çağdaş edebiyat türleri olan çocuk şiiri, çocuk hikâyesi, çocuk piyesleri vb. gibi türlerden oluşmaktadır. Konuyla ilgili taramalarımız ve saha çalışmalarımız neticesinde edindiğimiz eserler üzerindeki incelemelerimiz sonucunda, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında görülen çağdaş çocuk edebiyat türleri arasında da en yaygın türün çocuk şiirleri olduğu tespit edilmiştir. Çocuk şiirlerini takip eden tür ise çocuk hikâyeleridir. Özellikle Demokratik Dönem'de çocuk şiiri dışındaki türler arasında çocuk hikâyelerinin yayımlandığı görülmüştür.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında çocuk şiiri ve hikâyesi dışındaki çağdaş türlerde verilen eser sınırlı sayıdadır. Diğer türlerde tespit edebildiğimiz eserler arasında birkaç çocuk piyesi kitabı ile bir çocuk şarkıları kitabı yer almaktadır. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında çocuklar için yazılmış ve yayımlanmış bir roman yoktur ancak büyük hikâye olarak bilinen iki eser mevcuttur. Bunlardan ilki İsmail Yakup tarafından yazılıp 1964'te yayımlanan "Gece İmtihanı", diğeri ise Nadiye Ahmet'in 1966'da yayımlanan "Güldali" adlı uzun hikâyesidir. Müstakil bir eser halinde yayımlanmamış olsa da, Bulgaristan'daki Türk çocukları için fabl, anı ve gezi yazısı türünde bazı edebî ürünler çocuk gazete ve dergilerinde yer almıştır, ancak süreli yayınlarda da çocuk edebiyatı dairesinde eser veren şair ve yazarların en fazla tercih ettiği türler şiir ve hikâye olmuştur.

Çalışmamızın bu bölümünde, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatındaki yaygınlık durumuna göre, çağdaş çocuk edebiyatı türleri iki başlık altında incelenmiştir. Bunlar sırasıyla, "Çocuk Şiiri" ve "Çocuk Hikâyeleri"dir.

III. 2. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiiri

Çalışmamızın bu bölümünde ilk olarak "çocuk şiiri" üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır. Çocuk şiiri üzerindeki değerlendirmelerden sonra Bulgaristan'da Türk çocuk şiiri türünün tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilecektir. Tarihsel gelişimi içinde Bulgaristan Türk çocuk şiirlerinin genel görüntüsü verildikten sonra örneklem eserlerden hareketle bu çocuk şiirlerinde görülen belli başlı temalar ve nazım şekilleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

III. 2. 1. 1. Çocuk Şiiri Tanımı ve Kapsamı

Çocuk şiiri Bulgaristan Türkleri ile Balkanlardaki diğer Türk toplulukları arasında en fazla tercih edilen edebî türdür. Çocuk şiirinin bu yaygınlığının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Şiirin Türk milleti nezdindeki sevilirliği, azınlık durumunda kalıp eğitim ortamının dışına itilen Türk eğitimcilerin çocuklara seslenmelerinde en kolay ve etkili tür olması, ana dil bilinci aktarımında oynadığı etkin rol bu nedenler arasında gösterilebilir. Bulgaristan Türklerinin çocuk şiirleri hakkındaki incelemelere geçmeden önce, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının en fazla tercih edilen türü olan çocuk şiirlerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Türkçe Sözlük'te şiir için; *"zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım."*[63] şeklinde bir tanım yapılmıştır.

63 *Türkçe Sözlük,* TDK Yayınları, Ankara, 2005, s.641

Çocuk şiirleri ise genel şiir kavramına göre oldukça yenidir ve seslendiği okuyucu kitlesinden dolayı farklılık arz etmektedir. Çocuk şiirlerinin doğuşunda şiirin tanımında bulunan unsurların "çocuğa göre" yeniden yorumlanması temel belirleyicidir. Çocuk ile şiir arasındaki ilişkiyi açıklayan Mary Ann Nelson bu hususta şunları belirtmektedir:

"*Küçük çocuklar şiire heyecanla tepkide bulunurlar çünkü şiirin ritmi, hayat ritimleri, kalp atışı, göz kırpması, yürüme, soluma gibidir. Şiirin sesleri çocukların dil üzerine keşiflerde bulunmalarına imkân sağlar. Küçük çocuklar kendi dillerinin kalıplarını öğrenirken dil kâşifleri olmak zorunda kalırlar ve şiirin ilginç müziği ve sözcüklerinden zevk duyarlar. Sıçrarken, kayarken ve oyun oynarken şarkı söylerler. Arkadaşlarına takılırken veya onlarla eğlenirken çocuklar kafiyelere başvururlar. Küçük çocuklar tekerlemeleri neşeyle dinlerler çok kez hoşlarına giden tekerlemeleri tekrar ederler.*"[64]

Çocuk şiiri kavramını oluşturan unsurlar, aynı zamanda çocuk şiirlerini yetişkinlere yönelik şiirlerden ayıran temel özellikler arasında yer almaktadır. Nitelikli çocuk şiirlerinin içeriğinde yer alan "sadelik" kuşkusuz çocuk şiirlerinin en önemli unsurlarından biridir, çünkü çocuğun dünyasına girmeyi hedefleyen bir şiirin dili öncelikle sade ve yalın olmalıdır. Bununla birlikte, sadelik tek başına bir ölçüt değildir. Her sade şiir çocuk şiiri olamayacağı gibi, şiirlerinin sade ve çocukların anlayacağı bir dilde olduğunu savunan bir şair de çocuk şairi olarak değerlendirilemez. Bu noktada devreye çocuk şiirlerinin diğer unsurlarından biri olan çocuk duyarlılığını kavramış bir duygu yoğunluğu girmektedir. Şiirdeki duygular çocuğun ruhunu okşadığı ve beslediği ölçüde önem kazanmaktadır. Herhangi bir duygu çocuk şiirinde ancak çocukça ifade edilebilirse çocuğun dünyasına girilebilir. Çocuk şiiri kavramını oluşturan unsurlardan bir diğeri de şiirdeki müzikalitedir. Şiirde başarıyla kurgulanmış uyaklar, asonans ve aliterasyonlar şiirin çocuğa ulaşmasında önemli rol oynayan çocuk şiiri unsurlarıdır.

"Nasıl bir çocuk edebiyatı?" sorusu gibi, "Nasıl bir çocuk şiiri?" sorusu da bu alanda sürekli tartışılan konulardan biridir. Nasıl bir çocuk şiiri sorusu üzerinde yoğunlaşanlar genellikle bu şiirin herhangi bir işlevini öne çıkartarak bu soruyu yanıtlamışlardır. Çocuk şiirinin çocuklar üzerindeki etkinliği bu şiirin pedagojik amaçlarla kullanımını da beraberinde getirmiştir. Örneğin anadili eğitiminde çocuk şiirleri anasınıfından itibaren kullanılmaktadır. Yine millî-manevî değerlerin benimsetilmesinde ve ahlaki değerlerin aktarımında çocuk şiirlerinden büyük oranda yararlanılmaktadır.

İdeal bir çocuk şiirinde olması gerekenler konusunda çocuk edebiyatçıları tarafından çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. İyi bir çocuk şiirinde olması gerektiği savunulan bu özelliklerden bazılarını şu şekilde maddeleyebiliriz:

"*a. Çocuk şiiri içten olmalıdır.*

b. Çocuk şiiri çocuğun hayal gücünü zenginleştirmelidir.

c. Çocuk şiirleri ahenkli ve hareketli olmalıdır.[65]

d. Kafiyeler belirgin olmalı ve birbirine yakın mısraların sonunda olmalıdır.

e. Bir düşünce açık olarak bir beyit veya dörtlük sınırları içinde anlatılmalıdır.

f. Tasvirler yalın ve kesin olmalıdır.

g. Benzetme, istiare ve mecaz gibi sanatlara ölçülü bir şekilde yer verilmelidir.

h. Hayal ve duygular çocukların yaşantılarıyla ilgili olmalı, bu unsurlarla olaylar arasında sıkı bir bağlantı kurulmalıdır.

ı. Mısralar kısa, cümle düzeni doğal ve seçilen sözcükler sade olmalıdır.

i. Konu -yaşama sevinci, aile sevgisi, doğa, yurt ve ulus sevgisi, güzellik duygusu- gibi olumlu duygu ve davranışları kazandırıcı, geliştirici ve pekiştirici bir nitelik taşımalıdır." [66]

64 Mary Ann Nelson, A Comperative Antology of Children Literatura, s.930 (A. Ferhan OĞUZKAN, age., s.256'dan naklen)

65 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; age., ss.200-201

66 A. Ferhan OĞUZKAN, age., s.266

Bize göre çocuk şiiri, çocuk için şiir yazma düşüncesinin gelişimiyle ortaya çıkan yeni bir türdür ve modern çocuk edebiyatı kuramları içinde incelenmeli ve değerlendirilmelidir. Çocukların yazdığı ya da çocuklar için yetişkinlerce yazılan her şiir çocuk şiiri kabul edilemez. Çocuk veya yetişkinler tarafından, çocukların beğeneceği nazım şekillerinde yazılan, çocuk gerçekliğini kavramış ve çocuğun hayal dünyasına girmeyi başarabilmiş, müzikalitesi yüksek şiirler çocuk şiiri olarak kabul edilebilir.

III. 2. 1. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiirinin Tarihî Gelişimi

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk yazılı ürünleri çocuklar için yazılan şiirler olmuştur. İlk dönem çocuk şiirlerine 1908-1944 arası dönemde çeşitli süreli yayınlarda ve Türkçe ders kitaplarında rastlanmaktadır. Bu dönemde Bulgaristan Türk çocukları için hazırlanan kitaplarda daha çok Türkiye'den şairlerin çocuk şiirlerine yer verilmiştir. Genellikle İstanbul'dan temin edilen bu ders kitaplarında Tevfik Fikret, İbrahim Alaaddin Gövsa, Ali Ulvi Elöve vb. gibi şairlerin çocuk şiirleri yer almıştır.[67] Zamanla Bulgaristan'da Türkçe basım yapan matbaaların açılmasıyla Bulgaristan Türk okulları için özel ders kitapları hazırlanmaya başlamış ve bu yayınlarda Bulgaristan kökenli Türk eğitimcilerin çocuklar için kaleme aldıkları çocuk şiirleri görülmeye başlamıştır.

1908-1944 yılları arasında eğitim faaliyetleri içinde yer alan Süleyman Sırrı, Mehmet Masum, Hafız İslam Erdi, Hafız Abdullah Meçik, Mehmet Behçet Perim, Ali Şükrü vb. gibi kişiler çocuklar için hazırladıkları eserlerde Bulgaristan Türkü şairlerin çocuklara seslenen şiirlerine yer vermişlerdir.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk dönemini oluşturan 1908-1944 arasındaki yıllar aynı zamanda Türk çocuk şiirinin gelişiminde de ilk dönemi oluşturmaktadır. Dolayısıyla o dönemde yazılan ilk çocuk şiiri örneklerinin birçoğunda dönemin sosyal ve kültürel şartlarının etkileri görülebilmektedir. Bu etkiler çocuklar için yazılan şiirlerin temalarında ve bu şiirlerde kullanılan dil ve anlatımda açıkça görülmektedir.

Bulgaristan Türk çocuk şiirinin ilk evresinde verilen ürünlerde azınlık durumuna yeni düşmüş bir Türk topluluğunun millî ve dinî değerlere ağırlık verdiği görülmektedir. Bu nedenle çocuklar için şiir yazan kişiler dizelerinde dinî ve millî motiflere bir görev bilinci ile yer vermişlerdir. Bu isimler arasında Mehmet Fikri, Hafız İslam Erdi, Mustafa Oğuz Peltek vb. gibi şahıslar önde gelen isimlerdir. Bulgaristan Türk çocuk şiirinin ilk dönem örneklerinden birinin şairi olan Mehmet Fikri; dinîn önemini çocuklara şu dizeleri ile dile getirmektedir:

"Bir çocuğum mini mini,
Dinim ak pak İslam dinî,
Bir Allah'ım var, imanım
Çok sağlam bir Müslümanım.
...
Yaradan'ın peygamberi
Doğru yolun son rehberi
Muhammedi severim pek,
Kalsam bir gün dünyada tek
Bırakmam ben bu hak dinî
Ya Rabbim sen beni koru."[68]

Bu dönemde İslam dinînin önemini Türk çocukları için anlatan bir diğer şiir Hafız İslam Erdi'ye aittir. Erdi ise İslam'ı çocuklara şu dizeleriyle anlatır:

---

67 Söz konusu kitaplar hakkında ayrıntılı bilgi çalışmamızın "G.2.1.Eğitim" maddesinde verilmiştir.

68 Vedat S. AHMET, *Mehmet Fikri, Şiir ve Hikâyeler,* (Neşreden:Halil Uzunoğlu), Yyy., Bursa, 2002, s.44

"*Ey çocuklar! İslam dinî*
Pek mübarek, pek güzeldir.
İyi, fena... Her birini
İşte bize o öğretir."[69]

Bulgaristan Türk çocuk şiirinin ilk döneminde egemen olan millî ve dinî havayı yansıtan şiirlere dönemin diğer temsilcilerinde de rastlamak mümkündür. Mustafa Oğuz Peltek'in "Turan" gazetesinde yayımlanan "Bize İzgi Diyor Ki" adlı şiiri millî içerikli çocuk şiirlerine bir örnektir:

"*Yıllardır şu çorak yurt,*
Gür sesini bekledi.
Yıllardır Yüce Bozkurt
Uyan artık sen, dedi."[70]

Bulgaristan'da Türk çocuk şiirinin ilk örneklerinin verildiği 1909-1944 yılları arasındaki eserler, gazete ve dergi sayfalarında ya da Türkçe ders kitaplarında yer almış; birçoğu kitaplaştırılamamıştır. Bulgaristan'da özellikle 1930 sonrası gelişen baskıcı yönetim anlayışı, Türkçe eser yayımlanmasını güçleştirmiş, 1944'e doğru Türk çocuk şiirleri de dahil olmak üzere, ülkedeki Türk çocuk edebiyatı faaliyetleri durgunluk dönemine girmiştir.

Bulgaristan Türk çocuk şiirinin ilk yıllarında çocuk şiirlerindeki dil büyük ölçüde İstanbul Türkçesindedir. Dinî-ahlaki ve millî konular bu dönemde yoğunluktadır. Çocuklar için verilen eserlerde Türkiyeli şairlerin çocuk şiirlerine de rastlanmaktadır.

Bulgaristan'da 1944'te gerçekleşen sosyalist devrim sonrası, ülkedeki Türk çocuk edebiyatı da yeni bir anlayışla şekillenmeye başlamıştır. Toplumsal hayatın her alanında hissedilen yeni rejim, Türk çocuk şiirlerine de tesir etmiştir. Özellikle 1944'ten 1950'lerin ortalarına kadar ülkedeki sosyalist Türkçe eğitim sisteminde yetişen kuşak 1960'lı ve 1970'li yıllarda gelişen Türk çocuk edebiyatının kurucuları ve temsilcileri olmuşlardır. Sosyalist anlayışla yetişen bu çocukların sıklıkla kullandıkları tür ise, çocuk şiiri olmuştur. Sosyalist Dönem'de yayımlanan ilk Türk çocuk edebiyatı eseri, 1955'te yayımlanan çocuk şiirleri antolojisidir. Hazırlayanlar arasında Mehmet Çavuş ve Niyazi Hüseyin'in yer aldığı antoloji çalışmasında, daha sonraki yıllarda gelişecek olan Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının sosyalist ve demokratik dönemlerindeki birçok temsilcisinin sosyalist temalar içeren ilk şiir denemeleri yer almıştır. Sosyalist çocuk şiirinin de çıkış eseri olan bu antolojide yer alan şairler arasında Niyazi Hüseyinof, Mehmet Çavuşef, Mehmet Davudof, Şaban Mahmudof, Selim Bilalof, Dinçer Halicof vb. gibi şahısların çocuk şiirleri yer almaktadır. Bu dönemde görülen ve büyük çoğunluğu dekleratif ve ideolojik çizgideki çocuk şiirlerinde sosyalist değerler yüceltilmektedir:

"**Sevgili Partiyamız**

Ben sadakat andı içtim,
Dimitrofçu Piyonerim
Aşkı ile yanar içim,
Partiyamı çok severim."[71] *(Fahri Erdinç)*
....

"**V. İ. Lenin**

Portreden derin derin
Bize bakan gözlerin,

69 Hafız İslam ERDİ, *His Bahçesi,* Yyy., Sofya, 1930, s.4
70 *Turan Gazetesi,* Kırcaali, 12.6.1932, s.2
71 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF, *Çocuklara Şiirler (Antoloji),* Narodna Prosveta, Sofya, 1955, s.37

İçinde okunuyor,
Ölmezliği rehberin."[72] *(Rasim Bilazerof)*
...

"**Oktobr Zafer**

Zalim kapitalizm halkı ezerken
İstismarı yıkıp attı Oktobr.
Proleter bayrağı gökte yüzerken,
Tarihte dönem yarattı Oktobr."[73] *(Durhan Hasanof)*
...

"**Piyoner Oldum**

Derslerime çalışırım,
Çelik irade var bende.
Kolektife alışırım,
Piyonerim artık ben de!"[74] *(Mehmet Hüseyinof)*

Bulgaristan Türkleri çocuk şiiri 1944 sonrası dönemde ülkede görülen rejimin Türklere yönelik tutumunun olumsuz yönde değişmeye başladığı 1970'li yıllara kadar sosyalist bir çizgide gelişme göstermiştir. Sayısal bakımdan bu dönemde çocuk şiirlerinde ciddi bir artış yaşanmış olmasına karşın, bu şiirlerin birçoğu ideolojik kuruluk içinde kalmıştır. Bu dönemdeki sosyalist Türk çocuk şiirlerinde yer alan "çocuk" figürü, rejimin sadık birer "piyoner"i olarak görülmüştür. Çocuk şiirleri önemli oranda sosyalist devrimi ve devrim sonrası değişen yaşam koşullarını çocuklara sevdirmeye yöneliktir.

Çocuk şiirlerinin büyük ölçüde ideoloji yüklü olduğu Sosyalist Dönem'de birkaç nitelikli çocuk şairi de yetişmiştir. Bu isimler arasında Nevzat Mehmet en başarılı isimdir. Şairin Bulgaristan'da yayımlanan üç çocuk şiiri kitabı da Sosyalist Dönem'de yayımlanmış, ancak şiirlerinde ideolojik unsurlara ağırlık verilmemiştir.

Bulgaristan'da 1970'li yılların sonlarına kadar gelişen ve özellikle 1950 ve 1960'lı yıllarda en zengin dönemini yaşayan Türk çocuk şiirleri 1970'lerden itibaren ülkedeki rejimin Türklere yönelik uyguladığı baskıcı politikanın artışı ile beraber durgunluk dönemine girmiştir.

Bulgaristan'da 1989 sonrası gelişen Demokratik Dönem Bulgaristan Türk çocuk şirini de derinden etkilemiştir. Bu dönemde Türk çocuk şiirinin önemli temsilcilerinin bir kısmı Türkiye'ye göç etmiştir. Ülkede 1970'lerden itibaren Türkçe eğitimin kısıtlanması sonucu okuyucu kitlesinin kaybedilmiş olması ve yeni çocuk şairlerinin yetişememiş olması bu dönemde çocuk şiirinin durgunluk yaşamasına neden olmuştur.

1990 sonrası gelişen çocuk şiirlerinin şair kadrosu büyük ölçüde önceki dönemin devamı niteliğinde olmuştur. Ancak demokratikleşmenin getirdiği rahatlıkla çocuk şiirinde konu alanı genişlemiş, eski şairler yeni kavramları sıklıkla dile getirmişlerdir. İdeolojik çizgiden yine uzaklaşılamamış, bu kez temsilcilerin önemli bir bölümü çocuk şiirlerinde millî konulara temas etmişler ve ana dil konuları üzerinde durmuşlardır.

Demokratik Dönem'de Bulgaristan Türk çocuk şiiri Türkiye'ye göç eden temsilcileri ile Türkiye'de de gelişme göstermiştir. Türkiye'de gelişen bu çocuk şiirlerinde geleneksel çocuk şiiri temaları yanında "göçmenlik, anavatan sevgisi, Bulgar mezalimi ve Türklere yönelik asimilasyon" vb. gibi yeni temalar işlenmeye başlamıştır.

72 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF, age., s s.41
73 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF, age., s s.54
74 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.7

Çocuk şiiri Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının her döneminde yaygınlığını korumuştur. Çocuk Edebiyatı sahasında yayımlanmış kitapların tamamına yakını çocuk şiiri türünde olmuştur. Sosyalist ve Demokratik Dönem'de Bulgaristan'da yayımlanmış Türk çocuk şiiri kitapları ve künyeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Şair Soyadı ve Adı	**Eser Adı ve İçeriği**	**Basım Yeri, Yayınevi, Yılı**
Akın, Mümin Yusuf	"Mavi Boncuk"	Kırcaali: Ayaz Salih Matbaası, 2000, 56 s.
Bayram, Ali	"Konca Gülüm"	Sofya:..İlinda–Evtimov Basımevi, 1995, 80 s.
Çavuş, Mehmet	"Yol Verin"	Sofya: Narodna Prosveta, 1969, 74 s.
Çavuş, Mehmet; Bahtiyar, Niyazi Hüseyin	"Çocuklara Şiirler" (Antoloji)	Sofya: Narodna Prosveta, 1955, 104 s.
Çete, Mustafa	"Mavi Çiçekler"	Razgrat: Aydın-2 Şirketi, 2001, 32 s.
Fuat, Nevzat Mehmet	"Ayı Dayı" "Üç Beygir" "Deniz"	Sofya: Narodna Prosveta, 1959, 32 s. Sofya: Narodna Prosveta, 1967, 67 s. Sofya: Narodna Prosveta, 1966, 48 s.
Raşit, İshak	"Dostlar ve Düşmanlar"	Sofya: Narodna Prosveta, 1967, 80 s.
Sait, Aliş	"Kırık Fidanın Sesi" "Gülen Güneş" "Direnin Çocuklar"	Kırcali: Rodopi- Eood Yayınevi, 1996, 40 s. Kırcali: Rodopi- Eood Yayınevi, 1996, 29 s. Kırcaali:(Yayınevi Belirtilmemiş) 2004, 48 s.
Sali, Nefize Habip	"Şifa Çiçeği"	Kırcali: Rodopi- Eood Yayınevi, 1997, 60 s.
Şerefli, Ahmet Şerif	"Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri" "Vatan Sevgisi" (Antoloji)	Sofya: Narodna Prosveta, 1965, 110 s. Sofya: Narodna Prosveta, 1966, 164 s.
Tımışef, Ahmet	"Çocuk Şiir ve Hikâyeleri" (Antoloji)	Sofya: Narodna Prosveta, 1960, 112 s.

Tablo 15: Bulgaristan'da Sosyalist ve Demokratik Dönemde Yayımlanmış Türkçe Çocuk Şiiri Kitapları

Bu noktada, Bulgaristan Türk çocuk şiirlerinin beslendiği kaynaklar hakkında değerlendirme yapmak uygun olacaktır. Bulgaristan Türkleri çocuk şiirleri 1908'den günümüze uzanan sürede dil ve üslup bakımından çeşitli kaynaklardan beslenme imkanı bulmuştur. Bulgaristan Türk çocuk şiirinin 1909-1944 arası ilk döneminde beslendiği başlıca kaynaklar arasında Türkiye'de gelişen çocuk şiiri olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu etkileşim ağırlıklı olarak Türkiyeli şairlerin Bulgaristan Türk çocuklarının ders kitaplarında yer alan şiirleri ile gerçekleşmiştir. Bulgaristan Türkleri edebiyatı araştırmacılarından İsmail A. Çavuş, Bulgaristan Türk çocuk şiirlerinin ikinci bir kaynak olarak Bulgar şiirinden beslendiğini belirterek bu çocuk şiirlerini iki anadan emen masal kahramanına benzetmektedir. Bulgaristan Türk çocuk şiirlerinde Bulgar şiirinden etkilenme konusunda Çavuş şunları belirtmektedir:

"İki anadan emen masal kahramanı dememden maksat, edebiyatımızın bu dalında çalışan kalemdaşlarımın bir yandan Türk çocuk şiirlerinden öğrenir esinlenirken, diğer yandan da çok iyi geleneğe sahip olduğunu söyleyebileceğim Bulgar çocuk şiiri ustalarından öğrendiklerini belirtmek istememdir. Bu etkilenme elbette ki kaçınılmazdır, faydalıdır."[75]

Bu iki kaynağa ek olarak Bulgaristan Türk çocuk şiirlerinin beslendiği kaynaklar arasına Sosyalist Dönem'de Rus edebiyatının da girdiği görülmektedir. Bu dönemde yayımlanmış olan "Eylülcü Çocuk" ve "Piyoner" gibi, süreli Türk çocuk yayınlarında ve Türk çocukları için hazırlanan ders kitaplarında Bulgar edebiyatçılar yanında Rus edebiyatının önde gelen isimlerinin eserlerine de bol miktarda yer verilmiş olması Türk çocuk edebiyatı yaratcıları ve okuyucularının Rus edebiyatını tanı-

75 İsmail A. ÇAVUŞ, *Altın Petek-Bulgaristan Türk Çocuk Şiiri- Antolojii,* Radar Print, Sofya, 2001, s.4

masına imkan sağlamıştır. Aynı zamanda Bulgar eğitim sisteminde Rus dili ve edebiyatı tesiri Sosyalist Dönem'de artış göstermiş, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının bazı temsilcileri eğitimlerini Rusya'da sürdürmüşlerdir. Bütün bu durumlar Rus Edebiyatının ve edebiyatçılarının da bu şiirlerde etkili olması sonucunu doğurmuştur.

III. 2. 1. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiirlerinde Temalar

Çocuk şiirlerinin merkezinde yer alan duygu ve düşünceler genel olarak tema ismiyle adlandırılmaktadır. Temalar sıklıkla konu ya da anadüşünce ile karıştırılır. Temalar tamamen soyut kavramlardır ve duyguya yöneliktir ancak şiirde ele alınan konu ise somuttur ve bir açıdan şiirdeki temanın somutlaştırılmasıdır.

Balkan Türkleri edebiyatlarının genelinde olduğu gibi Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında da çocuk şiirlerinin önemi büyüktür. Bulgaristan Türkleri arasında çocuk edebiyatı kapsamında eser veren sanatçıların hemen hepsinin çocuğa yönelik şiirler yazdığı görülmektedir. Bulgaristan Türk edebiyatı temsilcilerinin çocuk şiirlerine olan bu yöneliminde çocuk şiiri türünün tematik zenginliği önemli etkenlerden biridir. Bulgaristan Türkleri çocuk şiirlerinde estetik kaygı, yerini büyük oranda tematik duruşa bırakmıştır. Bir başka deyişle, söz konusu şiirlerde temayı verme kaygısı çocuk şiirlerindeki estetiği ikinci planda bırakacak derecede öne çıkmıştır.

Bulgaristan Türklerinin çocuk şiirlerinde, şairlerin bilinçaltına güçlü bir şekilde yerleşen "millî varlığı devam ettirme" kaygısıyla birlikte gelen "öğreticilik" işlevi dikkati çeker. Bu kapsamda; birçoğu öğretmen olan çocuk şairlerinin aile, ana dili (Türkçe), doğa ve mevsimler, hayvanlar, meslekler, asimilasyon tehlikesi, dinî inançlar ve konjonktürel olarak da siyasi yönetim sistemi (sosyalizm) ile ilgili şiirler yazdığı görülmektedir. Şiirlerde sıklıkla yer aldığını tespit ettiğimiz temaların altında işledikleri konular ile, çocuk şiirlerindeki söz konusu temalara farklı açılardan yaklaşmışlardır.

Bulgaristan Türkleri çocuk şiirlerinde sıklıkla görülen temaların ve bu temalara bağlı olarak işlenen konuların, şiirlerde nasıl ele alındığına geçmeden önce, tespitlerimiz ışığında Bulgaristan Türkleri çocuk şiirinde karşılaştığımız en yaygın temaları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Aile Sevgisi
2. Din Sevgisi
3. Doğa Sevgisi
- 3.1. Bitkiler
- 3.2. Hayvanlar
- 3.3. Mevsimler
- 3.4. Doğa Unsurları

4. Eğitim-Öğretim Sevgisi
- 4.1. Okul ve Öğretmen
- 4.2. Meslekler

5. Millet Sevgisi
- 5.1. Anadil
- 5.2. Asimilasyon
- 5.3. Göç ve Göçmenlik

6. Sosyalizm
7. Vatan/Yurt Sevgisi

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı kapsamında yazılan şiirler içerisinde "aile sevgisi" önemli bir yere sahiptir. Bu şiirlerin genelinde de anne-baba sevgisi, ailenin önemi ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin ön plana çıktığı görülür. Yüzyıllar boyunca süren Osmanlı Devleti Dönemi'nin arkasından baskı, göç ve asimilasyon tehlikesi gibi büyük olaylar yaşamış bir topluluk olan Bulgaristan Türklerinin söz konusu olaylar sonucunda aile kurumuna ciddi önem verdiklerini ve bu konudaki hassasiyeti çocuk şiirlerine de yanısıttıkları görülmektedir.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında, "aile sevgisi" temalı şiirlerin olduğu gibi "millet sevgisi" temalı şiirlerin de önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Aslında şairleri bu temalar üzerinde durmaya yönlendiren sebeplerin, her ikisinde de aynı olduğu söylenebilir. Geçmişinde köklü bir siyasi ve toplumsal değişim yaşayan, yıllarca isim değiştirmek dahil birçok kimlik baskısına, zorunlu göç ettirme ve asimilasyon uygulamalarına maruz kalan Bulgaristan Türk çocuk şairleri için asimilasyon, göç ve ana dili konularını işlemek varlık sebebidir. Bu nedenledir ki bu konuda yazılan şiirlerde, öğreticiliğin çoğu zaman edebî kaygıların önüne geçtiği görülmektedir.

"Aile sevgisi" ve "millet sevgisi" temalı şiirlerde de gördüğümüz "koruyucu, uyarıcı ve öğretici" tavrı, "asimilasyon" konusunda uyarılarda bulunan çocuk şiirlerinde de görmek mümkündür. Bu şiirlerde çocukların; millî benliklerini korumaya davet edildiği, bu konudaki muhtemel tehlikelere karşı uyarıldığı görülür. Çocuk bu konularda uyarılırken aynı zamanda da cesaretlendirilir; kendisiyle, millî varlığıyla gurur duyması sağlanmaya çalışılır.

Bulgaristan Türk çocuk şairleri, ana dili, asimilasyon ve aile gibi konuları işleyen şiirlerde çocuğun millî varlığını ve kimliğini ön plana çıkartan bir içeriğe yönelmişlerdir. Bunların içerisinde, çocuğun "ilk çevresi" diyebileceğimiz ailenin önemi büyüktür. Şair, aile ile başlattığı çocuğun çevresine yönelme eğilimini genişletir ve tabiata uzanır. İnsanın mutluluğunun önemli bir şartı da kendisini çepeçevre saran tabiatla sağlıklı ilişkiler kurmasıdır. Şair, hitap ettiği kesim olan çocuklara bu bilinci verme gayretindedir. Çevredeki çiçeklere, ağaçlara, kuşlara, bulutlara, hayvanlara dikkat çeker. Çocuğun belki de bir bakışta göremeyeceği ayrıntıları, şiirin ses ve kafiye gibi etkileyici imkanlarını kullanarak ona gösterir. Bu yolla çocuğa çevresindeki varlıklara nasıl bakması gerektiği bir yöntem olarak öğretilmektedir. Çocuk şiirlerinden bu yöntemi öğrenen çocuk, bundan sonraki hayatında da tabiata daha dikkatli bakacak onunla daha yakından ilişki kuracaktır. Bu durum çocuğun "çevresiyle barışık" bir hayat sürmesinin önkoşuludur.

Bulgaristan Türkleri çocuk şiirlerinde bitkiler ve hayvanlar ile ilişkili olarak ele alınan "doğa sevgisi" temasının sıklıkla tercih edilmesi, Bulgaristan Türklerinin sosyo-kültürel yaşamı ile de doğrudan ilişkilidir. Bulgaristan Türkleri genellikle dağlık ve kırsal bölgelerde yaşamakta ve geçimlerini büyük oranda tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadırlar. Bulgaristan Türklerinin çocuk şiirlerinde görülen doğa sevgisi temasının yaygınlığında, günlük yaşamlarında sürekli tabiatla iç içe olan şairlerin ve çocukların bu yaşam tarzının önemli etkisi vardır.

Genel çocuk edebiyatında karşılaştığımız çocuk şiiri türünde olduğu gibi Bulgaristan Türklerinin çocuk şiirlerinde de hayvanlar, doğa sevgisi temasının en etkileyici tarzda ele alındığı konular arasındadır. Çocuk şiirinde hayvanların yoğun olarak işlenmesinde hayvanların çocuk dünyasında önemli yer ediyor olmaları önemli etkendir. Çocukların büyük çoğunluğu hayvanlara karşı içlerinde sevgi beslerler. Bu sevgiyi dile getiren ve hayvanlardan bahseden çocuk şiirleri bu özelliği ile çocukları etkilemektedir.

Bulgaristan Türkleri çocuk şiirlerinde sıklıkla karşılaşılan temalardan biri de vatan, anavatan, yurt, köy, memleket, Türkiye veya Bulgaristan konularında karşımıza çıkan ve içinde yaşanılan ya da özlemi çekilen bir yere hasredilen vatan sevgisi temalı çocuk şiirleridir.

Bulgaristan Türk çocuk şairleri, çocuğu yaşadığı ortama karşı bilinçlendirme amacına, memleket bilincini işleyen şiirlerle devam eder. "Memleket neden kutsaldır?", "Vatan neden çok sevilme-

lidir?" gibi sorulara cevap arayan çocuk şairleri, vatan kavramına çeşitli yönlerden yaklaşır. Vatan; toprağında doğulan, suyu içilen, bağrında nefes alınan, bayramlarıyla coşulan, ayrı kalınca özlenen, varlığıyla gurur duyulan bir mekandır. Çocuk edebiyatçısına göre vatansız insan bir hiçtir. Tıpkı ana dili ve asimilasyon konulu şiirlerde olduğu gibi, "vatan sevgisi" temasını ele alan şiirlerde de şairler didaktik bir tutuma ağırlık vermişlerdir. Bulgaristan Türk çocuk şairleri için Bulgaristan'ın her köşesi ayrı bir sevgi kaynağıdır. Bu sevgi yeni oluşmuş bir sevgi değildir, yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Yurt, memleket, vatan vb. gibi konu adlandırmalarında bulunabileceğimiz bu temaya ait şiirlerde şairler kendilerini Bulgaristan'ın asli unsurlarından biri olarak görmektedirler.

Bulgaristan Türkleri 1909-1944 yılları arasını kapsayan ilk dönemden bugüne kadar geçen sürede kendilerini Bulgaristan'ın bir parçası olarak görmüşlerdir. Bulgaristan'ın ve daha genelinde Balkanların asli etnik unsurlarından biri olan Türklerin "vatan" kavramı içerisinde Bulgaristan'ı da görmeleri bu durumdan kaynaklanmaktadır. Bu vatan kavramının yanısıra özellikle 1989 göçü sonrasında gelişen "anavatan" kavramı da çocuk şiirleri arasında yer etmiştir. Vatan ve anavatan şiirleri dışında doğrudan Bulgaristan ve Türkiye temalı şiirlerde de bu ülkelere duyulan sevgi dile getirilmiştir.

Bulgaristan Türk çocuk şairlerinin; özellikle millet ve vatan sevgisi gibi temalarda ön plana çıkardığı öğreticilik misyonunu, günlük yaşamla ilgili birçok konuya yaydığı görülmektedir. Genel olarak "eğitim-öğretim sevgisi" olarak adlandırabileceğimiz temanın alt konuları arasında; okul ve öğretmene duyulan sevgi dile getirildiği gibi; çevreye karşı nasıl koruyucu bir tavır takınılması gerektiği, sokakta insanların rahatsız edilmemesi için alçak sesle konuşulmasının önemi, sağa sola yazı yazmamak, hiçbir canlıyı ve bitkiyi incitmemek, sigara içmenin yanlışlığı gibi günlük hayatla ilgili birçok konunun didaktik bir tavırla ele alındığı görülmektedir.

Eğitim konulu şiirler; daha önce de değinilen Türkçe, göç, asimilasyon, meslekler gibi konulardan bağımsız değildir. Bu temaların tamamında ifade ettiğimiz Türk varlığının devamını sağlama amacı, eğitim konulu şiirlerin de merkezindedir. Şairlerin birçoğunun öğretmen kökenli olmasının da bu konuda yazılan şiirlerin sayısını artırdığı görülmektedir.

Bulgaristan Türk çocuk şairleri için "eğitim" konusu, bir azınlık edebiyatı olarak bu topraklarda varlığını sürdüren edebî üreticiliğin temelini oluşturmaktadır. Şiirlerin tamamında görülen didaktik tutumun "eğitim" konulu şiirlerde daha da arttığı görülmektedir. Bu şiirlerde kimi zaman eğitimin önemi değişik örneklerle vurgulanırken kimi zaman da öğretmen sevgisi, okul sevgisi, kitap sevgisi gibi konular ele alınmıştır.

Bütün azınlık edebiyatlarında olduğu gibi, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatçıları için de "vatan" kavramına bağlı olarak "göç" konusu önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle de "Balkanlar" bu konuda dünya üzerinde önemli yerlerden biridir. Bölgede yüzyıllar süren Türk egemenliğinin ardından gelen savaşlar, bu savaşların doğal sonucu olarak "vatan"ın kaybıyla Balkanlar'da son derece trajik bir durum meydana gelmiştir. Bu olumsuz durumlardan en çok etkilenen de şüphesiz yurtlarından göç etmek zorunda kalanlar olmuştur. Yüzyıllarca vatan tutulan topraklardan göçe zorlanan genel olarak Balkan Türkleri özel olarak da Bulgaristan Türkleri çok yakın tarihlere kadar bu acıları yaşamıştır.

Çocuk şairlerinden bir kısmının, göçü doğrudan yaşayan insanlar olarak anılara dayalı şiirler yazdığı görülmektedir. Burada amacın çocuklara bu acı günleri unutturmamak olduğu açıktır. Çocukların aynı durumlara düşmemeleri için bilinçli olmaları gerekmektedir. Bu açıdan "göç" konulu şiirlerin uyarıcı bir görevi olduğu da görülür.

Yüzyıllar boyunca dinî hassasiyetlerin ön planda olduğu bir ortamdan, birçok olumsuz olay sonucu büyük değişimler yaşayarak bugünlere gelen Bulgaristan Türk'ü için din konusu millî kimlik mücadelesinin bir parçasıdır. Ancak Bulgaristan Türk çocuk şairlerinin bu konuyu her zaman rahat bir şekilde ele alma imkanı olmamıştır. Özellikle de Bulgaristan'ın sosyalist bir rejim tarafından yönetildiği yıllarda çocuk şairlerinin bu konulara yer veren şiiri yok denecek kadar azdır. Sosyalist Dönem

çocuk şiirlerinde görülen bu tutum ülkede Demokratik Dönem'de gelişen Türk çocuk şiirlerinde de kendisini göstermiş, bu dönemde de din temalı şiirlere rastlanamamıştır. Çalışmamızda tespit edilen din temalı şiirlerin önemli bir bölümü din kavramının millî varlığın bir gereği olarak görülüp sıklıkla işlendiği 1908-1944 yılları arası dönemde tespit edilmiştir.

Bulgaristan 1944-1989 yılları arasında siyasal olarak sosyalist bir rejim tarafından yönetilmiştir. Bu dönem kuşkusuz Bulgaristan Türklerinin bu ülkede öz benliklerini koruyarak var olabilmeleri için birçok sıkıntıyla karşılaştıkları bir dönemdir. Eğitim sisteminin çok sıkı bir denetimden geçtiği bu dönemde, çocuk şiirlerinin bir ideolojik araç olarak da önemi artmıştır.

Özellikle bu dönemde yazılan birçok çocuk şiirinde "Partiyamız, Dimitrofçu, Piyoner Çocuk, BKP, 1 Mayıs, Komünizm, Sosyalizm" vb. gibi dönemin siyasal rejimini çağrıştıran ifadelerin sıkça geçtiği görülmektedir. Birçoğu "sosyalist" temalı bu şiirlerde çocuklara sosyalist içerikli konularla övünmeleri gerektiği öğütlenir. Dönemsel olarak yazılan bu şiirlerin Bulgaristan Türk çocuk şairleri tarafından tamamen özgür irade ile yazıldığını söylemek de güçtür.

III. 2. 1. 3. Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiirlerinde Nazım Şekilleri

Bulgaristan Türkleri çocuk şiirlerinde sıklıkla ikilik ve dörtlüklerden kurulu kısa ve ölçülü şekiller tercih edilmiştir. Çocuk şiirleri arasında özellikle dörtlük, ikilik, üçlük gibi kısa şekillerin tercih edilmesinin pedagojik açıdan olumlu yönleri vardır. Çocuklardaki dikkatin uzun süren dizelerde dağılacak olması, çocuğun şiirden kopmasına neden olacaktır. İkilik, üçlük ve dörtlüklerden oluşan kafiyeli kısa şiirler, çocukların şiiri sıkılmadan takip etmesini kolaylaştırmaktadır. Serbest şekilde çocuk şiirleri bulunmakla birlikte bu tarz şiirlerde de anlatım kısa tutulmalı ve kafiye yardımı ile müzikalite sağlanmalıdır.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının en yaygın türü olan çocuk şiirlerinde ağırlıklı olarak dörtlükler kullanılmıştır ancak farklı şekillerde çocuk şiiri örneklerine rastlamak mümkündür. Bulgaristan Türk çocuk şiirlerinde tercih edilen farklı yapı ve şekillerdeki çocuk şiiri örnekleri şöyledir:

III. 2. 1. 3. 1. İkiliklerden Kurulu Şiirler

Panda

Panda yaşar ormanda.
Maskot oldu son anda.

Pek tatlıdır, pek sıcak.
Pamuk gibi yumuşak.

Terbiyeli, kültürlü;
Ayı'nın kibar türü.

Ne cici şey şu Panda!
Bir numara, cihanda!

Tükenmesin hiç soyu!
Üresin ömür boyu.[76]

Kitap

Ölümsüz bir öğretmen
Çok severim onu ben.

Söz bulunmaz tadına
Kitap derler adına.

Dimitrofçu bir erim
Kitabı çok severim.

İnsanlara bir güneş
Yol gösteren gönüldeş.

Duyan kulak gören göz
Öğüt veren doğru söz

Kitap sönmez bir ışın
Kalesidir barışın![77]

76 Nevzat MEHMEDOF, *Ayı Dayı,* Narodna Prosveta, Sofya, 1959, s.30
77 Ahmet ŞERİFOF, *Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri,* Narodna Prosveta, Sofya, 1964, s.99

Bahar Sevinci

Bahar geldi, güzel bahar
Yurdumuzda neşe kaynar.

Suyu berrak adsız dere
Servet taşır vadilere.

Sevimlidir yeşil bahar
Her gün başka sevinç saklar

Her tarafta şarla sesi
Bir güzellik efsanesi.

Kuşlar öter, kuzu meler
Traktör sesi göğü deler.

Dört yanda barış, emek
Bahar yurdun süsü demek.[79]

Kuşlar ve Çocuk

Kuşlara şaşıyorum,
Peşinden koşuyorum.

Anlamazlarsa dilimden
Kurtulamayacaklar elimden.

Yuvalarına bir gitsem,
Türkçemi bir öğretsem!

Konuşurduk tatlı tatlı,
Olmazdı bizden mutlu![78]

III. 2. 1. 3. 2. Üçlüklerden Kurulu Şiirler

Kırık Fidanın Sesi

Ben de senin gibi körpe,
Senin gibi gülüyordum,
Büyüyordum sere serpe.

Küçük çocuk, yüreciğin
Söyle, hiç mi sızlamadı,
Titremedi yahut elin?

Sen rahat ol, bense bittim,
Gözyaşımı döke döke
Bu dünyadan göçüp gittim.

Oysa ben de bu yokuşta
Olacaktım koca ağaç,
Duracaktım, karda-kışta.

Kollarımı yayacaktım,
Geceleri gökyüzünde
Yıldızlan sayacaktım.

Güzel kuşlar konacaktı,
Güneş güneş kızgın güneş
Başucumda yanacaktı.

Köprü

Sahildeki şu köprü
Uzamıyor bir türlü,
Uzayacak da değil...

Dinleseydi de beni,
Bal kabağı kökeni
Gibi şöyle çeyrek mil

Uzasaydı yaz günü,
Alamazdı önünü
Karşıdaki dik sahil.

Şimdi ben de, dostum da,
Köken köprü üstünde
Sürerdik otomobil.[80]

Acemi Terzi

Entari dar, don dar.
Bu işte bir oyun var.
Palto dar, pantolon dar.
Ne yırtıldı,
Ne de dirçildiler.
Sadece küçüldüler.

78 Aliş SAİT, *Gülen Güneş (Çocuk Şiirleri),* Rodopi Eood Yayınevi, Kırcaali, 1996, s.9
79 Mehmet ÇAVUŞEF, *Yol Verin (Çocuk Şiirleri),* Narodna Prosveta, Sofya, 1969, s.9
80 Nevzat MEHMEDOF, *Deniz,* Narodna Prosveta, Sofya, 1966. s.20

Bir gün gelip sen gölgemde
Şöyle yatıp dinlenirdin,
Yemişimi yerdin hem de.

Seni andım yaramaz hep,
Şimdi gölgem, yemişim yok,
Sensin buna sensin sebep...[82]

Diktiğim Ihlamur

Diktiğim ıhlamurun
Geçin altına,
Geçin oturun !

Gece-gündüz nasıl gözler,
Nasıl gökyüzünü,
Bir seyredin sizler!

Konuşur kendi kendine
Solur solumaz yel.
Hayranım diline!

Kabahat ne iğnede,
Ne de makasta,
Acemiymiş terzi usta.[81]

Albayrak

Ay-yıldızlı al bayrak!
Semamızda dalgalan;
Deniz gibi çalkalan!

Açılıp yaprak yaprak
Bize geçmişi anlat;
Savaşları hatırlat!

Canlı önder olarak
Yönet cesur erleri;
İleri, hep ileri![83]

Dallarına bakın,
Konarsa kuşlar,
Ürkütmeyin sakın![84]

III. 2. 1. 3. 3. Dörtlüklerden Kurulu Şiirler

Büyük Oldum

Validemin dizlerine
Otururken geçen sene
Küçük idim, fakat şimdi
Büyük oldum, yaşım yedi.

Bilmez idim, geçen sene
Ne okumak, ne de yazmak;
Hesap, idman, coğrafya
Küçük idim, bu muhakkak.

Fakat bu yıl değil öyle
Oluyordum küçük alim,
Bunu söyler her bir halim;
Arkamdaki çanta bile.[85]

Ağlarım

Uyumak ne güzel şey!
Mışıl mışıl uyuyorum.
Konuşmayın yanımda,
Her şeyi duyorum.

Düşlerim pırıl pırıl;
Sevinçten uçuyorum!
Neşemi süsleyecek
Oyunlar buluyorum...

Göklerde uçağım var,
Denizlerde ağlarım.
Düşlerimi bölmeyin;
Uyanırsam ağlarım.[86]

81 Nevzat MEHMEDOF, *Üç Beygir,* Narodna Prosveta, Sofya, 1967, s.18
82 Aliş SAİT, *Kırık Fidanın Sesi,* Rodopi-Eood Yayınevi, Kırcali, 1996, ss.5-6
83 Nevzat Mehmet FUAT, *Deniz,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004, s.27
84 Aliş SAİT, *Direnin Çocuklar,* Yyy., Kırcali, 2004, s.27
85 Mehmet MASUM, *Ana Dili* (Kıraat Kitabı), Terakki Matbaası, Şumnu, 1921, s.15
86 Mümin Yusuf AKIN, *Mavi Boncuk,* Ayaz Salih Matbaası, Kırcaali, 2000, s.3

Gezi

Çam dalları arasından
Güneş bize bakıyor
Karlı tepe arkasından
Ak bulut kabarıyor.

Saflarımız çoktan hazır
Çantalar omuzlandı
Yürü emri verilince
Herkes birden hızlandı.

Eksik değil elimizde
Dürbünler pusulalar
Asılıdır belimizde
Su dolu mataralar.

Yürüyoruz tepecikten
Toplayıp çiçekleri
Başımıza gelincikten
Biz ördük çelenkleri.[88]

Vatan

Destan oldu dilden dile
Çiçek açtı güzel vatan,
Öğünürüz senin ile
Mertler yurdu Bulgaristan

Coşup taşan nehirlerin
Ovalardan akıp geçer,
Seni seven dinç erlerin
Sana destan yakıp geçer

Bilgi hüner ocağısın
Hayat verdin her yoldaşa,
Sıcak ana kucağısın
Güzel vatan binler yaşa.[87]

III. 2. 1. 3. 4. Dörtlük ve İkiliklerden Kurulu Şiirler

Kazanırım Hep Beşler

"İşlemiyen dişlemez" der,
Yurttaşlara anayasa
"Emek" diye çarpar kalpler,
Tembellere yer yok yurtta.

Benim adım piyonerdir.
Kazandığım hep "5"lerdir!

Mektep, kitap, kalem, defter,
Bana her gün şöyle derler:
- Oku, yüksel sayemizde,
Refah yolu ancak bizde

Benim adım piyonerdir.
Kazandığım hep "5"lerdir!

Ben de artık piyonerim,
Çalışmayı çok severim.
Öğrenirim derslerimi,
Üzmem asla muallimi.

Benim adım piyonerdir.
Kazandığım hep "5"lerdir![90]*(Selim Bilalof)*

Tavşancık

Yarası var dizinde
Geçmiş değil acısı
Hav hav yine izinde
Pusu kurmuş avcısı

Ey tavşancık, tavşancık!
Gel bize bu akşamcık.

Ekmeğin, suyun benden
Gece güzelce uyu
Yok, gelenden gidenden
Çekinme, at korkuyu

Ey tavşancık, tavşancık!
Gel bize bu akşamcık.[89]

87 Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.13
88 Ahmet ŞERİFOF, age., s.19
89 Celil YUNUS, *Yağ Yağ Yağmur,* Çınar Yayıncılık, Eskişehir, 2000, s.20
90 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.17

Futbol

İşte meydan, işte top.
Hakem sakin, halk zırzop.
İki takım tetikte.
Futbol değil şorolop.

İlkten hücum, sonra gol.
Goller bizde gayet bol.

Güzel bir pas, bir de şut.
Tut, kaleci, topu tut!
Ne yazık ki geciktin,
Golle söndü son umut.

Ses tufanı: Gol, gol, gol!
Goller bizde gayet bol.

Sıra, dedik, bu sıra,
Akın ettik habire.
Yendik karşı takımı
Tekmil on bir sıfıra!

Her topçuya birer gol.
Goller bizde gayet bol.[91]

Baba Öğüdü

Kartalın güçlü
Kanatları var,
Onun için hep
Yüksek uçar.

İnsana kanat
Bilgidir, evlat.

Minik haliyle
Ateş böceği
Işığa boğar
Siyah geceyi

Hayattaki tat
Dirençtir, evlat.

Doğru ve mert ol,
Asla kin gütme,
El etek öpüp
Dudak çürütme.

Zorluksuz hayat
Hayaldir evlat.[92]

III. 2. 1. 3. 5. Serbest Şiirler

Bir Öğrensen

Sen
Hani bir öğrensen
Bir öğretmenden
Bir okul şarkısı,
O da
Türkçe okul şarkısı...
Atlayıp zıplarsın,
Gökyüzü ağacından
Yıldızları toplarsın.[93]

Ürkek Tavşancık

Hey ürkek tavşancık,
Durup dinle beni bir ancık.
Ben avcı değilim,
Canına kıymaz elim.
Benden küçümensin sen,

Annesini Yitiren Kuş

Dala konmuş
Küçük bir kuş.
"Cik Cik" öter.
Bak ne söyler:
"Nerdesin sen,
Cici annem.
Sözünü hiç
İki etmem.
Ayrılmam hiç
Artık senden.
Anne, anne,
Söz verdim ben!"[94]
(Recep Küpçü)

91 Nevzat Mehmet FUAT, age., s.28
92 Ahmet Emin ATASOY, *Sevgi Denizi,* Nesin Yayınevi, İstanbul, 2011, s.56
93 Aliş SAİT, age., s.32
94 Ahmet ŞERİFOF, age., s.80

İhtiyacın var alaf ve yemden.
Öyle korkuyla bakma bana,
Lahana yaprağı getirdim sana.
Doyur karnını rahat uyu;
Endişesiz ben gibi büyü!..[95]

Etme Çocuk
Etme çocuk baksana,
Bahardır günümüz
Bugün değilse yarın
Mutlaka övünürüz.
Yaşayış budur işte;
Hem tatlı, hem acı
Etme çocuk ağlama,
Kendine bari acı!..[96]

III. 2. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyesi

III. 2. 2. 1. Çocuk Hikâyesi Tanımı ve Kapsamı

"Çocuk hikâyesi" kavramı, hikâye türünün çocuğun hayal dünyası, beklentileri ve gereksinimleri ile yeniden yorumlanması ile ortaya çıkmış ve hedef kitlesi çocuklar olan hikâyeler için kullanılmaktadır. Çocuk Edebiyatının çağdaş türlerinden biri olan çocuk hikâyeleri özellikle son yüzyılda gelişme göstermiş ve sadece çocuklara yönelik çocuk hikâyesi yazarları ve çocuk hikâyesi kitapları yaygınlık kazanmıştır.

Çocuk hikâyeleri çocuk edebiyatının ninni, masal, bilmece, mani vb. gibi diğer türlerine göre çocukta daha ileri düzeyde bir okuma yeteneği, bilgi ve birikim düzeyi gerektirmektedir. Çocuk hikâyeleri bu özelliği ile çocuklar arasında farklı yaş grupları arasında da çeşitlilik göstermektedir. Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş çocuk hikâyelerini, yaş gruplarına göre temel olarak şu alt dönemlere ayırmayı tercih etmişlerdir:

"1. Okul Öncesi.

2. İlköğretimin Birinci Evresi.

3. İlk Gençlik Devresi."[97]

Her yaş grubuna hitap eden çocuk hikâyelerinin farklı özellikte olmaları gerekmektedir. Özellikle gelişmiş Batılı ülkelerde çocuk hikâyelerinin çocuk psikologları, pedagoglar ve sosyologlar ile işbirliği içinde yazılmaya başlaması, çocuk hikâyelerini yaş gruplarına uygun olarak tercih etmenin ve oluşturmanın önemini ortaya koymaktadır.

Çocuk hikâyeleri çocuk şiirleri ile birlikte çağdaş çocuk edebiyatının en fazla tercih edilen türleri arasındadır. Çocuk şiir ve hikâyesinin bu özelliğinin Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı için de söz konusu olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çocuk Edebiyatı araştırmacılarından A. Ferhan Oğuzkan, çocuklar arasında oldukça fazla ilgi gören çocuk hikâyelerinin işlevini şöyle açıklamaktadır:

"Çocuk hikâyeleri, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; geliştirmekte oldukları değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur; böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarını büyük ölçüde kolaylaşır. Bunun dışında, hikâyeler çocukların kendi ülkelerindeki insanları geçmişleriyle tanımalarını kolaylaştıracağı gibi onlarla başka kıta ve ülkelerde yaşayan insanlar üzerine bilgi ve görüş kazandırır. Okuma alışkanlığı ve zevkinin gelişmesinde, dolayısıyla boş zamanların yararlı biçimde geçmesinde yararlıdır."[98]

---

95 Mustafa ÇETE, *Mavi Çiçekler,* Aydın-2 Şirketi, Razgrat, 2001, s.20

96 İshak RAŞİDOF; *Dostlar ve Düşmanlar (Manzum Çocuk Hikâyeleri),* Narodna Prasveta, Sofya, 1967, s.33

97 Alemdar YALÇIN, Gıyasettin AYTAŞ; age., ss.146-147

98 A. Ferhan OĞUZKAN, age., s.100

Çocuk Edebiyatı kuramcılarından İbrahim Kıbrıs'a göre, çocukların duygu, düşünce, tutum ve davranışlarında olumlu ve kalıcı değişiklikler olması için çocuk hikâyelerinde bulunması gereken şu özelliklerin hikâye yazarları, öğretmen ve velilerce dikkate alınması gerekmektedir:

"1. Konular, -hedef kitle- olarak seçilen çocukların ilgilerine, yaşam deneyimlerine ve kavrayış güçlerine uygun olmalıdır.

2. *Çocuğun izleyebilme gücüne uygun bir planları olmalı, giriş, gelişme ve sonuç bölümleri mantıklı bir sıra izlemiş olmalıdır.*
3. *Çocuklar için sakıncalı konulara (Cinsel, ideolojik, politik ve dinsel) yer verilmemiş olmalıdır.*
4. *Anlatılan olaylar karmaşık olmamalı, çocuğun ilgisini çekebilecek devinimli olay ve durumlara yer verilmiş olmalıdır.*
5. *Bölümler ve paragraflar çok uzun olmamalı, anlatım ve betimlemeden çok konuşmalara yer verilmiş olmalıdır.*
6. *Betimlemeler canlı olmalı, ruh çözümlemelerine gereğinden çok yer verilmemiş olmalıdır.*
7. *Kitapta yer alacak resimler uygun nitelik, düzey ve miktarda olmalıdır.*
8. *Güldürü öğesine aşırılığa ve kabalığa kaçmayacak biçimde yer verilmiş olmalıdır.*
9. *Anlatılan kişiler ve olaylar, çocuğun dünyasıyla çelişmeyecek, onun aklını karıştırmayacak biçimde olmalıdır.*

11. İlginin canlı tutulması için, olay ve ayrıntılar merak uyandırıcı biçimde kurgulanmış ve sunulmuş olmalıdır." [99]

III. 2. 2. 2. Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyesinin Tarihî Gelişimi

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatında şiir türünden sonra en yaygın çağdaş çocuk edebiyatı türü çocuk hikâyeleridir. Bulgaristan Türk çocuk hikâyeciliğinin ilk örneklerine Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının 1908-1944 yılları arasını kapsayan ilk döneminde rastlanmaktadır. 1909-1944 arası Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk dönemimde görülen çocuklara yönelik sınırlı sayıdaki hikâyede Mehmet Masum, Mehmet Fikri vb. gibi aydınların çocukların eğitimine yönelik konulara ağırlık verdiği görülmektedir. Çoğu ders kitaplarında ve dönemin süreli yayınlarında yer alan bu hikâyelerde millî ve dinî duygular yüceltilmiş, erdemli davranışlar örnek gösterilmiştir. Bu dönemde Bulgaristan'da çocuk hikâyesi yazarı kimliği öne çıkmış herhangi bir edebî kişiliğe rastlanmamaktadır ve birçoğu anonim olan kıssa tarzındaki hikâyelere çocuklara yönelik yayınlarda yer verilmiştir. Bu dönemde yayımlanmış çocuklara yönelik çocuk hikâyesi kitabı da yoktur.

İkinci Dünya Savaşı yılları ve onu izleyen yıllarda durgunluk yaşayan Bulgaristan Türk Edebiyatı, savaş sonrası yeniden şekillenen ülkenin bu yeni yapısına uygun olarak sosyalist bir çizgide gelişme göstermiştir. Bu edebiyat içinde gelişen çocuk hikâyesi türü de benzer bir durum sergilemiştir. Çocuk hikâyelerinde görülen bu yeni içeriğe dönemin "Eylülcü Çocuk" ve "Piyoner" gibi süreli Türkçe çocuk yayınlarında rastlamak mümkündür. Bu dönemde çocuk hikâyesi türünün örnekleri bu ve benzeri yayınlarda görülmektedir. Muharrem Tahsinof, Mustafa Kahveciev, Rıza Mollov, Kemal Bunarciev, Salih Baklacıev, Sabri Tatov, Ahmet Tumışev, Nadiye Ahmedova, Halit Aliosmanov, Kazım Memişef Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının hikâyecileri arasında Sosyalist Dönem'de varlık gösterenlerdir. Bu yazarların Sosyalist Dönem'de kaleme aldıkları örnekler, ideolojik veya didaktik niteliktedir. 1960'lı yıllardan itibaren bu tarz eserlerin yerini dil, ifade ve içerik bakımından daha gelişmiş örnekler almıştır. Kadir A. Osman, Mustafa Bayramali, Mustafa Mutlu, Ali Pirov, Latif Karagöz, Mukaddes Akman, Ahmet Mehmet daha sonraki dönemin çocuk hikâyesi sahasında öne çıkan isimleri olmuştur.

99 İbrahim KIBRIS, *Çocuk Edebiyatı,* Kök Yayıncılık, Ankara, 2010, ss.179-180

Sosyalist Dönem olarak da adlandırılan 1944-1989 yılları arası, Bulgaristan'da Türk çocuk hikâyeciliğinin gelişmeye başladığı dönem olmuş ve bazı temsilcilerde nitelikli çocuk hikâyesi örneklerine rastlanmıştır. Sosyalist Dönem'de çocuk hikâyeleri bir eğitim aracı olmaktan kısmen uzaklaşmışlar ancak sosyalist ideolojiyi yansıtan örnekler de sergilemişlerdir. Bu dönemde yayımlanan ilk çocuk hikâyesi İsmail Yakup'un "*Gece İmtihanı*" adlı kitabıdır. Kitap, Bulgaristan Türk çocuk hikâyeciliğinde macera türündeki ilk çocuk hikâyelerinden biridir. Bu hikâye kitabı Bulgaristan'da yayımlanmış en uzun çocuk hikâyesidir. "Povest" olarak da adlandırılan bu tür, hikâye ile roman arasında bir büyüklüğe sahip anlatı türüdür. Bu eser dışında yazılmış çocuk hikâyelerinin genelinde kısa örnekler tercih edilmiş, çocuk romanı gelişme gösterememiştir. [100]

Sosyalist Dönem'de gelişmeye başlayan Türk çocuk hikâyeciliği Demokratik Dönem'de bu gelişimini sürdürememiş ve çocuk şiirinin gölgesinde kalmıştır. Demokratik Dönem'de yayımlanan Türk çocuk hikâyesi örneklerinde, çocuk hikâyelerinin temel konularına ek olarak; Türklerin maruz kaldığı baskıcı uygulamaların çocuk dünyasında yarattığı tahribat ve Türkçe eğitimin yeniden serbest kalması ile birlikte çocukların okullarda yaşadıkları olaylar dahil olmuştur. Demokratik Dönem'de çocuk hikâyeleri ile öne çıkan temsilciler arasında Muharrem Tahsin, Kazım Memiş, Nadiye Ahmet, Ahmet Tımış, Hüseyin Köse, Osman Solakoğlu vb. gibi edebî kişilikler yer almaktadır.

Bulgaristan Türk çocuk hikâyeleri önemli oranda kısa olay hikâyelerinden oluşmaktadır. Yayımlanmış hikâye kitaplarının büyük çoğunluğu, içerisinde ortalama 2-3 sayfalık kısa hikâyelerden oluşan küçük kitaplardır. Bu durum Bulgaristan'da Türk çocuk hikâyeciliğinin geri kalmışlığının göstergelerinden biridir.

Bulgaristan Türk çocuk hikâyeciliğinde görülen bir diğer özellik ise yaş gruplarına göre ayrılması gereken çocuk hikâyesi türünün bu özelliğinin genellikle göz ardı edilmesi ve hikâyelerin 7-14 yaşa arası ilköğretim çağı çocuğuna genel olarak seslenmesidir. Bulgaristan Türkleri çocuk hikâyeleri bu anlamda oldukça yetersiz bir yapıya sahiptir. Çocuklar için verilen hikâye kitaplarının birçoğunda hangi yaş grubuna hitap etttiği belirtilmediği gibi hikâye yazarı da hikâyelerinde hangi yaş grubuna seslendiğini netleştirebilmiş değildir. Aynı hikâye kitabı içerisinde ilköğretim birinci kademe çocuğuna hitap eden hikâyeler olduğu gibi aynı eserde ilk gençlik evresinde olan bireyler için yazılmış eserler de bulunabilmektedir. Oysaki ilköğretim çağı çocukları için yayımlanan hikâye kitapları da kendi içinde 1.-3, 3.-5. ve 6.-8. sınıf düzeyine uygun olarak sınıflandırılmakta ve yaş seviyelerine uygun bir dil ve anlatım ile yayımlanmaktadır. Bu noktada Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinin dil ve anlatımı yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde söz konusu hikâyelerin genel olarak 12-15 yaş arası çocuklara seslendiği görülmektedir. Bunun yanında okumayı yeni öğrenmiş 7-10 yaş arası çocuklara seslenen örnekler az da olsa görülmektedir. Bu tarz eserlere örnek olarak Muharram Tahsin'in "Gel Kulağına Söyleyim" adlı hikâye kitabı verilebilir. Eser kullanılan dil ve anlatım itibariyle ilk okuma dönemindeki çocuklara yöneliktir.

Bulgaristan'da Sosyalist ve Demokratik Dönem'de Türk çocukları için yayımlanan çocuk hikâyesi kitaplarından tespit ettiklerimizin künye bilgilerine aşağıda yer verilmiştir.

Yazar Soyadı-Adı	**Eser Adı ve İçeriği**	**Basım Yeri, Yayınevi ve Yılı**
Ahmedova, Nadiye	"Mavi Kordelalı Güvercin"	Sofya: Narodna Prosveta, 1964, 84 s.
	"Solmıyan Karanfil"	Sofya: Narodna Prosveta, 1966, 92 s.
Ahmet, Nadiye	"Nur Taneleri"	Sofya: Aydın–2 Şirketi, 2000, 104 s.
	"İftar Lokmaları"	Sofya: Başmüftülük Yayınları, 2015, 104 s.
Baklacıev, Salih	"Çay Boyunda"	Sofya: Narodna Prosveta, 1961, 66 s.

100 İsmail YAKUBOF, *Gece İmtihanı* (Uzun Hikâye), Narodna Prosveta, Sofya, 1968.

Çavuş, İsmail A.	"Her Gün Bir Hediye"	Sofya: Başmüftülük Yayınları, 2012, 84 s.
Kazım Memiş	"Açıl Uzay"	Sofya: Narodna Prosveta, 1968, 76 s.
Köse, Hüseyin	"Bir Deste Gelincik"	Razgrad: Hoşgörü Yayınları, 2006, 80 s.
Osman, Kadir A.	"Yavru Kuş"	Sofya: Aydın-2 Şirketi, 2002, 72 s.
Tahsin, Muharrem	"Güllü Testi" "Gel Kulağına Söyleyim" "Saksağanların Büyük Sevinci"	Sofya: Filiz Yayınları, 2001, 75 s. Yyy.: Phosphorus Advertising Agency, 1996, 64 s. Sofya: Filiz Yayınları, 1999, 72 s.
Tımışef, Ahmet (Haz.)	"Çocuk Şiir ve Hikâyeleri" (Antoloji)	Sofya: Narodna Prosveta, 1960, 112 s.
Yakubof, İsmail	"Gece İmtihanı"	Sofya: Narodna Prosveta, 1968, 86 s.

Tablo 16: Sosyalist ve Demokratik Dönem'de Bulgaristan Yayımlanmış Türkçe Çocuk Hikâyesi Kitapları

III. 2 .2. 3. Bulgaristan Türk Çocuk Hikâyelerinde Temel Unsurlar

Çalışmamızda Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında çocuk hikâyesi türünde verilen eserler; hikâyenin temel unsurları olan "zaman", "mekan", "olay", "şahıs", "bakış açısı" ve "ileti" maddeleri altında incelenmiştir. İncelemeye esas oluşturan çocuk hikâyeleri örneklemi, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk döneminden günümüze kadar olan sürede, çocuk hikâyesi türünde öne çıkmış şahısların ürünlerinden derlenmiştir. Oluşturduğumuz örneklemde yer alan hikâyelerin çocuklar için yazılmış hikâye örnekleri olmalarına özen gösterilmiştir. Farklı dönemler ve şahıslar gözetilerek yapılan bu hikâye seçkisi ile dengeli bir hikâye örneklemi oluşturulmuştur. Çalışmamızın, Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinin, "Zaman", "Mekan", "Olay", "Şahıs", "İleti" ve "Bakış Açısı" maddeleri altında yapılan incelemelerinde söz konusu örneklemden yararlanılmış ve tespitlerimize dayanak oluşturan örnek hikâyelere bu örneklemde yer verilmiştir. Söz konusu örneklemde yer alan hikâyelerde tespit edilen ortak ve farklı yönler inceleme başlıkları altında belirtilmiştir. Örneklemde yer alan hikâyelerin tam metinleri ise çalışmamızın "Metinler" kısmında yazarlarının adlarına göre yer almıştır. Aşağıda, çocuk hikâyeleri incelememize esas oluşturan hikâye örneklemi yer almaktadır.

No.	**Yazar Adı-Soyadı**	**Çocuk Hikâyesi**	**Hikâye No.**
1	Ali Kadir	"Bir Gece Hâdisesi"	1.1
2	Ali Tiryaki	"Öksüz Kalan Yavrular"	2.1
		"Üçüncü Bomba"	2.2.
3	Ali Piroğlu	"Keçinin Merdiveni"	3.1.
4	Ahmet Mehmet	"Ergün'ün Resmi"	4.1.
		"Sabah Erken Kalkarsam"	4.2.
5	Ahmet Tımış	"Öğüt"	5.1.
		"Sabah"	5.2.
		"Bir Avuç Güneş"	5.3.
		"Uslu Çocuklar"	5.4.
		"Metin"	5.5.
6	Aynur Hasan	"Ya Bir De Gelmezlerse"	6.1.
7	Basri Mahmud	"Üç Işık"	7.1.
8	Durhan Hasan	"Peri"	8.1.
9	Fahri Tahir Ramadan	"Vazlah Dede"	9.1.
10	Hafız Abdullah Fehmi Meçik	"Köyde İftar"	10.1.
11	Halit Aliosman Dağlı	"Akçabardak"	11.1.
		"Beraberlik"	11.2.

12	Hasan Karahüseyin	“Yakılan Mektep”	12.1.
13	Hüseyin Köse	“Şeref”	13.1.
		“Bir Deste Gelincik”	13.2.
		“Bronşit”	13.3.
		“Doğru Karar”	13.4
		“Sır”	13.5.
		“Yemin”	13.6.
14	İsa Cebeci	“Köpek Duası”	14.1.
		“Karınca Kervanı”	14.2.
15	İslam Beytullah	“Para Cüzdanı”	15.1.
16	İsmail A. Çavuş	“Güreş”	16.1.
		“Yangınlar”	16.2.
17	Kadir A. Osman	“Son Gün”	17.1.
		“Keziban ile Toman”	17.2.
		“Zor İş”	17.3.
18	Kazım Memiş	“Bahar Senfonisi”	18.1.
		“Ödev”	18.2.
		“Senin Gibi Olabilsem”	18.3.
		“Hediye”	18.4.
		“Düzensiz Ali”	18.5.
19	Kemal Pınarcı	“Halkımızın Yolunca”	19.1.
		“Üç Kardeş”	19.2.
20	Lamia Varnalı	“Ekmeği Yaratan Eller”	20.1.
21	Latif Karagöz	“Bir Avuç Toprak”	21.1.
		“Anıt”	21.2.
		“Deli Dimitre”	21.3.
		“Mutlu Adam”	21.4.
		“Sizin de Ananız Ağlar”	21.5.
22	Lütfi Demir	“Kayak”	22.1.
23	Mehmet Alev Kocamustafa	“Yonga”	23.1.
24	Mehmet Güler	“Sabah Çaylar”	24.1.
		“Tembel Çocuk”	24.2.
25	Mehmet Fikri	“Gıtgıdak Hastalığı”	25.1.
		“Ahmet Ağa’nın Vasiyeti”	25.2.
26	Mercan Civan	“Ana Dilimiz”	26.1
		“Sobamız”	26.2
		“Eşek Hasta”	26.3
27	Muharrem Tahsin	“Karınca Kaç Kaç”	27.1.
		“Salyangozu Kim Çaldı”	27.2.
		“Her Gün Bayram Olmaz mı?”	27.3.
		“Bebekleri Kim Getiriyor?”	27.4.
		“Şekerli Günler”	27.5.
		“İki Kapı Arasında”	27.6.
		“Kim Serbest Kim Değil”	27.7.
		“Ödül”	27.8.
		“Serçenin Babası”	27.9.

28	Mukaddes Akman	"Karlı Dallar Altında"	28.1.
		"Kuş Yuvası"	28.2.
		"Balkonda Neler Gördüm"	28.3.
29	Mustafa Bayramali	"Beklenti"	29.1.
30	Mustafa Göçev	"Yavuz"	30.1
31	Mustafa Kahveci	"Kuyruklu Misafir"	31.1.
32	Mustafa Mutlu	"Baba"	32.1.
		"Kumdan Değirmen"	32.2.
33	Nadiye Ahmet	"Yirmi Dokuz Anahtar"	33.1.
		"Yıldızlı Altı"	33.2.
		"Üç Arkadaş"	33.3.
		"Küçük Doktor"	33.4.
		"Cici Kız"	33.5.
		"Arkadaş"	33.6.
		"Birol'un Cenneti"	33.7.
		"Hasret Çeşmesi"	33.8.
		"Hem Suçlu Hem Güçlü"	33.9.
		"Karayılan"	33.10.
		"Kim Haklı"	33.11.
		"Mavi Kordelalı Güvercin"	33.12.
		"Papaz Eriği"	33.13.
		"İftar Lokmaları"	33.14
34	Osman Solak	"Cennet Bahçesi"	34.1.
		"Yurt Gezisi"	34.2.
35	Recep Hüsamettin	"Fosforlu Çotuk"	35.1
36	Rıza Mollov	"Ulu Bir Meşe Ağacı"	36.1.
		"Çocukluk Günlerim"	36.2.
		"Güzel Şeyler"	36.3.
		"Bayram Günleri"	36.4.
		"Kitap"	36.5.
37	Sabri Tata	"Güllü Çiğdem"	37.1.
38	Salih Baklacı	"Ay Dede"	38.1.
		"Çay Boyunda"	38.2.
		"Bulucu Çocuk"	38.3.
		"Cep Çakısı"	38.4.
		"Mezarlıkta"	38.5.
39	Süleyman Gavazov	"Deli Pehlivan Neden Öldü"	39.1.
40	Şefika Çoban	"Bekçi"	40.1.

Tablo 17: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyeleri Örneklemi

III. 2. 2. 3. 1. Şahıs Kadrosu

Çocuk hikâyelerinin en temel unsurlarından biri, hikâyelerde yer alan şahıs kadrosudur. Özellikle hikâyenin merkezinde yer alan kişiler, çocuğun kendisiyle özdeşleştireceği kişilerdir.

Mehmet TOK, çocuk hikâyelerinde yer alan kişilerin işlevini ve çocuğa kazandırdıklarını şu şekilde açıklamaktadır:

"Kahramanlar eserlerde hem fizikî olarak hem de ruhsal olarak çok aşırı ayrıntılara girilmeksizin verilmelidir. Fiziksel ve ruhsal portreler çocukların kişilik gelişimleri açısından çok önemlidir. Kahra-

manların olaylar karşısındaki tutumu, davranış biçimleri, diğer kahramanlarla olan diyaloğu ile iyilik-kötülük, yardımseverlik, büyüklere saygı, aile sevgisi, yurt sevgisi, fedakârlık, dostluk, dürüstlük, doğa sevgisi, hayvan sevgisi, çalışkanlık, başarı, temizlik gibi konuların sağlam karakterlerle ortaya konması çocukların kişilik, kimlik ve benlik kazanmalarına katkı sağlayacaktır."[101]

Zeki Gürel, Fahri Temizyürek ve Namık Kemal Şahbaz ise çocuk eserlerinde yer alan şahıs kadrosuna dair şu bilgileri vermektedir:

"Çocuklar için seçilecek eserlerde kişiler mümkün olduğunda az olmalıdır. Başkişi belirgin, yardımcı kişilerin başkişiyle ilişkisi açık olmalıdır. Çocuklar kişiler arasındaki karmaşık ilişkileri anlamakta güçlük çekecektir. Ayrıca kişi kadrosu hayvanlardan oluşan eserler aracılığıyla çocuklara hayvan ve doğa sevgisi de aşılamak mümkündür."[102]

Çocuk hikâyelerinde kişilerin işlevi ve çocuğa kazandırdıkları konusunda bir başka önemli araştırmacı Sedat Sever de şunları belirtmektedir:

"Çocuk kitaplarında, çocukların yeni yaşantılar kazanmalarına olanak sağlayan en temel öğelerden biri de öyküdükleri kahraman/kahramanlar ve onların nitelikleridir (...) Çocukların eğlenme, keşfetme ve devinme gerçeği ile uzlaşan, bu gerçeğe uygun karakterlerle çocuğun karşısına çıkan kitaplar, çocuklar üzerinde kalıcı izler bırakır. Özellikle, 'iyi geliştirilmiş kişilik özellikleriyle gerçeklik duygusu uyandıran' kitaplar okuma kültürü edinîlmesi sürecinde önemli bir işlevi yerine getirir." [103]

Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinin kahramanları büyük ölçüde çocuklardan oluşmaktadırlar. Bu çocuklar ilköğretim çağındadır; henüz oyun döneminde olan bu çocukların fiziksel ve ruhsal özellikleri, birçoğu kısa olan hikâyelerde kısmen verilmektedir. Hikâyelerdeki çocuklar çoğu zaman öğrenci veya evlat olma özellikleri ile verilmektedir. Hikâye kişisi olan çocukların başından geçen olaylar da ağırlıklı olarak okul ve aile etrafında şekillenmektedir.

Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinin temel kişileri olan çocuklar bazı hikâyelerde Bulgar çocukları ile birlikte yer almışlardır. Türk ve Bulgar çocuk kahramanların birlikte yer aldıkları söz konusu hikâyelerde gerek sosyalist dönemde gerekse demokratik dönemde herhangi bir etnik temelli çatışmaya yer verilmemiş olması dikkate değerdir. Özellikle sosyalist dönemde verilen kimi hikâye örneklerinde farklı milletlerden çocukların "eşitlik" içerisinde resmedilmeye çalışıldığı görülür.

Hikâye örneklemimizden yararlanarak Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinin temel kişilerinden olan "çocuklar"ın söz konusu metinlerde ele alınışını, metin alıntıları ile şu şekilde gösterebiliriz:

Metin Alıntısı	**Hikâye No**.
"Sabri aslında iyi öğrenciydi, ama sapanını da yanından eksik etmiyordu."	*2.1.*
"Günlük güneşlik bir gündü. Böyle olmasına rağmen küçük Erol hâlâ odada oynuyordu."	*5.1.*
"Aylin de bunlar arasında ama o henüz birinci, yani ilkokul birde."	*5.4.*
"Aleks, Sevda, bakın size ne göstereceğim. Bilseniz ne iri, ne kocaman arkadaşlarım var: Tarkan ile Zeyna, dedi ve kurnazca gülümsedi."	*33.11.*
Refika yedisine basmış basmamıştı. Ince, ama pek inceydi. Alçacıktı da. Belki de bunun için arkadaşları ona Refiş diye sesleniyordu. Hadiyin biz de ona Refiş diyelim de , bizim mahalle çocukları da anlasın.	*33.9.*
"- Okuyup yazıyorum ama, harfleri sırasıyla sayamıyorum ki! Galya ile Aydın su gibi sayıyorlar."	*27.04*

101 Mehmet TOK, *Mevlânâ'nın Mesnevi'sindeki Hikâyelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.9

102 Zeki GÜREL, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; s.110

103 Sedar SEVER, *Edebiyat ve Çocuk,* TudemYayıncılık, İzmir, 2008, s.77

Liliyan Delanj, Bulgaristana bir yıl önce gelmişti. Yola çıkarken anası: " Bu mektubu, Bulgaristan Komunist Partiyası'na ver!" demişti. Liliyan Delanjın arkadaşları, şirin Karadeniz kıyısındaki milletlerarası dinlence bahçesine yollandılar.	*33.12.*
"Meral otlar arasına yuvarlanan topunu alırken bir salyangoz gördü."	*27.2.*
"İşte tatilin ilk günlerinden beri Hristo, Mitko, Hasan ve Mehmet birbirlerinden hiç ayrılmaz oldular"	*7.1.*

Tablo 18: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde Şahıs Kadrosu-Çocuklar

Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinin şahıs kadrosunda çocuklar dışında sıklıkla görülen şahıslar arasında dede, nine, anne, başta olmak üzere yetişkinler yer almaktadır. Çocuk hikâyelerinde çocuklar ile birlikte yetişkinlerin de yer alması genel bir durumdur, ancak Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde yetişkinler çoğu zaman çocuklarla birlikte hikâyelerin baş kahramanlarıdır. Bulgaristan Türk toplumunda görülen sıkı aile bağları söz konusu bölgede gelişen Türk çocuk hikâyelerinin şahıs kadrosuna büyük ölçüde yansımıştır. Geniş aile yapısının halen varlığını koruduğu Bulgaristan Türkleri arasında, çocuk hikâyelerinde en sık görülen yetişkin figürleri dedeler ve ninelerdir. Aile fertleri yanında söz konusu hikâyelerde yaygınlığı görülen bir diğer yetişkin figür "öğretmen"dir. Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk hikâyeciliğinin ilk örneklerinden günümüze "öğretmen/muallim" figürüne Türkçe'nin dolayısıyla da Türk kültürünün gelecek kuşaklara aktarımı noktasında büyük değer yüklenmektedir:

"Buyur anneciğim, bunları sana dağ yamaçlarından buldum, getirdim."	*11.1.*
"Günlerin birinde Emine Nine bastonuyla seke seke giriverdi hastane odasına."	*13.3.*
"Dedem, öğretmenliğin verdiği alışkanlıktan olacak, benim kafamı önemli saydığı bilgilerle doldurmaya çalışıyordu."	*14.2.*
"_Dedeciğim sen de seviyor musun serbestliği? _O nasıl laf, seviyorum elbet! _Öyleyse elimi tutup durma dedeciğim, bırak da gidip oynayayım serbest..."	*27.7.*
"Dedemle sık sık ormana gidiyorduk. Orman bekçisiyle buluşuyorduk. Bekçi hayvanlar hakkında pek meraklı hikâyeler anlatıyordu. O, ormanda her patikayı ve her hayvan izini biliyordu."	*31.1.*
"Şerif, dedesinin taa gözlerinin içine bakıyor, her şeyi can kulağıyle dinliyordu. "- O zaman tarlalar da böyle büyük değildi. Parça parça, lokma lokmaydı. Bizim tarlamızın biri kesik koruda, öbürü karşı yakadaydı... Hayale daldığım vakit, sanki bu çeşme başucumda şırıldıyordu. Sade bunlar değil oğlum. Senin anlamadığın daha çok, çok şeyler var."	*33.8.*
"Gözlerinin uçlarıyla da İvan Dede'ye baktılar. O da daha fazla konuşmadı, daha doğrusu konuşmak istemedi. "İnsan yaşamında en azından bir fidan dikmeli yahut da bir yetim büyütmeli" diyordu dedem, kendi kendine."	*33.13.*
"Annem ve babam hele de dedem, hemen dışarı çıkmamı istedi."	*3.1.*
"- Ben bir öğretmen olsaydım... diye mırıldandı."	*4.2.*
"- Hem oğlum öğretmenlerini dinle, dedi."	*5.2.*

Tablo 19: *Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde Şahıs Kadrosu-Yetişkinler*

Çocuk hikâyelerinin şahıs kadrosunda sıklıkla görülen, insan dışı varlıkların kişileştirilmesi ve hikâyenin şahıs kadrosunda yer alması durumuna Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde de rastlamak mümkündür. Bu varlıklar bazen bir hayvan olabildiği gibi, bazen cansız eşya da olabilmektedir:

Metin Alıntısı	Hikâye No.
"Ama kırlangıcın o acıklı çırpınışı, göğsündeki kanlı yara gözlerinin önünden gitmiyordu."	*2.1.*
"O ulu bir meşe ağacı idi ve yıldızlara ulaşmaya hasretti. Ondan iskemle yaptılar ve onu demir mıhlarla mıhladılar. O demire gücenmedi. Ancak ona acıdı..."	*36.1.*
"Ben Toman'a köpeğim demiyorum. O, dostum. Sonra adı var. Keziban'a da kedim demiyorum."	*17.2.*
"Karınca kervanı böylece yeniden bütünleşmiş oldu. Anlaşılan sabahtan beri hep ezilmişler böyle, ama tuttukları yoldan yine de geri dönmemişler."	*27.1*
"Merak etme güzel çiçeğim, dedi, bundan böyle hep ben ilgileneceğim seninle. Hem Türkçe adını da öğreneceğim, söz veriyorum."	*27.6.*
"Bir de ne göreyim. Serçecik mendilimin üstüne indi."	*28.1.*
""Kuşcağız acıkmış, yavrucuk susamış, diyerek mutfaktan ekmek kırıntıları, su alıp götürüyordu."	*29.1.*
"Ve böylece sincap bize alıştı."	*31.1.*

Tablo 20: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde Şahıs Kadrosu-İnsan Dışı Varlıklar

III. 2. 2. 3. 2. Olay Örgüsü

Anlatı türlerinin (roman, hikâye, masal vb.) ortak bir öğesi olan "olay örgüsü" genel itibariyle eserde *"yer alan olayların sıralanış ve düzenleniş sistemidir. Bir başka ifadeyle olaylar zincirinden oluşan vak'adır. Olayların belli bir anlayış, mantık ve esasa göre, edebî değer gözetilerek düzenlenişi vak'adır. Olay örgüsü, kişiler, şeyler, durumlar ve olgular arası ilişki ağlarından, organik anlamda sağlam bağlantılardan oluşur."*[104]

Bir olayın meydana gelmesi üç şeyin varlığına bağlıdır; zaman, mekân ve kişiler. Bir olay belli bir zamanda, belli bir yerde, belli bir kişi ya da kişilerin başından geçer. Bu üç öğenin herhangi birisindeki zayıflık olay örgüsüne de zarar verir.

Olay örgüsü, bir anlatı eserindeki olayların rastgele sıralanışı değildir. Kişi-zaman-mekan üçgeninde gerçekleşen olaylar belli bir mantık silsilesi içerisinde sıralanmalıdır. Anlatılardaki olaylar birbirlerine neden-sonuç ilişkisi içerisinde eklemlenerek olay örgüsünü meydana getirirler: *"Olay örgüsü, olup biten şeyleri nedenleri ve sonuçlarıyla, etki ve tepkileriyle birlikte sunmalıdır."*[105]

Mehmet Tekin, olay örgüsünün bu özelliğini Forster'dan şu şekilde aktarır:

"Hikâyeyi 'olayların kronolojik olarak anlatılması' olarak tanımlamıştık. Olay örgüsü ise, sebep-sonuç ilişkisine göre anlatılmasıdır. 'Kral öldü, arkasından kraliçe de öldü' dersek, bu hikâye olur. 'Kral öldü, sonra üzüntüsünden kraliçe de öldü' dersek, olay örgüsü olur."[106]

Büyük bir kısmı kısa hikâyelerden oluşan Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde zengin olay örgülerine rastlanmaz. Çocuk dünyasında yaşanan olayları konu edinen hikâyelerdeki olay örgüsü çoğu örnekte tek bir olay ile sınırlıdır. Söz konusu hikâyelerde olay örgüsünü ayakta tutan unsurların başında ise akıcılık gelir. Çocukların başlarından geçen olay ya da olaylar, heyecan ve merak uyandıran bir anlatım ile tahkiye edilir. Özellikle sosyalist dönemde verilen çocuk hikâyesi örneklerinde çocuk kahramanlar kendilerinden beklenmeyecek derecede büyük maceraların/görevlerin içinde yer alırlar. Muharrem Tahsin, Kazım Memiş ve Nadiye Ahmet gibi kimi temsilcilerin kısa çocuk hikâyelerinde ise değer aktarımı ön planda olup, olay örgüleri geri planda kalmıştır.

104 Nurullah ÇETİN, *Roman Çözümleme Yöntemi,* Öncü Basımevi, Ankara, 2004, s.189

105 Nurullah ÇETİN, age., s.190

106 Mehmet TEKİN, *Roman Sanatı-1,* Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2008, s.67

III. 2. 2. 3. 3. Zaman

Bünyesinde belirli bir kurguyu içeren anlatı eserlerinde zaman genel olarak iki şekilde yer alır:

1. Vak'a Zamanı: Vak'a zamanı, olay örgüsünde yer alan olayların meydana geldiği zaman dilimidir. Eserin içeriğine göre vak'a zamanı geçmişte olabileceği gibi, gelecekte de gerçekleşebilir. Vak'a zamanının genişliği de eserin içeriğine bağlıdır. Vak'a zamanı, anlatılan olaya göre bir gün sürebileceği gibi yıllar süren bir zaman dilimini de kapsayabilir.

2. Anlatma Zamanı: Anlatma zamanı eserin oluşturulduğu zamandır. Edebî üretici olaylara içinde bulunduğu zamandan yaklaşır. Örneğin bir eserde vak'a zamanı 1880 yılı, edebî üretimin ortaya konulması 2012 yılı ise vak'a zamanı 1880 yılı, anlatma zamanı 2012'dir.

Vak'a zamanının başarılı bir şekilde belirlenmesi eserin rahat anlaşılması açısından da önemli bir işleve sahiptir. Çocuk hikâyelerinde zamanın açık ve belirgin olması, çocuğun okuduğu hikâyenin olay örgüsünü daha kolay kavramasını sağlayacaktır.

Genellikle kısa metinlerden oluşan Bulgaristan Türkleri çocuk hikâyelerindeki zamanı hikâye içi ve hikâye dışı zaman olarak iki bakımdan değerlendirmek mümkündür. Anlatımın oldukça kısa olduğu bu çocuk hikâyelerinin içeriğinde olayların geçtiği zamana dair açıklayıcılara çoğunlukla yer verilmemektedir. Hikâye içi zaman olarak değerlendirdiğimiz, hikâyede verilen olayın geçtiği zamanlar, metinlerde geçen bazı zaman belirten unsurlar ile anlaşılmaktadır. Bu tarz ifadelere örnek olarak; *"Güneş doğmak üzereydi… Akşama doğru eve yöneldiler*, *Sabah erkenden yola çıktılar*." tarzındaki söz öbeklerini gösterebiliriz.

Bulgaristan Türkleri çocuk hikâyelerinde anlatımın kısalığı nedeniyle hikâyenin iç zamanının tespit edilmesi güçleşmektedir. Bununla birlikte bazı çocuk hikâyelerinde hikâyenin dış zamanı olarak nitelendirilen ve hikâyenin yazıldığı dönemi işaret eden zaman unsurlarına dair ifadelere yer almaktadır. Okuyucuya hikâyenin dış zamanına dair veriler sunan ifadeler, Bulgaristan Türklerinin sosyalizm yıllarını, demokratik dönem yıllarını, Türk ve Bulgar kültüründeki önemli tarihler vb. gibi zaman dilimlerini okuyucuya sezdirmektedir.

Bulgaristan Türklüğünün sosyal tarihinde görülen önemli hadiseler çocuk hikâyelerine taşınan zaman unsurları arasındadır. Çocuk hikâyelerinde Sosyalist ve Demokratik Dönemi yansıtan zaman unsurları bu duruma örnek oluşturmaktadır:

Metin Alıntısı	**Hikâye No.**
"- O zaman Bulgarların bayramı vardı, bütün Hristiyanların bayramları vardır. Yarın da Türklerin bütün Müslümanların bayramları var. Şeker Bayramı..."	*27.3.*
" Siz de göçmen kuşlar gibi gidin Bursa'ya, İzmir'e...Aferin size geride kalan ve tüten bacalar..."	*4.2.*
"Hayatlarının bu minval üzere akıp gittiği bir anda onların küçürek köylerinde de 'yeni nizam' (Sosyalizm nizamı) vaveylası koparılarak ellerinden tarlaları, hayvanları, çiftçilik araç ve gereçleri alınarak onları da zorla TKZS denen ahıra bağlayıvermişlerdi."	*19.1.*
"Şimdi ortalıkta yalnız adımızı, şanımızı, haklarımızı isteriz sadaları duyuluyor; ara sıra karışan silah sesleriyle birlikte köy meydanını, evleri, yolları dolduruyor, oradan da dalgalar halinde bütün dünyaya yayılıyordu."	*19.1.*
"1989 yılının baharında, bardak taşırıldı. Türk kanı taşıyan herkes sellerce, nehirlerce yollara döküldü."	*21.2.*
"...Nereden bileceğiz, milislerin köprü başında pusu kurduğunu ve otomatik silahlarla beklediğini! Ama bu gençler görmüş ve milisler ateş edeceği vakit ikisi de önümüze geçivermişler. Biri Razgrat'ta lise imtihanını vermiş de bunu dedesine müjdelemeye gelip durumuş."	*37.1.*
"Aytaçlar, art arda mikrofona geçip totaliterizme lânet okudular, demokrasi düzeninin üstünlüğünden söz ettiler, bu özgürlüğü halka emanet eden şehitlere olan minnettarlıklarını belirttiler."	*13.7.*

Tablo 21: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde Hikâye Dışı Zaman İfadeleri

III. 2. 2. 3. 4. Mekân

Eserde olayın geçtiği yer, çevre ya da atmosfer diyebileceğimiz mekân hikâye etmenin veya anlatının temel unsurlarından biridir. Mekân, genellikle eserlerde zaman kavramı ile birlikte yer alır. Eserin yapısına göre bazen çok kısa bazen de genişçe tasvirlerle anlatılır. Klasik çocuk hikâyelerinde neredeyse yok denilebilecek bir yapıda olan mekan, modern hikâyelerde gözleme bağlı olarak daha geniş yer alabilmektedir.

Mekan kavramı olay örgüsünü oluşturan olayların nerede geçtiğini ortaya koyar. Kuşkusuz, olayın geçtiği yerin olay ve kişiler üzerinde etkisi vardır. Kapalı ve basık bir mekan olay kahramanını karamsar bir ruh hali içerisine sürükleyebilir; geniş ve aydınlık mekanlar ise kahramanda daha olumlu hisler uyandırabilir. Esasen benzer türden bir etkilenme okuyucular için de geçerlidir.

Anlatı eserlerinde mekân iki şekilde karşımıza çıkar:

1. Kapalı mekanlar: Ev, okul, iş yeri gibi duvarlarla çevrilmiş mekanlardır.

2. Açık mekanlar: Sokaklar, caddeler, kırlar, ormanlar vs.

Mekanın kapalı ya da açık olması yazarın seçimiyle alakalı olduğu gibi, anlatılacak olayın içeriğine de bağlıdır. Biraz da olay kendi mekânını yazara dayatmakta; örneğin bir gezide meydana gelen bir olay açık bir mekân olan ormanda anlatılmak zorundadır.

Mehmet Tekin'e göre bir yazar, eserinde mekandan dört amaçla faydalanır:

"1. Olayların meydana geldiği çevreyi tanıtmak.

2. Eserin kahramanlarının tanıtmak.

3. Toplumu yansıtmak.

4. Esere bir atmosfer oluşturmak."[107]

Mekan eserde ne kadar iyi tasvir edilirse bu dört amaca da o denli iyi hizmet eder. Hikâye kahramanının içinde bulunduğu mekanın iyi tasvir edilmesi onun ne gibi özelliklere sahip olduğunu aydınlatmada bazı ipuçları sunacağından kişilerin tasvirine de önemli bir katkı sağlar.

Çocuk hikâyelerinde, mekân tasvirlerine aşırıya kaçmadan ve çok kısa tutmadan yer vermekte fayda vardır. Çocukların kendilerini okudukları eserlerde hissetmelerinde mekân tasvirlerinin payı büyüktür. Çocuk hikâyelerinde, hareket unsurunun yer alması gerekmektedir. Çocuklar hikâyelerde bir yerde başlayan olayın başka yerlerde gelişmesini ilgiyle takip edeceklerdir. Hareket unsurunun iyi verilebilmesi de mekân tasvirlerinin yerli yerince ve yeterince yapılması ile sağlanmaktadır.

Çocuk hikâyelerinde mekanlar, hikâye kahramanın yaşadığı ortamın çocuk tarafından da kavranılmasını sağlayacağı için çocukla eser kahramanı arasında kurulan özdeşimi sağlamlaştırarak hikâyenin iletisinin çocuk tarafından daha kolay kavranmasını da sağlar.

Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinin genelinde klasik hikâye modeline uygun olarak mekân tasvirlerine oldukça az yer ayrılmıştır. Bu hikâyelerde ders verme amacının ağır basması ve olayı önceleme mekanların hikâyede kapladığı yeri sınırlandırmıştır. Bununla birlikte hikâyelerde geçen mekanlara dair şu tespitlerde bulunmak mümkündür:

Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde çocukların başından geçen olaylar çoğu zaman açık mekanlarda gerçekleşmektedir. Bu açık mekanlar arasında Türklerin yoğun olarak yaşadığı köy ve kasabalar, buralardaki bahçe ve kırlar olmak üzere doğal mekanlar önde gelmektedir.

107 Mehmet TEKİN, age., s.129

Metin Alıntısı	Hikâye No.
"Dedemle el ele tutunup köyün güney yönüne yürüdük, önümüzde gözümün gördüğü yere kadar dümdüz bir ekinlik yatıyordu."	*14.2.*
"Bahçenin asfaltı güneş, ne ucu var ne bucağı. Paten koşmaya doyulmaz burda...Bizim bahçenin bir senfonisi var bugünler. Bahar senfonisi mi desem ne desem..."	*18.1.*
"Küçük kasabayı koyu bir sis kaplamış, sanki gök yerle birleşmişti."	*6.1.*
"Dün okuldan çıkınca kentin yakınında bulunan ormana gitmişti."	*11.1.*
"1989 yılının Haziran ayı başlarındaydı. Deliorman, Rodoplar, Dobruca bölgelerinde çoğunlukta yaşayan Türk milleti içini, derdini biraz olsun dökmüştü."	*21.5.*
"Hikmet, kalktı, çimen içinde tek tük bitmiş olan gelinciklerden bir demet derledi."	*13.2.*
"Metin topladığı tütün yapraklarını sepete koyarak doğruldu. Beli ağrımıştı. Karşıki dağa, dereye sonra da doğuya baktı."	*5.5.*

Tablo 22: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde Açık Mekânlar

Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde açık mekanlara nazaran daha az görülen kapalı mekanlar arasında en önde geler yerler okul ve evlerdir. Özellikle Sosyalist ve Demokratik Dönem'de Türk çocuklarının zamanlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yer okuldur. Dolayısıyla hikâyelerde yaşanan olayların bir kısmı okul ortamında geçmektedir. Okul ile birlikte Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde görülen diğer mekân güçlü aile bağlarının halen canlı olduğu Bulgaristan Türk toplumunun evleridir. Türk evleri geniş ailelerden oluşmaktadır ve bahçelidir:

Metin Alıntısı	Hikâye No.
"Ahıra koştu yuvalarına baktı, yoktular."	*29.1*
"Bu arada iç avluya girdik. Orada 4 gözlü (odalı) ev pek hoşumuza gitti. Önü açık, genişti, bir tek ağaç bile yoktu."	*10.1.*
"Koca okul derslerden sonra yine bize kaldı. Türkçe okumayanlar çoktan gittiler..."	*17.1.*
"Okulda yaz kış sırasıyla çıkan bir duvar gazeteleri vardı. Piyoner Sesi'ydi adı. Ama duvar gazetesi deyip de geçmeyin, iyi iş yapıyordu."	*13.2.*
"Ertesi gün ne evde annesine ve babasına, ne de mektepte arkadaşlarına, akşam başından geçen bu hadiseyi anlatmadı. Çünkü ona korkak, ödlek diyeceklerdi. Onunla alay edeceklerdi."	*38.1.*
"Öğleleri İlhan, ablasından evvel mektepten dönüyordu. Ablasının ayak seslerini işitince, onu kapıda karşılıyor; Emel çantasını bırakıp paltosunu çıkarmaya çalışırken, İlhan onun karşısına geçiyor, o günü sınıfta olup biteni bire dek anlatıyordu."	*38.3.*
"Günlük güneşli bir gündü. Böyle olmasına rağmen küçük Erol hâlâ odada oynuyordu..."	*5.1.*
"Sonra dedesiyle birlikte kahvaltısını yaptı ve çantasını okula hazırladı. Dedesi onu sokak kapısına kadar uğurladı ve gene uyardı..."	*5.2.*
"Okuduğu kitabın sayfasını işaretleyip kapayınca, hemen koştu sokak kapısına."	*21.1*

Tablo 23: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde Kapalı Mekânlar

III. 2. 2. 3. 5. İletiler (Mesajlar)

Çocuk hikâyelerinde ileti (mesaj), yazarın bir iddiayı, bir düşünceyi ispatlama ve okura benimsetme çabasıdır. Yazarın önceden sahip olduğu dünya görüşü, eserinin fikri yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Tezli eser yazan yazarlar, kendi düşüncelerini okurlarına da benimsetmek isterler.[108]

108 Nurullah ÇETİN, age., ss.126-128

Çocuk Edebiyatı eserlerinde eserdeki iletilerin ayrı bir önemi vardır. Çocuk Edebiyatı eserleri hangi amaçla yazılırlarsa yazılsınlar az da olsa didaktik bir amaç içerirler. Bu yüzden iletilerin doğru bir şekilde esere yerleştirilmesi önemlidir. Eser aracılığı ile çocuğa kazandırılacak düşünce ve davranışlar, çocuğun anlayış seviyesine ve yaşına uygun olmalı, onun kolayca anlayabileceği düzeyde olmalıdır. *"Çocuk kitaplarında, ana düşünce, çocuğun kitabı eline alıp, içindeki olay ve durumları bir kahraman gibi yaşamaya başladığı andan itibaren onu çepeçevre kuşatmalıdır. Tıpkı bir arkadaş, bir dost, bir kılavuz gibi, ona yaşamı ve insan gerçekliğini duyumsatarak yaşatmalıdır. Bir kitap, sıralanan bu özellikleri taşıdığında, çocuk edebiyatı yapıtı olma niteliğine erişme başarısını yakalar*."[109]

Çocuk Edebiyatı eserlerinde iletinin çocuk tarafından kavranabilmesi için eserin dili ve anlatımı sade olmalıdır. Bu tür eserlerde çocukların seviyelerine uygun, örnek davranışlar aşılayacak, evrensel değerler taşıyan temalar yer almalıdır. Kazandırılması amaçlanan davranışlara sahip eser kahramanları eserlerde idealize edilmelidir.[110]

Temsilcilerinin büyük çoğunluğu eğitimcilerden oluşan Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde görülen iletiler arasında eğitim ön plandadır. Hikâyelerin birçoğu eğitici bir iletiyi içermektedir. Bu iletiler arasında, büyüklere saygı, küçüklere sevgi, doğayı ve hayvanları koruma, çalışma ve yardımlaşmanın önemi vb. gibi erdemler en sık görülenlerdir.

Metin Alıntısı	**Hikâye No.**
"Evet kızım, hayat böyle işte. Bizi bir zamanlar ana babamız beklerdi. Şimdi biz sizi bekliyoruz. Gün gelecek sen de çocuklarını böyle bekleyeceksin. Hiç bir vakit o ihtiyarın sözlerini unutma..."	*6.1.*
"Bul fakat bulduğunu alıp eve getirme, Bugün buldun aldın, yarın gördün aldın, sonunda anlamadan hırsız olacaksın. *Ve sonra muallime dedi ki:* *_ Hepiniz İlhan gibi hareket etmeli. Bulduğunu muallime vermelisiniz."*	*38.3.*
"Dedesi masalın sonuna gelmişti. Baktı ki Erol yanından kalkmış, oyuncaklarını yol üstünden topluyordu. Demek ki dedesini anlamıştı. Öyle ya, dedelerin, yaşlıların sözlerini yalnız büyükler değil küçükler de anlar."	*5.1.*
"Te iyi de... dedi doktor da şaşarak. Demek sensin... Sen atmışsın ama uslu ve vicdanlı çocuk olduğun için cenk yerinden kaçmamışsın. Aferim sana."	*5.4.*
"Cimrilik diyeceksiniz belki. Bir yudum ekmeğin ziyan olmasını istemem. Ekmek soframızda en itibarlı yemek."	*20.1.*
"O da bir insan değil miydi? Keşke elim kırılsaydı da, bu taşı atmasaydım!"	*21.3.*
"Kara koyun postu üzerinde oturan yaşlı ustasının titrek ellerini dudaklarına götürerek öptü. Birkaç kez öptü..."	*23.1.*
"Zekeriye de her sabah hayvanları otlatmağa giderken Vazlah dedenin ineğini de alıyor, ona kendi hayvanlarıyle birlikte bakıyordu."	*9.1.*

Tablo 24: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde İletiler-Erdemli Davranışlar

Türk çocuk hikâyelerinde Sosyalist ve Demokratik dönemde değişen siyasi şartlara göre birtakım ideolojik iletiler de çocuk hikâyelerinde yoğun olarak verilmek istenmiştir. Sosyalist Dönemde "çalışmak, yeni rejimin insanlara bahşettiği güzellikler, emeğin ve barışın önemi, hürriyet ve eşitlik, kimi geleneklere ve hurafelere yöneltilen eleştiriler" vb. gibi konular çocuk hikâyelerinde ileti olarak sıkça yer almıştır.

109 A. Özgül İNCE, *100 Temel Eserin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Bağlamında İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2008, s.12

110 Erva BAĞCI, *"Naki Tezel'in Türk Masalları Adlı Eserindeki Kahramanların Rollerinin İncelenmesi", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C.9, S.1, Manisa, 2011, s.224

Metin Alıntısı	Hikâye No.
"... Bir işçinin kültürü, bir mühendisin seviyesine çıkacak. Her şey, her şey şeklini, kıyafetini değiştirecek. O zaman köylerin adları da değişecek. Onlara köy denmiyecek. Dağlar, bağlar bekçisiz, sınırlar askersiz..." Dünya alabildiğine güzel, zengin olacak... En küçük bir saygısızlık, hakaret, yalan söylemek bile suçların en büyüğü sayılacak..."	*33.6.*
Liliyan Delanj, Bulgaristana bir yıl önce gelmişti. Yola çıkarken anası: " Bu mektubu, Bulgaristan Komunist Partiyasına ver!" demişti. Liliyan Delanj'ın arkadaşları, şirin Karadeniz kıyısındaki milletlerarası dinlence bahçesine yollandılar. Kamp bir bahçe edilmişti. Bahçedeki çiçekler gibi, o renk renk çocuklar kampı doldurdu mu, öyle bir hoş oluyor, ortalık öyle bir şenleniyor ki..."	*33.12.*
"- O zaman tarlalar da böyle büyük değildi. Parça parça, lokma lokmaydı. Bizim tarlamızın biri kesik koruda, öbürü karşı yakadaydı... Hayale daldığım vakit, sanki bu çeşme başucumda şırıldıyordu. Sade bunlar değil oğlum. Senin anlamadığın daha çok, çok şeyler var."	*33.8.*
"Sovyet ordusu, canavar hitlerci faşistleri önüne katmış kovalıyordu. Alman askerleri ellerindeki silâhları atmışlar, beyaz donca ve iç gömlekçe kaçıyorlardı."	*7.1.*
"Halbuki piyoner teşkilâtı önünde, namuslu, çalışkan, vatana sadık olacağına, hiç yalan söylemeyeceğine yemin etmişti."	*38.4.*

Tablo 25: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde İletiler-Sosyalizm

Demokratik Dönem'de yayımlanan birçok çocuk hikâyesinde genel çocuk hikâyelerinde görülen iletilere ek olarak Bulgaristan Türklerinin asimilasyon ve zorunlu göçe karşı verdiği mücadele konu edilmiştir. Hemen hemen her çocuk hikâyesi kitabında birkaç hikâyede söz konusu sorunlara karşı Bulgaristan Türklerini ayakta tutan temel değerler ileti halinde okuyucuya doğrudan ya da dolaylı olarak verilmiştir. Bazı çocuk hikâyelerinde ise Türklere uygulanan baskıcı uygulamalara yönelik eleştiriler "ileti" olarak çocuk okuyucuya sunulmuştur:

Metin Alıntısı	Hikâye No.
"Başıyla işaret ederek, Bulgarca ona: *_ Bırak küreği, dedi.* *Bakışı soğuk ve sesi sertti.* *Bu Bulgarın ne niyeti vardı acaba? Bu havalide kötü niyetli bir Bulgar Türklere istediğini yapmak ve yaptırmak yetkisine sahipti. Bu adam da kimbilir ne düşünüyordu şimdi?* *Mümin hemen küreği elinden bıraktı, emri bekliyordu. İri yarı, geniş omuzlu adam vahşice gözlerini alartmıştı:* *_ Çayı geçeceğim, gel sırtına bineyim! dedi.* *...* *_ Bir zamanlar onların dedeleri de dedelerimizin sırtına nasıl binmişlerse, ben de şimdi onlara öyle bineceğim diye ayak diretiyordu."*	*38.2.*
Dedesi derin derin düşündü. Aleks'in bu sözleri kendisini nice etkilemiş, başında nice çağrışımlar uyandırmıştı. Ama çocuğa bunları nasıl anlatsındı? Hemen anımsadı: Arkadaşının biri kensine ülkemizde 85'lerde gerçekleştiren ad değişimi sırasında "Allah bizi niye cezalandırdı.?" Demişti. Oysa "Allah'ın kimi cezalandırdığı belli değil" diye cevap vermişti. Torununa bunu anlatamazdı ki."	*33.11*
"- Öğretmenim, dedi, ben Türkçeyi seçtim. Çünkü Türkçe anamın dili, babamın dili. Ninemin ve dedemin dili. Bu alanda gerektiği gibi hazırlanıp ileride Türkçe öğretmeni olacağım. Bunu yaparken elbette Bulgarcayı da, İngilizceyi de, Almancayı da öğreneceğim. Ama mesleğimi Türkçe öğretmeni olarak görüyorum."	*13.4.*
"Kendi kendine hep soruyordu: "Bu işin sonu ne olacaktı? Var varken yok olunur muydu? Koyun nasıl keçi olabilirdi?" hiçbir türlü bu insanlık dışı olaya akıl erdiremiyordu. Bunlar yetmezmiş gibi, bir de ona Bulgarca olarak yazması için asılmalar başlamıştı. Oysa Türkçe olarak düşünebiliyor ve Türkçe olarak yazabiliyordu. Bulgarca nasıl yazabilirdi ki?"	*21.4.*

"Eve varınca gitti, resimli çerçevenin önüne dikildi. Sonra başından şapkayı çıkardı ve çerçevenin köşesine astı. Dedesi hep öyle, otuz beşinde olduğu gibi mertçe bakıyor, sanki ihtar ediyordu. Necip asker gibi durdu ve 'Ruhun şad olsun, dedeciğim, dedi. Getirdiğiniz özgürlüğü, iade edilen haklarımızı örneğince koruyacağım' diye yemin etti..."	*13.6.*
"Hayvan olsun, insan olsun, bir alışılagelmişlik var: Anne,baba ve ad seçilmez. Anne baban sonuna dek anne babandır, adın da sonuna dek senin adındır. Onları senden kimse alamaz!"	*33.11.*
"Demek bu dünyada Türkler o kadar çoktu ha! Yerdeki karıncalar, gökteki yıldızlar kadar çoktu ha!" diye gururla düşündü Kerim; hayretler içindeydi. Çocuklar bugün küçücük beyinlerinde bir gerçeği hissettiler; bu koca dünyada yalnız değillerdi, onların Anadolu'da kökleri vardı ve onlar büyük bir halkın çocuklarıydı."	*26.1.*
""Biz Türk'üz, Ahmet'ten İvan olmaz! İsimlerimizi geri iade edin!"	*21.1.*
"Aleks haklı, dedi. İlk konan adlarını haykıracaksınız. Hayvan olsun, insan olsun, bir alışılagelmişlik var: Anne baba ve ad seçilmez. Anne baban sonuna dek anne babandır, adın da sonuna dek senin adındır. Onları senden kimse alamaz!"	*33.11.*

Tablo 26: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde İletiler-Milliyet Bilinci

III. 2. 2. 3. 6. Bakış Açısı/Anlatıcı

Çocuk hikâyelerinde bakış açısı/anlatıcı, anlatımı gerçekleştiren kişiyi açıklamak için kullanılan hikâye unsurlarından biridir. Şerif Aktaş, bakış açısını şu şekilde açıklamaktadır:

"Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekan, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrâk edildiği ve kim tarafından kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir."[111]

Aktaş'a göre anlatı eserlerinde üç tip bakış açısı ve anlatıcı vardır:

"1. Hakim bakış açısı: Tanrısal bakış açısı da denilen bu bakış açısında anlatıcı 3. tekil şahıstır. Esere konu olan olayları, geçmişi, kişilerin psikolojik durumlarını ve düşüncelerini vasıtasız bir şekilde bilir ve okuyucuya nakleder. *"Sözü edilen bakış açısının sınırsız oluşu, yazar-anlatıcıya itibari âleme has sosyal hayatın geniş bir bölümünü ifâde edebilme gücü verebilmesi yanında, insan ömrünü aşan uzun yıllar zarfında meydana gelen olayları anlatma imkânı sağlar."*[112]

2. Kahraman anlatıcının bakış açısı: Bu tip bakış açısında anlatıcı 1. tekil şahıstır ve eserin kahramanlarından birisidir. Eserde vuku bulan olaylar bu kahraman-anlatıcının gözünden verilir. Dolayısıyla eserde görülenler bir insanın bakış açısı ile sınırlıdır. Hâkim bakış açısındaki görüş açısının genişliği bu tip anlatıcıda yoktur. Eserin kahramanı olayları kendi görebildiği kadarıyla bilir ve aktarır. Bakış açısı daha dar olmasına rağmen daha gerçekçi bir anlatım tarzıdır.

3. Müşâhit anlatıcıya ait bakış açısı: *"Anlatma esasına bağlı bazı metinlerde, anlatıcının kahramanlardan daha az malumatı olduğu görülür. Bu gruba giren eserlerde ve yazı parçalarında anlatıcı, vaka içinde yer alan şahıs kadrosunu teşkil eden fertleri bir kamera tarafsızlığı ile izler; onların geçmişi, ruh hâlleri hakkında bilgi vermeden yaptıklarını gözler önüne serer."*[113]

Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde tüm anlatıcı biçimlerine rastlanmaktadır. Bu anlatıcı biçimleri arasında anlatıcının kendisini olayın içinde yaşattığı hakim bakış açısı Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde en yaygın bakış açısıdır. Bunun yanında doğrudan çocuklara seslenen anlatım biçimi de görülmektedir:

111 Şerif AKTAŞ, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş,* Akçağ Yayınları, Ankara, 1991, s.84

112 Şerif AKTAŞ, age., s.96

113 Şerif AKTAŞ, age., s.97

Metin Alıntısı	Hikâye No.
"Hemen anımsadı: Arkadaşının biri kendisine ülkemizde 85'lerde gerçekleştiren ad değişimi sırasında "Allah bizi niye cezalandırdı.?" demişti. Oysa "Allah'ın kimi cezalandırdığı belli değil" diye cevap vermişti. Torununa bunu anlatamazdı ki."	27.11
"Dedesi hep öyle, otuz beşinde olduğu gibi mertçe bakıyor, sanki ihtar ediyordu. Necip asker gibi durdu ve "Ruhun şad olsun, dedeciğim", dedi."	9.6.
"Şerif, dedesinin taa gözlerinin içine bakıyor, her şeyi can kulağıyle dinliyordu."	15.1.
"Oğlu artık mışıl mışıl uyuyordu. Bütün giysilerinin ceplerini birer birer aradı taradı. Sonra yanına sokuldu, ağzını kokladı. Ne ceplerinde sigara bulmuştu, ne de ağzı tütün kokuyordu. Rahatlayıverdi."	9.5.

Tablo 27: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde Anlatıcı Tipleri-Hâkim Anlatıcı

Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinin önemli bir kısmında ise olaylar kahraman anlatıcı bakış açısıyla dile getirilmektedir. Muharrem Tahsin ve Nadiye Ahmet'in çocuk hikâyelerinde sıklıkla görüldüğü üzere, hikâye yazarları aynı zamanda, hikâyenin içinde kahramandır:

Metin Alıntısı	Hikâye No.
"Hafta sonunu geçirmek için babam, kardeşimle beni köye götürdü. Daha cuma akşamı anneannemlere yerleştik."	10.1.
"Haziranın on beşinde sıcak bir gündü. İmtihanlarımız bitmiş, sonra şehadetnamelerimizi almak üzere bizi tatil etmişlerdi."	7.1.
"Hayli yorulmuştum, havuzlu bahçenin ortasındaki peykelerden birine oturdum. Karşımda anıt, solumda havuz, sağımda üç köklü gür bir incir kümesi. Ortalık fıkır fıkır."	21.9.
"Koca okul derslerden sonra yine bize kaldı. Türkçe okumayanlar çoktan gittiler. Beşinci saatten sonra öğretmenimizin gelmesini bekliyoruz."	13.1.

Tablo 28: Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyelerinde Anlatıcı Tipleri- Kahraman Anlatıcı

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında en yaygın edebî türler olan çocuk şiiri ve çocuk hikâyeleri Bulgaristan Türklüğüne dair birçok özelliği bünyesinde taşımaktadır. Genel çocuk edebiyatının sıklıkla tercih edilen bu türleri, Bulgaristan Türklerinin sosyo-kültürel özelliklerine ve edebî yaratmalarında görülen dil ve üslup özelliklerine göre birtakım özel niteliklere sahiptir. Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatının çağdaş edebî türlerini ele aldığımız bölümün sonunda söz konusu türlerin Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı özelinde gösterdiği bazı temel niteliklerine ait tespitlerimize yer vermek uygun olacaktır.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının, çağdaş edebiyat eserlerinin çoğunluğu şiir türündedir. Bulgaristan Türkleri, çocuk şiirlerine ağırlıklı olarak birer eğitim aracı olarak yaklaşmışlar ve çocuk şiirlerinde didaktik unsurlara yoğun bir şekilde yer vermişlerdir. Çocuk şiirlerindeki bu yaklaşım; söz konusu türün tematik dağılımında da kendisini göstermekte ve aile, millet, vatan ve doğa sevgisini işleyen şiirler, Bulgaristan Türkleri çocuk şiirleri arasında büyük yer kaplamaktadır.

Çocuk şiirlerindekine benzer bir durum çocuk hikâyeleri için de geçerlidir. Birçoğu kısa olay hikâyesi türünde olan metinlerde, anlatının mutlaka bir öğüt ile bitirilmesi Bulgaristan Türklerinin hikâyeleri pedagojik işlevi ile ele aldığını göstermektedir. Bulgaristan Türklerinin çocuk hikâyelerindeki şahıs kadrosu büyük ölçüde çocuklardan ve onlara örnek davranışlar sergileyen yetişkinlerden oluşur. Bu çocuklar öğrenci ya da evlat olma özelliği ile hikâyelerde yer alırlar. Bulgaristan Türklerinin sosyal yaşantısına uygun olarak, şahıs kadrosunun içinde olduğu mekân eğer iç mekân ise ev ve okullar; dış mekân ise tarla, bahçe ya da diğer kırsal alanlar olarak karşımıza çıkar. Bulgaristan Türk

hikâyelerinin iletilerinde de, eğitici unsurların yaygın olduğu görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında hemen hepsi eğitimci olan yazar kadrosu önemli etkendir. Aynı zamanda çoğu zaman eğitim sisteminin dışında bırakılan Bulgaristan Türk çocuklarını hikâye yoluyla eğitme amacı bu durumun nedenlerinden bir diğeridir. Ele aldığımız hikâyelerde tespit ettiğimiz bir diğer özellik ise hikâyelerde en yaygın anlatıcı tipinin kahraman anlatıcı olduğudur. Hikâyelerdeki anlatımın, çocukların kendileriyle özdeşim kurabileceği kahraman anlatıcılar aracılığıyla gerçekleştirilmiş olması, hikâyede kazandırılmak istenen davranışların yada verilmek istenen duyguların, çocuklar tarafından daha iyi benimsenmesine katkı sağlayacak bir özelliktir.

Dördüncü Bölüm:
BULGARİSTAN TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI KİTAPLARINDA GÖRSEL UNSURLAR

IV. BÖLÜM: BULGARİSTAN TÜRK ÇOCUK EDEBİYATI KİTAPLARINDA GÖRSEL UNSURLAR

Çalışmamızın bu bölümünde Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı eserleri biçim ve görsel özellikleri bakımından ele alınarak değerlendirilmiştir. Söz konusu değerlendirmelerimizde Sosyalist ve Demokratik Dönem'de yayımlanmış çocuk edebiyatı eserlerinin hemen hemen tamamı kullanılmış ve eserlerden alıntılanan görsellere, ilgili bölüm maddelerinde yer verilmiştir.

IV. 1. Çocuk Kitaplarında Fiziksel Özellikler

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı eserlerinde belirgin biçim unsurları olan; şekil-boy, cilt ve kağıt yapısı hakkındaki tespitlerimiz aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

IV. 1. 1. Şekil-Boy

Çocuk kitaplarının şekli, okuyucuları tarafından ilk fark edilen özellikler arasındadır. Çocuk kitaplarında yaygın kitap şekli olan dikdörtgen şeklin yanında, farklı şekillerin kullanılması çocuğun kitaba olan ilgisini artıran etkenlerdendir. Çocukların alışkın oldukları kitap şeklinin dışında yatay dikdörtgen, A4, A5 boyutu ya da bitki veya hayvan figürü şeklinde hazırlanan çocuk kitaplarına son yıllarda daha sık rastlanmaktadır.

"*Çocuklar için hazırlanan kitaplar çeşitli boylarda olabilmektedir. Bununla birlikte, çok küçük ya da çok büyük boyuttaki kitapların basımı, saklanması ve kullanılması zordur. Çocuk kitaplarının boyutları tasarlanırken çocuk gelişimi aşamalarının tanınması ve bu ölçütlere göre işlem yapılması gereklidir. Çocuk kitaplarının en az 16x23 cm büyüklüğünde olması normal sayılmaktadır."* [1]

Bulgaristan Türk çocukları için hazırlanmış olan kitaplarda klasik kitap şekillerinin dışına çıkan örneklere çok az rastlanmaktadır. Bununla birlikte, farklı büyüklüklerde ve farklı şekillerde çocuk kitapları da bulunmaktadır.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı kitapları arasında küçük boyda kabul edilebilecek eserlerin ilk ikisi Bulgaristan Türk çocuk şiiri alanında ilk derleme çalışması olan Niyazi Hüseyinof ve Mehmet Çavuşef'in *"Çocuklara Şiirler"* adlı çalışması ile Ahmet Şerifof'un *"Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri"* adlı çalışmasıdır. Söz konusu eserler, okuyucu kitlesine hitap edecek şekilde küçük boyda yayımlanan çocuk kitaplarındandır. Küçük boy çocuk kitabı örneklerine daha sonraki yıllarda çocuk şairi Aliş Sait'in eserlerinde rastlanmaktadır. Aliş Sait'in Demokratik Dönem'de yayımlanan üç çocuk şiiri kitabı da küçük boydadır.

Bulgaristan Türkleri çocuk yayınları arasında farklı ölçülerde olmakla birlikte küçük boy olarak nitelendirilebilecek çocuk kitabı örnekleri şöyledir:

1 Havise Çakmak GÜLEÇ, Hulusi GEÇGEL; *Çocuk Edebiyatı,* Kök Yayıncılık, Ankara, 2006, s.165

Resim 1.

Resim 2.

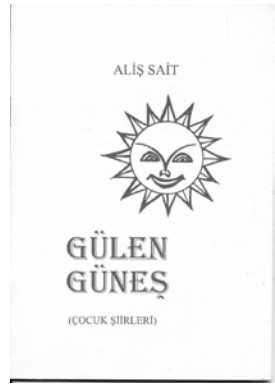

Resim 3.[2]

Resim 4.

Resim 5.

Resim 6.[3]

Çocuk kitaplarında görülen klasik boy ve şekillerin dışında birden fazla örneğe Sosyalist Dönem'de rastlanmaktadır. Çocuk kitaplarının devlete ait yayınevi olan Narodna Prosveta tarafından yayımlandığı bu yıllarda, çocuklar için hazırlanan kitaplarda farklı boy ve şekillerin denendiği görülmüştür. Bulgaristan Türk çocuk şiirinin önemli isimlerinden Nevzat Mehmet Fuat'ın; söz konusu yayınevi tarafından basılan kitaplarında tercih edilen biçim yatay dikdörtgen olup, çocuklar için daha kullanışlı görülmektedir.

Demokratik Dönem'de ise, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı eserlerinde klasik şekillerin dışına İsmail A. Çavuş'un *"Her Gün Bir Hediye"* adlı hikâye kitabı ile çıkılmıştır. Çavuş'un çocuk hikâyelerini içeren kitabı yatay dikdörtgene yakın ölçülere sahiptir. Nevzat Mehmet Fuat ve İsmail A. Çavuş'un söz konusu eserlerinin görselleri şöyledir:

2 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age.; Mehmet ÇAVUŞEF, age. ve Aliş SAİT, age.

3 Aliş SAİT, age.; Mustafa ÇETE, age. ve Ahmet ŞERİFOF, age.

Resim 7.

Resim 8.

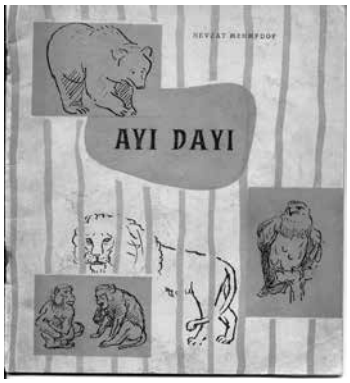

Resim 9.

Resim 10.[4]

Demokratik Dönem'de yayımlanan çocuk kitaplarında klasik kitap şekli olan ortalama 13X20 cm ölçülerine yakın boyutlarda dikey dikdörtgen şeklin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Aliş Sait ile Mustafa Çete'nin küçük boyda olan çocuk şiiri kitapları dışında bu dönemde verilen çocuk kitapları 10-13X17-20 cm aralığında değişen ölçülerde dikey dikdörtgen kitap boyuna sahiplerdir:

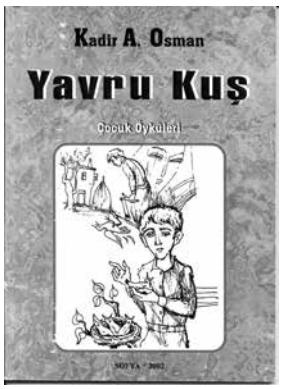

Resim 11.

Resim 12.

Resim 13.[5]

4 Nevzat Mehmet FUAT, age.; Nevzat Mehmet FUAT, age.; Nevzat Mehmet FUAT, age.; İsmail A. ÇAVUŞ, age.

5 Kadir A. OSMAN, age.; Ömer Osman ERENDORUK, age.; Nadiye AHMET, age.

Çocuk Edebiyatı eserleri arasında, çocuk masalı ve resimli öykü türlerindeki kitaplarda büyük boyutların daha işlevsel olduğu bilinmektedir. Ancak bu türden eserlere çalışmamız sırasında rastlanmamış ve elde edilen bazı çocuk masal kitaplarında ise klasik kitap boyutlarının tercih edildiği görülmüştür. Bulgaristan'da Türk çocuklara yönelik yayınlarda büyük boy ölçülere "Piyoner", "Ümit" ve "Mozaik" adlı çocuk dergilerinin sahip olduğu görülmektedir. Bu dergilerden Piyoner 21x32, Mozaik 22x30 ve Ümit 20x30 ölçülerine sahiptir.

Resim 14. Piyoner

Resim 15. Mozaik[6]

IV. 1. 2. Ciltleme

Çocuk Edebiyatı eserlerinin ciltlenmesinde yaygın olarak üç yöntem kullanılmaktadır. Bu ciltleme yöntemleri; iplik dikiş, tel dikiş ve yapıştırma yöntemidir. Bu yöntemler arasında çocukların kullanım özellikleri dikkate alındığında ise, en sağlam ciltleme iplik dikiş yöntemi ile yapılan ciltlemelerdir.[7]

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı kitaplarının ciltlemelerinde üç farklı yöntem de kullanılmıştır. Bununla birlikte, dönem şartlarının gereği ve gelişen baskı teknolojisi sonucu Sosyalist Dönem eserlerinde iplik ve tel dikiş yaygın iken, Demokratik Dönem'de yapıştırma cilt yönteminin gelişmiş örneklerinin kullanıldığı eserlere de rastlanmaktadır.

IV. 1. 3. Kağıt Yapısı

Çocuk kitaplarında önemli unsurlardan bir diğeri de kağıt yapısıdır. Gelişen kağıt kalitesi ile kitaplarda kullanılan kağıt türü mat ve parlak (kuşe) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kuşe kağıtlar süreli yayınlarda yaygınlık kazanmakla birlikte, okuma kitaplarında mat kağıt türünün ışığı yansıtmaması vb. gibi özellikleriyle okumada sağladığı kolaylıktan dolayı, daha çok tercih edildiği bilinmektedir.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı ürünlerinde Demokratik Dönem'de görülen birkaç örnek dışında tüm kitaplarda I. ve II. hamur mat kağıt türü tercih edilmiştir. Bununla birlikte parlak olmayan türdeki bu kağıtla yapılmış baskıların önemli bir kısmının beyaz renkte olması ise nitelikli çocuk yayınlarında istenilmeyen özelliklerden biridir. "*İyi bir çocuk edebiyatı eserinde mürekkep dağılması, renk değişmesi, harflerin okunması, sayfaların kolay yırtılması gibi sakıncalardan uzak kalmasını sağlamak için gramajı yüksek I. hamur kağıt veya mat kuşe kağıt kullanmak gerekir.*"[8]

6 Piyoner Dergisi, Yıl. 1, S. 9, Sofya, 1966; Mozaik Dergisi, Yıl. 2, S.21, Şumnu, 2009.

7 Havise Çakmak GÜLEÇ, Hulusi GEÇGEL; age., s.166

8 Havise Çakmak GÜLEÇ, Hulusi GEÇGEL, age., s.167

IV. 2. Çocuk Kitaplarında Resim Özellikleri

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı eserlerindeki görsel unsurları değerlendirdiğimiz çalışmamızın bu kısmında ikinci olarak üzerinde durmak istediğimiz husus söz konusu eserlerdeki resim özellikleridir.

Çocuk Edebiyatı eserlerinde resim özellikleri; renk, çizgi, şekil vb. gibi alt başlıklar altında incelenmeli ve ayrıntılı tespitlere gidilmelidir. Ancak biz, çalışma alanımızdaki çocuk yayıncılığının kendine özgü şartları gereği, resim özellikleri başlığı altında Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı eserlerinin "Kapak Resimleri ve Metin İçi Resimler" olmak üzere iki başlık altında incelenmesinin uygun olduğu düşüncesindeyiz. Birçoğu birbirinin benzeri ya da devamı niteliğindeki çocuk kitaplarında renk, çizgi, şekil vb. gibi unsurlara ait kısıtlı veriyi incelemek yerine, söz konusu kitaplardaki kapak tasarımları ve metin içi resimlere dair tespitlerde bulunmanın daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

IV. 2. 1. Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kapak Tasarımları

Bulgaristan Türkleri yoğun olarak kırsal bölgelerde yaşamakta ve geçimlerini tarım ve hayvancılık ile sağlamaktadır. Bulgaristan Türklerinin sosyal yaşamlarındaki bu belirgin özellik onların doğa ile içiçe olmalarını beraberinde getirmektedir. Çalışmamız kapsamında elde ettiğimiz Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı eserlerinin tamamında yer alan kapak tasarımları incelendiğinde tematik olarak çocuk-doğa ilişkisini vurgulayan tasarımların ağırlıkta olması, Bulgaristan Türklerinin bu sosyo-kültürel özellikleri ile örtüşmektedir. Çocuk kitaplarının kapaklarında görülen bu yaygın temanın işlenişinde "çocuk" figürleri genellikle çiçekler ve hayvanlar ile birlikte resmedilmişlerdir. Çocuk şiirleri ve hikâyelerinde görülen en yaygın tema ve iletilerden biri olan doğa sevgisinin kapak tasarımlarında öncelikli olarak ele alındığı görülmektedir.

Bulgaristan Türkleri çocuk kitaplarının kapak tasarımlarında bir diğer önde gelen özellik çocukların eğitim-öğretim ortamı içinde resmedilmiş olmalarıdır. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin büyük çoğunluğu eğitimcilerden oluşmaktadır ve genel hatlarıyla didaktik bir edebiyat anlayışına sahiptir. Bu anlayışın çocuk kitaplarının kapak tasarımlarında kendini gösterdiği görülmektedir. Örnek olarak "kitap okuyan çocuk veya sınıf ortamında öğretmeni ve arkadaşlarıyla birlikte resmedilmiş çocuk figürleri" kitap kapaklarında görülen tasarımlar arasındadır.

IV. 2. 1. 1. Bulgaristan'da Yayımlanan Türk Çocuk Kitaplarında Kapak Tasarımları

Resim 16.[9]

Resim 17. [10]

9 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF (Haz.); *Çocuklara Şiirler,* Narodna Prosveta, Sofya, 1955.
10 Ahmet ŞERİFOF, *Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri,* Narodna Prosveta, Sofya, 1965.

Resim 18.[11]

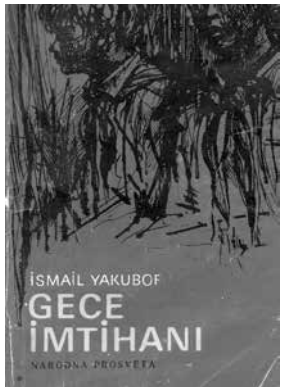

Resim 19.[12]

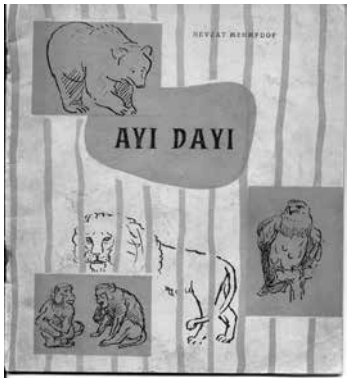

Resim 20.[13]

Resim 21.[14]

Resim 22.[15]

Resim 23.[16]

11 Mehmet ÇAVUŞEF, *Yol Verin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1969.
12 İsmail YAKUBOF, *Gece İmtihanı,* Narodna Prosveta, Sofya, 1968.
13 Nevzat MEHMEDOF, *Ayı Dayı,* Narodna Prosveta, Sofya, 1959.
14 İsmail A. ÇAVUŞ, *Her Gün Bir Hediye,* Bulgaristan Başmüftülük Yayınları, Sofya, 2012.
15 Nevzat MEHMEDOF, *Deniz,* Narodna Prosveta, Sofya, 1966.
16 Nevzat MEHMEDOF, *Üç Beygir,* Narodna Prosveta, Sofya, 1967.

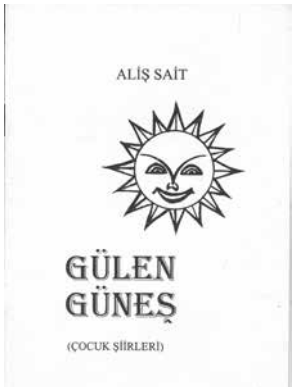

Resim 24.[17]

Resim 25. [18]

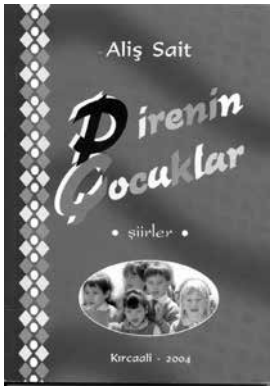

Resim 26.[19]

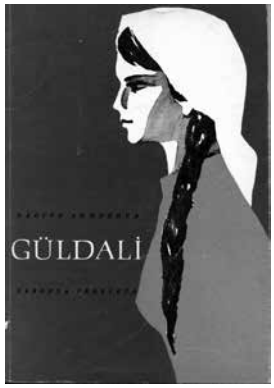

Resim 27.[20]

Resim 28.[21]

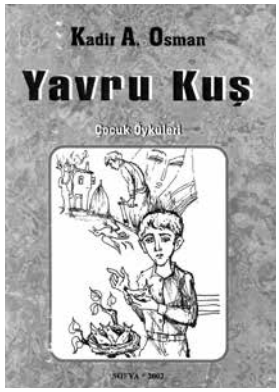

Resim 29.[22]

17 Aliş SAİT, *Gülen Güneş,* Rodopi Eood Yayınevi, Kırcali, 1996.
18 Aliş SAİT, *Kırık Fidanın Sesi,* Rodopi-Eood Yayınevi, Kırcali, 1996.
19 Aliş SAİT, *Direnin Çocuklar,* Yayınevi Belirtilmemiş, Kırcali, 2004.
20 Nadiye AHMEDOVA, *Güldali,* Narodna Prosveta, Sofya,1965.
21 Nadiye AHMET, *Nur Taneleri,* Aydın-2 Şirketi, Sofya, 2000.
22 Kadir A. OSMAN, *Yavru Kuş,* Aydın-2 Şirketi, Sofya, 2002.

Resim 30.[23]

Resim 31.[24]

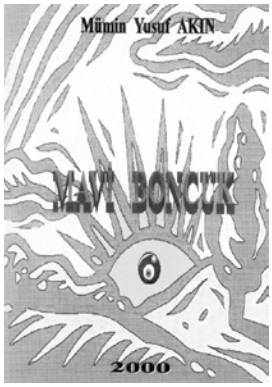

Resim 32.[25]

Resim 33.[26]

Resim 34.[27]

Resim 35.[28]

23 Muharrem TAHSİN, *Saksağanların Büyük Sevinci,* Filiz Yayınları, Sofya, 1999.
24 Mustafa ÇETE, *Mavi Çiçekler,* Aydın-2 Şirketi, Razgrat, 2001.
25 Mümin Yusuf AKIN, *Mavi Boncuk,* Ayaz Salih Matbaası, Kırcaali, 2000.
26 Hüseyin KÖSE, *Bir Deste Gelincik,* Hoşgörü Yayınları, Razgrad, 2006.
27 Muharrem TAHSİN, *Gel Kulağına Söyleyeyim,* Phosphorus Advertising Agency, Basım Yeri Belirtilmemiş, 1996.
28 Nefize Habip SALİ, *Şifa Çiçeği*, Dnes-Ood Yayını, Kırcali, 1997.

Resim 36.[29]

Resim 37.[30]

Resim 38. [31]

Resim 39.[32]

Resim 40.[33]

Resim 41.[34]

29 Nadiye AHMEDOVA, *Mavi Kordelalı Güvercin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1964
30 Nadiye AHMEDOVA, *Solmıyan Karanfil,* Narodna Prosveta, Sofya, 1966.
31 Ahmet TIMIŞEF (Haz.), *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri (Antoloji),* Narodna Prosveta, Sofya, 1960.
32 Ahmet ŞERİFOF, *Vatan Sevgisi (Çocuk Şiirleri Antolojisi),* Narodna Prosveta, Sofya, 1962.
33 İshak RAŞİDOF, *Dostlar ve Düşmanlar* (Manzum Çocuk Hikâyeleri), Narodna Prosveta, Sofya, 1967.
34 Nadiye AHMET, *İftar Lokmaları* (Çocuk Hikâyeleri), Bulgaristan Başmüftülük Yayınları, Sofya, 2015.

Resim 42.[35]

Resim 43.[36]

V. 2. 1. 2. Bulgaristan Türklerinin Türkiye'de Yayımlanan Çocuk Kitaplarında Kapak Tasarımları

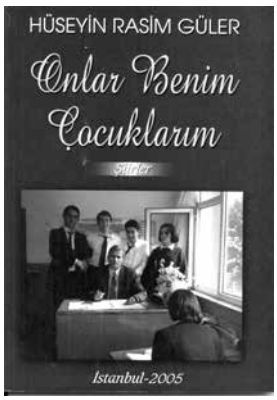

Resim 44.[37]

Resim 45.[38]

Resim 46. [39]

Resim 47.[40]

35 Aziz BEY, *Naci Ferhat (Çocuk Şiirleri),* Sofya, 2005.
36 Aziz BEY, *Şahin Mustafa Altan (Çocuk Şiirleri),* Sofya, 2005.
37 Hüseyin Rasim GÜLER, *Onlar Benim Çocuklarım,* Tuna Yayınları, 2005.
38 Hüseyin Rasim GÜLER, *Kardelen,* Balkan Türklerinin Sesi Yay. İstanbul, 1997.
39 Süleyman ADALI, *Bir Damla Sevgi,* Özel Gebze Eğitim Matbaacılık, Kocaeli,2005.
40 Ahmet Emin ATASOY, *Sevgi Denizi,* Nesin Yayınevi, İstanbul, 2011.

Resim 48.[41]

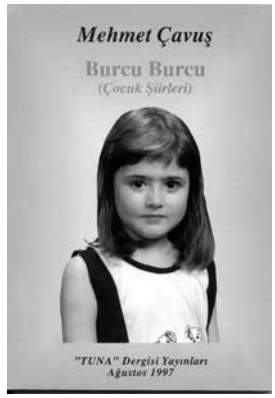

Resim 49.[42]

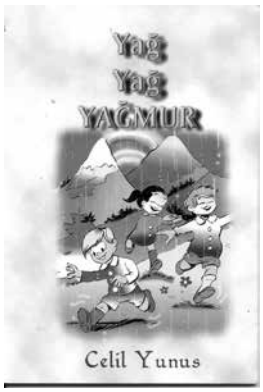

Resim 50.[43]

Resim 51.[44]

Resim 52.[45]

Resim 53.[46]

41 Mehmet Arslan CUMALI, *Sen De Bir Çiçeksin,* Pruva A.Ş., Tekirdağ, 2001.
42 Mehmet ÇAVUŞ, *Burcu Burcu,* Tuna Dergisi Yay. İstanbul, 1997.
43 Celil YUNUS, *Yağ Yağ Yağmur,* Çınar Yayıncılık, Eskişehir, 2000.
44 Şaban M. KALKAN, *Turnalar,* Ayhan Matbaası, İzmir, 1997.
45 Şaban M. KALKAN, *Sağlık Alfabesi,* Kıbatek Yayınları, İzmir, 2010.
46 İsa CEBECİ, *Çocuk ve Fidan,* Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, İstanbul, 1997.

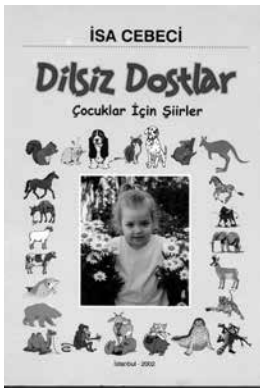

Resim 54.[47]

Resim 55.[48]

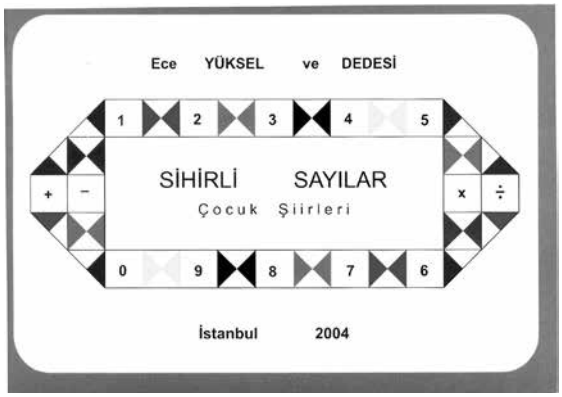

Resim 56.[49]

Resim 57.[50]

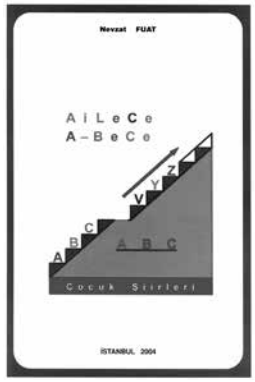

Resim 58.[51]

47 İsa CEBECİ, *Dilsiz Dostlar,* Dina-Mik Rek Ltd. Şti., İstanbul, 2002.
48 Ömer Osman ERENDORUK, *Ağlatmayın Çocukları,* (Yayın yeri ve yılı belirtilmemiş)
49 Ece YÜKSEL, Nevzat FUAT; *Sihirli Sayılar,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004.
50 Nevzat FUAT, *Türkçe ABC,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004.
51 Nevzat FUAT, *Türkçe ABC,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004.

Resim 59.[52]

Resim 60.[53]

Resim 61.[54]

Resim 62.[55]

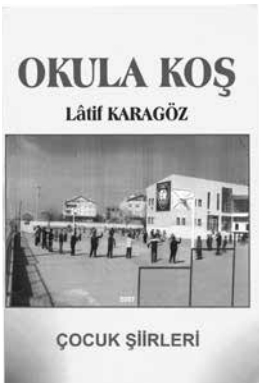

Resim 63.[56]

Resim 64.[57]

52 Nevzat FUAT, *Çemberli Çevre,* Yön Matbaacılık, İstanbul, 2004.
53 Latif KARAGÖZ, *Önce Vatan,* Seven Dizgi-Grafik, İstanbul, 1997
54 Latif KARAGÖZ, *Üç Güvercin,* Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2005.
55 Latif KARAGÖZ, *Doğru Çengel,* Pruva Ajans Basın-Yayın, Tekirdağ, Yyy.
56 Latif KARAGÖZ, *Okula Koş,* Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2007.
57 Latif KARAGÖZ, *Bayrak Çocuklar,* Kuşak Ofset, İstanbul, 1993.

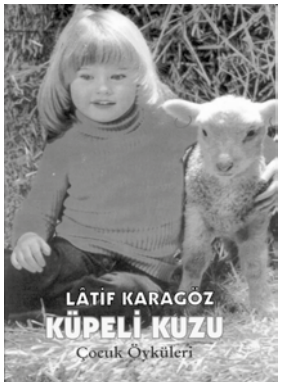

Resim 65.[58]

Resim 66.[59]

Resim 67.[60]

Resim 68.[61]

Resim 69.[62]

Resim 70.[63]

58 Latif KARAGÖZ, *Küpeli Kuzu,* Anadolu Matbaası, İzmir, 2002.
59 Mehmet Aslan CUMALI, *Çocuk Manileri,* Pruva AŞ., Tekirdağ, 2000.
60 Süleyman ÖZGÜR, *Düşlerim Gerçek Olsa,* Tuna Yayınları, İstanbul, 2001.
61 İsa CEBECİ, *Dağ Tepesindeki Bulut,* Göl Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2011.
62 Damla FUAT, Dedesi (Nevzat FUAT); *Çiçekler ve Böcekler,* Yön Matbaacılık, 2006.
63 Latif KARAGÖZ, *Ak Güvercin,* Kuşak Ofset, İstanbul, 1997.

Resim 71.[64]

Resim 72.[65]

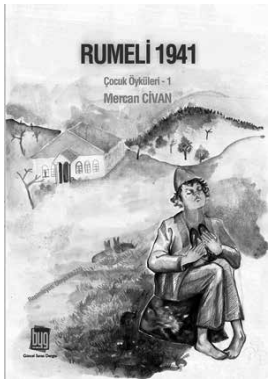

Resim 73.[66]

Resim 74.[67]

Resim 75.[68]

64 Ömer Osman ERENDORUK, *Taşlaşan Çocuk (Çocuk Masalları),* Tuna Yayınları, İstanbul, 2000.
65 Mercan CİVAN, *Rumeli 1941, Çocuk Öyküleri 1,* Baygenç Ajans Yayınları, Antalya, 2015.
66 Mercan CİVAN, *Rumeli 1941, Çocuk Öyküleri 2,* Baygenç Ajans Yayınları, Antalya, 2015.
67 Latif KARAGÖZ, *Kon Kon Kelebek,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
68 Latif KARAGÖZ, *Kardeşimsin,* Anadolu Matbaası, İzmir, 1993.

V. 2. 2. Metin İçi Resimler

Çocuk Edebiyatı eserlerindeki en önemli unsurlardan biri metin içinde yer alan resimlerdir. Çocuk Edebiyatı eserlerinin seslendiği hedef kitlenin 6-14 yaş arası çocuklardan oluşması, söz konusu eserlerde metin dışında farklı uyaranların kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Çocuk Edebiyatı eserlerinin üretimindeki bu önemli gereklilik, çalışma alanımız olan Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı eserlerinde de göz ardı edilmemiştir. Çalışma alanımıza dair elde ettiğimiz çocuk edebiyatı eserlerindeki muhtelif örneklerde nitelik ve nicelik olarak değişiklik göstermekle birlikte metin içi resimlendirme tekniğinin kullanıldığı görülmüştür.

Çocuk Edebiyatı eserlerinde bir gereksinim olarak görülen resim ile çocuk edebiyatı metinleri arasındaki ilişkiye dair bazı uzmanlar tarafından çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Resim ile metnin birarada kullanılmasının çocukta kavram geliştirmeye katkısı olacağını belirten Havise Çakmak Güleç ve Hulusi Geçgel'e göre, çocuk kitaplarında metin ve resim ilişkisi şu şekilde olmalıdır:

"1. Metin ve resim genel olarak simetrik, yani aynı anlamda olmalıdır.

2. Resim metni aydınlatmak için kullanılmalıdır.

3. Resim metnin zenginleştirilmesinde ve öneminin artırılmasına yardımcı olmalıdır.

4. Temel hikâye metin tarafından anlatılır, resim sadece seçilmiş yönlere işaret etmelidir.

5. Resim, resmin bazı yönlerini anlatan metinle asıl hikâyeyi yansıtır."[69]

Çocuk kitaplarında resimleme yapılırken farklı resimleme teknikleri kullanılabilmektedir. Bu teknikler arasında "Suluboya", "Kuruboya", "Ekolin", "Guaj" ve "Kara Kalem" örnek olarak verilebilir. Maliyetinin düşüklüğü ve basımının kolaylığı nedeniyle çocuk kitaplarındaki resimlerde kara kalem çalışmalarının yaygın olduğu görülmektedir.[70]

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı alanında yayımlanmış kitaplar büyük oranda çocuk şiiri ve çocuk hikâyesi türündeki kitaplardan oluşmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızda ele aldığımız Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı eserlerindeki metin içi resimlendirme örnekleri büyük oranda çocuk şiiri ve çocuk hikâyesi kitaplarından elde edilmiştir. İncelediğimiz çocuk kitaplarında farklı resimleme teknikleri kullanılmıştır. En yaygın resimleme tekniğinin ise kurşun kalem tekniği veya diğer yöntemlerle hazırlanmış siyah-beyaz resimlendirmeler olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, Sosyalist Dönem'de görülen birkaç örnekte siyah-beyaz rengin yanında, tek renk olarak mavi, yeşil veya kırmızı renkleri de metin içi resimlerde kullanılmıştır:

69 Havise ÇAKMAK, Hulusi GEÇGEL; age., s.180

70 Havise ÇAKMAK, Hulusi GEÇGEL; age., s.177

Güvercin ve Çocuk

ÇOCUK: Cicim benim güvercinim
Nedir derdin senin?
GÜVERCİN: Gelince sonbahar,
Issız kaldı kırlar, dağlar...
ÇOCUK: Üzülme sen güvercinim,
Sana bol yem vereceğim.
GÜVERCİN: Çok teşekkür küçük çocuk
Tanrı size versin bolluk!

18

Köprü

Sahildeki şu köprü.
Uzanıyor bir türlü,
Uzayacak ta değil...
Dinleseydi de beni,
Kara kabak kökeni
Gibi şöyle çeyrek mil
Uzasaydı yaz günü,
Alamazdı önünü
Karşıdaki dik sahil.
Şimdi ben de, dostum da,
Köken köprü üstünde
Haydardık otomobil.

Resim 76.[71]

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı eserlerinden çocuk şiiri kitaplarında yer alan resimlerde, şiirlerin temalarına uygun olarak, "çocuk" figürünün ön planda olduğu resimlendirmeler yapılmıştır. Çocuk şiirlerinin yanında yer alan metin içi resimlerde çocuk ile beraber şiirlerin içeriğinde yer alan nesneler resmedilmiştir. Şiir kitaplarında yer alan bu objeler arasında çiçekler ve ağaçlar başta olmak üzere çeşitli bitkiler; hayvanlar; anne, baba, dede, nine ve öğretmen başta olmak üzere çeşitli yetişkinler ve çocuk dünyasında sıklıkla karşılaşılan nesneler önemli yere sahiptir.

Çocuk şiirlerindeki temaya bağlı olarak yer alan resimlerin yanında, çocuk hikâyelerindeki resimlendirmelerde ise hikâyeyi açıklayıcı ve tamamlayıcı işlevin ön planda olduğu görülmektedir. İncelediğimiz örneklerde yer alan birçoğu siyah beyaz renklendirmeye sahip metin içi resimlerde bu iki işlev belirgin olarak görülmektedir:

DOKUZ ANAHTAR

...ede, çok, ama ...çok anlatacaksın! Biliyor musun ...çok?
...rını alabildiğime açtım ve:
...e bu kadar, dede, dedim.
...ledesi çocuğunu aldatmaz. Anlatacağım, dedi mi,

7

— Önce maskeni indir ve bize kimliğini ...r, dedi. Zanlı, maskesini indirdi. İndirmesiyle ...irkaç ...oca müstesna, hepsi yerinde donup ...ı, çün...kü maskenin altından görünen, ...han'ın ta kendisiydi. Biraz sakinleşince,

...uklardan bir kısmı, tutulanın gerçekten de ...us olmadığına sevinirken, diğer bir kısmı ise, ...plara yazılamayacaklarına üzüldüler. Orhan, sevindi, ne üzüldü. O, kızdı, çok, ama çok ...endi...

63

Resim 77.[72]

Resim 78.[73]

71 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.47; Nevzat MEHMEDOF, *Ayı Dayı,* s. 3; Mustafa ÇETE, age., s.18; Nevzat MEHMEDOF, Deniz, s.14

72 Nadiye AHMEDOVA, *Mavi Kordelalı Güvercin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1964, s.7

73 Hüseyin KÖSE, *Bir Deste Gelincik,* Hoşgörü Yayınları, Razgrat, 2006, s.63

Resim 31.[74]

Resim 32.[75]

Sosyalist Dönem'de yayımlanan çocuk edebiyatı ürünlerinden bazılarında resimleyen/ressam adına yer verilirken, sayfalarında resimleme tekniği ile çeşitli görsellere yer verilen son dönem ürünlerden birçoğunda bu bilgiye yer verilmemiştir.

Bulgaristan Türkleri çocuk kitaplarını resimleyen kişiler arasında Tahsin Ahmet ve Kamber Kamber gibi Türk ressamlar ile çeşitli Bulgar resssamların isimleri yer almaktadır. Bulgaristan'da yayımlanmış Türk çocuk edebiyatı eserlerinin birçoğunda metiniçi resimlendirmelerin Bulgar ressamlar tarafından yapılmış olması, Bulgaristan Türk toplumunda ressam, müzisyen vb. gibi sanat dallarında yetişmiş insan sayısının azlığı ile ilişkilidir. Diğer taraftan Türk çocuk yayınlarının bu özelliği, Bulgar kültürü ile Türk çocuk edebiyatı arasındaki etkileşimi göstermesi bakımından önemlidir.

Resimlendirme teknikleri bakımından incelendiğinde Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı yayınlarının gelişmemiş olduğu görülmektedir. Bulgaristan'daki Türk çocuk yayınlarının özellikle Demokratik Dönem'de müelliflerinin kendi imkanları ile yayımlanması ve belli bir pedogojik formasyonu bulunan yayın ekiplerinden yoksun olmaları, çocuk kitaplarında önemli unsurlardan biri olan resimlendirme tekniklerinde başarılı örneklerin verilmesini güçleştirmiştir. Bununla birlikte, sınırlı imkanlar neticesinde yayımlanabilen Bulgaristan Türk çocuk yayınlarında ısrarla görsel unsurlara yer verilmiş olması Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin ve yayıncılarının çocuk kitaplarında görsel unsurların kulllanımını önemsediklerini göstermektedir.

74 Muharrem TAHSİN, *Gel Kulağına Söyleyim,* Phosphorus Advertising Agency, Sofya, 1996, s.25

75 Kadir A. OSMAN, *Yavru Kuş,* Aydın-2 Şirketi, Kırcaali, 2002, ss.50-51

Sonuç

SONUÇ

Balkanlar, geçmişten günümüze Türklerin yerleştiği ve yurt edindiği coğrafyalardan biri olmuştur. Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa ve Balkanlara yönelik Türk göçleri, "Kavimler Göçü"nü takiben yoğunlaşmış ve bu göçler neticesinde Hunlar, Avarlar, Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar gibi Türk boyları Balkanlarda erken dönemde varlık göstermişlerdir. Balkanlara yönelik ikinci Türk akını 13. yüzyıldan itibaren Anadolu üzerinden gerçekleşmiştir. Günümüzde Balkanlarda varlık gösteren Türk varlığı bu göçler neticesinde Balkanlara yerleşen Türklerin devamı niteliğindedir ve günümüzde Türkler; Balkanların asli etnik unsurlarından birini oluşturmaktadır.

Balkanlardaki son Türk hakimiyeti, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldan itibaren Balkanlardan çekilmesiyle sona ermiş ancak bölgedeki Türk varlığı, Osmanlı Devleti hakimiyetinin sona ermesiyle birlikte azalsa da varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Günümüzde Balkanlarda varlığını sürdüren Türkler, Osmanlı Devleti sonrası Balkanlarda kurulan Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya Kosova vb. gibi muhtelif Balkan ülkelerinde azınlık statüsünde yaşamaktadırlar.

Günümüzde Balkanlarda varlığını sürdürmekte olan Türk topluluklarından en büyüğü Bulgaristan Türkleridir. Bulgaristan nüfusu içinde 2 milyona yaklaşan sayıları ile Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan Devleti'nin kurulduğu günden bu yana ülkedeki en büyük azınlık durumundadır.

Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan Devleti'nin geçirdiği siyasal ve sosyal değişimlerden büyük ölçüde etkilenmişlerdir. 1908 yılında ülkenin kuruluşundan 1944'e kadar süren Krallık Dönemi, 1944-1989 yılları arasında Sosyalist yönetim anlayışının benimsendiği dönem ve 1990 sonrasında sosyalizmin sone ermesiyle başlayan Demokratik Dönem, Bulgaristan Türkleri bakımından da birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Bu değişimler Bulgaristan Türklerinin sosyal hayatına tesir ettiği gibi, en yoğun şekilde edebî faaliyetlerinde kendini hissettirmiştir.

Bulgaristan Türklerinin azınlık statüsünde varlıklarını sürdürdükleri bir siyasal ortamda kültürel kimliklerini koruma ve gelecek nesillere aktarmalarında, edebiyat faaliyetleri önemli işlev görmüştür. Söz konusu edebiyat faaliyetleri arasında ise en önemli alan "Türk Çocuk Edebiyatı" sahasındaki çalışmalar olmuştur.

Türk Dünyası Edebiyatları içinde çocuk edebiyatı konusu geçmişten günümüze önemli bir yere sahiptir. Türk Dünyası Çocuk Edebiyatlarının beslendiği kaynakların başında gelen güçlü sözlü gelenek, bütün Türk boyları arasında belirgindir. Ancak Türklerin azınlık olarak yaşadıkları coğrafyalarda çocuk edebiyatına ilgi artmakta ve bu ilginin nedenleri değişiklik göstermektedir. Balkan Türkleri ve özellikle Bulgaristan Türkleri arasında çocuk edebiyatına belirgin bir ilginin olmasında çocuk edebiyatının ana dil gelişimini desteklemesinin ve kültür aktarımı noktasında yüklendiği işlevin önemli bir yeri vardır.

Bulgaristan Türkleri edebiyatında çocuk edebiyatı ürünlerinin önemli bir yere sahip olmasında, Bulgaristan Türklerinin içinde bulunduğu şartların ve çocuk edebiyatının çeşitli işlevlerinin büyük payı vardır. Bulgaristan Türklerinin Bulgaristan Devleti bünyesinde varlıklarını sürdürdükleri yaklaşık 120 yıllık zaman diliminde sürekli kültürel asimilasyon tehlikesini yaşamış olmaları, edebî üretimlerinde millî kimlik aktarımını ve kültürü devam ettirecek olan "çocuk"u, merkeze almalarına neden olmuştur. Kültürün gelecek kuşaklara aktarımında en önemli işlevi, şüphesiz, anadili görmektedir. Bir kültür taşıyıcısı olarak "ana dil" bilincini her dönem canlı tutmaya çalışan Bulgaristan Türklerinin verdikleri varlık mücadelesinde, ülkedeki Türkçe eğitim davası önemli bir yer sahiptir.

Bulgaristan Türkleri tarihî içerisinde en önemli sorunlardan biri olan Türkçe eğitim konusu, ülkede Türk çocukları için edebî faaliyet yürütülmesi ile bir arada değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Bulgaristan'daki Türkçe eğitim ile bölgede gelişen Türk çocuk edebiyatı birbirini destekleyen ve birbirinin tamamlayıcısı olan unsurlar olmuştur. Bu nedenledir ki, Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı tarihini ülkede gelişmiş olan Türk çocuk edebiyatı faaliyetlerinden ayrı düşünmek olanaksızdır.

Çocuk Edebiyatının hedef kitlesi genel olarak 6-14 yaş arası ilköğretim çağı çocuklarıdır. İlk okuma ve yazma eğitimini de içine alan bu dönemde, çocukta gelişmesi beklenen en önemli kazanım ana dili bilincidir. Bulgaristan Devleti kurulduğundan bugüne kadar bölgede yaşayan Türkçe, çoğu zaman resmî eğitim kurumlarının ve programlarının dışında bırakılmıştır. Bu politika karşısında Bulgaristan Türk aydınları ve eğitimcileri ana dil eğitiminde görülen eksikliğin giderilmesi için çocuk edebiyatını bir araç olarak görmüşlerdir.

Çocuk Edebiyatı ürünlerinin işlevlerinden biri, 6-14 yaş grubundaki çocuklara hitap eden başarılı edebî metinlerin üretilmesiyle çocukta okuma ve yazma yeteneğinin gelişmesine katkı sağlamaktır. Çocuk Edebiyatı metinleri ana dil öğretiminin yanı sıra, söz konusu edebî metinlerdeki içerik aracılığıyla, dilin içinde yaşadığı kültür unsurlarının da çocuğa kazandırılmasını sağlamaktadır. Çocuk Edebiyatının bu iki işlevi, Türkçenin azınlık statüsünde varlık mücadelesi verdiği Bulgaristan'da, Türk çocuk edebiyatının gelişimini destekleyen unsurlardır.

Çalışmamız sonucunda elde ettiğimiz en önemli verilerden biri Bulgaristan Türkleri edebî ürünlerinin önemli bir bölümünün çocuk edebiyatı ürünlerinden oluştuğudur. Bulgaristan Türkleri edebiyatında görülen bu belirgin durum Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatının incelenmesini gerekli kılmaktadır ancak çalışmamızda ele aldığımız bu konu hakkında, daha önce yapılmış bilimsel çalışmaların yok denecek kadar az olması, söz konusu çocuk edebiyatı ürünlerini incelerken, genel bir yaklaşımı esas almamızı gerektirmiştir. Bu nedenle çalışmamızda ilk olarak Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının tarihî gelişimi ortaya konulmuştur.

Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı tarihini şekillendiren iki önemli unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki ülkedeki Türkçe eğitimin durumu diğeri ise ülkede yaşanan siyasal rejim değişiklikleridir.

Bulgaristan'da oluşan yazılı Türk çocuk edebiyatının gelişimi ülkedeki Türkçe eğitimin faaliyetleri ile yakından ilişkilidir. Ülkedeki Türk eğitim tarihine bakıldığında, Türkçe eğitimin güçlendiği dönemlerde Türk çocuk edebiyatı faaliyetlerinin de gelişme gösterdiği görülmektedir.

Bulgaristan'da Türkçe eğitim ile Türk çocuk edebiyatı arasındaki ilişkiye örnek oluşturabilecek durumlardan ilki, ülkede Türkçe eğitimin serbest olduğu 1944 sonrası gelişen Sosyalist Dönem'in ilk yıllarında görülmektedir. Eğitimde Türkçe'nin serbest olduğu 1950'li yıllarda Narodna Prosveta'nın Türkçe yayınlar bölümünde devlet tarafından yirmiye yakın Türkçe ders kitabı ile Bulgaristanlı Türk şair ve yazarların çocuk edebiyatı eserleri basılmıştır.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının tarihî gelişim seyri içinde bu edebiyata etki eden dinamiklerden bir diğeri ise ülkenin içinde bulunduğu siyasal ve sosyal durum olmuştur. Bulgaristan'da 1944-1989 yılları arası gelişen Türk çocuk edebiyatının sosyalist çizgide gelişme göstermesi bu duruma örnek olarak verilebilir.

Kısacası, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının tarihî gelişiminde, ülkedeki Türkçe eğitimin durumu ve siyasal rejim değişiklikleri temel dinamikleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı tarihi, ülkedeki Türkçe eğitimin durumu ile önemli siyasal değişimler esas alınarak üç döneme ayrılır. Bu dönemler sırasıyla 1908-1944 yılları arası, 1944-1989 yılları arası ve 1989'dan günümüze kadar süren dönemden oluşmaktadır.

1909 yılında bağımsız Bulgaristan Devleti'nin kurulmasından sonraki dönemde Bulgaristan Türklüğünün sosyal hayatına etki eden temel etken milliyetçilik olmuştur. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının 1909-1944 yılları arasını kapsayan ilk dönemine büyük ölçüde tesir eden bu akım edebî ürünlerde daha çok millî ve dinî değerlere bağlılığın işlenmesi şeklinde görülmeye başlamıştır. Bulgaristan'daki Türklerin büyük bir kısmı, 1878'te Bulgar Prensliği'nin kurulması ile ilk kez Türk egemenliğinden ayrılmıştır. Azınlık olma durumu ile ilk kez tanışan Türklerin 1878'den 1944'e kadar geçen sürede varlık gösteren Türk çocuk edebiyatı eserlerinde vatan ve millet sevgisi; Türklük ve İslamiyet gibi kavramlar geniş yer bulmuştur.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı tarihinde 1944-1989 yılları arası, ülkede 1944'e kadar gelişen Türk çocuk edebiyatının millî çizgisinden sosyalist bir çizgiye kaydığı dönem olmuştur. 1944'te gerçekleştirilen devrim sonrasında Komünizmle yönetilmeye başlanan Bulgaristan'da toplum hayatının her sahasında olduğu gibi basın ve yayın faaliyetleri de rejimin ilkeleri doğrultusunda bir değişim geçirmek zorunda kalmıştır. Toplumsal hayatın her sahasında görülen bu siyasal etki, edebiyatta da kendini göstermiştir. Sosyalizmin geniş halk kitlelerine ulaşmada edebiyatı bir araç olarak görmesi ve bu uğurda basın-yayın faaliyetlerinin devlet eliyle gerçekleştirilmesi güdümlü bir edebiyat meydana gelmesine neden olmuştur. Sosyalist Dönem'de Türk çocuk edebiyatı sahasında yayımlanan eserlerin sayısındaki artış da siyasal rejimin, ülkedeki Türk azınlığa ulaşmada edebiyatı bir araç olarak görmesi ile yakından ilişkilidir. Özellikle çocuk edebiyatı ürünleri yeni rejimin ilkelerinin yeni yetişen nesle benimsetilmesinde devlet tarafından önemli görülmüştür. Bu durumu devrin Türk çocuklarına yönelik iki büyük süreli yayını "Eylülcü Çocuk" gazetesi ve "Piyoner" dergisinin isimlerinde görmek de mümkündür.

1989'da Bulgaristan'daki Komünist yönetim anlayışı terk edilmiş ve ülkede "Demokratik Dönem" başlamıştır. Bu dönemde Bulgaristan'da azınlıklara uygulanan yasaklara büyük ölçüde son verilerek, "soya dönüş" politikası terk edilmiştir. Siyasal hayatta görülen bu değişim, 1970'li yıllardan itibaren yok denecek kadar azalan Bulgaristan Türklerinin edebî faaliyetlerini; dolayısıyla da çocuk edebiyatını olumlu yönde etkilemiştir. Bulgaristan'da 1990 yılında başlayıp günümüze kadar devam eden dönemdeki Türk çocuk edebiyatının gelişiminde en temel belirleyici unsur, ülkede uzun yıllardan sonra yeniden başlayan Türkçe eğitim faaliyetleridir. Bu eğitim faaliyetleri istenilen düzeyde olmasa da ülkedeki Türk edebiyatı faaliyetlerini destekleyen temel unsurların başında gelmiştir.

1990 sonrası Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatı ülkede 1944-1970 yılları arasında gelişen Türk çocuk edebiyatına nazaran güdümlü olmaktan uzaklaşmış ancak yayımlanan Türk çocuk edebiyatı eserlerindeki nitelik ve nicelik bir önceki dönemin gerisinde kalmıştır. Ülkede 1990 sonrası gelişen çocuk edebiyatındaki bu olumsuz durum temelde iki nedenden kaynaklanmıştır. Bu nedenlerden ilki 1989'da yaşanan "Büyük Göç" ile birlikte çoğu eğitimci olan Bulgaristan Türk aydınlarının büyük bölümünün Türkiye'ye göç etmesi ve Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının yaratıcılarından yoksun kalmasıdır. Bu temsilcilerin Türkiye'ye göç ettikten sonra burada oluşturdukları "Göçmen Edebiyatı", bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Ülkede 1990 sonrası varlık gösteren Türk çocuk edebiyatının eski etkinliğini sürdürememesinde ikinci neden ise ülkede 1970'lerden itibaren başlayan ve 1990'lı yıllara kadar devam eden eğitimdeki Türkçe yasağıdır. Bu yasağın bir sonucu olarak 1990 sonrası yeni gelişmeye başlayan Türk çocuk edebiyatı kendisine yaratıcı ve okuyucu bulmakta güçlük çekmiştir.

Bulgaristan'daki süreli Türk çocuk yayıncılığının, çalışmamızda Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı tarihî ile birlikte değerlendirilmiş olması bu çocuk yayınlarının Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının tarihsel gelişiminde üstlendikleri önemli rolle yakından ilişkilidir.

Bulgaristan süreli Türk çocuk yayınları, Türkçe ders kitaplarının temin edilemediği, Türkçe'nin çoğu zaman seçmeli dil olarak yer aldığı ya da eğitim sisteminin tamamen dışında bırakıldığı bir ortamda adeta ders kitabı olarak işlev görmüş, yıllarca Türkçe derslerinin yegane yardımcı yayınları olmuşlardır. Bu dergiler arasında Bulgar Eğitim Bakanlığı tarafından onay alarak resmen yardımcı ders aracı olarak kabul edilenler de olmuştur.

Söz konusu çocuk yayınları aynı zamanda Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerine sayfalarında yer vermeleri ile Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kendisine temsil imkanı bulduğu yerlerin başında gelmiştir. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı temsilcisi birçok şair ve yazarın çeşitli antolojilerde yer alan edebî ürünleri önemli ölçüde bu süreli çocuk yayınlarından derlenmiştir. Bu süreli yayınların sayfalarında yer alan halk edebiyatı kaynaklı çocuk edebiyatı ürünleri de incelenmeye değer belli bir birikim oluşturmuştur.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında ikinci olarak ele aldığımız konu bu edebiyatın temsilcileri olmuştur. Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı temsilcileri hakkında, eserlerini, çocuk edebiyatı anlayışlarını, eserlerinde kullandıkları dil ve üslup vb. gibi özelliklerini inceleyen ayrıntılı çalışmalar yapmak mümkün görünmektedir ancak alanında bir ilk olan çalışmamızda bu edebiyatın temsilcilerine dair incelemelerimiz öncelikle bir durum tespiti mahiyetindedir. Henüz ayrıntılı çalışmalara konu olmamış olan bu çok sayıdaki temsilcinin tespit edilmesinin bu alanda yapılacak sonraki çalışmalara yol gösterici olacağı şüphesizdir. Bulgaristan'da yetişkinler için eserler veren şahısların birçoğunun aynı zamanda çocuklar için de eserler verdikleri görülmüştür. Bu durumda doğrudan çocuk edebiyatçısı olarak nitelendirilebilecek şahıs sayısı ise azdır. Bu nedenlerle Bulgaristan'da Türk çocuk edebiyatı alanında edebî ürünleri bulunan veya doğrudan çocuk edebiyatçısı olarak nitelendirilecek tüm şahıslara çalışmamızda yer verilmiştir.

Çalışmamızın çocuk edebiyatı temsilcilerinin incelendiği kısmında belli bir şahıs sınırlamasına gidilmeden çocuk edebiyatı sahasında değerlendirilebilecek herhangi bir çalışması bulunan bütün şahıslara ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma alanımız olan Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı hakkında hazırlanmış antolojilerde çocuk edebiyatı ürünü bulunan şahıs sayısı toplam 70 iken tez çalışmamız sırasında gerçekleştirdiğimiz görüşmeler ve yazılı kaynakların taranması neticesinde bu sayı 94 olarak belirlenmiştir.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının ana dönemleri içinde çocuklar için eser veren şahsiyetlerin verdikleri eserlerin niteliği ve niceliği dönemlere göre önemli ölçüde değişim göstermiştir. Ancak tüm dönemler göz önünde bulundurulduğunda bu edebiyatın temsilcilerinin büyük oranda eğitimcilerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum Bulgaristan Türk çocuk edebiyatındaki belirgin didaktik geleneğin nedenlerinden biridir. Aynı zamanda temsilcilerin tamamına yakınının erkek olması, Bulgaristan'da Türk kadınlarının eğitim-öğretim ortamının dışında kalmış olduğunun göstergelerinden biridir.

Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk evresini teşkil eden 1908-1944 yılları arasında çocuk edebiyatı alanında atılan ilk adımlar, Bulgaristan'daki Türk çocuklarının eğitimi konusunda yürütülen faaliyetler kapsamında gerçekleşmiştir. Bu nedenle, Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının ilk döneminde çocuk edebiyatı sahasında görülen temsilcilerin karakteristiğini yansıtmada, o dönemdeki Bulgaristan Türk varlığının sosyal şartlarının ve özellikle Türkçe eğitimdeki durumunun bilinmesi gerekmektedir.

1908 ile 1944 yılları arasında Bulgaristan'ın krallık olduğu dönemde Türk çocukları için eser veren şahsiyetler genellikle eğitim çalışmaları içinde bulunmuşlardır. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının kurucu kuşağında yer alan bu ilk dönem temsilciler Osmanlı Devleti Dönemi'ni de yaşamış ve Osmanlı eğitim sistemine göre yetişmiş kimselerdir. Bölgede Türk egemenliğinin olduğu dönemi yaşamış olmaları ve azınlık konumuna düşen Türk toplumunun geçirdiği sosyal değişimi biliyor olmaları, ilk dönem Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin ortak özelliklerindendir. İlk dönem temsilcilerinin birçoğu, eserlerini önceleri eski Türk harfleriyle vermiş; ancak 1928'de Türkiye'de yaşanan Harf Devrimi'nden sonra Latin Alfabesi'ni kullanmışlardır.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında 2. dönem temsilciler olarak sınıflandırdığımız 1944-1989 yılları arasında tespit edilen çocuk edebiyatçılarının büyük bir bölümü ülkede 1970'lere kadar devam eden Sosyalist eğitim sistemine göre yetişmiş kimselerdir. Ülkede 1944 sonrası başlayıp yaklaşık yirmi yıl süren Sosyalist Türkçe eğitim, Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında sosyalist şair ve yazar kadrosunun ve bu edebiyatın okuyucu kitlesinin yetişmesini sağlamıştır. Bulgaristan'da Türkçe eğitimin gelişme gösterdiği 1944-1989 arası dönemin ilk yılları, Türk çocukları için eser veren şahıslar bakımından en verimli dönem olmuştur.

Bulgaristan'da 1944-1989 yılları arası dönemde varlık gösteren Türk çocuk edebiyatçılarının ortak özelliği, Bulgaristan'da bu yıllarda hüküm süren rejimden doğrudan ya da dolaylı olarak etki-

lenmiş olmalarıdır. Bu etki, şahısların verdikleri çocuk edebiyatı ürünlerine büyük ölçüde yansımış ve bu yıllarda yayımlanan Türk çocuk edebiyatı eserlerinin büyük bir bölümünde ideolojik unsurlara yer verilmiştir.

1990 yılından günümüze uzanan süreçte varlık gösteren Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcileri arasında edebî yaratıcılığına Demokratik Dönem'de başlamış şair ve yazar sayısı oldukça azdır. Bu dönem temsilcilerinin önemli bir kısmı edebî yaratıcılıklarına Sosyalist Dönem'de başlamış kimselerdir. Bu temsilciler önceki dönemin aksine çocuk edebiyatı eserlerindeki ideolojik unsurları terk etmişler ve göç, asimilasyon, millî kimlik mücadelesi vb. gibi yeni konuları işlemeye başlamışlardır. Demokratik Dönem'de yeni Türk çocuk edebiyatçılarının yetişmiyor olması Bulgaristan Türk çocuk edebiyatının geleceği noktasında önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Demokratik Dönem çocuk edebiyatı temsilcileri açısından görülen bir diğer olumsuz durum 1989'da yaşanan zorunlu göçtür. Göçle birlikte Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin birçoğu Türkiye'ye yerleşmiştir. Bu durum Bulgaristan'da Türk çocukları açısından nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri ortaya koyan edebî kişiliklerin sayısında ciddi bir azalmaya neden olmuştur.

Çalışmamızın çocuk edebiyatı türlerini ele alan bölümünde Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı türlerinin halk edebiyatı türleri ve çağdaş çocuk edebiyatı türleri olarak iki kısımda incelenmesi en uygun tasnif olarak görülmüştür. Bu tasnifimizde belirleyici olan ölçü, söz konusu türlere çocuk edebiyatı açısından yaklaşmamızdır. Bulgaristan'da Türk halk edebiyatı türlerinden çocuk edebiyatı yaklaşımıyla yayımlanmış eser sayısı birkaç eserle sınırlıdır. Çocuğa yönelik olmaları nedeniyle çalışmamızda yer verdiğimiz Bulgaristan Türklerine ait ninni, masal, tekerleme, bilmece ve mani örneklerine halkbilim sahasında çalışan Türk ve yabancı araştırmacıların, birçoğu derleme niteliğinde olan eserlerinde rastlanılmıştır. Bu eserler birer çocuk edebiyatı yayını olmamakla birlikte Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatı türleri arasında halk edebiyatı kaynaklı türlerin varlığını göstermeleri bakımından önemlidir.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında yer alan halk edebiyatı türleri çalışmamızda "ninni, masal, bilmece, tekerleme ve mani" ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmamızda Bulgaristan'daki Türk çocuk yayınlarında ağırlıklı olarak ninni, masal, tekerleme, bilmece ve mani türüne yer verildiğinin tespit edilmiş olması etkili olmuştur. Aynı zamanda Bulgaristan Türkleri halk edebiyatı üzerinde yapılmış olan belli başlı çalışmalardaki edebî türler "çocuğa görelik" açısından incelendiğinde ninni, masal, tekerleme, bilmece ve mani türlerinin öne çıktığı görülmüştür.

Bulgaristan'da yayımlanmış Türk çocuk edebiyatı eserlerine yönelik incelemelerimiz neticesinde, çağdaş çocuk edebiyatı türlerinde verilmiş yayın sayısının halk edebiyatı türlerini içeren eserlere göre çok daha fazla olduğu görülmüştür. Oransal olarak bakıldığında Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında Sosyalist Dönem'de yayımlanmış birkaç masal kitabı dışında, çocuk edebiyatı eserlerinin tamamına yakını çağdaş çocuk edebiyatı türleri olan çocuk şiiri ve çocuk hikâyesi türlerinden oluşmaktadır.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında en yaygın edebî tür olan çocuk şiirlerinde, şairlerin bilinçaltına güçlü bir şekilde yerleşen "millî varlığı devam ettirme" kaygısıyla birlikte gelen "öğreticilik" işlevi dikkati çekmektedir. Bu kapsamda; birçoğu öğretmen olan çocuk şairlerinin aile, ana dili, tabiat ve mevsimler, hayvanlar, meslekler, asimilasyon tehlikesi, dinî inançlar ve konjonktürel olarak da siyasi yönetim sistemi (Sosyalizm) ile ilgili şiirler yazdığı görülmektedir.

Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının, çağdaş edebiyat eserlerinin hemen hepsi şiir türündedir. Bulgaristan Türkleri, çocuk şiirlerine ağırlıklı olarak birer eğitim aracı olarak yaklaşmışlar ve çocuk şiirlerinde didaktik unsurlara yoğun bir şekilde yer vermişlerdir. Çocuk şiirlerindeki bu yaklaşım; söz konusu türün tematik dağılımında da kendisini göstermekte ve aile, millet, vatan ve doğa sevgisini işleyen şiirler, Bulgaristan Türkleri çocuk şiirleri arasında büyük yer kaplamaktadır.

Çocuk şiirlerinden sonra Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatında varlık gösterebilen tek edebî tür çocuk hikâyeleri olmuştur. Birçoğu kısa olay hikâyesi tarzında bu metinler, 1908-1944 yılları arasındaki dönemde ders kitaplarında ve dönemin süreli yayınlarında yer almışlardır. Bu dönemdeki hikâyelerde millî ve dinî duygular yüceltilmiş, erdemli davranışlar örnek gösterilmiştir. Bu dönemde Bulgaristan'da çocuk hikâyesi yazarı kimliği ile öne çıkmış herhangi bir edebî kişiliğe rastlanmamaktadır. Birçoğu anonim olan kıssa tarzındaki hikâyelere çocuklara yönelik yayınlarda yer verilmiştir. Bu dönemde yayımlanmış çocuklara yönelik çocuk hikâyesi kitabı da bulunmamaktdır. Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatının yeni bir döneme girdiği 1944'ten itibaren çocuk hikâyesi yazarlarının kaleme aldıkları örnekler, ideolojik veya didaktik nitelikte olmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren bu tarz eserlerin yerini dil, ifade ve içerik bakımından daha gelişmiş örnekler almıştır.

Birçoğu kısa olay hikâyesi türünde olan Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinde, anlatının genellikle bir öğüt ile bitirilmesi Bulgaristan Türklerinin hikâyeleri pedagojik işlevi ile ele aldığını göstermektedir. Bulgaristan Türklerinin çocuk hikâyelerindeki şahıs kadrosu büyük ölçüde çocuklardan ve onlara örnek davranışları gösteren yetişkinlerden oluşur. Bu çocuklar öğrenci ya da evlat olma özelliği ile hikâyelerde yer almışlardır. Bulgaristan Türklerinin sosyal yaşantısına uygun olarak, şahıs kadrosunun içinde olduğu mekanlar eğer iç mekân ise ev ve okullar; dış mekân ise tarla, bahçe ya da diğer kırsal alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulgaristan Türk çocuk hikâyelerinin iletilerinde de, eğitici unsurların yaygın olduğu görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında hemen hepsi eğitimci olan yazar kadrosu önemli etkendir. Çoğu zaman eğitim sisteminin dışında bırakılan Bulgaristan Türk çocuklarını hikâye yoluyla eğitme amacı bu durumun nedenlerinden bir diğeridir. Ele aldığımız hikâyelerde tespit ettiğimiz bir diğer özellik ise hikâyelerde en yaygın anlatıcı tipinin kahraman anlatıcı olduğudur. Hikâyelerdeki anlatımın, çocukların kendileriyle özdeşim kurabileceği kahraman anlatıcılar aracılığıyla gerçekleştirilmiş olması, hikâyede kazandırılmak istenen davranışların ya da verilmek istenen duyguların, çocuklar tarafından daha iyi benimsenmesine katkı sağlayacak bir özelliktir.

Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı ürünlerini inceleyen araştırmacılara veri sağlayacağını düşündüğümüz bir diğer alan çocuk kitaplarında yer alan görsel unsurlardır. Özellikle, söz konusu çocuk edebiyatı ürünlerindeki metin içi resimler ve kapak tasarımları; şekil, boy, kağıt yapısı vb. gibi görsel unsurlara göre daha zengin mesajlar içermektedir.

Bulgaristan Türkleri yoğun olarak kırsal bölgelerde yaşamakta ve geçimlerini tarım ve hayvancılık ile sağlamaktadır. Bulgaristan Türklerinin sosyal yaşamlarındaki bu belirgin özellik onların doğa ile içiçe olmalarını beraberinde getirmektedir. Çalışmamız kapsamında elde ettiğimiz Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı eserlerinin tamamında yer alan kapak tasarımları incelendiğinde tematik olarak çocuk-doğa ilişkisini vurgulayan tasarımların ağırlıkta olması Bulgaristan Türklerinin bu sosyo-kültürel özellikleri ile örtüşmektedir. Çocuk kitaplarının kapaklarında görülen bu yaygın temanın işlenişinde "çocuk" figürleri genellikle çiçekler ve hayvanlar ile birlikte resmedilmişlerdir. Çocuk şiirleri ve hikâyelerinde görülen en yaygın tema ve iletilerden biri olan doğa sevgisinin kapak tasarımlarında öncelikli olarak ele alındığı görülmektedir.

Bulgaristan Türkleri çocuk kitaplarının kapak tasarımlarında bir diğer önde gelen özellik çocukların eğitim-öğretim ortamı içinde resmedilmiş olmalarıdır. Bulgaristan Türk çocuk edebiyatı temsilcilerinin büyük çoğunluğu eğitimcilerden oluşmaktadır ve genel hatlarıyla didaktik bir edebiyat anlayışına sahiptir. Bu anlayışın çocuk kitaplarının kapak tasarımlarında kendini gösterdiği görülmektedir. Örnek olarak "kitap okuyan çocuk veya sınıf ortamında öğretmeni ve arkadaşlarıyla birlikte resmedilmiş çocuk figürleri" kitap kapaklarında görülen tasarımlar arasındadır.

"Bulgaristan'da Türk Çocuk Edebiyatı" adlı tez çalışmamız Bulgaristan Türkleri ve Çocuk Edebiyatı çalışanları için bölgede gelişen Türk çocuk edebiyatını ana hatlarıyla yansıtan bir çalışma görünümündedir. Türk Dünyası çocuk edebiyatları içinde bir alan olan Bulgaristan Türkleri çocuk edebiyatının tezimizle ortaya konulan özellikleri son yıllarda önemli çalışma alanlarından biri olan

çocuk edebiyatı kuramcıları için de kaynaklık teşkil edebilecek bir yapıdadır.

Sonuç olarak, Bulgaristan'da gelişen Türk çocuk edebiyatını ana hatlarıyla ele aldığımız bu çalışma, bu konuda genel çerçeveyi yansıtıcı bir nitelikte hazırlanmıştır. Bulgaristan Türklerinin çocuk edebiyatı; şahısları, türleri, dönemleri ele alınarak daha ayrıntılı alt başlıklarda çalışılmaya uygun bir alandır. Bu çalışma daha sonra bu sahada çalışacaklar için bir giriş eseri niteliğindedir. Çalışmamızda söz konusu bölgenin çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilebilecek edebî malzemesi ortaya konulmuş; edebiyat tarihinin, temsilciler ve türler bağlamında genel sınırları çizilmiştir.

Metinler

BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATINDAN ÖRNEK METİNLER

METİNLER: BULGARİSTAN TÜRKLERİ ÇOCUK EDEBİYATINDAN ÖRNEK METİNLER

I. Temalarına Göre Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiirleri

I. 1. Aile Sevgisi

I. 1. 1. Annem[1]

Küçük iken beni bakan,
Pek şefkatli anneciğim.
Elbiseme süsler takan,
Hakikatli anneciğim.

Yıkar, tarar hem başımı
Rahatımı temin eder.
Yapar ekmek ve aşımı
Ko büyüsün evlâdım der.

Bıkmak bilmez bir gayretle
Büyütmeye çalışır o.
Hiç tükenmez bir kudretle
Terbiyeme savaşır o!

İlk sözlere alıştıran
Merhametli anneciğim.
Âlemlere katıştıran
O şefkatli anneciğim.

Ben hastayken titreyerek
Üzerime kanat gerer.
Sıkıntıdan inleyerek
Hep Allah'tan sağlık diler...

I. 1. 2. Anama Mektup[2]

Anneciğim,
Bir taneciğim,
Özledin mi beni?
Ben bak,
Çok özledim seni.
Babam da özledi.
Göz yaşlarını hep,
Benden gizledi.
Hastanede bensiz,
Nasıl yaşarsın?
Selamımı kabul et,
Olsun varsın.

(Selim Bilalof)

I. 1. 3. Anneciğim[3]

Tatlı tatlı ninnilerle,
Pek küçükten büyüten,
Anadilini öğreten,
Anneciğim hep sağ olsun!...

Beni en çok odur seven,
Kucaklayıp aşkla öpen,
Sinesinde gıda veren,
Anneciğim hep var olsun!...

Nazlı nazlı büyütürken,
Başucumda dönenirken,
Bin bir zahmet çile çeken,
Anneciğim hep şad olsun!...

O bensiz hiç yaşayamaz,
Onsuz bende kan, can kalmaz.
Hürmet annem, hürmet sana,
Anneciğim rahat olsun!...

Üzer miyim ben annemi?
Annesizlik bak iyi mi?
Hiç nankörlük edilir mi?
Annem benim, cici annem!...

I. 1. 4. Annem[4]

Bir gün ayrılsam yanından,
Seni yürekten özlerim.
Penceremizin camından,
Hep yollarını gözlerim.

Nasıl sevmem annem seni,
Kokun burnumdan gitmiyor.
Okşayıp öpersin beni,
İyiliklerin bitmiyor...

Senin parçanım ben, parçan!
Bunu nasıl unuturum,
Etinden et, canından can,
Varlığınla avunurum.

---

1 Hafız İslam ERDİ, *His Bahçesi,* Yyy., Şumnu, 1931, s.3

2 Aliş SAİT, *Gülen Güneş,* Rodopi- Eood Yayınevi, Kırcali, 1996, s.13

3 Niyazi HÜSEYİNOF-Mehmet ÇAVUŞEF, *Çocuklara Şiirler* (Antoloji), Narodna Prosveta, Sofya, 1955, ss.48-49

4 İsa CEBECİ, *Çocuk ve Fidan,* Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, İstanbul, 1997, s.27

Seninle hafifler acım.
Seninle artar sevincim.
Bazen sırdaş, bazen bacım.
Sayende büyür bilincim.

Senin gibi cömert kim var!
Kimler böyle gayret eder?
Yok senin gibi vefakâr,
Herkes sana hayret eder.

I. 1. 5. Baba[5]

Eller uyurken her sabah,
Sessizce çıkarsın evden.
Endişen nedir ki baba,
Bunca erken kalkman neden?

Halimize bir baksana.
Hasret kalıyoruz sana!
Bizimle yatıp kalksana,
Akşamları gecikmeden!

Seninle sohbet ne tatlı,
Düşüncelerin kanatlı,
Olurum uçan bir atlı,
Yatmam seni öpmeden.

Her akşam seni beklerim,
Yoluna bakar yoklarım,
Tez gelsen öpüp koklarım,
"İyi geceler" derim yürekten.

Yorulmuşsun koşa koşa,
Biraz kendin için yaşa,
Biz de tuz atalım aşa,
İşler bitmezmiş ölmeden.

I. 1. 6. Kız Dileği[6]

Biraz da beni dinle babacığım.
Oğul olmasam da,
Ben de insan evlâdıyım.
Sana derdimi anlatacağım...
"Kızlar okumaz" deyip
Kırma kanadımı, kolumu.
Ben muhabbet kuşu değilim,
Duramam yıllarca kafeste.
Ömrümü tüketemem,
Cehalet denen hapiste...
Çocuktum, bebektim bir zamanlar.
Sevgiyle hoplatıyordun beni.
Şimdi yine çocuğun değil miyim?
Nedir bu taş oluşun nedeni?
Ayırma babacığım beni,
N'olur, ayırma kitaplarımdan!
Bırak sürsün dostluğum onlarla.
Bak Dünya'mızda bugün,
Kızlar okuyor milyonlarla...
İzin ver aydınlıklara gömüleyim,
Süzüleyim özgür kuşlar gibi,
Bilgiye susayanların yolunca.
Büyüsem de yine kızın kalacağım,
Gönlüme mutluluklar dolunca,
Sana daha yakın olacağım.
Dinle beni babacığım!
Anla beni babacığım!

I. 1. 7. Benim Kızım[7]

Boş durmayı sevmez asla,
Benim kızım benim kızım.
Odayı doldurmaz yasla.
Benim kızım, benim kızım.

Bülbül olur türlü dalda,
Kalem defter tutar elde,
Türkü söyler iki dilde,
Benim kızım, benim kızım.

Neler gelmez ki elinden,
Kızlar doğar kaleminden,
Çıkmaz masal âleminden,
Benim kızım, benim kızım.

Dostların var ne kalaba!
Candan bağlanmış kitaba,
Okula gider her sabah,
Benim kızım, benim kızım.

5 İsa CEBECİ, age., s.30
6 İsa CEBECİ, age., s.43
7 İsa CEBECİ, age., s.38

I. 1. 8. Duvarcının Oğlu[8]

Köyüm, boyaları yarım,
Bir manzarayı andırır.
Düşünüver, bu köy yarın
Kim bilir ne hoş renk alır?
Şu eskice, tek tük evler
Dünümüzün karasıdır.
Çiçek çiçek yükselenler
Günümüzün aynasıdır.
Benim babam duvarcıdır.
Gayet memnun mesleğinden.
Sanat yapmak amacıdır,
Yaratıyor yüreğinden.
Çinilere, aynalara,
Yakamaz yurt güllerini.
Ama soğuk, ak taşları,
Isındırır ellerini,
Yıllar akar ardı arda,
O işiyle tütüp yanar,
Kaldırılan her duvarda,
Babamın da bir taşı var.
Köyümüzün ortasında
Hamam, otel olacakmış
Şehirle köy arasında
Hayat farkı kalkacakmış.
Bizim küçük Bulgaristan
Büyük işlerin peşinde
Diyor babam, cümle insan
Hep kuruculuk işinde.
Olacağım babam gibi
Köyün meşhur duvarcısı
Mektebimde henüz şimdi
Ben bir bilgi dâvacısı.

I. 1. 9. Ana Şefkati[9]

O şefkatli ana dizi, bir bilsen
Kalbe ne çok ferah verir, tat verir.
Kederli de olsam, yorgun da dönsem,
Başım dizinde, çocuk derdim erir.

Yüreğinde bilirim ben, anamın
Benim ayrı, sevgi, şefkat tahtım var..
Ayrılmaya göreyim bir yanından
Telâş eder, sıkılır, beni sorar.

Yaşamanın güzelliğini, bana
Anam şarkiyle duyurarak anlattı.
Söylediği ilk söz zaten, ruhuma
Bir müzikti, bir şarkıydı, şefkatti.

Yoktur benim tek üzüntüm gerçekten
Dertlerimin hepsi anamın olur.
Sayması da, sevmesi de yürekten
Teselliye ille de bir yol bulur.

Bazan uslu, bazan hırçınım pek de
Sinirli bir söz söyler, dayanamaz.
Ana sözü çürümez ki yürekte!
Ezgin ol, nasihat eder biraz.

Saadetim için durmaz, savaşır
Zora bakmaz, bakmaz ne de yaşına
Alnı çin yazısı gibi kırışır
Tasalar kar gibi yağar başına.

Ana gibi bu kadar çok yangınlı
Bir çocuğu tek bir kimse sevemez,
Şefkati ve sevgiyi böyle canlı
Analardan gayri kimse bilemez

I. 1. 10. Suna[10]

Bir kızım var adı Suna
Güllü fistan aldım ona

Potinleri sütten beyaz
Rahat çok güzel bu yaz

Bir kukladır kızım Suna
Bir an doyum olmaz ona.

Tin tin oynar gündüz gece
Annesine bir eğlence...

Kiraz gibi aldır yüzü
Çakır boncuk iki gözü..

Bir yaşına girdi Suna.
Doymak bilmez uykusuna.

Uyanınca gezer durur
Kâh emekler, kâh oturur.

Bahçemizin bir gülüdür
Evimizin bülbülüdür.

8 Ahmet ŞERİFOF, *Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri,* Narodna Prosveta, Sofya, 1965, s.12

9 Ahmet ŞERİFOF, age., s.14

10 Mehmet ÇAVUŞEF, *Yol Verin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1969, s.21

I. 1. 11. Oğlum Taner[11]

Yanakları gonca al
Dudakları pek ince,

Maviş gözler bir masal
Sevinç katar sevince.

Saçı kömür karası
İşi gücü yolmaktır,

Oğlumun tek yarası
Ondan uzak olmaktır.

Kucağıma alınca
Sevinci pek dallanır,

Ve öpüşe dalınca
Yüzü gözü ballanır.

Alnı yarım ay gibi
İki yanağı uçuk,

Siyah kaşlar yay gibi
Pek sevimli yavrucuk.

I. 1. 12. Babam[12]

Dağları devirmiş,
Akarsuları
Geri çevirmiş babam.
Güneşi getirmiş,
Ipıssız evlere
Yaşam götürmüş babam.
Beni de tutuşturdu,
Okuldan okula koşturdu babam.

I. 1. 13. Annem[13]

Yollara baka baka
Sokaklara çıka çıka
Karanlığı yıka yıka
Çok özledim seni annem.

Duysan benim bu sesimi
Bir görsen hevesimi;
Anlatmak zor hepsini
Çok özledim seni annem.

Yüreğimde senin yerin
İçimde sevgin derin
Bana kaldı resimlerin
Çok özledim seni annem.

Dünya işte böyle gider
Kalbimdedir büyük keder
İnsan neden ölüp göçer
Çok özledim seni annem.

Sevincini kimler çaldı?
Seni benden felek aldı,
Tüm dünyam karardı kaldı
Çok özledim seni annem.

Bundan böyle sustum birden,
Ne gelir bu elimden?
Anlayan yok derdimden
Çok özledim seni annem.

I. 1. 14. Anama[14]

Beni sıcak bir şefkatle büyüten
Kucağında ninnilerle uyutan
İnsan edip mutlu yaşama katan
Sensin vefalı ve sabırlı anam!

Sonsuzdur anam bize olan aş .
Denizler gibi dalgalı ve taşkın
Analık sevgin göklere aşkın
Sensin vefalı ve sabırlı anam.

Ey, ana, bazen pek genç, bazen yaşlı
Geçmişte kömür, şimdi gümüş saçlı
Ama her zaman candan ve ağır başlı
Sensin vefalı ve sabırlı anam.

Ana derim hep başım gelse dara
Ana derim ak bahtım olsa kara
Ak elleri her yarayı sara
Sensin vefalı ve sabırlı anam.

Ana dilimde bir sen bir de vatan
Tüm varlığıyla kalbimde yatan
Bu iki addır gönlümü ısıtan
Sensin vefalı ve sabırlı anam.

11 Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.23
12 Aliş SAİT, *Direnin Çocuklar,* Yyy., Kırcaali, 2004, s.44
13 Tahsin Ebazer CAN, *Mozaik Dergisi,* Yıl.4, S.29, Şumnu, 2010, s.19
14 Mülazım ÇAVUŞ, *Mozaik Dergisi,* Yıl.4, S.29, Şumnu, 2010, s.20

I. 1. 15. Torunlarım[15]

İlk torunumun adı İlker
Altıncı sınıfa gider
Pek güzel resimler çizer
Bilmeceleri de çözer.

Küçük yaştan bilgilidir
Derslerinde birincidir.
Mutluluğu sende bulduk
Sayende hem dede olduk.

Bisikletin canındır
En rahat benim yanımdır
Annenden izin alırsın
Günlerce bizde kalırsın.

İkinci torunum Enis
Gözleri masmavi deniz
Derslerine çok çalışır
Okulda tek tek yarışır.

Bu yıl beşinciye gider
Odur sınıfında lider
Tatilde denize girer
Deniz sularında yüzer.

En çok coğrafyayı sever
Hesabı bilerek çözer
Her yerini gezmek ister
Yeniliği hemen sezer.

Üçüncü torunum Soner
Durmadan yerinde döner
Boyu kısa kendi cılız
Ama parlayan bir yıldız.

Bu yıl seftedir okulda
Yeteneği son durakta
Abeceyi çabuk kattı
Okuma yazmayı kaptı.

Keçi gibi inatçıdır
Bir de eşsiz topçudur
Her zaman hep o haklıdır
Bu da onun kuralıdır.

O her şeye ayak direr
Beklenmedik yerde biter
Büyüklerden geri kalmaz
Onsuz da hiçbir iş olmaz.

Bugün oldukça zenginim
Yoktur hiçbir yerde eşim
Üç çocuk erkek torunum
Hiç değer mi buna yorum.

I. 1. 16. Anne Sevgisi[16]

Bilmeden doyunca uyku, dinlence
Annedir sabırla büyüten bizi,
Kuş tüyü yastıktan yumuşak nice
Başımı koyduğum annemin dizi.

Değişmem annemi hiçbir şeyle ben
Servet de yığsalar, gökte bir ucu…
Bir şey ısıtamaz bunca yürekten
Isıttığı kadar anne avucu!

En kuytu ormana benzer sinesi,
Kaynaklardan gelir rengi gözüne.
Bir ney gibi öter kulakta sesi,
Doyum olmaz asla anne sözüne.

Yadımda böyle olacaktır O,
Alnına çiziler oysa da yıllar.
Hep böyle sevimli olacaktır O,
Başına ak tacı koysa da yıllar.

I. 1. 17. Dedem[17]

Benim dedem ak sakallı
Çok bilgili, çok akıllı.
İhtiyardır, ağzı dişsiz
Ama gene durmaz işsiz.

Elinden bin hüner gelir,
Bin bir tane masal bilir.
Ben dedemi severim çok,
Dedem gibi dede hiç yok.

15 Mehmet KEÇİCİ, *Mozaik Dergisi,* Yıl.4, S.32, Şumnu, 2010, s. 21

16 Latif ALİYEF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.32

17 Nevzat MEHMEDOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, s.25

I. 1. 18. Kız kardeşime[18]

Mini mini Fatme kızkardeşimi
Tıpış tıpış yürür iken bıraktım.
İşte tamamlamış artık beşini
Aldığım resmine sevinçle baktım.

Kordela takmış siyah saçına
Andırıyor narin bir kelebeği.
Bir bak, seviniyor çocuk yaşına,
Sinesine basmış minik bebeği.

Ana mektebine gidermiş her gün,
Küçük çantasını asıp boynuna.
Orda konuşmayı öğrenmiş düzgün,
Elleri kırılmış binbir oyuna.

Akşamlar eve şen şen dönüyormuş,
Ev gark oluyormuş bülbül sesine.
Türlü oyun, türlü dil döküyormuş
İşten dönen sevimli annesine.

I. 2. Din Sevgisi

I. 2. 1. Dinim[19]

Bir çocuğum mini mini
Dinim ak pak İslam dinî
Bir Allah'ım var imanım
Çok sağlam bir Müslümanım.

Kitabımın adı Kuran
Okurum ben onu her an
Tatlı tatlı bülbül gibi
Çınlatarak şu mektebi.

Yaradan'ın peygamberi
Doğru yolun son rehberi
Muhammedi severim pek,
Kalsam bir gün dünyada tek

Bırakmam ben bu hak dinî
Ya Rabbim sen beni koru. (Mehmet Fikri)

I. 2. 2. Bismillah[20]

Her akşam her gece
Yatağa girince
Gönülden gizlice
Derim hep bismillah

Sabahleyin erkenden
Uykudan kalkarken
Unutmam asla ben
Derim hep bismillah
...
Her işte evvela
Çekerim bismillah
Kabul et Mevla
Derim hep bismillah
(Mehmet Fikri)

I. 2. 3. Sabah Duası[21]

- Çocuklara -

Yüce Tanrı! beni yoktan var ettin.
Gönderdin sen bize Kuran ya Rabbi!
Onunla dinîmi bana öğrettin.
Nasip kıldın mesut iman ya Rabbi!.

Zihnimi açık et dersi belleyem
Dikkatle hocamı güzel dinleyem.
Her şey okuyayım, yanı bileyim;
Sen ver bana parlak iz'an ya Rabbi!

Şu güzel mektep ki irfan ocağı,
Burada parıldar ilmin çerağı,
İnsanın nurlanır bunda dimağı
O feyzi et bana ihsan ya Rabbi!

I. 2. 4. İslam Dini[22]

Her insana lazım bir din
Dinsiz hayat kabil değil
Kim tutarsa haset, kin;
O sayılır sonra cahil
...
Her kim dine inanmazsa
"Allah" ona pek hor bakar.
Hak sözlere kim kanmazsa,
Cehennemde onu yakar.

18 Nevzat MEHMEDOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, s.28
19 Vedat S. AHMET, age., s.44
20 Vedat S. AHMET, age., s.45
21 Hafız İslam RÜŞDİ, age., s.7
22 Hafız İslam RÜŞDİ, age., s.9

Ey çocuklar! İslam dinî
Pek mübarek, pek güzeldir
İyi, fena... Her birini
İşte bize o öğretir.

I. 2. 5. İslam Dini[23]

İslam bir kanıttı.
Leke yoktur adında.
Ona her din tanıktı,
Ahlak, edep katında.

İslam dinî öyle ki,
Ahlak ile başlayan.
O izzetinefis ki,
Yasakları dışlayan.

Mekke'de hasıl oldu,
Asya'ya vasıl oldu.
Ceddimiz Oğuzlara
Yar oldu, kutsal oldu.

Bu azimkar Oğuzlar,
Onu kalple bastılar.
Birkaç asır sonrası,
Ülke ülke yaydılar.

İnsanlıkta İslamlık.
Onurlandı insanca.
Yıllar yılı İslamlık
Yaygınlaştı dünyaca.

I. 2. 6. Bir Allah Var[24]

Dinle yavrum: Sular akar
Gökte parlak bir ay bakar.
Şu gördüğün yıldızlar da,
Semalara çelenk takar…

İlk yaz gelir, bahar açar,
Kuzu, keçi oynar kaçar;
Öten bülbül, açan sümbül,
Her tarafa neşe saçar…

Kış gelince yağar karlar,
Beyazlanır dağlar, bağlar,
Bütün bunlar secde edip,
Diyorlar: "Bir Allah var…"

I. 3. Doğa Sevgisi

I. 3. 1 Bitki Şiirleri

I. 3. 1. 1. Akbardak[25]

Bahar geldi işte bak
Bugün hava ne sıcak.

Karlar artık eriyor
Kuşlar haber veriyor.

Dolup taştı nehirler
Coştu köyler, şehirler.

Beyaz karı yararak
Baş uzattı akbardak.

İlkbaharın müjdesi
Çocukların nağmesi.

Güzel çiçek akbardak
Rengin niye böyle ak?

Niye boyun bükmüşsün
Soğuktan mı ürkmüşsün?

Korkma sakın akbardak
Şimdi güneş doğacak.

Eriyecek soğuk kar
Yeşerecek ovalar...

Boynun bükük olmasın
Beyaz rengin solmasın.

İsterim ki her an pak
Olmalısın akbardak.

---

23 Mehmet Aslan CUMALI, *Sen De Bir Çiçeksin,* Pruva A.Ş., Tekirdağ, 2001, s.30

24 Mustafa Şerif ALYANAK, *Kalem Dergisi,* S.7, Sofya, 2003, s.6

25 Mehmet ÇAVUŞ, *Burcu Burcu,* Tuna Dergisi Yayınları, İstanbul, 1997, ss.52-53

I. 3. 1. 2. Güzel Çiçek[26]

Bu güzellik bu koku ne
Boynun bükük, yasın mı var?
Bahar geldi açtın yine
Cennet gibi oldu dağlar.

Güzel çiçek kalpte sensin
İlk sevgisin, ilk esensin,
Yüzüm şendir, ruhum coşar
Sen de benim kadar şensin.

İlkbaharı sen getirdin
Yurda yeni bir süs verdin,
Boynun bükük olsa bile
Güzel çiçek, yoktur derdin.

I. 3. 1. 3. Kesildi Önder Akçiçek [27]

Kimi yerde akyurt,
Kimi yerde akçabardak,
Kimi yerde kardelen denilen
O ak gözlü çiçek,
O pak yüzlü çiçek
Okuyarak ferman
Kışa-kıyamete,
Kesilir önder:
"Hey!
Buzlu toprağını deldim,
Al başını, git!" der,
"Artık ben geldim!"

I. 3. 1. 4. Çiçek Bahçem[28]

Su ister birer birer neşeli menekşeler.
Annem küser koparsam,
"Güzellik, der, nur saçan.»
Gökkuşağı ışıldar,
Damlacıklardan bakar.
Gül bahçesi evimiz.
Sarmaşıklar sevgimiz.

I. 3. 1. 5. Çekirdek[29]

Ufacık çekirdek, etini yedim,
Bilmeden attımdı yere ben onu;
N'olur, çekirdek ya, faydasız dedim.
Bilmezdim n'olacak bu işin sonu…

Bir yıl geçmişti ki ancak aradan,
Küçük bir fidandır geldi yeşerdi…
Bir gün otururken ben pencerede,
Gördüm çekirdeği attığım yerde.

Babamı çağırdım, görelim diye…
Ve babam dedi ki: Kiraz fidanı!
O yeşil yapraklar! Değer görmeye…
Hemen sevinç doldu yüzü babamın.

- Onu her gün sula, etrafını kaz!
Diye salık verdi babam o zaman.
Sulayıp bakarsan büyür bu kiraz…
Suladım ve kazdım… Büyüdü fidan.

Üç yılın içinde saçağa vardı:
Dallandı etrafa, şemsiye gibi…
İlkyazın dalları birden akardı,
Ama birden çiçek döşendi dibi!

Ağladım, sızladım görünce bunu…
Neyse, babam geldi beni avuttu:
- Bu boş çiçeğidir. Sula sen onu!
Ertesi yıl dallar çiçeği tuttu.

Mayısta kızardı kirazlar bizim.
Topladım dostları yedik de yedik.
Tadı ağızlarda kaldı kirazın;
Hepsi aldı gitti birer çekirdek.

Ben büyüdüm artık, arkadaşlar da …
Piyoner bağını takdılar bize.
Gelin görün şimdi, tüm bahçelerde
Kirazlar kızarır, hep dizi dizi!

26 Mehmet ÇAVUŞ, age., s.54
27 Aliş SAİT, *Direnin Çocuklar,* Yyy., Kırcaali, 2004, s.24
28 Nurten REMZİ, *Mozaik Dergisi,* Yıl.3, S.5, Şumnu, 2009, s.8
29 Hasan KARAHÜSEYİNOF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, ss.81-82

I. 3. 1. 6. Fidan[30]

Bahçenin üst köşesinde
Küçük bir fidan diktim.
Bekçi gibi yanpeşine
Kocaman bir kazık diktim.

Fidanımı sabah akşam,
Kaygılayıp suluyorum.
Akşam nasıl bir kırsam
Sabah öyle buluyorum.

Ne olur? Bir yazda ulu
Ağaçlara eriverse,
Güze bana tatlı sulu,
Taze yemiş veriverse.

I. 3. 2. Hayvanlar

I. 3. 2. 1. Fil Dili[31]

Uzaktan gördüm fili
Ta yere sarkmış dili.
Biri bassa, kopacak,
Fil, dilsiz ne yapacak?

Hemen sordum babama:
- Bu Afrika filinin
Kim uzatmış dilini?

Babam dedi ki bana:
- Çocuğum, çok mu korktun?
Sarkan, dil değil, hortum…

I. 3. 2. 2. Ayı Dayı[32]

Çok severmiş ayı dayı
Bütün bir kış uyumayı,
Kovan balı, bal yemeyi;
Becerirmiş oynamayı…

Dedim ona bayım bayım:
- Oyna bana ayı dayım!
O, reddetti oynamayı,
Çünkü az gelirmiş payı…

Az geldiği zaman payı,
Hiç oynar mı ayı dayı?

I. 3. 2. 3. Yengeç[33]

Amma ha,
Amma da ha,
Amma da ters hayvan ha!

Yürüyor karnını sürüye sürüye.
Elalem ileriye,
O geriye…

Yollanmış bir gün yaya.
Balçıktan Kavarnaya.
Vara vara varmış Varna'ya.

Amma ha,
Amma da ha,
Amma da ters hayvan ha!

I. 3. 2. 4. Martı[34]

Hava senin, su senin,
Suyun yalısı senin,
Hava, kara ve deniz,
Hepsi de, hepsi senin

Bir uçuştur hayatın
Tasasız endişesiz
Tabiî hürriyetin
Engelsiz, çerçevesiz.

Tavanı yok göklerin.
Deniz engin mi engin
Bütün balıklar senin…
Sen dünyada en zengin!

I. 3. 2. 5. Kuşlar ve Çocuk[35]

Kuşlara şaşıyorum,
Peşinden koşuyorum.

Anlamazlarsa dilimden,
Kurtulamayacaklar elimden.

Yuvalarına bir gitsem,
Türkçe'mi bir öğretsem.

Konuşurduk tatlı tatlı,
Olmazdı bizden mutlu!.

---

30 Nevzat MEHMEDOF, *Çocuklara Şiir ve Hikâyeler* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, s.25

31 Nevzat MEHMEDOF, *Ayı Dayı,* Narodna Prosveta, Sofya, 1959, s.5

32 Nevzat MEHMEDOF, age., s.11

33 Nevzat MEHMEDOF, *Deniz,* Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.24

34 Nevzat MEHMEDOF, age., s.22

35 Aliş SAİT, *Gülen Güneş*, Rodopi-Eood Yayınevi, Kırcaali, 1996, s.9

I. 3. 2. 6. Horozum [36]

Kukuriku kukuriku
Sallanır koca ibik.

Ayakları potinsiz
Gelim görün onu siz.

Yağmur demez, kar demez
Burada soğuk var demez.

Avlu bucak dolaşır
Tavuklara yem taşır.

Önce kanat savurur
Kukuriku der durur.

I. 3. 2. 7. Pisim 2[37]

Pisim dün miyav dedi,
Dedim ne, bak, av dedi.

Dedim, pisim, bu yılan,
Dedi, olsun be holan.

Dedim büyük, çok dedi,
Dedim, tut, ye, yok dedi.

Dedim ee, dur dedi,
Salıverdi, vur dedi.

Ben vurdum o, miyav dedi,
Tehlikeli av dedi.

Dedim bravo, kabardı,
Buna hakkı da vardı.

I. 3. 2. 8. Tavşancık[38]

Yarası var dizinde,
Geçmiş değil acısı.
Hav hav yine izinde,
Pusu kurmuş avcısı.

Ey tavşancık, tavşancık,
Gel bize bu akşamcık.

Ekmeğin suyun benden,
Gece güzelce uyu.
Yok, gelenden gidenden,
Çekinme, at korkuyu.

Ey tavşancık, tavşancık
Gel bize bu akşamcık.

I. 3. 2. 9. Benim Tayım[39]

Benim küçük bir tayım var,
Bütün yaz ovada oynar.

Alnı sakar, tüyleri al,
O henüz bilmez nedir nal.

Yelesi var gayet kara,
Koştu mu benzer rüzgâra.

Yolda önüne durmayın,
Sakın ona gem vurmayın.

I. 3. 2. 10. Dilsiz Dostlar[40]

Ne diliniz var, ne sözünüz,
Hastalanınca susarsınız.
Masum masum bakar gözünüz,
Ömrünüz varsa yaşarsınız.

Kimileriniz dört ayaklı
Kimileriniz çift kanatlı
Sizde yoksa da insan aklı,
Pek sevimlisiniz, pek tatlı.

Sizinle süslenir tabiat.
Sizinle şenlenir ormanlar.
Sizinle daha güzel hayat.
Sizi sever bütün insanlar.

Dilsiz dostlarımızsınız siz.
Karada, denizde varsınız.
Dünyada riyasız, hilesiz,
İnsanlar için yaşarsınız

36 Mehmet ÇAVUŞEF, *Yol Verin*, Narodna Prosveta, Sofya, 1969, s.41
37 Ömer Osman ERENDORUK, age., s.19
38 Celil YUNUS, *Yağ Yağ Yağmur,* Çınar Yayıncılık, Eskişehir, 2000, s.20
39 Şaban M. KALKAN, *Turnalar,* Ayhan Matbaası, İzmir, 1997, s.41
40 İsa CEBECİ, *Dilsiz Dostlar,* Dinamik Çizgi Rek. Hizm. Ltd. Şti., İstanbul, 2002, s.6

I. 3. 2. 11. Üç Güvercin[41]

Üç güvercin gelmiş konmuş
Aynı renkte, aynı boyda.
Sanki dalgalarda yunmuş
Oynaşırlar küçük koyda.

Rahat gezerler burada
Gökte uçarlar arada
Kâh havada kâh karada
Dolaşırlar küçük koyda.

Doğar doğmaz semada gün
Buraya gelirler her gün
Besin bulurlar her öğün
Buluşurlar küçük koyda.

Onlar barışın elçisi
Kardeşlik, dostluk ölçüsü
Mavi gökyüzünün süsü
Kaynaşırlar küçük koyda.

I. 3. 2. 12. Leylek[42]

Leylek leylek lâkırdak
Gagası var çakıldak.
Bacakları bir arşın
Ayakları sarışın.
Ava çıkar ovaya
Kurbağa taşır yuvaya.
Güzün bizim birader
Yuvasını terk eder.
Göçer uzak illere
Gözüm düşer yollara.
Ama bahar gelince
Sevinç katar sevince.
Bana ipek don gömlek
Getirir dostum leylek.
Leylek uçar havada
Yavruları yuvada.
Leylek leylek lâk dedi
İşte geldim bak dedi.

I. 3. 2. 13. Kuş[43]

Güzün burdan uçan kuşlar
Sürü sürü göçen kuşlar,
İlkyaz gelince dönerler
Yeşil yeşil dal ararlar.

Göçenlerden bu yıl biri
Dönemedi yurda geri.
Kanadını rüzgar kırdı
Halsiz düştü, kalbi durdu…

Kuşlara bile yabancı
Bir ülkede ölmek acı.
Kanadını kırdı rüzgar
Gurbet ilde kalbi durdu…

I. 3. 2. 14. Horoz ile Bülbül[44]

Aç kalmıştı bir gün
Avluda telli horoz;
Eşeledi ne gördüyse;
Çöplükte kül, yerde toz…
Derken geldi kulağına,
Birden bir bülbül sesi;
Gördü bizim horoz,
Saçaktaki kafesi.
Önce odunluğa çıktı,
Ordan ağaç tepesine…
Erdi bir sıçrayışta
Bülbülün kafesine.
Dedi:-"Pek çok acıktım,
Ama vurgunum sesine."
Bülbül dedi:-"Kon soframa,
Benim kardım tok.
Elbet yardımın olur,
Senin de bana çok."
Yedi horoz ne varsa
Öyle tıkına tıkına.
Gerilmişti kursağı
Zordan sıkına sıkına…
Öttü sevinçten:-ku-kur-i-gu !
Ku-kur-i-gu-uuu-u!...
Açtı kafesi "Uç" dedi,

41 Latif KARAGÖZ, *Üç Güvercin,* Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2005, s.8

42 Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.30

43 Şahin MUSTAFOF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.105

44 İshak RAŞİDOF, *Dostlar ve Düşmanlar* (Manzum Çocuk Hikâyeleri), Narodna Prosveta, Sofya, 1967, ss.73-75

"Benden sana yardım bu!"
Ama bülbül uçmadı,
Kaldı öyle yerinde.
İçinde bir kafes tadı
Türemişti pek derinde
Öttü sonra kana kana
Dönüp dedi: "-Bana bak,
Yakışmazdı bu iş sana,
Ey kıskanç avanak!..."
"Hayır" dedi horoz da
"Kıskanmadım bülbülüm!
İstersen sen yine
Kafesinde kal, gülüm!"

Ama çok gitmedi bir gün
Yakalandı hırsız horoz
Böylece bülbüle de
Verilmişti iyi bir koz.

İşte böyledir bu hey,
Herkes gerçeğe varamaz;
İyilik denilen şey,
Her hayvana yaramaz!...

I. 3. 2. 15. Kedi, Köpek ve Ben[45]

Bozdur köpeğimin postu.
Ben köpeğin aziz dostu.

Kedimin de tüyü beyaz.
Kedim benden hiç ayrılmaz.

Köpeğim kediyi dalar,
Kedim köpeği tırmalar.

Uğraştım alışmadılar,
Uzlaşıp, barışmadılar.

Onlar birbirine düşman,
Ben dost olduğuma pişman.

I. 3. 2. 16. Arılar ve Sinekler[46]

Bilirsiniz, çok arsızdır sinekler,
Kurt atacak yer arar, fırsat bekler.
Konarlar hep çöplere, etlere,
Bayılırlar tatlılara, şekere.
Arıların ballarını duyarlar,
İçeri dalmayı başa koyarlar.
Boyayarak kanatlarını dümdüz,
Karışırlar sürüye güpe gündüz.
Korkusuzca sepetlere girerler,
Buldukları balı yerler de yerler!
Ardından birer kurtçuk saçarlar,
Usullacık ordan çıkıp kaçarlar…
Anlamazlar arılar bu hileyi,
Ama sonra çekerler bak çileyi.
Petekleri iri, aç kurtlar sarar,
Verirler sepetlere büyük zarar.
Üst kurulu buna bir çıkış arar,
Çoğunlukla çıkarır sert bir karar:
"Çalışmayan her kanatlı, her arı,
Bovularak atılacak dışarı."
O zamandan bu kuralla giderler,
Ama hile yoktur, rahat ederler.
Korunalım biz de boyalılardan,
Ateş iyice saçağı sarmadan.

I. 3. 3. Mevsimler

I. 3. 3. 1. Bahar Geldi[47]

İşte geldi ilkbahar
Sevinelim çocuklar
Bahçelere gidelim
Çiçek fidan dikelim.

Çiğdemler menekşeler
Ormanda bizi bekler
Gidelim toplıyalım
Severek koklıyalım

Ormanda bülbül öter
Ovada kuzu meler
Köylerde emekçiler
İlkyazlıkları eker.
(Ali Lütfiyef)

45 Nevzat MEHMEDOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, s.27

46 Mustafa KELOĞLAN, *Filiz Gazetesi,* 22 Ocak 2001, Sofya, s.4

47 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.25

I. 3. 3. 2. Bahar[48]

Geçti artık soğuk kış
Alkış bahar alkış
Tabiat bak nasıl dinç
Heri yeri sardı sevinç

Yamaçlar yeşillendi
Dağlar bağlar şenlendi
Çayırda kuzu meler
Sanki bahar geldi der

Kuşlar öter ormanda
Traktör işler her yanda
Sevinin ey çocuklar
Bahardır artık bahar.
(M.Hüseyinof)

I. 3. 3. 3. İlkbahar[49]

Ekinler yeşeriyor
Her yer çiçek kokusu
Artık karlar eriyor
Ovaya iniyor su

Bahar havası duru
Toprakta uyanış var
Bol olursa yağmuru
Ambarlar dolup taşar
(Fahri Erdinç)

I. 3. 3. 4. İlkbahar Günleri[50]

Ne fırtına var ne kar
Kalmadı artık bunlar
Sevinelim çocuklar
Bakın geldi ilkbahar.

Uykusundan uyandı
Yine körpe fidanlar
Yeşillere boyandı
Ulu ve gür ormanlar.

Bak çiçekler ağaçlar
Türlü renkte açtılar
Hoş kokular saçtılar
Bak ne güzel ilkbahar.

Emeksever çifçiler
Tarlada çift sürerler
Öte yanda çocuklar
Söylerler şen şarkılar.
(Halil Mustafof)

I. 3. 3. 5. İlkbaharda[51]

Bahar günü hava berrak
Ova şirin ova berrak
Bayırlarda ormanlarda
Boyun eğmiş akçabardak.

Hele o mor menekşeler
Bin bir koku buse gizler
Tekezese bloklarında
Sürüyor bak traktoristler.

Ekiyorlar zamanında
Yerin tavlı bir anında
Neşe dolu şarkıları
Çınlar yurdun her yanında.

Küçük çoban koyun güder
Kavalında bülbül öter
O zevk veren nağmesinde
Dile gelir neler neler...

Yüksek gelir müjdecisi
Her birinin o gür sesi
Zamanında tohum ekmek
Bahtiyarlık ifadesi.

I. 3. 3. 6. Bahar Sevinci[52]

Bahar geldi, güzel bahar
Yurdumuzda neşe kaynar.

Suyu berrak adsız dere
Servet taşır vadilere.

Sevimlidir yeşil bahar
Her gün başka sevinç saklar
Her tarafta şarla sesi
Bir güzellik efsanesi.

---

48 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; *Çocuklara Şiirler* (Antoloji), Narodna Prosveta, Sofya, 1955, s.25
49 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s. 33
50 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.26
51 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.27
52 Mehmet ÇAVUŞEF, *Yol Verin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1969, s.9

Kuşlar öter, kuzu meler
Traktör sesi göğü deler.
Dört yanda barış emek
Bahar yurdun süsü demek.

I. 3. 3. 7. İlkbahar [53]

Tatlı bahar, güzel bahar
Yurdumuza tez gel bahar,
Patlak verdi her dal ucu
Seni candan bekliyen var.

Sevgisisin yüreğimin
Tatlı tatlı eser yelin,
Yeşil kaftan giyen
Vatan örneğidir güzelliğin...

Menekşeli bayırların
Zümrüt yeşil çayırların,
Müjdesinde şensin bahar
Sen ki refah dolu yarın.

Şırıl şırıl akıyor su
Her tarafta gül kokusu,
Bize dinçlik getirerek
Yüreklerden sildin pası.

Yeşil dalda serçe, bülbül
Yamaçlarda lâle, sümbül,
Kuzu meler dağ başında
Ne hoş kokar iğde ve gül

Güzel bahar, tatlı bahar
Sevgi, umut adlı bahar,
Yurda yeni çehre verdin
Seni kalpten sevenler var.

53 Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.11

I. 3. 3. 8. Kış[54]

Güz geçti geldi gene kış
Yetim çocuk çırçıplak
Zengin keyifli ocağında
O, titrer sokak başında

Çırıl çıplak dolaşıyor
Bir parçacık ekmek için
Soğuklara katlanıyor
Gıdasını temin için

İş arıyor kapı kapı
Ayağında yok ayakkabı
O da doğmuş senin gibi
İmdada koş mini mini.

I. 3. 3. 9. Saksıdaki Bahar[55]

Pek akıllıdır Engin,
Olsa da yaşı yedi,
Mektepten dönerken dün
Bakın bana ne dedi.

-Kışmış! Kış olsun varsın,
İşte saksıda Bahar.
Ağabey, ne bakarsın,
Annemin bayramı var.

Annemi bilmezsin sen.
Ne iyi insandır o.
Hiç yorulmak bilmeyen,
Ne coşkun bir candır o.

Çiçek satan amcaya
Dedim:- Şu saksıyı ver!
Bilmiyorum değil ya,
Annem sümbülü sever.

Şimdi eve gideriz,
Sarılırım boynuna.
-Bu çiçek sana, derim.
Annem sevinir bana.

54 Ali İSMAİL, *Rehber Gazetesi,* Yıl.2, S.102, Sofya, 1929, s.4

55 Naci FERHAT, *Mozaik Dergisi,* Yıl.2, S.14, Şumnu, 2008, s.14

I. 3. 3.10. Bahar[56]

Akça bardak açtı ise,
Leylek tak tak etti ise,
Ak yel bir kez esti ise
Bahar gelmiş demektir.
Kırlangıçlar yuva yaparsa
Bahçeler sümbül kokarsa,
Ağaçlar yaprak atarsa
Bahar gelmiş demektir.
Vızıldarsa arı,
Neşe sardıysa kırı
Ekilirse mısır, fiy darı
Mevsim bahar demektir.

I. 3. 3. 11. Bahar Sabahı[57]

Bir sabah bir başka ağırırda tan
Bir başka uyanır uykudan vatan.
Yaldızlarken güneş yamacı, düzü…
Sütliman kesilir birden gökyüzü.

Çiçeklerin akı bir başka beyaz.
Kızılı bir başka kırmızı durur.
Sıcak müjdelerle seslenirken yaz
Yürekler bu sabah bir başka vurur.

Kaplar sokakları bir insan seli
Ellerinde demet demet çiçekler…
Bayraklar yükselir orman misali
Dile gelir yeni yeni gerçekler!

O zaman şu kabim bir kuşçasına
Enginlerde uçmak ister delice.
Şikagonun varıp o çarşısına
Bir çelenk asmayı dilerim nice.

Bayrak öper gibi öpmek taşını
Şu Koca Balkanı çıkarak yaya.
Dinlenmek isterim koyup başımı
Kartallar yuvası o Buzlucaya…

Mayıs derim-gönlüm bir engin olur,
Boynumda allanır piyoner bağı.
Mayıs derim-gökler güvercin olur
Özgürlük çiçeği bezer şu dağı!

I. 3. 3. 12. Kış Şarkısı[58]

Gene geldi, aydın
Pamuk Prenses.
Birden bastı soğuk,
Korktu herkes.

Dağa çadır kurdu,
Sütten beyaz.
Karla örttü yurdu,
Çöktü ayaz.

Sırtı kürklü oğlan
Kızak kayar.
Kızak kayan bu an
Sevinç kaynar.

I. 3. 3. 13. Mevsimler[59]

Söyleyin kim bilmez mevsimleri
Onların çok kolay isimleri

Bahar: Lale, sümbül, çiğdem açar
Hepsi gece gündüz koku saçar

Yaz: Arpalar, buğdaylar biçilir
Soğuk ayran tarlada içilir

Güz: Elmalar dallarda allanır
Salkımlarda üzümler ballanır

Kış: Köyleri kırları örter kar
Söyle bunda bilmeyecek ne var?

I. 3. 4. 14. Bahar Sevinci[60]

Bahar geldi, güzel bahar
Yurdumuzda neşe kaynar.

Suyu berrak adsız dere
Servet taşır vadilere.

Sevimlidir yeşil bahar
Her gün başka sevinç saklar

56 Sevdiye ÇAKIR, *Mozaik Dergisi,* Yıl.3, S.18, Şumnu, 2009, s.32

57 Latif ALİYEF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.72

58 Ahmet ŞERİFOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, s.10

59 Şaban M. KALKAN, *Filiz Gazetesi,* Yıl.1, S.18, Sofya, 1992, s.4

60 Mehmet ÇAVUŞEF, *Yol Verin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1969, s.9

Her tarafta şarkı sesi
Bir güzellik efsanesi.

Kuşlar öter, kuzu meler,
Traktör sesi göğü deler.

Dört yanda barış, emek
Bahar yurdun süsü demek.

I. 3. 4. Diğer Doğa Unsurları

I. 3. 4. 1. Gülen Güneş[61]

Güneş gülüyor,
Ben de gülüyorum.
Neden gülüyor?
Bunu biliyorum.
Gülüyor, Türkçeyi
Sevdiğim için.
Sevmesem, gücenecek.
Sabahleyin tepeden
Hiç görünmeyecek.

I. 3. 4. 2. Gökyüzü[62]

Ben seni mavi isterim, maviye boyan,
Hadi güneş geliyor, kalk uyan!

Güneşi tut kolundan, gezdir,
Susuz denizinde yüzdür!

Söyle güneşe, tellerini çabuk gersin,
Çiçeklere rengini versin!

Geceleri Ay'ı as başucuna,
Yıldızları al avucuna!

Ben sana türkü söylerim,
"Gökyüzüm, cicim!" derim.

I. 3. 4. 4. Göl Suyu[63]

Bir taş attım göle
Dalgalar kolacı kolacı
Sicim sicim halkalar.
Sarkan ilmik gibi tıpkı
Atana yan bakarlar
Yolcuya göz çakarlar.

Bulamadım onda
Derem sularındaki o tadı
Yüzse de kıyıda sal.
Akarsuyu sever kuşlar bile
Tıpkı insanlar gibi
Cinsine çeker kartal.

Gölü anlamak için
Kuş dili
Yüzmek bilmek var.
Gözlerim dere sularında
Sevmiyorum gölleri
Arkamda dağlar.

I. 3. 4. 5. Gök Kuşağı[64]

Bakın bakın gök kuşağı
Kösteklemiş iki dağı.
Böylesi nerde görülmüş
Renklerden belik örülmüş.

Nedir bu? Şemsiye açmış
Yedi renkte ışık saçmış.
Karşılarda güneş güldü
Bulutlar birden söküldü.

Yağmur dindi o göründü
Dağ tepe ona büründü.
Gök kuşağı işte budur
Tanrı'mızın bir lütfudur!

61 Aliş SAİT, *Gülen Güneş,* Rodopi- Eood Yayınevi, Kırcali, 1996, s.5

62 Aliş SAİT, *Kırık Fidanın Sesi,* Rodopi- Eood Yayınevi, Kırcali, 1996, s.12

63 Niyazi Hüseyin BAHTİYAR, *Karanfiller Uyandı,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, s.57

64 Latif KARAGÖZ, *Üç Güvercin,* Kanyılmaz Matbaası, Çorlu, 2005, s.12

I. 3. 4. 6. Yağ Yağ Yağmur[65]

Yağ yağ yağmurum, yağ yağ
Çim yeşersin çayırda
Seni ister bahçe, bağ
Kurt, kuş kırda bayırda.

Yağ yağ yağmurum, yağ yağ
Nimetini bize sun
El ver, yetiş dünyaya
Yunsun, arınsın, yunsun.

Yağ yağ yağmurum, yağ yağ
Çocuk, çiçek, ağaç, çim…
Olan güzellik var ya
Boy versin biçim biçim.

I. 3. 4. 7. Güneş[66]

Gökte sanki ateşten bir yumak
Ellerimi uzatsam yanacak.

O durmadan yanar alev alev
Bak onunla ısınır bizim ev.

Güneş sabah doğar akşam batar,
Batışında kuşlar uykuya yatar.

Doğmaz ise bir gün güneşimiz
Siz düşünün ne olur işiniz?

I. 3. 4. 8. Kaynak[67]

Dağ başında bir kaynak
Suyu tatlı ve berrak.

Şırıl şırıl akmakta
Sanki destan yakmakta.

Yeşil dallar arası
Ne de güzel burası.

Türlü çiçekleri var
Her tarafta mis kokar.

Kuş sesleri ne tatlı
Sanki her ses kanatlı.

Buz gibice suyu var
Gece gündüz hep kaynar.

Durma sakın ey kaynak
Şu vadiye doğru ak...

Senin her bir damlandan
Işık doğar bir zaman.

I. 3. 4. 9. Ada[68]

Adı sessiz.
Ah ne temiz.
Dört yanını
Yıkar deniz.

Yalısı var,
Çalısı var.
Dallarda kuş
Yuvası var.

Türlü çiçek
Türlü böcek,
Hepsi bizi
Eğliyecek.

Dar olsa da,
Mazi suda,
Bir kıtadır
Küçük ada.

I. 3. 4. 10. Bizim Dere[69]

Bir vakitler bizim dere
Başıboş akıp gidermiş.
Soran yokmuş böyle nere
Dere de ağlar geçermiş.
Birgün şehirden bir adam
Gelmiş bizim köyümüze.
O günü hep anar babam:
"Baktı" deyip yüzümüze
Biz eski hamam eski tas,

65 Celil YUNUS, *Yağ Yağ Yağmur,* Çınar Yayıncılık, Eskişehir, 2000, s.23
66 Şaban M. KALKAN, *Turnalar,* Ayhan Matbaası, İzmir, 1997, s.7
67 Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.29
68 Nevzat MEHMEDOF, *Deniz,* Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.39
69 Recep KÜPÇÜYEF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), Narodna Prosveta, Sofya, 1966, ss.52-53

İçi sızladı adamın,
Dercesine böyle olmaz,
Bu dere başıboş akamaz.
Çağırmış bütün köylüyü,
Gelmiş küçüğü büyüğü.
O uzun konuşmuş
Söz etmiş hep bir barajdan.
Tüm köy halkı kalbten coşmuş
Demiş: "Yılmayız savaştan"

Mühendis, teknik, işçiler
Başlamışlar birgün işe.
Dağlar ki boyun eğmişler
Bu azimli yükselişe…
Derken baraj hazır olmuş,
Deremiz akmış buraya.
Baraj baştan başa dolmuş
Yararlı olmuş ovaya…

Köyün havası da güzel
Kızlar ve oğlanlar gürbüz.
Püfür püfür eser bir yel
Buralarda gece gündüz.

Bugün bizim bu deremiz
Türkü çalar başka telden.
Mutludur tüm günlerimiz,
Herşey değişti temelden!

I. 3. 4. 11. Dağ Irmağı[70]

Dağ başında gece gündüz
Akar durur küçük ırmak.
Herkes bilir onun suyu
Hem soğuktur, hem berrak.

Biliyorum denizlerde
Bu ırmaktan damla da var.
Belki bundan sular şen şen
Gece gündüz durmaz akar.

Bir bilseniz ne çok ne çok
Seviyorum bu ırmağı…
Onsuz tasavvur edemem
Şu güzelim şirin dağı.

70 Şahin MUSTAFOF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.127

I. 4. Eğitim-Öğretim Sevgisi

I. 4. 1. Okul ve Öğretmen

I. 4. 1. 1. En Büyük İnsan[71]

Bu dünyada
En büyük insan
Öğretmendir öğretmen
Yolumuzda
Odur ışıldak yakan
Onsuz olamaz
Ne bilgin ne de bakan...

I. 4. 1. 2. Kitaplar[72]

Kitaplar
Gökyüzü
Uzatın
Çocuklar
Elinizi

Kitaplar
Deniz
İçinde
Yüzerseniz
Mutlu
Sizsiniz
Kitaplar
Orman
Kitaplar
Harman
Her yerde
Kitaplar
Derman
Her derde

I. 4. 1. 3. Kitaplar Mutluluk[73]

Kitaplarda neler yok
Tavşanı da tilkisi de orada
Kimi korkak kimi kurnaz
Neler yok suda karada
Aslan kaplan balık...
Kitaplar çocuklar
Kitaplar mutluluk.

71 Aliş SAİT, *Gülen Güneş,* Rodopi- Eood Yayınevi, Kırcali, 1996, s.17
72 Aliş SAİT, age., ss.18-19
73 Aliş SAİT, age., s.11

I. 4. 1. 4. Okulumuz Günaydın[74]

Okulumuz günaydın
Günaydın gülsün yüzün
Karamsarlığı unut
Bitsin artık hüzün!

Türkçe'yle her şey başka
Derslikler bak uyanmış
Kara tahta gelmiş aşka
Tebeşir Türkçe'ye yanmış

I. 4. 1. 5. Mektep[75]

Mektep sevgili ana,
Koynu şefkatle dolu.
O öğretir insana,
Hayata giden yolu!

Mektebi severiz biz,
O beyne ışık saçar,
Sevgili devletimiz,
Her yerde mektep açar!

Yarını kurmak için,
Bilgi lazım her ere.
Barışa varmak için,
Koşalım mekteplere!

Bize "okuyunuz" der
Aziz halk idaremiz.
Her sanat bilgi ister
Bilgidir emelimiz.
(M. Hüseyinof)

I. 4. 1. 6. Muallim Sevgisi[76]

Çocukların kalbinde
Yer tutan insan kimdir?
O herkesin dilinde
Sevgili muallimdir.

Muallimdir hep bize
Doğru yolu gösteren
Odur her birimize
Yeni bilgiler veren.

Doktorlar, agronomlar
Muallimden ders alır.
Ondan ders almayanlar,
Hayatta cahil kalır.

Yurtta bilgili ve şen
Dimitrofçu bir erim.
Arkadaşlar bilin, ben
Muallimi çok severim!
(Şaban Mahmudof)

I. 4. 1. 7. Mektebimiz[77]

Üstünde kızıl bayrak
Dalgalanıyor bir bak
Bu bir ilim ocağı,
Onunla söker şafak!

Temiz geniş odalar
Pencerede gün parlar,
Ümidiyiz bu yurdun
Kalbimizde ilham var.

Bilgi hüner gördük biz
Harfi harfe ördük biz
Ebediyen var olsun
Sevgili mektebimiz

Onu candan severiz
Dinç piyoner olduk biz
Bu çok şerefli adı
Yaşatmaktır gayemiz

Biz yeni yola girdik
Neşeliyiz başlar dik,
Yurda sadık kalmaya
Piyoner sözü verdik.
(Ahmet Mollof)

I. 4. 1. 8. Küçük Talebeler[78]

Sabahleyin gün doğarken
Uyanırız erken erken.
Haylazlık nedir bilmeyiz
Bal arısı gibiyiz biz

Balı nasıl emerlerse
Çiçeklerden arıcıklar,
Çalışırız biz de derse,
Kitaplarda bize bal var!

74 Aliş SAİT, age., s.6
75 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.11
76 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.48
77 Mehmet HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.11
78 Mehmet HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.15

Uslu uslu otururuz,
Yazı yazar ders okuruz.
Hem yaşımız hem bilgimiz
Artar, böyle büyürüz biz!

Vazifemiz yarın bizim:
Yurdumuza hizmet etmek!
Kurmak için sosyalizmi
Emek, bilgi ve fen gerek!
(Sabri Demirof)

I. 4. 1. 9. Kitabım[79]

Yakından dost olmuşuz
Kitabım seninle ben.
Kolay değil ayrılmak
Artık birbirimizden.

Senin sözün şerbettir,
Hem de baldan tatlıdır.
Senden mahrum olanlar
Hem yoksul hem bedbahttır.

Ne kadar seviyorum
Seni aziz kitabım
Sayende yürüyorum
Hayatta adım adım.
(Sabri Demirof)

I. 4. 1. 10. Sevgili Öğretmenim[80]

Bana sensin öğreten ilk harfi, ilk heceyi
Yaşamanın her gizini, ecdadın izini sen.
Bu kutsal dava için gündüz ettin geceyi.
Ey sevgili öğretmen, sana minnettarım ben.

Her uzman senden alır ilk dersi ve ilk hızı.
Ancak sen okutursun her oğlanı, her kızı.
Yolumuzu şaşırsak, sensin kutup yıldızı,
Ey sevgili öğretmen, sana minnettarım ben.

Bir zamanlar yüzde yüz cahildik, fakir olduk,
Bugün ise yüzde yüz yazar ve okur olduk,
Bilim, fen tezgahında mutluluk dokur olduk,
Ey sevgili öğretmen, sana minnettarım ben.

Yolumuza sen oldun ışık saçan ışıldak
Her gönülde bilime, Yurda karşı sevgi yak!
Ki yeni çağ marşına herkes uydursun ayak,
Ey sevgili öğretmen, sana minnettarım ben.

Seninle çözülür her gün bilinmeyen sırlar.
Unutamaz belleğim, seni daim hatırlar.
Bir armağanım olsun, ko sana şu satırlar
Ey sevgili öğretmen, sana minnettarım ben.

I. 4. 1. 11. Öğretmen[81]

Yine mi döküldü üstüne
Düşman mı bana ok attı?
Ben ki, kimseye etmedim lanet.
Böyle mi olmalı insan bahtı?

Her gün yoldayım erişmeye zirveye,
İsterse dolu, kar, yağmur yağsa üstüme:
Geçtiğim yollar değil bana ziyade
Yeşillenir içimdeki umut.

Ayak uyduramıyorum güncel yaşama.
Günlerimi kirletiyor dedikodu kuşları:
Savaşıyorum onlarla aşama aşama
Göğüslüyorum tüm yokuşları.

Eğitim yolumu kesemez hiçbir el
Öğretmek esas görevim?
Okul o kadar kutsal, o kadar mükemmel ki,
O, benim ikinci evim.

I. 4. 1. 12. Bizim[82]

Yeşil ağacın dalını kırma
Çimeni, otu ezme, hepsi bizim.
Yollarda yüksek sesle haykırma
Sağa, sola yazma, hepsi bizim.

Bozma karıncanın yuvasını
Dağlar, yokuşlar, hepsi bizim
Duy yaralı kuşun acısını
Ormanlar, kuşlar, hepsi bizim.

79 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.16
80 Ali BAYRAM, *Mozaik Dergisi,* Yıl.1, S.1, Şumnu, 2007, s.8
81 Ali BONCUK, *Mozaik Dergisi,* Yıl.2, S.8, Şumnu, 2008, s. 32
82 Şaban M. KALKAN, *Filiz Gazetesi,* Yıl.11, S.3/332, 2012, Sofya, s.12

Okulunu, kitabını temiz tut
Ev, tarla, bahçe, hepsi bizim.
Yeşersin gönlünde barış, umut
Tüm insanları sev, hepsi bizim.

I. 4. 1. 13. Dedeme Rica[83]

Dede her dakika aklımda hep sen
Dinle bizi, artık sigara içme.
Biraz kendini ve bizi seversen
Dinle bizi artık sigara içme.

İçtikçe bıyıkların sararıyor
Ciğerlerin durmadan kararıyor
Her geçen gün nefesin daralıyor
Dinle bizi, artık sigara içme.

Bak odalarımız duman oluyor
Perdelerimiz sararıp soluyor
Annem, kardeşim hep hasta oluyor
Dinle bizi, artık sigara içme.

I. 4. 1. 14. Barış İstiyorum[84]

Bahçemizde çiçekler açsın diye
Ben gece gündüz barış istiyorum.
Yurdum üstünde kuşlar uçsun diye
Ben gece gündüz barış istiyorum.

Çocuklar hep okula gitsin diye
Ben gece gündüz barış istiyorum.
Annelerin acısı bitsin diye
Ben gece gündüz barış istiyorum.

I. 4. 1. 15. Birinciyim Okulda[85]

Güzel anadilim
Alfabesi değil zor.
Hazinesi bilginin
29 harfi var.

Oynamayı tozmayı
Bırakarak direndim.
Okumayı yazmayı
Annem gibi öğrendim.

Bilmiyorum ikiyi
İlmin nurlu yolunda.
Notlarım hep pek iyi
Birinciyim okulda.

I. 4. 1. 16. Öğretmenim[86]

Bana sen öğrettin o ilk heceyi;
Öyküyü, masalı ve bilmeceyi.
Elime sen verdin, kalemi, kağıdı.
Öğretmenim yüzüm seninle ağardı.

Yurdumun, dilimin değeri varmış.
Rila dağlarının tepesi karmış.
Yeni fabrikalar, kentler, barajlar…
Anlat öğretmenim daha neler var?

Zamanla vatanım böyle değilmiş:
Ağaların elinden soygun edilmiş.
Sonra gelmiş benim bildiğim bugün
Dilimden düşmüyor o güzel türkün.

Seni incitemem hiçbir şeyimle
Gönlüm hoşnut olur, senin isminden
Yüz yıl da yaşasam unutmam seni
Bende bulacaksın her gün kendinî.

I. 4 2 Meslekler

I. 4. 2. 1. Küçük Mimar[87]

Açacağım yollar, meydanlar...
Bir uçtan bir uca.
Sevinecek insanlar,
Sevinçleri sığmayacak avuca.
O parklar, havuzlar
Büyüleyecek gören gözleri,
Ey gençler, kızlar!
Kentime bekliyorum sizleri.

83 Şaban M. KALKAN, *Filiz Gazetesi,* Yıl.11, S.5/334, 2012, Sofya, s.1
84 Şaban M. KALKAN, *Filiz Gazetesi,* Yıl.1, S.18, Sofya, 1992, s.4
85 Leman İlyas İZZET, *Mozaik Dergisi,* Yıl.3, S.25, Şumnu, 2009, s.12
86 Hasan KARAHÜSEYİNOF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.38
87 Aliş SAİT, *Direnin Çocuklar,* Yyy. Kırcaali, 2004, age., s.38

I. 4. 2. 2. Küçük Sanatçı[88]

Bana küçük diyorlar!
Saz çalana,
Türkü çağırana
Hiç küçük denir mi?
Türkülerle coşar kanım,
Coşar elbette.
Yarın ad'ım, şanım
Duyulur memlekette.

I. 4. 2. 3. Küçük Doktor [89]

Şu tup tup yapan motorunu
Sakın yorma amca!
Kendi haline bırak onu,
Dilediği gibi çalışsın varsın.
Sıkarsan canını,
Tahtalı köyünü boylarsın...

I. 4. 2. 4. İşçi[90]

Babam bir işçidir.
Tirenlerde o bir
Usta ateşçidir.
Kömür isi kokar.
Savaştan kolunda
Kurşun yarası var.
Bütün zenginliği
İki nasırlı eli,
Bir altın yüreği...
Oğlum, diyor bana,
Benim devamcımsın,
Bu hayat yolunda
Sevincim, santimsin.
Öyle gün gelecek
Hayat değişecek.
Değil bu bir rüya
İşçi elbisesi giyecek
Yaşanası dünya.
Bir dünya, bir güneş,
Yalnız bir dümenci
Bir kaptan olacak!
Beyaz, siyah, sarı
Dünya insanları
Bahtiyar olacak!
Ebedi barışı bulacak!

I. 4. 2. 5. Aşçıbaşı[91]

Aşçı başı aşçı başı
Hazır mıdır pirinç aşı
Midelerimiz boşaldı
Aşçı başı aşçı başı.

Geçen günkü pirinç aşın
Tadı damakta kaldı.
Gelin, gelin dostlar, gelin
Aşçı başı darda kalmış.

Sarılalım biz de işe
Sular dolsun şişe şişe.
Her masada su bulunsun
Çatal kaşık hazır olsun.

Yemekleri taşıyalım
Çabuk çabuk, tabak tabak.
Dikkat edin ha bakalım
Daha çabuk kim olacak.

Aşçı başı bizi sevsin
Bizlere aferin desin.
Hele hele vay vay aman
Bugün yemek pek de yaman.

Aşçı başı bakla yapmış
Yemeklere nane katmış.
Aşçı başı aşçı başı
Minnettarız bizler sana.

Haydin şimdi oynıyalım
Coşsun biraz kanımız
Şu mutfağı boylıyalım
Acıkınca karnımız.

88 Aliş SAİT, age., s.40
89 Aliş SAİT, age., s.44
90 Ahmet ŞERİFOF, age., s.10
91 Ahmet ŞERİFOF, age., s.36

I. 4. 2. 6. Meslek[92]

Neci olsam neci olsam
Bilmem bunu kimden sorsam
Tatlıcılık en âlâsı
Diyor büyük ablam bana.
Pasta yersin, kana kana
Tatlıcılık geçer zanaat
Tereyağı, kaymağı bol
Sütü, şekeri gene öyle.
Ah, tatlıcı olsam bir yol.
Paşalık bir daha işim.
Benim gibi bir kim vardır?
Her gün bana bir bayramdır.
Tava tava pastalar
Ye yiyebildiğin kadar
Doğrusu söyliyeyim
Tatlısı bol, işi pek çok
Eni sonu böyle işten
İnsana hiç te fayda yok.
Bulaşığı kaşığı var
Daha fazla kadın işi
Becerir bu zor işi.
Neci olsam, neci olsam
Bilmem bunu kimden sorsam.
En iyisi bir denizci
Olurum büyük bir izci.
Yolculuğu rüya gibi
Mavi mavi denizlerin
Zamanımızın bir Kolumbu
Olurum bir gün meselâ
Sulara yelken açarım
Sonra binerim bir sala
Dolaşırım beş kıtayı
Asyayı ve Afrikayı
Bütün sular açık bana
Benim gibi bir kaptana.
Dağlar gibi dalga ile
Savaşırım hiç korkusuz
Günler geçer, hafta geçer
Yolculuk ederim susuz.
Ah, ne büyük merttik bu
Kocaman bir balinayı
Getiririm çocuklara
Görürler ki deniz neymiş
Koca koca hayvanları.
Anlatırım ben onlara
O gözlüklü yılanları.
Hazır gemi, hazır deniz
Olunca yolculuk yapar
En ufak bir çocuk bile.
Ya göreyim, kosmonaft ol!
Yıldızların ateşini
Alıp getir insanlara.
Kosmopilot olacağım
Şu feza gemilerine
Mesleklerin başı budur
Köksüz bir ağaca binmek
Sanma o kadar kolaydır.
Aman dostlar, hata ettim
Aklımdan ileri gittim
Mesleklerin kötüsü yok
İnsan işi ilk sevmeli
Sonra meslek beğenmeli
Hayallerin hepsi olur
Güneş gibi bir hakikat
Bu çağımda gece gündüz
Çok okumam gerek fakat!

92 Ahmet ŞERİFOF, age., s.51

I. 4. 2. 7. Doktor[93]

Doktor ulu sultandır.
Reçetesi fermandır.
Melhemleri, hapları,
Her bir derde dermandır.

Sarayı bir hastane,
Kaygıları dostane,
Adı sığmaz doktorun,
Olur olmaz destana.

I. 4. 2. 8. Madenci[94]

Derin maden ocağında
Sarı lamba ışığında.

Bakır kazar, demir kazar
Vagon vagon kömür kazar.

Kazmasının değdiği her
Taş parçası olur cevher.

Merttir yurdun madencisi
Yer altının efendisi.

93 Nevzat MEHMEDOF, *Vatan Sevigisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.42

94 Nevzat MEHMEDOF, *Vatan Sevigisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.64

I. 5. Millet Sevgisi

I. 5. 1. Anadili Şiirleri

I. 5. 1. 1. Ana Dilim[95]

Bal gibi tatlısın sen
Bu sevgimi bir bilsen
Sana buketler dersem
Ana dilimizdir Türkçe'm
Düşmezsin hiç dilimden
Seviyorum derinden
Gururluyum seninlen
Ana dilimdir Türkçe'm
Doğdum doğalı sevdim
Her yerde seni sevdim
Yıllardan sonra güldüm
Ana dilimdir Türkçe'm.

I. 5. 1. 2. Ana Dilim[96]

Sevincimde
Bilincimde
Hep içimde
Ana dilim.
Dizi dizi
Anlat bize
Derdimizi,
Ana dilim

Çok sevilsin
Herkes bilsin
Sevimlisin
Ana dilim.

Yolun açık
Zirveye çık
Sorunu yık
Ana dilim.

Kana kana
Yana yana
Vurgunum sana
Ana dilim.

I. 5. 1. 3. Türkçe Dersi[97]

Bugün Türkçe dersine
Hoş geldinîz çocuklar!
Dünya döndü tersine
Her şeye hakkımız var.

Geçti artık yirmi sene
Dilimizden yoksun kaldık.
Kavuştuk Türkçe dersine
Hakkımızı geri aldık.

Türkçe dersine girince
Bizim oldu dünya sanki.
Kalbim dar geldi sevince
Bu bir güzel rüya sanki.

Seni pek çok özlemiştik
Zor dayandık hasretine.
Sevimizi gizlemiştik
Çok şükür kavuştuk yine!

Anadilim Türkçe benim
Emellerim yüce benim.
Okuyoruz Türkçe bugün
Bizim için en mutlu gün!

I. 5. 1. 4. Her Şey Türkçe[98]

Türkçe tanışalım
Türkçe konuşalım
Türkçe anlaşalım
Türkçe dinleşelim
Türkçe selamlaşalım
Türkçe bayramlaşalım

I. 5. 1. 5. Türkçe'nin Yaşaması [99]

Türkçe
Konuşulursa var
Konuşulursa yaşar
Öbür türlü
Tavşan tepeyi aşar.

95 Tahsin Ebazer CAN, *Tuna Dergisi,* Yıl.7, S.2, İstanbul, 2004, s.29

96 Tahsin Ebuzer CAN, *Balon Dergisi,* Yıl.8, S.6, Sofya, 2001, s.11

97 Ali BAYRAM, *Konca Gülüm,* İlinda-Evtimov Basımevi, Sofya, 1995, s.54

98 Aliş SAİT, *Gülen Güneş,* Rodopi- Eood Yayınevi, Kırcaali, 1996, s.7

99 Aliş SAİT, age., s.7

I. 5. 1. 6. Türkçe'yi Öğretenler[100]

Anam başı çeker,
Öğretmen düğümü çözer,
Kitapla radyo
Gelir teker teker,
Sinema, televizyon da
Arkadan sekme seker.

I. 5. 1. 7. Nerede Var[101]

Türkçem
Özün engin
Sözün yangın
Nerede var
Senin dengin

I. 5. 1. 8. Ana Dilim[102]

Ana dilim pek tatlı
Türkçe derler adına,
Türkü gibi kanatlı
Doyum olmaz tadına.

Alfabesi güç değil
A, Be, Ce, Çe, De, E, Fe…
Ona hürmetler eğil
Her sözü bir felsefe.

Hem içlidir, hem zengin
Çağlıyanı andırır,
İçten gelen ahengin
Sevincini yandırır.

Ana dilim pek tatlı
Her sözü de bal gibi,
Ben Türkçemle kanatlı
Zevklidir masal gibi

I. 5. 1. 9. Türkçe Girmiş Kanıma[103]

Türkçe'm bir kez
Girmiş kanıma.
Ha
Çıkar da göreyim?
Söyle!
Türkçesiz kime
Selâm vereyim?!...

I. 5. 1. 10. A B C[104]

A'dan
Anayı, atayı öğrendim
B'den
Bayrağı öğrendim
C'den
Cesareti ,
Cumhuriyeti
Derken yendim
Yenilmez olanı;
Belledim ABC'yi
Çözdüm
Çözülmez bilmeceyi.

I. 5. 1. 11. Anadilim[105]

Seni anamda öğrendim
Sen kolum, kanadım, elim.
Geceyi seninle yendim
Güzel Türkçe'm anadilim.

Ben seninle dedim: Ana
Büyük atama and içtim.
Candan bağlandım vatana
Güzel Türkçe'm anadilim.

Sen ışığısın güneşin
Seninle yücelir ilim.
Dünyada yoktur tek eşin
Güzel Türkçe'm anadilim.

Seni öğrenen ak bahtlı
Seninle aydındır yolum
Her kelimen baldan tatlı
Güzel Türkçe'm anadilim.

Ben senden başka dil seçmem
Sen benim mutlu kaderim.
Ölürüm senden vazgeçmem
Güzel Türkçe'm anadilim.

---

100 Aliş SAİT, age., s.24
101 Aliş SAİT, age., s.6
102 Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.20
103 Aliş SAİT, age., s.15
104 Aliş SAİT, *Filiz Gazetesi,* Yıl.11, S. 3/332, 2012, Sofya, s.1
105 Şaban M. KALKAN, *Turnalar,* Ayhan Matbaası, İzmir, 1997, s.56

I. 5. 1. 12. Ana Dilim[106]

Ana dilim, ana dilim,
Ben mecburum sana dilim,
Dünya ile ilişkide
Tek araçsın bana dilim.

Sen anamsın, sen sevgilim,
Senden geçer sanat, ilim…
Seni temiz tutmayanlar
Dilsinler dilim dilim!

Kulağımda şarkı sesin,
Varlığın bana bir esin,
Yüreğimde sonsuz sevgi,
Dudağımda kelimesin.

Gururum, alnımda akım,
Dilimin ucunda okum,
Varlığım bir tek seninle,
Sen yok isen ben de yokum.

I. 5. 1. 13. Türkçem[107]

Bana kardeşsin, bacısın
Sevginle yaşarım Türkçe'm!
Gönlümün ihtiyacısın
Ardınca koşarım Türkçe'm!

Tutunduğum bir dalsın sen
Dudaklarımda balsın sen
Doyumsuz bir masalsın sen
Dinlerken coşarım Türkçe'm!

Bazen bir ahenk selisin
Bazen bir meltem yelisin
Güzellerin güzelisin
Seni hep okşarım Türkçe'm!

Atalardan armağansın
Boğuşan bir kahramansın
Tenden ayrılmayan cansın
Göğsümde taşırım Türkçe'm!

Doyumsuzdur deyimlerin
Beynisin beyinlerin
Seni küçümseyenlerin
Aklına şaşarım Türkçe'm!

Bilgilenmenin temeli
Sana daha neler demeli
Seninle her bir engeli
Güvenle aşarım Türkçe'm!

I. 5. 2. Asimilasyon Şiirleri

I. 5. 2. 1. Çocuklar[108]

En önde sıra sıra çocuklar yürüdüler
El ele, kol kola, omuz omuza.
Karşıda tüfekler, coplar, süngüler,
Cesaretle ölüm geldi yüzyüze.
Ürkmediler, korkmadılar, bölünmediler,
En önde, sıra sıra çocuklar yürüdüler.

Ve ilk önce, ve en kötü çocuklar dövüldüler
Feryatları arasında annelerinin;
Çizmelerle çiğnenip karlara gömüldüler
Meleklerce masum, çiçeklerce narin.
Görülecek her ne varsa gördüler
Ve ilk önce ve en kötü çocuklar dövüldüler.

Oğullarım Mehmetler ve kızlarım Güllüler
En önde, sıra sıra mahşere yürüdüler;
Dövüldüler, sövüldüler, öldürüldüler,
Ne var ki bir günde elli yıl büyüdüler.

I. 5. 2. 2. Asimilasyon Kokusu[109]

Hani benim Türk okulum?
Hani benim Türkçe okulum?
Nerede kaldı Türkçe kitaplarım?
Türkçe şarkılarıma ne oldu?
Neden benim bilgilerim yarım?
Neden özlemlerim doğmadan boğuldu?

Batılı ülkelerin
Yabancı çocuklarına varınca
Okurmuş özgürce Anadilini.
Kısıtlanmazmış hakları birinin,
Hakları garantilenmiş anayasalarınca.

106 Ömer Osman ERENDORUK, *Ağlatmayın Çocukları,* Yyy., s.5
107 İsa CEBECİ, *Çocuk ve Fidan,* Balkan Türklerinin Sesi Yayınları, İstanbul, 1997, s.10
108 Ahmet Emin ATASOY, *Filiz Gazetesi,* Yıl.9, S.3/299, 2010, Sofya, s.4
109 Aliş SAİT, *Direnin Çocuklar,* Yyy. Kırcaali, 2004, ss.11-12

Ben başka gezegenden gelmedim,
Doğdum, büyüdüm burda.
Sandığınız kadar zararlı değilim,
Yararlıyım ben de, bu yurda!
Çalınan haklarımı geri verin,
Demokrasinin ılıman esintilerini
N'olur bana da hissettirin!
Bakıyorum
Bulgar okuldaşım Bulgarcasını
Tedirgin edilmeden okuyor.
Türkçeme uygulanansa neden,
Neden asimilasyona kokuyor?!

I. 5. 2. 3. Mahvedildi Benim İlim[110]

Akdeniz'den akyel esti,
Erken erken yolumu kesti.
Önümde durdu durdu,
Durdu da Rodopları sordu:
"-Dağları-taşları panik almış,
Köyler-kentler birden boşalmış...
Ne oldu bu güzel insanlara?
Kim kıydı, dedi, kim onlara?..."
"-Akyelim, dedim, ah akyelim,
Mahvedildi benim şirin ilim:
Bir görseydin o Jivkov katilini,
Nasıl tutuşturdu Bulgarlaştırma fitilini!
Yalnız Türk doğdukları için
İnsanlara kan ağlattı için için.
Kuduz köpekler gibi saldırdı,
Bu dağlardan Türk adını kaldırdı.
Türklerin ağzına vurdu kilit,
"Tek Ulus" istiyormuş o pis ifrit.
Kana bulayarak çirkin ellerini,
Yasakladı Atalarının dillerini.
17 aylık Türkâncık bile öldürüldü,
Baş eğmeyenler Belene'ye sürüldü.
Hapisaneye çevirmekle memleketi
Meğer Türkleri uğratmakmış niyeti.
Kurutmak için Türklerin kökünü
Yağmalattı onların malını-mülkünü.
Köy köy, kent kent tutup sıradan
Bir bavulla yüz binleri uğrattı buradan.
Yazmadı yabaniliğini tek bir kitap,
Katilin katilliğinden aranmadı hesap.
Birazmış-kudurmuşun kanlı kini,
Yurdundan etti bunca sakini.
Açılan yaralar kapanmadı, kanıyor!
Özlem ateşleri yüreklerinde yanıyor.

110 Aliş SAİT, age., s.25

I. 5. 2. 4. Küçük Arslan[111]

Oy küçük arslanım benim,
Bir yudumcuk aklınla,
Gururla hem de,
Madem ki,
"Türk'üm!" diyorsun ezilip büzülmeden
Bazı arkadaşların gibi;
Elbette ki Türk'sün,
Elbette ki küçük arslanım,
Varsın sesinden ürksün,
Korksun kargalar!

I. 5. 2 .5. Üvey Ana[112]

Evlatça uzattım ellerimi sana.
Sen tutacağın yerde ellerimi bağladın.
Bunu güya şakadan yapmıştın, ama
Ben kırıldım, ağladım.

Sevgiyle dikmiştim gözlerimi sana.
Sen öpeceğin yerine gözlerimi bağladın.
Çevirdin günlerimi zifirli bir zindana,
Ben darıldım, ağladım.

Rahatça bırakmıştım vücudumu kollarında,
Sen tuttun ayaklarımı da bağladın.
Yıllarca sürününce kaderin yollarında,
Ben yoruldum, ağladım.

Bugün de dilimi bağlamak istiyorsun,
Sesimi duyurtmamak için cihana.
Dokunma bana, dokunma n'olursun,
Utan be, üvey ana.

I. 5. 2. 6. Küçük Bulgar Mezarlığı[113]

Şu karşıda görünen küçük Bulgar mezarlığı,
Soykırımı devrinin acı hatırasıdır.
Kabirler üstündeki solgun açan çiçekler
Bulgar adı altında yatanların yasıdır.

111 Aliş SAİT, age., s.34
112 Ahmet Emin ATASOY, *Mozaik Dergisi,* Yıl.2, S.3, Şumnu, 2008, s.10
113 Ali BAYRAM, *Mozaik Dergisi,* Yıl.2, S.3, Şumnu, 2008, s.10

Buna benzer mezarlık görmedim hiçbir yerde.
Ne İsa'nın haçı var, ne ağacı, ne gülü.
Kanayan yaradır bu mezarlık yüreklerde.
Toprağında yatanlar, kalbimizde gömülü.

Mezar taşlarındaki eski Bulgar adları,
Biz Türklerin gözüne bir ok gibi batıyor.
Istıraplar içinde geçmiştir hayatları.
Küçük Bulgar mezarlığında koca Türkler yatıyor.

I. 5. 2. 7. Bulgar Zulmü[114]

Alınmazı almak istedi elimizden
Verilmezi vermek istedi.
Cinayet işledi kahpe Bulgar
Ama ne alabildi ve verebildi…

Kızdı kellesi, hınç gavurlaştı
Namlusunu çevirdi göğsümüze.
İşte koştu askerleri, tankları,
Yine de gelmedik dize…

Zehir saldı pınlarlarımıza
İçmedik susuz durduk.
Küçüklerin ağzına domuz eti verildi.
Midemiz aktarıldı, yemedik kustuk.

Dilimizi yitirmek istediler
Olmadı babam, dedikleri olmadı.
Dinimizi bitirmek istediler
Onmadı Hocam, dedikleri onmadı.

Ayyıldızlı bayrağımızın altında
Neyimiz eksik söylesin dünya…
Aleminkinde gözümüz yok
Ama bizim olanı da vermeyiz başkasına…

Kanımıza kan, evet canımıza can
Zalimin hakkı kötek.
Kendi zehirini kendi yutacak.
Ayağımızı ısıran kuduz köpek.

I. 5. 2. 8. Fısıltı[115]

Burası sayfiye değil, ne yalı,
Buradadır Bulgar zulmünün hası,
Burası Belene Ölüm Adası,
Ada baştan başa kana boyalı.

Ufka bulansa da akşamın alı,
Katmer katmer nefret içimin pası.
Burası Belene Ölüm Adası,
Toprağı pıhtısal kana boyalı.

Gelmez pazartesi, başlar da salı,
Haftaların uzar gider arası.
Burası Belene Ölüm Adası,
Ne bir öykü, ne de çocuk masalı.

I. 5. 2. 9. Yalan Gibi[116]

Bir Türk çocuğunun dilinden…
Neler gördük çektik neler.
Peşimizde yılan gibi,
İlk Pomaklar, çingeneler
Bulgar oldu yalan gibi.

Büyük kaya, şu Türklerdi
Taş gibi kırabilseler?
Acaba dünya ne derdi,
Defterden bir silseler!

Tüm Türk şehir, köylerinde
Kışın büyük zehirinde;
Kuş uçmadı, yüzdük kinde,
Halk asker süngülerinde!

"Ya Bulgar ol ya da ölüm!"
Kadın, erkek, genç, ihtiyar
Göğüs gerdik, yürek güm güm
Utancından eridi kar!...

114 Niyazi Hüseyin BAHTİYAR, Karanfiller Uyandı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993, ss.6-7

115 Ömer Osman ERENDORUK, Ağlatmayın Çocukları, Yyy., s.77

116 Latif KARAGÖZ, Bayrak Çocuklar, Kuşak Ofset, İstanbul, 1993, s.23

I. 5. 3. Göç ve Göçmenlik

I. 5. 3. 1. Göçmen Çocuk[117]

Küçümencik bir çocuktum,
Dokuz, on yaşlarında
Ya vardım, ya yoktum.

Bir sabah bir homurtuyla uyandık,
Tutup çıkardılar evimizden.
Dedem dedi: "Yandık, yandık!"

Patates çuvalları gibi bir kamyona
Bir bavulla attılar bizi,
"Gezi! Gezi!" diyerek milisler buna.

Arkadaşlarım kaldı oralarda,
Kaldı oyuncaklarım...
Kaldı kanlı kavgalı boralarda.

Anam: "Komşularım!" dedi, ağladı.
Babam: "Koyunlarım!" dedi, ağladı.
Çığlıkları ciğerimi dağladı.

Kamyona bağdaş kurup oturdum,
Yüreğimi yakan bir sesle
Ben de: "Elveda, dedim, elveda yurdum!"

Çok su aksa da, o yazdan beri,
Bir türlü unutamadık bir türlü
Yurt-yuva bildiğimiz o yerleri...

I. 5. 3. 2. Dostsuz Yaşam[118]

Göç ettiler eski dostlar,
Arda kalan gözyaşı, gam.
Gönüllerde hasretlik var.
Zevk vermiyor dostsuz yaşam!
Üzgün geçer dostsuz günler.
Anı oldu mutlu günler.
Ne bayramlar, ne düğünler,
Yasamda bir burukluk var.
Zevk vermiyor bana yaşam!
Dost yüzüne kaldım hasret.
Bilmem nasıl etsem gayret
Hiçbir şeyde yok bereket.
Zevk vermiyor dostsuz yaşam[1]
Eski dostlar bir sır kaldı.
Aramızda bir sınır kaldı.
Yaşantımız kısır kaldı.
Zevk vermiyor dostsuz yaşam!

I. 5. 3. 3. Selam Olsun Size Dostlar[119]

Selam size ey dost bildiklerim
En çok sizleri düşünüyorum
Düşünüyor da üzülüyorum
Özleminizi de çekiyorum.
Kiminiz İzmir, Ege boyunda
Kiminiz Aydın, Kuşadası'nda
Kiminiz Ankara, İstanbul'da
Kiminiz Kırklareli, Çorlu'da.
Selam size benim can dostlarım
Hep hasretinizle yaşıyorum
Sizsiz geçen yılları sayıyorum
Birlikte geçen günleri anıyorum.
Selam size hakiki dostlarım
Ben bir şeyden epeyce korkarım
Oldukça ilerde artık yaşımız
Dilerim tez ola buluşmamız!

I. 5. 3. 4. Göçmen Çocuğu[120]

Beşiğinden apar topar,
Kimdi onu atan barbar?
Boynu bükük onu arar,
Arasa göçmen çocuğu.

Gizlemeyin öyküsünü.
Mahşerleşen uykusunu.
Kaderinin suçlusunu,
Sorarsa göçmen çocuğu.

Hiç şaşmayın kalpte hüzün,
Son yaprağı gibi güzün.
Uzaklara uzun uzun
Bakarsa göçmen çocuğu.

Zulüm nedir, nedir esir?
Özgürlük ne, vatan nedir?
Düşünüyor demek ki bir bir,
Susarsa göçmen çocuğu.

117 Aliş SAİT, age., ss.31-32
118 Ali BAYRAM, *Mozaik Dergisi,* Yıl.5, S.43, Şumnu, 2011, s.7
119 Mehmet KEÇİCİ, *Mozaik Dergisi,* Yıl.4, S.32, Şumnu, 2010, s.10
120 Ahmet Emin ATASOY, *Sevgi Denizi,* Nesin Yayıncılık, İstanbul, 2011, ss.20-21

Bu yuvasız kuşu sevin.
Küstürmeyin, incitmeyin.
Gözyaşı ateştir bilin,
Ağlarsa göçmen çocuğu.

I. 5. 3. 5. Taksim Meydanında Bir Göçmen Çocuğu[121]

Bu sabah bizim Taksim Meydanı'nda, anne
Bana bir ağabeycik çikolata verdi.
Öptü gözlerimden, okşadı saçlarımı.
Yüzü güleç mi güleç, pos bıyıkları vardı.

Ne kadar çok sevindim bir bilsen, anne
Anladım yalnız değiliz bu şirin Vatanda.
O ağabeyi Taksim Meydanı'ndaki yürüyüşte,
Televizyonda görmüştük hani Bulgaristan'da.

Babamı tutuklamışlardı aynı akşam, anne
Taksim Meydanı Bulgara yürümüştü hani…
Sesimi tekrar katıyorum hür dünyanın sesine.
Ben Taksim Meydanı'nda bir göçmen çocuğu.
(…)

I.5. 3. 6. Telli Turnalar[122]

Gökte sıra sıra uçarsınız
Allı turnalar, telli turnalar.
Siz her gün güneye göçersiniz
Allı turnalar, telli turnalar.

Sevgiyle uğurlar gönlüm sizi
Hep yolunuz açık olsun derim.
İçime çöker büyük bir sızı
Dönün diye baharı beklerim.

Ben küçük barışçı bir askerim
Doğduğum yerleri hiç terk etmem.
Anamı, babamı çok severim
Ben sizin gibi güneye gitmem.

I. 6. Sosyalizm

I. 6. 1. Sevgili Partiyamız[123]

Ben sadakat andı içtim
Dimitrofçu Piyoner'im
Aşkı ile yanar içim
Partiyamı çok severim

Geçmişi şan şeref dolu
Güderiz çizdiği yolu
Bizlerin yardımcı kolu
Partiyamı çok severim

BKP barışçı, çelik
BKP sapmaz, bolşevik
Sovyetlere sadık başı dik
Partiyamı çok severim

Yurdumda çalışır herkes,
Benim işim mektep ve ders.
Yükselir on binlerce ses:
- Partiyamı çok severim!

Her zorluğu kolay eden,
BKP'dir önderliyen,
Asla dönmem yeminimde
Partiyamı çok severim.
(Fahri Erdinç)

I. 6. 2. Partiyaya[124]

Karanlık geceyken yurdun kucağı
Halkımız inlerdi zulüm içinde.
Sen nurlu güneştin, ümit ocağı
Kurtuluş yolunu bulduk seninle.

Hafta ay, yıl değil tam yarım asır,
Ön safta yürüdün savaş yolunda
Tarihe her zafer, her yeni satır
Yazıldı bükülmez çelik koluna.

Partiyam sen bize sevgili ana,
Kalbimiz aşkınla yanıp çarpıyor,
Partiyam, gönülden bağlıyız sana
Nabzımız senin nabzınla atıyor.

121 Niyazi Hüseyin BAHTİYAR, ***age.,*** ss.10-11

122 Şaban M. Kalkan, ***Turnalar (Çocuk Şiirleri),*** Ayhan Matbaası, İstanbul, 1998, s.22

123 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.37

124 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.38

Seninle çevirdik kışı bahara.
Adalet güneşin yurda nur saçtı.
Kalmadı ruhlarda keder ve yara
Filizli emeller konca gül açtı.

Seninle kurduk biz yüce zavotlar,
Seninle can verdik akan sulara,
Seninle söyleriz coşkun şarkılar
Yönet bizi daha mesut yarına !
(Sabahattin Bayramof)

I. 6. 3. 1 Mayıs Günü[125]

Sıyrıldı ufuklardan karanlığın perdesi
Aydınlattı yüzleri yine sabah, rengarenk
Çınlıyor emek marşı, geliyor zafer sesi
İşçiyi selamlıyor insanlık övünerek

Bambaşka bir tebessüm yayılmış bak cihana,
Süslemiş yeryüzünü ilkbaharla çiçekler
Her gönül heyecanlı, seviniyor bu ana,
Bu an bayram yapıyor dünyada emekçiler.
(Niyazi Hüseyinof)

I. 6. 4. Dimitrofçu Piyoner[126]

Dimitrofçu Piyoneriz
Yurdumuzu çok severiz
Barışçılar diyarında
Biz bahtiyar dinç erleriz.

Hür yaşamak hevesimiz
Canla başla çalışırız
Annemize babamıza,
Yardıma da alışırız

Kamplarda biz sağlamlaştık
Gezdik yurdu dağlar aştık
Dört bir yandan toplanınca
Dost olduk, candan kaynaştık.

Her mevsimi bahar olan
Bu hür vatanı severiz
Kalplerine neşe dolan
Dimitrofçu Piyoneriz.
(Ahmet Ahmedof)

I. 6. 5. Piyoner Oldum[127]

Derslerime çalışırım,
Çelik irade var bende
Kolektife alışırım
Piyonerim artık ben de!

Şimdi 9 yaşındayım
Henüz işin başındayım
Hür barış savaşındayım
Piyonerim artık ben de

Meyva verir bilgi bağım
Genişliyor dostluk ağım
Boynumdadır boyunbağım
Piyonerim artık ben de

Göğsümdeki parlak nişan
Bana çalış der durmadan
Piyoner olmak büyük şan
Piyonerim artık ben de

Çelik BKP öz rehber,
Üstümüze kanat gerer
Teşkilatı herkes sever
Piyonerim artık ben de.
(Mehmet Hüseyinof)

I. 6. 6. Çalış Yavrum[128]

Piyoner her işi yapar
İşle yavrum, çalış yavrum!
Çalışmıyanlar aç yatar
Oku yavrum, çalış yavrum!

Çalışkanlara iş çoktur,
İşliyenin karnı toktur,
Tembellere ekmek yoktur,
Oku yavrum çalış yavrum!

Bak kuruldu tekezese
Kapısı açık herkese
Düşmanlar her ne söylese
Oku yavrum, çalış yavrum!

125 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., ss.52-53
126 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.6
127 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.7
128 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., ss.13-14

Traktör tarlaları sürür
Gün ayı, ay yılı besler
Emekçiyi herkes sever
Oku yavrum, çalış yavrum

Piyonersin buna sevin
Mektep senin kendi evin
BKP önderin senin
Oku yavrum, çalış yavrum!

I. 6. 7. Boyunbağı[129]

Bak ne güzel, ne şirin
Boyunbağım var benim.
Kumaşı saf ipekten,
Onu çok severim ben.

Boyunbağım boynumda,
Bahtiyarım onunla,
O biricik şanımdır,
Eylülcü nişanımdır.

Boyunbağı takınan
Çalışmalı her zaman
Zayıf not almamalı
Sınıfta kalmamalı.

And içtim yükselmeğe
Eylülcü benim adım
Sevinç verir gönlüme,
Sevgili boyunbağım.
(Adil Mülazimof)

I. 6. 8. Piyoner Ağzından[130]

Ben Eylül ışığı doğarken doğdum,
Şirin ve şefkatli cihan anaya.
Kızılordu düşmanı boğarken doğdum,
Havası, güneşi nimet dünyaya.

Özüm komünisttir, adım piyoner.
Aydın istikbalin, sadık eriyim.
Kim demiş ki inkılap ateşi söner?
Ben yurtta hürriyetin askeriyim!

Kitaplarım yakın arkadaş bana,
Doğru yol gösterir muallimlerim.
Okurum gece gündüz kana kana.
Dimitrof yolunda sadık bir erim!
(Ragıp Mehmedof)

I. 6. 9. Oktobr[131]

-Anlat babacığım, bu Oktobr nedir?
Neden bugün böyle bayram edilir?
İnsanlardan başka sokaklar bile
Bayramlıklarını bugün giyinir?

O bir devir oğlum, başlı başına
Mazlumlar bugün erdi muradına
İşçiler, köylüler savaşlarıyle
Oktobr ateşini yaktılar cihana!

Avrora ateş püskürdü Nevadan
Kışlık saraydan hesap soruldu
Proleter kitlesinin gücüyle
Oktobrın adı yazıldı akan kandan.

Odur Afrika'nın kapısını çalan
Ve de Ay'dan haber verecek olan
Bu zaferin adı büyük Lenin'dir!
Odur Oktobr ateşini yakan!

I. 6. 10. Piyoner Kampımızda[132]

Ufukta şafak sökerken
Destan okur çam korusu.
Gün doğmadan, erken erken
Çalar kampta kalk borusu.

Çimenlerde ve dallarda
Işıl ışıl çiy parıldar.
Şu sevimli kampımızda
Tatlı eğlenceler başlar.

Dalarak mavi denize,
Balıklar gibi yüzeriz.
Güneş can katar denize,
Dere tepe düz gezeriz.

129 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., s.7
130 Niyazi HÜSEYİNOF, Mehmet ÇAVUŞEF; age., ss.20-21
131 Ahmet ŞERİFOF, age., s.23
132 Ahmet ŞERİFOF, age., s.60

Şarkılarla çınlar her yer,
Hem koşarız, hem hoplarız.
Koleksiyon için dağdan
Türlü böcekler toplarız.

Birer birer toplanmışık
Bütün yurttan oğlan ve kız.
Parti üstümüzde ışık,
Biz bahtiyar çocuklarız.

Neşemiz sığmıyor dile,
Çelikleşir, dinçleşiriz.
Kamptan taze kuvvet île,
Mekteplere döneceğiz.
(Niyazi Hüseyinof)

I. 6. 11. Sovyet Kitabı[133]

Zaman oldu, karanlıkta
Ümitten bir izdi o,
Zaman oldu, sabahlara katılan bir ışıktı.
Ve çok vakit çocukların
Baş koyduğu dizdi o,
Ve çok vakit yiğitlerle
Birlikte cenge çıktı.

Bir "Ana"ydı, analığı,
Evlâtlığı öğreten.
Bir kuvvetti, kuvvet katan,
Yarınlara inanca.
Savaşlarda zaferlerin
Müjdesini ileten;
Yaşamayı öğretendi,
Kahramanca, insanca.

Bir Korçagin, bir Koşevoy,
Bir Meresef, Zoya'ydı.
Çelikleşme sırlarını
Anlatandı neslime.
Zaman oldu, emellerde
Ulaşılmış bir Ay'dı,
Zaman oldu, açılan bir

Pencereydi bugüne.
Yolun yoksa, yol gösterdi,
Yalnızsan, el uzattı.
Mutluluk savaşında
Destek oldu, yol oldu;
Ve en sönük yüreklerden
Şüpheyi söküp attı,
En mecalsiz insanlara
Bükülmiyen kol oldu.

Zaman oldu, karanlıkta
Yol gösteren bir izdi;
Şimdi yeni sabahlara
Katılan gür bir ışık.
Çocukların sevgisini
Kucaklıyan denizdir,
Her başarı, her zaferde
Onun gücü karışık...
(Sabahattin Bayramof)

I. 6. 12. Sovyet Askeri[134]

Bir istekle en başta
Doğdu çetin savaşta,
Yoksulları kurtardı
Yüce Sovyet askeri.

Sevgisi var her yanda
Muzafferdir her anda,
Şan kazandı cihanda
Yüce Sovyet askeri.

Aydın günlere taptı
Faşizmi yere kattı,
Yeni dünya yarattı
Yüce Sovyet askeri.

Düşmana mezar kazdı
Tarihe zafer yazdı,
Cephemizin kalesi
Güçlü Sovyet askeri.

Barış getirdi bana
Minnettarım ben ona,
Bir gururdur cihana
Yüce Sovyet askeri.

133 Ahmet ŞERİFOF, age., ss.100-101

134 Mehmet ÇAVUŞEF, *Yol Verin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1969, s.50

I. 6. 13. BKP'ye[135]

Doğdun çetin savaşlarda
Güçlüklerde çelikleştin,
Biz izinde, sen en başta
Nice çetin yollar geçtin.

Doğru yolu sen gösterdin,
Komünizme varır" dedin,
Bahtiyarlık uğrunda sen
Hepimize kuvvet verdin.

Dokuz Eylül eserindir
Ey sevgili öz anamız,
Sana sevgim pek derindir
Sensiz zafer destanımız.

Yaratılan hârikalar
Bizim büyük eserimiz.
Halkın oldu fabrikalar
Bahtiyarız biz hepimiz.

Düne kadar geri kalmış
Köylerinde erkek kadın,
Ellerine kalem almış
Dillerinde senin adın.

Aşkla çarpan kalbim sensin
Ve Dimitrof öz rehberim,
Bizleri mutlu edensin
Sana kanım, nabzım derim.

Yaratıcı aklın derin
Bizi saran kanadın var,
SeBeKaPe baş rehberin
Şanlı dâvan ve adın var.

Kalblerimiz sevinç dolu
Barışsever erleriz biz,
Komünizme giden yolu
Bırakmayız BeKaPemiz!

135 Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.53

I. 6. 14. Piyoner Olacağım[136]

Çok yakında ana, ana.
Ben piyoner olacağım.
Sevinç ile yanyana
Boyunbağı alacağım.

Artık küçük değilim bak
Ben üçüncü sınıftayım.
Defterim pak, kitabım pak
Birinciyim, ön saftayım.

Seve seve yazıyorum
Vazifemi hendeseden
Hesabımı çözüyorum
Dikkat ile her zaman ben.

I. 7. Vatan/Yurt Sevgisi

I. 7. 1. Yurtta Bayram[137]

Kocabalkandan gelen ölümsüz şarkı
Yaslanır gönüldeki zümrüt bahara
Gökkubbe, al ufuk gelinlik libas giydirir
Canımız kanımız olan bu diyara.
Nereye baksam, nereye gitsem
Demet demet, kucak kucak ışık
Neslimiz bir yandan,
Asrımız bir yandan
Mutluluk doğuran sehere aşık.
Neslimiz hayat, asrımız hayat...
Ellerindeki kelepçelerle
Hücrelerde oturan Güneş,
Nümayiş ediyor meydanda bugün,
Baksana bir defa
Ne de şakrak
Atlamış ortaya
Raksediyor coşarak! iskelelerden inmiş memleket
Yılların mutluluk seyranına vurulmuş
Her yanda seçme nimetlerden
Sofralar kurulmuş özgürlük denen Güneş'ten bu davet
Baktıkça içe hayranlık veriyor bu levha
Çocukluğumun ağlıyan sesi
Yükseliyor semaya
Sanki neşeden bir kahkaha
Ruhumda özgür tan,
Ufkumda Vatan Sonsuzluk yolunda edalı
BULGARİSTAN!...

136 Şahin MUSTAFOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, s.35

137 Sabri İbrahim ALAGÖZ, *Filiz Gazetesi,* Yıl.18, S.16/312, 2010, s.6

I. 7. 2. Bulgaristan[138]

Toprağında doğdum, suyunu içtim,
Bağrında nefes aldım kana kana.
Neler söylesem azdır sana,
Ta ezelden bağlıyım Bulgaristan'a.

Ayrılamam, ayrılamam,
Senden hiçbir zaman.
Senin toprağında rahmetine
Kavuştu anam, babam.

Vatanım sanadır sözüm
Sensin benim özüm, iki gözüm.
Yalnız sende güler yüzüm
Sensiz ben bir öksüzüm.

I. 7. 3. Vatanım Var[139]

Vatanım var, duvağı al
Suyu şerbet, meyvesi bal
Yaylasında, mor dağında
Refah okur altın kaval.
Bir övgüdür içim yanar
Sen yurdumun dağı taşı
Vatan denen bir anam var
Ben de onun öz yurttaşı.
Güzel yurdum, birincisin
Dört mevsimin kalpte yazdır
Dünyalarda birincisin
Cemaline övgü azdır.

I. 7. 4. Deliorman[140]

Yıllarca kalbime gömüp gizledim
İçimde sevgimi derin közledim.
Düşlerimde köşe bucak dizledim
Deliorman, seni ne çok özledim!

Yeşil ormanların üzerinde tül
Rüzgârın öptüğü lâle ve sümbül
Bahçede bülbülün özlediği gül
Gibi Deliorman seni özledim!

Şimdi senden uzaklarda kalsam da
Eşten dosttan selâmım alsam da
Hayal atlarımla koşup dalsam da
Deliorman, seni ben çok özledim!

138 Mestan ADALI, *Filiz Gazetesi,* Yıl.18, S.16/312, 2010, s.6
139 Mülazım ÇAVUŞ, *Filiz Gazetesi,* Yıl.18, S.16/312, 2010, s.6
140 Latif KARAGÖZ, *Filiz Gazetesi,* Yıl.18, S.16/312, 2010, s.6

I. 7. 5. Vatan[141]

Vatan ne demek insana?
Çocukluk...
Gençlik...
İhtiyarlık...
Bütün bir ömür!
Güzelliği, zenginliği, ölçülemeyen bir varlık!
Derdi, sevinci,
Ekmeği, meyvası,
Ağzının tadı olur.
İli, bağı Yaprağın yeşili
Gözünün dağı...
Geçmişi bir kitap
Geleceği bir güneş.
Vatan, insan içinde
Sönmeyen bir ateş.
Bir hâtıra bir halk türküsü bile
Vatan demektir.
Vatanı sevdim demek azdır
O, insanın içinde
Her mevsimde çiçek açan
Bir İlkyazdır.
Altın yeleli bir aslan
Kendisi küçük
Adı büyük Bulgaristan!
Dillerde Destanlaşmış Bir Gülistan!
Bayrağı Gelincik rengi
Gökleri, mavidir.
Bulgaristan, benim
Vatan denen Hür bir evimdir!

I. 7. 6. Vatan[142]

Eşi yoktur Yurdumuzun
Bize yuva, bize ana,
Dağlar yeşil, yollar uzun
Kucak açmış bu Vatana.

Destan oldu dilden dile
Çiçek açtı güzel Vatan
Öğünürüz senin ile
Erler yurdu Bulgaristan.

Savaşlarda kalkan oldun
Mertçe koğdun zalim kurdu,
Şimdi yüce balkan oldun
Zavot, baraj... süsler yurdu.

141 Ahmet ŞERİFOF, age., s.21
142 Ahmet ŞERİFOF, age., s.81

Köylü çoban koyun güder
Zümrüt yeşil dağlarında,
Dört mevsimde bülbül öter
Meyva yüklü bağlarında.

Coşup taşan nehirlerin
Ovalardan akıp gider,
Seni seven dinç erlerin
Sana destan yakıp gider.

Bilgi, hüner ocağısın
Hayat verdin her yoldaşa,
Sıcak ana kucağısın
Güzel Vatan binler yaşa.
(Mehmet Çavuşef)

I. 7. 7. Vatan[143]

Destan oldu dilden dile
Çiçek açtı güzel vatan,
Öğünürüz senin ile
Mertler yurdu Bulgaristan,

Coşup taşan nehirlerin
Ovalardan akıp geçer,
Seni seven dinç erlerin
Sana destan yakıp geçer.

Bilgi hüner ocağısın
Hayat verdin her yoldaşa,
Sıcak ana kucağısın
Güzel vatan, binler yaşa.

I. 7. 8. Can Gerlova[144]

Bizim uçsuz şirin yurda
Şöhret verir can Gerlova,
Kalbler sevinç dolu burda
Sana selâm, şan Gerlova.
Güzel diyar şirin ova
Can Gerlova, can Gerlova.
Büyük köçük mesut yaşar
Bir tek sensin bize ana,
Yüreklerden neşe taşar
Minnettarız her an sana.
Şirin diyar, uçsuz ova
Can Gerlova, can Gerlova.
Zümrüt yeşil ovalan
Irmakların akıp geçer,
İnsan boyu buğdayları
Kombayn biçer, kombayn biçer.
Mutlu diyar eşsiz ova
Can Gerlova, can Gerlova.
Hafif yeller buse alır
O yemyeşil çayırlardan,
Kalpte binbir eser kalır
Menekşeli bayırlardan
Yüce diyar güllü ova
Can Gerlova, can Gerlova.
Gönül sana doyar mı hiç
Dolaşsa da baştan başa,
Yüzde gülsün, dilde sevinç
Can Gerlova binler yaşa.
Güzel diyar, bitek ova.
Can Gerlova, can Gerlova.

I. 7. 9. Pirin[145]

Güzel Pirin, güzel Pirin!
Yaz günleri sen pek şirin.
Hoş hoş kokar çiçeklerin
Eserken yel serin serin.

Ey bahtiyar dilber Pirin,
O, köpüklü derelerin,
Coşkun, çılgın akışına,
Senin mağrur bakışma.

Mümkün mü hiç gönül kansın?
Pek sevimli balkansın,
Fakat kışın korkunç,titiz,
Duman, bulut, kapkara sis.

Eksik olmaz hiç tependen,
Korkar insan kışın senden.
Her yerini derin karlar
Gümüş renkli buzlar kaplar.

Fırtınalar, kuduz yeller
Sende cıv cıv şarkı söyler.
Sürü sürü canavarlar,
Dolaşarak av ararlar.

Kışın korkunç, titiz Pirin!
Yazın cennet gibi şirin!

143 Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.13
144 Mehmet ÇAVUŞEF, age., s.17
145 Mehmet FİKRİ, *Mozaik Dergisi,* Yıl.2, S.14, Şumnu, 2008, s.9

I. 7. 10. Vatan[146]

Bir şahin dolaşır göklerde
Bomboş bir köyün üzerinde,
Güneye göçmüş insanları
Nedir acep büyük suçları?

Arzularımız isimlerimizdi
Özlediğimiz dilimizdi
İsterdik kutsal hakkımızı
Göçtük güney sınırımıza.

Bulgaristan ana yurdumuz
Ovalarında koştuğumuz
Binlerce şehidi var
Kabirde bile nöbet tutan!

I. 7. 11. Memleketim[147]

Nerede var böyle hava?
Nerede var böyle yuva?
Böyle yayla, böyle ova,
Memleketim memleketim!.

Herkes sana hayran kalır,
Dağlarından ilham alır,
Bahtlı olur, gülşen olur,
Memleketim memleketim!

Nerede var böyle Meriç, Tuna?
Nur mu yağmış şu Balkana?
Mümkün değil doymak sana
Memleketim memleketim!

I. 7. 12. Çiçekli Vatan[148]

Kıştan sonra geliverdi
Vatanımın baharı da,
Ve eritti büyük güneş
Dağ başında son karı da.

Tomurcuklar çatlayınca
Çiçekleri görüverdik.
İlk çiçeği seve seve
Gözümüze sürüverdik.

Belki de biz bunun için
Çiçek görürüz her yanda,
Oy, ne güzeldir yaşamak
Böyle çiçekli vatanda.

I. 7. 13. Köyüm[149]

Köyüm köyüm güzel köyüm
Mesudum ben seninle.
Güler yüzler sende gördüm
Çarpan kalpler seninle!

Bahçelerin çiçek çiçek
Buz gibi çeşmelerin.
Daha da güzelleşecek
Yolların ve evlerin…

Aman köyüm canım köyüm
Vurgunum ben çehrene!
Üzgün dünüm, parlak günüm
Bana bir gül versene.

I. 7. 14. Yurdum[150]

Seni neye benzetsem, dünyada yoktur dengin
Suyun kevser gibidir, toprağınsa oek zengin.

Dağlarına serilmiş sanki acem halısı
Gül gibi gelir bana, hatta kuru çalısı.

Gökyüzün sütlimandır, zarif, ince bir ipek
Elden mi gelir Yurdum, seni candan sevmemek.

Yolların var uzayıp dalarsonsuz engine
Dünyaları dolaşsam, rastlar mıyım dengine?

Bir bolluk ambarıdır tüm yamacın, tüm düzün.
Nice nimetle gelir biz biliriz her güz'ün.

Elmalar yumak yumak dallarında allanır
Kehribar üzümünü gören ağız ballanır.

Dünyalarla değişmem yurdum senin taşını
Uğruna feda olsun, adıyorum başımı.

146 Ali TİRYAKİ, *Mozaik Dergisi,* Yıl.4, S.29, Şumnu, 2010, s.8

147 Aliş SAYİDOF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.50

148 Şahin MUSTAFOF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.142

149 Lütfi DEMİROF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.158

150 Latif ALİYEF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.146

I. 7. 15. Ustina Köyü[151]

Şu Ustina, ah ne dilber,
Dağı güler, taşı güler
Yıla eşit orda günler
Görmedinse, gel sen de gör!

Vıça geçer alt ucundan
Köylü memnun toğrağından
Bir parçadır vatanımdan
Görmedinse, gel sen de gör!

Her yer bahçe, her yer yeşil
Anlatamaz onu her dil
Bir cennettir yalan değil
Görmedinse, gel sen de gör!

Kuşlar ağaçlar yapraklar
Varlığında bin sır saklar
Her gelene kucak açar
Görmedinse, gel sen de gör!

151 Aliş SAYİDOF, *Vatan Sevgisi* (Çocuk Şiirleri Antolojisi), (Haz. Ahmet Şerifof) Narodna Prosveta, Sofya, 1966, s.61

II. Yazar Adlarına Göre Bulgaristan Türkleri Çocuk Hikâyeleri

II. 1. Ali Kadir

II. 1. 1. Bir Gece Hadisesi[152]

Kalktılar. Fakat Recep daha ilk adımını atmamıştı ki, "of" diye inledi. Yere yuvarlandı... Hasan yerlere serilmiş arkadaşının başucuna eğildi. Ne yapacağını bilemiyordu. Telâşlı bir sesle:

- Recep, ne var? Ne oldu sana? İşitiyor musun? diye sordu.

Fakat Recep cevap vermedi. Ay ışığında zor görünen gözleri uğramış gibiydi. Hasan etrafına bakındı. Her taraf karanlıktı. Ellerini ağzının iki yanma götürdü ve haykırdı:

- Heeeey! Eheeeeey!

Kimse cevap vermedi. Karşıki dağ aynı sesi tekrarladı.

Hasan bütün kuvvetini toplayarak hastayı sırtına bindirdi ve yürümeğe başladı. Yürüyor, fakat yolu göremiyordu. Böyle giderse yolculuk en az iki saat sürecekti.

Arkadaşını yavaşça sırtından indirdi ve yol boyuna otların üstüne yatırdı. Çantasını başının altına koydu. Ceketini çıkarıp, üstünü örttü. Sonra bütün kuvvetiyle, geri dönüp, Cevizli köyüne doğru koşmağa başladı. Köye varır varmaz, doğruca savete gitti. Daha kapıyı açar açmaz nöbetçiye:

- Recep hasta... çok... çabuk... telefon et, diyebildi.

Biraz sonra cankurtaran geldi. Hasan'ı alarak, dağlara doğru hareket etti. Recep'in yattığı yere vardıkları zaman durdu. Hasan yere atladı. Doktorla beraber Recep'i bıraktığı yere koştu. Fakat hayret içinde kaldı. Recep yerinde yoktu. Birkaç saniye sonra doktor:

- Burada bıraktığından emin misin? dedi.

- Elbette, elbette, diye cevap verdi. Sonra biraz daha ileriye giderek:

- İşte şuraya yatırdım, dedi. Ha, işte ceketim. Onunla üstünü örtmüştüm.

Doktor arabanın yanında duran şoförden bir cep feneri istedi. Yere tutarak ilerlemeğe başladı. Nihayet, on beş yirmi adım ötede yerde serili bir insan gördü. Koşarak yanına vardı. Eğilerek cep fenerini yüzüne tuttu. Sonra nabzını yokladı.

Biraz sonra hastaneye doğru gidiyorlardı. Doktor bir ara Hasan'a dönerek:

- Sen Recep'in arkadaşı mısın, diye sordu.

- Evet!

II. 2. Ali Tiryaki

II. 2. 1. Öksüz Kalan Yavrular[153]

Her ilkbaharda Sabrilerin ahıra iki kırlangıç gelip eski yuvalarına yerleşiyorlardı.

Sabri kırlangıçları seviyordu. Her yılın aynı günlerinde buraya gelmelerine, eski yuvalarını bulmalarına ve en fazla neden ille de buraya geldiklerine hayret ediyordu. Acaba hep aynı kırlangıçlar mıydı bunlar? Bunu anlamak için birini tutup sol bacağına bir halka geçirdi. Günler gelip geçti, güz geldi. Öteki göçmen kuşlarla birlikte, kırlangıçlar da güneye uçup gittiler.

Kırlangıçlar bu yıl da gelip yuvalarına yerleştiler. "Koca Gölcük"ten, çeşme ve pınar başlarından gagalarıyla çamur taşıyıp yuvalarının şurasını burasını yenilediler. Sonra da içine saman ve tüy döşediler.

---

152 *Filiz Gazetesi,* 9 Haziran, Sofya, 2008, s.6 (Tam metin için bkz: Ahmet TIMIŞEF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss. 39-42)

153 *Filiz Gazetesi,* 20 Ağustos, 1993, Sofya, s.4

Bir sabah yuvaya vardığı zaman Sabri içerde beş yumurta gördü. Artık küçük yavruların çıkacakları zamanı, bekliyordu. Yavrular büyüyecek, yuvadan pencereciğe kadar ilk uçuşlarını yapacaklardı. Öyle de oldu. Günler birer birer gelip geçti. Yumurtalardan minnacık yavrular çıktı. Ağızlarının iki yanı sarı sarıydı. Anaları bir öteye bir beriye uçuyor, yavrularına seviniyordu.

Sabri aslında iyi öğrenciydi, ama sapanını da yanından eksik etmiyordu. Sokağa çıkınca her şeyi unutuyor, arkadaşlarıyla birlikte kuşları nişan alıyordu. Yol boylarındaki tavuk, kaz ve hindi gibi ev hayvanlarına küçük taşçıklarla vurmuşsa da, şimdiye kadar tek bir kuşa rastlatamamıştı. Bir gün yine ceplerini küçücük taşlarla doldurdu. Ahmet'in de sapanı vardı. Her ikisi de susuz pınarın taşları arasına gizlenerek "av" gözetmeye başladılar. Bir ara alçacıktan uçan bir kırlangıç gördüler. Derken bir başkası daha geldi. Sabri bir gözünü yumup nişan aldı. Sapanını salmasıyla Ahmet'in "Düştüüüü, vuruldu!" diye bağırması bir oldu. Her ikisi de kırlangıcın düştüğü yere doğru sevinçle koştular. Sabri sırtı siyah, göğsü beyaz kuşu eline aldı. Hayvancık sanki "Niçin böyle yaptın, niçin? Suçum neydi ki?" dercesine çırpınıyordu. Gövdesi kanlanmıştı. Ahmet:

- Aa, dedi, sol bacağında halka var...

Sabri'nin dili tutulmaya başladı. Gözleri önünde siyah halkacıklar belirdi. Ahmet'e öfkeyle baktı. Sanki o suçluydu. İçine bir acılık çöktü Sabri'nin. Elindeki kırlangıçla eve doğru koştu. Ahıra girdi, kırlangıcı yuvasına yatırdı. Yavrular ağzını açıyor, yem bekliyorlardı. Sabri oradan çıkıp yatağına sokuldu, yaptıklarını unutmak istedi. Ama kırlangıcın o acıklı çırpınışı, göğsündeki kanlı yara gözlerinin önünden gitmiyordu.

Aradan bir saat geçer geçmez kalktı. Kırlangıcın iyileşip, iyileşmediğini anlamak için ahıra gitti. Hayvancağız aç yavruların çığlıkları arasında ölmüştü. Sabri büsbütün sarsıldı. Cebindeki sapanı sanki daha da ağırlaşmıştı. Onu çıkarıp, usulca yere bıraktı. Çok üzüldü. Sonra ölü kırlangıcı eline aldı. Çıktı, bahçenin bir köşesine kuşu gömdü. Kulaklarına hâlâ yuvadaki yavruların feryadı geliyordu.

II. 2. 2. Üçüncü Bomba[154]

Kurt Ormanı'nın askerler tarafından kuşatıldığı ağızdan ağıza hemen yayıldı. Oralara gidip gelmek yasaklandı. Üç gün sonra da ormandan tüfek ve bomba sesleri gelmeye başladı. Köylüler iyice kuşkulandı. Ama askerlerin "manevra" yaptıkları anlaşılınca herkes rahatladı. Yalnız çocuklar üzgündü, çünkü akçabardak, çiğdem ve menekşe toplamak için Kurt Ormanı'na gidemiyorlardı. Makinalı tüfek ve bomba sesleri ara sıra kesilse de, orman yasağı altı ay kadar sürdü. Ve en beklenmedik bir günde kamyonlar ve tanklar ortalığı toza dumana katarak ormanı terk ettiler. Daha ertesi gün Palazın İbrahim, Kenar Yusuf, Hatibin Emin ve başkaları olmak üzere toplanıp koşa koşa Kurt Orman'ına gittik. Bizi başkaları da izledi. Hatta yaşlı başlı köylüler bile geldiler. Varınca ne gördük, o güzelim orman berbat olmuştu... Orada burada bomba çukurları, kesilmiş ya da parçalanmış ağaçlar, dere boyuna yığılmış büyük küçük taşlar.

Kendi kendimize kalınca çukurları incelemeye başladık. Birinde kaz yumurtasından büyükçe birtakım demir toplar bulduk. Bizden biraz büyük olan Palaz İbrahim, köyün görmüş geçirmiş çocuklarından sayılırdı. Ailesiyle birlikte birkaç yıl köyden ayrılmış, babasının çalıştığı madenler köyünde kalmıştı. Çatır çatır bir konuşması vardı, komanda verircesine. Dediği dedikti, geri adım atmazdı. Onun önerisi üzerine demir yumurtalardan birazını Kenar Yusuf'un torbasına yerleştirdik, kalanını da orada bırakıp üstlerini toprakla örttük. Köye dönerken Palaz İbrahim bizi sıkı sıkı tembihledi:

- Kimseye bir şey söylemek yok, tamam mı!

Torbayı da onların samanlığına sakladık. Palaz, bir emir daha verdi:

- Yarın hepimiz Koca Dut altında buluşacağız. Kalanını orada söyleyeceğim!

154 *Filiz Gazetesi,* 15 Mart 1999, Sofya, s.4

- Tamam mı?

- Tamam.

Ertesi gün kararlaştırılan saatte buluştuk. İbrahim torbadan bir demir yumurta çıkarıp:

Bunlar eski model el bombasıymış. Ateşte patlayabilirmiş. Patlarken de etrafa on metre uzağa kadar dağılabilirmiş. Ağabeyimin ağzını aradım da, öyle dedi. Ama ona bulduğumuzu söylemedim. O bunları anlatırken bizim nefesimiz durdu sanki. İbrahim:

- Ne o be, dedi, Ya büyüyünce siz nasıl asker olacaksınız? Hadi yürüyün bakalım dere boyuna!.. Sessizce dere boyuna indik. Kuru odun toplayarak büyük bir ateş yaktık. Hepimiz dilimizi yutmuş gibiydik. Palaz gene çıkıştı:

- Ne bu titremek sizde be? Korkmayın, her şeyi ben hazırlayacağım. Siz çukur yola gidip yatın, az sonra ben de geleceğim..

Biz yola koşup yere serildik. Az sonra İbrahim de gelip yattı.

- Üç bomba koydum, dedi, hepimiz patlamaları saymalıyız...

Derken korkunç bir patlama duyuldu. Ağaçlardan pır pır kuşlar uçuştu, dallar çatırdadı. Ardından bir patlama daha, ancak üçüncüsü duyulmadı. Biraz bekledikten sonra Palaz İbrahim:

- Üçüncü anlaşılan çok eski dedi. Gidip baksam iyi olur.

Tam ayağa kalkarken üçüncü bomba da patladı. İbrahim, "kolum!" diye bağırarak yere yuvarlandı. Başına üşüştük. Sol kolu kanlar içindeydi. Aramızda en hızlı, Kenar Yusuf'u köye gönderdik. O arada durumu uzaktan fark etmiş bir koca baba, hemen yanımıza geldi. Kanın akmasını önlemek için İbrahim'in kolunu sıktı. Uzamadı köylüler de yetişti, haber verilen cankurtaran da geldi. Gerekeni yapıp, Palaz İbrahim'i arabaya bindirdik. Cankurtaranın acı sesi kulaklarımızda kaldı.

Ertesi gün Palaz İbrahim'in sol kolunun kesildiği, köye yıldırım hızıyla yayıldı.

II. 3. Ali Piroğlu

II. 3. 1. Keçinin Merdiveni[155]

İlkokul öğrencisiydim. Ağır bir hastalık geçirmiştim. Doktor son muayenesinde:

- Artık tedavi edildi sayılır. Gündüzleri çocuk dışarıya çıkıp temiz havada gezinebilir, dedi ve bir daha gelmedi.

Annem ve babam hele de dedem, hemen dışarı çıkmamı istedi. O derece kuvvetten düşmüştüm ki, yataktan kalkmaya bile mecalim yoktu. Bana öyle geliyordu. Dedem ahırdaki kirişlerde kırlangıçların nasıl yuva yaptığını bana anlatıyordu. Sabahları temiz hava girsin diye annem odamın penceresini ardına kadar açıyordu. Saçaklarda serçelerin cıvıltısını, uzaklarda gugukların ötüşünü dinliyordum. İlkbahar ne güzeldi.

Bir sabah açık pencereden dedemin sesini duydum. Halim selim bildiğim adam, eni konu hane halkını paylıyordu:

- Biri bahçe kapısını açık bırakmış. Keçi kayısının dallarını kemirmiş, kırkmış. Artık böyle yapmayın!

Kayısının birkaç filizinden ötürü dedem iyice küplere binmişti. Yattığım yerde şaşıyordum: Dedemin sözleri beni iyice düşündürüyordu. Otun bol olduğu ilkbahar mevsiminde keçi nasıl dal kemirir? Bunu daha o gün, aralıksız hayvanlara hizmet eden dedeme sordum.

155 *Filiz Gazetesi,* 14 Şubat, 1997, Sofya, s.4; Mustafa İSEN-Tuba Işınsu İSEN; *Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri Antolojisi,* Grafiker Yayınları, Ankara, 2002, ss.297-298

- Çünkü oğlum, dedi, keçi ottan daha çok filiz yemeyi sever. Kış günleri ağaçların ince dalarını kemirir.

Bu cevap da beni tatmin etmedi: Belki sormasını bilememiştim. Keçi dört ayağının üstüne durduğu zaman boyu benim belime kadar geliyor. Halbuki dedem, kayısı dallarını kemirmesinden söz ediyor. Doğrusu hiç kafam almıyordu. Bu düşüncelerimi dedeme anlattığım zaman çok güldü:

Keçinin merdiveni vardır. Uygun bir ağaç görünce, merdivenini dayar ve körpe dalları ve filizleri hemen yemeye başlar.

- Peki keçinin merdiveni var da, neresinde taşıyor onu?

Dedem hazırcevaptı.

- Sırtında, dedi. İstersen akşam üstü bizim keçinin merdivenini görürüz.

Beni bir merak aldı. Akşamı sabırsızlıkla bekledim. Dedem keçiciden keçiyi almaya yollanınca anneme giyimlerimi hazır etmesini, söyledim. Giyindim ve öylece bekledim. Keçi sesi duyunca avluya fırladım. Dedem keçiyi kayısı ağacının altına getirdi. Ben merdivenini dayayıp dallarını otlamasını bekledim. Ama hayvancık başını kaldırıp bakmadı bile.

- Anlaşılan bugün iyi merada otlamış, karnı tok. Ben yarın erkenden, yemini vermeden onu tekrar buraya getiririm, o zaman görürsün, dedi.

Sabahın erken saatlerinde ben yine ayaktaydım. Dışarıya çıktığım zaman dedemle bahçe kapısında rastlaştık. Keçiyi kayısı ağacının altına getiriyordu. Hayvancık kayısının yanına varır varmaz, arka ayaklarının üstüne doğruldu. Ön ayaklarını ağacın gövdesine dayadı. Başını da yukarıya, uzatınca aşağı dallarda bulunan filiz ve tomurcuklara kolayca erebildi.

- Gördün mü keçinin merdivenini oğlum, dedi dedem, işte bu yüzden keçileri körpe ormanlara bırakmazlar.

O gün kahvaltımı alır almaz tekrar dışarıya fırladım. Ahırda; kırlangıçların yuvalarını gördüm. Sayada kuzuların zıplayışını seyrettim. Ertesi gün bahçede gezindim. Üçüncü günü koşup oynamaya başladım. Sağlık durumum tamamıyla iyileşti ve tekrar okuluma devam ettim. Bunu dedeme ve keçinin merdivenine borçluyum.

II. 4. Ahmet Mehmet

II. 4. 1. Ergün'ün Resmi[156]

Ergün'ün resme de büyük bir düşkünlüğü vardı. Resim dedik mi, dünya onun oluyordu. Gördüğü şeyi tıpatıp çiziyordu. Bir defasında:

- Ergün, dedim. Fotoğraf makinesi mi olmak istiyorsun?

- Ben fotoğraf makinesi nasıl olabilirim? dedi gülerek.

- İşte öyle. Oluyorsun. Olmak istiyorsun.

- İstesem bile olamam ki.

- Dinle Ergün, fotoğraf makinesi istenilen bir şeyi olducağı gibi çıkarır. Ama ressamlar öyle değil. Onların çizdiği resimler birşeyler söylüyor. Konuşuyor.

- Öğretmenim, resim hiç konuşur mu?

- Konuşur... Her şey konuşur. Her davranış, bir bakış, hatta? susmak bile konuşur. Yeter ki duyabilesin, görebilesin, okuyabilesin...

- Ne demek istediğinizi anlayamıyorum, öğretmenim.

156 *Filiz Gazetesi,* 22 Eylül 1995, Sofya, s.4

- Anlayacaksın. Ama beni şimdi dikkatle dinle...

Aradan epi zaman geçti. Ağustos nöbetçiliğim sırasında bir gün üçüncülerin boş dershanesine girdim. Göçüp giden, çocukların sıralardaki yerlerine bir bir oturdum. Ergün'ü düşün bir de: "O da giderse..." Onun yerine oturmak geçti aklımdan. "Hayır, oturamam, oturmamalıyım!" Geçip sandalyeye oturdum. Sanki dersteydim. Birden kapı açıldı.

- Öğretmenim, burda mısınız?... Sizi kapı kapı, oda oda aradım. Sizi görmeden gidemezdim...

Ergün'ün elinde dürülü bir şey vardı.

- Bunu size getirdim öğretmenim. Annemin tavsiyesi üzere. Yeni çizdiğim bir resim.

- Fotoğraf makinesi değil, değil mi?

- Orasını siz söyleyeceksiniz.

Hemen aldım. Aldım da ne demek, kaptım. İki dağ eteği. İki dağ eteğinin birleştiği çukurda evler, evcikler. Birbiri üstüne görünüyorlar. Kapıları, pencereleri, bacaları. Kimi bacalar tütüyor kimi tütmüyor.

- Ergün, tüten ve tütmeyen bacalar görüyorum. Niye? Odunları mı yok, ateşleri mi yok bazılarının?

- Siz konuşan resimler istemiştiniz, öğretmenim. Ben de bunu yaptım...

- Evet, evet... Anladım. Şu bacası tüten ev sizin ev değil mi?

- Bildinîz.

- Bu ise Gülbaharların evi.

- Bunu da nasıl bildinîz, öğretmenim?

- Evin bacası tütüyor da, ateşi yakacak insan yok. Onlar nerde şimdi?

- İstanbul'daymışlar.

Resmin altında birkaç sözcük vardı: "Gitmek mi zor, Kalmak mı zor?"

- Bunları annen mi yazdı?

- Evet... Ama sizin de bir şeyler yazmanız gerekiyormuş.

İşin farkına vardım. Kalktım, sıralar arasında gezinmeye haşladım. Bir ara sıralardan birine çöktüm. Kalemimi çıkararak şu mısraları yazdım:

Aferin size tüten bacalar;

Türklük yalnız İstanbul değil.

Her şeye katlanacak bacılar,

Saygım eğil, gönlüm eğil.

Ergün resmini alıp güzelce sardı.

- Hoşça kalın öğretmenim. Annem çok sevinecek, diyerek çıktı. Kalktım, pencereye yürüdüm. Alnımı cama dayadım. Karşıda Ergün yürüyordu, koşuyordu: Koştukça uzaklaşıyor, uzaklaştık küçülüyordu. Hayır, büyüyordu...

II. 4. 2. Sabah Erken Kalkarsam[157]

Bir gün babasını buldum:

- Arif, dedim, okumaz oldu. Bildiklerini bile unutmakta. Bu çocuğa ne oldu?

Babası hayretle:

157 *Kaynak Dergisi,* Yıl.6, S.2, Sofya, 2001, ss.20-21

- Olmaz... dedi. Her gün odasına kapanıp saatlerce okuyor, yazıp çiziyor.

Ne diyeceğimi bilemedim. Omuz kıstım. Sonra da:

- Birinciyi alâ ile bitiren Arif şimdi sanki o değil, bir başkası... dedim.

Gerçekten de öyleydi. En seçkin öğrencilerimden biriydi. Bir de Sevdiye. Onları hep örnek gösteriyordum. Ama Sevdiye yok artık. Türkiye'ye göç ettiler.

Bir gün Arife yine sordum:

- Arif, ne oluyor sana böyle?..

O, yanıt olarak:

- Öğretmenim, Bursa nerde bulunuyor? diye sordu.

Çocuklar bir kahkaha kopardılar. Fakat Arif hiç aldırış etmedi. Sorusunu tekrarladı.

- Tamam, tamam... dedim. Söyleyeceğim: Türkiye'de bulunuyor.

- Hayır, hayır... Ben bunu biliyorum.

- Biliyorsun da niye soruyorsun?

- Ama nerde?

Birşeyler demek istiyordu. Fakat ben onu galiba anlayamıyordum. Yahut ta o anlatamıyordu. Bir iç çekti. Sonra da hemen kara tahtaya yürüdü. Hırsla tebeşire yapıştı. Ve tahtaya kocaman bir nokta yaparak:

- Burada biziz, öğretmenim... dedi. Ama Bursa nerede?.. Neremizde?.. Burada mı?.. Yoksa burda mı?.. Daha ötede mi?..

Kara tahta noktalarla doldu. Aklıma hemen harita geldi.

- Tamam, dedim. Göstereceğim. Ama bana biraz zaman tanır mısın?..

- Tabii ki, tanırım...

Teneffüste haritayı buldum. Tahtaya astım. Arif'in gözleri iliniyordu. Nefesi kesilmişti. Bursa'yı bir görse... Dünyalar onundu sanki. Fakat hemen Bursa'yı gösteremezdim. Haritanın hiç olmazsa ilk harfleriyle onları tanıştırmalıydım. Daha fazla dayanamadı:

- Öğretmenim... Bursa'yı istiyorum... dedi. Bursa'yı gösterin….

- Göstereceğim... Ama önce şu haritanın ne olduğunu bilin, Yoksa bana Bursa'nın evlerini, uzun minarelerini, binalarını, ağaçlarını, sokaklarını, çarşılarını da sorabilirsin.Ama şimdi haritanın ne demek olduğunu bilmelisin.

Arif biraz sinirlenir gibi oldu. Sonra da içini çekerek:

- Ben bir öğretmen olsaydım... diye mırıldandı.

Hafiften gülümseyerek:

- Ne olacaktı? diye sordum.

- Size zayıf not yazardım, öğretmenim.Hâlâ Bursa'yı gösteremiyorsunuz...

Hiç de şakanın sırası değildi. Arif ciddiydi.

- İşte Arif... dedim. Senin Bursa'n şuracıkta...

Kalemimin ucunu hemen oraya götürdüm. Bursa'yı yakından, çok yakından görmek istiyordu, yanıma geldi. Gözlerini kalemin ucuna dikti.Sanki Bursa'nın içine girmek istiyordu. Orada bir sokak, gösteriyordu.

- Bursa mı, öğretmenim?..

- Evet.

Sağ elinin işaret parmağını hemen oraya yapıştırdı.

- Ya biz nerde bulunuyoruz? diye garip bir sesle sordu, gösterdim. Kalemimin ucunu bu defa sol elinin işaret parmağı ve gözlerinin iki parmak arasında nasıl yürüdüklerini gördüm.

İnsan yaya da gidebilir, diye omuzlarımı kıstım,

Hiç güleceğim çıkmadı. Aksine, derin bir iç çektim? Öğreniverin... Sabah erken kalksam, ama çok erken, horozlar ötmeden, yürüyüp yürüyüp akşamları Bursa'da olabilir miyim?

Bu çocuğa gerçekten bir şeyler oluyordu. Gülünç görünen sorum değildi ben de ciddiyetimi koruyarak:

Bak dedim. Bunca otobüsler varken insan hiç yaya gider mi?

Bırak öğretmenim, bırak... onlar insanları soyarmış.

-Otobüsler mi?..

- Istılacılar demek istedim.

Ne demek istediğini anlamıştım.

Ya geri döndürürlerse... Nereye döneriz? Peki yaya giderseniz döndürmeyecekler mi?

Döndürsünler... Dönecek yerimiz var ya... Ama hiç olmazsa onu görmüş olacağım...

Kimi?.. Neyi?..

Bir an sustu. Anlaşılan, son cümleyi söylediğinden pişmanlık duydu.Konuyu hemen değiştirdi:

Ama soruma cevap vermedinîz, öğretmenim...

Öyle mi?.. Ne sormuştun?

- Sabah erken kalkarsam..

- Anladım, dedim, bu, yürüyüşe bağlı. Bursa'ya varışın bir ay da sürer, iki ay da. Belki de hiç varamazsın. Yorulursun... Hastalanırsın...

Konuşmalarımızda bir mantık var mıydı, yok muydu, bilemem. Ama Türkiye, hele Türkiye'nin Bursa'sı onun aklını yemiş yutmuştu. Gerçi bu hastalık çoğumuzda vardı. Ama onda çok daha aşırıydı. Niye?..

Bir gün bunu da öğrendim.

Yine dersteydik. Bir ara çocukların aralarında bir şeyler fısıldadıklarını, sonra da tüm gözlerin bir noktaya mıhlandığını gördüm. Bu nokta Arif'ti. Açık olan kitabına yamanmış, uyuyordu.

Hemen yanına vardım. Elimi omuzcağızına hafiften koydum.Uykusu çok derindi. Elimin ağırlığını hissetmiyordu. "Arif... Arif..." diye onu dürtmeye başladım.

Başını kaldırdığında bir sağına bir soluna bakındı. Kendine gelir gibi olunca da hemen kitabına sarıldı. Ve onu büyük bir çeviklikle kapmaya çalışırken kaçırdı. Ama aynı çeviklikle de tutmaya çalıştı. Düşmesini asla istemiyordu. Maalesef bunu beceremedi.

Kaldırdığında yerde bir fotoğraf belirdi. Yüzü açıktı. Gözümün ucayla baktım: Sevdiye.

Artık her şeyin farkına varmıştım. Gördüğüm fotoğraf sihirli bir aynaydı. Gözle görülmeyen tutkuları maddeleştirmişti. Ve ben her şeyi apaçık görüyordum. Bunu okulun hademesi de kanıtladı:

-Sevdiyeler mi?.. Evet Bursa'da oturuyorlar.

İçimde bir ses vira soruyordu: "Bu çocuk, "Sabah erken kalkarsam..." diye soran çocuk, saatte, dakikada, saniyede Bursa'ya kaç defa varıyor?...

Herhalde binlerce...

II. 5. Ahmet Tımış

II. 5. 1. Öğüt[158]

Günlü güneşli bir gündü. Böyle olmasına rağmen küçük Erol hâlâ odada oynuyordu. Ama tahta beygiri, kamyonu, vinci vesaire oyuncakları o kadar pek çekmiyordu onu. Dedesi de pat üstüne oturmuş kendi âlemindeydi. Lülesi ağzındaydı ama, uyukluyor mu, yoksa düşünüyor mu, belli değildi. Çünkü başını öne eğmiş kalın kaşlarından gözleri görülmüyordu. Başka günler dedesi Erol'u yanma çağırır, dizi dibine oturtur, güzel masallar anlatırdı. Masal anlatmadığı zamanlarsa onu ya okşar, ya da onunla oynar, eğlenirdi. Şimdiyse...

Annesi de sabahtan beri mutfaktaydı. Yemek pişiriyor, bulaşık yıkıyor, orada kendisine bir iş buluyor, buraya odaya gelmiyordu.

Yalnız kalmış gibiydi Erol. Canı sıkılıyordu. Gözleri hep dışarıda, hep penceredeydi. Nihayet komşularının çocuğu olan Ömer'in haykırması ona bu durumdan bir kurtuluş oldu. Hemen fırlayıp çıktı.

Bir neden sonra annesi geldi odaya. İçerlerini darmadağın görünce Erol'u dedesine şikâyet etti:

"Aman, dedi, aman bu çocuktan artık. Dağıttığı gibi hiç bir şeyini toplamıyor..."

Dedesi başını kaldırmadan gelinine kaş altından bakarak:

"Onu da yapar, henüz küçüktür, dedi. Ama terbiyesine... bağlı."

Onu desene a baba..."

"Ben böyle bir şey demedim ki..."

Erol'un dedesi yine o eski vaziyetine daldı. Annesi de gidip dolaptan bir şeyler alarak geldi. Çıkarken oyuncak kamyonun ucuna bastı. Canı acımıştı. Kamyonu tepti. Odadan küskün çıktı.

Dedesi ağzını açıp bir lâf söylemedi. Yine kaşının altından baktı öylece.

Annesi işini bitirdikten sonra odaya gelip bir iskemleye oturdu. Erol'a yelek örüyordu...

Aradan çok geçmeden Erol da geldi. Annesini odada görünce sevinçle yanına koştu. Fakat iki adım atmadan tahta beygire çarparak yere yuvarlandı. Ağlamıya başladı. Annesi:

"Yok bir şey, yok bir şey. Çocuklar hep düşer öyle. Ağlama. Kendi düşen ağlamaz. Kalk oradan..."

Dedesi de:

"Kal oğlum, dedi, kalk. Hadi kalk ta gel benim yanıma. Otur şuraya, dizimin dibine..."

Erol kalkıp dizini tuta tuta dedesinin yanına giderek oturdu. Hâlâ ağlıyordu. Dedesi de avutmaya çalışıyordu:

"Ağlama oğlum, ağlama... Bir masal anlatayım mı sana a? İster misin?"

Erol hıçkıra hıçkıra biraz isteksizce razı oldu:

"Anlat bakalım. Ama güzel olsun..."

"Peki... Güzel bir masal anlatırım ben oğluma. Dinle ama.

Alıp külünü avucuna silkti. Erol'un başını okşayarak masalına başladı:

"Bir varmış, bir yokmuş..."

"Bu da mı öyle başlıyor dede..."

"Evet, her masal gibi bu da öyle başlıyor..."

158 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, *Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler,* TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, ss.132-143

... Bir varmış, bir yokmuş. Bir zamanlar zengin bir çiftçinin yol kenarında büyük bir evi varmış. Köye gidip gelenler sabah akşam hep bu evin önünden geçerlermiş. Çiftçi bazan evin önünde oturur, gelen geçen yolcuları seyredermiş. Çoğu zaman yorgun yolcuları evinin bahçesine çağırırarak onlara buz gibi ayran ikram edermiş.

Ama çiftçi bu adamların çok tembel ve rahatına düşkün olduklarını görerek üzülür, kendi kendine:

"Acaba bu köyde işten kaçmıyan çalışkan bir insan yok mu?" dermiş. Bir gün bunu denemek için bir fent düşünmüş. Kocaman bir taş bulup yolun ortasına koymuş. Sonra pencerenin önüne oturup yoldan geçenleri seyretmeye başlamış...

"E, sonra ne olmuş dede?"

"Acele etme, sabırlı ol oğlum. Acelecileri tilkiler kapar..."

Sonra... Yoldan önce bir adamla bir inek geçmiş. Adam bu ineği pazara satmaya götürüyormuş. Taşı görünce:

- Bu konağın sahibi amma da görgüsüz adammış, diye söylenmiş. Bu taşı yol üstünden kendisi kaldırmazsa, bari ırgatlarına kaldırtsa ya...

Sonra yoldan bir bahçıvan geçmiş. Elinde iki sepet meyva varmış. Bunları bir akrabasına götürüyormuş. Yol ortasındaki kocaman taşı görünce, durup iki tarafına bakınmış ve:

- Bu taşı buraya kim attıysa, bir şey demem, elleri kırılsın, diye söylenmiş. Ama taşa elini bile sürmeden geçip gitmiş.

"Bu adamlar yol ortasındaki taşı neden alıp bir kenara çekmemişler dede?"

"Sence neden çekmemişler?"

"Bilmem..."

"Sonunu da anlatayım, belki öğrenirsin..."

Bütün gün yoldan geçenler yolun ortasındaki taşı görünce kızmışlar, söylenmişler ve zengin ev sahibine küfür etmişler. Ama hiç biri taşı alıp bir kenara koymayı düşünmemiş.

Böylece akşam olmuş. Yoldan geçenler azalmış. Zengin çiftçi tam pencereyi kapayıp gideceği sırada karşıdan bir çocuk görünmüş. Bu, değirmencinin küçük oğlu Sabri'ymiş. Sabri torbasını omuzlamış ıslık çala çala geliyormuş. Bütün gün değirmende çalışmış, pek yorgunmuş ama yine de şenmiş. Yol ortasındaki kocaman taşı görünce birden durmuş:

- Bu taşı da kim koymuş buraya, demiş. Hava kararmaya başladı. Geçen yolcular bunu görmeyip kösteklenecekler. Başlarına bir kaza gelecek. İyisi mi dur ben onu buradan kaldırayım.

Sırtındaki torbayı yere bırakıp kocaman taşı yavaş yavaş çekerek yolun kenarına kadar götürmüş. "Taş artık kimseye zarar vermez" diye düşünerek ferahlamış. Tam yoluna devam edeceği sırada, taşı kaldırdığı yerde küçük bir çömlek görmüş. Merakla kapağını açmış. Bir de ne görsün, içi pırıl pırıl altın dolu. Çömleğin üstünde de şöyle bir yazı; "Bu altınlar, yolun ortasındaki taşı kim kaldırırsa onun olsun!"

Sabri altınların kendisinin olduğunu anlayınca, çömleği torbasına koyup sevinçle evine koşmuş. Pencereden onu seyreden çiftçi de çok sevinmiş. Çünkü işten kaçmayan...

Dedesi masalın sonuna gelmişti. Baktı ki Erol yanından kalkmış, oyuncaklarını yol üstünden topluyordu. Demek ki dedesini anlamıştı. Öyle ya, dedelerin, yaşlıların sözlerini yalnız büyükler değil, küçükler de anlar.

II. 5. 2. Sabah[159]

Cevdet ansızın uyandı. Kalkıp dışarı çıktı. Sabah olmuştu. Tanyeri tozpembe tüllere bürünmüştü. Neredeyse güneş doğacaktı. Etraf usta bir ressamın fırçasıyla çizilmiş zarif bir tabloyu andırıyordu. Mart sabahı serindi. Cevdet üşüdü. Titreyip ürperdi. Acele ayak yoluna koştu. Gelirken dış avludaki koyunlara bakıp solumalarına kulak verdi. Dikkatini çekmişti çünkü. Koyunlar yatmış, geviş getiriyor ve mışıl mışıl soluyorlardı. Solukları burun kıllarından duman duman çıkıyordu. Onların bu halini beğendi. Ama tam dönüp gideceği sırada bir inilti duydu. Koyunların arasına girip baktı. Akkoyun yatmış, inliyordu. Ara sıra da tepiniyordu... Hemen dedesinin yattığı odaya koştu. Dedesi tatlı tatlı uyuyordu. Ne yapacağını şaşırdı bir an. Ama uyandırması lâzımdı.

- Dede, dedi telâşlı telâşlı. Dedeee...

Dede gözlerini açtı. Uykulu uykulu bakındı:

- Ha, dedi, sen misin? Ne var?

- Dede, kalk, çabuk! Akkoyun hastalanmış, ölüyor!...

- Te şimdi...

Dede yataktan fırlayıp giyindi. Koyunların yanına vardılar. Gerçekten de ak koyun uzanmış inliyordu. Dede ona önce korkuyla baktı, sonra dudaklarında ince bir tebessüm belirdi. Yanında bir bir ayağı üzerinde seken ve neredeyse ağlamaya hazır torunu Cevdet'in başını okşayarak:

- Korkma oğlum, dedi. Koyun hasta değil. Ölmeyecek te. Koyun kuzuluyor. Hadi git babaannene söyle de ocağı yakıp biraz su ısıtsın.

Cevdet koşup babaannesine gitti. Dedesinin ısmarladığını ona söyledi. Sonra giyinip yüzünü yıkadı ve yeniden dedesinin yanına geldi. Dedesi ayakta dikilmiş, Akkoyun'a ve önünde yatan alaca kuzuya bakıyordu. Akkoyun kuzuları memnun memnun yalıyor, birtakım sevgi ve şefkat sesleri çıkarıyordu. Her yanını yaladıktan sonra kuzu önce ön ayaklarına, sonra da arka ayaklarına basarak doğrulmaya çalıştı. Ama sallanıp düştü. Dedenin ve Cevdet'in buna güleceği çıktı. Sonra kuzu yeni bir deneme daha yaptı. Nihayet üçüncü bir hamlede ayak üstü kalkıp durdu.

Cevdet kuzuyu çok sevdi. Hemen kucağına alıp hafifçe kulağını ısırdı. Sonra bağrına bastı.

Dede, bu kuzu benim olacak, dedi. Ona ben bakacağım..

- Olur, senin olsun, dedi dedesi de.

- Adını ne koyalım?

- Altan olsun. Çünkü tan yeri alken doğdu...

Cevdet koşup kırmızı iplikle bağlı mavi dilgöz boncuğu getirdi ve kuzunun boynuna astı. Sonra dedesiyle birlikte hayvanlara hizmetlendi. İşler bittikten sonra kahvaltısını yaptı ve çantasını okula hazırladı. Dedesi onu sokak kapısına kadar uğurladı ve gene uyardı:

- Hem oğlum öğretmenlerini dinle, dedi, sıcak bir sesle, arkadaşlarınla güzel oyna, şımarıp kimseyi incitme... Hadi büyüsün de ben oğlumu daha büyük mekteplere yollayacağım...

- Öğretmen!

- Öğretmen... Hadi güle güle!

- Hoşça kal dede...

Hem kuzuma iyi bak.

159 *Filiz Gazetesi,* 5 Mayıs 1995, Sofya, s.4

II. 5. 3. Bir Avuç Güneş[160]

Anıt önünde durdu ihtiyar. Vatan için ölenler anıtı önünde... Kar yağmıştı akşam. Ve sanki sihirli bir el, bir anıt daha işlemişti kardan, bronz üstüne.

Üşümüyor muydu acaba...

Yakasını kaldırdı paltosunun. Sarındı sıcak sıcak. Bu kış dayanmıyordu ilikleri ihtiyarın kuzey rüzgârına, poyraza!

"Anne, anne bak, kardan adam olmuş anıt" dedi bir çocuk ve sarıldı anıta.

Gülüşerek geldi bir çift aşağıdan. Bir anıta, bir ihtiyara baktı gençler. Gülen dudaklarını kapadı kız avucuyla. Sonra koşup el kadar bir dal kopardı ordaki çam fidanından. Yıldız gibi kar yağdı saçına. Anıtın önüne koydu çam dalını. Bir anıta bir de ihtiyara baktı gençler. Sonra gülüşe gülüşe koşup gittiler yukarılara.

Kıştı. Lâle, sümbül, mor menekşe, gül, karanfil yoktu kolayda. Çam fidanıysa hiç de gelmemişti ihtiyarın aklına. İyi ki gençler var bu dünyada...

O da bir dal kopardı çam fidanından. Onun da kar yağdı başına yıldız yıldız.

Dikkatle bıraktı çamı anıtın önüne. Bir avuç güneş gibi, kalbinden bir parça gibi!

II. 5. 4. Uslu Çocuklar[161]

Günlü güneşli bir güz günü. Hava ılık ve hoş. Çocuklar okula yeni başlamışlar. Kimisi birinci, kimisi ikinci, kimisi üçüncü ve daha yüksek sınıflarda. Aylin de bunlar arasında ama o henüz birinci, yani ilkokul birde.

Aylin okuldan döndü, öğle yemeğini yiyip, çantasından Alfabe'sini çıkarıp yatağına yüzükoyun yatarak okudu. Sonra kalkıp pencere boyundaki masası başına oturdu. Kitabını açıp heceleyerek okumasına devam etti. Hayli okuduktan sonra yorulup başını kaldırdı ve pencereden dışarı baktı. Dışarısı pek hoştu. Canı, dışarı çıkıp oynamak istedi, ama kitabına da kıyamadı. Okuma merakı üstün geldi.

Kitabını da alıp dışarı çıktı. Kapı önündeki asma altına oturdu. Okumaya henüz başlamıştı ki, bir kaçıntı, bir tupurtu duydu. Kaldırıp başını baktı. Komşu çocukları bir kedi kovalıyor, ona taş atıyorlardı. Ve bir taş gelip Aylin'in başına vurdu. Aylin birden "Aman anneciğim" diye haykırdı. Başı korkunç bir şekilde zonkladı, gözleri karardı ve bir an için kendini kaybetti. Yüzüne gözüne kanlar sızmaya başladı. Alfabe'si de elinden sıyrılıp yere düştü Çocuklardan biri sese koşup geldi. Aylin'i baygın görünce korktu, ama kendisini tez toparlayıp Alfabe'yi yerden aldı ve Aylin'in yanına koydu. Bundan sonra omzundan hafifçe sarsarak haykırdı:

- Aylin, Aylin... Ben Metin. Komşu Metin. Uyan. Ne oldu sana!

Aylin gözlerini açtı ve eliyle başına dokundu. Eli kanlandı ve başı acıdı. Of of diye ufuldandı. Başı acıdı. Of of diye ufuldandı.

Metin dikkatle baktı. Aylin'in başında iki santim kadar bir yara vardı. Biraz düşündü ve sordu:

- Aylin, sizde bir kimse var mı?

- Yok, dedi Aylin. Annem ve babam çalışmakta.

- Öyleyse polikliniğe gidelim.

- Yarayı temizlemek lâzım... Ben gitmem, dedi Aylin. Orada doktor enceksiye vuracak bana... Ben enceksiyeden korkuyorum.

---

160 *Filiz Gazetesi,* 30 Mayıs 1997, Sofya, s.5

161 *Filiz Gazetesi,* 14 Mart 1997, Sofya, s.6

- Korkma, dedi Metin gülümseyerek.

Onun aklı daha çok eriyordu bu işlere, çünkü o üçüncü sınıftı...

- Sen artık büyüdün Aylin. Böyle şeylerden korkmazsın artık. Sonra, sana vurmazlar. Orda olur olmaz şeylerden ötürü enceksiye vurmuyorlar.

Alfabe'yi alıp koltuğuna kıstı. Aylin'i de yavaşça yerinden kaldırıp:

- Kalk hadi gidelim, dedi. Zatı poliklinik bize yakıncacık. İşte orada...El ele yürüdüler.

Poliklinikte doktor kızı muayene etti.

Korkacak bir şey yoktu. Yarayı temizledi ve ilaçlayıp dikti. Bu işleri yaparken de Aylin'e acıyıp acımadığını sordu. Aylin susuyordu. Metin:

Acıyor doktor abi, dedi. Acıdığı besbelli.

Aylin gözlerini yummuş, dişlerini sıkmış... Acıyor ama utandığından gık deyip sesini çıkarmıyor.

- Aylin uslu kız, dedi doktor da. Uslu ve gayretli ki yaygaracılık yapmıyor. O yaramaz çocuklar gibi değil. Onlar gibi... taşlayıp kaçmıyor. Tabansızlar, kızın başını yarmışlar demek istiyorum. Gelip kabahatini tanıyıp af dilememişler...

Metin utana utana:

- O taşı... atan benim, doktor abi, dedi.

- Te iyi de... dedi doktor da şaşarak. Demek sensin... Sen atmışsın ama uslu ve vicdanlı çocuk olduğun için cenk yerinden kaçmamışsın. Aferim sana.

Metin başını eğdi ve al al olup kızardı.

II. 5. 5. Metin[162]

Doğuya, alt kenarları toz pembe dantelalı bulutlar yığılmıştı. Kurşuni sis, yavaş yavaş dağların tepelerine doğru yükseliyordu. Karşıdaki A…. Dağının belinde piyonerlerin geçen güz diktikleri çam fidanları zümrüt gibi yeşeriyor, aşağıdan köy içinden geçen dereciğin üstünden incecik bir duman yükseliyordu.

Metin topladığı tütün yapraklarını sepete koyarak doğruldu. Beli ağrımıştı. Karşıki dağa, dereye sonra da doğuya baktı. Şehir o taraftaydı, tehnikum da orada…

Tütün tarlasında doğmuştu Metin. Tütün tarlasında büyümüştü. Babası, dedesi, anası, büyük anneleri hep tütün işlemişler, tütün yetiştirmişlerdi. Metin de küçük yaştan beri ana ve babasına yardım ediyordu. On dört yaşını henüz doldurmuş olmasına rağmen, tütüncülükte eski mütehassızlar kadar ustaydı. Ama Metinin emeli başkaydı. Tütünü babası ve dedeleri gibi körü körüne işlemek istemezdi. Köy iktisadiyatı tehnikumuna gidecek, bilgi edinecek, sonra da köyüne dönüp, öğrendiklerini köydeşlerine öğretecekti. O zaman tütünden daha bol mahsul alınacaktı, TKZS'leri daha zengin olacaktı.

Bu emelini bir gün bir sırasını getirerek babasına söyledi. Fakat korka korka. Babasının onun bu arzusuna güleceğini zannediyordu. Ama Halilibrahim Aga gülmedi. Oğlunu şöyle bir süzdükten sonra:

- Şimdi fena mı yaşıyoruz be oğlum, dedi. Ekmeğimiz, hani sözgelişi tuzumuz, biberimiz de var. Radyo bile aldık ya…

Metin'in kalbi ümitle doldu.

---

162 Ahmet TIMIŞEF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.43-46

- Babacığım, dedi, yolla beni, bak nasıl çıkaracağım? Gece gündüz çalışacağım. Bulgarcayı öğreceğim…

- De bakalım, deneriz bir kere. Beceremezsen bırakır gelirsin.

Ertesi gün Metin istenilen dokümanları toplamış, tehnikuma göndermişti. Akşam sabah, gözleri yolda, haber bekliyordu. Acaba kabul olunmuş muydu? Yoksa… Yine eğilip acele acele tütün yapraklarını ta kökünden koparmaya başladı.

Güneş bulutların üstüne çıkmış, her tarafa ateş saçıyordu. Çiğ çoktan kalkmış, yapraklar gevrer gibi olmuştu. Artık toplanması mümkün değildi. Yarın sabaha bırakılması lâzımdı. Metin de bırakmıya niyetlenmişti. Elindeki yaprakları tam sepete koyacağı sırada arkasından bir ses işitildi:

- Müjde, Metin! Haber geldi, işte …

Müjdeyi getiren Metinden 4-5 yaş büyük olan postacı Salimdi. Ayağına üşenmeyip haberi tâ buraya, tarlaya getirmişti.

Metin telgrafı heyecandan hafifçe titriyen elleriyle alıp okudu. Kabul olunmuştu! Uçtu sevinçten, köye nasıl ve ne zaman indiğini anlıyamadı. Ertesi gün Halilibrahim Aga oğlunu otobüse, kadar uğurladı. Bagajını yukarıya, ufak tefeği de içerdeki örme sergene yerleştirdiler. Metin yeni talebe çantasını kucağına alıp oturduktan sonra babası yanına yaklaşarak:

- Oğlum, dedi, bak hem dikkatle çalış da benim yüzümü kara etme!...

Para kesesini çıkararak iki ellilik uzattı.

- Al bunları da yanında bulunsun. Hem, hani sözgelişi, dakka dukkaya harcama!

Şoför konduktura:

- Gotovo li? Deyince Halilibrahim Aga da bir:

- Ha, ha... dedi.

Oğlunun siyah saçını okşadı.

- Bahtın açık olsun, oğlum! dedi ve indi.

Otobüs kalktı. Köy sokaklarından tos koparark geçti. Büküntüde gözden kaybolup şehrin yolunu tuttu. Halilibrahim aga olduğu yerde hâlâ duruyor, otobüsün gittiği tarafa bakıyordu.

Gözleri nemlenmişti. Sefte olarak gurbete, canından can uğurluyordu...

İlk günler öylece geçti. Muallimleriyle, birbirleriyle tanıştılar. Ama haftalar geçtikçe vaziyet başkalaştı, dersler ciddileşti. Metine bu iş zor gelmeye başladı. Muallim ders anlatıyor, arkadaşları dinliyor ve durmadan not tutuyorlardı. Metin de yazmağa çalışıyordu ama... aması var işte. Kelimelerden birçoklarının mânasını anlıyamıyordu. Ders mi öğrensin, kelime mi öğrensin!

Metin ortaki rahlede Simiyonla oturuyordu. Bilmediklerini ona soracaktı, ama sıkılıyordu. Ders esnasında da fısıldamak olmazdı. Derslerden sonra çalışırken de soramıyordu. Arkadaşlarına engel olacağından korkuyordu.

Aradan çok geçmedi, muallimler talebeleri birer birer imtihan etmeye başladılar. Metin yerinde tiken üstünde gibi oturuyor, bu saat beni kaldırmasalar bu saat da imtihan etmeseler, diye diye vakit geçiştirmeğe çalışıyordu. Ama olmadı. Onu da kaldırdılar, onu da imtihan ettiler... Çok uğraştı muallimler, konsultasya verdiler. Fakat olmadı... Dil bilmemeyi kolay mı sanıyorsunuz! Metinin (karnesindeki birler iki, derken iki, üç oldular. Bir gün sınıf muallimi Metini yanına çağırdı.

- Sık kendini Metin, dedi. Çalışmıyorsun galiba? Yoksa çalışmak mı istemiyorsun? Ne düşünüyorsun bu hususta ?...

Ne düşünsündü Metin, tuttu babasına bir mektup yazdı. "Baba, dedi mektupta, bu iş bana göre değil galiba ! Çok zayıf numara aldım. Bırakıyorum mektebi."

Üç güne varmadı babasından cevap geldi. Kükremişti ihtiyar… Mektebi bırakma lâfını duymak bile istemiyordu. Mektubunda "Çok isterdin ya, oku şimdi! Köye gelip de akranlarının arasında nasıl gezeceksin!" diyordu.

Kar yağdı, yollar kapandı. Oğlunun mektubu Halilibrahim Aganın aklından çıkmıyordu ama otobüs yürümediğinden bir türlü şehre inemedi. Yollar açılıncaya kadar aradan bir hayli zaman geçti. Sonra da gene çalışmadı otobüs. Düzeni bozulmuştur mübareğin. Hasılı aradan şöyle bir iki-üç ay geçti. Nihayet otobüs köyden gelip geçmiye başlayınca Halilibrahim aga da torbayı yüklenerek şehre indi.

Akşamsı köye döneceği vakit Metin babasını otobüs durağına kadar uğurlayacak oldu. Fakat ihtiyar buna razı olmadı.

- Otur oku sen, çalış derslerine, dedi ve odadan çıktı.

Durağa geldiği zaman otobüsün gelmesine yarım saat vardı. Bilet alıp bir kenara durdu. İçi sevinç ve gururla doluydu. Birkaç defa başını sağa eğiltip eğiltip gülümsedi. Hımırtıyla, gençliği zamanından kalma, bir türkü tuturdu.

Otobüs geldi. Bindiler. İçi tıklım tıklım insanla doldu. Arka pencere boyunda oturan köydeşlerinden biri Halilibrahim Agayı görünce hemen lâf attı:

- Ayakta kaldın galiba Halilibrahim Aga?

- Ya ayakta kaldım.

Yerinin numarasını bulup otursana.

- Ben bu gün oturmasam da olur. Çünkü büyük sevincim var…

Bir başkası:

- Hayır ola? dedi:

Halilibrahim Aga:

- O bizim çocuk ikileri düzeltmiş. Momçeler ve muallimleri yardım etmişler. Ona bulgarcayı öğretmişler, daha da öğretirlermiş, diye cevap verdi.

Halilibrahim aganın arkasında duran yaşlıca bir adam da söze karıştı:

- Öyle ha? Aşkolsun!... Çocuğun büyük adam olacak, desene.

Otobüs arkasından mavi bir duman salarak patırtıyla hızlandı.

Bir talebe koşarak geldi, fakat otobüse yetişemiyeceğini anlıyarak durup el salladı. Metin dayanamamış, babasını uğurlamıya gelmişti. Bir kaç sene sonra o da bu otobüsle köye dönecekti. Fakat şimdiki Metin değil, okumuş bir Metin, köydeşlerine faydalı bir Metin olarak dönecekti.

Babası ise, bir eliyle yukarıya, demire tutunmuş, diğer eliyle de mendille terini silerken hafifçe gülümsüyordu. Aklından kim bilir neler geçiyordu. Belki de bu güzün oğlunun tehnikuma gitme arzusuna mâni olmadığına, yahutta üç ay öncesi Metin'in mektubuna cevap olarak buraya gelmediğine, otobüsün bozuk oluşuna seviniyordu.

II. 6. Aynur Hasan

II. 6. 1. Ya Bir de Gelmezlerse[163]

Bir ilkbahar sabahı idi. Günlerden cumartesi. Küçük kasabayı koyu bir sis kaplamış, sanki gök yerle birleşmişti. Az sonra güneş yüzünü gösterdi. Sis ise birden yok oluverdi.

Genç bir kız, güneşin hayli yükselmesine rağmen yatağında yatıyor, pencereden yakın dağı

163 *Filiz Gazetesi,* 13 Şubat 2009, Sofya, s.6

seyrediyordu. Daha kasaba hayatına alışamamıştı. Bu gün iş günü olmadığı için acele de etmiyordu. O buraya köyde sekizi bitirdikten sonra gelmişti.

Kirada yaşıyordu. Okuyup yükselmek onun küçük yaştan beri en büyük isteğiydi, ama ailesinin mali durumu yeterli olmaması yüzünden bu isteğine ulaşamamıştı. Belki de bir kaç yıl çalıştıktan sonra gece lisesinde öğrenimini bitirir düşünceleriyle yatağından kalktı. Kendine bir fincan kahve hazırladı ve balkona çıktı. Hafif bir bahar rüzgârı esiyordu. Kirada oturduğu evin önündeki şeftali ağacı çiçeklere bürünmüştü. Kuşlar ise hoş cıvıltılarıyla sanki yeni gelen günü selâmlıyorlardı.

Kız kahvesini yudumlarken radyo da çalıyordu. Gurbet türküleri hoşuna gitmişti. Bu anda sokaktan geçen birinin sesi duyuldu:

- Yusuf dede, ben köye gidiyorum. Haydi beraber gidelim, dedi.

- Gidelim oğul, gidelim, ama ben otobüse varınca saatlar geçer, sen de otobüsü kaçırırsın, diye konuşmaları genç kız da işitiyordu.

- Köye gidersen buralara dönmezsin değil mi Yusuf dede? diye soruyordu yoldan geçen adam.

- Burası benim için değil oğul, diye konuştu Yusuf dede. Burası bana hapis gibi geliyor...

Yusuf dede sokak kapısı yanındaki peykeden kalktı, asma altındaki kazılmış toprağı eliyle eşelemeye başladı, hem de kendi kendine konuşuyordu. "Bu toprak insansız olmuyor, insan da topraksız. Ne de garip hayat!.. Eşim ve beş oğlumdan biri çoktan toprağa karıştılar. Aah hayaat, hayat..." Sonra gitti çiçek açmış şeftali dalını kokladı. Bu an köydeki hayatını hatırladı, hepsi sinema şeridi gibi serildi gözleri önüne. Yıllar ne de çabuk geçmişti. Seksen yaş sanki sekiz gün gibi geliyordu Yusuf dedeye.

Balkonda kahvesini çoktan bitirmiş olan genç kız alış verişe çıkıyordu. Şeftali yanında duran ihtiyarı nezaketle selâmladı, dükkândan almak için bir şeyler ısmarlayıp ısmarlamayacağını sordu.

- Sağ ol kızım, dedi dede. Şimdilik ihtiyacım yok, yalnız şu kâğıttaki telefon numarası. Eğer sana zahmet olmazsa, oğlumu arar mısın?

- Tamam amca, dedi kız.

Telefonu çevirdi. Telefon açılınca ihtiyara verdi. Aralarındaki kısa konuşma genç kızın bile kalbine dokundu.

- Oğlum, nasılsın oğlum?

- İyiyim baba, sen nasılsın?

- Nasıl olayım be oğlum, yaşıyorum ya... Siz gelmiyecek misiniz, özledim sizi...

- Yaza geleceğiz baba...

- Ama ben o yazı görebilecek miyim acaba?...

- Çalışıyoruz baba...

- Çalışın oğlum, ömrüm bitti çalışırken, ama işler bitmedi. Elin işini belki siz bitirirsiniz...

Dede artık hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

- Annenin cenazesine yetişemedinîz, belki benimkine de öyle olur, dedi ve telefonu kapadı.

Kendi kendine oğluna söylediklerini tekrarlamaya başladı. "Burada para azmış. Burada çalışanlar aç mı ölüyorlar. Çok para alıp da ne yapacaklar bilmem. Parayı köpeğe versen yemez, ama insanlar aç gözlü oldular, para için birbirlerinden uzak duruyorlar. Gelecek hafta geleceğiz diyor. Be oğlum, benim gelecek haftaya kadar yaşayacağım belli değil. Babasını kıyıyor, ama paraya kıyamıyor bizim oğullarımız. Ben öldükten sonra istersen hiç dönme. Para her vakit olacak, ama babalarını mahşere kadar göremeyecekler..." Höngür höngür ağlıyordu dede. Kız da ağlıyordu. Sözde bu haf-

ta köye gitmiyecekti, ama ihtiyarın söyledikleri ona bile dokunmuştu. Kendi kendine hemen karar verdi. Dükkâna gitmekten vazgeçti. Niçin ana ve babasını görmesindi? Yaşlı Yusuf dedenin dediği gibi para her vakit kazanılır, ama ana- baba bir defa bulunur diye düşündü. Saatına baktı, köyüne giden otobüse daha yirmi dakika vardı. Çok çok düşünmeden otobüs garına koştu. Eve ulaştığında annesi ona:

- Aaa kızım, bu hafta gelmiyeceğim demiştin, dedi. İyi yaptın da geldin, özlemiştik seni.

Kız ağlamağa başladı. İhtiyar Yusuf dedenin oğluna konuşmalarını baştan sonuna kadar anlattı. Annesi ona söyle dedi:

- Evet kızım, hayat böyle işte. Bizi bir zamanlar ana babamız beklerdi. Şimdi biz sizi bekliyoruz. Gün gelecek sen de çocuklarını böyle bekleyeceksin. Hiç bir vakit o ihtiyarın sözlerini unutma...

Sonraki gün kız yine kasabaya döndü. Oturduğu eve yaklaştığında 3-5 kişinin sokak kapısından çıktıklarını görünce kalbi öylesine yandı ki, ne yapacağını bilemedi. Hızlı adımlarla ihtiyar dedenin odasına koştu. Yusuf dede kızı görünce:

- Sen mi geldin kızım? diye sordu.

Kız ona:

- Evet amca, ben geldim, dedi.

- Sen geldin kızım, ama oğullarım daha gelmediler. Geçmiyor bu günler. Saatlar yıl kadar geliyor bana, diye yakındı ihtiyar.

- Günler de, haftalar da geçecek amca. Oğulların da gelirler, diye avuturcasına konuştu genç kız.

- Ağzın bal yesin kızım, dedi. Sen benim garip kalbime merhem sürdün, şimdi azıcık hoşlaştım. Bu akşam rahatla uyuyacağım...

Genç kız odasına toplandı. Düşünüyordu ihtiyarın oğullarına karşı olan hasretliğine. Hem de kendi kendine söyleniyordu: Oğulları gelecekler mi acaba? İhtiyar babalarını görebilecekler mi? Ya bir de gelmezlerse?...

II. 7. Basri Mahmudof

II. 7. 1. Üç Işık[164]

Harb zamanıydı. Sene başında mekteplerde sadece yirmi gün kadar talebe okutuldu. Hava baskınları çoğalınca bütün talebeler vadesiz tatile salındılar. İşte tatilin ilk günlerinden beri Hristo, Mitko, Hsan ve Mehmet birbirlerinden hiç ayrılmaz oldular. Telaş sirenaları çalınca dördü birden şehir dışındaki "Karşıki Bayır" ormanına kaçıp gizlenirlerdi.

Bir gün Mehmet arkadaşlarına dedi ki:

- Yahu hergün buraya birkaç defa kaçmak mecburiyetindeyiz, saatlerce boş vakit geçiriyoruz. Bakın ne çok dal budak var. Kendimize şu koca cevizin dibinde bir kulübe yapsak ne dersiniz?
Çakısıyle yeşil bir çubuğu alacalamakta olan Mitko bunu çoktan aklından geçiriyormuş gibi:

- İiiiii, amma güzel olacak! Tıpku Tarzan gibi ormanda yaşayacağız. Ceviz ağacının tepesine çıkmak için yabanasmasından bir merdiven öreceğim, dedi ve heyecanla Mehmedin fikrini destekledi.

Aralarında en büyük olan Hristo:

- Yalnız eğlence ve oyun için olacaksa, ben razı gelemem. Bakın dokuz aydır mektebe gitmiyoruz, ne kadar çok vakit kaybettik! Kulübe yapalım ama buraya geldiğimizde derslerimizi de okuyalım. Ben muallim olacağım, hepinizi imtihan edeceğim. Razıysanız kalkın kulübeyi yapmağa başlayalım.

164 Basri MAHMUDOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.47-50

Ormanın içine iyi bir kulübe yaptıklarını bu çocuklar hiç kimseye söylemediler.

Yıllardan 1944, ağustosun son günleriydi. "S" şehrinde sabahları tanyeri ağırmazdan önce doğrudan infilaklar işitildiği söylenmeğe başladı.

Beylerin sonu geldiğine inanmak istemiyenler:

- Mutlaka uzaklarda yağmur yağıyor, gök gürlemesidir bu! Diyordu.

Hristo'nun babası demirci bay İvan ise mahalle halkına:

- Çok selam var onlara. Gök gürlemesi değil, müjde toplarıdır bunlar! Cevabını veriyordu.

Bu dört arkadaş, ne müjde toplarından, ne de bazı kimselerin kedere dalıp gece uykularını terketmelerinden bir şey anlıyorlardı.

Pazar günüydü. Yine telâş sirenaları çaldı. Küçükler kulübeye doğru koştular. Yalnız Mitko gelmemişti. "Telâş sona erdi" sinyali verildi. İkindi oldu. Mitko hâlâ yoktu. Ötekiler telâş ediyordu, endişeye düştüler.

Tam bu sırada karşıki bayırdan ıslık işitildi.

- Mitkodur bu, dedi Hristo ve merdivenden cevizin tepesine tırmandı.

Karşıda, Mitko elindeki şapkasını savurarak sesinin çıktımı kadar haykırıyordu.

- Eheeey, buraya galin, burayaaaa...

Hristo hemen ağaçtan inerek:

- Çocuklar çabuk olun! Mitko bizi çağırıyor, dedi ve ağaçların arasından, Mitko'nun olduğu yere doğru hızla koştu.

Mitko ıraktan arkadaşlarına iskeleye yaralı askerlerin indirildiğini haber verdi ve önde koşarak diğerlerini de iskeleye doğru yöneltti.

Sovyet ordusu, canavar hitlerci faşistleri önüne katmış kovalıyordu. Alman askerleri ellerindeki silâhları atmışlar, beyaz donca ve iç gömlekçe kaçıyorlardı. Faşistleri taşımak için vapurlar az geliyordu. Bunun için de yaralılar "S" şehrinin iskelesine indiriliyor ve buradan da vagonlara yükletilip Almanya'ya nakledilliyordu. Bu dört küçük çocuk her gün iskeleye inerek yaraları sargılı, ölüler gibi yerlerde yatışan alman askerlerini seyrediyorlardı.

Bir gün, yaralı alman askerlerine su taşıyan, üstü yırtık, yalınayak üç küçük çocuk bizimkilerin dikkatini çekti. Alman olmadıkları birbirleriyle konuşmalarından belliydi. Bulgarcaya yakın bir dilce konuşuyorlardı. Hristo gayret edemedi. Bu çocuklardan birine ne millet olduğunu sordu.

Sarışın saçlı küçük çocuk elindeki çinko kovayı yere bıraktı, doğruldu ve yeniyle alın terini silerek:

- Ya ruski çelovek, ribâta, cevabını verdi.

Hitlercilerin, sovyet çocuklarını çalıp beraberlerinde götürdüklerini Hristo babasından işitmişti. "Mutlaka bunlar da çalılanlardan olacak" diye düşündü ve derin bakışlarıyle rus çocuklarını takip etti.

Karanlık yavaş yavaş basıyordu. Elinde tabanca olan bir alman askeri sipsisini öttürdü ve rus çocuklarının üçü de koşarak onun yanına geldiler. Herhalde alman, çocukların burada olup olmadıklarını yoklama yapıyordu.

Bunu da seyrettikten sonra Hristo arkadaşlarına:

- Gidelim, geç oldu, dedi ve dördü de hep beraber evlerine doğru yollandılar.

Yolda giderken Hristo daima susuyor ve sanki aklından bir şeyler kuruyordu. Bayır başına gelince dinlenmiye oturdular. Hristo hep dalgın dalgın düşünüyordu.

Aralarından biri:

- Hristo bu çocuklar kimin, alman askerlerinin arasında ne arıyorlar?

Hristo derin bir nefes aldıktan sonra, dedi:

- Bunlar rus çocukları, arkadaşlar. Bizim anamız babamız var ama onların yok. Almanlar kaçarken onları da almışlar ve şimdi kimbilir nerelere götürüyorlar.

Uzun boylu konuştularsa da dört arkadaş bir karara varamadan ayrıldılar ve herkes evine gitti.

Ertesi sabah dördü yine biraraya toplandılar ve Hristo onlara kurduğu planı açıklıyarak dedi:

- Rus çocuklarını kurtarmalıyız. Fakat bu iş pek kolay değil. Her şeyden önce cesaretli olmamız dilimizi tutmamız lâzımdır.

Bu işi şöyle yapacağız: Ben ve Mehmet iskeleye inip rus çocuklarının yanına gideceğiz. Mehmet alman askerlerini uzaklaştırmağa çalışacak. Bense rus çocuklarını alıp kaçıracağım. Onları bizim kulübemize götüreceğim. Ama şehrin içinden geçmek lâzım. Bir belâya uğramamak için Hasan hamam yanında, Mitko ise merdivenli bayırın başında gözcü kalacaklar. Parolamız el fenerleriyle üç kısık ışık olacak. Biz rus çocuklarını getirirken sinyal vereceğiz, tehlike varsa gözcüler sinyal vermiyecekler. Merdivenli bayırın başında hepimiz toplaşıp rus çocuklarını kulübeye hep beraber götüreceğiz. Bu iş daha bu gece olacak.

Hristo:

- Anlaştık mı? diye sordu. Çocuklar hep bir ağızdan:

- Anlaştık! dediler.

Akşam oldu. Hiçbir yerde ışık görünmüyordu. Hristo ile Mehmet iskeleye indiler. Yalnız yaralıların feryadı ve birbiri ardından dolup giden trenlerin düdükleri işitiliyordu.

Rus çocukları yorgun halde battaniyelerin üzerine yatmışlar, alman ise yanıbaşlarında, ayakta duruyordu. Tam anlaştıkları gibi Hristo, rus çocuklarına yakın olan ıhlamur ağacının altına siperlendi, Mehmet ise yüz metre uzaktan elindeki feneri almana doğru yakarak var sesiyle:

- Doyç soldaz kom, kom! diye bağırıyor ve koşuyordu. Alman tuzağa tutuldu. Zaten ışık yakmak yasaktı. Bir şeyler homurdanarak elindeki tabanca ile havaya ateş etti ve kudurmuş gibi ışığın geldiği tarafa koştu. Fakat Mehmet feneri yakmaz oldu, iskele otelinin bezestenine gizleniverdi.

Fırsattan istifade eden Hristo rus çocuklarının yanına sokuldu ve yarı rusça yarı bulgarca bir fısıltıyle:

Stavayte bratya, pavdöm! dedi. Onlar da sanki bunu bekliyorlarmış gibi yerlerinden fırladılar ve battaniyelerini koltukluyarak Hristonun ardından yürüdüler. Hristo çocukları, doğru yoldan değil de, yılma güvemlik bayırdan geçirdi. Tenha sokaklardan geçerek hiç tehlikeye uğramadan Hasan'ın nöbette durduğu yere vardılar.

Şimdi en güç imtihan kalmıştı. Grupun şehir içinden geçmesi gerekiyordu. Duvar boylarından sine sine belediyenin önünden ve şehir bahçesinden geçerek merdivenli bayırın başına geldiler. Mitko'ya yüz metre kalınca Hristo eli ile rus çocuklarına "oturun" işareti yaptı ve feneriyle taş avlunun köşesinden sinyal vermeğe başladı. Biraz durdu, gözetti, fakat karşıdan cevap almadı. Tekrar sinyal verdi, yine cevap yok!

- Yakalandı mı acaba?!

Yeniden sinyal verdi. Bu defa karşıda ışık yandı. Fakat fener ışığı değildi. Sanki biri kibrit yakıyordu. Hristo dayanamadı, iki eli cebinde, bir şeyden haberi yokmuş gibi ıslık çala çala Mitko'nun olduğu yere doğru yürüdü. Oraya varınca Mitko'yu ağlarken buldu. Burnundan kan akıyor ve titrek elleriyle kibrit yakmağa çalışıyordu. Hıçkırarak güç halle:

- Beni dövdüler, brannikler fenerimi aldılar, sözlerini söyliyebildi. Hristo küçük arkadaşına teselli verdi, sonra da rus çocuklarını alarak yollarına devam ettiler.

O gece bu dört küçük kahraman rus çocuklarını almanların ellerinden kurtardılar. Ve emin yere sakladılar.

9 eylülden sonra ayrılış bilseniz ne kadar acıklı oldu! Üç rus çocuğu bizimkilerin yanaklarını öpüyor ve hiç durmadan:

- Spasiba, tavarişçi, spasiba, sözlerini tekrar ediyordu.

Onlar tekrar vatanlarına kavuştular. Belki de ebeveynleri harbte ölmüş, belki de hayata ilk göz açtıkları evleri barkları yıkılmıştı, fakat sovyet idaresi onlara ana oldu, onları büyüttü, okuttu ve belki de onlardan bazıları şimdi büyük yazovirleri kuran mühendisler arasındadır, belki de muallim olmuş çocuk okutuyorlar. Fakat bu çocukların dostlukları ebedî olarak kalblerinde kaldı.

II. 8. Fahri Tahirof Ramadonof

II. 8. 1. Vazlah Dede[165]

Zekeriye bir kayanın üzerine oturmuş, büyük ceviz ağaçları arasında kalan köyünü seyrediyordu. Elinde "Borovo köyü" romanı vardı. Gözlerini köyden ayırınca havanın karardığını farketti. Akşama daha bir iki saat olmasına rağmen, etraf kararmış ve gök yüzünde dev kara bulutlar peyda olmuştu. Arada sırada şimşek çakıyor ve hafif bir rüzgâr etraftaki ağaçların yapraklarını sıvazlıyordu.

Bütün bunları gören Zekeriye hayvanların yanına yollandı. Arkadaşı Kadir kaynağa su içmeğe gitmiş, fakat hâlâ gelmemişti. İkisi de piyonerdiler. Zekeriye beşinci, Kadir ise yedinci sınıftaydı. Zekeriye ile çok yakın dost olmuşlardı. Hayvanları otlatmağa giderken, daima biribirlerini arıyorlardı.

Biraz sonra Kadir geldi ve sanki arkadaşının düşündüklerini sezmiş gibi:

- Hayvanları derhal köye sürmek lâzım. Neredeyse yağmur başlıyacak, dedi.

Zekeriye:

- Evet, ben de bunu düşündüm, dedi ve Kadirle beraber hayvanların yanına vardılar.

Kadirin öküzleri ve ineği buradaydı, fakat Zekeriyenin ineği kaybolmuştu. Şimdi ne yapmalıydılar? Biraz sonra yağmur yağacak ve karanlık basacaktı. Belki de kaybolan ineğin başına bir belâ gelebilirdi. Fakat o babasına ne vadetmişti... Eğer hayvanlara güzel bakarsa, babası ona bir kat yeni kostüm alacağını söylemişti. Şimdi ne yapacaktı ?

Zekeriye birden silkinerek kendine geldi. Arkadaşına:

- Kadir sen bizim öküzle danayı götürüver. Ben ise ineği aramağa gideceğim, dedi.

Kadir dostunun haline varmıştı:

- İkimiz beraber gidelim, hayvanlar burada otlarlar.

Zekeriye

- Hayır, dedi, sonra onlarla da mı uğraşalım. Sen hepsini topla ve götür, ben ise aramağa gideceğim.

Kadir razı oldu ve hayvanları önüne alarak köye doğru yollandı. Hava artık büsbütün kararmıştı. Rüzgâr hızlanmış ve yağmur yağmaya başlamıştı. Zekeriye yola çekildi, fakat yüz adım ya yürüdü, ya yürümedi önünde bir karaltı ve ışık gördü. Kalbini bir korku kapladı. Cesaretlenerek karaltıya doğru ilerledi. Karaltı da ona doğru yaklaşınca, Zekeriye Vazlah dedeyi tanıdı ve:

- Vazlah dede nereye yolandın bu havada ? diye sordu.

Vazlah dede onu karanlıkta iyice süzdükten sonra söze başladı:

- Zekeriye, oğlum sen misin ? Benim ineğim gelmedi de onu aramağa çıktım.

165 Fahri Tahirof RAMADANOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.59-60

Zekeriye:

Sen köye dön ve rahat ol! Ben onları bulmayınca dönmiyeceğim. Bizimkilerine söyle de benim için telâşlanmasınlar.

- Islanmışsın be yavrum, soğukluyacaksın. Sen git de ben hem sizin hem de bizim ineği bulup gelirim.

- Hayır, olmaz Vazlah dede, ben bulurum onları.

Vazlah dede köye döndü. Karanlık daha koyulaşmış, yağmur da hâlâ yağıyordu. Zekeriye çok yerler dolaştı, fakat ne kendi, ne de Vazlah dedenin ineğini buldu. Yağmur artık kemiklerine işlemiştir. Bir aralık şimşek çaktı, etraf aydınlandı. Bu anda bir ağacın altında bir şeyler farketti ve oraya yaklaştı. Şimşek bir daha çakınca kendi ineği olduğunu anladı. Hayvan ağacın altına yatmıştı ve sahibini görünce kalktı.

Zekeriye ineği bulmuştu fakat şimdi Vazlah dedenin ineğini de bulmalıydı. Onu bulmadan dönemezdi. Biraz ötede başka bir karaltı gördü, yanıan varınca bunun Vazlah dedenin ineği olduğunu anladı. İkisini de önüne alarak eve yollandı.

Vazlah dede ineğini görür görmez sevindi. Zekeriyeye karşı bir sevgi peyda oldu kalbinde. Gönlünden Zekeriyeyi kendi çocuğuymuş gibi sevmeğe başladı. Zekeriye de her sabah hayvanları otlatmağa giderken Vazlah dedenin ineğini de alıyor, ona kendi hayvanlarıyle birlikte bakıyordu.

II. 9. Durhan Hasan

II. 9. 1. Peri[166]

- Giderim

- Gidemezsin

- Giderim işte!

- Gidersen şu balık çakı senin olur.

Ve Mustafa Dayım gür kaşlarının altından yapmacık bir ciddiyetle taa gözlerimin içine baktı.

Gecenin bu zifiri karanlığında mezarlığa gidip, Hacı Haşim Aganın mezarına çakıyı saplıyayım mı, saplamıyayım mı diye tereddüt ediyordum. VII. Sınıf talebesiydim o zaman. Buna rağmen içimde oldukça cesaret duyuyordum.

Etraf sakin ve ıssızdı. Dere yamacındaki karaçalılarda çır çır böcekleri ötüşüyor, dere boyunda kurbağalar bağırışıyor ve böceklerin ötüşüyle kurbağaların vaklamaları birbirine karışıyordu. Bu ılık yaz gecesinde gündüzün yorulan çoban arkadaşlarım çergelerine sarınmış mışıl mışıl uyuyorlardı. Mustafa Dayımla ikimiz sönmekte olan ateşin başında oturuyor ve iddialaşıyorduk:

- Saplarım

- Saplıyamazsın

Derken maraza büyüdü. Uykuda olanlar birer birer uyandılar. Bazısı rahatsızlanarak çergelerine daha sıkı sarılıyor ve homurdanıyorlardı.

Biri yarı uykulu bir sesle:

- Ödelek olma! O seni korkutmıya çalışıyor, dedi.

Bir başkası:

- Gecenin bu vaktinde... sen aklını mı kaybettin be!

Diyerek Mustafa Dayımın ayağını dürttü.

166 Durhan HASANOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.56-58

Daha bir başkası da:

- Ü-üüü-üüü! Ben olsam yerimden kımıldayamam! dedi.

Münakaşaya, uyananların hepsi karıştı. Bazısı çeşit lakırdılarla korkutmıya çalıştı. Bazıları ise cesaretli olmamı tavsiye etti.

Bir aralık Mustafa dayım:

- İşte çakım, dedi, git Hacı Haşimin kabrine sapla. Sabahleyin balık çakı senin olacak!

Balık çakı çok güzeldi. Bütün inekleri gütmüş, babama böyle bir çakı aldıramamıştım. Arkadaşlara dönerek:

- Gideceğim, dedim. Gidemezsem, şu yeni setrem Mustafa Dayımın olsun!

- Gidersin ama; tam mezarlıkta karşına ak bir şeytan çıkarsa görürsün gününü, dedi yanıbaşımda oturan.

Tekrar tereddüte düştüm. Vazgeçsem, olmazdı. Ne pahasına olursa olsun bahsi kaybetmemeliydim. Yakın arkadaşlarımdan Hasan yine mırıldanarak, bana cesaret verdi:

- Aptal olma! Gece de bir, gündüz de. Gece ne olurmuş sanki!...

Yine cesaretlendim. Çakıyı cebime koyarak karanlığın içine daldım. Gündüzün sıcağından gevriyen fundalıktan geçerek mezarlığın yolunu tuttum.

Etraf karanlık ve korkunçtu. Mezarlığa vardım. Zaman zaman esen rüzgâr meşe ağaçlarının yapraklarını kımıldatıyordu. Hışırtılar oluyor, sanki ıslık çalınıyordu.

Balık çakıyı cebimden çıkardım. Mezarın üstüne sapladım. Geri döndüm. Mezarlığın kenarında beyaz gölge gibi bir şey beliriverdi ansızın! Baştan küçüktü. Yaklaştıkça büyüdü. İnce bir de ses çıkarıyordu. Korktum. Birkaç saniye içinde neler düşünmedim... Elimde ancak bir çoban değneği vardı. Savuruversem... İnsan perilere saldırırsa, hayatı mahvolurmuş. Olduğu yerde kalırmış. Bunu bana mezarlığa çekilmezden önce Mustafa dayım da hatırlatmıştı. Fakat peri meselesinin boş laf olduğunu biliyordum. Buna rağmen yine korkuyordum.

Beyaz hayalet gittikçe bana doğru yaklaşıyordu. Daha korkunç bir ses çıkarmaya da devam ediyordu. Artık hepten yanıma gelmişti. Korkuyla çoban sopasını var kuvvetimle bir savurdum... Bunu gören "peri" ters uğura dönüp, alabildiğine koşmağa başladı. O koşuyor, ben de koşuyordum. O hendekleri atlıyor, ben de atlıyordum. Nihayet yoruldu ve bir ağaca tırmanacak oldu. Bütün kuvvet ve cesaretimi toplıyarak ayağından yakalayıp, çektim. Hem de kuvvetle çekiyordum. Bu an tanıdık bir ses:

- Bırak, vurma, benim! diye bağırmağa başladı.

Bu ses Mustafa dayımın sesiydi.

II. 10. Hafız Abdullah Fehmi Meçik

II. 10. 1. Köyde İftar[167]

Haziranın on beşinde sıcak bir gündü. İmtihanlarımız bitmiş, sonra şehadetnamelerimizi almak üzere bizi tatil etmişlerdi. Sınıf arkadaşlarımızdan Remzi'nin köyüne gidip birkaç gün bir gezi yapmayı, Ramazanını görmeyi kararlaştırdık. Babam bir araba kiraladı. Kanabil» dan dokuz saat uzak bir orman eteğinde, uykuya yatmış gibi görünen köye vardık. İkindi olmuştu. Köyün ortalarında büyük bir kapı önünde arabamız durdu. Remzi, arabadan atlıyarak çubuktan örme kapının kanadını birden açtı. Avlu içine girdik. Kuzular, oğlaklar, buzağılar ve malaklar koşuşuyordu. Dış avlu dedikleri bu yerin bir tarafında kocaman bir ahır gördüm. Bir sürü hayvanı alacak kadar büyük öbür tarafında da küçük bir oda var.

167 Hakkı Abdullah MEÇİK, *Şumnu (Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı),* Hep İleri Matbaası, İzmir, 1977, ss.9-10

- Remzi, dedim, sizin eviniz bu bir göz odacık mı?

- Hayır, dedi. Burası bizim otelimizdir, misafir odamızdır. Bize Tanrı misafirleri burada yatarlar, bizden yerler, içerler. Oda kirası, yemek, kahve su parası, hepsi için ödedikleri ücret: Allah bin bereket versin, duasından ibarettir.

Bu arada iç avluya girdik. Orada 4 gözlü (odalı) ev pek hoşumuza gitti. Önü açık, genişti, bir tek ağaç bile yoktu. Avlunun bir tarafında meşe tahtasından yapılmış kulübe gibi bir şey... Merakımdan sordum: (Köylünün para kasasıdır, zahire anbarı işte budur) cevabını verdi. İç avlunun önünde tam kıblesinde koca bir mera var. Malaklar giremeyecek kadar seyrecik, çubuktan yapma bir kapıdan geçtik. Böyle kapılara (tokat) diyorlarmış. Bizim kasabada olsa, ev olacak kadar geniş bir arsa. Bazı taraflarında soğan, sarumsak bakla, fasulye gibi sebze yetiştirmişler. Burası harman yeri imiş. Yastık dedikleri bu yerde de hemen hiç ağaç yok.

Evin yanı başında, gündoğuya gelen tarafında orman gibi olan bir meyve bahçesi gördüm. Vişnelik başka, eriklik, armutluk, elmalık öbek öbek ayrı yerlerde...

Üzerlerinde o kadar çok meyve var idi ki, şaşa. kaldım. Ağzımın suyu akmadı değil, amma ne yapayım, oruçlu idim...

Saat on buçuk (güneşin batmasına bir buçuk saat kala) olmuştu Remzi'nin babası kır işini bırakmış, kollarını sıvamış, abdest alıyordu. Annesi de fırınlıkta saç üzerinde gözleme pişiriyor, tereyağı burnuna misk gibi kokuyordu. Biz de abdest aldık. Üçümüz akşam namazı kılmağa, iftar etmeğe câmiye gittik. Herkesin elinde küçük bir (çıkın) her sokaktan, her evden birer, ikişer kişi çıkıyor, câmi avlusunda toplanıyorlardı.

Köyün tam ortasında, kıble tarafı geniş bir mezarlık, mezar taşı büyümüş yeşil otlardan, baldıranlardan görünmüyor mezarlık olduğu fark edilmiyordu.

Câminin sağ tarafında ağaç merdivenlerle çıkılır küçücük tahta bir minarenin hizasınca tam cami kapısına karşı iki gözlü (odalı) bir mektep var. Mekteple cami arası, zümrüt gibi lekesiz yeşil bir çimenlikti gelenler hep buraya oturuyorlar, ellerindeki çıkınları açıyor, aslim yaprağından, bez parçalarından sofra kuruyorlardı.

Ben misafir olduğum için bizim sofra daha genişçe, yiyecek şeyler benim çokça idi: gözlemeler, akıtmalar, külde pişerek nar gibi kızarmış balıklar, kaba ve beyaz somunlar. Hepsinin henüz dumanları tüten ve yeşil sırlı yalaçan bir çanakta ekşimik ile kaymak karıştırılarak bir miktar tuz ekilmiş, başka bir çanakta da taze peynir, sarılı bir çanakta bir miktar gömeç (petek) balı... daha ötede bir çıkında kayısı, erik var... neler yok, neler...

Minareden güneşi gözlemekte olan ihtiyar, aşağıya doğru eğilerek bir şeyler söyledi amma, ne dediğini anlayamadım. İmam Efendi saatını çıkardı, bakıp yerine, kuşağı arasına soktu. Bu esnada aşağıda birileri büyük bir fener hazırlıyor, lambasını yakıyordu.

Minarenin tepesinde uzun bir sırık var, ucunu eğriltmişler, bir ip geçirmişlerdi. İpin ucuna fener bağlandı. Ben hem fenere bakıyor, hem iftar topu patlasın diye bekliyordum, halbuki köyde top atılmış. Çok geçmeden gür bir ses işitildi. (ALLAHÜMME LEKE SÜMTÜ AMENTÜ VE ALEYKE TEVEKKELTÜ VE ALA RIZKİKE EFTARTÜHÜM). İmam Efendi'nin Allahümme deyişi herkesin kulağına top gibi gelmiş idi. Fener yukarıya çekiliyor, duasını okuyan bir yudum su içiyordu. Ezan okundu, herkes iftar ediyordu. Gelen yemekler birkaç yudumda bitiverdi. Birkaç dakika sonra elini ağzını peşkirine silen, camiye girdi, hep birlikte cemaatla akşam namazını kıldık. Camiden çıkıp mezarlığa doğru önümüzü dönerek birer fatiha okuduk, hasıl olacak sevabı ölülerin ruhuna bağışladık.

II. 11. Halit Aliosman Dağlı

II. 11. 1. Akçabardak[168]

Küçük Rasim yatağından uğradı, seslendi. Dışardan bir ün geliyordu:

- Be çocuğum, be yavrum...

- Yapmasan ya böyle yavrum...

Bir şey çıkaramayınca parmakları ucuna basarak kapıya dek geldi. Başını uzattı, baktı. Görünürlerde kimseler yoktu. Sonra bir iki adım daha yürüdü, koridora çıktı. Pantolonu yoktu akşamki bıraktığı yerde. Ayakkabıları da görünmüyordu. Bakışlarıyla onları araştırırken o hımırtı gene geldi, kulağına çalındı:

- Be çocuğum, be yavrum...

- Anana acımaz mısın, küçük olsan neysem ne, on yaşını doldurdun şurda. Neden böyle yaparsın oğlum?

Rasim'in ayakları şimdi suya erdi. Anası gene darılıyordu. Kapı aralığından görünüyordu da. Öne doğru yumulmuş bir yandan pantolonu fırçalıyor, bir yandan çıkışıyordu. Ayakkabılarını da yanı başına almıştı. Ayakkabı denecek yanları kalmamıştı ki bunların! Üstlerine dek çamura batmışlardı. Renklerini bile kestirmek güçtü. Eee, olur olur ama bu kadarı da fazla değil miydi! Anası zatı hep böyleydi, üst başını kirletmesin, çıkışır dururdu. Bu kez iyice öfkelenmişti ama, işin şakası yoktu.

- Be yavrum, nereye gidersin bu havada, çamuru nerde bulursun?

- Kalk hele de sana bir sorayım ben, sorayım da bunu ömür boyu unutma...

Rasim ne diyeceğini bilemeyerek kendini içeri attı. Gitmese olmaz mıydı sanki! Hayır, hayır bin sefer hayır! Bunu daha ne aman düşünmüştü, yerine getirmeden olmazdı. Dün okuldan çıkınca kentin yakınında bulunan ormana gitmişti. Orda, yükseklerde, güneşten yana olan yamaçlarda cılız meşe fidanları, çalılıklar içinde akçabardaklar açardı bu mevsimde. Gidip onları araştırmıştı kar henüz eridiğinden yerler suya çamura batmıştı. Eliyle koymuş olsa hemen al dön, oysa ha orda, ha burda derken hayli yel geçmişti. Dereler uğramış sular yüzmüştü. Tek sözle çok zorluklar katlanmıştı ama, bir demet derlemeden eve dönmemişti. Akşam akçabardak buketini dolabın en derin bir köşesine saklamış, hemen yatmıştı. Anası tarladan dönünce onu yatakta bulmuştu. Çiçek demetini anasına sunacak, sabah sevindirecekti.

Uyandığı zaman da böyle sevinçler içindeydi. Hemen dolaba doğru yürüyecekti, ille baksana, anası darılıyordu. Ve sesini duyunca irkilip kalmıştı. Şimdi ne etmeliydi!

Ama işini bitirmiş olacak, sesi duyulmaz olmuştu. Çeşmede ellerini yıkıyordu anlaşılan, su şırıltısı geliyordu. Rasim bunu fırsat bilerek yavaşça dolabı açtı, çiçek demetini alarak beklemeye başladı.

Ana ellerini kuruladı, elbiseleri aldı, Rasim'in odasına doğru yollandı. Aklınca oğluna az buçuk çıkışmayı düşünüyordu. Kapıyı açtı, Rasim akçabardaklar elinde dikilmiş duruyordu. Kapı açılınca hemencecik ellerini arkasına sakladı, Ana:

- Be oğlum, dedi, nerden bulursun bu çamuru bu kadar da...

Rasim birkaç adımla ananın boynuna sarıldı:

- Bayramın kutlu olsun, anneciğim!

Ananın gözlerinde sevinç ışıkları yandı. Bugün kadınlar bayramı olduğunu unutuvermişti baksana!

- Be oğlum...

Rasim yemyeşil yapraklarıyla taze, dağ sırtlarına özgü kokular içeren akçabardak demetini anasına uzattı:

168 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., ss.285-286

- Buyur anneciğim, bunları sana dağ yamaçlarından buldum, getirdim.

Ananın gözleri nemlendi:

- Be oğlum, be oğlum, dedi Rasim'i yanaklarından öptü.

Beklenmedik böyle bir sırada verilen dağ çiçeklerini ömründe ilk kez görürmüş gibi uzun uzun süzdü. Sonra yavaşça mutfağa doğru yürüdü. Rasim giyindi. Ananın ardından giderek kahvaltı masasına oturdu. Hem çayını yudumluyor, hem de göz ucuyla anasını izliyordu. Ananın gözlerinde, dudaklarında dolaşan tebessümü seziyordu. Sonra kalktı, çantasını alarak okula yollandı. Ana kapıya çıkarak ardından baktı. Rasim birkaç adım gider gitmez döndü, arkasına baktı. Anası darılıyor muydu acaba! Dönüp soracak oldu, vazgeçti, çabuk çabuk yürüdü. Ana kapıda bir uzaklaşan oğluna bir de elindeki akçabardak demetine bakıyor:

- Be oğlum, be oğlum, benim akıllı oğlum, diye geçiriyordu içinden.

Sesi kalbinin, ana yüreğinin en derinlerinden kopup geliyordu...

II. 11. 2. Beraberlik[169]

Üstünde bir kısa pantolonla bir de fanilâ vardı. Ayakları yalındı. Tütün yüklü eşeği önüne katmış, bayırdan salman yolca köye giriyordu. İçinde bir sevinç, bir hafiflik vardı bu akşam. Tam okumaevi yanından geçecekti. Karşıdaki duvarda beyaz bir afiş gördü. Eşeği bırakıp koştu. Okudu. Ertesi akşam yapılacak müsamereye davetiyeydi.

İlkin dağ etekleri paslanır gibi oldu. Sonra oradan kopup gelen karanlık köy üzerine çöllendi. Pencereler küme küme ışımaya başladı. Sokaktaki karanlığı elektrik ışıkları parçaladı. Bu akşam okumaevinin önü bir kalabalık, bir kalabalıktı ama, kovan arısı dersin.Sokaklardan sökülüp gelen insan seli burada birikiyordu.

Mehmet salona babasiyle girdi. Yürekler neşeliydi. Gözler sahneye yamanmıştı. Perde hafifçe kımıldıyor, ha açıldı ha açılacaktı. Derken sahne renklerle kuşandı. Oradan sökülüp gelen sözler yüreklere yerleşiyordu. Herkesi sevindiren, memnun eden bir şey vardı. Mehmedin gönlünü en fazla okşıyan şey, Stoyanın okuduğu şiirdi. Hem o da Mehmet gibi VI sınıfta. Ama ne iyi okuyor, bak. Buna hayret etti doğrusu. Dışarı çıkınca hemen Stoyanı buldu. Tebrik etti.

- Ne hoş okudun, dedi. Kimden öğrendin bunu?

Stoyan'ın yüzünde tebessüm açıldı. Mehmedi muhabbetle elinden tutarak:

- Kitaplardan okudum. Burada şaşılacak ne var? Onu sen de bilirsin. Şiir Vaptsaroftan.

- Ben öğrenemiyorum, a kardeşim bak bulgar edebiyatı ne zengin! Vaptsarof ne büyük adam. Ama ben bu edebiyatın zevkından tatamıyorum.

- Neden?

Mehmet omuz kıstı, içinde bir üzüntü vardı. Arzusuna erişememenin acısı yüreğini yakıyordu. Sonra derdinî döktü:

- Bulgarcayı beceremiyorum.

- Amma da söyledin, beceremiyormuş. Konuşup durursun a, daha da öğreneceksin.

- Öğreneceğim ama zor, aklıma ne geliyor biliyor musun? Ben de seninle bir mektepte, bir sınıfta okumak istiyorum. Hem bu arzu şimdiden değil çoktandır.

Güz yaklaştı. Bağ tepelerinden beyaz bulutlar köpürmeğe başladı. Mektebe gitme zamanı gelmişti.

Bir gün Stoyan Mehmedi buldu, içindeki sevinci ona bildirmek istiyordu. Stoyan:

169 Halit ALİOSMANOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.61-64

- Mehmet, yeni haberi öğrendin mi?

- Hayır, neymiş o?

- Bu yıl hepimiz bir mektepte okuyacağız.

- Sahi mi?

- Evet akşam babam söyledi.

Mehmet buna vürekten sevindi, içini sönmez bir heyecan doldurmuştu. Gözleri önünde çeşitli hayaller dolaştı. Üstünde bir çekinme hissediyordu. Gerçi arkadaşları yine bu köyden. Bilişik. Buna rağmen bir rahatsızlık onu kemirip duruyordu.

Sözleşmişlerdi. Daha mektebe girerken buluştular. Stoyan da Mehmet gibi iyi giyinmişti. Yeni kostümü vardı. Beyaz blüz üzerine bir de bovunbağı takmıştı. Mehmedi görünce yüzü güldü. Sevindi. İkisi birlikte sınıf odasına girdiler. Rahleler zevkle dizilmişti. Temizdi. Stoyan Mehmedi kendine doğru çekti:

- Bu rahleye oturalım, ne dersin?

- Peki.

Oturdular. Talebeler arasında bir canlılık vardı. Tatili nasıl geçirdiklerini anlatıyorlardı. Muallim giriverdi. Stoyan hemen Mehmedin kolunu dürttü.

- Adı Stefanoftur. Tarih dersi verir.

Muallim piyonerleri güler yüzle, sevgi dolu gözlerle süzdü, O saat bilişme, tanışma saati idi. Muallim hepsine başarılar diledi

Aradan iki ay mı geçti üç mü, derslere ciddilikle yanaşılmıştı yani. Hattâ Stoyan âlâ not bile aldı. Mehmet de derslere ısındı. Çalışmasına çalışıyordu ama, kalkıp konuşmağa cesareti yoktu. Sözü geveleyip duruyordu. İçinde de sönmiyen bir ümit vardı fakat. Bir defa, iki defa çıkıp anlatsa bak nasıl açılacak. İyi ama buna da cesareti yetişmiyordu.

Bulgarcadan kontrol vazifesi verilmişti. Muallim defterleri dağıtıyordu. Mehmet vazifesini aldı. Defteri açtı. Şöyle bir cümle yazmıştı, "Donka çete edin kniga" Bir bakımda cümle tam. Ama Mehmet daima konuşmasında "edin" diyeceği yerde, ya "edna" der yahutta "edno" deyip geçiverirdi. Bu cümlede de böyle demişti, Halbuki "Dotlka çete edna knig-a diye yazmalıydı.

Buna çok üzüldü. Kızarıp bozardı. Hafifçe terledi.

Ertesi gün zil çalınca talebeler sınıfa girdi. Herkes yerine oturdu. Nöbetçi bütün rahleler üzerinde bir göz gezdirdi. Stoyandan başka yalnız oturan yokta. Demek, bugün Mehmet mektebe gelmemişti. Acaba nerede kaldı? Hastalandı mı? Yoksa başına bir felâket mi geldi? Stoyan düşünceliydi. Yerinden fırlayarak Mehmetlere koşacağı geldi. Ama sabretti, derslerinden ayrılamadı.

Son saatten sonra Stoyan acele eve girdi çıktı. Mehmetlere koştu. Sokak kapısını hafifçe açtı. Mehmedin anası çıktı. Stoyan:

- Mehmet evde mi? diye sordu.

- Daha gelmedi ye be oğlum. Herhalde mektepte bir işleri var. Stoyan yutkundu.

Mehmet nereye gidebilirdi? Sabah evden mektebe diye çıkmış, halbuki mektebe uğramadı. Daima oynadıkları bir yer vardı dere boyunda. Dört tarafı yüksek tepelerle sarılı bir siperdi. Çok defa derslerini burada okurlardı. Acaba orada değil mi? Bir yol gidip yoklasa? Yürüdü, hızlı hızlı yürüdü. Vardı varacağı yere. Kimsecikler yoktu. Bir kaç defa ıslık çaldı. Ses veren olmadı. Eve dönüp yeniden Mehmetlere uğramayı akıl etti.

Köyün kenarında bir dönemeç vardır, insan burada birbirini yüzyüze gelmeden göremez. İşte Mehmetle Stoyan burada karşılaşıverdiler. Mehmedin yüzü kıpkızıl oldu. Stoyan sakindi:

Bugün mektebe gelmedin, dedi. Hasta bir şey olmıyasın?

- Gitmedim, gitmeye de niyetim yok.

- Neden?

- Neden, görmüyor musun iki alıyorum. Ben bulgarcayı beceremiyorum.

- Demek öyle azıcık zor gördün mü kaç bakalım. Herkes senin gibi yaparsa. Öyle olmuyor bu işler. Hem de piyonersin.

Hem yürüdüler hem anlattılar.

- Mehmet, hadi bize gidelim. Dersleri birlikte öğrenelim. Dersi anlatmak için yarın el kaldıracaksın.

Dersleri bilmiyorum mu zannediyorsun. Biliyorum, biliyorum ama, anlatamıyorum.

- Anlatırsın sen. Dersi öğrendin mi kendi kendine birkaç defa anlatacaksın. Biraz da cesaret lâzım bu işe.

- Kendi kendime de anlattım, gene birşey çıkmadı.

- Bu defa çıkacak, gidelim.

Gittiler. Okudular, anlattılar. Biri muallim oldu, biri talebe.

Biri sordu, biri cevap verdi. Böyle birkaç defa tekrarladılar.

Devrisi gün Mehmet mektebe sıkıla sıkıla vardı. Dün niye gelmedin derlerse, ne cevap verecekti? Ama herkes güler yüzle karşıladı. Sonra muallim girdi. Ders başladı. Stoyan yan gözle Mehmedi kolluyordu. Mehmedin eli kalkmak üzereydi. Azıcık kalkıyor gene aşağı düşüyordu. Sanki rahlede bağlıydı. Stoyan sabredemedi. Dürttü. "Kaldır, kaldır "dedi. Mehmet elini kaldırmaya yeltendi. Belki gene indirecekti ama, bu anda muallimin gözüne ilişiverdi. Muallim tebessümle:

- Haydi Mehmet, çık anlat dersi, dedi.

Mehmet arkadaşları önüne çıkınca kızıl bozul oldu. Dersi anlatmaya başladı. Sıkılganlık gene geldi, dilini köstekledi. Şaşırdı. Muallim yardımladı. Sonra ne lâzımsa bir iyi anlattı; buna, herkes hayret etti.

Yerine gidiyordu. Muallim memnun memnun:

- Aferin, gördünüz mü Mehmedi. Talebe böyle olmalı işte. Bulgarcayı beceremiyorum diye nasıl üzülürdü. Şimdi bak dersi ne iyi anlattı. Hem gönüllü çıktı. Aferin Mehmet, hep böyle çalış! dedi.

Mehmet ne çok sevindi bir bilseniz. Bulgarcayı öğrenmiye başladığına sevindi. Utanmayı üzerinden sıyırıp, attı. Kitap okumaya başladı. Öğrendiğini arkadaşlarına da anlatıyordu. Dilini bu şekilde törpülemeye başladı. Bulgar edebiyatı derneğine yazıldı.

Şimdi bile okuma evinin önünden geçti mi Mehmedin içine bir sevinç damlamasın olmaz. Bir davetiye okumuştu hani, onu hatırlar. Bu davetiye onu bulgarca öğrenmiye çağırmıştı.

II. 12. Hasan Karahüseyinof

II. 12. 1.Yakılan Mektep[170]

Salih, babasının etrafında birkaç kere dolandıktan sonra kararını verdi:

- Baba, hani bana eski mektep için anlatacaktın ya. İşim var deyip anlatmıyorsun, dedi.

Babası çok çok konuşmasını sevmiyen, her anlatılanı dinliyerek ancak kendisi için neticeler çıkaran bir adamdı. Babasından az konuşmayı ve çok çalışmayı öğrenmişti. Ama bu defa oğlunun gayet meraklı olduğunu görerek dayanamadı.

170 Hasan KARAHÜSEYİNOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet TIMIŞEF) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.70-72

- Peki, anlatırım, dedi. Git şu testiyi güzelce yıka da, soğuk su doldur. Sonra konuşuruz.

Salih testiyi doldurup getirene kadar babası da tütün aynalarını saçak altlarına topladı. Zira akşam basmıştı. Belki yağmur yağar da ziyanlık olurdu.

Salih gelmişti. Babasına soğuk su ikram etti. Sonra ev önündeki asmanın altına oturdu. Yalnız değildi, çeşme başında oynayan birkaç arkadaşını daha toplamış, babasının anlatacaklarını dinlemiye getirmişti.

Çocuklar gözlerini onun gözlerine dikmişler, put kesilmişlerdi. Veli birader, "Nereden başlıyayım" diye çok çok düşünmedi. Eskinin hâtırası beyninde öylesine derin iz bırakmıştı ki, hiç unutulacak gibi değildi.

Tane tane konuşmaya başladı:

- Üçüncü sınıfı bitirdik de dördüncüye gidecektik. Şimdi siz kaç yaşındasınız, biz de o zaman işte o kadardık. Mektebin açılmasına on beş gün kalmışken kaymakam "Mektep açılmıyacak" diye haber göndermiş. Siz bilmezsiniz, bir Memiş efendimiz vardı. Çok bilgiç ve mert bir muallimdi. Kaymakamın yanına gitmiş. Nazarete git demişler. Gitmiş. Çok kaçınmış. On gün kadar köye dönmedi. Mektebin açılmasını halletmiye çalışmış. Bir gün ev ev gezerek talebeleri yazılmaya davet etti.

Salih babasının sözünü kesti:

- Memiş efendi şimdi nerede, baba?

Babası ise şimdiye kadar tek bir kişinin sözünü kesmiş adam değildi. Başkalarının da öyle olmasını isterdi. İki oğlunu, Salihi ve onun küçüğü Osmanı da hep bu yolda terbiye ediyordu. Şimdi Salih de babasının gözlerine nahoş baktığından suç işlediğini anladı. Fakat ne çare ki, ağzını açmış, ansızın kapısı açılan bir kafesten fırlıyan kuş gibi kelimelerini kaçırmış oldu. Mahcup mahcup başını eğdi. Babasının ihtarını bekledi. Lâkin babası hiçbir şey demeden yalnız gözlerine baktı. Arkadaşları yanında oğluna tek söz söylemedi. Küçük bir fasıladan sonra yine devam etti:

- Memiş efendi hakkında da anlatacağım. Şimdi mektepten açtım ya sözü. İki günün içinde bütün talebeler yazıldık. Yalnız iki kişi yazılmamıştı. Memiş efendi birkaç defa evlerine varmış, ama kandıramamıştı. Her neyse "çürüksüz koza olmaz", dedi muallim ve ertesi günü hepimizin, kalem, defter ve kitap parası alarak mektebe gelmemizi söyledi. Şunu da unutmıyayım, genç bir bulgar muallimimiz de vardı. Daskalı Penço derlerdi. Mektebin açılması için Memiş efendiyle beraber o da çok kaçındı. Hattâ yazılmıya vardığımız zaman bize: "Gözünüz aydın çocuklar! Öbür gün mekteptesiniz... Ama çok çalışmalısınız" demişti. Elân kulağımdadır onun bu sözleri.

Ertesi gün mektebe gideceğimizden, o akşam çok arkadaşlarla görüştük. Kitap alanların koltuğunda kitaplar, gezip dolaştık. Kitapların resimlerine baktık. Oynadık. Evlerimize geç toplandık. Ben döşeğime yattım. Ama ilk horoza kadar uyuyamadım. Yaz gecesi kısa olur. Biraz uyumuşum. Sabah olmuş. Uyandım. Anam yanıma geldi. "Oğlum mektebiniz yandı bu gece" dedi. Beynime bir taş yemiş gibi oldum. Yüreğim burkuldu. Pencereden babamı gördüm. Şu asmanın yerinde o zaman bir elma ağacı vardı, onun altına oturmuş, dalgın duruyordu. Elinin biri sargıda, yüzü gözü sisli. Kaşları kirpikleri, yanmıştı. Kederle hıçkırarak:

"Yaşanmaz bu memlekette hey...yaşanmaz!" diye inildiyordu. Mektebi kurtarmaya bütün köylü koşmuş ama. Ne çare... Yerinde birkaç taştan başka bir şey kalmadı. Yel esti de külünü bile savurdu. Şimdiki yeni mektebin olduğu yere yakındı o, ama onun gibi büyük ve taştan tuğladan değildi de konu komşunun meremetlediği eski bir yapıcıktı. Fakat ne de olsa mektepti.

Memiş efendiyle Daskalı işin ardını bırakmamışlar. Polise haber vermişler, hem de daha o gece. Fakat bir şey çıkmadı. Mektebe yakın yaşıyan birkaç kişiyi, Memiş efendiyi bir de Daskalıyı bir hayli ezmişler. "Siz yaktınız bunu" demişler. Akıla gelmiyen şeyler uydurmuşlar. Memiş efendi bir ay koyun derisinde sarılı yattı. Daskalı balkan köylerindendi. İşte o zamandan beri yirmi sene oldu belki

de, fazla değilse, hiç bir ses selâm yoktu. Geçen sene şu sizin mektep yeni kurulurken gelmiş. Ben kasabada idim. Göremedim. Sofyada bir büyük yerde çalışıyormuş. Talebelerinin hepsini çağırtmış. Memiş efendinîn oğluna sarmaşmış, onu öpmüş, gözlerinden şırıl şırıl yaşlar akıtmış. "Baban partiya âzası değildi,, ama komünistti. Çok namuslu bir muallimdi. Mektebi bitir de muallim ol. Baban gibi okut köyün çocuklarını." diye akıl vermiş. Bizim akranları ağlatmış bütün, çok içli sözler söylemiş. Adresini bırakmış. Bir yolum düşerse onu muhakkak gidip bulacağım...

Veli çocukları tatmin ettiğini zannetmişti. Fakat onlardan evvel kalkmak mı istemiyordu. Yoksa bir şeyler mi sormalarını bekliyordu, bilmem. Oturuyordu. Gözleri evlerin camlarında idi. Kızıl gurubun aksi cama öylesine vurmuştu ki, tütmiyen, fakat, uzaklarda alevlenen bir yangın gibiydi. Her halde "konu komşunun canla başla merametlediği eski mektebin yanmasını tasavvur etmiye çalışıyordu...

- Memiş efendi öldü mü, ağabey? diye bu defa Salihin arkadaşlarından bir çocuk sordu.

- Evet ölmüş. Daha doğrusu öldürmüşler.

Salih dayanamadı, sordu:

- Baba, nerede, kim öldürmüş?

Veli bu suali artık hiç beklemiyordu. Suskan adamdı o ama, çok hassas ve çok insani bir kalb taşıyordu. Bilhassa Memiş efendinîn lâfı oldu mu, göz yaşlarını hiç zaptedemiyor, için için ağlardı. Büyüyen gözlerinden sızan soğuk göz yaşları dolgun yanaklarından anlayıp dinleyene kadar sıyrılıveriyordu. Netekim şimdi de öyle oldu. Yüzünü çocuklara göstermemeye uğraşarak başını eğdi. Çarığının bağını bahane ederek onunla meşgul oluyor ve yavaş yavaş anlatıyordu:

- Onun muallimlik hakkını almışlardı. Dört beş sene ötede beride çalıştı. Sonra almanlar buralara geldiği zaman onları Yunanistan taraflarına bir demir yoluna kaldırdılar. İki ay sonra kara haberi geldi. Bir gece bir dağ eteğinde vurmuşlar. Kim olduğu belli değil. Cenazesini istediler, vermemişler. Anası, babası, karısı gidip görmek istediler. Müsaade edilmemiş. Yanından dönen köydeşler birkaç yerinden kurşunla vurulmuş olduğunu söylediler.

Veli kalkıp sokağa çıktı. Çocuklar hâlâ iç geçire geçire bakışıyorlardı.

Ortalığı basan karanlık gittikçe koyulaşıyordu.

II. 13. Hüseyin Köse

II. 13. 1. Şeref[171]

Öğrenci Kurulu'nun girişimi öğretmenlerce de desteklenince okul bodrum katında bir dükkâncık açıldı. Özel bir satıcısı yoktu bu dükkâncığın. Muhasebeci ile kasadar tedarik ettikleri malları raflara diziyor, fiyatlarını belirleyip yazıyor, sonra da kapısını açık saçık bırakıp diyorlardı. Kitap, kalem, defter, silgi, pergel, vafla, çikolata, bonbon. Kime ne lâzımsa, seçiyor, parasını bırakıp çıkıyordu. Onun için de adını Şeref Dükkânı koymuşlardı.

İlk teftiş sevindiriciydi. Hesaplar tamı tamına çıktı. İkincisinde küçük bir eksik görüldü, ama bir de pusula bulundu. "Bir defter aldım. Para yoktu, 20 leva borçluyum. VI-A sınıfından Adil". Ancak, ne olduysa üçüncü yoklamada oldu. Sekiz on defter değerinde bir açık vardı. Bir bakıma bu para çok değildi, ama değil mi onur sorunu vardı ortada herkes kırılmıştı. Öğrenciler gizleyemedikleri bir burukluk içinde kuşkulu kuşkulu bakıyorlardı birbirlerine. Bu kuşku giderek hizmetçiye hatta öğretmenlere bile sıçramıştı sanki. Bakışlarında "Sen mi" sorusu vardı.

Altı A sınıfının Futbol takımı tüm yörede birinciydi. Bu çocuklar, derslerden sonra, ortalık kararıncaya kadar antrenman yapıyorlardı. Kulaktan kulağa birtakım fısıltılar belirdi. "Vakitli vakitsiz futbolcular kalıyor burada geç vakitlere kadar. Onlardan biri olsa gerek..." Derken biri bir gün bu kuşkuları

171 Hüseyin KÖSE, *Bir Deste Gelincik,* Hoşgörü Yayınları, Razgrad, 2006, ss.40-45

daha da kesinleştirdi. "Onların kalecisi Adil, cebinde hiçbir vakit parası yok. Önce bir pusula bırakmıştı, bu kez buna da gerek görmemiş..." Böylece parmak Adil'e yönelmiş oldu.

Adil küçük yaşta yetim kalmıştı. İki kardeşi vardı. Anası karanlıktan karanlığa kadar çalıştığı halde bir türlü iki ucunu bir araya getiremiyordu. Ailesinin yoksulluğunu üzerinde taşıyan Adil sıkıntı içindeydi, ama şimdiye kadar herhangi bir sarkıntılık yapmamıştı. Derslerinden de geri kalmıyordu. Gerçi, sınıf birincileri gibi eli hep yukarda değildi, ama öğretmen sordu mu, daima doğru yanıt veriyordu. Öte yandan futbol kalecisi olarak da başarılıydı. Zaten sıkılgan bir çocuk olan Adil, bu fısıltılar baş gösterince daha da içine kapandı. Çok, çok üzülüyordu. Komşu köy öğrencileriyle yapılacak futbol karşılaşması aylarca önce planlaştırılmıştı. Öğrencisi, öğretmeni, anne ve babalar merak içindeydi. Okul avlusu tıklım tıklım dolmuştu. Küçük futbolcular da kızışmaya çıktılar. Yalnız aralarında Adil yoktu. Çok beklediler, Adil gelip çıkmadı. Bunun üzerine konuk takımın maçı icaben kazandığı hoparlörden bildirildi. Ve herkes dağıldı.

Ertesi gün VI.A sınıfında özel bir toplantı düzenlendi. Gündemin tek noktası Adil'in tutumunu incelemek. Sınıf öğretmeni başta olmak üzere bütün öğrenciler Adil'i suçlu buldu. Kimisi ahlâk notunun kırılmasını önerdi, kimisi de başka bir sınıfa aktarılmasını. Bir ara sınıf öğretmeni Adil'e de sordu:

- Sen ne diyeceksin Adil, dedi. Takımımızın, sınıfımızın ve okulumuzun şerefini küçülttün, suçunu kabul ediyor musun?

Adil kestirip attı:

- Ben suçlu değilim, dedi. Ve kimsenin şerefini küçük düşürmedim. Tam tersini yaptım...

Sınıftan bir ses yükseldi:

- Tam tersini mi? Ne demek istiyorsun yani? Hem suçlu hem güçlü ha? Söyle şu dilinin altında olanı bakayım...

- Söyleyeceğim, dedi Adil. Ben maça gelirken çocuk yurdundan iki küçük çocuğa rastladım. Ellerinde çeşitli çikolatalar vardı. Şüphelendim, peşlerine düştüm. Tecrübe tarlamızdaki gündöndüler arasına daldılar. Ben de gittim, sorup soruşturdum. Hiç gizlemediler, çikulataları Şeref Dükkânı'ndan aldıklarını söylediler. Bunu başka defa da yapmışlar böyle, güya bir ablacık onlara öyle demiş. İşte o gün maça gecikmemin nedeni buydu.

Sınıf odasına bir sessizlik çöktü. Neden sonra bir öğrenci sessizliği bozdu.

- Bravo! Sen gerçekten de bizim şerefimizi düşürmemişsin. Şerefimize şeref katmışsın. Bravo Adil'e!

Bütün sınıf "Bravo" sesleriyle çınladı. Derken futbolcu arkadaşları Adil'i omuzlarına alıp dışarıya çıkardılar. Öylece okulun oyun alanına götürüp yeniden antrenmana başladılar.

II. 13. 2. Bir Deste Gelincik[172]

Orta okulu burada bitirmişti sonra ailesiyle başkente göçmüşlerdi. O zamandan beri de bu şirin kente gelememişti. Bu yüzden de çok heyecanlıydı. Tren hızını azaltınca, yaklaştıklarını anladı ve hemen kalktı, kompartımanın penceresine yamandı. Ortalık çoktan ayazlanmış, her şey tüm ayrıntılarıyla görünüyordu. Zahire ambarları, kömür, kereste yığınları, inşaat malzemeleri depoları serildi gözlerinin önüne. Öğrencilik yıllarında demir hat boyuna diktikleri çamları böylesine uzamış ve dallanmış görünce, gönlü doldu taştı.

İndi, fakat taksi almadı. Resmi dairelerin açılmalarına daha çok vakit vardı. Yaya yürümeyi tercih etti. Şöyle stadyuma doğru kestiriverecek, erken erken öğrencilik yıllarında kirada oturduğu ev sahiplerine varacak, halâ hayatta ise eğer, sabah kahvesini Halil dede ile birlikte içecek, onunla biraz hal hatır edecekti.

172 Hüseyin KÖSE, age., ss.10-15

Mısır fabrikasının yanından geçti, patikada geniş buğday tarlasını yararak, ilerledi. Tam bloku ortalamıştı ki, aniden karşısında muazzam bir gövde gördü, önce biraz irkildi, sonra yanına vardı ve seyre daldı. Evet, yüksek bir temele oturtulmuş, silâhı omuzunda dört metrelik bir asker anıtıydı bu. Ayak ucunda altın harflerle "Hudut ihlâlcileriyle çetin çatışmada şehit düşen Alev Salih'e şan ve şeref" yazıyordu.

Hikmet, Alev Salih ismini okuyunca bir kez ürperdi, kalbi sancıdı. Bunca seneler, bunca uzaklarda kalmasına rağmen, bu isim zaten rahatına bırakmıyor, hep beynini kurcalıyordu. O muydu acaba?

Dikkat kesildi, bir daha baktı baştan ayağa kadar. Yüksek, geniş omuzlu, topraklar yüzlü, kaim kaşlı, mert bakışlı bir gençti karşısındaki mermer adam, baktıkça da hayalindeki sima canlandı. Evet, Alev'in ta kendisiydi bu şehit. Heykeltraş, burnundaki beni bile gözden kaçırmamış, diye düşündü ve oracığa çöküverdi. Üzerine bir kova kaynak su dökmüşlerdi sanki, başını avuçlarının arasına aldı ve anılarına daldı.

Hikmet, artık yedinciye geçmişti. Sınıf başkanıydı. Gençlik birliğine üye olmaya hazırlanıyorlardı. Bu şerefe ilk lâyık olabilmek için sınıfın şubeleri etkinlik yarışındaydılar adeta. Yedinci A'da inanılmaz bir birlik vardı. Yaz tatilinde tarım kooperatifinde çalışacak, kazandıklarını okula bağışlayacaklardı.

İlk iş günü tüm çocuklar toplanmışlardı, tek Alev yoktu aralarında. Oysa çalışkan, disiplinli bir öğrenciydi. Bu davranışıyla arkadaşlarına kötü örnek olabilirdi. Hikmet, bu işe çok kızdı. Kızdı, ama ne yapabilirdi ki?

Okulda yaz kış sırasıyla çıkan bir duvar gazeteleri vardı. Piyoner Sesi'ydi adı. Ama duvar gazetesi deyip de geçmeyin, iyi iş yapıyordu. Tıpkı başkentte çıkan gerçek çocuk gazeteleri gibi ayrı ayrı köşeleri vardı. İyi kötü okulda tüm olup bitenleri duyuruyordu. Hikmet, hemen oturup, "Onun gibi olmayın" başlıklı bir yazı yazıp gazeteye yapıştırmıştı. Yazıda Alev'i iş kaçağı olarak ayıplıyor, onun yalnız kendini düşündüğünü anlatıyor, topluma hiçbir faydası olmayacağını öngörüyordu. Daha ertesi gün Alev, onu bulmuş, göz yaşlarıyla, daha küçük yaşta babasız kaldığını, şimdi annesiyle birlikte şifalı ot toplayarak nafakalarını, gelecek ders yılı için kalem defter parası sağlamaya çalıştıklarını anlatmış, yazıyı gazeteden indirmesi için kanlı gibi yalvarmıştı, ama Hikmet onu anlamamıştı...

Hikmet, kalktı, çimen içinde tek tük bitmiş olan gelinciklerden bir demet derledi. Sonra çantasından büyük bir kâğıt çıkardı, ona iri ve okunaklı harflerle "O'nun gibi olun çocuklar" yazarak, bir ucunu derlediği gelincik demetine iliştirdi, gitti, çeşitli öğrenci gruplarının getirdiği solmuş çelenklere dayadı. Sonra dize gelerek, bir dakika saygı duruşunda bulundu. Kalktı ve yavaş yavaş Halil dedelere doğru yollandı. İçinde, Alev'in yüceliğinden kaynaklanan kıvanç ve kendi hareketinden duyduğu utanç çarpışıyorlardı...

II. 13. 3. Bronşit[173]

Daha küçüklüğünde bronşit hastalığına yakalanmıştı. Sıkça yatıyordu. Hafif bir cereyanda dursa, kendini biraz üşütse, hemen doktora gidiyordu. Ailenin de tek evlâdıydı. Yaşam koşullarına diyecek yoktu. Odası ayrı, giysisi giysi, kitabı kitaptı. Tezcan, bu koşullardan faydalanmasını da iyi biliyordu. Uykusu, kahvaltısı, çalışmaları, dinlenme saatleri, oyunları peşinen ayarlanmış bir program üzerine yapılıyordu. Böylesine düzenli çalışma yönteminden ağlantısı da yoktu. Aksine, sağlık durumunun gittikçe iyileşmesini, okulda başarısının giderek yükselmesini hep rejime bağlı olarak algılıyor, ona uymaya da özen gösteriyordu. Bu anlayış ve davranışlar, ebeveynini olduğu kadar, hocalarını da memnun ediyordu ve yeri geldikçe Tezcan'ı övüyorlardı.

173 Hüseyin KÖSE, age., ss.45-50; *Filiz Gazetesi,* 15 Nisan 2010, Sofya, s.6

Durum birdenbire değişiverdi fakat. Bir gün okuldan vaktinde dönmedi. Ebeveynleri telâşlandı. Çalışma masasında koruduğu rejim listesini gözden geçirdiler. Planlanmış sınıf dışı bir etkinliği yoktu. Telâşları daha da arttı. Hatta çıkıp aradılar. Okula, kütüphaneye, stadyuma uğradılar. İlle hayırlı bir sonuç alınamadı.

Tezcan, ta ortalık kararmak üzereyken eve geldi. Yorgun görünüyordu. Pek konuşkan değildi aslında. "Nerdeydin, ne yaptın" gibi sorulara :

"Derslerden sonra biraz bakındım, oyalandım" diyerek konuyu kapattı. Bu, böyle birkaç gün sürdü. Ebeveynleri kapıldığı kaygıyı üzerinden bir türlü atamıyordu. "Ne oldu bu çocuğa, sigaraya mı alıştı, yoksa kötü bir yol mu tuttu" diye türlü düşünceler geçiyordu akıllarından. Neredeyse çıldıracaklardı insanlar.

Bir gün okuldan biraz daha erken geldi. Çok yorgun bir hali vardı. Benzi sararmış, gözleri uçmuş, dili damağına sığmıyor, öksürüp duruyordu. Birdenbire sıcaklık kaldırdı, terledi. Yatağında rahat değildi, sayıklayıp duruyordu. Durum kötüye gidiyordu demek. Hemen hastaneye kaldırdılar. Annesi de başucunda beklemeye kaldı. Sık sık giysilerini değiştiriyor, terini siliyor, ilâcını veriyordu. "Acaba nerde üşüttü kendini bu çocuk" diye dertlenip duruyordu.

Günlerin birinde Emine nine bastonuyla seke seke giriverdi hastane odasına. Dul Emine diye bilinen bu nine, veremli kocasını daha gençliğinde kaybetmişti. Tek bir oğlu vardı. O da askerliğini yaparken bir kazada ölmüştü. Ve şu an Emine nine, köy kenarındaki evinde yalnız başına oturuyordu. Hasta çocuğun ailesiyle ne hısımlıkları ne de yakın komşulukları vardı. İçeri girmesiyle öbür hastaların yanından geçti, geldi Tezcan'ın yatağı ucuna çöküverdi. Ardından titreyen eliyle küçük hastanın alnını sıvazlayarak:

Ben demedim mi kendini yorma, ba uşacığım, diye başladı. Sen pek küçüksün, cılızsın bu işler ağır gelir sana demedim mi? N'oldu şindi, nerede acı yeri?

Tezcan'ın annesi dikkatle dinliyor bir şeyler anlamaya çalışıyordu. Bunu sezen Emine Nine ona dönerek, anlatmaya başladı:

Bir gün öğle sonraları avlu içinde bir takırtı duydum. Ne olur, diye çıktım. Bir de bakarım, bu çocuk, baltayı kavramış odunlarımı yaren. Kimsin, sen kim yolladı, diye sordum, süülemedi. Bırak, dedim, bırakmadı. Üç gün geldi gitti, odunlarımı kesti, taşıdı, dizdi. Ne para aldı, ne de bir lokmamı yedi. Sonradan öğrendim kimin uşağı olduğunu. Bir de hastalanmış uşacık. Te şuuda iki alma getirdim uşağıma, hararete iyi gelir...

Emine nine böyle konuşurken Tezcan, annesinin gözlerine bakıyor, darılıp darılmadığını anlamaya çalışıyordu. Annesi darılmıyor, Emine Nineyi dinlerken, oğlunun yaptığı işlerden gurur duyuyordu. Bunu sezince Tezcan'ın da içi rahatladı. Göğsündeki acılara, belindeki sancılara rağmen öyle bir rahatladı ki, mışıl mışıl uyudu...

II. 13. 4. Doğru Karar[174]

Türker dürüst bir öğrenciydi. Sevmediği ders, saymadığı öğretmen yoktu. Özellikle sınıf öğretmeninin sözünü yasa biliyordu adeta. Onun öğretim yılı sonundaki tavsiyeleri üzerinde yaz boyu düşünmüş, ama kesin bir karara varamamıştı. Çünkü babası, makina mühendisi olduğu için onun da daha şimdiden fizik ve matematik derslerine iyi hazırlanıp ileride aynı fakülteye devam etmesini istiyordu. Annesi, halâ ve halâ öğretmen olamadığına üzülüyor, bu onurlu mesleği oğluna da sevdirmek istiyordu. Türker ise başka hayallere kapılmıştı. Bir dergide kimya ve biyoloji derslerinin tıp biliminde temel olduğunu okumuş ve oldukça heveslenmişti. Yine de yönünü seçmiş sayılamazdı. Oysa sabahsı sınıf öğretmenine yanıt vermeliydi. Ama ne diyecekti? Düşünürken kendinden geçiverdi...

174 Hüseyin KÖSE, age., ss.19-24

Bir ara kulağına hafiften bir ses geldi. Sıcacık, kadife gibi yumuşacık bir ses. "Hadi oğlum, kalk artık! Kalk da kahvaltını yap. Okuluna geç kalma..."

Öyle içten, öyle katkısız, öyle güzel konuşuyordu ki annesi! Türker, onu dinlemeye doyamıyordu. Bu kadar düzgün konuşmayı nerede ve nasıl öğrenmişti acaba? O da vaktiyle hep seçmeli mi okumuştu Türkçeyi? Bunları hep soracak oluyordu annesine, hep de unutuyordu. Daha doğrusu, sıkılıyordu nedense...

Türker kalktı, elini yüzünü yıkadı. Kahvaltısını yapıp okula gitti. Dersler gelip geçti. Sınıf öğretmeni, bir kez daha başarı diledikten sonra defterini açtı:

- Süre bugün dolduğuna göre, umarım ki, seçmeli derslerle ilgili dilekçeler sekretere sunulmuştur, dedi. Aynı zamanda önceden verilmiş bir ödevimiz vardı, hatırlarsanız. Herkes seçtiği derslerle ilgili görüşlerini anlatacaktı...

Her şeyde hep ilk olmak isteyen Gürbüz, birden ayağa kalktı:

- Ben sizin gibi tarihî seçtim öğretmenim, dedi yağlı yağlı. Ben de tarih öğretmeni olmak istiyorum. Sizin de dediğiniz gibi, geçmişini bilmeyen, geleceğini zor ayarlar...

Öğretmen, gülümseyerek, defterine birşeyler kaydetti. O arada Gönül, tatil boyunca yazdıklarından birşeyler okumaya başladı:

- Müdüremiz Bayan İvanova'nın defalarca vurguladığı gibi, hazırlığımızda en önemlisi Bulgarcadır. Çünkü Bulgarca'yı iyi bilmeyen kendini asla geliştiremez...

Kemal parmak kaldırmadan hemen kesti onun sözünü:

- Öyle, ama biz artık Avrupa'nın eşiğindeyiz. Avrupa dillerini bilmeden orada nasıl söz sahibi olabiliriz? Babam da bunu düşünüyor. Sonunda ben Almanca ile Fransızcayı seçtim. Gelecek yıl da İngilizceye başlayacağım. Çünkü İngilizce bütün dünyada konuşuluyor.

Başka öğrenciler de söz isteyip, görüşlerini açıkladılar. Öğretmen, memnun görünüyordu. Sözlerini kesmeden herkesi kendi haline bırakıyordu. Aynı zamanda defterine birşeyler kaydediyordu.

Türker her şeyi dikkatle dinliyor, düşüncelerini sıraya koymaya çalışıyordu. Zaten ağır başlı bir çocuktu. Aceleci değildi. Henüz on dördünü tamamlamamış olduğu halde davranışlarında ölçülü bir serinkanlılık seziliyordu. Bu sefer de acele etmedi.

Sırası gelince yavaşçacık ayağa kalktı:

- Öğretmenim, dedi, ben Türkçeyi seçtim. Çünkü Türkçe anamın dili, babamın dili. Ninemin ve dedemin dili. Bu alanda gerektiği gibi hazırlanıp ileride Türkçe öğretmeni olacağım. Bunu yaparken elbette Bulgarcayı da, İngilizceyi de, Almancayı da öğreneceğim. Ama mesleğimi Türkçe öğretmeni olarak görüyorum.

Öğretmen, bir hayli düşündü. Bileğindeki saatine baktıktan sonra:

- Son kararın mı? diye sordu.

Türker, kesinlikle:

- Evet öğretmenim, dedi. Bu benim son ve en doğru kararım!

Öğretmen, baktı baktı, "Tamam" diyerek, Türker'in son kararını defterine kaydetti. Sınıfta çıt kalmamıştı.

II. 13. 5. Sır[175]

Onlar, küçük, fakat örneklik bir aileydi. Pek samimi ve açıktılar birbirlerine. Hep beraber akşam yemeğini yediler mi anne ve abla mutfakta hizmetlenirken, baba ve oğul hole çekiliyor, koltuklara yerleşip, iki akran dost gibi baş başa vererek saatlerce tatlı tatlı sohbet ediyorlardı. Baba işinden, arkadaşlarından, çocukluğundan, asker ocağından ilginç olaylar anlatıyor, oğlu da onu gündüzleri okulda, köy içinde ve kırda olup bitenlerle tanıştırıyordu. Hısım akrabaları, konu komşuları, onların bu anlaşmalarına ve dirliğine gıpta ediyorlardı.

Aydın'ın bir sırrı vardı fakat. Onu da paylaşmadığından, babasının karşısında adeta suçlu duyuyordu kendinî. O suç ki, rahatına bırakmıyor, vira kemiriyordu içini. Nihayet kesenkes kararını vermişti. Bir akşam babasını dinledi dinledi de:

- Baba, dedi. Benim sana bir söyleyeceğim var, ama aramızda kalacak değil mi?

Baba, bu sorudan biraz alındı. Göçenmişçesine..

- Şüphen mi var, oğlum? diye sordu. Güvenmezsen, söyleme.

Aydın, önce af diledi ve sonra da:

- Halil, sigara içiyor, diye açıldı. Bizim Halil, yeğenim. Amcam duyacak diye çok korkuyorum. Duyarsa, kim bilir ne yapar onu? Bisiklet alacağına söz vermişti. En azı bu vaadinden vazgeçer. Ötesini bilmem...

Baba, düşündü düşündü ve:

- Sır aramızda kalacak, elbet, ama keşke alışmasaydı şu merete, dedi. Kendimden bilirim, sonra zor oluyor ondan vazgeçmek. Hele de kişinin iradesi yetersizse...

Vakit ilerlemişti. Bu açıklamadan sonra herkes odasına çekildi, ama aradan birkaç dakika geçer geçmez baba, yeniden Aydın'ın yanına döndü. Biraz üzüntülü görünüyordu. Sıkılırcasına:

- Beni bağışla, oğlum, dedi. Affet beni! Ben, maalesef sözümden vazgeçtim.

- Hangi sözünden, baba?

- Biraz evvel verdiğim sözden.

- Yani?!

- Yanisi... Amcan benim kardeşim. Ko söyleyeyim de bilsin oğlunun pintiliğini!

- Nasıl pintilik, baba? Biz Ali'nin pintiliğinden değil ki, sigara içtiğinden bahsetmiştik...

- Bu pintilik değil mi, oğlum? devam etti baba sözüne ağır ağır. Nerede görülmüş bir oğlan sigara içsin de arada sırada biricik ikicik kuzenine de kaptırmasın! Onun canı can da, seninki patlıcan mı yoksa!?

Aydın sırrı açıkladığına pişman oldu. Babasından bunu hiç beklemiyordu. Aklına gelen başına gelmişti işte!

- Sakın, babacığım, söyleme amcama, diye yalvarmaya başladı. O, her yaktığında bana da veriyor bir sigara. Evet, baba, evet, veriyor. İşte itiraf ediyorum, babacığım, ben de sigara içiyorum. Biz yarı yarıya içiyoruz onun sigaralarını! Sakın söyleme babacığım!...

Baba, hiçbir şey demeden Aydın'ın odasından çıktı. Her ikisi de geç vakitlere kadar uyuyamadılar. Aydın, bir bir tarafına dönüyor, bir de söylerse, diye düşünüyor, babası ise bir de gerçekten sigaraya alıştıysa diye üzülüyordu...

Gece yarısı çoktan geçmişti. Baba kalktı, parmaklarının ucuna basarak, yavaşça yeniden Aydın'ın odasına girdi. Oğlu artık mışıl mışıl uyuyordu. Bütün giysilerinin ceplerini birer birer aradı taradı. Sonra yanına sokuldu, ağzını kokladı. Ne ceplerinde sigara bulmuştu, ne de ağzı tütün kokuyordu. Rahatlaşıverdi. Aydını anlından öptü, yine öyle yavaşçacık çıktı.

175 Hüseyin KÖSE, age., ss.74-78

II. 13. 6. Yemin[176]

Sabahtan beri çileyen yağmur, etkinliği ertelemedi. İkindi vakti, şehrin merkez alanı şemsiyeli ve yağmurluklu insanlarla dolup taştı. Az sonra da tören başladı. O, bu kez de birçok bakan, milletvekili, vali, belediye, örgüt başkanı ve mücahit tarafından şereflendirildi. Aytaçlar, art arda mikrofona geçip totaliterizme lânet okudular, demokrasi düzeninin üstünlüğünden söz ettiler, bu özgürlüğü halka emanet eden şehitlere olan minnettarlıklarını belirttiler. Sonra, öğrenciler aldılar onların yerlerini. Hak ve adalet adına canlarını feda etmiş olan o mert kişilere adanmış içli şiirler, şarkılar okudular onlar da.

Güneş baba da şehitlerin hatırasını saymıştı sanki. Bulutları yırttı, dağıttı, göründü, ışık saçtı. İnsanlar, o kadar duygulanmışlardı ki... Kimilerinin yüzlerinde, gözlerinde minnettarlık, sevinç, umut ve iyimserlik okunuyordu, kimilerinin ise hüzün, keder ve öfke...

Küçük Necip, böyle bir törene ilk kez katılıyordu. O, bir kenara çekilmiş, kürsüde ve sahnede olup bitenleri büyük bir ilgiyle izliyor, derin derin düşünüyordu. Aslında, hak ve özgürlük konuları onun beynini de çoktan kurcalıyordu, ama henüz açıklıyordu onların önemini, anlamını. Ne iyi şeymiş bu demokrasi, dedi kendi kendine. İster Türkçe konuş, ister Bulgarca, sev rıçenitsayı izle, sev çifte telliyi... Ve dedesini hatırladı, daha da heyecanlandı.

Siyah ve gür saçlarından mı, mert bakışlarından mı, kim bilir nedendi, daha iki yaşındayken resimlerde tanıyor, dede dede diyerek, küçük parmacığıyla simasını gösteriyordu, ama hiçbir vakit akranları gibi, dede dizine oturup masal dinlememiş, dede şefkatine sevinmemişti Necip. Çünkü dedesinin öldürülmesinden sonra gelmişti dünyaya. O vakit babaannesi "Hane Necipsiz olmaz! Tanrı, onu adıyla gönderdi, Necip olacak" diye kestirmiş ve Necip koymuşlardı adını. Necip büyüyünce anlamıştı dedesinin adı için gecelerce öldüresiye dövülüp çeke çeke can verdiğini ve gururlanıyordu onunla, adıyla..

Tören, artık bitmek üzereydi. Bir ara sınıf arkadaşlarından Özgür ile Hüriye geldiler yanına. Başlarında birer kâğıt şapka vardı.

Şapkaların siperleri üzerine itina ile resmedilmiş zeytin dalları arasında HÖH harfleri yazılıydı. Necip, artık o kadar da küçük değildi, hemen farkına vardı. Bunlar, Hak ve Özgürlük Hareketinin simgesiydi.

- Bu şapkaları nerede satıyorlar? diye sordu merakla.

- Şuracıkta, anıt boyunda, diye yanıtladı Özgür.

- Evet, ama satmıyorlar, ücretsiz dağıtıyorlar, diye tamamladı Hüriye de.

Necip, hemen koştu. Vardı bir kucak şapka aldı. Onlardan birini hemen başına geçirdi. Başka birini ise savurarak, kalanlarını kalabalığa dağıtmaya başladı. Sonra oturduğu mahalleye doğru yollandı. Sokak sokak dolaşarak, tüm mahalle çocuklarına HÖH simgeli şapka ulaştırdı.

Eve varınca gitti, resimli çerçevenin önüne dikildi. Sonra başından şapkayı çıkardı ve çerçevenin köşesine astı. Dedesi hep öyle, otuz beşinde olduğu gibi mertçe bakıyor, sanki ihtar ediyordu. Necip asker gibi durdu ve "Ruhun şad olsun, dedeciğim, dedi. Getirdiğiniz özgürlüğü, iade edilen haklarımızı örneğince koruyacağım" diye yemin etti...

II. 14. İsa Cebeci

II. 14. 1. Köpek Duası[177]

Hafta sonunu geçirmek için babam, kardeşimle beni köye götürdü. Daha cuma akşamı anneannemlere yerleştik. Babam bizi bırakıp kasabaya döndü. Dedemle anneannem kardeşimle beni memnun etmek için ellerinden geleni yaptılar. Anneannemin sütlü çorbası, kuzu yahnisi ve kaymaklı

176 Hüseyin KÖSE, age., ss.15-19

177 *Filiz Gazetesi,* 21 Eylül 2009, Sofya, s.6

pidesini büyük bir iştahla yetikten sonra uzak dedem (annemin babası) bize bazı çocukluk anılarını anlattı. Sonunda bize şöyle bir öneride bulundu:

Bu akşam güzelce uyuyun, yarın sizi kır gezisine götüreceğim.

Yattık ama heyecandan zor uyuduk.

Sabah kalktığımızda pırıl pırıl bir güneşle karşılaştık. Hemen dedemin yanına koştuk, kıra ne zaman gideceğimizi sorduk.

- Önce kahvaltı, ondan sonra gezi, dedi. Çarçabuk elimizi yüzümüzü yıkayıp sofraya oturalım!

Anneannemin peynirli ve soğanlı kolaçları (pizzaları) çok nefisti. Az kalsın parmaklarımızı da yiyecektik. Biz kahvaltı ederken anneannem bir poşete nevalelerimizi ve suyumuzu bile koymuştu. Dedem de kazları ve tavukları doyurmuş, diğer işlerini bitirmişti. Yola çıkmak için bizi bekliyordu. Kardeşim İnci'yle ellerine yapışıp yola düştük.

Dedemlerin köyü küçüktü; evleri de hep tek katlı evlerdi. Güneş iki ağaç boyu yükselmiş, mavi gökyüzünden bize sarı sarı gülücükler yolluyordu. Bahçelerdeki meyve ağaçlarının kimisi yeşil renge bürünmüş, kimisi de beyaz çiçeklerle donanmıştı. Ama sokaklarda pek fazla insan görünmüyordu. Köyün son evinin yanından geçerken dedem bizi durdurdu. Yıkılmaya yüz tutmuş olan evi göstererek anlatmaya başladı:

Bu evlerin sahipleri çoktan öldüler. Çocukları da göç ettiler. Ama benim bu kapının önünde başımdan geçen ve hiç unutamadığım bir olayı size anlatacağım. O zaman ben sizin yaşınızda bir çocuktum. Benden iki yaş daha büyük olan ağabeyimle birlikte bu evde oturan halamdan kırklık istemeye geliyorduk. Evin Bozku adında kart bir köpeği vardı. Yaşlı olmasına rağmen dişleri henüz düşmemişti. Ben, daha küçük olduğumdan korkuyordum ve kapıya 10 metre kadar bir yerde durdum. Ağabeyim Ahmet bir arkadaşından dualar öğrenmişti. Onların bazılarını bana da öğretiyordu. Bu dualar arasında cinlerden, şeytanlardan, yılanlardan hatta köpeklerden bile koruyanları vardı. En son öğrendiği bir köpek duasıydı ve de kolay belleniliyordu:

- "Lekat lekat lem lem lekat Fi ci

- De haa kıvrıl da yat! Beni bırak, yere bak!"

Nedense ağabeyim bu duaya pek inanmış, pek güvenmişti. Bu duayı ben de öğrenmiştim ama köpeği durduracağına tamamen inanamamıştım. Neyse ki, ağabeyim sokak kapısını açtı ve avluya birkaç adım atıp durdu. Sayvan altında salyangoz gibi kıvrılıp uyuyan köpek, kapı tıngırtısından uyanarak gözlerini açtı. Lâkin yerinden kalkmaya üşeniyordu. Bizimki ha bire elleriyle dizlerine vuruyor, hayvanı tahrik etmeye çalışıyordu. Nasıl olsa artık duasını da okumuştu ve köpek de ona diş batıramazdı. Tembel köpek yerinden fırlamadığı için bizimki sözle de tahrik etmeye başladı: "Bav bav, bav bav!" Köpekse yattığı yerden "Hırrrr, hırrr!" yapıyor ama kalkmıyordu. Bizimki yine tahrik ediyor: Elleriyle lap lap dizlerine vuruyor, ağzından "bav bav" seslerini çıkartıyordu. Kart köpeğin artık tahammülü kalmamıştı. Ok gibi yerinden fırladı. Ağabeyim "lekat lekat, lekat lekat" diye bağırsa da fayda etmedi. Köpek onun bacaklarına dalıp kabacasından ısırdı ve yere düşürdü. "Anacım anaaa!" feryadı yayıldı etrafa. Ev sahibi Sali enişte anında çıkıp köpeği kovdu. Bizimki yere yığılmış ağlıyordu.

- Köpek gidince ev sahipleri ile birlikte başına toplandık. Sağ bacağının kabacasından birkaç diş yerinden kanlar akıyordu. O zamanlar köyde ne doktor vardı, ne de hemşire. İlâç dersen ancak koca karı ilâcı. Sidik ve kakadan bile ilâç yapıyorlardı.

Ben, anlatılanlara katıla katıla güldükten sonra kendimi toparlayıp dedeme sordum:

- Dedeciğim, kanı durdurabildinîz mi?

- Kanı suyla yıkadık, paçavrayla kuruladık. Sali enişte, tabakasından biraz kıyılmış tütün çıkarıp yaraların üstüne koydu, bir bezi parçasıyla bağladı. O senelerde ilâcı bırak, bez bulmak bile zordu. Çok fakirlik vardı oğlum. İnsanlar hem yoksul, hem cahildiler.

- Ahmet amcamın bacağı kolay düzeldi mi peki?

- İki üç hafta içinde yaraları kurudu. O kıyma tütün, mehlem gibi yaraları düzeltti. İyi ki köpek kuduz değilmiş. Kuduz olsaydı Ahmet Amcanı mutlaka götürürdü...

Biz bu öyküyü dinlerken çok güldük, ama ondan kendimize ders de çıkardık. O gün kırda, bayırda gezerken "lekat lekat" diyerek şakalaşıp durduk; aklımıza geldikçe de güldük. Uzak dedemle güzel ve eğlenceli bir gün geçirmiştik.

II. 14. 2. Karınca Kervanı[178]

Geçen sene yaz tatilimin bir kısmını Deliorman'da oturan babaannemle dedemin yanında geçirdim.

Babaannem ev hanımı, dedem ise emekli öğretmendir. Onlar, ömürlerinin son mevsimini yeşilliklere gömülmüş olan Ormanköy'de geçiriliyorlar. Evlerinin etrafındaki bahçede türlü türlü yemiş ağaçları ve sebzeler yetiştiriyorlar. Dedem saçları ağarmış bir kişi olmasına rağmen oldukça sağlıklı görünüyor. Sabahları erken kalkıp kır yürüyüşleri yapıyor, sonra bahçede çiçeklere ve sebzelere su veriyor.

Bir sabah kuşluk vakti bana:

İlây, kalk kızım, seni de gezmeye götüreyim, dedi.

Kırlara çıkmayı zaten ben de çok arzu ediyordum. Ok gibi yatağımdan fırladım ve açılmak istemeyen gözlerimi oğuşturarak lavaboya koştum. Alelacele yüzümü yıkayıp giyindim. İki yudum yemek atıştırıp dışarı çıktım. Güneş bir minare boyu yükselmiş güzel bir gün vaat ediyordu. Gugukçuk kuşları yarışırcasına ötüşüyorlardı. Taze ve hoş kokularla dolu bir havanın burnuma hücum ettiğini hissettim.

Dedemle el ele tutunup köyün güney yönüne yürüdük, önümüzde gözümün gördüğü yere kadar dümdüz bir ekinlik yatıyordu. Ovanın yüzü yeşilden sarıya türlü renklerle bürünmüştü. Temmuz başı olduğu için arpalar iyice ağarmış, buğdaylar sararmıştı. Başaklar ağırlıklarından yere eğilmişlerdi. Gündöndü tarlalarında dumanlı bir yeşilliğin içinde açmış olan petekler adeta güneş gibi gülümsüyorlardı. Etraftan tarla kuşlarının sesleri geliyordu.

Dedem, öğretmenliğin verdiği alışkanlıktan olacak, benim kafamı önemli saydığı bilgilerle doldurmaya çalışıyordu:

- Bu armut ağacı, bu erik, bunlar güvem, bunlar gelincik, bunlar köstebek öbeği, bunlar tepeli kuş...

Bu açıklamaları yaparken bilgilerin sadece kitaplardan değil, doğadan da alınabileceğini vurguluyordu.

Üzerinde yürüdüğümüz toprak yol traktörlerin geçebileceği kadar geniş ve işlek olduğundan rahatlıkla yürüyor, köyden uzaklaşıyorduk. Sol yanımızda buğday tarlası, sağ yanımızda da çim kaplı geniş bir saha vardı. Ben, kendimi tarlalardan gelen kuş seslerine kaptırmış zıplayarak yürürken dedem aniden uyardı:

- Dur kızım, karıncaları çiğneyeceksin!

Durdum. Dedem yere çöktü, benim de çökmemi istedi. Binlerce karıncanın oluşturduğu siyah bandı seyrediyordu. Ben de seyrediyordum. Karıncaların o minicik ayaklarıyla oluşturduğu cadde, meradan gelip traktör yolunu kesiyor, buğday tarlasına uzanıyordu. Dikkatle bakınca kimisinin tarlaya doğru, kimisinin de ovaya doğru gittiğini gördüm. Tarladan gelenler bir buğday tanesi yüklenmişti; tarlaya gidenler ise boş oldukları için koşarcasına yürüyorlardı. O kıldan ince bacakları ile kendilerin-

178 *Filiz Gazetesi,* 30 Nisan 2008, Sofya, s.6

den ağır yükleri kimi önce, kimi arkaca yürüyerek nasıl da sürüklüyorlardı. Dedem derse başlamıştı bile:

Bu, bir karınca kervanıdır kızım. Coğrafya derslerinden bilirsin, hani uçsuz bucaksız çölleri aşan deve kervanları vardı ya, bu da bir karınca kervanı. Karıncalar da tarladan evlerine mal taşıyorlar, yani kış yiyeceklerini hazırlıyorlar. Ben bu yaratıkları çok severim çünkü çok çalışkandırlar. Küçücük bedenlerine rağmen yorulmak bilmezler. İşte bunlar da akşam karanlığı çökene gayret edip ambarları doldurmaya çalışacaklar...

Dedem susuyor, bense kervanı incelemeye devam ediyorum. Bu sevimli hayvancıklar insanlar gibi kaytarmayı bilmiyorlar. Yükünü almış olanlar komutanlarından emir almış askerler gibi hiç oyalanmadan görevlerini yerine getirmeye çalışıyorlar. İnsanlar gibi sağdan gitmesini bilmeseler de kazaya sebep olmuyorlar. Boş kanncalar yüklü karıncalara yol vererek kolaylık sağlıyor, bir an önce yükünü alıp geri dönmeye bakıyor. Sanki bunları bilgisayarla yöneten biri var...

Bir süre seyrettikten sonra dedem doğruluyor, karınca caddesinin boyunca buğday tarlasına yürüyor. Yanına ben de geliyorum. Siyah bant burada bitiriyor, çünkü karıncalar artık yayılmışlar tarla içinden rüzgâr ve kuşların yere düşürdüğü taneleri arayıp buluyor, sonra da caddeye çıkıp köye yöneliyorlar. Dedem, beline kadar yükselen buğday köklerinden bir başak koparıp avuçlarıyla oğuşturuyor. Sonra elindeki taneleri sayarak benim elime koyuyor. Tekmil kırk tanecik çıkıyor.

Bu yıl çiftçinin yüzü gülecek, diyor dedem, çünkü toprağa ektiği bir buğday tanesi ona kırk bir tane olarak dönüyor. Buna bereket denir, toprak bereketi. Bu kadar hasat insanlara da, kurda kuşa da, börtü böceğe de yeter. Sonra elimdeki taneleri yere, karıncaların üstüne atmamı istiyor. Amacını anlamadan buğday tanelerini yere bırakıyorum. Bir kaynaşma, bir telâş başlıyor aralarında. Her karınca pay kapmak istiyor. Yerde buğday kalmıyor. Yükünü alan caddeye, oradan da karınca köyüne yöneliyor.

Dedemle biz de "cadde boyunca" yürüyoruz ve 9-10 metre ilerideki karınca köyüne varıyoruz. Burası caddenin bittiği yer. Burada insan parmağının sığabileceği kadar geniş birkaç delik var. Yüklüler bu deliklerden yer altına giriyorlar, yüklerini bırakıp çıkıyorlar ve tekrar tarlaya doğru koşuyorlar. Karınca köyü dediğimiz yerleşim yeri toprağın altında olduğu için evleri, aileleri, ambarları hakkında bilgi edinemiyoruz. Ancak 7-8 m. genişliği ve 9- 10 metre uzunluğu olan bu caddeyi o incecik elleri ve ayaklarıyla nasıl yaptıklarına şaşmaktan kendimizi de alamıyoruz. Bir atasözü yardımımıza koşuyor: "Birlikten kuvvet doğar." Dedemin öğretmenlik iştahı yine kabarıyor:

İlây, yavrum, şu karıncalar var ya, ben bunlardan daha çalışkan, daha direşken ve daha gayretli bir yaratık görmedim yer yüzünde. Yaradan Mevlâm bunlara nasıl bir güç vermiş bilmem ama, bunlar bazı insanlar gibi "armut piş, ağzıma düş" demezler. Zaten bu kadar çalışkan olmasalardı hayatlarını sürdüremezlerdi. Onlardan öğrenecek çok şey var...

Peki, bunlar nasıl oluyor da hiç kaytarmadan, hile yapmadan çalışıyorlar? Bize öğretmen bir görev verdi mi sadece birkaç öğrenci ciddi çalışıyor, diğerleri ya konuşuyor, ya başka şeyle meşgul oluyor, yahut da hiç bir şey yapmıyor. Dediklerin doğrudur kızım. Bunu ben de öğretmenliğimde hep görmüşümdür. Soruna arıları anımsayarak cevap vereyim. Arılar da aynen karıncalar gibi çok çalışkandırlar. Onların çalışmak istemeyenlerine "saka" denir. Çalışkan arılar bunları yaşatmaz. Herhalde karıncalar da tembel olanları yaşatmıyorlar. Şunu da söyleyeyim ki insanoğlunun bilmediği daha çok şeyler var. O sırları açıklamak da senin gibi çalışkan öğrencilerin görevi olmalıdır. Ancak karıncalar kadar çalışkan ve direşken olan araştırmacılar bu sırları bir gün açıklayıp insanların hizmetine sunabilirler.

Dedem galiba söyleyeceklerini bitirmişti. Biraz daha yürüdükten sonra başka bir toprak yoldan dere boyuna, oradan da eve döndük. Döndük ama ben o karınca kervanını hiç unutmadım. Dedemle yaptığım yürüyüş hayatımda gördüğüm en ilginç derslerden biriydi. Ders yılı başladığında öğretmenimiz bizden tatil konulu kompozisyon yazmamızı istedi. Ben de oturdum bu öyküyü yazdım.

II. 15. İslam Beytullah Erdi

II. 15. 1. Para Cüzdanı[179]

Kavak ağacının yükseldiği köşeye varınca yolları ayrıldı. Murat kendi evlerine giden sokağa saptı, Basri ise yürüdükleri yolca devam etti. Haftanın sonuydu, yani iki gün okula gitmeyecekti.Ayrılalı belki iki yüz adım bile ilerlememişti ki, biraz küçük eşya paketine, biraz da para cüzdanına benzeyen bir cisim gözüne takıldı. İyice yaklaşınca bunun para cüzdanı olduğunu anladı. Almadan önce bir müddet düşündü. Zira annesi ve babası kaç defa: "Evlâdım, yerde gördüğün her şeyi merak edip de alıp bakayım deme! İçinde ne olduğunu bilemezsin..." diye tembihlemişlerdi. Fakat karar vererek eğilip aldı. Merakla cüzdanın topuzlu, metal çerçeveli ağzını açıp içine baktı. Birer, ikişer levalık banknotlarla doluydu. Saydı. Elli beş leva banknot, birkaç da metal stotinka vardı.

Aldığı için aynı anda da pişman oldu. Şimdi ne yapacaktı onu? Elinde cüzdan evine vardı. Evde kimseler yoktu. Annesi de, babası da işteydiler. Düşündü. Cüzdanı bulduğu yerde gidip beklese, acaba sahibi oraya gelmez miydi?.. Yoksa, akşamı mı bekleseydi?.. Elbette ne yapılması gerektiğini en iyi babası ve annesi bileceklerdi... Cüzdanı çalışma masasının yanı başındaki dolabın üstüne bırakıp, mutfağa geçti.

Yemeğini yerken cüzdan gene aklına takıldı. Ve cüzdanla birlikte de kasaba panayırı. Bu parayla panayırda neler yapılmazdı ki!.. Sıralamaya başladı. İstediğim kadar dondurma yerim, çikolata alırım, dönme dolaplarda sallanırım, atış çemberine hedefe kurşun atabilirim ve daha neler neler.

Karnını doyurunca evlerinin yakınındaki meydana çıktı. Hemen hemen her gün yaptıkları gibi mahalle arkadaşlarıyla bir saat kadar futbol oynadı. Sonra tekrar masasının başına geçti. Programa göre pazartesi okunacak derslerin kitaplarını, defterleri, ilgili kaynak kitapları ayırıp bir tarafa koydu. Ödev olarak Matematikten yirmi civarında problem vardı çözülecek, önce onlardan başladı. Derken, sıra para değerleriyle ilgili bir probleme geldi. Problemde şöyle deniyordu: "Naciye'nin babasının maaşı yüz levadır. O, bu paranın elli levasını her ay elektriğe, suya, telefona, oduna kömüre ayırıyor. Geri kalan para ile neler satın alabilir?"

Murat bir süre düşündü. Babası okul yılı başlarken kendisine yeni ayakkabı almıştı. O zaman annesine: "Ne pahalılık, ne pahalılık!.. Biliyor musun, bir çift çocuk ayakkabısı on beş leva olmuş!" demişti. Yani bir çift ayakkabı. Başka?

Hesaplamaya çalıştı. Bir kilogram peynir, bir kilogram köftelik kıyma, tereyağı, yumurta... Fakat geri kalan para bunlara yetmedi, "bu aile ay boyunca hiç mi süt, yoğurt, yumurta yemeyecektir?.." diye düşünce sardı Murat'ı.

Kitabını, defterini öylece bıraktı, cüzdanı alıp evden çıktı. Dosdoğru muhtara gitti ve bulduğu para cüzdanını kendisine teslim etti.

II. 16. İsmail A. Çavuş

II. 16. 1. Güreş[180]

Akşam güneşi ufukta kavuşurken koca meşelikte top oynayan yerel takımı seyretmekte olan bir g*rup çocuk birden birbirlerine girdiler. İlle de ortada ikisi vardı ki, alt alta, üst üste güreşiyor, biri diğerinin arkasını yere getirmeye çalışıyor, dişleri arasından da: "Göstereceğim ben sana! iyice ezeceğim seni!.." diye söyleniyordu. Bu durumu gören Hasan öğretmen yanlarına vardı. Çocuklar, kendilerini o kadar içten güreşe vermişlerdi ki, onun ne zaman geldiğinin farkında bile olmadılar. Hasan Öğretmen vakit kaybetmeden ortaya atılarak:*

179 *Filiz Gazetesi,* 28 Ekim 2011, Sofya, s.6

180 İsmail A. ÇAVUŞ, *Her Gün Bir Hediye,* Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü Yayınları, Sofya, 2012, ss.10-13; *Filiz Gazetesi,* Sofya, 23 Eylül 2011, s.6

- Durun, yeterin! Kalkın bakayım! diye güreşenlere ve seyircilere emretti.

Onu gören seyirciler birden irkildiler. Zira Hasan öğretmen okulun otoriteli öğretmenlerinden biriydi. Beden eğitimi dersleri veriyor ve kimseden yılmadığı söyleniyordu. Asla böyle kavgalı güreşleri, çekişleri hoş görmez, hemen kavga edenleri ayırır, mümkünse oracıkta onları barıştırmaya çalışır, birbirlerinden af dilemeye sevk ederdi.

Etraftan seyredenlerden birkaçı:

- Ama hocam, Niyazi suçlu! önce o başladı, o çıkardı kavgayı!

- Neden öksüze vuracak!

- O, Celilin öksüz olduğunu bilmiyor mu!

- Biz Celili gözbebeğimiz gibi koruyoruz. O ise...

- Bir öksüzle boy ölçüşmeye kalkıştı...

- Hem kendisine bir şeyler yapmış da değildi. Sadece top ayağına gelince şöyle bir vurdu...

- Niye vurmuşmuş! E, vurur, tabi. Biz, nasıl vuruyoruz? Onun canı yok mu!

Her kafadan bir ses çıkarken yerde güreşen iki pehlivan da ayaklanmışlar, üstlerini başlarını silkiyor ve halâ birbirlerine karşı söz dalaşmasını sürdürüyorlardı:

- Ben seni kırda, yalnız bir yerde kıstıracağım. Göstereceğim sana öksüzlere vurmayı.. O kadar mertsen, gel benimle dövüş de göreyim seni. Göstereyim sana dünyanın kaç köşesi olduğunu.. Zavallı!..

Niyazi de altta kalmak istemiyor, o da:

- Sen mi be! Ne göstereceksin? Sen bizim sokaktan geçerken göreceksin. O zaman ben sana gündüz ortasında gökte yıldızları göstereceğim!.. Anladın mı?..

- Sen mi be? Kimin kuvvetiyle? Babanla mı, ağabeyinle mi? öyle senin gibisinden korkacaksam, hiç yaşamayayım yahu!..

Hasan öğretmen aralarına girerek:

- Neden kavga ettiniz? diye sordu.

- Hocam, nedeni var mı, bu Niyazi şu bizim öksüz arkadaşımızı itip kakmalamaya başladı. Neden topu tepmişmiş diye... Ee, ne olmuş tepmişse? Biz, hepimiz tepmiyor muyuz ayağımıza gelince? Ama Niyazi aklı işte!.. Vuracağı gelmiş her halde...

- Öğretmenim, top bana doğru geliyordu, bu çocuk onu kapıp vurdu. Ne bileyim ben onun öksüz olduğunu. Ben, öteki mahallede yaşıyorum. Bilseydim, ben de dokunmaz, vurmazdım, hocam!..

- Demek suçunu itiraf ediyorsun, öyle mi?

- Evet, hocam. Ben zaten böyle kavga çıkacağını bilseydim, buraya kadar gelmezdim. Bizim mahallede de top oynuyoruz...

- Peki, öyleyse, dedi Hasan öğretmen.-öyleyse bu öksüz arkadaşından özür dile!

- Dilesin, hocam, elbet dilesin. Bizim Peygamberimiz dahi öksüzmüş küçükken. Onu dedesi ve amcası büyütmüşler. Eğer "Bu öksüzdür!..' diye herkes ayağının altına alıp ezseydi, böyle iki alemin peygamberi olabilir miydi? Şimdi Celil arkadaşımız da öksüz. Babası kömür madeninden ölü geldi. Onu öksüz deyip de ayaklarımız altına mı alalım? Bir gün o, büyüyüp yetiştiği zaman belki bu memleketin en büyük doktoru, en iyi mühendisi, öğretmeni, tarihçisi, hocası olacaktır. Bizim sınıf öğretmenimiz öyle diyor bize!

- Haklısın. Öyle, tabii. O yüzden özellikle öksüz arkadaşları incitmemelisiniz! Onların zaten yürekleri yaralı... Varsın o da sizler gibi gürbüz, özgür, neşeli büyüsün! Babası ne kadar çalışkan adamdı. İnşallah, o da okulda iyi öğrencidir!

- Evet, hocam, Celil üçüncü sınıfın en iyi, en uslu, hem de en çalışkan öğrencisi!

Bu sözlerle ortalık yatışmış, gürültü dinmiş, bakışlar yine sahada oynayanlara dönmüştü. Uzaktaki kalenin önünde birkaç kişi birden yere yuvarlandı, onlardan sıyrılan topu karşı takımdan birisi kaptığı gibi kapıya yolladı.

Etrafı "Gool! Gool!.." sadaları çınlattı.

II. 16. 2.Yangınlar[181]

O gün Berk dedesiyle uzun bir yolculuğa çıkmıştı. Kocabalkanı aştıktan sonra Boğazı geçtiler ve dümdüz bir ovaya açıldılar. Sağ tarafta görülen geniş ova ta ufka kadar uzanıyordu. Küme küme söğüt ağaçlarının teşkil ettiği adacıkların arasında Vit nehri alabildiğine yayılmış akıyordu. ötede beride uzun bacaklı beyaz leylekler ağır ağır ve kurumlu kurumlu adımlıyor, bazen de aniden bir şeyler gagalıyorlardı.

Berk, çok heyecanlıydı. Çoktandır görmediği anneannesine gidiyordu. Ders yılı başlamazdan önce birkaç haftasını orada geçirecekti. Köyü özlemişti. Yol boyunca durmadan dedesine:

- Daha gelmedik mi? Bizim köyümüze ne zaman varacağız? diye soruyordu Sonra da can sıkıntısını gidermek için yeniden camdan dışarısını seyre dalıyordu. Dışarıda ise her virajdan sonra tablo değişiyor, başı mor dumanlı dağlardan sonra başlayan düz ovalar onu âdeta ferahlatıyordu. Bir ara dedesinin kolunu çekerek:

- Dede, bak, bak! Ova yanıyor! dedi.

Dedesi dönüp o yana baktı. Gerçekten de dışarıda çok geniş bir sahayı kaplayan alevler, çayır çimen, orman fidan, bağ bahçe demeden önüne katmış yakıyordu... Siyah, koyu mavi duman bulutları yumak yumak göklere yükseliyordu.

- Bu yangını kim yakmış, dede? diye sordu Berk.

- Oğlum, bazı insanlar ne yaptıklarını bilmiyorlar. Onlar, kolay sürülsün diye tarlaları baştan başa ateşe veriyorlar. Sonra da rüzgâr alevleri başka taraflara yayıyor...

- Bu, fena değil mi, dede? Oralarda bunca kuşlar, böcekler yok mu? Onlar da yanmıyor mu?

- Nasıl yanmazlar? Elbette yanıyorlar. Ama bu gibi insanlarda ne Allah korkusu, ne de vicdan var. Alevler, içinde nice kuşların yavruları kavrulup yanıyor, kirpilerin, tavşanların, tilkilerin yavruları ölüyor... Allah, onların hepsine günah yazacak, yavrum!

Biraz sonra Berk yine:

- Bak, bak, dede! dedi. Koskoca ormanı yakmışlar. Ağaçlar kapkara olmuş! Yazık değil mi!

- Çok yazık evlâdım! Bu orman yeniden orman oluncaya kadar en az yirmi yıl geçecek. O zamana kadar böyle simsiyah, kel ağaçlar nasıl duracak. İnsanlar Allah'ı unuttukları zaman böyle oluyor, evlâdım. Sonra kuraklık diyoruz, su baskınları diyoruz. Bize serinlik getiren ormanları acımasız ateşe verdiğimiz zaman daha neler bekliyoruz?

- Dede, ben şimden sonra hiç bir zaman kibritle ve çakmakla oynamayacağım. Böyle korkunç yangınlar çıkarmak istemem!

- İsteme, yavrum. Zaten çok günah! Hem bak, yangın yerleri ne kadar çirkin! Orada ne keçi, ne koyun, ne de başka bir hayvan otlayabilir. Bir de şosenin bu tarafına bak! Orada çoban sürüsünü yaymış, rahat rahat otlatıyor!..

181 *Filiz Gazetesi,* 10 Haziran 2011, Sofya, s.6

II. 17. Kadir A. Osman

II. 17. 1. Son Gün[182]

Koca okul derslerden sonra yine bize kaldı. Türkçe okumayanlar çoktan gittiler. Beşinci saatten sonra öğretmenimizin gelmesini bekliyoruz. Bu gün koridorda ses, koşma yok. Sıralarda suskun suskun oturuyoruz.

Öğretmenimiz geldi. Selamladı. Bizim halimizden kuşkulandı.

- Bir şey mi oldu? diye sordu.

Kimse yanıt vermedi.

Sıra arkadaşım Nihat'ın boş yerini gördü öğretmenim

- Nihat hasta mı yoksa? Gelmemiş...

Konuşamadım.

Nihat benim can arkadaşımdı. Okulda ve dışarda hep birlikteydik. Herkesle oyun oynamasını biliyordu. Hele futboluna diyecek yoktu. Öyle kuvvetli falan değildi. Güçlü görünüyordu ama. Kimse onunla dövüşmüyordu. Kavga etmiyordu. Derslerden hep üstün kıymet alıyordu. Başkaları başarılı olunca seviniyor, el çırpıyordu. İşte o Nihat benim arkadaşımdı. Şimdi yoktu.

Öğretmenin gözleri benim üstümde. Niye kalmamış Türk dili dersine...

- Yok öğretmenim... dedim.

- Evet, cuma günü dersimizde belliydi. Tez iyileşir inşallah!

Nihat'ın sırrını yine açıklayamadım. Aklımdan geçti: Düzelemeyecek, öğretmenim, düzelemeyecek. Bir daha bu sıralarda oturamayacak, Nihat. Ben de anlayamadım, nasıl oldu... Cuma günü Nihat okula geldi. Ne birinci saatte, ne ikincide kitabını açmadı. Sonraki derslerde de yazmadı. Sorulara yanıt vermedi. O gün hep sustu. Sınıf öğretmeni niçin yazmadığını, hesapları niye çözümlemediğini sordu. Ağrısı var gibi kalktı. Hepimize baktı. Bir şeycikler söylemedi. Soruyu duymamışçasına öğretmene baktı... baktı.

Öğleden sonra Türk dili dersinde kitabını yine açmamıştı. Kalemini eline almadı.

Daha sonra öğretmenin ısrarı ile kitabını açtı, ama okuyamadı. Bana baktı. Gözleri yaşla doldu. Arkadaşlarımıza döndü. Birşeycikler diyemiyordu. Gözyaşları çenesine doğru yuvarlanıyordu. Doğruluyor. Beyaz kitap yaprağı gözyaşlarından kabarık kabarık olmuştu...

Ben şimdi arkadaşımın sırrını açıklamak zorundayım:

- Nihat gelmeyecek, öğretmenim! Cuma gecesi sınırı kaçak geçmişler. Halası Bursa'dan haber etti. Artık o Türkiye'de...

Öğretmen sormadı nasıl geçtiğini. Pencereden dışarılara baktı. Nihat'ın Cuma günü ders çıkışında en geri kalıp: "Özür dilerim, öğretmenim!" deyişini ve elini öpüşünü anımsamış olacak.

Bu olayı kimse önemsememişti ki. Oysa Nihat son gününde bizimle her saat sessiz, sözsüz vedalaşmıştı.

II. 17. 2. Keziban ile Toman[183]

Benim çok arkadaşım var. El ve ayak parmaklarımın sayısından fazla. Dostlarım da az değil. Ama ikisi ötekilerinden farklı. Birinin adı Keziban, diğerinin Toman. Toman'ı bilmem, Keziban ben doğduğum zaman şu kadarcıkmış. Ben büyüdüm, o da biraz boy aldı. İlk oyun arkadaşım oldu. Herkesten çok beni güldürüp eğlendiriyordu. Çok sevimli hem de nazlı piyazlı.

182 Kadir A. OSMAN, *Yavru Kuş* (Çocuk Hikâyeleri), Aydın-2 Şirketi, Sofya, 2002, ss.60-63

183 Kadir A. OSMAN, age., ss.30-32

Derken Toman da çıktı ortaya. Toman toraman, kocaman mı kocaman! Keziban gibi değil, olur olmaz şeyden korkmaz. Onu daha çok sevdim. Bir gün ikisini tanıştırmak istedim. Vay anam! Sen misin demeye kalmadı. Bir patırtı, bir çatırtı kopardılar. Yiyecekler birbirlerini. Kavga kuşağa çıktı. Aralarına girmedim. Meğer bunlar oldum olası birbirine düşmanmış. O günden sonra Keziban gözümden çıktı. Çünkü önce saldıran da o, kaçan da o. Kendisinden yüz çevirdiğimi anladı mı bilmem, yanıma gelmez oldu. Oyunu da kesti. Kessin dedim. Boş verdim. Değil mi Toman benimle, hiçbir şeyden korkum yok. Bana çok sadık. "Toman öl!" desem yere yaslanıp ölmeğe hazırlanıyor. Elbette ben onun ölmesini istemiyorum.

Aradan hayli zaman geçti. Keziban'ı unutmuştum. Hep Toman'la beraberdik. Bir gün yine köy kenarındaki bahçeye gittik. Annem de oradaydı. Öğle geçmişti. Hava hâlâ sıcaktı. Toman armudun gölgesinde. Başını iki ayağının üstüne uzatmış. Ağzı açık. Dili dışarıda. Kulakları düşük. Kuyruğu virgül gibi kıvrık. Karaağaçta bir yaban güvercini ötüyor. Ben fundalıkta böğürtlen topluyorum. Kara kara, iri ağzıma atıyorum. Bir ara ayaklarımın dibinde bir şıldırtı duyuldu. Allak bullak birşeyler oldu. "Anaaaa!" diye bağırdım. Kaçtım. Sakır sakır titreyerek oraya baktım. Ne göreyim! Keziban yerde sürükleniyor. Toman kalktı. Ben onu yakaladım sımsıkı.

Annem:

- Sal köpeği! dedi. Sal da... kedi yılanı eve götürmesin!..

Ben saldım. Yılan Keziban'ın ağzında kıvrıla kıvrıla öldü.

Ben Toman'a köpeğim demiyorum. O, dostum. Sonra adı var. Keziban'a da kedim demiyorum. Bizim haneden sayılır. O olmasaydı yılan beni ısırabilirdi. Eninde sonunda onun da bir adı var: Keziban.

II. 17. 3. Zor İş[184]

Beklenen yaz tatili geldi. Sokakta, evde bayram vardı. Okuyanların, okula gidenlerin sorunsuz sevinciydi bu. Dokuz aylık emeklerinin karşılığı karnelerdeydi. Sokaklar, oyun alanları artık onlarındı.

Mehmet karne ve takdirnamesini annesine uzattı. Anne ıslak ellerini kuruladı. Önce takdirnameyi dikkatle okudu. Karneyi baştan sona gözden geçirdi. Yüzü ışıdı. Oğlunu yanaklarından öptü.

- Aferin Benim Mehmet'im! dedi.

Mehmet bir şey olmamış gibi annesinin elini öptü. Özel durumlarda bu hareketi hep yapıyordu.

- Sağ ol, yavrum! dedi annesi hafifçe.

- Anne...

- Söyle Mehmet.

Mehmet sustu. Yutkundu. Annesinin, yüzüne bakarak beklediğini görünce:

- Hiç... anne, dedi. Babam gelsin de...

Derdinî söylemedi ama, üzgündü sanki Mehmet. Tatile sevinmiyordu. Bir hafta hep böyle sönük sönük geçti. Duruma anne de üzülmeye başladı. Oğluna neyi olduğunu sordu:

Mehmet:

- Köye, büyükbabama gitmek istiyorum, anne, dedi. İzin verirsen tatilimi orada geçireceğim.

- Şehirde sokaklar, parklar... bunca eğlence yerleri varken...

- Dağlar... ormanlar daha hoşuma gidiyor.

- Ağabeyin seni maçlara da götürür...

184 Kadir A. OSMAN, age., ss.5-10

- Tamam anne. İzin vermezsen gitmeyeceğim. Oysa büyükbabama yardım edecektim. Babaanneme yakın olacaktım.

- Baban bir gelsin de düşünürüz.

Mehmet üstelemedi.

Günler renksiz renksiz geçiyordu. Şehir bunaltıcıydı. Mehmet hemen hemen dışarı çıkmıyordu. Ev işlerinde annesine yardım ediyordu. Arada bir kitap okumaya çalışıyordu. Televizyon da bağlamıyordu onu. Dağlarda, vahşi ormanlarda yaşamı canlı canlı görmek istiyordu. Otlar, çiçekler; mavi gökyüzü ve temiz sular çok güzeldi...

Günün birinde babası telefon açtı. Telefonda annesi konuştu. Biraz hal-hatır sorulduktan sonra Mehmet'in köye gitme isteğini bildirdi babasına. Sonucu duymadı Mehmet. Bekledi. O gün geçti. Ertesi gün de öylece akıp gitti. Annesi sorunu unutmuş görünüyordu ki, üçüncü günü yanına çağırdı:

- Tamam Mehmet, dedi. Köye gidebilirsin.

Mehmet'in gözleri parladı.

- Dur! Sevinme hemen. Vahşi orman, dağlar yanlışlığı affetmez. Bizim ağlamamızı istemezsin değil mi?

- Annee!

- Şu koşullarım var sana: Dağlara, ormana yalnız gitmeyeceksin orada. Derede Balıklı'ya ve Kısık gölüne girmeyeceksin. Büyükbabandan izinsiz hiç bir girişimde bulunmayacaksın.

- Söz veriyorum anne.

- Sözünü çok ciddiye alıyorum. Yarın gidiyorsun.

O gece meraktan uyumadan sabaha çıktı. Yine de bunu annesine, ağabeyine belli etmedi. Öğleden sonra otobüse binerken ağabeyi uğurladı. Annesi işteydi. Omuz çantasını ve büyükçe bavulunu yerleştirdi. Rahattı. Orada gerekecek eşyaları özel seçmiş ve yerleştirmişti: büyükçe defter, kitap kalem, fotoğraf makinesi, el radyosu, cep feneri, çakı... Bir dürbünü eksikti. Dağda bol olan kekik otu iyi para ediyordu. Toplayabilirse dürbünü de olacaktı.

İnsan bir şeyi çok arzu ederse bir aksilik olurmuş. Yolda otobüsün lastiği patladı. Karanlığa kaldı. Üstelik durakta kendisinden başka inen olmadı. Güneşin battığı yerde kızıllık gittikçe kayboluyordu. "Korkma Mehmet! "dedi kendi kendine. "Gideceğin yer belli. Yolu da biliyorsun. Şurada yarım saat, kırk dakika sonra köydesin. Bismillah!"

Çantasını sırtına, bavulunu eline aldı. Önce hızlı yürüdü. Yoruldu. Ormanın içine girdiğinde iyice karanlık oldu. Ay ışığı da yok. Yıldızlar görünmüyor. Hava bulutlanmıştı sanki.

Yolu değil, bastığı yeri görmüyordu artık. Durdu. Çevreyi dinledi. Sessizlik... Uzaklardan, çok derinlerden su şarıltısı duyuluyor hafiften.

"Şelale!" diye düşündü. Kurtları, yaban domuzlarını hatırlamak istemiyordu. Aklından da atamadı bir türlü. Sırt çantasından cep fenerini çıkardı. Daracık yolda karanlığı yararak ilerledi.

Dereye yaklaştığı zaman suyun şarıltısından rahatladı.

- I-ı-ı-h A a a!..

Bu ses neydi! Nereden çıktı şimdi? Sırası mı şakanın!

Bavulunu yere koydu. Fenerin ışığını çevresinde gezdirdi. Bir şey göremedi. Kurt değildi. Kurtlar ulur, köpekler havlar. Tilki ne yapar?

- Aaa...

Bu defa korkmadı değil, korktu. Dişlerini sıktı. Var gücüyle bağırdı:

- Çıksana meydana... Allah'ın belasını....

Sesi yamaçlarda yankılandı. Az sonra yine o cılız ses:

- A a a... Anacığım! diye duyuldu. Yardım edin...

Bir çocuk sesiydi sanki. Derenin derinliklerinden geliyordu. Ya bir başka yaratıksa?.. Bir tuzaksa... Eninde sonunda burası vahşi ormandı artık...

Bavulunu kavradı. Yoluna hızla devam etti. Çok gitmedi. O sesi yine duydu. Durdu. Yardıma koşsun mu? Bu karanlıkta, tanımadığı yerlerde ne yardımı olurdu? Hayır. Yolunca gitmeli. Kimin ne hali varsa görsün! Hayır! Yardıma koşmalı...

Bu güne kadar büyükleri onun yerine karar vermişti. Şimdi yapayalnızdı. En zor işi yaptığının farkında bile değildi.

Bavulunu yola bıraktı. Sesin geldiği yöne, dereye inmeğe başladı.

- Hey! diye bağırdı Mehmet.

- Yardım edin! dedi cılız ses.

- Kimsin... Neredesin?

- Derenin dibinde... Işığı gördüm. Yardım et, lütfen.

Mehmet ışıkla önünü taradı. Derin bir uçurumun önünde olduğunu anladı.

Cılız ses yine duyuldu:

- Solunda keçi yolu var... Oradan...

Yolu buldu. Taşlara tutuna tutuna aşağılara indi. Suyun kenarında bacağını tutan yedi sekiz yaşlarında bir çocuk buldu.

- Vay anam! dedi Mehmet. Ne oldu sana?

- Kırıldı mı, burkuldu mu anlayamadım, ağabey...

- Ve oturup kaldın...

- Hayır ağabey, gün aşmamıştı... bu hal başıma geldi. Ooh çok ağrıyor!.. Yola çıkayım dedim... Derenin dibinde kaldım. Kimse de geçmedi yoldan. Ya da ben sesimi duyuramadım...

Çantasını omzundan indirdi. Eline aldı. Feneri sakatlanan çocuğa verdi.

- Bin bakalım sırtıma, dedi.

Çocuk ağırcaydı. Yamaçtan tırmanırken iki kat oldu. Düze çıktığında sırsıklam ter olmuştu. Nefes almak için yaralıyı yere koydu.

Çantası, bavulu bir elinde, çocuk sırtında bir hayli yürüdü. Artık ormana bakınmıyordu. Vahşi hayvan korkusu yoktu içinde. Karanlığa da aldırmıyordu.

- E heeey!.. diye bir ses geldi uzaklardan.

- Duydun mu ağabey? dedi çocuk. Belki beni arıyorlar. Sen de ses ver.

Bir iki haykırıştan sonra anlaştılar. Gerçekten babası onu aramaya çıkmıştı.

II. 18. Kazım Memiş

II. 18. 1. Bahar Senfonisi[185]

Bu sabah pencereler açık, geniş geniş. İçeri ılık bir hava giriyor, bir de güneş. Pencereye koştu Taner:

- Anneee, hava ne güzel!

Dallarda, saçaklarda serçeler cıvıl cıvıl. Elma dalların uçlarında tomurcuklar. Belki yarın çiçek açacak yumak yumak. Arılar gelecek uzaklardan ulam ulam.

185 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., ss.289-290

- Taner, çocuğum ne var orda?

- Paten koşacağım bugün baba!

Nerde kalmıştı patenleri?... Arıyordu. Birden bir su şarıltısı işitti. Koştu pencereye. Şadırvana su salmışlar. Fışkırıyordu, iki boy, üç boy yukarı. Suyun ortasında bir kız heykeli. Canlı olsa hemen yüzünü yıkayacak. Gülümsüyor âdeta yıkandıkça. Heykel olsun, ne var sanki, gülümsemez mi?...

- Anneee patenlerimi görmedin mi?

- Mutfak balkonuna baktın mı, belki oradadır.

Mahlenin çocukları erkenden çıkmış bahçeye. Oyun alayı yapmak işten mi! Dört taştan iki kale olur. Metin kaleci, bu sabahda üstüne de yok. Kaleye hiç top kaçırmaz harika. Top ayaktan ayağa şimşek hızıyla dolaşıyor. Sarı fanilalılar da iyi ama ille de mavililer!

Taner patenler elinde, babasının başına geldi:

- Baba, patenin kayışı kopmuş!

- Getir bana, yeni gibi yaparım.

İçerde duramıyordu Taner. Pencereye gitti gene. Bisikletli çocuklar da bahçede. Mahlenin taa ötesinde sıra olmuşlar. Bisikletler kırmızı, yeşil, mavi. Şüphesiz bisiklet koşusuna hazırlanıyorlar. Şimdi biri: bir, iki, üç diye sayıverse! Yaydan çıkan ok gibi fırlıyacaklar. Bahar koşusu mudur ne?

- Babaaa, patenim hazır mı?

- Tekerleği de oynamış, şimdi olacak, biraz gayretli ol.

Bahçede ale boylarında sıra peykeler. Tek bir boş yer kalmamış, 'Nineler işlerini almış da gelmiş. Yüzlerinde güneş ışıkları oynuyor. Dedelerin kimisi çocukların oyunlarına kaptırmış kendinî, kimisi de gazete sütunlarına. Salıncakların etrafı ne kalaba. Bahçe sevinç dolu bugün. Çiçekler mi açmamış dedinîz? Bahçenin en erken açan çiçekleri çocuklar.

- Anne, baba, haydi bahçeye!

- Haydi öyleyse, baharı karşılayalım!

Bahçenin asfaltı güneş, ne ucu var ne bucağı. Paten koşmaya doyulmaz burda. Figür çizenler mi istemezsin, aleleri baştanbaşa; geçenler mi! Ah, düşenler de oluyor elbet arada. İki ayakta sekiz lastik tekerlek bu. Sekiz ama ne de olsa tekerlek işte. Taner de koydu ayaklarına dörderden sekiz tekerlek. Sonra... gırıll… karıştı bahçenin renklerine!..."Bizim bahçenin bir senfonisi var bugünler. Bahar senfonisi mi desem ne desem. Bir dinleyin, çocukların gülüşleri, kuşların ötüşleri geliyor ordan!

- Cıv, cıv, cıv...,

- Gır, gır, gırrr!...

- Vardaaa, zın zın zın!

II. 18. 2. Ödev[186]

Ahmet, okuldan eve döndükten sonra çantasını öfkeyle köşeye fırlattı. Dedesi gözlüklerinin üstünden bakarak: .

- Ne oldu gene çocuğum? dedi.

- Ne olacak, dedi Ahmet, gene ödev, gene ders!... Versinler, yapmıyacağım...

Dedesi hiç bir şey demedi. Şefte değildi bu. Doğrusu Ahmet iyi bir çocuktu. Ne var ki, ödevlerle arası açıktı. Çok defa okula ödevlerini yapmadan, derslerini öğrenmeden gidiyordu. Dedesi biraz düşündükten sonra:

186 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., ss.290-292

- Seninle biraz çıkıp gezinirsek, dedi.

- Haydi dede, haydi çıkalım!

- Yürü çocuğum.

Yola düzüldüler. Dedesi birkaç kişinin yanına uğramayı öngörüyordu. Giderken bir anlaşmaya vardılar: Her gittikleri yerde Ahmet selâm verecek ve birkaç da sual soracak. Bunlar Ahmet'i daha da meraklandırdı.

İlkin bir dokuma fabrikasını ziyaret ettiler. Girdikleri atölye ışıklı ve büyüktü. Burada sıra sıra o kadar çok tezgahlar vardı ki, o kadar çok! Hepsi de türlü renkte kumaşlar dokuyordu. Ahmet işçi kadınlardan birine yaklaşarak selâm verdi ve:

- Siz ne yapıyorsunuz abla? dedi.

- Kumaş dokuyoruz, dedi işçi kadın.

- Dokumasanız olmaz mı?

- Hiç olur mu, elbet olmaz. Kumaş dokumak bizim ödevimiz ödevimizi yapmazsak insanlar ne giyecek...

Fabrikadan çıkıp kırlara gittiler. Kırlar uçsuz-bucaksızdı. Traktörler sürüyor, ekim makineleri ekiyordu. Biri yanlarına geldikten sonra durdu. Traktörcü gülerek:

- Nasılsın, küçük çocuk? dedi.

- İyiyim, siz ne yapıyorsunuz ağabey?

- Biz mi? Sürüyoruz, ekiyoruz, zaman geldi mi biçip dövüyoruz. Daha istersen kazıyoruz da...

- Bu işleri yapmasanız olmaz mı?

- O ne demek, bu bizim ödevimiz. Ödevimizi yapmazsak insanlar ne yer, ne içer. Sıcak ekmek, nefis yemek nerden gelir? Anlatabildim mi?

- Evet ağabey, anladım.

Sonra Ahmet ile dedesi hastaneye de uğradılar. Hasta odalarını; doktorların kabinelerini görmek istiyorlardı. Fakat ziyaret günü olmadığı için onları hastaların yattıkları odalara salmadılar. Dedesinin bir doktor dostu vardı, onun yanına girdiler. Doktor güler yüzle:

- Buyurun, dedi, geçin. Torununuz mu?

- Evet, torunum.

- Hasta bir şey mi?

- Ben hasta değilim, dedi Ahmet. Siz hastanede ne yapıyorsunuz?

- Hastaları tedavi ediyorum.

- Bu sizin ödeviniz mi?

- Tabii ödevimiz.

- Ödevinizi yapmazsanız ne olur?

- Çok enteresan bir sual, dedi doktor. Biz ödevimizi yapmazsak ne olur? Hastalanan işçiler, memurlar, kooperatörler ölür. Biz ödevimizi yapmadan olamayız...

Akşam olmak üzereydi. Eve döndüler. Dedesi pencere boyunda, bir sandalyeye oturmuş gazete okuyordu. Bir arada başını kaldırarak gözlüklerinin üstünden baktı, yüzü gülüyordu:

- Ne yapacaksın çocuğum? dedi,

Ahmet bir an düşündü, cevap verdi:

- Ödevlerimi yapacağım, dedi.

Çantasını alıp masanın başına oturdu.

II. 18. 3. Senin Gibi Olabilsem[187]

Bir gün önüne ondan daha büyük şişmanca bir çocuk çıktı. Bisikletinin yöneltecine sarıldı ve sert bir sesle:

- İn bisikletten, dedi. İn diyorum!...

Şermin çok korktu, çok. Kimdi bu fena çocuk? Karşı mahallenin Yaramaz Yesem'i. Bisikleti Şermin'in elinden hızla çekip aldı. Üzerine bindi ve "haydaaaa...." diye yırtık sesler çıkararak bahçede dönüp dolaşmaya, başladı. Şermin'in yanından yel gibi gelip geçerken dudak büküyor, elleriyle acayip işaretler yapıyordu. Derken beklenmedik bir şey oldu. Şermin'e dilini çıkararak birtakım işaretler yaparken bisiklet kenardaki taşlara hızla çarpmasın mı? Çarpmasıyla da Yasemin taş ve devir dolu bir kuyuya yuvarlandı. Karşı peykede oturan iki ninecik acı acı haykırdılar. Şermin önce ürperdi. Sonra var gücüyle oraya koştu. Kuyu derindi. Yaramaz Yasem dibinde ağlıyordu. Şermin çırpınmaya başladı. Ninecikler de bir şey yapamıyordu. O zaman Şermin dedesini hatırladı. Yerde yatan bisikletine baktı, sağlamdı. Üzerine atlayarak sürdü. Daha uzaktan haykırdı:

- Dedeee! Bir çocuk kuyuya düştü! Koş dede, kurtar onu!...

Dedesi geldi, zar zor Yasemin'i kuyudan çıkardılar. İyi ki hastanelik değildi. Ahmet Dede söyleniyordu: "Sen doğru yolu görmez misin bre evlât? Nasıl düştün bu kuyuya?" Yaramaz Yasem susuyordu. Bakışları Şermin'in bakışlarına katıldı. Sonra etrafındakiler! birer birer süzdü. Yüzünde hafif bir utancın izleri vardı. Tekrar Şermin'e bakarak:

- Sen çok iyi bir arkadaşsın, dedi. Ben, de senin gibi olabilsem!...

II. 18. 4. Hediye[188]

Okuldan çıktı mı, doğru eve geliyordu Metin. Bugün mağazaya uğradı. Her şeye bir müşteri gözüyle bakıyordu. Raflarda asılı ipekleri bir süre süzdü. Mendiller ne güzeldi, kırmızı, yeşil, mavi, lila noktalı, kimisi güllü. Gülümsedi kendi kendine. Satıcıya sordu:

- Ağabey, dedi, ipek mendillerin fiyatı ne kadar?

- Te ciddi bir müşteri çıktı, diyerek güldü satıcı. Fiyatı belli, dört buçuk leva. Başında uz düz şapkası yok, ipek mendil soruyor....

Metini utandırdı bu sözler, ama ağzını açıp bir lâf söylemedi. Yanakları kızardı. Ateşler içerisinde dışarı çıktı. Eve varır varmaz işe koyuldu.Şişe demedi, kavanoz demedi, topladı ve iki defada mağazaya sattı. Evde, oturdu sundurmaya. Acaba ne kadar olmuştu paraları. Sayarken kardeşi Kadir geliverdi yanına.

- Hiiii!, diye içini çekti, ne çoook... Bana da versene...

- Olmaz, onlar benim değil, dedi Metin, benim olsa veririm.

- Aha, dedi Kadir, beni aldatma bakalım, sen onları babamın cebinden almışsın. Anneme söyliyeceğim:

- Söylersen düşün başına:

- Ha bakalım söylemiyeceğim mi:

Annesi geç vakitlerde dönüyordu işten. Akşam olmak üzereydi. Sanki büyük bir haberi vardı müjdeliyecek. Güneş batmazdan yolları gözlemiye başladı. Daha sokak kapısından karşıladı.

- Anne, dedi, Metin ağamda para gördüm, te bu kadar. Babamın cebinden almış ya...

İnanamıyordu annesi. Metin akıllı ve uslu bir çocuktu. Okulda yaramazlık etmezdi. Öğretmen-

187 *Filiz Gazetesi,* 4 Eylül 1992, s.4; 9 Haziran 2008, Sofya, s.6

188 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., ss.198-200

leri hep övüyorlardı onu. Evde odun kesiyordu. Çok kere pazarlık da görüyordu; çeviriyordu, hem de stotinkasına varıncaya kadar. Şimdi hırsızlık nasıl yapabilirdi. Annesini bir endişe aldı. Yüzü kederlendi. İçeri vakit, Metin masanın başında ödevlerini yapıyordu.

- Yavrum Metin, dedi annesi, sana bir şey soracağım, doğru söyleyecek misin?

Metin annesinin çehresine baktı, kahırlı ve yorgundu.

- İnan bana, öyle iş yapmadım. Doğru söylüyorum...

- İstediğinizi almaz mıyım evlâdım, diye başladı annesi. Üstümüzü başınızı kim giydirir. Kırda çalışırız, evde çalışırız. Kimin için evlâdım...

- Evladım, ben sana diyorum...

- Sizin için değil mi, yavrum. Sizi neden mahrum bıraktık...

Metin annesini dinledikçe içlendi, heyecanlandı. Boynuna sarılıp Annemm! diyerek, okşıyacağı geliyordu. Annesi baban duyarsa, kim bilir ne kadar üzülür dedi.

Metin yalnız başına kalmıştı içerde. Ne yapacağını kestiremiyordu. Annesinin dizi dibine oturmak, niyetini bir güzel anlatmak geçti içinden. İçten onunla konuşuyordu da:

- Anne, dün öğretmen anlattı. Üç gün sonra, Sekiz Mart, annelerin bayramı dedi. Annelerinize küçük bir hediye, büyük bir sevinç verir.Kadir buna akıl erdiremiyor, anne. Ben sana bir ipek mendil alayım, hani mağazada, raflarda asılı ipek mendiller var ya, işte ondan.

Annesi:

- Mendil örtünmem evlâdım.

- Sana bilsen ne yakışacak, ne yakışacak.

- Paran varsa, sen kendine kalem al, defter al. Bize değil sana lazım.

- Anne, şimdi hiç iyi olmadı. Ben kendime bir şey istemiyorum. Sana şimdiye kadar hediye alan oldu mu anne?

- Metin; sorma, hem çok uzattın. Git derslerini oku.

Annelerin kalbi böyleydi. İyi biliyordu Metin. Ona bu karşılığı veremezdi. Metin yattıktan sonra bir hayli uyuyamadı. Annesinin huyunu babaasına soracaktı: "Baksana şu kesene, birşeyler kaybolmamış değil mi? Dil kesesini dikkatle yokluyacaktı. Ve sonra:

- Kesemizi, niçin sordun? diyecekti. Annesi acaba anlatır mıydı. Metin bunu bilemiyordu bir türlü.

Erken kalktı sabahleyin. Babası biraz kepek karıp kuzuların önüne koymuş, başlarında bekliyordu. Yanına gitti:

- Baba, dedi, sen küçükken annene hediye alır mıydın?

- Almazdım, daha doğrusu alamazdım, dedi. O zamanlar fakirlik vardı üstümüzde. Niye sordun?

- Sakın baba, annem duymasın. Ben anneme hediye alacağım da...

- Niçin alacan be oğlum, neden ötürü?

- Ah, sen bilmiyor musun baba, yarın annemin bayramı var. Ama baba param yetmedi:

Bunu hiç düşünmemişti babası. Metinin bu niyeti onu belli etti. Ne alacaksın, diye bile sormadı, unuttu. Acele çıkarıp iki leva uzattı. Metin sevinçler içersinde koşuyordu.

Bayram sabahı, doğan güneşle, ılık bir rüzgârla, dallarda cıvıldaşan kuşlarla geldi. Annesi gene işiyle meşguldü. Ev önünde ateş yakıyordu. Hazırlık yapıyordu, besbelli çamaşır yıkayacaktı. Metin pencereden onu biraz seyretti. Gidip çantasında gizlediği hediyeyi çıkardı. İpek mendil, çevat bir selofon kese içersindeydi. Çısır çısır ediyordu elinde. Pembe bir şerite de: "Sevgili annem, bayramın kutlu olsun" diye yazmıştı. Fakat nasıl sunacaktı, ne diyecekti verirken, bilemiyordu gene. Ev önüne indi.

Annesi başını kaldırınca yanında gördü oğlunu. Kadir de seyrediyordu sundurmadan. Metin annesine:

- Anneciğim, dedi, bugün senin bayramın... Ben sana bir hediye...

Ötesini getiremedi. Gözlerine inanmıyordu annesi. Gene akıllıca davranmıştı oğlu. Şimdiye kadar, böyle bir günde kimseden bir hediye almamıştı. Dünkü hadiseyi hatırladı: O kadar sevindi, o kadar. Hem gülümsüyor, hem de gözlerinden yaşlar yanaklarına taşıyordu. İpek mendil elinde. Sessizce duruyordu. Konuşmuyordu annesi. Hayır konuşacaktı, fakat sevincini ifade edecek söz bulamıyordu. Sadece dudakları arasından:

- Hediye, diyordu. Hediye...

Sonra Metin'i tutup, tekrar tekrar öptü.

II. 18. 5. Düzensiz Ali[189]

Ha, bu bir fırsattır. Kimseler yokken size derdimi dökeyim. Benim bütün işlerim pek düzensiz gidiyormuş. Herkes akıl veriyor:

"İşlerini düzene koy."

Düşünüyorum, neyi canım, nasıl düzene koyayım. Sonra düzene konacak ne var ki? Bir kimsenin arpa tarlasını mı çiğniyorum yoksa. Bana göre her şey tıkırında. Size de bir anlatayım.

Okuldan eve dönerim, ilk işim, derslere bakmazdan önce, karnımı doyurup, oynamağa çıkmak oluyor. Bunda düzensiz bir şey var mı? Evet ama annem arkamdan haykırır:

- Gitti, bunun ne dersi belli, ne oyunu...

Biliyorum siz de benim gibi oyunu seversiniz. Ben karanlık basıncaya kadar oynarım da gene doymam. Ne yapacaksın, gece de sokak kuytu kalınmaz ki, ister istemez eve dönerim. Köşede beni bekliyor çantanın halini sormazdan önce sofraya çökerim. Dedem çıkışır:

- Evlâdım, Ali bu düzensizlik! Akşam yemeğinden kalacaksın!

Yemekten sonra babam lokantaya, ağabeyim de okuma evine gider, Evde ablam ve babaannemle kalırız. Ben, olacak bu ya, birden çantayı hatırlarım. Hattâ bu arada ödevlerimin başına oturmak bile geçer aklımdan. Tam çantayı elime alacağım sırada uyku gözlerimden akmaya başlar. Baldan tatlıdır demişler. Ben önce uyuyayım da, sonra bakarım öteki işlere. Yatıp yorganı çekerim başımın üstüne. Annem benim yatağa girdiğimi anlayınca başlar:

- Derslerini okumağa gene vakit bulamadı. Nerde kalır bunun aklı.Sahiden işlerini düzene koyamıyor bu evlât...

Yorganı üstümden çekip de, kalk hele demiyor şükür. Rahatlar.

Yatmamla uyumam bir olur. Sabahleyin rüyalarım yarıda kalır, açarım gözlerimi. Elimi yüzümü yıkamaya vakit nerde. Jimnastik oynamak, yatak düzeltmek bir yana, kahvaltıyı bile unuturum. Kitabı alırım elime babam giriverir içeri. Siz onu tanımazsınız, çok fenadır. Sesi çıktığı kadar bağırmağa başlar:

- Hele bak şuna, insan sabaha ders mi bırakır. Kaç oldu söylerim. Ben mi anlatamam, sen mi anlamazsın. İşlerini ne zaman düzene koyacaksın, bilmem.

Babamın yüzünden düşen bin parça olur. Anlarım ki pabuç pahalı, kitapları derhal çantaya koyarım. Fırlarım evden. Soluğu okulda alırım. Öğretmenler de sanki beni bekler. Derse giren cedveli bir açar:

- Çık Ali imtihana... Ötesini anlıyorsunuz.

Şimdi sonunda size birşeyler söyliyeceğim. Görüyorsunuz ki, beni herkes düzensizlikle suçlu-

189 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., ss.201-202

yor. İşlerimin bir düzeni yokmuş. Bu yanlış bir fikir. Eğilin de kulağınıza söyleyeyim. Eğildinîz mi, ha:

- Boşuna Düzensiz Ali demesinler bana. Benim işlerimin düzeni böyle. Zayıf numaralar karnemde horon tepiyormuş. Yalan değil. Bunun sonu mu ne olacak dedinîz. Onu bilemiyorum.

II. 19. Kemal Pınarcı

II. 19. 1. Halkımızın Yolunca[190]

Şerif Dede sabah namazını kıldıktan sonra belini yine Kocameşe'ye dayayarak, tesbihini çekmeye, ufukta merdiven merdiven yükselen güneşi seyre daldı. Düşünceleri şimdi yetmişini aşan ömrünün biriktirdiği acı tatlı hatıraların yumağına örülüyor, yılların ardında kaybolup gidiyordu.

Şimdi altında teşbihini çektiği Kocameşe'nin dalında "Şerifler" ailesinden kaç kuşak büyüyüp yetişmiş, bir o kadarı da şu fani dünyadan göçüp gitmişlerdir. Ama Kocameşe hep öylesine muhteşem, öylesine anatoprağa kök salmıştı ki, onu oradan ne traktör, nede başka bir güç söküp atabilmişti.

Şerif Dede de Şerife Nine'yle birlikte dede yadigârı şu mukaddes topraklarda yıllar yılı elele çalışmışlar, bir dal misali gelişip serpilen aile ocaklarına Kocameşe'nin dalında, yapraklarının nennisinde uyuyan yavrularına alınteriyle yetiştirdikleri buğday, mısır, arpa, köklerini koparırcasına kabaran karpuzlara, mis kokan kavunlara, hulasa toprağın bahşettiği tüm nimetlerine sevinmişler, bundan ötürü gün ışınlarıyla birlikte sarılmışlar, son ışınların yeryüzünü terk edincesine kadar da gençlik ateşiyle çalışarak yarınlarına, umutla bakmışlardı.

Hayatlarının bu minval üzere akıp gittiği bir anda onların küçürek köylerinde de "yeni nizam" (sosyalizm nizamı) vaveylâsı koparılarak ellerinden tarlaları, hayvanları, çiftçilik araç ve gereçleri alınarak onları da zorla TKZS denen ahıra bağlayıvermişlerdi. O zaman da oğlu Kader, baba ocağında elde avuçta bir şey kalmadığını görünce baba evini terk etmiş, yıllar yılı demiryollarında, maden ocaklarında çalışmış nihayet silikoz hastalığına tutularak biricik oğlu Şerefi öksüz bırakıp gitmişti. Ne var ki, Şerif Dede, o zamanlar daha gençti, güçlüydü. Şerife Nine'yle toprağa daha büyük bir sabırla sarılmışlar, torunlarını büyütüp insan arasına katmışlardı.

Ama, feleğin silleleri eş ve kederleri bir değil ki... Gün geldi daha büyük belâ geldi çattı başlarına. Bu defa köylerini tanklarla, otomatik silâhlarla, kurt köpekleriyle sardılar, kuş uçurtmadılar evlerden. Onları da ailece silâh önünde götürdüler belediyeye. Adlarını, şanlarını bir bir değiştirdiler. Torunu Şeref bu rezalete karşı geldiğinden ötürü bir gece evinden alınarak bilinmeyen bir yere götürüldü ve bundan sonra ne namı, ne de nişanı geldi.

Yıllar 1984-1985. Kış olanca gücüyle hüküm sürüyor, insanların gözyaşları gözbebeklerinde donarak kalplerini bir hançer misali parçalayıp geçiyordu. Şerife Nine bu defa, bu acıya dayanamıyarak, oğlu Kader ve torunu Şerefin ardından çok sevdiği alın teriyle kurduğu ocağını terk ederek hayata gözlerini yumdu.

Şerif Dede'nin artık tutunacak bir dalı bir budağı kalmamıştı. Belki bundan ötürü de çok defalar sabah namazını Kocameşe'nin kabukları arasından köklerine sızıp gitmiş tesbihini çekerken öylesine kendinden geçerek gerçek bir rüya denizine dalmıştı.

Şimdi Şerife Nine ile geçirdikleri acı tatlı günler hayalinde canlanıyordu.

Şerife Nine karbeyaz gelinlik duvağı ile güneşin aynasında yükseliyor, allı pullu yelekleri, mavili yeşilli bindallılarıyla etrafını saran akranları gelin ve kızların meydana getirdikleri çiçek bahçesinde bembeyaz çiçeklerden örülmüş bir çelengi andırıyordu. Çelenk, zaman zaman yanıp tutuşuyor, boylu boyunca sarkan saman sarısı saçlarından geçerek taze, başak salmış buğday tarlasını alev-

190 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; ss.239-241

leri sarıyor. Şerife Nine de bir elinde oğlu Kader, öteki elinde Şeref'le yalınlar içinde güneşe doğru koşuyordu. Torunu Şahin de arkalarından olanca gücüyle koşuyor, arkada kalmış birini ararcasına da arasıra arkasına dönüp bakıyordu. Bir ara alevler öylesine yükseldi ki, nerdeyse buğday tarlası tümüyle tutuşmuş yanıyordu. Şerif Dede şimdi yalınlar içinde yalnız Şahin'in koştuğunu görünce de "Şahin, Şahin" diye haykırarak uyandı. Uyanır uyanmaz da yerinde doğrularak Şahin'in geleceği yolu gözlemeye koyuldu. Şahin'se gelirlerde yoktu. Ama biraz aşağıdan geçen yoldan bir insan selinin komşu köye doğru akıp gittiğini gördü. İnsan selini seyrettiği bir anda da kendisine yaklaşan bir genç:

- Bak dostum iyi dinle: Şahin gelirse, hiç durmasın izimden gelsin. Susarsan gökte bulut, iç doya doya. Acıkırsan eğer, önünde yonca, ye doyunca. Ben gidiyorum halkımın yolunca, diye seslenerek biraz önce kendisine seslenen gencin ardından koşarcasına yürüdü. Şimdi evvelki takatsızlığından eser kalmamıştı. Sanki Kocameşe'nin köküne sızıp giden gücü yeniden damarlarına doluyor, rüyasında, ufukta gördüğü Şerife Nine'ye oğlu ve torunlarına erişmek için olanca gücüyle koşuyordu. Birçoklarını geride bırakıp ön saflara eriştiği bir sırada da köyün giriş köprüsünde insan selinin dalgalar misali kabararak durakladığını gördü. Biraz soluk alıp öne geçince de bakışları yerde alnında vurulmuş yatan bir gence ilindi. Yerde alkanlar içinde yatanın torunu Şahin olduğunu görünce de askerlerin "Dur!, Geri!" uyarılarına aldırış etmeden ateşe hazır namlulara göğsünü siper ederek "Şahinim, şehit yavrum!" diye haykırarak kanadından vurulmuş bir kartal misali, gencin üzerine eğilerek kucakladı ve bağrına bastı. Öylece de köprü üzerinden köy meydanına doğru ilerledi. Şimdi hem yürüyor hem de için için ağladığından gözyaşları Şahin'in alnındaki alkanlara karışarak arkalarında izler kalıyordu. Şerif Dede'nin ardından da, insan seli dalgalar hâlinde, coşarak köy meydanını doldurup taşırdı. İhtiyarın bu cesareti ve halkın böyle dalgalar halinde coşması karşısında da askerler, makineli tüfekleri, kurt köpekleri, zırhlı araba ve tanklarıyla öylece yerlerinde donup kalmışlardı. Şimdi ortalıkta yalnız "adımızı, şanımızı, haklarımızı isteriz" sadaları duyuluyor; arasıra karışan silâh sesleriyle birlikte köy meydanını, evleri, yolları dolduruyor, oradan da dalgalar hâlinde bütün dünyaya yayılıyordu.

Şerif Dede, bağrına bastığı şehit Şahiniyle şimdi insan yığını ortasında taştan kesilmiş bir anıtı andırıyordu.

II. 19. 2. Üç Kardeş[191]

Bir ilkbahar günü dağ eteğinin bayırak yerinde üç çam fidanı belirdi. Üçüzler misali burada özgürce yaşamaya koyuldular. Aralarından biri köklerini toprağın damarlarına öyle sapladı ki, olanca özünü emmeye başladı. Emdikçe de diğerlerinden daha fazla yükseldi. Yükseldikçe de etrafına dal budak saldı. Kardeşleri gölgede kaldı:

- Aman kardeş, dediler, dallarını üzerimize uzatma, güneşi göremiyoruz!

O hiç oralı olmadı. Tırnakladığı damarları hep öyle emmeye devam etti. Büyüdü, yüksek bir çam ağacı oldu. Kardeşleri bile onunla övünmeye başladı:

- Ne güzel, ne yakışıklı kardeşimiz var, diyorlardı.

Bu övgüleri duydukça büyük çam böbürlenmeye, etrafındakilere yukarıdan bakmaya başladı:

- Buralarda benden daha endamlı çam yok, diye söyleniyordu. Bu kadarla da kalmayarak eteklerinde büyüyüp yetiştiği dağa bile meydan okumaya başladı:

- Merak etme ulu dağ, dedi, gün gelir, senin suyunu da çekerim!

Hayat bu şekilde akıp giderken dağın tepesinde akpak bir bulutçağız belirdi. Bulutçağız bir kar topu misali büyüyerek dağın eteklerine doğru yuvarlanıyordu. Yuvarlandıkça kabarıyor, kabardıkça

191 *Filiz Gazetesi,* 26 Haziran 1992, Sofya, s.4

da kararıyordu. Gele gele üçüz çamların bulunduğu yere gelerek yüksek çamın tepesine takıldı. Olan da o zaman oldu. Bulut, önce canevinden vurulmuş canavar gibi gürledi, sonra da çatladı. Ardından yeri göğe katan bir bora koptu. Gökyüzünü ikiye bölercesine şimşek çaktı. Büyük çamın tepesi çelinip budandı. Bulut küçülerek bir sünger gibi kaldı. Hava açıldı, gökyüzü masmavi oldu. Güneş alabildiğine kızdırmağa başladı. Ağustos sıcağı ortalığı kasıp kavurdu. Tepesi budanan çam susuzluktan yandı da yandı:

- Aman kardeşlerim, dedi, nerelerdesiniz? Bir yudum su yok mu?

Ama ne sağdan ne soldan ses seda gelmedi. Öteki kardeşler susuzluktan çoktan kurumuşlardı. Tek başına kaldığını anlayan büyük çam o kayrak yerde için için ağlamağa başladı. Yaralı vücudundan sızan sular o zamandan beri gözyaşı gibi damla damla çorak toprağa akıyor.

II. 20. Lamia Varnalı

II. 20. 1. Ekmeği Yaratan Eller[192]

Cimrilik diyeceksiniz belki. Bir yudum ekmeğin ziyan olmasını istemem. Ekmek soframızda en itibarlı yemek. Ekmek yok mu hiç yiyeceğimiz yoktur sanki. Ve sanki gereksizdir sofraya oturmak bile. Bundan olacak, eve döndüklerinde, daha soyunmadan, sorar kızlarım:

- Ekmek alındı mı?

Ekmek benim için büyük annem, dedemdir, yeniden yaşanması gayrimümkün küçüklüğümdür. En güzel yaşantılarım. Kendimi bileli beri binlerce kişiye duyduğum hayranlık, saygınlıktır ekmek.

Küçüktük. Ekmek almaya giderdik kardeşimle fırına. Büyük annem ilkin ellerimizi yıkatırdı sabunla, güzelce. Sesi hâlâ kulaklarımda:

- Ekmek almaya temiz gidilmeli!

Böyle der, seslenirdi ardımızdan sokak kapısında:

- Sakın pislemeyin ellerinizi yolda!

Dedem sofrada önümüze hep ince ince kesilmiş küçük dilimler koyardı. İki üç yudumda dilim biter, yenisini isterdik. Ekmeği incitmekten kaçınırcasına dikkatli ve sabırlı dedem, defalarca ekmek keserdi bize sofrada. Kızardı büyük annem:

- Dilimleri daha büyük, kaim, kessene, derdi.

Dedem her defasında gülümseyerek:

- Olmaz, derdi. Bu dünyada her şey çöpe atılabilir. Ama ekmek asla. Ekmek ziyan edilmemeli! İsterse bir yudum olsun. Ekmeğe saygı gösterilmeli. Tıpkı insana olduğu gibi. Ekmeğe saygı insana saygıdır.

Sofra kaldırılır, dedem ekmeğin hikâyesini anlatırdı bize. Toprak ekime hazırlanır. Tohumlar temizlenir. Ekilir. Taneler yeşerir, başak olur. Olgunlaşır. Biçilir. Temizlenir. Kurutulur. Öğütülür. Un yapılır. Undan ekmek. Anlatırdı dedem. Ve şöyle bitirirdi sözlerini:

İşte çocuklar, bunca emeğin adıdır ekmek. Çok insan elinin izi vardır onda. Bu yüzden güzel kokar. Bu yüzden tatlıdır. Bu yüzden soframızın tacıdır. Bu yüzden saygıya lâyıktır.

Yıllarca sonra tekrarlanıyor olay. Kızlarıma ekmeğin hikâyesini anlatıyorum ben de. Ve diyorum ki:

- Yavrularım, ekmek gibi güzeldir ekmeği yaratan eller. Onları ekmek gibi sevin, sayın.

192 *Mozaik Dergisi,* Yıl.6, S.6, Şumnu, 2012, ss.7-8

II. 21. Latif Karagöz

II. 21. 1. Bir Avuç Toprak[193]

- Mehmet, Mehmet Abi diye bir tanıdık ses geldi kulağına. Okuduğu kitabın sayfasını işaretleyip kapayınca, hemen koştu sokak kapısına. Daha uzaktan bildi. Ta kendisiydi Dayısı oğlu Aliydi bu. Demek o da geliyordu. Şimdi vizeyle gelenlerden, Sarmaş dolaş oldular. Öpüştüler, koklaştılar koyunla kuzu gibi sevinç gözyaşlarıyla. Kol kola içeri girdiler.

- Hadi hoşgeldin Aliciğim, sefa geldin! deyip onu oturttu üst köşeye. Mehmet de geçti onun karşısına.

- E konuş bakalım, anlat bakalım nasılsınız, nicesiniz?...

Bekliyen gözlerle baktı kaldı dayısı oğluna. Ali buğdayımsı saçlarını başıyla iterek, toparlak yüzündeki deniz mavisi gözlerini kırpıştırarak:

- Hangisini anlatayım ki, nerden başlıyayım, o kadar çok şeyler geldi geçti başımızdan, hiç sorma!...

Evet, Ali anlatmadan da biliyordu. Neler neler konuşabilir, neler anlatabilir. Bilmezmiydi sanki düne gelince, onun başında da he, aynı korkulu, fırtınalı, yakıcı rüzgarlar esmez miydi?

Aliye bir sigara ikram edip birlikte tüttürdüler. Dayıoğlu anlatadursun, bizim öğretmenin kara kaşları çatıldı, gözleri bir noktada toplanıp bakakaldılar...

Yürüyüşler sanki bir yangın gibi tarladan tarlaya sıçrarmışçasına, onların ilçesinde de tutuştu. Mehmet öğretmen, bu kükreyişin başında ön saflarındaydı. "Biz Türk'üz, Ahmet'ten İvan olmaz!", "İsimlerimizi geri iade edin!", "Haklarımızı istiyoruz!", "Türk'ten Bulgar olamaz!", "Ölüm var dönüm yok!..." diye binbir türlü sloganlar kaldırdılar. Polisler yumruklarla, coplarla yürüyüşü önleyemeyince, itfaiyeyi işe koştular.

Eşi Ayşe Hanım, buram buram tüten kahveleri getirince, Mehmet Öztürk Hoca birden irkildi. İkisi de kahvelerini ellerine aldılar.

Yudum yudum kahveler içildi, geçmiş günlere gidip gelindi. Öğretmenin kömür gözleri birden küçüldü ve kahve fincanının dibindeki tortuya takıldı. Kendi bahtını görürmüş gibi öfkeli öfkeli mırıldandı. "Ah o kara günler, ah o kara günler! Şu fincanın içi kadar sanki dar tıknefes bir koğuştaydı. Gece gündüz bir at gibi hep ayaktaydı. Ayaklarının altından pislik kanalı geçiyordu. Bunun dört yanında fareler cirit atıyordu.

Günde kaç defadır hep binbaşı Kara Donçev'in odasına götürülüyordu. Bir kaplan gibi karşısında dimdik duruşu, ötekisini çileden çıkarıyordu. Hele de, her sorusuna taşı yerine koyar gibi cevap vermesi hepten de küplere bindiriyordu rakibini...

Ama değil mi ki Yüce Allah vardı üstünde. O, ona güç veriyordu, kuvvet veriyordu. İnancını savunabiliyordu, ayak diretiyordu, düşmanını korkak eşek gibi çatlatıp patlatıyordu.

Bir aralık Mehmet Öğretmen, irkilir gibi oldu. Hatıralarından sıyrılıp kendine geldi. Ali'ye sorucu oldu:

- Benim cefakâr babacığım ne haldedir, ne yapar? Doğrusu ya, çok günahkarım. Onu bu halde oralarda bırakmam, beni pek üzüyor. Kendimi suçlu hissediyorum!...

Tekrar o kara günlere döndü. Babasıyla yan yana önde gidiyorlardı. Polislerin "Dur" emrine uymayınca, üstlerine çullanan kırmızı berelilerden birisi, babasını ayakları altına almış, horon teper gibi üstünde atlıyordu. Mehmet, onunla uğraşan iki ayı gibi dev bereliden zor sıyrılıp babasını ezen bereliyi iterek, onu kurtardı. Ama çok dövülüp ezilmişti. Zayıf kurgaftı. Gündöndü sopası gibiydi. Koyun derilerine sarsalar da omuriliği kopmuş belden aşağı her yeri, kuru ağaç gibi cansızdı....

193 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., ss.300-303

Dayısı oğlu incir gibi dişlerini göstermek istermişçesine, yutkuna yutkuna bir şey gizlermiş gibi konuştu.

- Çok üzüldü senin uğruna! Birden çöküverdi, her türlü hastalar hep onu buldu. Ama duaları tek sanaydı. Tanrıyla uyanıp, tanrıyla uyuyordu...

Mehmet Öztürk, ince bıyıklarını sıvazladı. Yuvarlak yüzüne aniden tatlı bir tebessüm kondu. Tombul yanaklarına ise, iki gelincik çiçeği oturdu.

Ah benim görgülü babacığım ah!... Benim için gözlerinin iki çeşme olduğunu çok iyi bilirdim, diye inledi. Rabbime ben de duacıyım, eline ayağına kuvvet eylesin!...

Ali bir şey diyemedi. Suskun suskun dili tutulmuş gibi bak baktı. Sonra başını aşağı eğdi.

Mehmet öğretmen, kendini yine aldırdı. Geçmiş günleri, gözlerinin önünde gene de tazeledi...

Yürüyüşlerden sonra, açlık grevine başlamıştı. Küçük şehr merkezindeki günlerdir kapısı açılmayan, her tarafı otlarla sarılı bakımsız Bey camisinin önünde isyanını belirtiyordu. Gelen geçen ona: "Aşkolsun be yiğit!" diyor ve adı dilden dile dolaşıyordu! Onu bekleyen, nöbet tutan her polis diş gıcırdatıyor ve gözünün aklarıyla bakıp bakıp yutkunuyorlardı. Nöbetleri bitince def tilki gibi sinsi sinsi oradan ayrılıyorlardı...

Ve on yedinci günü onu oradan toparlayıp, bir kaç saat süre tanıyarak eve götürdüler, hemen yola hazır olmasını emrettiler.

Demek kovuluyordu, sınır dışı ediliyordu...

İşte şimdi Mehmet öğretmen anavatan Türkiye'mizde göğsünü gere gere hiç korkusuz Türkçe konuşuyor ve öğretmenlik mesleğini gururla icra ediyordu. Derse gitmek zamanı yaklaşıyordu. Kalkıştılar. Ama Ali hiç bir türlü Mehmet abisine, babasının son vasiyetini söylemeğe kendisinde cesaret bulamıyordu. İlle de söylemeliydi. Sesinin pürüzlerini düzeltmek istermiş gibi yutkundu.

Mehmet Abey, sana gönderilen şu küçük hediyeyi de vereyim, dedi.

Abisi paketi açınca, elinde bir avuç toprak gördü. Dayısı oğlu yaşlı gözlerle:

Başın sağ olsun abiyciğim, dedi. Babanın mezarından bu toprak! Oğluma ve Anavatan'a götürülsün diye kat kat ısmarladı...

Gözyaşlarına boğulan Mehmet öğretmen:

Dostlar sağ olsun! diyebildi,

Sonra, tekrar sarmaştılar ve hıçkıra hıçkıra ağlaştılar!...

II. 21. 2. Anıt[194]

Dağ çocuğuydu. Kınalı gibiydi sanki saçları. Buğday yüzü, kırda bayırda hayvan güderken epeyce kararmıştı. Köyleri, dağın yakasına takılmış gülü andırıyordu. Hepsi de bir boyda, kireçle sıvanmış, beyaz güllerce dizilmişti sanki köy evleri. Derli toplu, çoğu taştan veya telden avlularla sarılıydı.

Selçuk, hanenin en büyük çocuğuydu. Daha bir çocuk ve bir de kız kardeşi vardı. Kendisi, orta son sınıfa gidiyordu. Çocuk kardeşi dördüncü, kız kardeşi de birinci sınıftaydı. Her üçü de iyi anlaşıyordu. Ağabeyleri kardeşlerine bir şahin gibi kanat gererek onları koruyordu. Her an her yerde, her konuda onlara yardımcı oluyordu.

O sene, kış erken çalmıştı kapıyı. Havanın yüzü gülmüyor, haftalarca sis köyü boğuyor gibiydi. Herkes evine kapanmış, olan bitenleri radyodan dinliyor veya televizyondan izliyordu. Gözü kulağı onların daha fazla, yabancı ülkelerde yapılan Türkçe yayınlarıydı. İnsanların içinde bir korku, bir burukluk, bir çaresizlik vardı. Acaba onları neler bekliyordu? Bu dedikleri gerçekleşecek miydi?

194 Latif KARAGÖZ, *Küpeli Kuzu,* Anadolu Matbaası, İzmir, 2002, ss.18-21; Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., ss.303-305

Dışarıda güneş kusmuş gibi yüzü hiç gülmüyor, bulutların arkasında ağlıyor gibiydi. Bulutlar kaçım kaçımdı. İlkten iri iri göz yaşlarını döküyor, sonra yağmuru sağnağa çeviriyorlardı. Derken kar tanecikleri söküldü, her yer kış havasına girdi. Fırtına kuduz köpek gibi uluyor, rüzgâr iğne deliğine bile kar dolduruyordu.

Okula, her gün önde Selçuk, sonra da kardeşleri ufak ufak adımlarla yürüyerek gelip gidiyorlardı. Bu sabah da, okula geldi ve her biri de odalarına girdi. O gün Selçuk nöbetçiydi, kapıda bi fidan gibi dikiliyordu. Öğretmeni görünce:

- Sınıf kalk! diye arkadaşlarını hocalarını karşılamağa davet etti

Öğretmen "Sağolun!" diyerek eliyle oturmalarını işaret etti.

Bulgarca dersi öğretmeni Daskaloj, gözlüklerinin üzerinde bakarmış gibi, suni bir gülümsemeyle sigaradan sararmış dişleri:

- Çocuklar, size büyük bir haberim var, dedi. Herkes göz ucuyla tek tek baktı. Çocuklar, ne söyleyeceğini tahmin ettiklerinden, ona öfkeli öfkeli baktılar.

- Evet çocuklar, sizler çoktan arzu ettiğiniz öz kökeninize dönüyorsunuz. Ne mutlu size! Artık ayrı gayrı, yok, hepimiz de hep birlikte Bulgar olarak göğsümüzü kabartarak ülkemizde komunizm davasının gerçekleşmesi için dev adımlarla, ufuklara doğru koşacağız!...

Sınıfta, birdenbire bir sessizlik oldu. Tüm bu sözler onların körpe yüreklerine birer çivi gibi battı, saplandı. Selçuk'un gül yüzü, sarardı soldu. Kara üzüm gözleri hüzünleşti. Öfkesinden ağlarmış gibi oldu.

1985 yılı yeni yıl şenliklerinden, üç hafta geçmişti. Türk illerinde yaşayan insanların yüreklerinde, iki kat kış mevsimi yaşanıyordu Daha o gece, bütün köyleri askerler çembere almıştı. Sanki ülkede askeri darbe yapılmıştı. Her yerde bir sıkı yönetim vardı. Giriş çıkışlar yasaklanmış, bir köyden diğer köye gidilemiyordu. Sokaklarda askeri araçlar, tanklar devriye geziyordu. İnsanlar sırayla boyunduruğa sokulmuş gibi önerilen yerlere götürülüyor, Bulgar ismi verilip damgalanıyor, geri gönderiliyorlardı. Ah bütün bunlar ne vahşi, ne tiksindirici ve iğrenç olaylardı...

1989 yılının baharında, bardak taşırıldı. Türk kanı taşıyan herkes sellerce, nehirlerce yollara döküldü. Bağırıp çağırdılar, içini dökerek haykırdılar, kasırga gibi yürüdüler. Selçuk da, kükremiş bir arslan gibi bu büyük yürüyüşlerin ön saflarında gidiyordu. Kızıl berelilerle göğüs göğüse geldi. Köroğlu gibi mertliğini gösterdi. Gürz gibi yumruklarını salladı, durdu. Kiminin yılan gibi başını ezdi, kiminin elini kiminin kolunu bacağını kırdı. Ama, bir kör kurşun onun büyük kalbine aniden isabet etti. Yıkılamadı, son gücüyle yürüdü: "Ben Türk'üm ve Türk olarak da ölüyorum!" diye oldu son sözleri...

Kudurmuş milliyetçileri, yüce Allah cezalandırdı. Hak ve adalet yerini buldu. Özgürlük tekrar raylarına oturdu. Eski günler geriye döndü. Düşmanlığın yerini yeniden kardeşlik, dostluk aldı.

Şimdi o dağ köyünün merkezinde, gülümseyen yüzü ve tatlı bakışıyla bir anıt dikili durmaktadır. Bu anıt Selçuk Güleryüz'ün anıtıdır. Onu bu dağ köyünün öğrencileri çok sevmektedir. Her gün, bu mert kahramanı dolaşıyor, dolayındaki mızır otları temizleyip, renk renk açan çiçekleri kazıp sulamaktadırlar. Hele de bayram ve seyranlarda, onun önünde saygı duruşunda bulunup gururla şiirler okuyarak şarkılar ve türküler söylemektedirler!..

II. 21. 3. Deli Dimitre[195]

Sürü sürü çocuklar, her gün arkasında geziyorduk. Ama içimizde, hep ondan bir korku vardı. Sanki bir ayıcı ayısıydı da, köy içinde gezdiriliyordu. Biz ise, onun peşinden havlayan köpekler gibi koşuyorduk. O gün, ben sürünün ardındaydım. Yerden elime geçirdiğim sivri küçük taş parçasını,

195 Latif KARAGÖZ, age., ss.34-37

ona nişan alarak başına gönderdim. Çok canı acımış olacak ki, birdenbire bize karşı döndü. Gözleri şimşek şimşekti. Kudurmuş gibi mışkırdı. Yutacakmış gibi üstümüze doğru yürümüye başladı. Bizler çil yavrular gibi dağıldık. Neye uğradığımızı anlayamadık. Korkudan ağlayıp çağırarak, kimin gözü neresini görürse o tarafa doğru koşuyordu. Ben, soluğu evimizin bodrum katında aldım.

Deli Dimitre, taşı atanı fark etmiş olacak ki, ta bizim tokatlara gelip dayandı. Sopasıyla tak tak vuruyor, sanki beni dövermiş gibi hıncını tokatlardan alıyordu. Bir neden sonra, başını tutarak yoluna devam etti. Ben korkudan, dilimi yutacak gibiydim. Kalbim yerinden fırlayacakmış gibi atıyordu. Bodrum katının penceresinden, onu gözetiyordum. O anda, kapıyı kırıp da, içeri giriverseydi o zaman ne yapacaktım? Bu işi yaptığım için bin pişman oluyor, kendi kendime kızıyordum. Hem de çok kızıyor, kendimi suçlu buluyordum. O da bir insan değil miydi? Keşke elim kırılsaydı da, bu taşı atmasaydım!

Onun yolu, bizim evin yanından geçiyordu. Kendisi, karşı mahalledeki saman sapla örtülü bir alçacık evde oturuyordu. Evli miydi, karısı, çoluğu çocuğu var mıydı, orasını bilmiyorduk. Tek başınaydı. Üstü başı yırtık-pırtık geziyordu. O bir dilsiz adamdı. Ve bir de deliydi. Çünkü ona "Deli Dimitre" diyorlardı. Yolda giderken bir takım garip sesler çıkararak kol ve el işaretleriyle kendi kendine konuşuyordu. Saçı sakalı uzamış, yüzü gözü kir içinde, sokaklarda dolaşıyordu.

Yanında, en yakın arkadaşı bildiği bir de sopası vardı. Belinde de, su kabağından bir su matarası taşıyordu.

Deli Dimitre, bir ayı gibi güçlüydü. Ayağında çarıkları hep yürümekten delinmiş, deliklerden çıplak ayakları gözüküyordu. Onun "Havuzlar" semtinde bir kelemnesi, çorak tarlası vardı. Bazı günler o buraya çapası sırtında, bir iş yapmaya gidiyordu. Hele de, onun hep aynı yerden yürümesi, bizim dikkatimizi çekmişti. Sanki onun çizilmiş belirli bir yolu vardı. Yolunda bulunan her şeyi iter ve yahut üstüden geçerdi.

Bu deli, bizim mahallenin çeşmesine uğramadan olamazdı. İlle buraya gelirdi. Çeşmenin şöyle gövdesini severmiş gibi defalarca okşar, kurnasını da sıvazlardı. Sonra onu açıp onlarca kere tek eliyle, eline su alırdı. Aklınca, yüzünü gözünü yıkarmış gibi suyu suratına çarpardı. Bu işi o candan yürekten yapardı. Kazlar gibi coşarak yıkanırdı. Sonunda da, matarasını doldurup yoluna devam ederdi.

Bir gün, yine bizim Deli Dimitre çeşmeye sapmış, bütün bu yıkanma merasimini tam bitirmişti. Yoluna çekilirken bir beygir arabası gelip çeşmenin önünde duruverdi. Devamlı gülen yüzüyle, arabaya dik dik baktı. Anlaşılan talika onun tam yolunun üzerinde durmuştu. Bakındı bakındı, onu alt-üst edemezdi. Kendinî toparlayarak, bir kaplan gibi aniden zıpladı ve arabanın üzerinden geçti. Yolunda koşarcasına ilerlemeye başladı. Herkes ardından gülüp şaşarak bakakaldı.

Deli Dimitre, tarlasından dönerken, hiç boş dönmüyordu. Kimi gün, arkasında sürüklediği dal parçaları oluyordu. Kimi gün ise, sırtında bir dolu çuvalla dönüyordu. Böylece geçimini sağlıyor ve yaşam kavgasını sürdürüyordu. Kış günleri de, sana-bana iş yaparak, ekmeğini çıkarıyordu.

İşte böyle bir kış günüydü. Dışarıda güneş sırıtsa da, kuru soğuk herkesleri evine kapatmıştı. Ben ilkokul son sınıfta okuyordum. Öğretmen kış mevsimiyle ilgili bir şiir vermişti. Onu ezberleyecektim. Pencereden dışarıya bir göz attım. Samanlık önünde, yabancı birisi odun kesiyordu. Camı yenimle iyice silerek dikkatle baktım. Ne göresin, şaşakaldım. Odun kesen, bizim köyün Deli Dimitre'siydi. Demek babam onu bize iş yapmaya getirmişti. Birdenbire içimde bir korku, bir şüphe belirdi. Acaba bu deli beni tanıyabilir miydi? Ona taşla vuran, ben olduğumu bilebilir miydi? Hatırlar mıydı? Ne yapıp etmeliydim şimdi? Kalbimde, yeniden o zamanki gibi bir korku belirdi. Ona gözükmeyip gizlensem mi acaba?

Annem yemekleri hazır etmiş, sofrayı kurmak üzereydi. İş bitirilir bitirilmez, misafir içeri alınır ve doyurulurdu. Herkes gibi biz de onu doyuracaktık. Bir neden sonra, ben bu adamı yakından görebilecektim.

Artık öğle olmuştu. Zaten sabırsızlanıyordum. Dışarıda sesler, duyulmaya başladı. Babamla birlikte, Deli Dimitre içeri girdiler. Annem sofrayı kurmuştu. Üzerinde bir tabak kabak, yanında bir tabak kuru fasulye ve bir tas da lahana suyu vardı. Bizim misafir, gözlerini hemen sofrayı mıhladı. Oturur oturmaz da, ellerini oğuşturarak hemen tuttu kabak ve fasulye tabaklarını lahana tasına boşalttı. Sonra da, kaşığı eline alarak iştahla hepsini birden kaşıklamaya başladı. Nasıl olsa, hepsi de bir yere gidecekti. Ayrı ayrı yemektense, tümünü beraber yemeği tercih etmişti.

Sonunda su istedi. Babam "Oğlum git taze su doldur!" Dedi. Ben de, hemen sokaktaki çeşmeden koşup testiyi doldurup bir solukta döndüm.

O su içerken, gözüm çıplak başındaki kuş yumurtası büyüklüğünde şişe takıldı.

Suçlu suçlu ona süt dökmüş kedi gibi bakarken, bana dönerek gülümsedi ve başıyla teşekkür etti. Belli ki, beni tanımış ve affetmişti.

II. 21. 4. Mutlu Adam[196]

Evet, çok mutluydu adam. Ata'nın huzurunda durmak, heykelini seyretmek ve doya doya hayranlıkla bakmak, onun için en büyük mutluluktu.

Aziz Öğretmen: "Çok şükür Allah'ıma!" diyordu. Bu günleri de gördük. Bir zamanlar adını bile fısıldamaya korktuğumuz, ama gönlümüzde, kalbimizde, beynimizde gizlediğimiz o dahiyi şimdi hiç korkusuz, seve seve heykelinin önünde durarak, gözlerimizle görüyor ve okşuyoruz. Ona ellerimizle dokunabiliyoruz. Ve onunla hayâlen konuşmak, mutlulukların en büyüğü değil midir? Büyüğün, küçüğün gönlünde taht kurmuş Türk milletinin eşsiz evlâdı, önderi ve Ata'sı Mustafa Kemal'i kim tanımaz, kim bilmez ki?...

İşte adam, sonsuz sevgi ve saygı ile Ata'nın heykeli önünde, sevinç gözyaşlarıyla mutluluğunu yudumlarken,birdenbire kendini mazinin bulanık sularında buldu. Ah, neydi o günler neydi?...

Aziz öğretmen, daha ortaokul yıllarında edebiyata aşıktı. Muhabere ve şiir alanında kalem oynatıyordu. Bu yaşanmış olayı, ömrü boyunca hiç ama hiç unutmuyordu. İlkokulu bitirmiş, orta bire geçmişti. Sınıfın alâcılarından birisiydi. Okuldan yurt içi gezisi düzenlenmişti. Bulgaristan'ın bir çok yerlerini gezip dolaştıktan sonra, başkent Sofya'ya gidilmişti. Kitaplarda okudukları Bulgaristan'ın kurtarıcısı ve önderi bilinen Georgi Dimitrov'un mozolesi de ziyaret edilmişti.

Öğretmenin emriyle, bir dakika saygı duruşunda bulunulmuştu. Bulgar çocukları, sevinç gözyaşlarını silerken o da aynı heyecanla Türk'ün Ata'sını Mustafa Kemal'i hatırlamıştı. Babasının gizli kitapları arasında, onun resmini görmüştü. O zamandan beri de, hiç aklından fikrinden gitmiyordu. Onun gönlünde de, bir arslan yatıyordu. Ve o an, mozolede sanki Ata'yı görmüş gibiydi. Anlayışına göre, Bulgar'ın Dimitrov'u varsa, her Türk'ün kalbinde de bir Ata'sı vardı. Gizlice onun için şiirler bile yazmıştı.

Bulgaristan'da o zamanlarda çıkan bütün Türkçe gazete ve dergilere yazılar yazıyordu. Hele de şiirleri basıldıkça, gönlü sanki bir güvercin gibi masmavi semalarda uçuyor ve geleceğin bir şairi, yazarı ve çizeri olarak kendini görüyordu. Ama ne yazık ki, zamanın geçmesiyle biraz da olgunlaşınca anladı ki, yükseklerde uçmak ona haramdı. Artık ana dili Türkçe de yasaklanmıştı. Okullarda Türkçe dersi okutulmuyordu. Ne de Türkçe olarak neşredilen gazete ve dergi kalmıştı. Bir çok acı gerçekleri içine sindirmeye mecbur edilmişti. Demek oraları başkalarına aitti.

Sonraları "Yeniden doğuş", "Soya dönüş" gibi daha bin bir türlü adlandırılan kampanyalar, onu hepten karamsarlığa itmişti. En sonunda, kabak başlarına patlamıştı. 1984'ün sonlarında başlayan ve 1985'de kısa sürede bitirilen isim değiştirme olayları onu deli etmişti. Ekmekten, sudan kesilmiş, eve kapanmıştı. Sanki dünya üstüne yıkılmıştı. O anlar, artık yaşamak onun için bitmişti. Az zamanda mum gibi eriyivermişti.

196 Latif KARAGÖZ, age., ss.6-9

Kendi kendine hep soruyordu: "Bu işin sonu ne olacaktı? Var varken yok olunur muydu? Koyun nasıl keçi olabilirdi?" Hiç bir türlü bu insanlık dışı olaya akıl erdiremiyordu. Bunlar yetmezmiş gibi, bir de ona Bulgarca olarak yazması için asılmalar başlamıştı. Oysa Türkçe olarak düşünebiliyor ve Türkçe olarak yazabiliyordu. Bulgarca nasıl yazabilirdi ki? Onun kuralları, incelikleri vardı.

Aziz öğretmen ilk, orta ve liseyi hep Türkçe olarak okuyup bitirmişti. Fakirlik yüzünden, hem daha fazla önü engellendiğinden okuyamamıştı. Ona sürekli Bulgarca gramerini okuyup öğreneceksin ve yazacaksın denilip duruluyordu.

Artık dikta rejimi, bir ahtapot gibi dokunaçlarını göstermeğe başlamıştı. Sinsi ve korkunç plânlarını uygulamağa geçerek, faaliyetlerini çakallar gibi kudurmuşçasına yerine getiriyordu. Bu takım zorlamalar onu çileden çıkarmıştı. Aylarca sesinin duyulmaması da, emniyeti peşine düşürmüştü. Kendisini elde edebilmek için, ona türlü oyunlar oynanıyordu. Onu yıldırmak, korkutmak ve bir ceviz gibi kırıp ezebilmek için komplolar kurulmuştu. Binbir bahane uydurulup emniyete çağrılıyordu. Ona sinir baskısı yapılıyor ve kendilerine maşa yapabilmek için ellerinden geleni esirgemiyorlardı.

Yaşlı öğretmen oturduğu bankın (peykenin) üstünde irkilir gibi oldu. Kara kömür gözleri, heykele tekrar dikilince, hafif hafif nemlendiler. Yuvarlak yüzü sakinleşti ve balmumu benizi al gül rengini tekrar aldı. O yıllarda bu sıkıntılardan edindiği en yakın dostu olan Diyabet (Şeker hastalığı) yeniden varlığını hatırlatmıştı. Ağzı kurumuş, dili damağı çat çat olmuştu. Kalkarak karşıdaki çeşmeden gidip kana kana su içti. Elini, yüzünü, gözünü de ıslayarak biraz serinledi. Ağustos güneşi, yakıp kavurmağa devam ediyordu.

İnanamıyordu. Yani bu heykelini gördüğü dahi kişi, çocukluk yıllarında gönlünde, yüreğinde bu güne dek gizlice taşıdığı Ata'nın ta kendisiydi. Şimdi heykelinin önünde sevinç gözyaşlarını, bir Türk olarak gururla yudumluyor ve heyecanını yatıştırmağa çalışıyordu. Hastalığına rağmen, Aziz hoca yine de çok mutluydu. Çünkü o artık özlemini çektiği anavatan'ındaydı. Ay-yıldızlı Türk bayrağının gölgesinde, altında ve himayesindeydi. Arka toprağı da burada olacaktı. Evet, bir kuş gibiydi ve çok çok mutluydu.

II. 21. 5. Sizin de Ananız Ağlar[197]

Reçetenizin hazır olması, bir-iki saat sürer dediler. İlaçları alır almaz da, köye dönecekti. Yuvarlak yüzündeki çizgiler, tarladaki anız yerlerini sürdüğü çizgiler gibi derinleşti. Şehir içinde, başka bir işi de yoktu. Ne yapsındı, beklemesi lâzımdı. Biraz canı sıkıldı. Geç kalıyordu. Anacığı, derdine derman bekliyordu.

Eczaneden dışarı çıktı. İri kömür gözleriyle etrafı süzdü. Karşı taraftaki bomboş bankları gözüne kestirdi. Dışarıda güneş epeyce kızdırıyordu. Orası biraz gölgelikti. Hemen gidip sarı boyalısına oturdu. Gelip geçenleri seyrediyor, ama aklı fikri hep köydeydi. Görgülü anacığı nasıldı acaba? Bu olayların etkisinden mi, bilmem neden annesinin durumu iyileşeceği yerde daha da fenalaşıyordu. Olan giden hadiselere bir türlü alışamıyordu. Gün geçtikçe de, bir erik ağacı gibi kuruyup eriyordu. O iri yarı, yüzünde her an çiçekler açan sevgili anacığı, neden böyle olmuştu? Birdenbire güneşe küsen, başını eğmiş bir ayçiçeği gibi içine kapanmış, sanki dünyaya küsmüştü. Yemesi içmesi kesilmiş, yerinden de kalkamaz olmuştu.

1989 yılının Haziran ayı başlarındaydı. Deliorman, Rodoplar, Dobruca bölgelerinde çoğunlukta yaşayan Türk milleti içini, derdinî biraz olsun dökmüştü. Yürüyüşler, yangın gibi bölgeden bölgeye sıçramıştı. Kırmızı bereliler ve askerler, kara bulutlar gibi esip yağmışlardı. Duruma hakim olunca da, bu diyarlarda sıkı rejim uygulanıyordu. Hele kırmızı bereliler kol geziyordu. Üç-beş kişi grup halinde silahları, copları ve köpekleriyle sokaklarda bile kuş uçurtmuyorlardı. Sen misin onlara yan bakacak olan, seni karınca gibi ezip geçiyorlardı.

197 Latif KARAGÖZ, age., ss.40-43

Sabri Yılmaz, hep daha peykede oturup bekliyordu. Saatine baktı, henüz yarım saat geçmiş geçmemişti. Onun oturduğu peykenin komşusuna, yaşlı bir nineyle, torunu olacak herhalde, bir kız çocuğu gelip oturdu. Kızcağız gül tomurcuğu gibiydi. Ninenin yorgun bir hali vardı. Dalları sarkmış söğüt ağacı gibi, eli ayağı takatsizdi. Soluk almak için biraz oturmuşlardı. Gül yanaklı yavrucak habire soruyordu: "Teyzemler evde mi acaba? Biz onlara ne zaman varacağız? Babam ne zaman dönecek uzaklardan, ben onu çok özledim?" Babası hapishanedeydi. İsim değiştirme sırasında, kökenini inkâr etmediğinden dolayı cezalandırılmıştı. Al yanaklı kız, elindeki kuklayı okşayıp okşayıp öpüyordu. Anlayamadılar bile, birden bire önlerinde ayı gibi iki kırmızı bereli bitiverdi. Dünyadan habersiz kız çocuğunu okşayacakları yerde kartal gözlüsü, copuyla kızın başına bir-iki indirdi. Nineyi de ikaz ederek:

- Durdurun şu eniği, dedi. Dindirin, dindirin! Niye Türkçe konuşuyorsunuz siz? Kanunlara ne için riayet etmiyorsunuz? Siz artık Bulgarsınız! Nerede bulunuyorsunuz siz? Bulgar dilince konuşacaksınız! Duydunuz mu, anladınız mı?

Yaşlı ninenin dili tutulmuş gibiydi. Sapsarı kesilmişti. Ama içi kaynayan kazana dönüşmüştü. Ne yapacağını şaşırmıştı. Elleri titriyor, torununu avutmaya çalışıyordu. İçi cız etmiş, yüreği kopmuştu. Kızcağızın hıçkıra hıçkıra ağlaması, onun kalbini çok ama çok acıtmıştı. Onunla birlikte o da ağlıyordu. Kendi kendine söylenmeye başladı: "Allah'ım, bizim günahımız, suçumuz da ne? Anadilince konuşmak da yasaklanır mı? Bu nerede görülmüş, işitilmiş? Ama bir gün, sizin de ananız ağlar! Hem de nasıl ağlar!.."

Torununun gözyaşlarını silmeye çalışırken, yine dayanamadı:

- Ne istiyorsunuz bu günâhsız çocuktan? diye çıkıştı. Siz insan mısınız, yoksa canavar mı? Sizin Allah'ınız yok mu, ha yok mu? Ondan bari korkun diyecek oldu.

Ama sen misin bu lâfları eden? Her ikisi de utanacakları, özür dileyecekleri yerde, birer aslan kesildiler. Dişlerini gıcırdatarak, tam yaşlı ninenin üzerine çullandı çullanacaktılar. Aniden, onlara çıkışan yüksek sesler duydular. Avını parçalamak isteyen bu iki gözü kararmış, yolun karşı tarafındaki iki gencin müdahalesini duyunca, irkildiler.

- Bırakın o yaşlı kadını! Boyunuzdan postunuzdan utanın! O sizin anneniz, nineniz yerine! diye ikaz ediyordu onları, bu kaplan delikanlılar. Türk delikanlılarını sezen bu azmış, kudurmuş köpekleri andıran kırmızı bereliler o tarafa doğru yöneldiler. Gözleri sanki görmüyordu. Hızlı adımlarla onları yakalamak ve hınçlarını onlardan almak için koştular. Atasözlerinde dendiği gibi: "Eden bulur!", "Arayan bulur!"diye, tam da öyle oldu. Sanki Rab'bimiz onları görmüş ve hemen de cezalandırmıştı.

Karşıdan gelen yük arabasının fren sesleriyle, etraf birdenbire sarsıldı. Sanki şimşek çakıp yıldırım düşmüş gibi oluverdi!

- Evet dedi, Sabri Yılmaz, şimdi sizin de analarınız ağlar! Görün hele nasıl ağlarlar! Bize ağlayan, bizim analarımız gibi! Ve acele adımlarla yürüyerek, hemen eczaneye döndü...

II. 22. Lütfi Demir

II. 22. 1. Kayak[198]

İki günden beri kar yağıyordu. Köy, baştan başa beyaz çarşafa bürünmüş, canlı bir mahlûk gibi soluyordu. Mektep çocukları: kar toplarıyle birbirlerini kovalıya kovalıya turnalar gibi bağırışarak evlerine dönüyorlardı. Hepsi sevinçliydi. Hemen eve varmak, derhal öğle yemeğini yemek ve kızakları kavrıyarak Kocabayırda kaymak istiyorlardı. Yorulan zihinlerini biraz dinlendirmeğe can atıyorlardı. İçlerinde hiç bir eğlenceye karışmayan, her şeye lâkayt davranan bir tek talebe vardı: Ali. Ali, yalnız, eve bir ayak evvel varıp yatmayı düşünüyordu. Hattâ üşendiğinden öğle yemeğini bir iki saat geç yediği bile olurdu. Fizkültür saatinde beli, karnı, ayağı ağrımaya başlıyordu. Çok defa da başı döner,

198 Lütfi DEMİROF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet TIMIŞEF) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.73-76

muallime bugün oyun oynıyamıyacağını söyler, yeminin bini bir paraya geçerdi. Kışı sıcak sobanın başında, yazı da ağaç gölgelerinde küçük çocukların salıncaklarını sallamakla geçirirdi.

Evde sofrayı hazır buldu. Çantasını omuzundan indirerek bir köşeye fırlattı. Yatağın üzerine, yetmişlik bir ihtiyar haliyle uzandı. Kollarını yaydı, gözlerini yumdu. Anası oğluna dik dik bakıyordu. Yüzü sapsarı kesilmiş, iki çukur içinde gömülü gözleri kapanmıştı. Gömleğinin yakası açık, ceketinin düğmeleri boşanmış, ayakları yayılmıştı. Kısa boyuna hiç de uygun olmıyan şiş karnı, kalkıp iniyordu. Ağır ağır soluması vardı. Âdeta bir hastayı andırıyordu. Anası, çocuğunun bu halini önceleri hiç görmemiş gibi, hayretle sordu:

- Ali, hasta mısın?

- Sana diyorum ya! Hasta mısın?

Ali, vaziyetini bozmadan çuval içindeymiş gibi boğunuk bir sesle cevap verdi:

- Hayır!..

- Kalk, öyleyse, yemek yiyelim. Niçin yatıyorsun ?

- İlişme bana!

İki kolundan tutup Aliyi zorla yatağa oturttu. Oğlan gözlerini bir türlü açmıyordu.

- Aç gözlerini ayol, ölü müsün?

Sofra başında oturan babası sert bir sesle bağırdı:

- Baygın yapma kendinî, çocuk! Şimdi geldin, ne çabuk uyudun!.. Aç gözlerini bakalım!

- İlişmeyin bana...

Babası yerinden kalktı, Alinin omuzlarından tutup hızla sarstı. Ufuldıya ufuldıya kıpırdanmıya başlıyan Ali, gözlerini açıp sofraya sokuldu.

Karnını doyurduğu gibi bu defa sıcak sobanın yanıbaşındaki posta çekilip uzandı. Uyudu. Anası yine, "Hasta mıdır, nedir!" diye düşünmiye başladı. Babasına da mânalı mânalı bakıyordu. Babası tersledi:

- İlk yaptığı iş mi yoksa?... Her gün böyle...

Kocabayır Alilere yakın olduğu için kızak koşan çocukların sesleri bir bir işitiliyordu:

- Vardaaaa ! Kaç yoldan !

- Hadi hey, senin kızağın da kızak mı!..

- Gel bir koşu yapalım, görürsün bak!

- Hey, açın yolları, Saliha geliyor!

Alinin anası ile babası çocukların gürültülerini duydukça sinirli sinirli konuşuyorlardı:

- Elâlemin kızları bile kızak koşuyor. Halbuki bizim bu sü...

Anası sözünü kesti:

- Çocuğun mu kabahat? Sana kaçtır söylüyorum ona zilli, boyalı bir kızak yaptır diye...

- Yaptırdım, yaptırmadım mı? Bir de gidip onu kızağın üstüne oturtacak değilim ya!

Anası parmağını anlına dayayıp:

- Duuur! dedi, aklıma geldi. Hani ayakla kayıyorlar, tanki mi, kanki mi derler, yoksa kayak mı nedir... onlardan alsan ya!...

- Ben onu doktora götüreceğim. Geçen gün sınıf muallimi de: "Sizin Alide bir hastalık var galiba, muayene ettirsen fena olmaz" demişti.

- Öyle, öyle!.. Akranlarını görüyor musun, demir gibi vallahi... Bizimkisi kötrüm olmuş, iki adım atmıya hali yok.

Bir saat sonra babası Alinin başı ucuna vardı. Yakında aldığı paltoyu elinde tutuyordu.

- Ali, dedi, Aliii.

Ali burnundan seslenir gibi cevap verdi:

-İlişme bana!..

İlişme bana, ilişme bana!... Artık kabak dadı verdin ama. Kalk bakalım, giy şu paltoyu!

Ali kalktı, uykusundan bir türlü uyanamıyordu.

- Ne var?

- Hadi, doktora gideceğiz.

- Benim uykum var!..

- Yettiyse yetti ama. Elâlemin çocukları oynuyor, eyleniyor, gülüyor, koşuyor, derslerine çalışıyorlar; sense uyku, uyku demişsin de... Kalk da biraz gezin, temiz hava al, kızak koş, harekete gel! Hadi bakalım, doktora gideceğiz!

Paltosunu bile babası giydirdi. Doktora vardılar. Doktor büyük bir itina ile dinledi, taklattı, ötesini berisini muayene etti, sonra babasına dönerek:

- Hüseyin ağabey, çocuğun bir şeyi yok, dedi.

Sonra Aliye dönerek ilâve etti:

- Oyunu sever misin?

Ali babasına baktı. Babası eliyle mânalı bir işaret yaptı ve:

- Ne gezer, dedi.

Doktor, Aliyi kapıdan çıkarıp babasına:

- Dinle, dedi. Böyle giderse çocuk hasta olabilir. Onun idman yapmaya ihtiyacı var.

Pencereye yaklaştı ve sokakta kızak koşanları göstererek:

Şu kızak koşanları görüyor musun? dedi, Ali orada tedavi olunacak. Çocuklar için kış sporu çok faydalıdır. Sizin Ali kendini salmış; çocuğun adaleleri gevşemiş. Bütün bunların harekete gelmesi, vücudunun sağlamlaşması lâzım. Yoksa çocuğun bir şeyi yok.

Hüseyin aga biraz düşündü. Derler ya dedi: "İş insanın aynasıdır. Herhalde çocukların aynası da idman olacak!.." Aliyi eve uğurladı, tereddütle beş kilometre uzakta bulunan şehre yollandı. Oradan bir çift kayak alıp akşam üzeri eve döndü. Aliyi, hasıra yüzükoyun uzanmış, dersini öğrenirken buldu. Doğrulup yastığa dayandığı zaman babasının elinde bir şeyler sezince sordu:

- Baba, ne getiriyorsun?

- Senin için ta kasabaya gittim. Ne aldım biliyor musun?

Alinin yüzü gözü güldü ve hemen yerinden fırladı:

- Ne aldın ?

- Kayak aldım, kayak!...

Ali söküldü: konuşmaya üşenen ağız, değirmen çarkı gibi işlemeye başladı. Bir çok şeyler anlattı. Geçen yıl bir filme gitmişler. Orada çocukların buzda nasıl kaydıklarını görmüşler. Ali de onlar gibi olacakmış, bilmem daha neler?

Ali uykuya geç yattı, fakat boşuna. Bütün gece yorgan içinde yuvarlanıp durdu. Gözleri açıldı, kuvvetli tazelendi. Sabahleyin erken kalkıp tek bir defa mektebe koşarak gitmiyen Ali, haplı kaz gibi de olsa süratle yürüyordu. Öğle vakti eve dönerken köyün tam orta yerinde bulunan göle şöyle uzaktan bir göz attıktan sonra öbürleri gibi kar topları yaparak öndekileri vuruyor, eğleniyordu. Eve geldi, yemeği zor yedi. Anası, kayakları ayağına geçirmeye yardım etti, sonra sokağa kadar arka-

sından baktı. Ali, dış kapıdan çıkıncaya kadar sekiz on defa düştü. Babası da, anası da kahkaha ile gülüyorlardı. Anası babasına dönerek:

- Gördün mü? dedi, Alinin derdi neymiş!.. Ben onu geceleyin uykusu arasında "kayak" diye sayıklarken de duyduğum var. Ama ne bileyim!..

Kocabayırda dehşetli bir bağırış koptu:

- Hey, Aliye bakın, Aliye!..

- Açın yolları!...

Bazıları da kıskandı:

- Bre, Ali kasabalı olmuş, diyorlardı.

Ali aldırış etmedi, fakat bütün gün ayakları üstünde duramadı. Eve dönüp biraz dinlendikten sonra akşam yemeğini yedi, derslerini de hazırladı ve yattığı gibi uyudu.

II. 23. Mehmet Alev Kocamustafa

II. 23. 1. Yonga[199]

Köyde iki saban ustası vardı; biri Yusuf Dede, öteki Kara Mahmut.

Saban, köy yerinde, çok eski zamanlardan beri tarım işini omuzlarında taşıyadurmuş. Zaten toprak deyince ilkin akla çift öküz, sonra saban gelir. Ona bir de sıfat uydurmuşlar: Karasaban. Bence, bu kara sözcüğü saban yapmanın her ağıza göre kaşık olmadığını en iyi anlatır. Bu yüzden, köylü kısmı beceriksizlikten söz etti mi, onun elinden bir saban oku kurmak bile gelmez, der.

Yusuf Dede, bu zanaatı kimden öğrenmişti? Atalardan, dedelerden. Bir başka ustadan. Zaman geçmiş. Bunu, kendi de hatırlamıyordu. Bu, pek o kadar önemli de sayılmaz, önemli olan Mahmut Usta'nın sabancılığı koca ustadan kavramasıdır!

Yusuf Dede, yaşının ucuna varmıştı. Çift çubukla, sabanla okla hiç uğraşacak hali yoktu. Ancak, köyün bir kilometre kadar uzağındaki Karangıkoru'ya gider, sırtına çalı çırpı alır, gelirdi. Aslında, çalı çırpı da bir bahane idi onun için. Ormandı Yusuf Dede'nin özlemi...

Şimdi saban işi olducağı gibi Kara Mahmut'un üzerine yıkılmıştı. Bu yükü tek bir kişi zor götürürdü. Çoğu, bu yüzden, "öğrenenler, analarının karnında mı öğrenmiş", deyip ellerini teker teker tükürükledikten sonra keserlerin sapına yapışıyorlardı.

Sabancılığın tamamını Mahmut'a devretmek Yusuf Dede'yi üzmüyor değildi. Bunu belli etmemeye çalışıyordu yaşlı adam. Ama lülesindeki acı dumanı çekerken, sonra, kurumuş, yaşlı dudaklarını buruşturarak yere tükürmesi, onu ister istemez ele veriyordu.

Bir de, aralık bulunca, kendini Mahmut'un işliğine atıyordu. Daha doğrusu, havalar ısındı mı, dükkânın bir köşesine postu açar, tutkuyla, sevgiyle ustanın her hareketini izledi. Sonra yontulmuş meşe kapçıklarının nemli kokusu ona bir zamanları, doludizgin gençliği anımsatır, dopdolu bir yaşamı çağrıştırırdı. Sessizce oturur, ustanın işine hiç karışmazdı.

Ancak bir defasında Mahmut Usta, sabahtan beri üzerinde çalıştığı oku "Tamam" deyip sayvantın davarına diklemesine uzattı. Ağır, boğumlu bir ağaçtı bu. Epeyce yormuştu onu. Gözünün kıyısıyla da Yusuf ustayı gözlüyordu.

Yaşlı adam, hiç oralı değildi sanki. Umursamaz bir hali vardı. Mahmut geldi, yanına oturdu. Çocukça birbirlerine gülümsediler. Kuşağındaki tabakasını çıkardı, nasırlı elleriyle gazete kâğıdından sigarasını sarmaya başladı.

Bu arada aklına bir şeyler gelmişçesine yaşlı usta ağır ağır yerinden kalktı, oka doğru gitti. Ak pak, henüz yeni doğmuş bir varlık görünümündeki aygıtı sıvazladı. Taptaze meşe kokusunu gönül

199 *Filiz Gazetesi,* 13 Nisan 2009, Sofya, s.7

hoşluğu ile içine çekti. Sonra kendi bildiğine oku karışlamaya başladı.

Mahmut onu dört gözle izliyordu. İncecik bir kuşku düşmüştü içine. Belli belirsiz.

- Bir zahmet gelir misin Mahmut! Dedi. Yumuşak, babacan bir tonla.

- Hay hay ustam, ne demek!

Şimdi, Mahmut da bir fabrika işi kadar düzgün okun üzerine elini koymuş. Yusuf ustanın ne diyeceğini bekliyordu.

- Aferin Mahmut, ölsem gözlerim arkada kalmaz! Beni çok aştın! Ama şuraya eğil. İyice bak. Gözlerini yatır da bak. Şuracıkta alınmadık yonga var. Gazete kâğıdı kadar ince, belki ondan da ince... Yonga olmamalı... Bu hayvanı da yorar...

Mahmut hemen tezgâh üzerindeki keseri kavradı. Biraz önceki yorgunluğundan eser bile kalmamıştı. Soğan zarı kalınlığındaki bir yonga tabakasını dişlerini sıkarak aldı. Oku gene süzdü, altını üstüne çevirdi. Sanki tüfek demiriymiş de nişan alır gibi yaptı.

Geldi. Kara koyun postu üzerinde oturan yaşlı ustasının titrek ellerini dudaklarına götürerek öptü. Birkaç kez öptü...

II. 24. Mehmet Güler

II. 24. 1. Sabah Kokulu Çaylar[200]

Taze, demli çayların sabahlar gibi koktuğunu ilk öğrendiğimde şaşırıyorum.Üç aydır emekliyim. Bu büroyu açalı da iki ay oluyor. Sabahleyin herkesten önce iş hanına geliyorum. İşlerimin yoğunluğundan mı, değil. Geldikten az sonra da taze, dumanlı çayımı masamın üstünde buluyorum.

Sabahın ilk çayını sana getirdim abi, diyor. Seversin.Çayı bu kadar sevdiğimi de yeni anlıyorum. Sabahın tazeliğinden güzelliğinden bir şeyler var bu çaylarda. Sedat, çayımı getirmedi mi beni görmediğini anlıyorum. Ses ileticiye yaklaşıp onun düğmesini açıyorum.

- Bir çay! diyorum.

Bu iki sözcük yetiyor. Küçük Sedat sesimden tanıyor.

- Hoşgeldin abi, diyor.

- Hoşbulduk, diyorum.

- Sabah kokulu çaylar gibi ses ileticisini de seviyorum. Zoru kolay ediyor başta. Uzağı yakın. İnsanın sesini, sıcaklığını alıp getiriyor...

Çok sürmüyor, çayım geliyor. Sıcacık. Tavşan kanı gibi. Sedat'ın elinden demli çayları seviyorum nedense. Başka yerlerde içtiğim çaylar gibi mideme de dokunmuyor. Yıllardır duymadığım lezzeti alıyorum onlardan. Küçük Sedat, aramızdaki sevgiden, dostluktan bir şeyler mi katıyor onlara, anlayamıyorum.

- Sedat, diyorum. Çayın güzel demlenmiş yine.

Bütün yüzüyle gülüyor. O anki gülücüğü de taze çay kokusuna karışıyor. Sedat'a artık okul işlerini sormuyorum. İlkokul dörtten terk ettiğini biliyorum. Hiç olmazsa ilkokul diplomasını alsaydım da demiyorum. Biliyorum, yüzündeki o sıcaklık dağılacak. Çayımızdaki o sabah kokusu da uçup gidecek. Sözü; günlük işlerden açıyorum. Mutlu gözüküyor.

- İşler eskiye göre daha iyi gidiyor, diyor.

Hana yeni müşteriler taşınıyormuş. Buralar kocaman işyerleri oluyormuş. Buralar kocaman işyerleri oluyormuş. Bürolar doldukça işler daha da iyiye gidecekmiş. Kendileri de gün gün daha çok çay satıyorlarmış. Sattığı çay başına da yüzde veriyormuş Sedat'a.

200 *Filiz Gazetesi,* 15 Mayıs 2008, Sofya, s.6

- İyi, diyorum. Onun işine de gelir, senin işine de.

- Öyle, diyor.

Yanımda fazla durmuyor. Askısındaki çayları soğutmamak için fırlar gibi çıkıyor büromdan. Sedat gidince çayımı yavaş yavaş yudumluyorum. Karşımızda yeni dikilen iş hanının vinçlerine, inip çıkan yük asansörlerine bakıyorum. Korkunç bir yaşam kavgası sürüyor. Çalışanların içinde Sedat yaşında çocuklar da var. Harç karıyorlar. Asansörlere tuğla yüklüyorlar. Her eğilip kalkmalarında atletsiz belleri gözüküyor.

Biraz sonra bizim iş hanı kalabalıklaşmaya başlıyor. Büroma gelip giden müşterilerim için de çay söylüyorum arada. Sedat yine yıldırım gibi gelip gidiyor. Onun ince, dal gibi boyuna bakıyorum. Sarı benzine bir de. Susuz fidanlara benziyor. Beslenmeni biraz ihmal ediyorsun herhalde, diyecek oluyorum. Sonra birden vazgeçiyorum. Bu tür sözlerin de onun yüzündeki gülücükleri bir çırpıda yok edeceğini düşünüyorum. Yüzündeki bu solgun güzelliğin de uçup gitmesine katlanamıyorum.

- Sedat, bazen çay istemediğim halde kafasını büromun kapısından uzatıyor. Akşam çayı var abi, diyor. Alır mısın?

- Getir, diyorum.

Demli bir çay koyuyor masama. Sedat, benim sabah çay keyfimi bildiği gibi akşam yorgunluğumu da biliyor. Akşam çayını da severek içiyorum. Hayret, taze sabah kokusu bu çaya da sinmiş. Bir kez daha şaşırıyorum. Kendi kendime gülüyorum.

Sedat, günün bitiminde çay paralarını toplamaya geliyor. Yorgun gözüküyor. Yüzü daha solgun. Çok uçup da bir dala konamamış kuşlara benziyor. Tıp tıp atan yüreğinin sesini uzaktan duyuyorum. Biraz otur, diyorum.

Gösterdiğim koltuğa oturuyor. Elindeki askıyı yere koyuyor.

Benimle konuşmaktan çok karşımızda dikilen dev iş hanına bakıyor. Ben de bakıyorum. Asansörlerin, vinçlerin çalışması durmuş. İşçilerin gürültüleri, çığlıkları duyulmuyor. Penceresi naylonlu bir odadan türkü geliyor sadece.

- Abi, diyor Sedat. O iş tamam.

Şaşırıyorum.

- Hangi iş? diyorum.

- Hani şu iş hanındaki çay ocağı meselesi vardı ya.

Hatırlıyorum.

- Haa!.. diyorum. Kusura kalma. Şimdi hatırladım.

Bugün onun müteahhitine çay verdim, diyor. O da sizin gibi pek beğendi çayımı. Ben de o arada söyleyiverdim.

- Ne dedin?

Gözleri parlıyor.

- Bu iş hanı bitince buranın çay ocağını bana verir misiniz? dedim.

Ben de heyecanlanıyorum.

- Peki ne dedi? diyorum.

Gülüyor.

- O gün gelsin, düşünürüz, dedi.

Gözleri daha çok parlıyor.

- O iş tamam abi, diyor. Bırakmam artık peşini.

Sedat'a bakıyorum. Çocuksu yüzü güvenle dolmuş.

- Peki, diyorum. Böyle bir iş almaya yaşın yeterli mi?

- Annemin üzerine alacağım, diyor. Muameleleri onun üstüne yaptıracağım.

Onun adına sevinirken üzülür gibi de oluyorum.

- Ama, diyorum. Senin o güzel çayını içemeyeceğiz o zaman.

- İçersiniz abi, diyor. Size sabah ve akşam çaylarından özel olarak getiririm. İyi, diyorum. Şimdi sevindim buna.

Sedat'a bakıyorum. Dinlenmiş gibi. Dalından uçmaya hazırlanan kuşlara benziyor.

- Bana müsaade artık abi, diyor.

Askısını alıp kalkıyor. Ben de yavaş yavaş toparlanıyorum. Sedat, yeni iş hanında mutlaka bir çay ocağı açacak, diyorum kendi kendime. Orada olmazsa başka bir yerde başaracak bunu. Tüm müşterilerine günün her saatinde sabah kokulu çaylar sunacak. İnanıyorum buna.

II. 24. 2. Tembel Çocuk[201]

Çok evvelleri bir köyde mutsuz bir kadın yaşardı. Mutsuzdu, çünkü çocuğu çok tembeldi. Okulu sevmiyordu.

Kadın, en çok oğlunun okumasını istiyordu. Bunun için de ona dökmedik dil, söylemedik güzel söz bırakmıyordu. Sen tek oku, ben gece de çalışırım, gündüz de, arıdan da bulurum, darıdan da, diyordu. Oğlu akşamları tamam deyip söz veriyor, sabah oldu mu cık edip okula gitmekten vazgeçiyordu.

Baktı olmayacak, kadın gidip sopaya yalvardı:

- Canım sopa, kuzum sopa, dedi. Ne olur bizim tembel oğlanı döv. Okula gitmek istemiyor.

- Hayır, dövmem, dedi sopa.

Kadın kızdı. Bu kez ateşe yalvardı:

- Canım ateş, kuzum ateş, dedi. Ne olursun şu sopayı yak. Sopa çocuğu dövmüyor. Çocuk okula gitmiyor.

Ateş alevlerini gökyüzüne savurup durduktan sonra, yanıtladı:

- Hayır, yakmam, dedi.

Bunun üzerine kadın suya yalvardı:

- Canım su, kuzum su, dedi. Ne olursun şu ateşi söndür.

- Hayır, söndürmem, dedi su. Boşu boşuna akıp gitti.

Kadın gidip ineğe yalvardı:

- Canım inek, kuzum inek, dedi. Ne olursun şu suyu iç.

İnek başını, kuyruğunu salladıktan sonra:

- Hayır içmem, dedi.

Kadın gidip kasaba yalvardı:

- Canım kasap, kuzum kasap, dedi. Ne olursun şu ineği kes.

Kasap pala bıyıklarını burup biraz düşündü:

- Hayır, kesmem, dedi.

Canı çok sıkılan kadın halata gitti.

201 *Filiz Gazetesi,* 28 Mayıs 2010, Sofya, s.6

- Canım halat, kuzum halat, dedi. Sen çok soylusun, uzun boylusun. Senden iyi kimse yok yeryüzünde. Şu kasabı as.

- Hayır, dedi halat. Ben asmam.

Bunun üzerine kadın gidip fareye yalvardı:

- Canım fare, miki fare, dedi. Sen evlere şenlik, insanlara yoldaşsın. Ne olur, şu halatı kemir, dedi.

- Hayır kemirmem, dedi ince bıyıklarını oynatarak.

Kadın koşup kediye yalvardı:

- Canım kedi, kuzum kedi, dedi. Kış günlerinde soba başı sensiz, sen sobasız olamazsın. Biz insanlar seni çok severiz. N'olur, şu fareyi ye. Fare halatı kemirmiyor.

Kedi yalanıp durduktan sonra:

- Hayır, yemem, dedi.

Kadın durup düşündü.

- Sana taze sütle taze balık versem fareyi o zaman yer misin? dedi.

- İşte o zaman olur, dedi kedi. Ardından da fareyi yemek için atıldı.

Bunun üzerine kedi fareyi, fare halatı, halat kasabı, kasap ineği, inek suyu, su ateşi, ateş sopayı kovaladı. Görev yapma sırası sopaya gelmişti ki o durdu:

- Benim adım sopa ama, dedi kararlı bir sesle. Bundan sonra acıyla, şiddetle ilgim yok artık.

Hepsi şaşırarak sopaya baktı. N'oluyordu? Eski köye yeni adet mi getiriyordu bu da?

- Bir iş zorla yaptırılırsa, onun yararlı olacağına da inanmıyorum ayrıca, diye ekledi.

Çocuk dönüp sopaya baktı. Hiç ummayacağı sözleri onun ağzından duyuyordu. En katı, en acımasız bilinen sopa bile değiştiğine göre, dedi kendi kendine. Ben niçin değişmeyeyim...

Dediğini de yaptı. O günden sonra farklı bir insan oldu. Derslerine çalıştı. Çantasını hazırlayıp okul yollarına düştü. Kısa sürede arkadaşlarına, öğretmenlerine alıştı. Artık tembelliğin değil, çalışkanlığın keyfini çıkarmaya başladı.

II. 25. Mehmet Fikri

II. 25. 1. Gıtgıdak Hastalığı[202]

Tecrübesi kadar aklı da çok, nüfûzu kadar zekâsı da keskin, yaşlı, başlı, Selim ağa adında, bir dostum vardı. Kendisini pek çok seviyor ve sık sık ziyâretine gidiyordum.

Okuyup yazması pek azdı. Kendisi kadardı. Fakat, hayâtı ve insanları pek güzel anlamıştı. Pehlivan yenile yenile pehlivan olduğu gibi o da feleğin çemberinden geçe geçe ve serencâmların zehirini içe içe tam bir hayât adamı olmuştu. Onun en büyük meziyeti ve kazandığı itibârın merkez-i sıkleti de hayâtı herkesten daha iyi anlayışı idi.

Evi, arı kovanı gibi işliyordu. Yolunu şaşıranlar, arabasını devirenler ve mühim bir işe teşebbüs edenler dâimâ ona başvuruyordu. Selim ağa, memleketin akıl hocasıydı. Azıcık aklı başında olanlar, ona sormadan bir şey yapmazlardı. Yaşı yetmiş dolayında olmasına rağmen pek gayretli ve pek insanlıklı bir adamdı. Hiç bıkıp usanmadan, akıl isteyenlere akıl verir, yol soranlara yol gösterirdi!

Hiç unutmam, bir kış gecesi bu mübârek dostumu ziyârete gitmiştim. Gece gitmekten de maksadım, onu evinde yalnız ve daha serbest bulmak, uzun boylu görüşüp, konuşmak ve bu canlı târihten daha fazlaca istifâde etmekti. Kırk yılda bir tâli de beni tutmuştu. Hakîkaten kimseler yoktu. Fakat, on dakîka sonra arkadaşlarımdan birisi geliverdi. Her şeyde bir hayır aramak âdetim olduğu

202 *Medeniyet Gazetesi,* S.179, 1939, Sofya, ss.2-3

için "Bunda da bir hayır vardır!" diyerek memleketin akıl hocasıyla iki ikiye hasbıhâller yapmak fırsatını kaybettiğim hâlde hiç kızmadım!

Gelen, arkadaşlarımdan Sükûtî Efendi idi. Sükûtî, onun lakabıdır. Asıl adı: Osman'dır. Fakat, ekseriyâ sükût ettiği için kendisine dostları tarafından bu lakap takılmıştı.

Bizim Sükûtî, hakîkaten, sükûtî idi. Ağız bir, kulak iki; bir söyle, iki dinle demiş de vira dinliyor, sağdan, soldan topluyor; hep, her zaman, herkesten alıyor, fakat, vermiyordu. Müzevirlik gibi âdî bir sıfatla geçinmeye tenezzül etmediği için dedikoduları dinlemeye de lüzûm görmezdi. Bir mecliste dünyâ ve âhiret işe yarayacak sözler konuşulmazsa oradan kalkıp giderdi. Bazen de "Nereye gidiyorsun?" diye soranlara: "Ben, buraya şeytanları dinlemeye gelmedim!" Derdi.

O, yalnız zem ve gıybetlere değil mubâh olan lakırdıların da gevezelik derecesine varmasına karşı idi. Bir mecliste bilgili ve görgülü bir adam varken bir takım kendini bilmezlerin kayaları kaldırarak dedikodu öğütmelerine pek, pek çok kızardı!

Bir gün kendisine şakadan dedim ki:

- Sükûtî, senin şimdiki hâline bir diyecek yok! Fakat, korkarım, eğer kırktan sonra bir kere çenelerin sökülürse yaman bir geveze olursun! Hele bir de şimdikileri kazâya kalkarsan vay dostların hâline vay!

Hayretle yüzüme baktı ve şakama ciddiyetle mukâbele ederek dedi ki:

- Merak etme azîzim! Ben, hiçbir vakit daha ilk mektepte, ilk sene öğrendiğim atalar sözünü unutmayacağım.. Malûm ya, dedelerimiz "Ağız bir, kulak iki; bir söyle, iki dinle!" Demişler... İnsan söylediğine bazen nâdim olur, fakat, sükût ettiğine aslâ!..

İşte benden on dakîka sonra gelen bu derviş tabiatlı Sükûtî Efendi idi. O da ben gibi konuştuğu zaman dâimâ hikmet söyleyen ihtiyardan hisse kapmaya gelmişti. Bir taraftan Sükûtî, diğer taraftan ben, ihtiyarı eşelemeye başladık.

Görüşüp konuşmalar, pek tatlı tatlı devâm ediyor, kısa fâsılalarla kahveler içiliyor, muhabbet mumlarının (sigaraların) biri sönerken diğeri yakılıyordu. Bir faslın sonunda Sükûtî ile ihtiyar dostum arasında şöyle bir muhâvere başladı:

- Ağa baba, benim azîz dostlarımdan birisini tanırım, dünyâda sır nedir bilmez, kendisine itimât edilerek ifşâ edilen esrârı derhâl pazara çıkarır! Tabii, yalnız o değil ya... Daha böyle bir çok sır tutmazlar vardır.. Acabâ bu neden?

Oğlum, tavuk ayağı yemiş insanlar, saklı bir şey tutamazlar. Onlar, sâde başkalarının esrârını değil kendi esrârını da anlatmadan duramazlar.Bu, onlarda tedâvisi pek müşkül bir hastalıktır. Tavuk ayağı yiyenleri tuttuğu için bu hastalığa "gıdgıdak hastalığı" derler.

- Lütfen bu husûsta daha canlı ve daha açık izâhat verir misiniz? Doğrusu, o kadar iyi anlayamadım.

- Malûm ya, tavuk bir yere yumurtladığı zaman derhâl gıdaklamaya başlar. Onun içindir ki yumurtasını çabucak bulurlar ve sıcak sıcak alırlar. Gıdgıdak hastalığına tutulanlar da tıpkı tavuk gibi olurlar. Kabuklu olsun, kabuksuz olsun, bir yere yumurtladılar mı, mübârekler, derhâl gıdaklamaya başlarlar. Âlem de hiç zorluk, filân çekmeksizin yumurtalarını alırlar!

Selim ağanın bu pek canlı teşbîhi bizi güldürdü de güldürdü. Sükûtî, bu muvaffakiyetli teşbîhe:

- Çok doğru ağa baba.. Çok doğru!.. Diyerek tekrâr tekrâr tasdîk damgası vuruyordu, Selim ağa, unuttuğu mühim bir noktayı ilâve etmek istermiş gibi isticâl göstererek:

- Erkekleri bile sersem tavuğa döndüren bu müthiş hastalık, kadınları da yakalarsa tehlike kat kat artar. Çünkü; bu derde tutulan kadınların ekserîsi, hiç yumurtlamadan gıdaklar, dünyâyı velveleye verir ve bu yüzden bazen mahallenin, bazen de koskoca memleketin uykusu kaçar! Dedi.

Biz ağlayacak yerde gülüyor, kahkahadan zincir yapıyorduk. Saate baktım: Alaturka üç buçuk oluyordu.Selim ağayı daha fazla râhatsız etmemek için Sükûtî ile birlikte kalktık ve evlerimizin yolunu tuttuk. Sükûtî "kis kis" hep gülüyordu. Ben, sekiz, on adım yürüdükten sonra:

- Sükûtî, anladık, hastalığın adı "gıdgıdak!.." imiş.. Fakat, bu iş yine yarım kaldı. Doktoru bulmuşken ilâcı sorup öğrenmeli idik!

- Canım, onun tedâvisi kolay... Yeter ki dostum bu hastalığa tutulduğunu itirâf ve kabûl etsin!.. O zaman iş kolaylaşır..

- Pekalâ nasıl tedâvi edeceksin?

- Tedâvisi pek kolay, hem de çok ucuz.. Ona Tarîkat-ı Muhammediyye ve İhyâu'l-Ulûm gibi tasavvuf ve ahlâk kitaplarının "Âfât-ı Lisâniyye" bahislerini okumasını ve güzelce anlayıp amel etmesini tavsiye ederim. Biiznihî Teâlâ şifâ bulur, dedi!

II. 25. 2. Ahmed Ağa'nın Vasiyeti[203]

Ahmed Ağa, köyün en eli açık zenginlerinden idi. Fakirlere yardım eder, çıplakları giydirir, açları doyurup sulardı. Yoksullara, yetimlere seve seve bakardı, köyün mektebi yapılırken ondan fazla para veren olmamıştı. Fakir zengin; büyük, küçük herkes onu severdi, sayardı.

Köyün bu çok merhametli, pek sevgili babası artık ihtiyarlamıştı. Saçı, sakalı ağarmış, beli iki kat bükülmüştü. Kavuşmaya çalışan yoğun akşam güneşine gayet çok benziyordu. Yaşı yetmiş kadar vardı. Bir karısı, bir kendisi... Başka yoktu kimsesi... Yakışıklı, adamlıklı bir çocuğu varmış, fakat muharebede şehit olmuş.

Ahmet Ağa bir gün birden bire hastalandı, yatağa düştü. Köylü bu, saygılı adamı ziyarete koştu. O, yaşamaktan büsbütün ümidinî keserek köylülerle vedalaştı. Karısıyla helalleşirken de:

- Artık ben gidiyorum! Dünyayı terk ediyorum. Son nefeste bir iyilik düşündüm: Benden kalan mirastan köyümüzün en akıllı adamına yüz altın vasiyetim olsun. Ben ölünce ayır, ver! Dedi. Bundan sonra daha iki gün yaşayıp bir cuma günü sabah ezanı köyün havasında hazin hazin dalgalanırken ruhunu Hakk'a teslim etti.

Kocakarı Ahmet Ağa'yı çok severdi. Her sözünü dinlerdi. Son sözünü de tuttu. Fakat köyde en akıllı adamı bulmak gayet zordu. Ona sordu, buna sordu, bir gün köyün muhtarı:

- Köyde en çok namaz kılan kimse ona ver ! dedi.

O da bu fikri çok beğendi; köyün en sofu, en doğru adamı olan Solak Mehmed'e verdi.

II. 26. Mercan Civan

II. 26. 1. Ana Dilimiz[204]

Biraz sonra öğretmen göründü kapıda. Daha ilk günden umut olmuştu çocuklara. Şimdi gözler pür dikkat Muhittin Efendi'ye odaklandı. Öğretmen, ağır adımlarla sınıfın bir duvarından diğerine gitti geldi. Çocukların bakışları da bir o duvara, bir bu duvara gitti geldi. Belliydi, çocuklara çok önemli şeyler anlatacaktı. Muhittin Efendi, masasının başına geldi durdu. Çocukların bakışları da durdu. Hiç kimse nefes bile almıyordu sanki.

"Biz Ercek köyünde bir avuç insanız ve Türkçe konuşuyoruz. Burada herkes Türkçe konuşuyor. Bizim ana dilimiz Türkçedir. Dedelerimiz buralara çok önceden gelip yerleşmişler. Dedelerimiz, onların da dedeleri hep burada yaşamışlar. Sonradan başka yerlere göçüp gidenler olmuş. Gittikleri her yerde, dillerini bırakmamışlar, ana dillerini konuşmaya devam etmişler; Ercek'te, Eğridere'de,

203 Süleyman SIRRI, *Yeni Kıraat,* Yyy., Sofya, 1937, ss.55-56

204 Mercan CİVAN, *Rumeli 1941-Çocuk Öyküleri 1*, Baygenç Ajans Yayınları, Antalya, 2015, ss.59-62

Kırcalide… Anadolu'dan başka yerlere göçüp gidenler de olmuş, gittikleri yerlere dillerini, türkülerini, hikâyelerini, masallarını taşımışlar. Bugün Trakya'da, Deliorman'da, Şipka'da, Tuna boylarında hep Türkçe konuşulur.

Yunanistan'da, Kıbrıs'ta, Azerbaycan'da, Kırım'da, Türkmenistan'da, Türkçe konuşulur. Dilimizi, ta Sibirya'da bile konuşan halklar vardır. Türkçe, dünyada yüz milyon insanın ana dilidir."

Muhittin Efendi, sekiz yaşlarında, ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin karşısında olduğunu unutmuştu sanki. Çocuklar ilk defa yeni ülke adları duydular, çok şaşırdılar. Gözleri hayretle büyümüş, büyümüştü.

Memedali de hayretler içindeydi: "Sibirya ne kadar uzak, sen oraya gittin mi?" diye sordu öğretmene. "Gitmedim, orası çok uzak ama kitaplardan okudum, çok soğukmuş orası, dondurucuymuş. Karlar hiç erimeden, altı ay hep yerde kalırmış." dedi öğretmen. Memedali Sibirya'yı çok merak etti: "İnsanlar üşümezler mi orada?" dedi. "Üşümezler" dedi öğretmen ve devam etti: "Onların kalın giyecekleri varmış, hep soğukta yaşamaya alışmışlar."

Kerim, içini kemiren bir sorudan kurtulmak istedi: "Yüz milyon ne kadar çok? diye sordu öğretmene.

Muhittin Efendi daha önce hiç düşünmemişti; sayıların ne kadar büyük topluluklar ifade ettiğini. Bir karşılaştırma yaparak cevap verdi Kerim'e. "Yerdeki karıncalar kadar, gökteki yıldızlar kadar", cevabını verdi.

"Demek bu dünyada Türkler o kadar çoktu ha! Yerdeki karıncalar, gökteki yıldızlar kadar çoktu ha!" diye gururla düşündü Kerim; hayretler içindeydi.

Çocuklar bugün küçücük beyinlerinde bir gerçeği hissettiler; bu koca dünyada yalnız değillerdi, onların Anadolu'da kökleri vardı ve onlar büyük bir halkın çocuklarıydı. Güzel, çocuksu duyguların tatlı gururu, ılık ılık yüreklerini doldurmuş, bedenlerine yayılmıştı.

II. 26. 2. Sobamız[205]

Kasım sonlarıydı; yağmurlar başladı, havalar iyiden iyiye soğudu. Sınıf da soğuktu. Çocuklar okula gelirken ıslanıyorlar ve üşüyorlardı. Isınmak için ellerini ovuşturdular, ısınamadılar; öksürmeye başladılar.

Muhittin Efendi dedi ki: "Yarın sobamızı kuralım. Okula gelirken herkes odun getirsin; yakacak ne bulursanız getirin, sınıfımızı ısıtalım. Isıtalım ki, kimse üşümesin, üşütüp hastalanmasın."

Bugün Muhittin Efendi endişeliydi. Cepheden gelen haberler iyi değildi. Savaş günden güne şiddetleniyor, bütün Avrupa ülkelerini kasıp kavuruyordu. Buğday üretimi durmuş, halk ekmek bulamıyordu.

Ülkede bir iç savaş hüküm sürüyordu. Örgütlenen güçler ülkede Alman askerini istemiyor; onlarla iş birliği içinde olan devlet yönetimini de istemiyordu. Silahlı bir hesaplaşma başlamıştı. Halk iki savaşın arasında çaresizdi. Olumsuz gelişmeler, Muhittin Efendi'nin yüz ifadesine, sesinin tonuna yansımıştı. Ya öğretmenler tutuklanır, okul kapanırsa. Bu çocuklar ne olacak? Bu endişeyle derslerini sürdürdü. Kararlıydı; kısa zamanda çocuklara okumayı yazmayı öğretmeliydi, cahil kalmasınlardı.

Bir gün sonra Memedali bir ağaç dalı bulmuş; Kasım koca kavlan kütüğü omuzuna almış, Emine bir çalıyı sürüye sürüye okula geldiler. Diğer öğrencilerin de elinde, kucağında irili ufaklı odunlar vardı. Bahçenin bir köşesine koydular.

Az sonra okulun hizmetlisi geldi; elindeki baltayla odunları kesmeye, sobaya göre hazırlamaya başladı.

Ders zili çalmış, herkes yerine oturmuştu. Ama ders yapmayacak, önce sobayı kuracaktık.

Öğretmen yanına; Memedali'yi, Kasım'ı, Kerim'i, Hüseyin'i aldı. Hep birlikte okulun bodrumuna indiler. Çok geçmedi, saçtan yapılmış bir sobayla döndüler. Bir daha gittiler; ellerinde birer soba borusuyla döndüler. Sobayı sınıfın ortasına koydular. Öğretmenin yardımıyla boruları bir birine takıp

205 Mercan CİVAN, *Rumeli 1941-Çocuk Öyküleri 2*, Baygenç Ajans Yayınları, Antalya, 2015, ss.40-44

takıp uzattılar, ucunu bacaya soktular. Diğer erkek öğrenciler bahçedeki odunları sobanın yanına taşıdılar.

Memedali, önce kuru odunları doldurdu sobaya. Nereden bulduğu bilinmez; cebinden bir de çıra çıkardı ve kurumuş odunların tam ortasına yerleştirdi.

Muhittin Efendi bir kibrit aleviyle çırayı tutuşturdu. Çıranın alevi, giderek canlandı, alevler çıkararak büyüdü ve kurumuş odunları tutuşturdu. Soba ısınmaya, az sonra çevresine tatlı bir sıcaklık vermeye başladı.

Sobadan yayılan sıcaklık çocukların yüzlerine yansımış, yüreklerini ısıtmıştı. El birliğiyle ateş yakmak, yakıp hep birlikte ısınmak ne güzeldi.

O günden sonra çocuklar, her sabah okula yakacak odun getirdiler. Sobalarını kendi elleriyle yaktılar. Memedali her gün okula hep bir çırayla geldi. "Aman Memedali, çıra getirmeyi unutma! Bul buluştur çıra getir!" dediler. Memedali hiç unutmadı, hep bir parça çıra getirdi. Onun yaktığı ateşle ısındı arkadaşları.

Muhittin Efendi, her gün, sobanın sıcaklığında devam etti derslerine. Karlar diz boyu yağıp Rodoplar'ın dondurucu soğukları başladığında, onun Ercek köyündeki öğrencileri, Türkçenin 29 harfini öğrenmişler, heceleye heceleye kelimeleri okumaya başlamışlardı.

Ördek gölde yüzüyor.

Ömer onu güdüyor.

Öt güzel ördek öt,

Eşin yoksa yavrun dört.

Muhittin Efendi'nin umutları artmıştı. Bu yarı aç, yarı tok öğrenciler okumayı sökeceklerdi.

II. 26. 3. Eşek Hasta[206]

Emine her sabah eşeğin yanına varıyor, yesin diye daha önce önüne koyduğu kurumuş otların, samanların üzerine tekrar ot, saman koyuyor, fakat bir hafta oldu, eşek yemiyordu. Çeşmeye götürüyor, su içmiyordu.

On gün sonra, bir sabah gene yanına vardı, ama eşek kalkmamış, yerde yatıyordu; kaldırmaya çalıştı, kalkmadı. Annesinin torbasına koyduğu küçük çöreği çıkardı, koparıp koparıp eşeğin ağzına verdi. Eşek, arpanın tadını almış olmalı ki, verilen ekmek parçalarını lokma lokma çiğneyip yedi.

Artık her sabah Emine, annesinin verdiği ekmekle önce eşeği besliyor, sonra okuluna gidiyordu.

Böyle bir hafta daha geçti; günden güne eşeğin durumu kötüye gidiyor, gözleri sulanıyordu. Artık Emine'nin verdiği ekmek lokmalarını da yemez olmuştu.

Bugün Emine, okulun bir köşesine çekilmiş gözyaşlarını kimseye göstermeden ağlıyordu. Yanına Kasım geldi. Emine ne zamandır böyle içine kapanmış, kimseyle konuşmuyordu. Ama bu kadar üzgün, hatta perişan olduğunu Kasım şimdi daha iyi anlamıştı. "Eşeğim hasta, ölecek!" dedi Emine. "Ölmez senin eşeğin, eşekler dokuz canlı olurlar!" diye teselli etmeye çalıştı Kasım. "Hayır ölecek! Babam, biz ölmeyelim diye eşeğimin arpasını değirmene götürdü, un yaptırıp geri getirdi, şimdi zavallımın yiyeceği kalmadı!" dedi Emine hıçkırıklara boğuldu.

Emine, okul dönüşü daha eve girmeden eşeğin yanına vardı. Hep öyle yatıyordu.

Başı hafifçe yana düşmüş, gözleri yarı açık ve cansızdı. Emine, kınalı elleriyle, eşeğin açık kalmış gözlerini kapadı.

Rodoplar'da sisli bir akşamdı.

206 Mercan CİVAN, *Rumeli 1941-Çocuk Öyküleri 2*, Baygenç Ajans Yayınları, Antalya, 2015, ss.53-56

II. 27. Muharrem Tahsin

II. 27. 1 Kaç Karınca, Kaç![207]

- Ercaan, hadi aslanım, dedeni bekletme!

- Gidiyorum babaanneciğim, işte...

Ercan, babaannesinin hazırladığı naylon torbayı "Üniversal" bisikletinin arka bağajlığına kıstırdı. Ötesi berisi mahsustan didiklenmiş kısa paçalı pantalonunun kemerini iyice sıkıladı. Usulca sokağa çıkardığı araca bindi. Ağzında Big Babol çikletle bir balon daha şişirdikten sonra pedala bastı. İçinde sıcacık bir hoşnutluk vardı. Hem niye olmasın ki? Kovanlık bağlığını çepçevre çalı çitle kuşatmakta olan dedesine her gün böyle öğlenlik taşıyor, az mı?

Ercan bu duyguyla köyden çıkarak tozlu tarla yolunu tuttu. Ağzındaki naneli çikletini kenara tükürdükten sonra "Üniversal"ını daha da hızlandırdı. Ancak yolun atlambaçlı yerinde naylon torbayı yere düşürdü. Aracını durdurup indi. Torbayı yerden aldı. Alırken yolun oracağında gözüne birtakım karıncalar ilişti. Fıyıl fıyıl, dizi dizi, sıra sıra karıncalar. İşin kötüsü, tarla yolunun üzerinden aykırlama geçiyorlardı. Nereye gidiyorlar acaba? Bir yere mi göçüyorlar böyle, ulam ulam? Ercan bir adım attı, bir adım daha, bir adım daha...

On adım kadar ötelerde bir yaban gülünün dibine doğru uzanıyor karınca seli. O anda tarla yolundan çift koşum bir araba geçti fışşadak. Ercan hemen gerisin geriye dönerek yolun iki izine de baktı. Belki yirmi, belki elli, belki de yüz karınca ezilmişti. Arkadan yetişen soydaşlarının ezildiği yerlerde biraz durakladılar, sonra yine yürüdüler ileriye doğru. Karınca kervanı böylece yeniden bütünleşmiş oldu. Anlaşılan sabahtan beri hep ezilmişler böyle, ama tuttukları yoldan yine de geri dönmemişler.

Derken karşıdan tek eşekli bir araba belirdi. Ercan baktı, Sütçü Ali. Hemen geçti önüne:

- Ali amca, arabayı şu yaban gülünün ötesinden geçiremez misin?

- Oğlum, geçirmesine geçiririm, ama niye, sebebi nedir? Bakarım yol bomboş...

Ercan ihtiyara "gülmeyeceğini bilsem, sebebini de söylerim" gibilerden baktı. Sütçü Ali bunu anladı:

- Korkma, dedi, benden laf çıkmaz.

- Şey var, yolun burasında karınca var da...

- Karınca nerde yok ki oğlum? Belki şimdi senin ayağının altında bile karınca var.

- Olsun, Ali amca! Onlar başka, bunlar yine başka. Bakıver azıcık, öğrenciler gibi, askerler gibi sıra olmuşlar. Tırıl tırıl gidip geliyorlar. Belli ki bir iş başarıyorlar birlikte.

- Kimin çocuğusun sen?

- Ben buralı değilim Ali amca, Razgratlıyım. Ama her yaz, tatilimi burada geçiriyorum. Hacı Rafi benim dedem...

Sütçü Ali "anladım" anlamında başını sallayarak arabasını yaban gülünün ötesinden dolandırdı. Ercan da bisikletini karıncaların üzerinden atlatarak bağlığa doğru sürdü. Ancak bu olay yatana kadar aklından çıkmadı. Sabahsı kahvaltısını yaparken babaannesine sordu:

- Bu gece çok rüyalı mı uydun?

- Hayır! Niçin sordun babaanneciğim?

- Sabaha karşı "Kaç karınca, kaç!? diye sayıkladın da...

Ercan'ın esmer yüzü geriliverdi. Sütünü içince hemen bisikletine atlayarak hızla sürdü. Varıp baktı, tarla yolunun ortasında karınca marınca kalmamıştı. Yaban gülünün dibine gitti. Öbür tarafında başka bir gidiş-geliş oluşturmuşlardı. Ercan esmer gülümsedi. "Sesimi duymuşlar!" dedi kendi kendine.

---

207 Muharrem TAHSİN, *Güllü Testi,* Filiz Yayınları, Sofya, 2001, ss.34-38

II. 27. 2. Salyangozu Kim Çaldı[208]

- Meral, hadi dükkâna gidelim yavrum!

- Şimdicik babaanneciğim, topumu alayım da…

Meral otlar arasına yuvarlanan topunu alırken orada bir salyangoz gördü. Uzamış uzamış da tam bu kadar olmuş. Başı, dokunaçları, kuyruğu hepten meydanda. Evi de sırtında. Bir öyle, bir böyle bükülerek sessizce yürüyor. Meral ona küçük parmağıyla dokunacak oldu, hemen kıstı dokunaçlarını, bir kez daha dokundu, büsbütün çekildi kabuğuna. Ola ola bir kabuk oldu. Meral onu oradan alarak sundurmaya götürdü. Toprak döşemeye bıraktı, bekledi. Az sonra salyangoz usul usul başını çıkardı, dokunaçlarını uzattı, uzattı. Gövdesi de lâstik gibi sündü. Sağa sola bükülerek gene yürümeye başladı.

- Ne o, yavrum, gene salyangoz mu buldun?

- Evet, babaanneciğim. Bakıver, ne kadar kocaman! Hele boynuzları çok uzun, toplu iğneler gibi.

- Onlar boynuz değil yavrum, dokunaç. Onlarla dokuna dokuna yolunu yokluyor. Yiyeceği otları ve yaprakları seçiyor. Uçlarındaki bu kara noktaları görüyor musun, bunlar da gözleri.

- E, dişleri nerede babaanneciğim?

- Dişleri dilinde, yavrum. Binlerce dişi var. Yaprakların en körpesini bunlarla kemiriyor.

- Vayy, onun işi paşalık öyleyse! Bahçede istediği kadar ot var. Zoru gördü mü kulübesine saklanıveriyor.

- Doğru. Kulübesine kitaplarda kavgı deniyor.

- Yalnız, bu salyangozlar çok yavaş yürüyorlar babaanne. Hiç acele etmiyorlar karıncalar gibi.

- Niye acele etsinler ki? Gittikleri yere evleriyle birlikte gidiyorlar. Nerde akşam, orda sabah. Ama senin bu salyangoz bu kuru döşemede kalamaz yavrum. Kalırsa, aç susuz ölür. Git onu bahçeye götür, bulduğun yere bırak.

- Babaanneciğim, lütfen! Ne olur, varsın kalsın biraz burada. Hiç olmazsa biz dükkândan dönünceye kadar. Dönünce ben onu gene otlar arasına götürüp bırakacağım.

- Peki öyleyse, kalsın.

Dükkândan dönünce Meral bastı yaygarayı:-Salyangozum yok! Salyangozumu çalmışlar!

Babaannesi de yetişti:

- Kim çalacak onu yavrum, evde bizden başka kimse yok ki!

İkisi birlikte aradılar taradılar, bulamadılar. Sonunda baktılar ki, salyangoz sundurmanın tâ öbür ucunda. Islak otlara erdi erecek. Meral şaşıp kaldı:

- Eyvaah, babaanneciğim! Nasıl da ilerlemiş tâ oraya kadar!

- Öyle yavrum, yürüyen yavaş da yürüse, ilerler.

Meral öğrendiklerini ertesi gün anaokulunda arkadaşlarına anlatmakla bitiremedi.

II. 27. 3. Her Gün Bayram Olmaz mı?[209]

Salon cıvıl cıvıl. Beyaz örtülü büyük masanın üstü görünmüyor. Pide mi istemezsin, baklava mı, pasta, şekerleme, içmelikler de türlü türlü, Ayran, portakal suyu, elma suyu, limonata. Çocuklar yalana yalana yiyiyor, bardaklarını dike dike içiyorlar, konuşuyorlar, gülüşüyorlar. Bir ara öğretmen:

- Tatlıları beğendinîz mi çocuklar, diye sordu.

208 Muharrem TAHSİN, *Gel Kulağına Söyleyim,* Phosphorus Advertising Agency, Sofya, 1996, ss.8-11

209 Muharrem TAHSİN, age., ss.22-25

Ağızları dolu dolu karşılık verdiler:

- Çook!

- E, bunları kim getirdi, biliyor musunuz?

- Biiiiilllmiyoruuuz!

- Öyleyse anlatayım, çocuklar. Hatırlarsanız, Koleda günlerinde burası yine böyle dolup taşmıştı.

- Evveet, dolup taşmıştı!

- O zaman Bulgarların, bütün Hristiyanların bayramları vardı. Yarın da Türklerin, bütün Müslümanların bayramları var. Şeker Bayramı. İşte bu güzel tatlıları da Türk arkadaşlarınızın anneleri ve nineleri yapmış. Gördüğünüz gibi Meral'in ve Zümrüt'ün anneleri de burada. Tatlıları üleştirmede Lele Lüsi'ye yardım ediyorlar. Yarın bu arkadaşlarınız okula gelmeyecekler. Evde kalarak aileleriyle birlikte bayram edecekler. Büyüklerin ellerinden öperek çeşitli armağanlar alacaklar. Daha şimdiden kendilerine neşeli bayramlar dileyelim...

- Çestit Bayram!

Öğretmenin işareti üzerine Galya ayağa kalktı, dudaklarını silerek:

- Ben, dedi, grup adına arkadaşlarımızın bayramlarını "Şepa Snâg" şarkısıyla kutluyorum.

Şarkı sonunda gürleyen alkışlar dinînce öğretmen:

- Şimdi de Zümrüt, Baba Metsa için Türkçe bir şiir söyleyecek, dedi.

Beyaz kurdeleli Zümrüt, annesine baka baka "Ayı Dayı" şiirini söyledi. Alkışlar sürerken uzun saçlı Magda kalktı:

- Gospojo, dedi, bu şiiri Meral de biliyor!

- Evet, biliyor. Meral Türkçe başka şiirler de biliyor. Şimdi bir de onu dinleyelim isterseniz.

- Meral doğruldu, kısa kesik saçlarını önden düzelterek:

- Ben, dedi, şiir de biliyorum, türkü de. Şimdi size babaannemden öğrendiğim bir serçe şarkısı söyleyeceğim.

Ve "Mini Mini Bir Kuş" şarkısını uygun hareketleriyle öyle canlı söyledi ki, çocuklar alkışı bırakıp ayaklarıyla da tupurdatarak çoşkularını belirttiler. En köşede oturan Angel kalktı, kâse elinde şişmen şişmen Lele Lüsi'ye doğru yürüdü:

- Gospojo Draganova, dedi, geçen gün Nasko'nun ad günü vardı. Sonra Ayhan'ın doğum gününü kutladık. Yarın Şeker Bayramı, öbür gün Lili'nin yaş günü. Her gün bayram olsa ya böyle...

Öğretmen anlamlı anlamlı başını salladı.

- Sizin için şimdi her gün bayram, çocuklar, her gün!..

O sırada Lele Lüsi kaseti koymuştu, salona şen bir çocuk şarkısı yayıldı.

II. 27. 4. Bebekleri Kim Getiriyor?[210]

Bahçe kapısından sessizce çıktılar. Meral'in yüzünden kar yağıyordu. Ablası sordu usullacık:

- Ne o, kız? Gene kime kızdın?

- Kendime kızdım! Üç ay sonra ilkokula basacağım, harfleri bilmiyorum!

- Biliyorsun! Hem okuyor, hem yazıyorsun, daha ne?

- Okuyup yazıyorum ama, harfleri sırasıyla sayamıyorum ki! Galya ile Aydın su gibi sayıyorlar.

210 Muharrem TAHSİN, age., ss.43-48

- Ziyanı yok, sırasıyla saymasını sen de öğrenebilirsin. Ben öğreteceğim sana.

- Sen öğretmesen de öğreneceğim! Hem de onlardan daha iyisini öğreneceğim. Ben herkesten çok bilmeliyim. Öğreneceğim, sınıfın birincisi olacağım, göreceksin!

- Biliyorum kardeşçiğim, biliyorum. Sen sınıfın birincisi olacaksın, hem yazmada, hem okumada, hem hesapta...

Apartman blokları arasındaki kumlu bahçeye kadar bir daha hiç konuşmadılar. Aşağısı ağaçlık, oradan eğri bir derecik geçiyor. Peykelerde anneler, nineler, önlerinde bebek arabaları. Salıncaklarda, kaydırakta değişik yaşta çocuklar. Meral:

- Ben burada kalacağım, dedi.

Doğruca boş salıncaklardan birine binerek ayakça sallanmaya başladı. O arada komşu kızı Mimi de kaydıraktan inerek onun yanındaki salıncağa gelip bindi. Üç adım karşıdaki peykede oturan ninesine:

- Büyük anneciğim, dedi, beni sallar mısın?

Meral hemen yere indi:

- Ben sallasam olmaz mı?

Kadıncağız şişler elinde sevinerek baktı:

- Olur tabii, dedi.

Meral Mimi'yi düzgün düzgün sallarken bahçenin ötesinden bir kız sesi geldi:

- Leylek lekirdek, içi dolu çekirdek! Leylek lekirdek...

Türkçe sözleri duyunca Meral dönüp çayırın oralarına baktı. Havada iki leylek döneniyordu. Bir tane de tam üstlerinden geçti.

O zaman haykırışan çocukların sesleri birbirine karıştı:

- Ştirkel!

- Leylek!

- Hacı baba leylek, Hani bana gömlek!...

Mimi de haykırdı "Ştırkel!" Sonra büyük annesine dönerek:

- Nineciğim, dedi, neden gagalarında bebek yoktu?

Meral daha acele davrandı. Mimi'nin sarışın başını okşayarak:

- Öyle şeyler sadece masallarda var, dedi. Bebekleri leylekler getirmiyor, anneler doğuruyor.

- E nasıl doğuruyor anneler bebeklerini?

- İşte öyle. Babanın tohumları annenin tohumlarıyla birleşince bebek oluyor. Annenin karnında aydan aya büyüyor. Dokuzuncu ayda anne onu doğuruyor. Eğer başı dışa dönükse, bebek kendi çıkıyor. Eğer başı dışa dönük değilse, o zaman doktorlar çıkarıyor. Ameliyatla...

Mimi'nin büyük annesi, örgüsü elinde, yanındaki kadına dudak ısırarak baktıktan sonra:

- Bravo Meral, dedi. Nereden öğrendin bunları böyle?

- Öğretmenimiz anlattı, anaokulunda.

- Öğretmeniniz iyi anlatmış, ama sen de iyi bellemişsin!

- Belleyeceğim elbet! Artık küçük değilim, güze ilkokula başlayacağım. Her şeyi öğrenmeliyim, sınıfın birincisi olmalıyım.

Kadıncağız hayran hayran başını sallayarak:

- Olacaksın kızım, olacaksın, dedi. Sınıf birinciliğin elde bir!

Öte yandan Mimi, Aylin, Albena, Yavor çöve çöve haykırıyorlardı: Leylek! Ştırkel! Leylek!...

II. 27. 5. Şekerli Günler[211]

Salon cıvıl cıvıl. Beyaz örtülü uzun masanın üstü görünmüyor. Pide mi istemezsin, baklava mı, pasta mı, şekerleme, çerez.... İçmelikler de türlü türlü. Ayran, limoni portakal suyu, elma suyu. Çocuklar yalana yalana yeyiyor, bardaklarını dike dike içiyor, şımarık şımarık konuşuyor ve gülüşüyorlar. Bir ara da bayan öğretmen:

- Tatlıları beğendinîz değil mi çocuklar? diye sordu.

Ağızları dolu dolu karşılık verdiler:

- Çoookkk

- E, bunları kim getirdi, biliyor musunuz?

- Bilmiyoruuuuzzz!

- Öyleyse anlatayım, çocuklar, hatırlarsanız, Koleda günlerinde burası yine böyle dolup taşmıştı.

- Evvveeet! Dolup taşmıştı!..

- O zaman Bulgarların, Hristiyanların bayramları vardı. Yarın Türklerin, bütün Müslümanların bayramları var. Şeker Bayramı! İşte bu güzel tatlıları da Türk arkadaşlarınızın anneleri ve nineleri yapmış. Gördüğünüz gibi Meral'in ve Zümrüt'ün anneleri de burada. Tatlıları üleştirmede Lelâ Lüsi'ye yardım ediyorlar. Yarın bu arkadaşlarınız okula gelmeyecek. Evde kalarak aileleriyle birlikte bayram edecekler. Büyüklerin ellerinden öperek çeşitli armağanlar alacaklar. Daha şimdi kendilerine neşeli bayramlar dileyelim mi?

- Çestiiiit bayram!

Güler yüzlü öğretmenin işareti üzerine Galya ayağa kalktı, dudaklarını silerek:

- Ben, dedi, grup adına arkadaşlarımızın bayramını ŞEPA SNÂG şarkısıyla kutluyorum...

Şarkı sonunda gürleyen alkışlar dinînce öğretmen:

- Şimdi de Zümrüt, Baba Metsa için Türkçe bir şiir söyleyecek, dedi

Beyaz kurdeleli Zümrüt annesine baka baka AYI DAYI şiirini söyledi. Alkışlar sürerken uzun saçlı Magda doğruldu:

- Gospojo, dedi, bu şiiri Meral da biliyor!

- Evet, biliyor. Meral Türkçe de biliyor, İngilizce de. Bir de onu dinleyelim isterseniz...

Meral ayağa kalktı, kısa kesik saçlarını önden düzelterek:

- Ben, dedi, şiir de biliyorum, türkü de. Şimdi size babaannemden öğrendiğim bir kuş şarkısı söyleyeceğim...

"Pencereme Mini Mini Bir Kuş Konmuştu" şarkısını uygun hareketlerle öyle canlı söyledi ki, çocuklar alkışı bırakıp ayaklarıyla da tupurdatarak coşkularını belirttiler. En köşede oturan Angel kalktı, bir pasta almak için kase elinde, şişman şişman Lelâ Lüsi'ye doğru yollandı:

- Gospojo Draganova, dedi, geçen gün Nasko'nun ad günü vardı. Sonra Ayhan'ın doğum gününü kutladık. Yarın Şeker Bayramı, öbür gün Lili'nin yaş günü. Her gün bayram olsa ya böyle...

Öğretmen gülümseyerek anlamlı anlamlı başını salladı:

- Sizin için şimdi her gün bayram, çocuklar, her gün!...

O sırada Lelâ Lüsi kaseti koymuştu, salona şen bir çocuk şarkısı yayıldı.

211 Muharrem TAHSİN, age., ss.22-25

II. 27. 6. İki Kapı Arasında[212]

Semra çok yorgundu, ama yatıp uzanmadı masa başına geçerek "Stayni rasteniya" kitabını açtı, öğretmenleri, Doğa Bilgileri dersi için bu kitaptan da yararlanmalarını önermişti. Erdinç'in Radostina'nın, ya da Şaziye'nin önerilen bir kitabı okumamış olmaları sınıfta kimseyi şaşırtmayacaktı, ama onun okumamış olması hemen göze çarpacaktı. Sınıf birincisi olmak bu açıdan da kolay değildi...

Semra işte bu sorumluluk içinde sayfaları çevirmeye başladı. Çevirdikçe de ev bitkileri ve oda çiçeklerinin o gizemli dünyasına daldı, daldı...

Merhaba, cici kız! Pek hanımsın bu sabah da. Erken erken böyle ayna karşısında kendine çeki düzen vermeni buracıktan her sabah imrenerek izliyorum. Sabun kokan ellerinle, akpacık yüzünle, fırçalanmış dişlerinle, taranmış saçlarınla ve arkaya bağladığın o pembe kurdelenle o kadar güzelsin ki! Kutluyorum seni, hanım kız! Senin çiçeğin olmaktan gurur duyuyorum. Ama biraz da kırgınım sana. Neden mi? Benimle hiç ilgilenmiyorsun da, ondan. Oysa ben de sen gibi bakıma muhtacım. Sağlıklı yaşayabilmem için örneğin yapraklarım temiz olmalı. Üzerlerindeki toz sık sık alınmalı. Alınmayınca gözeneklerim tıkanıyor, solumam zorlaşıyor. Sen şimdiye kadar hiç yapraklarımın tozunu aldın mı? Hatırlamıyorsun, ben de hatırlamıyorum.

Sonra sen gibi de düzenli olarak beslenmeliyim. Saksımdaki toprak tazelenmeli, köklerim sulanmalı. Sen şimdiye kadar bir kere bari beni suladın mı? Sulamadın! Peki, bu durumda ben nasıl alev alev açabilirim, cici kız? Odanın güzelliğine nasıl katkıda bulunabilirim?

Gerekince sen odanın penceresini açıyor, içersini havalandırıyorsun. Arkadaşlarınla birlikte sık sık bahçede geziniyor, temiz havada oynayıp eğleniyorsun. Ya ben? Bir kere olsun beni kapı dışına çıkardın mı? Çıkarmadın. Günden güne yapraklarımın sarardığımın bile farkında değilsin. Sonra hava akımında kalmak insan sağlığı için ne kadar sakıncalıysa, çiçek sağlığı için de o kadar sakıncalı. Oysa ben başından beri hep iki kapı arasındayım. Bundan çok rahatsız oluyorum. Bunu da düşünmedin değil mi?

Kusura bakma hanım kız, bu eleştirmelerle sana belki fazla yüklenmiş oluyorum ama, bir çiçek temizliğiyle içimi dökmeden de edemiyorum. Saksı çiçeği olarak sana bir özelliğimi daha açıklamak istiyorum...

Köklerimi sularken, toprağımı eşelerken, yapraklarımın tozunu alırken insanların benimle söyleşmelerinden çok hoşlanıyorum. Evet evet, kardeşinle, anne babanla, arkadaşlarınla nasıl sesli-sözlü konuşursan, benimle de öyle konuşabilirsin. Ben sizin dilinizden anlıyorum. Bunu serada yetiştirilirken öğrendim. İşçi kadınlar bizi orada saksıdan saksıya aktarırken, aramızdaki zararlıları ayıklarken, ya da sularken bizimle konuşurlardı. Yapraklarımızı, çiçeklerimizi okşarlardı. Bulgarca bana "uplamık" dendiğini ben orada öğrenmiştim. Bir de Latincesi varmış bunun, ama onu bilmiyorum. Yaş gününde sınıf arkadaşların beni sana armağan ederken "Derslerinde bundan böyle de hep uplamık ol!" dileğinde bulunmuşlardı. Sen de teşekkür ederken bana Türkçe ne dendiğini arayıp bulacağını söylemiştin, onu da yapmadın. Doğrusu, adımın Türkçesini ben de merak ediyorum, şimdi.

- Semra! Kız, sen uyudun mu yoksa?

Semra başını ev bitkileri kitabının üzerinden kaldırıp çevresine kuşkulu kuşkulu bakındı. Sonra öbür odaya geçti:

- Anneciğim, dedi, benim çiçeğim nerede?

- Balkonda, kızım. Hepten semirmiş de, temiz havaya çıkarıp suladım.

Semra balkona koştu, ne görsün, Yaprakları silinmiş, toprağı eşelenmiş, kökleri sulanmış olan çiçek alev gibi kırmızı çiçeğiyle şakıyor mu şakıyor. Kızcağız sevgiyle onun üzerine eğilerek ıslak yapraklarını incecik parmaklarıyla okşadı:

212 Muharrem TAHSİN, *Saksağanların Büyük Sevinci,* Filiz Yayınları, Sofya, 1999, ss.62-67

- Merak etme güzel çiçeğim,-dedi-bundan böyle hep ben ilgileneceğim seninle. Hem Türkçe adını da öğreneceğim, söz veriyorum.

İçeriden annesinin sesi geldi:

- Ne o kız, sen kiminle konuşuyorsun orada?

Semra yanıt vermedi. Sadece güldü, mutlu mutlu.

II. 27. 7. Kim Serbest Kim Değil?[213]

Anaokulu önü oldukça kalabalıktı. Meral öfkeli öfkeli çıktı. Dedesine elini bile tutturmadı. Bir süre sessizce yürüyünce:

- Dedeciğim, dedi, zakonları kim yapıyor?

- Zakonları değil, yasaları!

- Peki, yasaları kim yapıyor dedeciğim?

- Milletvekilleri yapıyor.

- Öyleyse ben milletvekili olacağım!

- O nasıl şey! Hani avukat olacaktın ya?

Önlerinden kocaman ve gürültülü bir kamyonun geçmesini beklediler.

- Beriden yürü kızım, arabalar çarpar. Hem ver şu elini elime de ben de rahat yürüyeyim. Ha şöyle, şimdi sözümüze gelelim.

Demek, milletvekili olmak istiyorsun?

- Evet, dedeciğim! Büyüyünce milletvekili olacağım, zakon... şey... yasa yapacağım.Çocuk yasası, çocuklara serbestlik yasası.

- Serbestlik yasası mı? Çocuklar serbest değil mi yoksa?

Meral elini dedesinin elinden boşandırmak isteyerek:

- Çocuklar hiç serbest değil, dedi. Lele Lüsi hep başımızda. Aç ol olma, çorbayı bitirmeden bırakmıyor. Uykun olsun olmasın, saat ikide zorla yatırıyor seni. Ne istediğin zaman video seyredebiliyorsun, ne de dışarı çıkabiliyorsun...

- Eeeh, kızım, ben de istediğimi yapamıyorum. Hayatta sıra düzen var çünkü. Lele Lüsi sizin iyiliğinizi düşünüyor. Yemeden nasıl büyüyeceksiniz, uyumadan nasıl dinleneceksiniz?

Apartmanlar önündeki kumlu bahçeye gelmişlerdi.

- Dedeciğim, sen de seviyor musun serbestliği?

- O nasıl lâf, seviyorum elbet!

- Öyleyse elimi tutup durma dedeciğim, bırak da gidip oynayayım serbest serbest!...

Ve Meral morlu fistanını savurarak kaydırağa koştu.

II. 27. 8. Ödül[214]

Türkçe dersine toplanmışlardı, ancak öğretmenleri geç kalınca canları sıkılmaya başladı, özellikle elindeki tek defterini tomarlayıp kaval yansılaması yapan Soner'in son sözleri havayı iyice kızıştırdı.

- Ben giderim!-dedi-Yasno, öğretmen gelmeyecek.

- Bence de öyle. Saat artık on beşi yirmi dokuz geçiyor...

213 Muharrem TAHSİN, *Gel Kulağına Söyleyim,* Phosphorus Advertising Agency, Sofya, 1996, ss.41-43

214 Muharrem TAHSİN, *Saksağanların Büyük Sevinci,* Filiz Yayınları, Sofya, 1999, ss.20-28

- Yarın tarih var, açıp bakmadım bile!

Ön sırada oturan narin yapılı Ayşegül onların önüne geçti:

- Durun arkadaşlar,-dedi-gitmeyin! Giderseniz, öğretmenimiz çok kırılacak. Ev ev ve sınıf sınıf gezerek bizleri burada bir araya getirmek için ne kadar uğraştığını unuttunuz mu? N'olur, beş dakika daha bekleyelim...

O sırada dar uzun koridorun öbür ucunda sınıf başkanı Sedat göründü. Koltuğundaki Filiz paketiyle hızlı hızlı gelerek:

- Arkadaşlar,-dedi-lütfen yerlerinize geçip oturun, size çok özel bir müjdem var...

Soner alaylı alaylı gülerek:

- Breh breh,-dedi-bu da başladı çarkıfelek gibi konuşmaya!.. Uzatma şunu canım, öğretmen hasta deyiver de herkes anlasın-Yasno-kratko!

- Öğretmen hasta değil Soner! Öğretmen müdür odasında, az sonra gelecek. Bu arada bana Filiz'in yeni sayısını dağıtmamı söyledi. Hem Filiz'de bu sefer bizim için çok ilginç bir olay var. Gazetenin açtığı şiir yarışmasında aramızdan biri birinciliği kazanmış. Kim olabilir bu şanslı arkadaşımız sizce?

Her sıradan bir ses yükseldi:

- Suzan!

- Vedat!

- Ayşegül!

- Erdinç!

- Evveeet, yarışmanın birincisi bizim Erdinç! Ödülü de bir volkmen! Arkadaşımızı candan tebrik ediyoruz!

-Yaşasın!

- İleride de kazansın!

Sedat, Türkçe sınıf başkanı olarak, önündeki listeye göre Filiz'leri dağıtmaya başladı.

- Bu defa-dedi-okulumuza ek olarak daha on beş Filiz gönderilmiş. Adı listede olmayanlar da alabilir, bir tanesi 100 leva!

Gazeteyi alan üçüncü sayfasını açıyordu. Herkes coşkuluydu. Hele Erdinç çok sevinçliydi, yüzü kıpkızıl olmuştu. Arkadaşlarının tebriklerini alırken hiç yoktan kısacık saçlarını yokluyor, yakasını düzeltiyordu. Bir ara okulun Stoiçkov'u sayılan Selim yerinden kalkarak karatahtanın en üst başına fanatikçe bir cümle yazdı: "En büyük Erdinç!" İçerisi yeniden bravo sesleriyle çınladı. O zaman Soner dayanamadı, elindeki tek defterini hep öyle boru gibi savurarak:

- Yazık size be,-dedi-hepinize yazık! Bir kopyacıyı göklere çıkardınız! Başka yerde kopya ederek sınıf geçmiş, burada da kopya ederek poet olacak, siz de buna el şaplatacaksınız...

Bu sözler üzerine Erdinç yerinden fırladı:

- Bana bak Soner, şu kopya uydurmasını bırak artık! Kaç kere anlattım sana, kopya eden ben değilim, başka bir Erdinç...

- Kalpağıma anlat sen onu! Niye kalmadın o okulda da buraya geldin?

- Çünkü ailem temelli buraya gelip yerleşti. Ben de orada kalamazdım, inanmazsan gidip her şeyi yerinde yoklayabilirsin. Köy de orada, okul da.

Erdinç'in sıra arkadaşı Aylin kalktı:

- Soner,-dedi-rica ederim, bitir şu kopya konusunu artık! Erdinç'ten hoşlanmadığımı bütün sınıf öğrendi, bari onu uydurma şeylerle karalamaya kalkışma, çok çirkin... Öteden Gülşen de söze karıştı:

- Kendi başaramıyor, başaranları da kıskanıyor.

Soner hemen ona da döndü:

- Yahh, kıskancakmışım! Olmayacak bir nagrada almış da, kim bilir ne olmuş. Onu Ayşegül de alabilirdi, Suzan da, Vedat da...

- Doğru! Nagrada dediğin o ödülü Suzan da kazanabilirdi, Vedat da, Ayşegül de, ama sen kazanamazsın...

Bülent araya girdi:

- Gülşen, sen de çok ileri gidiyorsun!...

- Neden? Doğruyu söylüyorum diye mi? Soner zeki, ama tembel. Ne dili dil, ne bilgisi bilgi. Erdinç Türkçe, Bulgarca bunca kitap okuyor, dilini kalemini geliştiriyor. Soner her gün bir morena yiyiyor, ama şimdiye kadar bir kitap ya da bir Filiz aldığını gördünüz mü? Görmedinîz. E, nasıl geliştirecek kendinî?

Vedat da söze karışmadan olmadı:

Bakın arkadaşlar, öğretmenimizin söylediklerini bir anımsayın. Yazıp yaratmak için ne sadece dil, ne de sadece bilgi yeterli. Bu bir yetenek meselesi. Hayal gücü, iç sezgi meselesi...

Sedat yeniden sınıf karşısına geçti:

Tamam arkadaşlar, uzatmayalım. Arkadaşımızın sevincini bozmayalım, bunu hep birlikte bölüşelim. Söylediklerinizin hepsinde ilginç bir nokta var. Ben diyorum ki bütün bunları bugünkü Türkçe dersimize konu yapalım, ne dersiniz...

- Razıyız!

Okulun Stoiçkov'u kalktı, karatahtanın ortasına büyük harflerle "Bugün Erdinç'in ödüllü şiirini görüşelim!" cümlesini yazdı. Aylin de alt yanına Filiz'in üçüncü sayfasını yapıştırdı. O sırada öğretmen girdi, bakışları karatahtadaki yazıya takılınca gülümsedi.

- Öneriniz yerinde,-dedi-ben de coşkunuza katılarak arkadaşınızı tebrik ediyorum. Umarım, bu ödül daha ciddi çalışmalara güzel bir başlangıç olur. Olaya müdür de çok sevindi. Sanırım, 24 Mayıs konuşmasında buna ayrıca değinecek. En önemlisi, Türkçe derslerine bundan böyle daha iyi koşullar sağlanması görüşünde. Yeni ders yılında Türkçe'ye de normal ders programında yer verilmesi olanakları aranacak. Gecikmemin başlıca nedeni de buydu. Şimdi sizin önerinize geçelim hemen. Ben şiiri okudum, herhalde sizler de okudunuz, ama onu bir de yazanın ağzından dinlesek...

Sınıf gürledi. Erdinç yeniden kızıl bozul oldu. Yeniden yakasını düzelterek şiiri ezbere okumaya başladı. Ardından incelemeye geçildi, sorular soruldu, açıklamalar yapıldı. Konu çözülmüştü.

Konuyla ilgili görüşler açıklanırken Soner sinirli sinirli defterini yuvarlıyor, açıyor, yeniden yuvarlıyordu. Bir ara bir yaprak kopardı. İçine birşeyler yazdı, ayrıca yüz levalık bir bütün koydu, öylece kağıdı kat bük ederek onu Sedat'a gönderdi. Kağıt elden ele Sedat'a ulaştı. Sedat usullacık açıp okudu, yine usullacık başını çevirerek Soner'e gülümsedi.

Az sonra elden ele Soner'e bir Filiz geldi.

II. 27. 9. Serçenin Babası[215]

Hayli yorulmuştum, havuzlu bahçenin ortasındaki peykelerden birine oturdum. Karşımda anıt, solumda havuz, sağımda üç köklü gür bir incir kümesi. Ortalık fıkır fıkır. Otobüs durağına koşan yolcular, gülüşerek dondurma yiyen genç kızlar, incir kümesinde cıvıldaşan serçeler...

Arkamı peykeye verdim vermedim, önümde on iki on üç yaşlarında bir çocuk bitiverdi. Omuzunda asılı bir sandık, elinde bir çift naylon pabuç.

- Ağbi,-dedi-ayakkabıların gerçekten net ayakkabı, ama bunlar net de bakım ister. Düzenli tozunu almalısın, boyamalısın...

215 Muharrem TAHSİN, age., ss.45-52

- Daha dün boyatmıştım?

Güldü esmer esmer:

- Hayır ağbi, şaka yapıyorsun, net şaka... Bence bunlar çoktan beri boya yüzü görmemiş. İzin verirsen, onları sana şimdi gelin gibi süslerim. Ayakkabı deyip geçme ağbi, o da canlı gibi bakım ister, sıvazlanıp okşanmak ister... Evet evet ağbi, gülecek şey değil, ayakkabı net canlı gibidir, ayağın canı kanı ona geçer çünkü....

- Peki,-dedim gülerek-bildiğini yap öyleyse...

Hemen sandığını yere indirdi. İçinden takur tukur iki çift fırça, üç boya kutusu, bir kadife silgi çıkardı. Az önce elinde tuttuğu naylon pabuçların üstüne diz çökerek sandığı önüme sürdükten sonra sağ ayağımı üstündeki kalıba koydu:

- Ağbi,-dedi-ayakkabılarına bakılırsa sen Türkiyeli değilsin?

- Bildin, Bulgaristanlıyım.

- Bulgaristanlı mı? Annem de Bulgaristanlı. Ama ben daha dünyada yokken Tekirdağ'a gelip yerleşmiş. Şimdi de sık sık gidip geliyor Bulgaristan'a, akrabalarımız var orada. Ben henüz gidip görmedim, ama tek tük Bulgarca sözcükler öğrendim, "Jep"...

- Ne demek ulen"?

- Ekmek demek ağbi, net ekmek demek.

- Adın ne?

- Adım Aziz, ağbi.

Kutulardan birini açtı, yine kapadı. Öbürünü açtı, onu da kapadı. Sandıktan başka bir kutu çıkardı.

- Ayakkabıların net kahverengi değil ağbi, biraz kızıla çaldırıyor. Dengini bulmaya çalışıyorum.

Alt dudağını dişleriyle bastırarak dördüncü kutuyu açtı, kokladı. Sağ elinin parmak uçlarını önce diline, sonra kutuya, daha sonra da ayakkabılarıma süre süre fırçalamaya başladı. Hem öyle çabuk çalışıyordu ki, ben izlemeye yetiştiremiyordum. İki fırça iki elinde iki mekik sanki. Bir sağ, bir sol! Bakıntıları da öyle. Bir sağa, bir sola. Gözleri hep gelip geçenlerin ayakkabılarında. Hele ayak değiştirmek için fırçanın ucuyla sandığa tık-tık diye bir dokuntusu var, çok çalımlı yapıyor onu.

- Aziz,-dedim-Avcılar'a ne zaman gelip yerleştiniz?

- Dört yıl öncesi ağbi. Babam Almanya'ya gidince, biz de Tekirdağ'dan kalkıp buraya geldik.

- Baban bayramlarda geliyor mu?

- Gelmiyor ağbi. Gideli hiç gelmedi.

"Özlemiyor musun?" diye sormak geçti içimden, değiştirdim.

- Kaça gidiyorsun Aziz?

- Ortaokul bire geçtim ağbi.

- E, bu iş derslerine engel olmuyor mu?

- Olmuyor ağbi. Ben yalnız yaz tatilinde çalışıyorum böyle gün boyu. Okul başlayınca Cumartesi ve Pazar günleri çalışıyorum. Bir dakika ağbi, sadece bir dakikacık!...

Sağ ayağımı sandık üstünde yarı boyalı bırakarak incir kümesine doğru süzüldü. Çevresinde birşeyler kovalarcasına dolandı, derken üç çocuk daha yetişti. Dördü bir serçe yavrusunun peşine düştüler. Ha tuttular, ha tutacaklar. Bir ara birden durdular. Bakındılar, dinlediler, kümeden bir çatırdı duyamadılar.

- İşte bakın nereye konmuş!-dedi Aziz. Gösterdiği yer, koca bir dut ağacının erişilmeyecek yükseklikteki dallarıydı. Öteki çocuklar dağıldı, Aziz de yanıma geldi.

- Özür dilerim ağbi, seni çok beklettim -dedi.

Bir yandan da usullacık avucundaki serçe yavrusunu gösterdi. İşaret parmağının boyalı ucuyla henüz sarısını yutmamış serçenin başını okşayarak:

- Zavallı,-dedi-yüreği tup tup atıyor. Korkuyor, net korkuyor. Onu daha başında tutmuştum ağbi, ama gizledim. Canına kıymasınlar diye... Ne kadar sevimli değil mi ağbi? Babam da böyle okşardı beni, hep tepeme sürütürdü kocaman elini. Bu da hoşlanıyor galiba. Seni gidi yaramaz seni! Sezen Aksu gibisin sen de. Bundan böyle senin adın da Sezen olsun! Hadi, kır kirişi bakayım...

Gagasını öperek yavru serçeyi dut ağacının az önce gösterdiği yüksek dallarına doğru uçurdu. Sonra hemen önüme çökerek yarıda bıraktığını aynı çeviklikle tamamladı.

- Tamam ağbi,-dedi-yetmiş beş bin...

Verdiğim yüz bin liranın üstünü geri verecek oldu, bıraktım. Teşekkür ederek gereçlerini sandığa toplamaya başladı.

- Aziz,-dedim-uçuracaktın da niye tuttun o yavruyu?

- Okşamak istedim ağbi, kuşları severim ben. Hele serçeleri daha çok severim, çünkü aile yaşamları çok güzel, görmedin mi? Onu tutunca hepsi üşüştü başıma. Ama durumu ilk önce babası fark etmişti...

- Nerden biliyorsun babası olduğunu, belki anası?

- Yok ağbi, net babasıydı! Baba serçelerin şurasında siyah gerdanlık oluyor. Sonra onlar çok çok yaygara koparmıyor. Bu da öyle yaptı. Tek tek aklayarak ta yanıma sokuldu. Üzgündü, zaten babalanın üzüntüsü bir başka oluyor...

- Baba üzüntüsünü de nerden biliyorsun? Hani dört yıldır babanı görmüyordun?...

Görüyorum ağbi, net görüyorum, rüyamda...

Sandığı omuzuna, pabuçları eline alıp karşı peykelerde oturanlara doğru yürüdü.

II. 28. Mukaddes Akman

II. 28. 1. Karlı Dallar Altında[216]

Okuldan çıktıktan sonra kızağımı alıp köy kenarındaki tümseğe gittim. Köyün bütün çocukları oradaydı. Beş, on defa kayınca yoruldum. Kızağımı armut ağacının altına çektim. Üstüne oturdum. Kayan arkadaşlarımı seyrediyordum. Bir ara ağaçtan başıma kar dökülmeye başladı. Başımı kaldırıp bakınca ne göreyim: Bir serçecik "cirik" "cirik" diye bağırıyor ve kanatlarını çırptıkça karları üstüme saçıyordu. Soğuktan üşüyor muydu, yoksa acıkmış mıydı? Cebimden mendilimi çıkardım, karın üstüne serip kahvaltımdan biraz ufaladım. Kenara çekilip serçeciğin kırıkları yemesini bekledim. Biraz sonra yere yine kar sıçradı. Bir de ne göreyim. Serçecik mendilimin üstüne indi. Kırıkları gagalamaya başladı. Kuşçağızın aç olduğu obur obur yemesinden belliydi. Hem kahvaltımı yudumluyor, hem de çocuklar ürkütmesin diye onlara doğru bakmaya başladım. Ben, çocuklara bakarken birden serçecik elime kondu. Elimdeki kahvaltımı da gagalamaya başladı. Demek doymamıştı. Onu kendi haline bıraktım. Karnını iyice doyurmasını bekledim. Bir ara bizim sınıftan yaramaz Yılmaz bana doğru koşmaya başladı. Her halde kuşu görmüş olacaktı. Zavallı serçecik Yılmaz'ın geldiğini görünce kanatlarını açtı, uçtu gitti. Yılmaz'a bir gücendim, bir gücendim. Gelmeseydi, serçecik kim bilir ne kadar daha yanımda kalacaktı.

Yarın bir yemlik yapıp armut ağacına asacağım. İçini kırıkla dolduracağım. Serçeciğim gelsin, yesin diye...

216 *Filiz Gazetesi,* 29 Şubat 1996, Sofya, s.4

II. 28. 2. Kuş Yuvası [217]

Hafiften yağmur çiseliyordu. Annemle durakta otobüs bekliyorduk. Durağın üstündeki balkonda bir kadın köpeğini dövüyordu. Hayvancık acı acı bağırıyordu. Köpeğin sesine yakındaki çınar ağacından iki kuş havalandı. Her nedense biri paçavra gibi yere yuvarlandı. Baktım henüz tüy düzmeye başlamıştı. Bu bir sevimli yavrucuktu. Henüz uçmayı öğrenememişti. Usul usul gezinmeye başladı. Belki aç olduğundan koşamıyordu. Komşu çocuğu Ceylan'ın annesinin elinden boşanıp yavrucuğu, avucuna almak istiyordu. Annesi onu çekip aldı. Tam bu an hızla geçen bir araba yavruya çarptı. Ceylan bunu görünce acı acı bağırdı. Hıçkırarak annesinin eteklerine sarıldı. Bir aralık bulup yavrunun cesedinî yoldan almak istiyordu. Alamayınca kaldırım boyunca koşmağa başladı. Hem koşuyor, hem ağlıyordu. Annesi arkasından yetişti. Annesi; gözyaşları içinde:

- Sen beni tutup çekmeseydin, yavrucuğu kurtaracaktım.

- Ben seni çekmeseydim, o araba sana çarpacaktı.

- Hayır, kurtaracaktım.

- Bu bir an içinde oldu, yavrum. Seni çeker çekmez o hain araba gelip çarptı. Sen duygulu çocuksun. Suç senin değil. Suç o köpeği döven kadının. O kötü kadının. O köpeği dövmeseydi anasıyla yavrusu ürküp uçmayacaklardı. Bu kaza da olmayacaktı. Anlayabildin mi yavrum?

- Sağ ol anne.

Çocuk annesine sarıldı.

II. 28. 3. Balkonda Neler Gördüm[218]

Ay ışığı odamı doldurmuştu.

Kız kardeşim mışıl mışıl uyuyordu. Ben de usullacık yatağıma uzandım. Ama bir türlü uyuyamadım. Bir ara balkon penceresine doğru baktım. Ne göreyim, camda eşek başına benzeyen bir şey kulaklarını oynatmaz mı, çok korktum. Acı acı bağırdım. Sesime kız kardeşim uyanıp ağlamaya başladı. Aşağıdaki odalarda televizyon seyretmekte olan annem tupur tupur yanımıza çıktı:

-Ne var, ne oldu, diye sordu.

-Balkonda eşek kulaklı bir şey var, dedim.

-Olamaz yavrum! Balkona eşek gelebilir mi, ikinci kattayız!

Balkona çıkıp bakındı:

-Hiçbir şey yok yavrularım, dedi. Yatın uyuyun rahatla.

Kız kardeşimi yatağına uzatıp örttü. Elektriği de söndürüp çıkacak oldu, ben yine narayı bastım:

- İşte anne! İşte gene geldi cama, bakıver!

Annem lambayı yakmadan balkona doğru baktı. Bir şey göremeyince:

- Hadi sen de, dedi, yakında asker gideceksin, olmayacak şeylerden korkuyorsun...

-Baksana anneciğim! Görmüyor musun, kulaklarını oynatıyor... Annem baktı, sonra balkona yürüdü:

-Dur ben o senin dediğin şeyin kulaklarını çekeyim, dedi.

Çıktı, hars hurs birşeyler kopardı. Sonra içeri girerek sordu.

-Şimdi kulaklarını oynatıyor mu?

-Şimdi bir şey yok dedim.

---

217 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., s.321

218 *Filiz Gazetesi,* 13 Kasım 1992, Sofya, s.4

Annem gülmeye başladı. Meğer asmanın balkona sarkan dalları ve arı ay ışığında sallandıkça eşek kulakları gibi görünüyormuş. Gittikten sonra da birkaç kere kalkıp baktım, hiçbir şey yoktu.

Korktuğum için kendi kendimden utandım.

II. 29. Mustafa Bayramali

II. 29. 1. Beklenti[219]

Sevda, odasına girip çıkıyor ve arada bir "Kuşcağız acıkmış, yavrucuk susamış" diyerek, mutfaktan ekmek kırıntıları, su alıp götürüyordu.

Onların evi köyün en başında, tepenin altında, güneye bakıyordu. Aşağılara bakınca evler ayak altında kalıyor, etraf gözler önüne yayılıyor. Bu günlerde doğa çim rengini sıyırıp, altın rengini almağa hazırlanıyor gibiydi. Güneş ortalığı öncekisi kadar kızdırmıyordu.

Sevda, her sabah alçaklara salınan yolca, sırtında çantası, taranmış saçları, kurdelasıyle okul yolunu tutuyordu. O, bu yollardan artık üçüncü yıl gelip geçiyordu.

Son günlerde kırlangıçların sabah sabah elektrik tellerinde kümelenmelerini merak etti. Onları izledi. Bir sürü gelip diziliyorlar, kanat çırpıyorlar, gıcırdaşıyorlar, yanlarına yabancı biri yaklaşınca rahatsızlaşıp uçuyor, sonra yine dönüyorlardı tele. Yalnız biri kalıyordu yerinde tepişmeden.

Bir sabah okul yolunu tutmazdan önce dedesine:

- Dede, şu kırlangıçlara baksana." dedi, "Gene dizilmişler sıraya."

Dedesi başını okşadı ve:

- Yolculuğa hazırlanıyorlar kızım, diye cevap verdi. Onları uzun yolculuk bekliyor. Bak buralarda artık serinlemeye başladı... Hadi geç kalma.

Sevda, koştu. Kırlangıçlar uçtu. Biri yine kımıldamadı.

Ardına döndü:

- Dedeee, bak biri gene kaldı yerinde, diye bağırdı. Cevap beklemeden, gözden kaybolup gitti.

Dedesi Muhsin'in evi bir katlı, altında da ahırı. Kapısı bütün kış kapalı, sarılı sarmalı. İçinde ineği, samanı. İlle, ilkbahar gelince kapısı ardına kadar açık. İçi dışı süpürük, temizlenik. Kirişlerdeki kuş yuvalarının örümcek ağları alık, misafir beklercesine.

Her sene olduğu gibi, bu yıl da havalar ısınınca, gelip yuvalarına yerleşti o geniş gagalı, çatal kuyruklu, ince uzun kanatlı, sırtı kara, göğsü beyaz göçebe kuşlar. Bir iki gün dinlendiler. Sonra bal arıları gibi bütün yaz girip çıktılar, işine baktılar. Önce yuvalarını onardılar. Çamurlu, düğme düğme kabarık, yeni yeni boz renkli yuvalar yaptılar, yavruladılar...

Sevda bir iki gün, sabah akşam kırlangıç sürüsüne seyretti hep. Bir gün okuldan dönerken ortalığı boş buldu. Yalnız biri kalmıştı telde. Ahıra koştu yuvalarına baktı, yoktular. Çıkıp hayli gözetti, bir yerlerden gelirler mi? diye. Etraf sessiz, sedasız kalmış, ev boşalmıştı. Acıdı yalnız kalana. Büzülmüş, perişan bir hali vardı sanki. Titriyor gibi görünüyordu. Ne yapardı buralarda anasız, babasız, kardeşsiz?

Dedesine anlattı olayı. Ortalık kararınca gidip yuvalara baktılar. Hayvancık birinde yatıyordu üzgün üzgün. Bakışlarıyla onu sevdiler. Kapıyı kapayıp çıktılar.

- Dede, dedi Sevda, bana küçük bir kafes yapsana!

Muhsin hemen anladı torunun düşüncesini ve:

- Oldu, kızım, dedi. Yarın sen okuldan dönünce, kafesin hazır.

Ertesi gün zor geçirdi saatleri. Eve dönünce bir de ne görsün! Minicik, boyalı, cicili, bicili bir kafes. Sevindi, çok sevindi.

219 *Filiz Gazetesi,* 28 Mart 2008, Sofya, s.6

Sular gölgelenince ikisi, gene ahıra girdiler. Dedesi merdiven dayayıp, yuvaya çıktı. Kuşu aldı, indirdi. Tiril tiril titriyordu. Sevda avucuna sıktı, okşadı. Bu bir kırlangıç yavrusuydu.

Eve getirdiler. Temizlediler. Her tarafına iyice baktılar. Sağ kanadının altı hafifçe yaralıydı...Kafesi döşeyip içine yerleştirdiler. Sevda, alıp odasına götürdü. Çalışma masasına bıraktı. Bundan öte doyurup, sulaması ona aitti. Yarasının sarılıp sarmalanması, tedavisini de ninesi Şaziye üstlendi. Onun bu işe eli yatkındı. Tıp ebeliğinden emekli olmuştu.

Yavru, baştan ekmek ve başka tahıl kırıntısı yemeye yanaşmadı. İyi havalarda Sevda ona böcek filan buldu doyurdu. Giderek başka şeyler de yemeye alıştırdı. Odayı hep sımsıcak tuttu. Ninesinin yardımlarıyla kanadı altındaki yara kayboldu. Birbirine alıştılar.

Sevda, şimdi buzların eriyip, nehirlerin coşmasını, kışın geçip, havaların ısınmasını, baharın gelmesini bekliyor büyük bir sevinçle. "Misafirler" uzun yolculuktan buralara yeniden dönünce, yavruyu ana babasına teslim edecek. Çifte sevincin nasıl yaşandığına şahit olacak. Bu mutlu anın resmini çizmeğe çalışacak minik elleriyle. Başarabilecek mi acaba?

II. 30. Mustafa Göçev

II. 30. 1. Yavuz[220]

İki gündür içi rahat değildi. Gerçi derslerini çok iyi öğreniyordu. "Öğretmen sorarsa bilemem" korkusu yoktu. Çünkü altı yıldır okuldan döner dönmez, anne veya babası her gün derslerinin nasıl geçtiğini, nasıl yeni ders aldıklarını sorardı. Yavuz bunu bildiği için her şeyi daha ders saatinde bellemeğe çalışırdı. Sorulunca tüm derslerinin konularını, hattâ bazen ayrıntıları bile zorluk çekmeden sıralayı verirdi. Kimi kez ders dışı çalışmaları, katıldığı futbol antrenmanlarını ve başka ilginç bulduğu olayları bile annesi, babası ve abisine ballandıra ballandıra anlatıverirdi. O zaman bir o kadar daha sevecenleşiyordu. Ancak şu Soner meselesini kimseye çıtlatmamıştı.

Ne olacaktı ileri doğru? Ne olacak, kız öğrenciler meseleyi bayan öğretmene açacak, öğretmen de Soner'in babasına haber verecek, olay iyice dallanıp budaklanacak, sonuçta sınıftan kovulacaktı. Üstüne üstlük babasından eşek sudan dönene kadar dayak yiyecekti. Güya babasının bir tanesi, anasının nur tanesiydi, ama kaç kere dayak yemişti. Babası kızmaya görsün "Allah yaratmış" demezdi, basardı şamarı ense köküne...

Dayak görünümü göz önüne gelince Yavuz'un içi cız etti. Okuldan kovulacak çocuk sanki kendisiydi. Sabah kahvaltısından kalktı, çantasını omuzuna geçirirken içinden: "Edepsiz" dedi. "Derste olmayacak bir sırada, uygunsuz seslerle dersi bozan, ulur gibi, inler gibi yapan sen değil misin? Bayan öğretmen seni, evet seni tenbihlemedi mi ?Mumen de, İpek de, Birol da kızların beliklerini çekme, defterlerini alıp boş yere karalama, demedi mi sana? Defalarca uyarılmadın mı? "Ne halin varsa gör!" deyip onunla meşgul olmayacaktı, ama diyemedi işte…

Eğilip ayakkabını bağlarken Soner'in dün okul kapısında kendisini telâşla beklediğini anımsadı. O zaman derinden bir iç çekmişti. Önce "Şununla iyice kavga etsem" demişti. Sonra bu niyetinden vazgeçmişti. Sadece bön bön bakışmışlardı. İkisinden de çıt çıkmamıştı. Bu sessizliğe dayanamayan Soner sert sert:

- Yahu taş mı oldun? Konuşsana! Bütün kızlar bana karşı imza toplamışlar. Erkek öğrenciler de onların aklına uymuş. Sınıftan, hattâ okuldan kovulmamı istiyorlarmış. Bunu anlamadın mı sen? Neden susup duruyorsun? gibi sitemlerde bulunmuştu. Yavuz da buna fena içerlemiş, arkadaşının, kavganın üstüne üstüne gittiğini anlayınca aşağıdan almış ve:

- Ne tuhaf çocuksun sen yahu? Hiç anlamaz olur muyum? Birkaç günden beri imza için bana da yalvarıyorlar. Verip vermeyeceğim senin tutumuna bağlı... Yaptıklarına bir baksana! Hele o dünkü mesele...

220 *Filiz Gazetesi,* 15 Aralık 1997, Sofya, ss.5-6

Sözün arkasını getirmemişti. Ama canının çok sıkıldığı belliydi.

Matematik öğretmeninin dersinden sonra Soner, Yavuz'un koluna girmiş:

- Yürü toalete, demişti. Toaletten çıkarken Soner, tıpkı bir büyücü çabukluğuyle Yavuz'un cebine elini sokup çıkarmıştı. İş "Ne yapıyorsun?" demeye kalmamıştı. Yavuz cebinde 500 leva buluvermişti. O anda içine acıya benzer bir gariplik çökmüştü. Gene aşağıdan alarak:

- Parayla mı dostluk yapacağız, demişti. Olmaz öyle şey!

Soner lâftan anlayacaklardan değildi ki. Tutturuvermişti:

- Olur olur, bal gibi olur. Büyüklerimiz sık sık "Bugün paran olsun, yapılamayacak hiçbir iş yok" demiyorlar mı?

Yavuz ne yapacağını bilememişti. Parayı alsa bir türlü, almasa bir türlü... Düşünüp kalmıştı. Oysa arkadaşına yardıma hazırdı. Çünkü sınıfın en iyi kalecisi Soner'di. Eğer o yoksa öteki sınıfın futbol takımı, onları ezip geçiverecekti. Kızlara değilse bile erkek öğrencilere meram anlatabilecekti. Zaten her ciddi sorunda hep onun "ağır sözü" dinlenmiyor muydu? Yani çareler tükenmiş değildi. Ancak şu para meselesi nasıl çözüme bağlanacaktı? Aklı ermedi. Telâşla saatine baktı. Okul zilinin çalmasına on beş dakika kalmıştı. Evden koşarak çıktı. Yolda kendi kendine: "Akşama annem işten dönünce ona iğneden ipliğe her şeyi anlatmalıyım" dedi.

II. 31. Mustafa Kahveci

II. 31. 1. Kuyruklu Misafir[221]

Dedemle sık sık ormana gidiyorduk. Orman bekçisiyle buluşuyorduk. Bekçi hayvanlar hakkında pek meraklı hikâyeler anlatıyordu. O, ormanda her patikayı ve her hayvan izini biliyordu.

Kuvvetli bir fırtınadan sonra yine o ormana gitmiştik. Bir yerde fırtınanın devirdiği büyük bir kayın ağacı gördüm. Bu yüzyıllık ağaçta birçok kovuklar vardı. Birinden bir yaban hayvancığının bize baktığını fark ettim. Kahverengi yumuşacık tüyleri vardı. Göğsündeyse, tıpkı önlük gibi, kıpkırmızı bir beneği. Onu tutmak istediğim zaman, dişlerini çıkararak üzerime atıldı. Bu küçük yaramazı şapkamla kapattım. Dedemi çağırdım. Dedem geldi, hayvanı ordan alıp bekçi evine götürdük. İçeriye salıverdik. Derken bekçi geldi, komşu çocukları geldi. Küçük çocuk:

- Gelincik bu, dedi.

Büyük çocuk, hayvanın beyaz tüylü kısa kulaklarına, kahverengi deriyle kaplı ayaklarına baktıktan sonra:

- Belki de küçücük bir kokarca bu, dedi. Ve yahut da sincap!

Yeniden dedemi çağırdık. Hayvana bakarak gülümsedi:

- Ben onu bilememiştim, dedi. Buna sincap derler. Bu kırmızı önlüğü büyüyünce kararacak.

- Orman bekçisi de söze karıştı:

- Buna şaşmayın, dedi. Küçük sincapların hep böyle benekleri olur.

- Küçük hayvan akşama kadar oda içinde gezip dolaştı. Bir ara yatak altına girdi, orda kaldı. Ona ekmek doğradık, su koyduk. Ne ekmeği yedi, ne suyu içti. Açlıktan ölecek zannettik. Ertesi sabah çocuklarla yine orman içine gittik. Devrik ağacının kovuğundan yuvasını alıp getirdik. İçinde birtakım yiyecekler vardı, onları da getirdik. Hayvan yuvasını görünce içine giriverdi. Bir daha da çıkmadı. Gene orman bekçisini çağırdık:

- Ekmek yemez, dedi. Daha pek küçük, süt emmesi lâzım.

Bir şişe süt çıkardı. Tapasını delerek içinden lâstik bir borucuk geçirdi. Borucuğu sütledi. Ve

221 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., ss.236-237

sonra şişeyi oracığa sürdü. Küçük yaramaz, süt kokusunu duymuş olacak, yuvasından çıkarak şişenin etrafında dolaştı. Önce emziği yaladı, sonra iyice ağızladı, emmeye başladı.

Ve böylece sincap bize alıştı. Bir gün hava karardı, yağmur yağdı. Koyu bir sis çöktü. Kimse dışarı çıkmadı. Hep kuyruklu misafirle eğlendik. Bir defasında yere birkaç tane ceviz koyduk. Sincap hemen oraya gitti. Bir cevizi ağzıyla yuvarladı. Sonra art ayakları üzerinde doğrularak odanın içini uzun uzun süzdü. Anlaşılan cevizleri saklayacak yer arıyordu. Cevizleri birer birer yuvasına doğru taşıdı. Ön ayaklarıyla kilimin orasını öyle tartıklıyordu ki, sanki yere kuyu kazıyordu. Hepsini orda sakladı, güya üstlerini toprakla örttü.

Bir gün orman içinde odun aramaya çıkmıştım. Çocuklar, bekçi odasının kapısını açık bırakmışlar. Hayvan da dışarı fırlayarak çalılar arasına dalmış. Uzun zaman aradık; bulamadık. Sadece bekçi bir defa görmüş, ama sincap hemen çalılar arasında kayıplara karışmış.

Şimdi kuyruklu misafirden sadece bir hatıram var. O da lastikli emzik!

II. 32. Mustafa Mutlu

II. 32.1. Baba[222]

Ara sıra pencereden dışarı bakıyordu. Lapa lapa kar yağıyor rüzgâr kırlarda uğulduyordu, pencereyi zorluyordu. *O da bir kuytu arıyordu kendisine sanki. "Ezelden öyledir zaten. Her varlık bir kuytu arar sığınmak için. Ama rüzgâr?!.. Bugün varsa, yarın yok gelir geçer!" diye düşünürken telefon çaldı. Hemen ahizeyi kaldırdı baba.*

İnce, ağlamsı bir çocuk sesi:

- Baba, daha dün gelecektin?

- Çok işlerim var oğlum, yarın geleceğim. Bak, dışarda ne güzel kar yağıyor, beraber kızak koşmağa bile gideriz. Ağlama, ağlama erkek çocuklar mert olur, hiçbir zaman ağlamaz! Yarın oğlum yarın görüşeceğiz. Sakinleş biraz! Peki, anladım, anladım oğlum dedi ve usulla ahizeyi koydu yerine.

Dışarı baktı tekrar, gözleri dolu doluydu, ama karşısında oturanı meslekdaşına belirtmek istemedi. Nabzının vuruşu arttı. Bir özlem tekrar bastırdı yüreğini. Yarı kararmış sakalını usulla sıvazlıyor, sanki birşeyler sayıklıyordu kendi kendine. Düşünceliydi.

Meslektaşı:

- Ne, bir yaramazlık mı var yoksa? diye sordu.

Bırak, dedi baba, söz altında kaldım. Çocuklara söz vermek; sorumlu bir şey. Çok defa biz unuturuz, onlar unutmaz. Dün eve gideceğime söz vermiştim. Bizim oğlan unutmamış bunu. Beni çok beklediğini söyledi. Oğlunun şikayetini anlamağa çalışıyordu baba. "Haklı!" diyordu! içinden. Söz vermişti bir kere. Yerine getirmeliydi sözünü.

Ertesi gün gene işi vardı, ama dayanamadı, erken erken yola, çıktı. Arabasının arkasında kar tanecikleri bir bulut gibiydi. Asfalt yolu buz tutmuş, ama bunun farkında bile değildi baba. Bir dalgınlık içinde vira gazlıyordu aracını. Söz altında kalmıştı. Oğlunu görmeğe acele ediyordu.

II. 32. 2. Kumdan Değirmen[223]

Nuri'nin de kısmeti çıktı nihayet. Anne babası denize istirahate giderken onu da götürdüler. Daha ilk günleri deniz kıyısına gitmeğe başladı. Uzaklardan kopup gelen köpüklü dalgaları seyrediyordu. Dalgalar kıyıya yaklaştıkça küçülüyor, Nuri'nin dizlerine çarparak tekrar geri çekilirken ayakları

222 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., s.294

223 *Filiz Gazetesi,* 11 Haziran 1993, Sofya, s.4

altındaki kumları çekip alıyorlardı. Bu çok hoşuna gidiyordu Nuri'nin. Neden böyle oluyordu acaba? Bir türlü anlayamıyordu.

Nuri bir gün kum yığının yanında yine kendi kendine oynuyordu. Çalıçırpı da toplamıştı üstelik. Terlemişti. Babası sokuldu:

- Bu ne böyle oğlum, diye sordu.

- Yaptıktan sonra göreceksin babacığım, dedi Nuri.

- Apartıman dairesi mi? Otel mi, yoksa...

- Bilemezsin baba. Ben un öğüteceğim çocuklara. Çok un olsun. Çocuklar doya doya pide yiyebilsinler.

- Demek değirmen, öyle mi?

- Evet babacığım, su değirmeni.

- Ama burda su yok ki!...

- Görmüyor musun koskoca denizi babacığım taşırız.

- Taşıma suyla değirmen dönmez yavrum. Su değirmeni dere olan yerlere kurulur.

- Öyleyse yeldeğirmeni yapalım. Dedem az mı anlatırdı yeldeğirmenini?

Baba, oğlunu yatıştırmak için:

- Peki, dedi. Bari modern bir değirmen olsun. Un öğütsün insanlara.

- Uhaaaa! Çok un olsun, bütün insanlar pide yiyebilsin!...

Nuri ellerini yukarı kaldırdı, sevindi, sevindi...

II. 33. Nadiye Ahmet

II. 33. 1. Yirmi Dokuz Anahtar[224]

- Dede, çok, ama çok anlatacaksın! Biliyor musun ne kadar çok?

Kollarımı alabildiğine açtım ve:

- Te bu kadar, dede! dedim.

- Dedesi çocuğunu aldatmaz. Anlatacağım, dedi mi, anlatır.

Bir akşam üstüydü. Dedemle elele dereye yollandık. Dere şırıltısıyle sanki ninni çalıyordu. Kurbağaların kimisi kıyıda uyukluyordu. Bizi duyunca, suya adaştılar. Dere başında bir de yaşlı başlı salkım söğüt vardı. Suyun aynasında, sarkan uzun saçlarına bakıyordu. Alaca gölgesine oturduk. Dedeme: "Sipsi isterim" dedim. Sözümü iki etmedi. Üşenmeden, elleriyle dizlerine dayandı, kalktı. Tekrar oturunca anlatmıya başladı. Gözlerimi dedemin gözlerine diktim. Her sözünü bir kestane gibi ikiye ayırıp, içine bakmak istiyordum.

Dedem anlattı, ben dinledim. Dedem anlatmaktan usandı, ben dinlemekten usanmadım. Sipsi de hazırdı. Öyle bir öttürdüm ki, başucumuzdaki kuşlar bile ürktü. Uçuştu. Fakat masala kanmamıştım daha. Tekrar yalvardım:

- Dede, bu defa uzun, çok uzun bir masal anlatacaksın!

- Çocuğum yarın mektebe başladın mı muallim sana yirmi dokuz anahtar verecek... Tam yirmi dokuz altın anahtar. O zaman, bana masal anlat, diye hiç yalvarmayacaksın.

Zaten anahtar oyununu severdim. Anam ocak başına yemek yapmıya giderken, elime hemen bir deste anahtar tutuşturuverirdi.

224 Nadiye AHMEDOVA, *Mavi Kordelalı Güvercin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1964, ss.7-11

O yemeği hazırlıyana kadar anahtarlarla oynardım. Dedem de öyle deyince bir sıçradım:

- Dede, dedim, nasıl anahtar verecek. Onları muallimden hadi şimdi istiyelim, ne olur?

- Onlar elle tutulmıyan anahtar, çocuğum.

- Öyle anahtar olur muymuş, be dede? Sen beni aldatmıya da başladın.

- Dedim ya, dedeler yalan söylemez.

İlk ders gününe daha aylar vardı. Bu günlerin ne kadar ağır geçtiğini bir görseydinîz! Hep o dedemin söylediği anahtarları düşünüyordum. Sokağa çıksam, biricik biricik çırpı toplayıp, anahtar yapıyordum. Tozdan ev yapıp, her birinin "kapısına" bir anahtar koyuyordum. Bir de "Acaba muallim bana böyle anahtar mı verecek?" diye uzun uzun düşünüyordum. Eve geldim mi, dedemin yumuşacık boynuna sarılır, ona boyuna dil dökerdim;

- Dedeciğim, benim sevgili dedeciğim, artık söyliyeceksin e! Söylemezsen dayanamıyacağım.

- Ne yapacaksın?

Düşünür taşınır, kafamdan, yapılabilecek her şeyi geçirirdim. Bunları da dedeme satamıyacağımı anlayınca, en çok sevdiğimi söylerdim:

- Uçacağım!

Dedem katıla katıla gülerdi. Biraz düşünür:

- Anahtarları eline alınca, bunu da yapabileceksin, derdi.

Bir gün beni okutacak olan muallimi karşılamıştık. Anahtarları ondan az kalsın istiyecektim. Dilimin uçundaydı. Ama çok utandım. Utancımdan adımı bile dürüst söyliyemedim.

Ertesi gün mektebe gidecektim. Ama bilseniz ne çok seviniyordum. O akşam odayı cingil kobak yaparaktan dolayladım. Dedemin omuzlarına tırmandım. Gecesiyse babamın aldığı çantayla uyudum. Uykum arası çantayı elimden kaçırınca, el yordamıyla buldum. Tekrar yastığa dayadım. Her halde çok düşünmekten yorulmuş, uyumuşum. Uyanır gibi olduğum zaman, dedem üstüme eğilmiş, kadife gibi bir sesle konuşuyordu:

- Uyan, uyan benim akıllım!

Dedemin sözleri hoşuma gitti. Gülümsedim ve "Hı-ı" diyerek öbür yanıma döndüm. Dedem:

- Aydın anahtarları almış galiba, seviniyor, dedi. Yanaklarımdan öptü. Hadi, yavrum, geç kalıyorsun.

Sıçradım. Sağ yumruğumla, çapaklanmış gözlerimi ovuşturdum. Öbür elimle çantamı aldım:

- Dede, ben hazırım!

- Mektebe böyle gidilmez ki! Çocuğum şimdi yüzünü yıkayacak. Adamlık rubalarını giyecek. Kahvaltı edecek, sonra dedesine "Hoşça kal" deyip, mektebin yolunu tutacak. Bugünse sefte gideceğinden çocuğumu ben götüreceğim.

- Dede, sen de mi okumaya geleceksin.

- Hayır, seni uğurlayacağım.

Mektebe gitmek ne iyiymiş! Muallim bize ne güzel şeyler anlattı! üstüne eğildim ve her söylediğini bellemiye çalıştım, Eve döndükten sonra herşeyi dedeme anlatacaktım ya! Piyonerlerin getirdikleri hediyelere bayıldık. Muallim torbacığın birini açtı:

- Bunlardan bütün sene faydalanacaksınız, dedi.

Bir gün, beş gün derken, Yılbaşı o kadar çabuk gelmişti ki! Ben artık harfleri resmeder gibi yazmayı öğrenmiştim. Alfabedense heceleri birleştirip, gıldır gıldır okuyordum. Yılbaşı gecesi sofrayı dolaylamıştık. Dedem yastık altından kocaman, resimli bir kitap çıkardı. Düşündüm: "Biz ekmek yerken dedem galiba okuyacak". Kitap deyince, aklıma dedemin bir sözü geldi:

- Dede, dedim, muallim arkadaş o altın anahtarları hani, yılbaşında verecek demiştin ya, unuttu galiba?

- Hayır, muallimler unutmaz! Anahtarlar artık senin elinde,

- Dede, seninle artık hiç konuşmıyacağım. Küstüm, küstüm işte!

Dedeme arkamı döndüm.

Dedem beni dizine aldı. Başımı okşadı, okşadı. O büyük kitabı da kucağıma koydu. Heceliye heceliye okudum. Masal kitabıydı.

Dedem:

- Mualim size harflerin hepsini öğretti mi? diye sordu. Ee, alfabenin kaç harfi var?

Uykudan uyanır gibi oldum. Gözümün önüne dedemin anlattığı bir masal geldi. Yirmi dokuz kapılı bir saraya elimle dokunur gibi oldum. Elimde yirmi dokuz altın anahtar tutuyordum. Onlardan her biri birer harf gibiydi. Dedemin boynuna sarıldım:

Dede, dedeciğim, dedim. Demek bu yirmi dokuz harf, yirmi dokuz anahtar! Öyle mi?

II. 33. 2. Yıldızlı Altı[225]

Anasının çantasından tutunmuş, tıpış tıpış yürüyordu. Kimdi bu, biliyor musunuz? Müjde!

Müjde yerde miydi, gökte miydi, bilmiyordu. Bu beyaz kelebek elini bir boşandırsa, uçuverecekti. Bu bizim sokak, bu Elka'ların, bu uzak annemin derken çocuk bahçesine dayandılar. "Hoşça kal!" yerine anası eğildi. Müjdeyi yanağından usulcacık öptü. Ayrılıştılar.

Arkadaşlarının yanına girdiği vakit sevincinden selâmı da unuttu. Selâm yerine elindeki pusulayı muallimesine gösterdi. Muallime sevinç dolu gözlerle bir ona baktı, bir kâğıda baktı:

- Aferin, aferin!

- Çocuklar, bu sabah Müjde "aferini" neden kazandı, biliyor musunuz?

O akşam yemek yerken sızıldandı. Yatağa girdi, sızıldandı. Sabahı da uykudan ağlıyarak uyandı. Anasını başucunda görünce:

- Dişim! dedi.

- Ne olmuş kızımın dişine? Ah o diş kurdunu, ah o diş kurdu! Akıllımın gözünden uykusunu da aldı bu gece! Doktor abla sızını şimdicik, eliyle koymuş gibi alacak.

Doktor abla Müjde'yi kapıda karşıladı:

- Vay, ne olmuş bu yavruya?

Müjdenin yerine anası konuştu.

Doktor abla önce ellerini yıkadı. Tülbent maskesini geçirdi. Sonra elektrikli iğneyi çalıştırdı. Dişi doldurmak lâzımdı. İlk hazırlığı yaptı. Müjde bir defacık olsun "Of" demedi. Dişine uyuşturucu bir ilaç koyduktan sonra onu serbest etti. Müjde rahatlamıştı.

Tam kapıdan çıkacakları sırada:

- Müjde, dur! Dedi.

Resmedercesine yazdığı pusulayı, gözlerinin içine baka baka Müjdenin eline verdi.

Biliyor musunuz çocuklar, bu pusulada ne vardı? Altı! Hem de yıldızlı altı! Bu yıldızlı altıyı Müjde ağlamadığı için, çetin olduğu için aldı.

225 Nadiye AHMEDOVA, age., ss.71-73

II. 33. 3. Üç Arkadaş[226]

Dışarıda yumuşacık, beyaz bir kış. Kar üstünden kar debire yağıyor. Yağan kar değil, pamuk sanki. Düştüğü yere yağan kar değil, pamuk sanki. Düştüğü yere yapışıyor. Ağaçların kuru dalları yeniden çiçeklenmişe benziyor. Telgraf tellerine Donak dede pamuk ipliği germiş. Bahçelerde tek kuş izi bile yok. Kış, serçeleri saçak altlarına toplamış. Cıvıldaşıp duruyorlar. Ara sıra yaramazlık da yapıyorlar ha! Aralık buldukça Pamuk'un yal çanağından ekmek kırıntısı çalıyor, bir daha didişebiliyorlar. Pamuk, bir iki defa görmezlikten geldi. Yaramazlar hırsızlığı aşırdı ki! Pamuğun da canı sıkıldı. Kahırlarını çekemez oldu. Hırladı, cavşladı. Ses, Sevinç'i hayallerin o tatlı rüyasından uyandırdı. Amma nedense aldırış etmedi. Aradan bir saat mi geçti, iki mi ne, Pamuk gene saldı. Bayağı gevezelendi. Sonra cama bir şey sürtündü. Derken cam öyle bir boş kakıldı. Sevinç belinler gibi oldu. Pencereye baktı. Buğuluydu. Bir karaltıdan başka bir şey göremedi. Camın terini aceleden eliyle sildi. Pencerenin pervazında oturan Pamuk'tu. Ağzında bir mektup. Sevinci görünce, o da sevindi. "Mektup var" dercesine kuyruğunu oynattı. Ön ayaklarını birbiri üstüne koyup ileri sürdü. Sevinç pencerenin bir kanadını araladı. "Elleştiler." Mektubu eline alınca sevincinden çıldıracaktı. Sonra Pamuk'un canını acıtana kadar okşadı. Mektubu hece hece okudu.

Mektup Lili'dendi. Sevimli Lili'den. O, her sene Sevinç'in doğum gününde kendisi değilse, en azı mektubuyle veyahut her hangi bir hediyesiyle misafir geliyordu. Sevinç'in doğum günü, Lili'nin de bir bayramıydı. Belki de her arkadaşlık, her bağlılık bir fedakârlıkla başlıyor.

İki sene öncesi, kavun karpuz ayıydı. Lili, annesiyle teyzesine misafirliğe gelmişti. Sevinç'le sokakta, saklambaç oynarken tanışmışlardı. Bir gün yine saklambaç oyunu oynuyorlardı. Oyunlarına birkaç da komşu çocuğu katılmıştı. Uzaklara gidip, güç bulunan yerlere saklanmaktan birbirlerini bir çeyrek, hattâ iki çeyrek saat aramaktan zevk alıyorlardı. Bu yol, saklananları aramak sırası Sevinç'teydi. Sevinç şöyle bir havlenti yapınca, hepsini de birer birer buldu. Bulunmıyan yalnız Lili'ydi. Beş dakika... on dakika geçti. Hâlâ yoktu. Yalnız Sevinç değil, diğer arkadaşları da aramıya başladı. Gene yok. Hepisini bir ümitsizlik sardı. Oyun neşesi kaçtı. Sevinç kendi kendine: "Belki o bizi şimdi görüyor ama, çıkmıyor işte!" diye mırıldandı. Aramaktan hepsi de yorulmuştu. Pamuk da yanlarında koşup geliyor, onlarla beraber oyun oynuyordu. Bir sıra ağzında kızıl boyunbağı çıkageldi. Sevinç boyunbağını tanıdı. Lili'nindi. Aldı, baktı. Köpeğin rahatsız oluşundan şüphelendi. Sonra köpek önde, o peşinde, yol uzak bir arsaya girdiler. Pamuk su dolu kerpiç kuyusu başında bakakaldı. Sevinç kulak kabarttı. Hıçkırık duydu. Arkadan arkadaşları da yetişti. Baktılar ki, Lili yarı bele kadar su içinde. Bir türlü tutunacak bir kök bulup da çıkamamış. Kerpiç kuyusunun duvarı ıpıslak, tırmalanmış, yıkılmış. Belli ki, çok uğraşmış, bir boğulmadığıyle kalmış.

Lili arkadaşlarını görünce sevindi, heyecanlandı. Ağlamıştı, kıpkırmızı, göz kapakları şiş şişti. Aralarında en iricesi, Sevinç'ti. Geçenlerde, fırtınanın kırdığı kavak dalını getiriverdi. Dalı beraber uzattılar.

Lili sırsıklam olmuştu. Sıtması geçene kadar Sevinçlerde kaldı. Arkadaşlarına teşekkür edecek söz bulamıyordu.

II. 33. 4. Küçük Doktor[227]

Dedem, beşik başında bağdaş kurmuş, Aynur'u sallıyordu. Dizi dibine oturdum. İçimde açan bir arzuyu açıkladım:

- Yengemlerden, Ayten ablanın kardeşi doktormuş, diye işitiyorum. Ben de kız kardeşimin doktor olmasını istiyorum.

- Anlaşılmaz ba kızım, büyüyünce ne isterse olur. Doktor da olur, baytar olur, olur da olur.

226 Nadiye AHMEDOVA, age., ss.14-17
227 Nadiye AHMEDOVA, age., ss.25-30

- Dede, doktor olsun! Ona daha şimdiden doktor diyelim de, doktor olsun.

İşte o zamandan beri Aynur'a küçük doktor demiye başladık. Daha bu yaşta kendisine ne büyük vazife yüklemiştik. Büyüdükçe Aynur'u adıyla çağıranlar da seyrekleşti. Gören, kara kıvırcık saçlarını okşar, hanım böceğini andıran akça benekli, kırmızı fistanını sıvazlar ve "Bizim küçük doktorumuz" derdi.

Aynur da bu takma adı gitgide sevdi. Nerede olsa, oyunlarına kendinden küçükleri de katar, sigara paketlerinden, kibrit kutularından "hastane" kurar, "hastalarını" ilâçlardı. İlâçları, ilâçlaması da pek tuhafıma giderdi.

Bir gün "hastaları" yine yol boyundaki karaağaç altına "yatırmıştı."

- Siz hastasınız, deyip, koşaraktan eve geldi.

Sinesine dört yanına bakındı, doğrudan asmaya gitti. Bir salkım kopardı. Daha bir koparayım derken, dedem hışırtıyı duydu. İşaret parmağını sallıyarak:

- Şşşiit! dedi.

Aynur baştan dehlemedi. Sonra dedemi gördü. Korktuğunu sezdim, toparlak yüzü sapsarı kesildi. Koşmaya yeltendi. Dedem de yerinden fırladı. Şimdiye kadar o bize el kaldırmamıştı. Fakat bu defa aklımdan "galiba kız kardeşimi dövecek" dedim. Oysa olduğu yerde ayaklarını şöyle bir tupurdatıverdi. Aynurun yerinde yeller esmişti. "Hastalarının" yanına soluk soluğa yetişti. Aspirin niyetine birer üzüm tanesi verdi. Bu sırada aşağıdaki sokaktan bir şamata duyuldu. Kulak asan olmadı. Gelenler bir yana durmuş, seyre dalmışlardı. Aralarında bir tanımadık. Güler yüzlü, orta yaşta bir abla. Gözleri gözevlerinde fırıl fırıl. Aynur'un ne yaptığını seyrettikçe yüzü acayipleşti. Aynur ansızın gölgeyi sezdi. O tombul eller bir saniyede sanki donmuştu. Yüzü hoş bir renk pembeleşti. Gözlerini önüne süzdü. Aklımdan: "Kim bilir bu, neden yoluna gitmiyor?" geçti. Gölge kımıldadı. Tanımadık abla usulcacık Aynur'un pembe yanağını sıktı. Parmaklarının izi yanağında kaldı.

- Adın ne?

Aynur başını kaldırmadan göz ucuyle baktı. Başından savsın acele bir cevap verdi:

- Ne ışıklı adın var! Aynur, ne oynuyorsun!

Arkadaşları kalkıştı. Kulak kabartanlardan biri acele davrandı:

- Doktorcuk oynuyoruz.

- Öyle mi? Doktorunuz kim, Aynur olmasın?

Hepsi ağız birliği etmişler gibi:

- Aynur, Aynur!

Bu abla, Aynur'un önüne diz çöker gibi durdu. Ellerinden sımsıkı tuttu. İçinden gelen bir sevinçle sarstı:

Bu günden sonra Aynur'la doktor abla gerçekten dostlaştılar, Aynur'u her öğün, hattâ her akşam onlardan alırdım. Doktor gözümüzde o kadar büyüdü ki! Bu kadar çocukçu oluşuna hepimiz şaşırdık. Aynura darılsak, hemen: "Sizi doktor ablama söyliyeceğim" der, kendisini teselli ederdi.

Dedem can bir insan. İkimizi de severdi, bir tutardı. Zarar yapsak, bizi tenbihler, asla çıkışmazdı. Eline para geçse bizi nerede nerede bulur, dükkâna götürürdü.

- Söyleyin bakalım ne istiyorsunuz? derdi.

Aynur bir gün zıplayarak yanıma geldi. Yumruklarını dövüyordu:

- Abla, bilmiyorsun dedem bana ne alacak, bilmiyorsun, bilmiyorsun işte!

Bilmiyordum. Fakat o da söylemiyordu. Sır tutuyordu. Dükkâna gidene nasıl dayandığımı bir ben biliyorum. Ha şimdicik söyler, ha şimdicik, diye kulaklarım kirişte duruyordu. Dedem dükkâncıya mânalı mânalı baktı. Bay Danço dedemin tabiatını öğrenmişti:

Yakup Dede, ne istersin?

_ Küçük doktora kızıl haçlı bir kutu uzatsana!

Ha anladım ama burada öyle şey satmıyoruz. Eczaneye sorun!

Dedem eczaneden dolabı doldurdular. gece bizde Aynurdan bahtiyarı yoktu. Nice doktor olacağını, hastalara nasıl bakacağını taklit ediyordu!

Daha aynı gün köy içinde Yakup dede torununa ilâç dolabı almış diye söylenti dolaşıyordu. Haber alanlar, şakacıktan "ayağımı vurdurdum", "parmağımı kanattım" der, bizim doktora gelirlerdi.

Bir sabah uykudan uyandığımız vakit, gün haylice dikilmişti. Pencereden öyle ışın demetleri doluyordu ki, sanki Aynur'u altın elleriyle okşadı. Terden kız kardeşimin heryeri sırsıklamdı. Perişan saçlarını taradı. Daha giyinmeden dedemi aramıya koştu. Avlu içinde kimseyi göremeyince. dedemin odasına daldı. Dedem hâlâ uyuyordu. Kapı açılınca belinledi:

- Gel kızım, gel!

- Sen niçin kalkmadın? Ben seni çok aradım?

- Özledim işte.

Ben bu gece hasta olmuşum'a ba kızım. Her yerim kırık, dökük. Kalkmaya takatim yok.

Aynur dedemi dik dik süzdü. Hakikaten yüzü birazcık solgundu.. Gözleri sanki birer çukura batmış. Sonra aklına ansızın bir şey gelmiş olacak ki, dışarıya koşmasıyla gelmesi bir oldu.

- Dede, dedi. Dur, şunu bir koltuğuna koyayım.

Küçücük elini dedemin geniş, kırışık alnında gezdirdi. Gözleri kâh dedemin, yüzünde, kâh terlemiş kıllı göğsünde, dereceyi koltuğundan aldı,

- Hararetin var, dedi! Şimdi de yüzükoyun yatsana!

- Neden ba kızım?

- Dinliyeyim!

- Ee, sen de dede, gene unutmuşsun. Doktor olacağım ya!

- Eh ba kızım, ihtiyarlık, bunaklık.

Dedem o iri vücudunu güç halle kıpırdattı. Aynur gömleği kaldırdı kulağını dedemin sırtına dayadı. Gözlerini de bir noktaya dikmişti,böylece kaldı. Sonra geri çekildi:

- Dede, şimdi göğsünü dinliyeyim.

Dedem gene "ah" çekerek döndü. Sonra gene öte, gene beri. Çıplak başında pul pul ter damlaları belirdi.

- Dede, sen üşümüşsün. Göğsün hırıl hırıl. Şu aspirini yut dedeciğim, ateşin düşecek.

Dedemin gözlerini bu anda bir görseydinîz! Su damlası gibi bir ışık vardı ki, emin olun, bunu hiçbir ressam çizemezdi. Bu ışık birden dedemin yüzünü kapladı. Gözleri, küçüldü... kapanıverdi. Yanan elleriyse göğsünde kanat germiş bir güvercin gibi yatan Aynur'u bağrına bastı. Buruşmuş parmaklarını benekli kırmızı fistanında gezdirdikçe, o alev renkler sanki eriyordu. Aynur birden büyüdü. Onu bu hanım böceğini andıran görünümüyle değil de, beyaz iş başı gömlekli bir doktor gördü. Evet, Aynur dedemin hayalinde artık yedisinde bir kız değil, hakikî bir doktordu.

Dedem gözlerini sıktı. Hararetli yanaklarından gözyaşları yuvarlandı ve Aynur'un saçlarına düştü. Yanan elleriyle onu göğsüne bastı.

- Ah benim doktorcuğum, deden artık ölmeyecek!

II. 33. 5. Cici Kız[228]

Bu nar tanesini, nur tanesini anası da seviyor, anneannesi de seviyordu, ama dayısı en çok. Her biri gönlü nice dilerse, Şen'i öyle çağırıyordu. Şen, dayısının erkekçe sevgisini çocuksu bir tatlılıkla karşılıyordu. Ortalık günlük güneşlikti. Güneş, tüm şehir çocuklarını bahçeye çağırdı. Güneş, tüm şehir çocuklarını kuma yasladı. Güneş, tüm şehir çocuklarını salıncaklara çıkardı.

Şen de bahçedeydi. Bahçedeydi, ama bir bekleyiş içindeydi. Ne kuma gidip oturabiliyordu, ne de salıncaklara binip, uçabiliyordu. Havuz başına dikilmiş, balıkların oyunuyla eğleniyordu. Böylece dururken bir ses işitmiş gibi kulak kesildi. Bildik bir sesti bu. Dört yanını şöyle bir süzdü. Dudakları pespembe bir gül tomurcuğu oldu. Çiçek açtı. Kolları kanat oldu. Uçtu. Vardı, dayısının koluna kondu. Dayısının gönlünde, cici kızını yeni otomobilinde gezdirmek vardı.

Hani terziye göç demişler, iğnem başımda, demiş. Şen, dalda bir kuş gibi sevincinden çırpınıyordu. Bir daha dilli düdük kesildi. Yüzü, kirpikleri gülüyor, inci dişleri bile durmadan gülüyordu. Her gelip geçene el sallıyor, birer gülücük bağışlıyordu.

Şen ansızdan bir araba gördü. Koşulu bir beygir arabası. Başka defa da gördüğü vardı böyle araba. Amma nedense bunca derin iz bırakmamıştı onda. Şimdi durduğu yerde duramıyordu:

- Dayı, dayı, bak, araba!

- Dayısı kayıtsızca baktı:

- Ya, araba!

Şen heyecanlanmıya devam etti:

- Dayı, anladın mı, cereyan kesilmiş.

Ötesine berisine bakındı dayısı. Cereyanın kesildiğini gösteren bir belirti göremeyince, Şen'e soran gözlerle baktı:

- Neden bildin, cici kızım?

Şen, dayısının bilemeyişine çok sevindi. Ellerini kanat etti. Çırptı:

-Ha bil bakalım?

Dayısı omuz kıstı.

- Söyliyeyim öyleyse. Tee, beygir arabası durmuş, yürümüyor.

Dayısı alabildiğine bir kahkaha atmadan zor aldı kendinî. Fakat Şen'i gücendirmemek için sustu. Sonra birden yüzü değişti. Çocukluğunu düşündü. Şen yaştayken acaba ben de böyle miydim, diye aklından geçirdi. Gerçekleri açıkladığı günlerde çocuk ruhunun ne kadar kolay incitildiğini, dokununca bir filiz gibi kırıldığını biliyordu. Eve dönünce, otobüslerin, tramvayların yürekleri çelikten olduğunu anlattı. Onlar yağla, benzinle, elektrikle çalıştırıldığını aydınlattı. Beygirlerinse...

Şen bugünkü gezide de bir gerçek öğrenmişti. Sevinci dudağında uyudu. Anası geldi, öyleydi. Anneannesi geldi, gene öyle. Yatağa girmeden önce dayısı da geldi:

- Sen anasının sevinci,

- Sen anneannesinin incisi,

- Sen dayısının cicisi.

228 Nadiye AHMEDOVA, *Solmıyan Karanfil,* Narodna Prosveta, Sofya, 1966, ss.18-22

II. 33. 6. Arkadaş[229]

Tanışalım: Benim adım Şadi. Hikâye etmek istediğim masal değil, masala benzer bir gerçek. Örnek piyoner Otrâdı!..

Belki de bunu sizler bir şiar sanırsınız. Hayır! Bu bir unvan. Bu unvan, otrâdımızın, her piyonerin ateşli bir arzusu oldu. Daha doğrusu emeli. Ders yılı başından beri hepimiz bu unvanın peşindeyiz. Bu unvanda ana babamıza yardım etmek, derslerimizi iyi hazırlamak var. Öğretmene, büyüklere hürmet etmek, küçüklere saygı göstermek. Arkadaşı aldatmamak, arkadaşı düşünmek, temiz olmak... Hayatımıza güzellik katan her ne varsa, piyoner denen adı süsliyen her ne varsa, hep bu unvanda.

Bir gün piyoner odasında hesap vermiye toplandık. Hepimizin aklında dolaşan şu düşünce:

- Acaba böyle bir unvana lâyık mıyız ?

Söz hepimizindi. Hepimiz konuştuk. Hesap verdik, hesap sorduk. Otrât yönetmenimiz yapılan iyilikleri, kötülükleri en iyi teraziledi. Herkes kendini aynasında görür gibi oldu. Sözü tatlıya bağladıktan sonra:

- E, çocuklar, dedi. Bizler böyle bir şerefle yüzümüzü nurlandırabilir miyiz?

dedi ve başını sağa çevirdi. Gözüne o kırdığım cam ilişti. Bu, gönlümüzü kıran cam benim yaramazlığımdı. Ah o kırık cam, ah o kırık cam! Beni ne kadar üzdü, bir bilseniz!

Otrât yönetmenimiz bana döndü. Çok dikkatli bakmış olmalı ki, arkadaşlarım da bakıştı. İncecik bir ter dökene kadar kızardım.

- Otrâdımızın başlıca kusuru, kabahati bu.

Düşünür gibi bir hal aldı.

- Bu unvanı kazanmak için iki yol var: Şadiyi otrat dışı etmek, bir. Şadi'yi adam etmek, İki.

Yol ikiydi. Arkadaşlarım daha bu görüşmede unvana kavuşma emeli besliyorlardı. Engel yalnız bendim. Benim yaramazlığım. Kabahatimin ne kadar büyük olduğunu sanki daha iyi anladım.

İçime bir ağırlıktır indi. Yalnızdım. Benden yana sadece rahle arkadaşım Sema idi. O, belki beni herkesten iyi tanıyordu da ondan.

Yönetmenimiz düşüncesini devam ettirdi:

- Çocuklar, ben sizinle fikir bağdaştıramıyacağım. Ben Şadiden, Şadinîn arkadaşı Semadan yanayım.

Düşündüm. Acaba benim yaramazlığım mı destekleniyor? Hayır! Onlar beni yalnız bırakmak istemiyen, benden kopmamak istiyen kimselerdi.

Yönetmenin şu sözlerini hiç, hiç unutamıyacağım:

- Şayet bir unvana kavuşmak için arkadaşımızı aramızdan ayırıp atarsak, hatalı iş yapmış oluruz. Her zaman bizimle yürüyen bir arkadaşı artta bırakmamalıyız, kaybetmemeliyiz. Bırakırsak, bu duygu bir daha onu izliyecek. Ezip üzecek. Belki de bu hata onu daha büyük bir çıkmaza sürükliyecek. Bir düşünelim! Ya Şadi'nin hatası bizim de hatamız değil mi ? Mühim olanı yalnız unvana kavuşmak mı?

Başlarını çevirip, üst köşede beni gördükleri zaman, kıpkırmızı kesilmiştim. Pek utanmıştım.

Şimdiye kadar sınıf öğretmenimiz tek bir söz söylememişti. O da söze girdi:

- Bilmem dikkatinizi çekti mi? Suçlandırıcı bakışların karşısında Şadi ne kadar utanmıştı. Utanmasını bilene kötü denemez. Utanmasını bilen, hatasını görmesini de becerir.

Ben konuşulanları kulak ardı etmedim. Bu kadar küçük bir hata neden bunca büyük oldu. Ah-

229 Nadiye AHMEDOVA, age., ss.85-90

lâkımıza giren o kötülüklerden temizlenmeliyiz, dendi. Ancak bilinçli bir kafile böyle büyük bir unvanı alabilirmiş. Ancak böyle kişiler, adına emel dediğimiz bir topluluğun insanı olabilirmiş. Gönlümüz, yüreğimiz büyük olmalıymış. Bunlar ne iyi, ne güzel şeyler...

- Çocuklar, bize yarını en güzel kim anlatabilir? Hayalimiz, değil mi? Çünkü uzaklara, o güzelim günlere bizden önce hayalimiz varıyor. Bu günleri bize en iyi o duyurabilir. Sözü hayale verelim mi?

Bundan altı ay önce duymuştum bu sesi. O zaman örnek piyoner otrâdı unvanını kazanma şartlarını kabul ediyorduk. Otrât yönetmenimiz böyle der demez oda karardı. Sahnede bir görüntü belirdi. Sonra büsbütün insanlaştı. Güzel bir kız kıyafetine girdi. Sanki ay ışığından, gün ışığındandı. Yüzünden nur dedin mi, nur akıyor, dilinden de bal dedin mi, bal damlıyordu.

- Anadan bahtiyar kardeşler! Benim yolum çok, çok uzaklardan geliyor. Yaşadığım yer öteler, uzaklar, gelecek günler. Ben ezelden böyleyim. Ötedenberi gencim. Yaşım yok. Ben bazan insanın gönlünde açılan bir pencereyim. Bazan bir yol. Bazan bir yıldızım. İnsan kıyafetinde olsam da, insan değilim. Hayalin taa kendisiyim.

Sizleri önce nerelerde gezdireyim ? Piyoner sarayına mı gidelim? Hadiyin! İster otobüse, ister tramvaya binelim. İster gezertrotuvara. Elinizi cebinize götürmeyin sakın. Bizden para istiyecek yok. Bakın, piyoner gazetesi de çıkmış. Birer gazete alalım, nolur? Acıktıysanız, kahvaltı da edebilirsiniz. Susadıysak, şurup içer, dondurma yiyebiliriz. Bizden para istenmiyecek. O zaman zaten para olmayacak. O, hayatta sadece tarihin bir zenginliği kalacak.

- Eve süt veya ekmek almak gerekirse, bir telefon etmek kâfi. Az sonra kapınızın zili şen şen çalacak. Sütçü teyze karşımızda bitiverecek. Ekmek, şeker, peynir de bu yolla gelecek. Diyelim ki, yemek yedik. Tabakları yıkamak lâzım. Bulaşık makinesinin düğmesini bastırmak, bizi zahmetten kurtaracak.

- Kardeşinizi çocuk bahçesine götürmek vaktinizi daraltıyorsa, onun da kolayı var. Çocuk yurdunun otobüsü, kardeşinizi evden alacak.

- Diyelim ki, okuldan döndük. Ananız:

- Hadi yavrum, derslerini hazırla da, bu akşam "Kosmos" lokantasına, akşam yemeğine gideceğiz, diyecek.

Siz derslerinizi hazırlıyana, vazifelerinizi çözene değin ananız çamaşırhaneye de telefon edecek. Vakit gelinceye kadar daha birçok işler görülebilecek. Dün akşam yarıda kalan kitabını okuyabilecek. Onun her şeye vakti kalacak. Elektrik günlük hayatımıza tamamen girince, yaşayış yeni bir kıyafet alacak. En kısa iş günü komünizmde olacak. Şimdi para ile, o zamansa insanın zenginliği serbest zamanının çokluğuyla ölçülecek.

- Bir işçinin kültürü, bir mühendisin seviyesine çıkacak. Her şey, her şey şeklini, kıyafetini değiştirecek. O zaman köylerin adları da değişecek. Onlara köy denmiyecek. Dağlar, bağlar bekçisiz, sınırlar askersiz... Dünya alabildiğine geniş, alabildiğine güzel, zengin olacak... En küçük bir saygısızlık, hakaret, yalan söylemek bile suçların en büyüğü sayılacak.

Hayal gözümden silindiği, aklım başıma geldiği vakit, otrât yönetmenini başucumda buldum.

- Son kararımız bu. Unvanı şimdilik kabul etmemek, Şadi. Sana bütün arkadaşların elini veriyor. Alıyor musun?

Tam ne dediğimi bugün hatırlıyamıyorum amma, kendimi arkadaşlarımın arasında buldum. Unvandan geçip de, benden geçmiyen arkadaşlarımın arasında.

Arkadaşı duymak, arkadaşı düşünmek ne iyi, ne tatlı!

Hayatımda bugün, gelecek günlerimden bir gündü.

II. 33. 7. Birol'un Cenneti[230]

Birol yıkıntılar başında. Yüzü, üstü başı tozlu, gözleri gözyaşına boğulmuş, buğulu buğulu. Yüreği kan ağlıyor. Sesi boğuk boğuk. Diziyor, diziyor:

- Benim bir tane annem, ne olursun, ses ver bana. Akşam beni yatağıma yatırırken ne konuşmuştuk. Hani beni denize götürecektin, hep beraber yüzecek, denize açılacaktık. Oysa sen göçük altındasın, ama hissediyorum, sen sağsın, sen de beni düşünüyorsundur acılar arasında.

Babası yanı başındaydı. Oğlunun başını okşuyor, bağrına basıyor, onu teselli etmeye çalışıyordu. Ama çapa kürek seslerinden kendi sesini bile duyamıyordu. Sessizce gözyaşlarını siliyor, yanından geçenleri, cankurtarana taşınan kişileri de görmüyordu. Birol ise ağıt gibi dizmeye devam ediyordu:

- Anneciğim, bana sağ olduğunu, var olduğunu duyur. Sensiz neyim ben, ayakta ölen bir fidanım. Duyuyor musun, annem benim, sen benim her şeyimsin. N'olur, ses ver. Birolcuğum, de, gene senin kadife sesinle. Ben sağım, de, başka bir şey deme. Seni nasıl nice çıkaracağız yıkıntılar altından. İğneyle kuyu kazsak da, seni göçük altından tırnaklarımızla, dişlerimizle çıkaracağız, sana söz veriyor ve yemin ediyorum. Bunu ben değil, kalbim söylüyor, anneciğim.

Bu sırada okul arkadaşı Metin geldi yanına. Sarıldılar. Çenelerini birbirlerinin omuzlarına yaslayıp kendilerini unuturcasına hıçkırdılar, ağladılar. Ağlamaktan başka hiç bir şey gelmiyordu ellerinden. Sonra Metin arkadaşının kulağına fısıltıyla konuştu:

-Onur da harabeler altında kalmış. Elinde telefon, imdat için bağırıyormuş. Ama kendisine ulaşılamıyormuş...

Birol'un gözleri bir noktaya dikildi. O anda arkadaşının halini gözü önüne getirdi. "Acaba telefona nice ulaştı?" diye düşündü. Keşke annesinin de "İmdat" diyen sesini duysadı. Derken kendisinden geçti.

Etrafındakiler:

- Su, su getirin derhal! diye bağırışıyor, sanki bağırmada, koşuşmada birbirleriyle yarış ediyorlardı.

Yüzüne, başına soğuk su serptiler. Birol neden sonra kıpırdandı. Gözlerini açar açmaz konuştu:

- Annemi, annemi istiyorum! Annesiz olamam...

İki yanına bakındı. Kalabalık daha da yoğundu. Birol sözünü sürdürdü:

- Anneciğim, hani sütünü bana helal etmiştin, bahtımın güleceğini söylemiştin. Bu mu benim gülen bahtım?...

Birol adeta sayıklıyordu yattığı yerden. Yüreğini sanki ateş dağlamıştı. Öylesine yanıyordu. Ateş düştüğü yeri yakar, etrafı yalar geçermiş, demezler mi? Boğazını acı boğmuştu. Bu sırada kulağına bir anons sesi geldi:

-Yabancı kurtarma ekipleri köpeklerle, kamera dedektor denen özel makinalarla göçük altındaki sağ kişilerin çıkarılmasında yardımcı olacaklardır. Kalabalık lütfen dağılsın!

Birol canlandı. Evet, yalan değil, rüya da değildi Birol'un duydukları. Ve olanca sesiyle "Annemi de arayın, onu bulun!" diye bağırıyordu.

Ama etraf kalabalık mı kalabalıktı. İğne atsan yere düşmeyecek gibi. Ekiptekilerden biri konuştu:

-.Burada sağ kalan yok!

---

230 Nadiye AHMET, *Nur Taneleri,* Aydın-2 Basım Şirketi, Sofya, 2000, ss.48-54

Kalabalık birin ikin dağılıyordu. Ve aradan on-onbeş dakika geçer geçmez işe koyuldu. "Ecel Allahtan, tedbir insandan" deyip kan ter dökerek enkazları eştiler, beton duvarları deştiler, nefes aradılar, "hayattayız" sözcüğünü duymak için kulak kesildiler. O iri, sarı köpekler de insanlar kadar, hatta daha da sabırsızdı. Gözleri etrafı çarçabuk süzen, burunlarıyla harabeleri koklayan, bu güç anda depremzedelere yardımcı olan akıllı varlıklar, her zaman insanın dostu kalan, yediği bir yudum ekmeğin bedelini yıllar sonra bile ödeyen köpekler. İşte yıkıntıların altına girmeye çalışıyor, havlıyor ve eğitmenine kendi dilince birşeyler "söylüyordu". Eğitmen de elindeki değnekle önünde bulunan harabe yığınına işaret ediyor. Kazmalar, kürekler alabildiğine çınlıyordu.

Tekrar toplanan acılı halk, karıncalar misali elinden geleni yapmaya çalışıyor, yapamıyanlar: "Eş- hedüvenlahi ilahe illallah..." diye salavat getiriyorlardı.

Birol hâlâ yalvarıp yakarıyordu:

- Anne, anneciğim, benim sesimi duy! Hani benim için yaşıyordun, bana sarılıp sevincini, kederini paylaşıyordun,uyan hepimize "geçmiş olsun" de de, bize güç ver, kuvvet ver. Bak, komşularımız Ruslar da, Bulgarlar da, Yunanlar da burada.Tarihi, garezleri insanlık duygusu yendi, arkada bıraktı. Nolur, sen de onları "Merhaba hayat!" diyerek sevindir.

İşte toz içinde "Pır -pır" diye bir kıpırtı oldu. Herkes şaşırdı, dikkat kesildi. Tüyler diken diken oldu, ürperdi. Eyvah, neydi bu? Tozlarını silkerek havalandı.

- Bu bizim nazar boncuğumuz, bizim güvercindi. Birol sanki kanatlandı, sevinçten hopladı. İçinde bir ışık parladı, bir ümit dalı yeşerdi. "İnşallah, annem de sağdır!

Yaşam dağıtan kurtarıcılar da heyecanlı mı heyecanlıydı, nabızları tek yürek gibi atıyordu.

Toz içinde bir ayak göründü. Birol'un yüreği sanki ağzına geldi. Tekrar hopladı:

- Anneciğimin ayağı bu, pamuk ayağı!

Ve tekrar yalvardı:

- Anne, anneciğim. "Cennet annelerin ayağı altındadır" derler. Ayağını gördüm, sanki cenneti gördüm. N'olursun, bana cenneti bahşet. Dünya insanları el ele verdi seni kurtarmak, seni yaşama kavuşturmak için!

Ve işte, buğday benizli kurtarıcıların gözleri adeta birer kan çanağı. Yüzleri ter yağmuru içinde, ağızlarında maskeler enkaz altından sağ salim genç bir kadın vücudu çıkarıyorlar. Hem çıkarıyor, hem gözyaşlarını zaptedemiyorlar. Etraftaki kalabalık da nefes kesilmişti.

Çıkarılan kadını ayırt etmek güçtü, öylesine toza, kuma, kirece bulanmıştı.

Ama Birol emindi. O, altmış saat sonra cennete kavuşmuştu.

Kendi dilince okuduğu dualarla annesini göçük altından çıkarmıştı.

II. 33. 8. Hasret Çeşmesi[231]

Şu yokuş burnundaki taş çeşmeye bir bakın! Şırıl şırıl diye berrak bir şarkı tutturmuş. Durmadan, yorulmadan akıyor da akıyor. Kepçesinden içtiğin suyun bambaşka bir tadı, bambaşka bir serinliği var. Bu çeşme köyden biraz uzakça. Fakat, bazan çocuklar akşam suyunu buradan gelip alırlar. Bu çeşmeden, gelip geçen yolcular da içer, uçan kuşlar da. Hattâ başucundaki salkım söğüt bile... Çeşmenin ayna taşında "1937" yazılı...

Buraya haftanın her çarşambasında, ak sakallı bir dedeyle bir piyoner gelir. Dede, salkım söğütün alaca gölgesine omuzlarındaki abasını serer, bağdaş kurup oturur. Tespih çeker, derin bir tatlılıkla bu bitmez, şirin şarkıyı dinler. Piyonerse çeşmenin yosunlu oluğunu yıkar, temizler. Kepçesini,

231 Nadiye AHMEDOVA, *Mavi Kordelalı Güvercin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1964, ss.56-59

kurnalarını kumla, külle ovar. Çeşme taşı üstündeki çiçekleri sular. Salkım söğütün kuruyan dallarını budar, kökünü kabartır. Sonra kelebekler gibi koşar, oynar, yorulunca, gelir, dedesinin dizi dibine oturur, masal, hikâye dinler. Fakat, ak sakallı dedesi bu defa Şerife bir hasretliğin hikâyesini anlattı:

- Şerif, oğlum, dedi. Şu salkım söğütün çeşme üzerine uzayan dalındaki kertmeleri bir saysana!

Şerif hoppadan kalktı. Çeşme taşına basıp, dala uzandı. Tekrar tekrar saydı. Bunların ne olduğunu bilmiyordu fakat. Düşündü. Neden sonra sordu:

- Dede, buraya benim yaşımı mı yazıyorsun?

Dedesi bunları çizerken, Şerifin yaşı aklının işi bile değildi.

Şerif oturduğu zaman, dede, ömrünün en mesut, en bahtiyar günlerini hatırladı. Ama nereden, nice başlasındı?

- Şerif, şu çeşmenin ayna taşında bir tarih yazılıdır. İşte ben bu senede Türkiye'ye göç etmiştim. Gitmeden önce konu komşu, hem kana kana su içsin, hem beni iyilikle ansın diye bu çeşmeyi kurdurdum. Gittim oğlum. Gittim ama, burada bir memleket, bir vatan bıraktım. Gönlüm de burada kaldı, gözüm de. Oradaki yokluk, yoksulluk bana memleketimi hatırlattı. Önce buraları o kadar güzel de değildi. İnsan, kaybettiğine ikinci bir defa kavuştu mu, kıymetini o zaman anlıyor. Gurbette insana en küçük bir haber, bir hâtıra bile memleket oluyor.

Şerif, dedesinin taa gözlerinin içine bakıyor, her şeyi can kulağıyle dinliyordu.

- O zaman tarlalar da böyle büyük değildi. Parça parça, lokma lokmaydı. Bizim tarlamızın biri kesik koruda, öbürü karşı yakadaydı. Hayale daldığım vakit, sanki bu çeşme başucumda şırıldıyordu. Sade bunlar değil oğlum. Senin anlamadığın daha çok, çok şeyler var.

- Anlarım ben dede, anlat, anlat sen!

- Bak, ben de senin gibi bu toprakta doğdum. Gözümü bu toprakta açtım, bu toprakta kapamak istiyorum. Burada büyüdüm. Çocukluk yıllarımı, en güzel hâtıralarımı bu toprakların tozuna gömdüm. Sonra annen de.

Dedemin gözleri doldu. Etrafında mendilini araştırdı. Şerif acele davrandı. Mendiliyle dedesinin gözlerini kuruladı.

- Yaa, anneni de bu toprağa sakladım, çocuğum. Nasıl sevmiyesin böylesi ana toprağı. Neden hasret, burnunda yanık yanık tütmesin?

Dede, şöyle derin bir nefes aldı. İçine damlayan gözyaşlarını yuttu. Sözünü uzattı:

- Dönmek hem geçti, hem güç. Ama toprak bu sana, hasret bu sana, çekiyor be, çekiyor insanı! Ateşten gömlek bu sana, yakıyor insanı! Belki yaşım ilerledikçe birçok şeyleri unutabilirim. Fakat, ana toprağa ayak bastığım ilk günü asla... Yerden aldığım bir avuç toprağın sıcaklığını bile duyuyorum sanki. Toprak avucumda bulgur bulgurdu. Toprağımı gözyaşımla ısladım. Öptüm, öptüm. O zaman sen altı aylıktın. Adını sordum. Benim adımı almıştın. Ah, bilsen ne hoşnut kaldım, ne hoşnut! Demek ki, benim yokluğumu da yaşıyan varmış. Yollanırken diktiğim salkım söğütün o çeşme üstüne uzayan dalındaki ilk kertmeyi o gün kerttim, ömrümün en mesut günümde kerttim...

Dedeyle piyoner, hasret çeşmesinin buzlu suyuyla serinlediler. Yokuşu tuttular. Sırta varınca dönüp baktılar. Üç kurnanın suyu güneşin pırıltısından pullanıyor, oluğa su değil, sanki ışık akıyordu. Salkım söğüt başını hiçbir türlü yerden almıyordu.

II. 33. 9. Hem Suçlu Hem Güçlü[232]

Refika yedisine basmış basmamıştı, ince, ama pek inceydi. Alçacıktı da. Belki de bunun için arkadaşları ona Refiş diye sesleniyordu. Hadiyin biz de ona Refiş diyelim de, bizim mahalle çocukları da anlasın.

Kıştı daha.

Kış dede Refişe kapı açtırmaz olmuştu. Ama bir iki günden beri güneş Kış dedenin öfkesini alıyordu. Karı damla damla eritiyor, mavi gölleri yudum yudum dolduruyordu.

Anası, bir gün Refişi köye, anneannesine yolladı. Refişin o toz rengi kirpikleri kırpıldı, gözleri güldü sevinçten. Fakat, sokak kapısına gelince, Refişin sevinci kaçtı. Bir süre don don kaldı. Yürüdü sonra. Ardında bir şey kalmış gibiydi. Dönüp dönüp bakıyordu.

Geçen yıl yine böylesi bir gündü. Refiş gene anneannesinin konuğu olmuştu. Bir gün nasılsa, evde yalnız başına kalmıştı. Soba başında üstü gazete örtülü bir sepet duruyordu. Refiş sepeti tutup dışarı çıkarmıştı. İçinde yumuşak yumuşak, yumak yumaktı civcivler. Elle tutsan dağılıverecekmiş gibiler. Kışın soğuk güneşine alışma gayretindeyken tuttu da onları taş merdivenlere dizdi. Civcivler kıvıl kıvıldı. Neden sonra başlarını kanatları altına aldılar. Üşüdüler anlaşılan. Bir bir düşmiye başladılar. Refişin sırtında yünlü ceketi vardı ya. Nerden bilsindi civcivlerin üşüdüğünü. Karamanın salışı bozdu oyununu. Boyun, kanat demeden "oyuncaklarım" sepete doldurdu ve hop içeri. Soba başına. Ellerini de uslu kızlar gibi karnına bağladı. Anlıyamadığı bir korku sinmişti gönlüne.

Anneannesi öreke elinde içeri girdiği vakit, Refişi böyle bulmuştu. Şaşmıştı doğrusu. Neden böyle uslu olmuştu ?

- Refiş, ne yapıyorsun, evlâdım?

Refiş bir iki yutkundu. Sonra kiraz sapı boynunu ileri uzattı da konuştu:

- İslâ, anne!

Bunu hiç düşünmeden söyledi.

Anneannesi önce yumurta sarısı ufaladığı çiniyi aldı. Sonra da civciv sepetini. Övünürcesine sordu:

- Refiş, gördün mü sen bizim civcivleri?

Refiş gene yutkundu. Bu defa başını sallamakla cevaplandırdı anneannesinin sorusunu.

- Bunlar da neden böyle uslanmış sen gibi, Refiş?

Anneannesi güya Refiş'le konuşuyordu ya, sepetin üstündeki gazete parçasını çekip aldı. Eğildi, sepetin içine baktı. Bir de ne görsün! Boyunları bükük, kıpırdamadan duruyorlardı.

- Aa, ne olmuş benim yeni dünyalarıma?

Sonra Refiş'e döndü:

- Refiş, çıkardın mı civcivleri, anneciğinin?

Refişin korkusu büyüdü. Artık bet beniz kalmamıştı.

Hopur hopur titriyordu. Yalan söylemek geçti aklından. Amma anneannesi onun kimin nesi, hangi başın fesi olduğunu biliyordu.

Anneannesi civciv elinde eğildi:

- Ya bak gözlerime!

Refiş yaptığından utandı.

Anneannesi sözü uzattı:

232 Nadiye AHMEDOVA, *Solmıyan Karanfil,* Narodna Prosveta, Sofya, 1966, ss.22-27

- Bak de!

O, gözlerin hiçbir vakit yalan söylemediğini biliyordu.

Refiş kesik kesik konuştu:

- Çıkardım.

Anneannesi hayıflandı:

- Niye yaparsın öyle, kızım. Şimdi abbana ne diyeceğiz? Te ölmüşler ya. Ne kadar canı var onların!

Ölmüş diye işittiği vardı Refişin. Amma ne demek olduğunu bilmiyordu. Acaba kalkmıyacaklar mı, şen şen cıvıldaşmıyacaklar mı, diye düşündü. Gözleri de anneannesinin gözlerine takıldı. Bir daha anneannesi nereye, o da oraya. Anneannesinin canı sıkıldı buna. Çıkıştı:

- Hem suçlu, hem güçlü! Oturacaksan otur yerine...

Oturmasına oturdu Refiş. Ama içi rahat değildi. Anneannesi ne yapacaktı bu yumak yumak, artık cıvlamıyan civcileri?

Anneannesi civcivler elinde dışarı çıktı. Refiş de pencereye abandı. Ne yapacak onları, diye soruyordu yüzü, bakışı. Hattâ duruşu bile. Anneannesi vardı da, sokak kapısı önündeki gübrelik üstünde durdu. Çömeldi. Eşti, eşeledi... Refiş'in içi meraktan kabarıyor, az daha taşacaktı. Neden anneannesiyle o da beraber değilmiş diye.

Son sonu eli boş döndü anneannesi.

Refişin aklından sevdiği civcivler bütün gün çıkmadı. Akşam üstü abbasıyla elele tutundular. Ekmek almaya çıktılar. Sokak kapısına yaklaşınca, Refiş ayrıldı. Geri kaldı. Birkaç defa dolandı gübreliği. Civcivleri araştırdı. Yoktu. Yalnız karla gübre karışımı gördü. Nerede olmalı?

Kış dede de mi öfkelenmişti Refişin yaptığına bilmem. Kürkün tersini çevirdi yeniden. Kar tanecikleri serpiyordu. Refişin yüzüne, gözüne savuruyordu. Toz rengi kirpikleri şimdi karlaşmış, Donak dedeninkiler gibi olmuştu. Eriyen kar tanecikleriyse yüzünü gelin gibi pullamıştı.

Dönüşte Refiş sokak kapısı yanında yine durdu. Bu defasında yalnız bir kar yığını görüyordu. Civcivler, hayalinde kar altında son gördüğü gibi boyunları bükük yatıyorlardı. Demek ölmek, uyuyup uyanmamak demek, diye düşündü.

Refiş bir adım atıyor, dönüp dönüp ardına bakıyordu.

II. 33. 10. Karayılan[233]

Güliz ufak tefek, karayazı bir kızcağızdı. Ufak tefek olduğu için mi, bilmem neden ama, çevik mi çevikti. Hani derler ya, tek ayağı üstünde dört dönüyordu. Gülden ninesinin sağ eliydi Güliz. Belki ninesine çekmişti. Torununun şahsında ninesi sanki kendi çocukluğunu görüyordu. O da öyleydi. Ninesi günü bütün evde oturduğu için oğluna bir inek aldırttı. "Boş durmayacağım, sonra evde de bir çanak süt bulunsun", diye düşündü. Oğlu da anasının bir sözünü iki etmiyordu. Hatta bir defasında Gülden nineyi horoz kovalamıştı. Akşamsı oğlu eve dönünce selâm yerine takazayla başladı söze:

- Oğlum, bu horozu defet! Bak netti üstümü başımı. İşte, gaga izleri ayaklarımda hâlâ.

Oğlu anasının üstüne toz kondurmuyordu zaten. Hemen eline bıçağı alıp kendisini horozun karşısında buldu. Yokuş yukarı bir kovalamaca başladı. Horoz koştu, oğlu koştu. Beşli horoz nihayet pes etti, teslim oldu. Yere yatıverdi. Böylece anasının sözü yerine getirilmişti. Şimdi de öyle oldu. Hafta yedi pazar sekiz derken siyah benekli inek ahıra bağlanıverdi. İşte oğlu annesine böylesi bir sevinç de hediye etmişti. Nine ve torun hep beraber yaşadılar bu sevinci. Türkü söyleyip karşı karşıya oynadılar bile.

233 Nadiye AHMET, *Nur Taneleri,* Aydın-2 Şirketi, Sofya, 2000, ss.87-91

Gülden nine ineği çabucak alıştırdı nizam intizama. Onu birkaç defa kazığa çaktı. Sonra dere boyuna götürdü. Çok geçmedi inek kendisi gidip gelmeye başladı. İyi ama bir defasında inek eve dönmeyiverdi. Gülden nine telaşlandı. Acaba ne oldu? Niye gelmedi, derken Güliz hızır gibi yetişti.

- Seni Allah mı gönderdi, kızım?

Dedi ninesi ve torununa yalvarırcasına konuştu:

- Gülücüğüm, n'olursun, git şu ineğe bir bak, acaba niye dönmedi. Başına bir hal mi geldi yoksa? Yerini biliyorsun ya?

Güliz, adının ilk hecesini, yani "gül"ünü taşıdığı ninesine pek düşkündü. O da babası gibi, ninesinin sözü onun için kanun demekti. Mutlaka yerine getirilmeliydi. Koştu. Hem şarkı söylüyor, hem de şarkının ahesinde zıplıyordu. Yaklaşınca ineğe haykırdı: -Mariya, Mariya, bana bak!

Sonra el çırptı ve yine konuştu:

- Mariya, niye bakmıyorsun bana?

İnek döndü ve Güliz'e yalvarır gözlerle baktı. Hatta siyah sürmeli gözlerinin uçlarında gözyaşları bile vardı. Güliz hayret etti. "Mariya acaba niye yerinden kıpırdamıyordu? Neden ağlıyordu?"

İneği şöyle bir süzdü. Vay bir de ne görsün? Gözlerine inanamadı: Kocaman bir yılan Mariya'nın arka ayaklarına sarılmış ve memesine yanaşmıştı. Vay, onun sütünü emiyordu? Ürperdi, tüyleri diken diken oldu. Şaşırdı. Acaba ne yapsındı? Evet, elinde sopası vardı ya! Kaldırıp, yılanın kuyruk kısmına vurdu. İneğin ayakları kurtuldu ve birlikte eve doğru yollandılar. Yaklaşınca Güliz nefes nefese içeri girdi ve ninesine gördüklerini bir bir anlattı. Ninesi savalat getirdi, dua okudu ve "Vay, vay hayvanın başına gelenlere?"diye mırıldandı.

İyi ama inek ertesi akşam da eve dönmedi. Güliz eline sopayı alıp doğruca derenin beriki yakasına koştu. Bir de ne görsün? Aynı yerde aynı manzara. Artık deneyimi vardı ya, ama bu kez daha şiddetli indirdi sopayı yılana. Keşke şiddetini göstermez olaydı. İneğin memesini salıveren karayılan Güliz'in peşine düşmesin mi? Güliz koştu, yılan yerde alabildiğine süründü. İp gibi uzanıp ileri ileri sıçradı. Güliz dere sularını yine koşarak geçti, yılansa yüzerek. Kıyıya çıktı. Ama dik yukarı koşamıyordu artık. Nefesi kesiliyordu. Dizlerinin bağı da sanki çözülmüştü. Karşıda Şenol amcasını gördü. Hiç bir şey diyemedi. Önüne yığılıverdi. Şenol amca da şaşkına döndü. Etrafına bakındı:

- Neden koşuyordu kızcağız acaba? Neden korkmuştu Güliz?

Eveet, gördü. O bile korktu. Ama kendini toparladı, sıktı. Çünkü Güliz'i ellerine almıştı. Onu çabucak eve götürdü. Yüzüne soğuk su serptiler. Ninesi burnuna soğan koklattı. Şenol amcası ise çeşme üzerindeki dolaptan amonyak şişesini alıp kapağının ucundan koklattı. Güliz gözünü açtı. Etrafı süzdükten sonra Şenol amcasına başıyla teşekkür etti.

Şenol amca, Güliz'in ninesine olayı anlattı ve sözünü şöyle noktaladı:

İnsanlar gibi hayvanlar da kızdırılmamalı. Kızdırdın mı, canını acıttın mı, karşısındakinden ille de öç almaya yeltenir.

Evet, bu, iddia götürmez bir gerçektir.

II. 33. 11. Kim Haklı[234]

Kardeş gibiydiler. Her bakıma benzeşiyorlardı.Yüzleri, gözleri, burunları, kulakları, hatta ayakları bile aynıydı. Yabancıyı da daha uzaktan ayırt ediyorlardı. Hayvan olsun, insan olsun, uçan kuş olsun dikkatlerinden uzak kalmıyordu. Esen rüzgardan dalların oynaması, yaprakların kıpırdaması bile odak merkezi oluyordu. Hemen birden atlıyorlardı. Hele de Zeyna-dişi olan. Boşuna salmayagör. Etrafta in cin bırakmıyordu. Önüne ne gelirse boğuyordu. Tarkan-erkek olan biraz daha kararlıydı.

234 Nadiye AHMET, age., ss.62-67

Belki de merhametli demek daha doğru olacaktı. Başı boş salındı mı, dolaşıyor, evin etrafını şöyle bir kez çesçevre koklayarak geziyor ve yine evceğizine dönüyordu. Sözden de anlıyorlardı hani. Adlarını duyar duymaz gözleri şendeydi. Önce tepeden tırnağa süzüyorlardı. Tanımadıksa gelen, seslerini yükseltiyor, alabildiğine salıyorlardı. Tanış biri yanlarına yaklaşır, onları okşarsa, kendilerini bebek sanıyor, oynuyor da oynuyorlardı. Bakıcıları Mariya'nın sesini ise duymaya görsünler, şaha kalkıyor, zincirlerini koparırcasına coşuyorlardı. Sırtına tırmanıyor, omuzlarına çıkıyor, hatta yanağını bile yalıyorlardı. Hayvan değil mi, konuşmasını bilmiyorlar ya, sevgilerini, şükranlarını koklamakla, yalamakla belirtiyorlardı. Çocukları da seviyorlardı hayvanlar. Örneğin İsmet onlara, aklına hiç korku gelmeden sokuluyor, eline aldığı kemiği veya ekmeği doğrudan ağızlarına veriyor, sırtlarını okşuyordu.

İyi ama bir gün İsmet'e kuzinleri Aleks ile Sevda konuk oldu. İsmet kuzinlerine acaba nice eğlence yaratsın düşüncesine kapıldı. Düşündü düşündü taş bebek misali kuzinlerinin ellerinden tutup bahçeyi gezdirdi, sonra ev önünden başlıyan göl kenarına götürüp suda yüzen ve ara sıra su üzerinde sıçrayan balıklarla övündü. Birden aklına köpekler geldi.

-Aleks, Sevda, bakın size ne göstereceğim. Bilseniz ne iri, ne kocaman arkadaşlarım var: Tarkan ile Zeyna, dedi ve kurnazca gülümsedi.

Aleks'in mavi gözleri hayretten parladı: "Neymiş bakalım bu iri arkadaşları?" Der demez köpeklerin önünde bittiler.

- Tarkan, sakin usludur, bu cici kızlar benim kuzenlerim. O kocaman dişlerini gösterip onları ürkütme!

Öteden Aleks atıldı:

- Afedersin ama, bunlar benim arkadaşlarım. Onların adlarını bile ben koydum. Dinle, bak!

Sonra köpeklere yaklaştı, kafalarını kaşıdı, sırtlarını sıvazladı ve tatlı tatlı konuştu:

- Pirdi, nasılsın, tatlım?

Sonra ötekine döndü:

- Ya Pongo, sen niye böyle tüyünü döküyorsun?

Bu kez İsmet ile Sevda şaşırdılar.

- Niye onlara Pirdi ve Pongo diyorsun? Onların adları Zeyna ile Tarkan! dediler.

Aleks kızdı:

- Olamaz, kim müsaade etti size bu terbiyesizliği? dedi hilâl kaşlarını asarak.

Aleksin iki mavi gözü iki pınar oldu. Olanca sesiyle, var gücüyle ağlayarak dedesine koştu. Ismet'le Sevda da arkasından suçlu suçlu, başları eğik yürüdüler.

- Söyle bana, dede, hiç böyle bir şey olmuş mudur? Bu köpekleri bana babam satın aldı, bana da "onlara istediğin adı koy" dedi. Ben de onlara bir masalın baş kahramanlarının adlarını koydum: Pirdi ile Pongo dedim. Bakacak yerimiz olmadığı için buraya, dağ evimize getirdik. Öyle değil mi, dede? Bak aradan henüz birkaç ay geçti. Gerçi, ne güzel köpek olmuşlar, ama adlarını niçin değiştirmişler? Bir kere konmuş olan ad hiç değiştirilir mi? Bu nerede görülmüş?

Dedesi derin derin düşündü. Aleks'in bu sözleri kendisini nice etkilemiş, başında nice çağrışımlar uyandırmıştı. Ama çocuğa bunları nasıl anlatsamdı? Hemen anımsadı: Arkadaşının biri kendisine ülkemizde 85'lerde gerçekleştiren ad değişimi sırasında "Allah bizi niye cezaladı?" demişti. Oysa "Allahın kimi cezaladığı belli değil" diye cevap vermişti. Torununa bunu anlatamazdı ki.Yalnız:

- Evladım, bu hakareti insanlara insanlar işlemişlerdi, dedi.

Aleks'in küçücük belleği bunları algılayabilir miydi acaba? Torunu henüz okula gitmiyor, büyüklerin okuduğu o kalın kitaplarda neler yazdığını, neler anlatıldığını bilmiyordu. Ama altı yıllık bir yaşam birikimiyle köpeklere böylesine hakaret edilmesini kendi diliyle kınıyordu. Tabii haklıydı.

İsmet dedesinin boynuna sarıldı:

- Dede, söyle bakalım, şimden sonra köpekleri nasıl çağıralım?

Aleks de artık gözlerini kurulamış, dedesine mavi mavi bakıyor, Sevda ise siyah üzüm gözlerini küçültmüş dedesinin cevabını sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Dedeleri zor durumdaydı. Derin bir göğüs geçirerek:

- Aleks haklı, dedi. İlk konan adlarını haykıracaksınız. Hayvan olsun, insan olsun, bir alışılagelmişlik var: anne baba ve ad seçilmez. Anne baban sonuna dek anne babandır, adın da sonuna dek senin adındır. Onları senden kimse alamaz!

II. 33. 12. Mavi Kordelalı Güvercin[235]

Deniz, saati saatine uymaz. Rengini değiştiriverir. İşte, bu sabah da başka bir renk âleminde: Buğulu bir mavilik içinde. Böyle oluşu onu pek de güzel yapıyor. Aynı mavilik gökyüzünde de var. Direklerde çekili bayraklarda da var bu hoş, bu güzel maviliğin bir başka türlüsü.

Kum henüz ısınmamış, ama çocuklar kumda. Kimisi dalgaların kıyıya bıraktığı midyaları, yosunları topluyor, kimisi birbirini kovalıyor, eğleniyor. Herkes kendi dilince bir şeyler konuşuyor. Çocuk cıvıltıları deniz dalgalarıyle sarmaş dolaş oluyor, kucaklaşıyor.

Kumun biraz uzağında çadırlar yeşile konmuş. Çadırların önü yarı açık. Yataklar dümdüz, derli toplu. Günün bu saatinde Liliyan Delânj her zaman burada. Güvercini ekmek kırıntısına bıkmıştı artık. Bu sabah sinek avına gitmiş. İşte... Döndü. Döndü ama, çadırda kimseyi bulamadı: Ne Liliyan Delânjı, ne de arkadaşı Sevdalinkayı. Nerede olmalıydılar acaba?

Liliyan Delânjın mavi kordelesi baş yastığında. Düşmüştü. Kordelesini böyle hiç unuttuğu yoktu! Kendisini tedavi eden doktorun resmî başucunda duruyordu. Nedense şimdi o da gözden saklıydı. Yere de düşmemişti hani!

Hayvanlar kederlenmesini bilmez derler. Hiç te öyle değil... Süt beyaz güvercin, yatağın başlığına kondu. Sanki: "Liliyan Delânj nerede olabilir acaba?" diye tasalanıyordu. Mavi kordeledeydi güvercinin de mavi gözü. Baktı baktı, incecik gagasiyle kordeleyi ağızladı. Sessizce uçtu. Önce deniz kıyısında oynayanların üstünden geçti. Sonra maviliklere yükseldi, uzaklaştıkça uzaklaştı. Liliyan Delânjı aramıya gidiyordu...

Kazakistanlı Batima, Macaristanlı Yudit, Avusturyalı Monika, Romanyalı Georgiu, Bulgaristanlı Gülten, Elka, Liliyan Delânjın en yakın arkadaşlarıydı. Yaşları küçük de olsa, hepsinin de hayat hikâyeleri var. Fakat, Liliyan Delânjın hayat hikâyesi hiç birininkine benzemiyordu.

Liliyan Delânj, Bulgaristana bir yıl önce gelmişti. Yola çıkarken anası: "Bu mektubu, Bulgaristan komünist partiyasına ver!" demişti. Liliyan Delânjın arkadaşları, şirin Karadeniz kıyısındaki milletlerarası dinlence bahçesine yollandılar. Kamp bir bahçe edilmişti. Bahçedeki çiçekler gibi, o renk renk çocuklar, kampı doldurdu mu, öyle bir hoş oluyor, ortalık öyle bir şenleniyor ki...

Liliyan Delânjsa hastaneye gitti...

Doktor Strezof mektubu defalarca okudu. Âdeta ezberlemişti:

- İyi yürekli insanlar... Kızıma yardım edin.. Onu iyi edin... Üç çocuğum var. Kocam maden işçisi... Beş boğaz iki ele bakıyor. Liliyan Delânj, Belçikada üç defa ameliyat oldu... Varımızı yoğumuzu verdik. Para etmedi... Rica ederim... Çok rica ederim siz yardım edin!

Bu düşünce onu hiç boşlamadı. Bir ananın yalvarışını, bir çocuğun acısını o, çok iyi, çok ince duyuyordu. Liliyan Delânjın hemen yüzünün yarısını kaplıyan arıza tedavisi güçtü. Fakat, ilmin yardımıyle insan elinden ne kurtulur? Hayatta hiç yüzü gülmemiş, sevinmemiş bir çocuğu tedavi etmek,

235 Nadiye AHMEDOVA, *Mavi Kordelalı Güvercin,* Narodna Prosveta, Sofya, 1964, ss.51-56

doktora da, kendisine de saadetin en büyüğü olacaktı. Doktor Strezof, günlerce kitapları karıştırdı. Birçok doktora danıştı. İçinde korkuya benzer bir duygu vardı. Ama Liliyan Delânjın bir gülümseme, bir saadet ışığı bekliyen gözleri, her sözün içinde bir ananın kalbi çarpan mektup, bütün korku ve şüpheleri söküp attı. Doktor, Liliyan Delânjla beraber hemen her gün güvercinleri doyuruyor, kır gezileri yapıyordu. Bir gün Liliyan Delânja:

- Yarın sabah ameliyat masasına yatacaksın!" dedi.

Liliyan Delânj doktora dik dik baktı. Yüzünden bir telâş dalgası geçti. O görünmiyen gözyaşları, içindeki sabır kadehini damla damla doldurdu. Gözleri perdelendi. Bu perdenin ötesinde yeşil memleketini gördü. Oynadığı sokakları, yoksulluk yüzünden mektep, kamp yüzü görmiyen ablasını, kardeşini, eve her zaman yorgun dönen babasını, kahırlı anasını ve uzun uzun yollar gördü.

Hayır, o bıçak yarasından korkmuyordu. Kalb sızısı bıçak yarasından ağrılıydı!

Doktorun eline ansızın kapadı yumuşacık yüzünü. Hıçkırmadan ağlamıya başladı. Tek bir şey söylemedi. Yarın sabah titremeden bıçak tutacak o baba eli, ıslak ıslak oldu. Usulcacık uzandı. Liliyan Delânjın omuzlarına dökülen saçlarında dolaştı.

- Mert ol kızım! Sen düzeleceksin, o kadar bahtiyar, o kadar... o kadar mesut ve bahtiyar olacaksın ki...

Doktor, başını kaldırdı. Mavi göklere bakıyor gibiydi. Hayır! Göz çukurunda biriken bir damla yaşı gözlüklerinin arasından, parmağının ucuyle sildi. Liliyan Delânja sezdirmemeye çalıştı.

İlk ameliyat, ümit vericiydi. Doktorun becerikli, yeğni eli, Liliyan Delânja o kadar acı hissettirmedi. İkincisi de, üçüncüsü de hep böyle geçti...

Karlı bir gündü. Liliyan Delânjla doktor Strezof, bahçeye, sabah gezisine çıkmışlardı. Biraz gezinir gezinmez, tekrar güvercinlerin yanına yollandılar. Fakat hemşire teyze arkadan:

- Liliyan, bak sana ne var! dedi.

Hemşire teyze, elindeki beyaz zarfı gösterdi. Liliyan Delânj mektubu daha havada kavradı. Sabırsız sabırsız açtı. Yüreği garipseyivermişti. Titrek bir sesle okudu:

- Kızım. Yılbaşını sensiz geçirdik. Sofrada sandalyen boş kaldı. Hepimiz seni düşündük.

Ötesini okusaydı, belki de ağlıyacaktı. Mektubu doktor aldı. Okudu.

Liliyan Delânj, o günü kararsızlık içinde geçirdi: Hem seviniyor, hem üzülüyordu. Akşam yemeğinden sonra yatağına çekildi. Düşüne düşüne şu mektubu yazdı:

Anacığım, Yılbaşını ben de sizsiz geçirdim. Aklım hep oradaydı... Donak dede bana, kendi kürküne benzer beyaz bir kürk getirdi. Şimdi arkadaşlarım benimle " Donak dede" diye şakalaşıyor. Doktorum da bir güvercin hediye etti. Güvercinin en iyisini, en sevimlisini. İncecik, nar tanesi bir gagası var. Öyle bir şarkıcı, öyle bir şarkıcı ki... Sonra sessiz uçuşlu da.

Anacığım, geçen gün, benim büyük bir bayramımdı. Beni arkadaşlarım Piyoner teşkilâtına kabul ettiler. Alev gibi bir boyunbağı taktılar boynuma. Daha neler anlatayım. Beni görmiye gelmedikleri tek bir gün yok. Bana şarkı öğretiyorlar. Ben Bulgarca da konuşabiliyorum artık.

- Şimdiye kadar üç ameliyat geçirdim Daha üç-dört olacak diyor doktor..." Mektubunu bitirmedi. Ertesi sabah daha birkaç cümle ilâve etti ve postaladı.

Liliyan Delânjın acı, imtihan dolu günleri, ilkyaz karları gibi eridi. Mevsimlerin en güzeli, bahar gelmişti. Yüzünde yalnız bıçak izleri kalmıştı. Sarışın kız bu haline seviniyor, kuşlar gibi çırpınıyor, oynuyor, koşuyordu.

Liliyan Delânj, geçen sene zevkini, neşesini süremediği milletlerarası kampa şimdi gitti. Güvercini de beraberindeydi.

Kampın on dokuzuncu günüydü. Kamp hayatında Li-liyan Delânj, o gerçek çocukluk günle-

rine kavuştu. Oynamadığı oyunları burada oynadı. Söylemediği şarkıları burada söyledi. Yemediği yemekleri burada yedi. Ya o kamp ateşi etrafındaki tatlı konuşmalar... Ya o dostluk törenleri, karnaval geceleri...

Son gün, son hâtıralar. Arkadaşlarının hepsi Liliyan Delânja birer nişan hediye etmişti, adreslerini vermişti. Resimleri albumunda, hâtıraları gönlünde.

Liliyan Delânj Sevdalinka'yla beraber gezip oynadıkları yerleri, yunup yıkandıkları, kumda yandıkları kıyıyı dolaştılar. Beklenilmedik bir yerde, doktor Strezofun yolunu kestiler. Ah bu doktor, ah bu baba doktor! Liliyan Delânjı son defa görmiye gelmiş. Son günü de beraber olmıya gelmiş. Liliyan Delânj neredeyse çıldıracaktı. Sevinci arttı da arttı...

Hava pırıl pırıl. Su pırıl pırıl. Mavi pırıltıda üç gölge: Doktor. Liliyan Delânj, Sevdalinka. Çadırdan yana bir kanat çırpıntısı duyuldu. Güvercin, dostlarını tanımıştı. Aradığını bulmuştu. Havada şöyle birkaç harman yaptı. Sessizce doktorun ve sonra kızların omuzuna konuverdi.

Hafif deniz rüzgârı, ağzındaki kordeleyle oynuyordu.

II. 33. 13. Papaz Eriği[236]

Sizler yeşil papaz eriklerini seviyorsunuzdur herhalde. Mutlaka seviyorsunuzdur. Çünkü bu erikleri sevmeyen tek çocuk yoktur. İşte Meltem'le Murat birer sandalye alıp onları yeşil çim üzerine oturttular ve erik dallarına sarıldılar.

Meltem'le Murat kardeştirler. Amma çekişken kardeş değil, birbirlerini çok çok seven, sayan kardeşler. Belki aralarındaki yaş farkı, belki de tabiatları elverirdi buna. Eriklerin çekirdeği kap tuttu mu, hemen elele verir, komşularının erik ağacına göz dikerlerdi. Etraflarına şöyle bir bakınır ve hemen ağaca tırmanırlardı. Tabii, kimseler görmesin diye.

Sonra usulcacık ağaçtan inip eve gelirler ve erikleri tuza banarak çıtır çıtır yerlerdi...

Bir yıl çocuklar için epey uzun bir süreydi. Onlar hiç anlamadan boya çekerler. Boyları uzayınca erikleri alt dallarından da toplayabiliyorlardı. Bir gün bu eylemdeyken istemez misin ev sahibi kendilerini yakalayıverdi. Çocuklar kızıl bozul oldular. "Eyvah, bu rezaleti anne babamıza acaba nasıl duyuracağız?" diye düşündüler.

İvan dede kendilerine takaza etti.

- Hırsızlık iyi değildir, çocuklar, dedi.

Her ikisi de birden hopladı:

- Ama biz hırsız değiliz, dede... Biz yalnız yemek için birkaç tanecik kopardık.

İvan dede sözü daha fazla uzatmadı.

Ertesi yılı sabırsızlıkla bekledi. Bahar gelir gelmez koca ağacın dibinden süren fidanlardan bir tane çıkardı, Muratla Meltem'i bulup ellerinden tuttu ve doğruca babalarının yanına götürdü.

- İsmet bey, dedi. Çocuklar bu eriği pek çok sevdiler. Bana bir yer göster de, şu fidanı dikeyim. Bir sevap daha kazanırım, hem bizim eriği kurtarmış olurum...

Babaları çocuklarını şöyle bir süzdü. "Bu ne demek oluyor?" demek istiyordu.

Çocuklar da gözlerini süt dökmüş kedi gibi süzdüler. Gözlerinin uçlarıyle de İvan dedeye baktılar. O da daha fazla konuşmadı, daha doğrusu konuşmak istemedi. "İnsan yaşamında en azından bir fidan dikmeli, yahut da bir yetim büyütmeli"diyordu dedem, dedi kendi kendine. Kim bilir daha neler anımsayacaktı ki, bu anda İsmet beyin sesi kendisini belinletti:

- İşte şuraya dikelim! dedi.

236 Nadiye AHMET, *Nur Taneleri,* Aydın-2 Şirketi, Sofya, 2000, ss.13-16

İvan dede hem kuyuyu kazdı, hem konuştu:-Bir-iki yıl dediğin bir güne gelmez, çabuk gelip geçer. Bakarsın sizinle beraber fidan da büyümüş olur, kocaman bir ağaç olup meyve verir.

Gerçekten erik ağacı bir gelmedi, büyüdü. Bir kökten türeyen iki gövdeli çatal bir ağaç oldu. Bir çatal Meltem, öteki de Murat.

İşte bugün Meltem'le Murat kendi öz ağaçlarının meyvelerini topluyorlardı. Topluyor ve gerçekten yılların kelebek gibi uçup geçtiğini anımsıyorlardı.

II. 33. 14. İftar Lokmaları[237]

Gülbin ile Şerlin çok ama çok sıkı arkadaştılar. Okula beraber gidiyor, gezilere beraber çıkıyorlardı. Öyle arkadaştılar işte. Hani derler ya, aralarından su sızmıyordu. Bayramlarda da hep beraber eğleniyorlardı. Onları gören gerçekten imreniyordu. Aramızda kalsın, bazıları kıskanıyordu bile.

İki arkadaş ayrı ayrı semtlerde oturuyordu. Bu hal onların beraber olmalarını etkilemiyordu. Hele de Ramazan ayını çok seviyorlardı. Sabırsızlıkla bekledikleri bir ay olduğunu söylersek, belki de hata etmiş olmayacağız. Niçin mi? Çünkü Ramazan ayının iftar lokmalarını özlüyorlardı. Lokmalar gerçi, her zaman, yani Cuma akşamı, pazartesi akşamı yapılıyordu. Ama Ramazan ayında hazırlanan lokmaların tadı bambaşkaydı.

Belki mübarek ay olduğu içindir.

Gülbinle Şerlin daha birkaç arkadaşıyla beraber biraraya toplanıp hem hazırladıkları lokmaları değiş tokuş ederek tadıyor, hem de kimin lokmalarının daha leziz olduğunu değerlendiriyorlardı. Aralarında dargınlık olmıyordu. Zira gelecek defa herkes daha büyük özenle yaptığı lokmaları sunacaktı. Gülbin ile Şerlin bu toplanmalarda bir değişiklik yapılması gerektiğini düşündüler. Şerlin bu fikirlerini öne sürdü:

- Arkadaşlar, dedi, bu toplanmalara başka bir yön versek, ne dersiniz?

- Yani nasıl dedi, öteden Ayaz.

Şerlin önceden düşündüğünü paylaştı:

- Herkes için ayrı günler olsun. Örneğin ben yaptığım lokmaları pazartesi getiririm.

Ayaz fikrini devam ettirdi:

- Tamam, herkes haftadan bir gün seçsin demek.

- Anlaşıldı, dediler.

Yani teklif kabul edildi.

İftar lokmaları bahanesiyle yaptıkları toplantılar kızların hoşuna gitti. Ama bir gün Gülbin derin derin düşünerek ayağa kalktı ve sakin sakin konuştu:

- Bu toplanmalar gerçekten çok iyi, birbirimizi daha iyi tanıyor, çok iyi fikirler yürütüyoruz. Bence bu görüşmelerde Allah adına yapılan bu lokmalarla beraber birer de dua okusak daha iyi olmaz mı?

Kızların hepsi birden atıldı:

- Tabii, iyi olur. Hem ayrıca başka başka dualar da öğrenip okuyabiliriz, dediler.

Şerlin:

- Ben örneğin El-fatihayı, sen Subhanekeyi okursun dedi.

Toplantıya yeni katılan Melisa da başka bir fikir ortaya serdi:

- Bu yaptığımız lokmalardan fakir konu komşuya, yalnız kalan yaşlılara da versek iyi olmaz mı?

237 Nadiye AHMET, *İftar Lokmaları* (Çocuk Hikâyeleri), Bulgaristan Başmüftülüğü Yayınları, Sofya, 2015, ss.72-75

Olur, dediler hep bir ağızdan kızlar.

- Hem millet ayırmadan.

Aradan bir hafta geçmemişti ki, bir akşam Gülbin toplantıya heyecanla geldi. Arkadaşlarının toplanmasını zor bekledi.

- Biliyor musunuz, dedi. Bizim lokma toplantılarımız ana-babalarımızdan başka komşularımızın da beğenisini kazanmış. Bu akşam komşu Adem Hoca koşa koşa bana yetişti ve sırtımı okşayarak "aferim kızım" dedi, "okulda boşuna vakit geçirmemişsiniz. Bu akıllı iş için Allah sizi mükafatlandıracaktır."

Bu takdir kızların gözlerini yaşarttı.

II. 34. Osman Solak

II. 34. 1. Cennet Bahçesi[238]

İki gün için derslerimi hazırladım da azıcık avluya çıkmıştım. Baktım, dedem ahırı, koyun ağılım temizlemiş de, asmanın altında peykeye dinlenmeye oturmuş. Ben de gittim onun yanına. Konuşmalarımız arasında dedeme:

Dedeciğim, dedim, izninle bir düşüncemi paylaşmak istiyorum seninle. Görüyorum ki avlumuz hayli büyük. Acaba hep birlikte hayvanlar, bitkiler ve meyveler sektörleri yapamaz mıyız? Ben kendi kendime proje bile çizdim. İstersen hemen getiririm onu...

Sonra görürüz çizdiğin projeyi, dedi dedem. Sen bana ilkten şu hayvanlar, bitkiler ve meyveler sektörlerin ne olduğunu ayrıntılarıyla açıkla. O zaman daha iyi düşünürüz

Dede, şimdi bizde koyunlarla keçilere ağıl, inekle eşeğe de ahır var. Tamam mı? Tavşan bakıyoruz. Her biri ayrı yerlerde. Başka evcil, ya da yabani hayvanlar da edinebiliriz. Fakat bakabileceğimiz bütün hayvanlara yaşam yerleri hazırlamamız gerekmekte. Düşünceme göre şimdilik bizde daha fazla koyun, keçi, tavşan ve kümes hayvanlarından da tavuk, kaz, ördek ve hindi var. Diğer edineceklerimizden en çok ikişer tane yeterli. Hepsine büyükçe bir sayvan kurmak düşüncesindeyim. Onun altına küçük odacıklar yaparız ayrı hayvanların sayılarına göre. Hepsi bir sayvan altında olduklarında hayvanlar sektörü olmuş olur. Bitkiler sektörü de yetiştirmekte olduğumuz uzun yıllık çeşit meyveler ve her yaz ektiğimiz bir yıllıklar da bitkiler sektörünü oluşturacaklardır...

Şimdi artık anlayabildim düşündüğünü oğlum. Senin bu düşüncen beni yıllardan beri rahata bırakmamaktaydı. Ama ben kendi kendime bir türlü karar vererek bir şey yapamadım gitti. Şimdi artık iki kişi olduk aynı düşüncelerle. Böylece zorlukları daha kolay yeneceğimize inanıyorum. Sen yaz tatiline salındıktan sonra sayvanı kurabiliriz. O zamana kadar ise Belediye mimarlık şubesinde sayvanın projesini çizdirir, hem izinname de alırız. Kuruculuğa başlayana kadar materyalları da hazırlarız...

Sayvan kurmayı yaz aylarında başardık. Onun uzunluğu yirmibeş metre oldu. Arka ve iki yan taraflarını tuhladan işledik, ön bölümünü ise direkler üzerine bıraktık. Bakabileceğimiz hayvanlara göre küçük küçük odalara da böldük. Yağışsız zamanlarda açık havada yatabilmeleri için odacıkların önlerine tel ağ gererek yer de hazırladık. Tavşan, papağan ve güvercinlere demir kafes yapmayı da başardık. Sonbaharın başında elimizde olan hayvanları odacıklarına yerleştirdik. Küçük Mercanın evceğizine de yer bulduk. Her bir hayvan odacığına gayet çabuk alıştı. Akşamları hepsi odacıklarına toplandığında bu sektörde olmak insana rahatlık vermekte, çünkü her birinin kendine ilişkin sesi, geviş getirmesi, bambaşka duruşu var. Onları seyredip dinlemek âdeta ferahlandırıyor insanı...

Bitkiler sektörü yaz aylarına kıyasla sonbaharda her geçen günle güzelliğini kaybetmekte. Yazlıkları topladıktan sonra yerlerini çapaladık. İlk bahara kadar toprak hem dinlenecek, hem de yağmur

238 *Filiz Gazetesi,* 13 Mart 2009, Sofya, s.6

ve kar sularını kana kana emecek. Lahana, alabaş ve çükündürleri de toplamaktayız. Yalnız havuçları yerinde bıraktık. Gerektiğinde çıkarıp yararlanmaktayız. Çilek ve ahududu gibi birkaç yıllık bitkileri de kış sezonuna hazırladık. Meyvelerden yalnız elma ve ayva ağaçlarında tektük meyveler görünmekte. Asmada üzümler çoktan toplandı.

Tek sözle bütün sektörler kışa hazır edilmiş durumdadırlar.

Yazı işi dersinde öğretmen bize "Evcil hayvanlara gösterdiğimiz özen" konusunda bir kompozisyon çalışması vermişti. Ben evcil hayvanlar ve bitkiler sektörlerini yazılı olarak hayli ayrıntılı anlattım. Sonraki hafta öğretmenimiz beş kişiye kompozisyon çalışmalarını okuttu. Ben de onlardan biriydim, öğretmen benim kompozisyon çalışmamı ilgiyle dinledikten sonra:

Durhan, dedi, yazdıkları gözlerimin önüne küçük birer hayvanat ve botanik bahçecikleri geldi. Doğrusu ya böyle bir avluyu görmeye can atıyorum. Tahminimce diğer arkadaşlarının da aynı düşüncede olduklarını sanıyorum. Böyle bir ziyareti ilk baharda yaparsak daha iyi olur. Fakat avlunuzu görmeye gidebilmemiz için dedenle şimdiden anlaşmamız gerekmekte, ama bilmem...

Sen rahat ol öğretmenim, dedim. Ben daha bu gün anlaşırım onunla.

Okuldan eve döndüğümde dedemi avluda buldum. Bütün olanları dedeme anlattım. O emekli öğretmen gibi meslektaşının isteğini yerinde buldu. Ben de onun razı olduğunu öğretmene erdirdim.

Mayıs ayının ilk haftasının son günü. Bütün sınıf arkadaşlarım öğretmenle birlikte bize geldiler. Dedem onlara hayvanlar ve bitkiler sektörlerini gösterirken herbiri hakkında ayrıntılı bilgiler de verdi. Onun anlatmalarından sonra öğretmen gördüklerinden hoşnutluğunu şöyle açıkladı:

İlkten, eski meslektaşım gibi, sizi işinizden aldığımız için bizi affetmenizi dilerim. Siz avlunuzun bir kısmını hayvanat, diğer kısmını da botanik bahçesine çevirmişsiniz. Hele de çiçekler kısmı ayrı bir güzellik vermekte. Böyle bir avluda yaşayanlara ne mutlu!... Ben bu avluyu cennet bahçesine benzetiyorum, örneklik avlunuzu tebrik ederim. Hayvan ve bitki çeşitliliğinin daha da çoğalmasını dilerim.

II. 34. 2. Yurt Gezisi[239]

Bir yıl öncesiydi. Yine sınıf öğretmeni saatimiz vardı. Konu ders yılı sonunda teşkilâtlandırılacak yurt gezisiyle ilgiliydi. Sınıfımız yirmi dört öğrenciden oluşmasına rağmen yalnız üçte biri gidebileceklerdi geziye. Diğerleri ne kadar hevesli olsalar da parasal imkânları olmadığından gidemiyorlardı. Çeşit çareler aranmasına rağmen uygun bir yol bulunamamıştı. Ne de olsa, tam saat sona ermek üzereyken sınıfın öncülerinden Oktay pek uygun bir düşünce öne koymuştu. İşte bu gün o önerinin yerine getirilmesinde gösterdiğimiz gayretlere hesap verilecekti, öğretmenimizin memnun olduğu yüzünden seziliyordu. Odada çıt yoktu. Her birimiz onun hareketlerini dikkatle izlemekteydi. İlkten sınıfta olanları gözden geçirdi ve konuşmasına başladı:

Bu gün hayli heyecanlıyım sevgili öğrencilerim, doğrusu, sizinle kıvanç duyuyorum. Tam bir yıl öncesi kalpten üstlendiğiniz öneriyi yerine getirmeye başlamıştınız. Şimdiye kadar kimsenin hayalinden bile geçirmediği bir düşünceydi bu. İşe yaramayan hurda kâğıt, demir, şişe gibi ötede beride atılan ikinci el hesap edilenleri toplayıp satmaktı kararınız. Alınan paralarla sınıf kumbarası başlangıcı yaptınız. Siz bu öneriye şifalı bitki toplayıp satmayı da eklediniz. Böylece sınıf kumbarası azar azar da olsa kabardıkça kabardı. Biliyorsunuz, yaz tatili zamanında dört gün toplandınız ve şifalı bitkiler topladınız. O günlerin ne kadar heyecanlı geçtiğini, hayatınız boyunca unutamıyacağınızı defalarca tekrarlamanız beni bile etkilemişti. Köyümüzün güneyinde yükselmekte olan Sakar Tepesi düzünde yetişen şakayık (halk arasında kaame adıyla bilinir), yine aynı dağdan ıhlamur, sarı ve al kantaron, hünnap çiçekleri topladınız. Ayrı olarak da serbest zamanlarınızda hurda kâğıt, demir, şişe toplayıp sattınız. Aldığınız paraları sınıf kumbarasına koydunuz. Amacınız toplanan para ile üç günlük yurt gezisi dü-

239 *Filiz Gazetesi,* 14 Mart 2008, Sofya, s.6

zenlemekti. Geçen gün şehir otogarında yaptığım yoklama neticesi sınıf kumbarasına toplanan para ile dört gün için yirmi beş kişilik bir otobüs masrafı ödenebilecek de artısı da olacak. Onunla da dört gün gezi esnasında sabah kahvaltısı yapabileceksiniz. Bundan başka okulumuz yönetimi sınıfın birlik içinde serbest zamanlarında para toplayıp yurt gezisi düzenlemesini yüz leva ile ödüllendirdi...

Öğretmenimizin konuşmaları hepimize sanki kanat takmıştı. Sevinçten havalanacak durumdaydık. Üç kişiden oluşan sınıf öğretmeni yardımcılar grubundan Durhan sözü aldı da şöyle dedi:

- Öğretmenim, dört günlük yurt gezimiz aile bütçelerimize dokunmadan kendi emeğimizin ücretiyle yapılacak. Artan parayı ve okul yönetimi tarafından sınıfımıza verilen ödülü bir iki yetime, ya da pahalı ilâçlarla tedavi olunan çocuklara bağışlasak diyorum. Bağışlama işi pek tabii ki sınıfın razılığına bağlıdır.

Biz hesabıma göre gelecek ders yılı sonunda yapacağımız yurt gezisi için yine para toplayabileceğiz. Belki de daha fazla da toplayabiliriz...

Durhanın konuşması bütün sınıfı heyecanlandırdı. Hepimiz bir ağızdan onu destekledik.

İki üç yetim ve hasta olan çocukların adlarını da saydık. Birinci yere ikinci sınıf öğrencisi Topal Selimlerin Semra'yı koyduk. Çünkü geçen yıl trafik kazasında anababasını kaybetmişti. Şimdi anneannesinin yanında yaşamakta. Dördüncü sınıf öğrencisi olan Çitak Mehmetlerin Aydın ise her ay sonunda hemodiyaliz için il şehrine gitmek zorunda olduğunu göz önüne aldık. Geziden artan para ve okul yönetimi tarafından sınıfımıza verilen ödül bu iki çocuğa kovadan alınan bir damla su kadardır. İleride hedefimiz daha fazla para toplamak olacak. Eğer daha fazla para toplayıp daha çok zorunlu çocuğu her yıl, az da olsa kalpten olan küçük yardımımızı verebilirsek mutlu oluruz.

Yapacağımız dört günlük geziyi yurdumuzun hangi bölgesine olacağını da inceledik. Bazı arkadaşlar Karadeniz boyundaki şehirlere gitmeyi tercih etmekteydiler. Başka bir grup ise Rodopları ziyaret edersek daha iyi olur dediler. Çeşit isteklere rağmen son karar üzerinde birleştik. Vatanımızın kuruluşundan beri olan başkentleri ziyaret edip, onlarda bulunan tarihî yerlerle yakından tanışmalıyız dedik öğretmenimize. O da yapacağımız gezi, planını şöyle özetledi.

- Yaptığınız konuşmaları sonunda aldığınız doğru ve yerinde kararlar beni yeniden etkilediler. Hepsini not defterime kaydettim Başkentleri ziyaret etmeye gelince ilk iki günde Pliska. Veliki Preslav ve Veliko Tırnovo'yu son iki günü de şimdiki başkentimiz Sofya'yı ziyaret etmeye ayırmayı düşündüm. Para yardımına ihtiyaçları olan arkadaşlarınızı da unutmamanız sizlerin ne kadar derin düşünceli ve hayırsever olduğunuzu göstermektedir. Yerinde ve zamanında amaçlarınızı mutlaka okul yönetimine ulaştıracağım. İki yıl sonra başka okullara gideceksiniz, fakat ben eğitimciliğim boyunca yeni öğrencilerime sizi daima örnek göstermeye niyetliyim. Aferin sizlere saygı değer öğrencilerim...

II. 35. Recep Hüsamettinof

II. 35. 1. Fosforlu Çotuk[240]

Akşam olmuş, ortalığı karanlık kaplamıştı. Savet binası tarafından iki kişi göründü. Hızlı hızlı yürüyorlardı. Biraz sonra yukarıki mahallenin sokaklarına daldılar. Çok gitmeden yüksek bir kapının önünde durdular. Demir halkayı çaldılar. Kapı sessiz açıldı. Karşılarına çıkan şaşa kaldı.

- Vay, dedi. Hayır ola çocuklar, ne var!

Çocuklardan biri:

- Hayır muallim yoldaş, başımıza bir hal gelmedi… Bizi affedin…

- Babam az önce "Eski ekinlikten" döndü. "Şehitler mumu" nu görmüş.

Lafı yine diğer çocuk aldı:

240 Recep HÜSAMETTİNOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet TIMIŞEF) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.90-92

- Değil mi, Naci yoldaş, siz:… Böyle bir şey görürseniz, bana da haber verin" demiştiniz… Zaten yarın "Tarih" derneğimizin meşgalesi var… Bunu Vahdet'in babasından duyunca, fırsattır dedik, koşa koşa size haber etmeğe geldik…

Affedin…

Muallim çocukları uzun boylu süzdü. Sonra:

Öyle mi? dedi... Pekâlâ, gidin, derneğin diğer âzalarına da haber verin, iyi bir pratik meşgale yapmış oluruz…

Çocuklar gittiler...

Yalnız kalınca muallim düşündü.

Vahdetle Necmi iyi talebelerdi. Sınıfın çalışkanları, aynı zamanda da "Tarih" derneğinin en iyi azaları… Zaten bu derneğin en münakaşalı geçen meşgaleleri, bazı dinî görüşlerle aydınlanan tabiî olaylardı... işte, şu "Şehitler mumu" meselesi de...

Bu köyün, "Eski ekinlik" diye adlandırılan bu yeri, hakkında bir efsane söylenir. Burası kahramanlık meydanıymış. Bu meydanda, zamanı bilinmeyen bir vakitte iki ordu çarpışmış. Süngüler çaprazlaşmış, çok al kanlar dökülmüş. Sayısız kurbanlar düşmüş.

Harb bu sana, ölüler düştükleri yere gömülür. Böylece "Eski ekinlik" yeri, taşsız bir mezarlığa döner...

Bu bir efsane...

Fakat bunun ötesi de var. O gün bu gün, buralarda, zaman zaman şehitler mumlarının yandığını görenler de olmuş. Köylülerden birçokları buna yürekten inanırlar. Bilhassa daha yaşlılar. Yalnız inanmakla kalmayıp, bu "Şehit mumlarına" dair çeşit hikâyeler uydururlar. Bu mumlar cennete lâyık olan ölülerin başı ucunda yanıyormuş. Ve ona yakınlaşmak istiyene asla görünmezlermiş.

Naci muallim bütün bunları aklından geçirdikten sonra, kendi kendine: "Dedelerinden dinledikleri mum hikâyesine inanan çocuklar için, bu akşamki hâdise iyi bir ders olabilir" dedi. Necmi ile Vahdetin teşebbüsünü memnuniyetle karşıladı.

Bir saata varmamıştı. "Orta çeşme" başı mektep avlusunu andırıyordu. Son sınıfın otuz beş talebesinden yirmi beşi buradaydı. Diğerlerini anne ve babaları salmamışlardı. Şaka iş mi o, bir de çarpılıverirlerse? Bir de gözler yana kayıverirse, kollar ayaklar yapışıverirlerse arkaya?

Çocuklar "Eski ekinlik" denilen yere vardılar. Muallim Vahdete sordu:

- Baban mumu nerede görmüş?

- Gündoğuda, alçak meşenin sol tarafında. Beyazmış, sanki bir şafak sökermiş aynada.

Birkaç çocuk:

- Öyle görünürmüş, muallim yoldaş, öyle, diye haykırdı.

Bu çocuklar derneğin, münakaşalarda bu muma inandığını söyliyen âzalarıydı.

Ağaca yaklaştıkları zaman durdular... Dört tarafı gözden geçirdiler. Yok. Vay şimdi?

Muallim:

- Arkamdan çocuklar, dedi.

O, önde, çocuklar arkada yürüdüler. Ağaca daha da yakınlaşınca bir ses:

- Durun! diye çınladı. He-e-e, yanıyor!

Necmi görmüştü. Hakikaten meşenin dibinde, biraz solda, yanıyordu. Ateş bununla sanki talebelerden bazılarına "Haklısınız, işte bakın" diyordu.

Muallim:

- Siz burada durun, dedi.

Geniş adımlarla, yanan "muma" doğru yürüdü. Çocuklardan ses duyuldu:

- Yaklaşma Naci yoldaş, sönecek.

Muallim yaklaşıyordu. Talebeler endişe içinde seyrediyorlardı. Muallim mumun yanındaydı. Ortalıkta çıt yoktu. Herkes: "Acaba şimdi ne olacak?" diyordu. Bir de mum onların çok sevdikleri muallimlerini ölülere karıştırıverirse. Ah Vahdet, ah! Ne lâzımdı sana bunu meydana çıkarmak!

- A-a-a-a!

Yirmi beş ağız birden açıldı. Çünkü muallim eğildi doğruldu, yanan mum kayboluverdi Muallim:

- Çocuklar koşun, dedi.

Pire gibi üşüştüler. Muallim ceketini kaldırınca, birde ne görsünler ışık yanıyor. Pırıl pırıl.

Hemen kibrit yakıldı "mumun" özü, gövdesi görülmesi merak edildi.

- Hah! Hah! Haaaaah!

Kahkahalar uzakları çınlattı... Mum değil de, çürük bir odun parçasıydı. Kibrit yakılınca parlaklığı kayboluverdi. Kibrit söndü, yine yanmağa başladı. Şaşılacak şey. Ağacın etrafını gözden geçirdiler. Yalnız sol tarafında değil, diğer taraflarda da böyle yanan "mumlar" vardı. Oralarda bulunan başka ağaçların diplerine vardılar. Çürümüş kökler dibinde böyle "ateşler" çok gördüler.

Bunun için ertesi günkü meşgale çok canlı geçti. Çünkü çürümüş ağaçlarda "fosfor" meselesini bilmiyen, inanmıyan kalmamıştı.

II. 36. Rıza Mollov

II. 36. 1. O Ulu Bir Meşe Ağacıydı[241]

O, ulu bir meşe ağacıydı. Kökü derinlerde, dalları geniş ve yaygın, yaprakları çıngıraklı bir meşe ağacı idi o. Ormanın sakini idi. Dallarında rüzgârların şarkı söylediği ormanın sakini idi o. Gündüzleri ışıktan nefes alıyor mehtaplı gecelerde ışım ışım soluyordu. Güneşli günlerde büyük gölgesinde dinleniyordu yaratıklar. Kışın ise gövdesine yaslanıyordu soğuktan, yabandan korkup kaçanlar. Güzün dallarının altı bir halı olurdu yapraklarının renginden.

O ulu bir meşe ağacı idi. O kökünün derin, dallarının yaygın ve gövdesinin geniş olduğunu biliyordu ve diğer ağaçlarla birlikte bahtiyardı. Bir gün baltalı insanlar geldiler ve onu devirdiler.

- Bundan sonra başka olacak kaderimiz, dedi ve semaya, ışığa, esen rüzgârlara elveda diyerek oturdu kamyonlara.

Senelerce gölgesinde oturanlardan işitmişti. Ağaçlar ormanda yüksek olurlar, ama insanlara faydaya koşuldukları zaman tâ yıldızlara kadar tırmanan binalarla birlikte boy atarlarmış. Senelerce o da böyle yıldızlara yakınlaşmak istemişti ve kökünü balta çeldiği gün kendisine güvençle:

- Yıldızlara gidiş var, yıldızlarla kucaklaşmak var, diye sevinmişti ve "hoşça kalın hürriyet, ağaçlar, kuşlar, rüzgârlar, ışıklar" diyerek yaşlandı güvençle taşıt vasıtalarına.

Onu testereler parça parça kesti, rendeler rendeledi ve ondan iskemle yaptılar.

O ulu bir meşe ağacı idi. Sonra iskemle oldu. Ama hiçbir şey demedi. Kalbinin güm güm attığı yerde bir iskemle oldu. Parça parça onun her yerini mıhlar mıhladı, mengeneler sıktı.

241 Nimetullah HAFIZ, *Rıza Mollov (Hayatı ve Eserleri),* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, ss.307-308

O demirle ne zamandandır tanışıyordu. Onu boy attığı dağın eteğindeki maden ocağından çıkarırlar, kamyonlarla, trenlerle yanı başından aşağıya, şehirlere taşırlardı. Yanından geçerken uzaktan uzağa demirle konuşurlardı.

- Tel tel olup tepelerine tırmanacağım artık, derdi ona demir. Yıllarca ezildim, boğuldum, artık tırmanış var yükseklere.

- Uğurlar ola, demir, derdi ona ulu meşe ağacı. Çok yükseklere tırman ve güneş ışığı gibi parlak ol, etrafı parlat.

O ulu bir meşe ağacı idi. Onu bir gün kestiler ve ondan iskemle yaptılar. Tanıdığı demir parçalarından bazıları mıh, mengene olup, onun her tarafını sıktı. Aylar, seneler geçti. Damarları kurudu ve kalbinin attığı yeri büzüldü ulu meşe ağacının.

O, ulu bir meşe ağacı idi ve yıldızlara ulaşmaya hasretti. Ondan iskemle yaptılar ve onu demir mıhlar mıhladılar. O demire gücenmedi. Ancak ona acıdı... Hep yıldızlara hasrettik dedi, ama birimiz mıhlandı, birimiz mıhladı. Hele mukadderata bak sen! Mıhlar paslanmıştı ve bir cevap vermediler. Bir gün kalbinin güm güm attığı iskemle, üzerinde oturulmaktan çöktü. İskemleyi param parça edip bir tarafa fırlattılar. Ama mıhları birer birer çıkarıp topladılar.

- Benim işim galiba bitti artık, dedi eski ulu meşe ağacı, mıhlara dönerek. Ama size daha vazife düşüyor. Daha çok ulu meşe ağaçlarını mıhlayacaksınız siz. Ne zavallı bir kader, dedi.

Paslı mıhlar cevap vermediler. Ancak uzaklarda kendisi gibi demirden yapılan yüksek pırıl pırıl ışıldayan binalara baktılar ve kendilerini mıhlayan ve sonra paslanınca kerpetenle çıkaran ellere acıdılar.

II. 36. 2. Çocukluk Günlerim[242]

Seneler, seneler... Niçin geçip gidiverir şu seneler. Seneler vardır seneleri kovalar. Bir ışık ardınca koşar durur insan. Sonra seneler gelir ve bakarsın kül bağlamış geçen seneler. O zaman bir mangal gibi insan başlar, külleri eşelemeye. Eşeler de eşeler. Ve kâh bir kıvılcım bulup ısınır biraz, kâh yanıp da kül olan kömürlere bakar da sızlar, kâh başını elleri arasına alır da kendisine de, şu dünyanın haline de güler de güler.

Son zamanda nedense hep anıların peşindeyim. Birer birer gelip karşıma geçerler. Uykumu bölerler. Ve ben yollanıveririm onlarla beraber, geçen yılların peşince.

Ah şu çocukluğum, bir türlü sızılı anılarını unutamadığım çocukluğum!

Ne kadar borçlusunuz bana geçen yıllar, ne kadar çok borçlusunuz!

Ne verdinîz siz sanki bana geçip giden çocukluk yıllarım. Hiç! Hiç! Siz beni ancak soydunuz. İçimi büsbütün soydunuz. Ve ben kendimi sokakta yapayalnız ve içim bomboş buldum defalarca. Kaç kere yeniden başladım. Boşuna. Her zaman beni yine buldunuz, bir türlü sizde kendime yer bulamadığım yıllar!

Henüz küçüktük. Hayatı öğrenmeye çalışıyorduk. Fakat sunduğun neydi sanki bize. Babalarımızın boynu büküktü, analarımızın gözleri yaşlı. Ekmek kıt değildi. Ama acı idi lokmalar ve onlara bir de biz katıyorduk tuzlu damlalar.

242 Nimetullah HAFIZ, age., s.261

II. 36. 3. Güzel Şeyler[243]

Güzel şeyler mi dedim. Onlara hepimiz hasrettik. Nedir sanki güzel şeyler. Onların ölçüleri mi var!

Komşu mahallelerinde zengin Bulgar çocuklarının futbol topları vardı. Hem birkaç tane. Türk mahallesinde çocukların ise yoktu. Biz hep bez topla oynardık. Bir gün Mustafa patlak, büyükçe bir lâstik top bulmuş. Elimizde evirdik çevirdik onu. Basbayağı yarık, işe yarayacağa benzemiyordu pek.

- Haydi yapıştıralım, dedi Basri.

- Ağabeyimin bisikleti var. Dedi Vasfı. Ondan lâstik de zamk da alırız.

Öyle de yaptık. Yapıştırdık topu ve bütün gün oynadık. Bütün mahalle çocukları toplandılar, oyunlarımızı seyrettiler.

- Siz futbolist olmuşsunuz be, dedi Sevinç.

- Olduk ya, dedik, gururla.

- Ben de bir şut vurabilir miyim diye sordu Osman.

- Olur ama kunduralarını çıkar, dedik ona.

O da öyle yaptı. Biz de zaten hep yalınayak oynamıştık yarı patlak topla. Kundura ile şut atmaktan korkuyorduk. Ya büsbütün yarılırsa, ne olurdu sonra. Ertesi gün bu da oldu ya. Ahmet'in ayağı topun içine giriverdi maç oynarken ve top ikiye ayrıldı. Gözlerimiz yaşardı. Top sahibi olmak hayalini kaybetmiştik aslında. Onun için de öyle kederlendik ya.

Ne kadar az sürüyor güzel şeyler.

II. 36. 4. Bayram Günleri[244]

Çelik oynuyoruz mahalle çocukları. Gözlerimiz caminin şerefesinde kandillerin yanmasını bekliyoruz. Bayram kandilleri ha yandı, ha yanacak.

Satıcılar mahallelere yayılmış yol boyunca bağırıyorlar.

- Simit, pide diye bağırıyor kimisi.

- Boza, diye tutturmuş, başkaları.

- Salep, der durur Memiş.

- Şekerleme, der Ali.

- Baklava, der Veli.

- Mahlebi, der Sali.

- Tuzlu leblebi, der leblebici Hor Hor aga.

Erkekler parmakları arasında henüz tütmeyen sigaralarla gidip satıcılardan pazarlık ederler. Satın aldıkları şeyleri acele eve taşırlar.

Biz oyun oynayan çocukların gözleri camide. Sabırsızlıkla kandillerin yanmasını bekliyoruz. Annelerimiz artık sofraları koymuştur. Sofralarda ise bütün sene beklediğimiz güzel şeyler var. Ne yapar, yapar da sofraları doldururlar ve bizleri sevindirirler babalarımız. Yalnız Mehmet'i sevindiren bir kimsesi yok. Mehmet öksüz. Kimsesiz. Üstü yırtık pırtık. Boynu bükük.

Biz çocuklar birbirimize bakar ve oyunu yarıda bırakarak evlerimize koşarız. Hepimiz evden bir şey getiririz. Kimimiz bir parça simit, kimimiz bir ekmek... Herkes bir şeycikler getirir. Mehmet'e veririz ve memnun evlerimize dönerdik. Ebeveynlerimiz de memnun olurlardı. Mehmet de birazcık

243 Nimetullah HAFIZ, age., ss.261-262
244 Nimetullah HAFIZ, age., ss.262-263

sevinecek. Tabandaki sandıktan yapılan karanlık köşesine çekilmezden önce. İnsanı sevindirmek ne güzel şey! Hani ya her gün bayram, evlerimizde her gün güzel şeyler olsa da babalarımız, Mehmet'i sık sık sevindirebilse ne iyi olurdu. Ama az sürüyor güzel şeyler.

II. 36. 4. Kitap[245]

Okumayı seviyordum. Ama kitaplarım yoktu.

Ağabeyime diyordum:

- Bana kitap alsana.

- Türkçe kitap yok ki be Mehmet dedi. Bulgarcayı öğren o zaman istediğin kitabı alırım.

Ben sık sık kitap mağazalarını dolaşırdım. Kitapları gözden geçirirdim. Neler yoktu bu kitaplarda. Yarabbi! Ama onlarda yazılı şeyleri bir türlü anlayamıyordum ki. Nasıl anlayabilirdim zaten. Bu kitaplarda olan şeylerden ne evde, ne mahalle çocukları arasında söz edilirdi. Ağabeyim haklı değildi. Yazılı olan şeyleri anlamak için yalnız Burgarca'yı iyi bilmek kâfi değildi. Daha başka başka şeyler de bilmek lâzımdı. Bunun böyle olduğunu, bir gün elime Türkçe kitap geçtiği zaman anladım. Onda yıldızlardan bahsediliyordu. Baştan sonuna kadar okudum kitabı. Ama bir şey anlamadım. Gözyaşları arasında ağabeyime:

Ağabey dedim. Bir Türkçe kitap buldum evde. Ama laflarından bir şey anlamadım ki. Öğrenmek istiyorum, her şeyi öğrenmek istiyorum.

Ağabeyim bir bana baktı, bir kitaba, biraz okudu.

- Ben de pek anlamıyorum, kardeşim dedi. Bu lâflar bana da yabancı.Kullanmıyoruz onları biz. Bana kunduracılığı sorsan, aletlerin adlarını birer sayarım sana. Ama bu kitapta yazılan şeylerden hiç anlamam.

Ağabeyim gerçeği söylemişti ve ben ilk defa olarak içimde büyük bir boşluk hissetmiştim. Manasını çok daha sonra anlamış olacağım bir boşluk.

II. 37. Sabri Tata

II. 37. 1. Güllü Çiğdem[246]

Çiğdemle mahallelerimiz ayrı, ama okullarımız birdi. Sınıflarımız da... Ben evden çıktım mı, çokçası köprü başında onunla buluşuyor ve okula beraber gidiyorduk. Sınıfımızda en neşeli kız diye bilinen Çiğdem, nedense bu köprüden geçerken ille bir yerinde, o da aynı yerinde, bir lâhza duruyor ve ondan sonra sanki o değilmiş gibi aynı neşeli haliyle yoluna devam ediyordu. Çok geçmedi, aynı yere baştan birer kırmızı lâle, sonraları birer kırmızı gül bırakıp geçmeğe başladı.

1989 Mayıs'ında bu köprü başında iki Türk gencinin faşistler tarafından öldürüldüğünü köyümüzde hepimiz biliyorduk. Elbette, Çiğdem de. Ama onun böyle her sabah geçerken köprüde saygı duruşunda durur gibi durması, nedense tuhafıma gitmişti. Sorduğum yoktu, ama herhalde hısımı bir kimseydi öldürenlerden biri. Anneme sordum, o hısımı falan olmadığını söyledi. Ne saklayalım, Çiğdem'i her sabah elinde güllerle gördükçe ona Güllü Çiğdem deyiverdim. Artık o benim için sade bir Çiğdem değil; Güllü Çiğdem'di.

Bir sabah yine böyle gülü bırakıp yürüdüğünü gördüğüm zaman kendimi tutamadım:

- Çiğdem, dedim, bildiğime göre burada öldürülenler senin hısımın değilmiş?

- Hısımım değil, ama hısımdan daha yakın, dedi. Çünkü ben hayatımı onlara borçluyum.

245 Hayriye Süleymanoğlu YENİSOY, age., ss.114-115

246 *Filiz Gazetesi,* 5 Şubat 1993, Sofya, s.4

- Nasıl olur Çiğdem, sen daha küçüksün! Nerede neyle suçlandın ki öldürülmek istendin?

Çiğdem'in yüzü gene ciddileşti:

- Sen, dedi, 1989 Mayıs'ındaki yürüyüşte kaç yaşındaydın?

- Beş. Ben de beş. İşte o gün annem beni elimden tutup, köyün meydanına götürdü. Meydandan bu köprüye doğru yürüdük. Bizim mahalleden Ayşe abla çocuk arabasında on aylık Mustafa'sıyla, 1 anamla ben de yürüyenlerin en önündeydik. Nereden bileceğiz, milislerin köprü başında pusu kurduğunu ve otomatik silâhlarla beklediğini! Ama bu gençler görmüş ve milisler ateş edeceği vakit ikisi de önümüze geçivermişler. Biri Razgrat'ta lise imtihanını vermiş de bunu dedesine müjdelemeye gelip dururmuş…

Çiğdem'in gözlerinden iki damla yaş boşandı. Keşke sormasaydım!...

II. 38. Salih Baklacı

II. 38. 1. Aydede[247]

Otrât grubunun hazırladığı müsamerenin repitisyasından çıktığı zaman Vedat, başında bir ağrı, vücudunda bir kırgınlık hissediyordu.

Semaya baktı, buluttan eser yoktu. Yıldızlar parlıyordu. Ay, âdeta sakin denizde yelkenini açmış sandal gibi yüzüyordu. Etrafına bakındı; ötede beride pencerelerden lambaların ışıltıları görünüyordu. Hafifçe esen rüzgâr Vedat'ın yüzünü okşuyordu. Güz yağmurlarından kabaran çamur, potinlerinin üstüne çıkıyordu.

Vedat, başını ileri uzatmış, ay karanlığında kaldırım taşlarını sezmeğe çalışıyordu. Arada bir sokak içine bakıyordu. Ansızın duvar üzerinden bir kedi atlayıp karşıki duvara tırmandı. Vedat, korku ve tereddütle etrafına bakınmağa başladı. Kırk adım ötede, duvara boylu boyunca uzanmış beyaz bir şekil gördü. Hemen olduğu yerde durdu. Aklından korkunç fikirler geçti. Bu şekil, Çarşanbalı dedikleri o kadın olmasın!... Ürperdi, ağzı kurudu, eli ayağı kesildi. Böylece bir an durdu. Derhal geriye döndü, yıldırım hızıyla sokak tarafına doğru koştu. Potinlerinden kopan çamur parçaları ensesine, kulakları arkasına yapışıyordu. Durup paçalarına baktı, elinin tersiyle arkasını sıvazladı. Tepeden tırnağa kadar arkası bitevi çamurdu.

Sokak başına varınca durdu, dönüp arkasına baktı. Bir şey görmüyordu. Etrafına bakındı, kimseler yoktu. Yüreği ağzına gelmiş gibi hızlı hızlı soluyordu. Hâlâ korkunun tesirinden kurtulamıyordu. Ne var, neden korkuyordu?... Evet, bir zamanlar baba ninesinden Çarşanbalı kadın hakkında masallar dinlemişti. Geceleri çıkar, gezermiş.

Sokak içine bir kere daha göz attı, duvarın gölgesi yol ortasına kadar uzanmış; ay, yolun yarısını aydınlatmıştı.

Vedat, "Görünmüyor ya, belki gitmiştir." diye düşündü. Tekrar sokak içine doğru yürüdü. Gözlerini karşıki duvardan ayırmaksızın bakıyor, nereye bastığını görmüyordu.

Biraz evvel korkudan dönüp kaçtığı o yere kadar geldi. Duraksadı. Beyaz şekil yine orada idi. Vedat, gözlerini iyice o tarafa dikti, dikkatle baktı. Şekil hakikaten yerinden kımıldamıyor, çarşafa bürünmüşe benziyordu. Kolları, dirsekleri, omuzları bile belli oluyordu. İçinden gizli bir ses: "Bunun aslı yok, korkma! Ne olursa olsun, git!..." Mektepte muallimler, bu gibi şeylerin kocakarı uydurması olduğunu anlatmışlardı. Şimdiye kadar kimse böyle bir şeyle karşılaşmamıştır. Bu korku boşuna. Git!... Git!..." diye ona cesaret veriyordu. Bir adım ilerledi, dönüp arkasına baktı. Sokak boştu. O beyaz şekil hâlâ orada duruyordu. Yollansa, acaba önünden geçerken üstüne atılıp boğmayacak mı onu? Uzun parmaklarının arasında, büyük avucunun içinde bağırmaktan ağzı köpürürken, bu ıssız sokakta kim onun imdadına koşar?... O gizli ses ona tekrar için için cesaret veriyordu: "Korkma de!...

247 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., ss.243-245 (Salih BAKLACİEF; *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet TIMIŞEF) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.102-104)

Haydi korkma!..." diyordu. Vedat ileriye atılmak istiyordu. Fakat korku onu kıskıvrak sarmış, salmıyordu. Korku içinde kıvrandığı bu anda, sağından solundan yardım bekliyordu. Bir gelen olsa, onunla beraber geçecekti; fakat yalnız başına bir türlü cesaret edemiyordu.

Nihayet alt sokaktan kıvranıp eve gitmeye karar verdi.

Ertesi gün ne evde annesine ve babasına, ne de mektepte arkadaşlarına, akşam başından geçen bu hadiseyi anlatmadı. Çünkü ona "Korkak, ödlek Vedat!..." diyeceklerdi. Onunla alay edeceklerdi.

Fakat bunun ne olduğu düşüncesi de Vedat'ı bütün gün meşgul etmişti.

Devrisi günü akşamı kuru bir soğuk çıkmıştı. Vedat güzelce giyindi. İki eli cebinde, akşam Çarşanbalıyı gördüğü o yerden geçti. Karşıki duvarın boyuna durdu, gözlemeye başladı.

Karanlık koyulaşınca, beyaz duvarda o şekil tekrar belirmeye başladı. Vedat, ellerini cebinden çıkarıp üç-dört adım ilerledi, duvara yaklaştı. Beyaz şekil biraz daha soluk görünüyordu. Sonra duvarın yanına vardı. Duvarda, duvardan başka bir şey görünmüyordu. Elleriyle yokladı, bir buçuk metre genişliğinde, senelerce durmaktan birkaç taşı yerinden dışarı çıkmış, bir köşesi uğramış, üst tarafı yamuk bir duvar. Kılçıklı sarı toprakla sıvanmış.

Vedat, arkaca yürüyerek duvardan uzaklaştı. Gözlerini duvardan ayıramıyordu. Uzaklaştıkça, beyaz şekil tekrar duvarda peyda olmaya başladı. Vedat akşamki yere geldi, Beyaz şekil şimdi aynı duvarda, dayanmış bir halde duruyordu. Yoksa, Çarşanbalı onun, duvardan ayrılmasını mı bekliyormuş?... Yüreğinde korku ile karışık bir tereddüt hasıl oldu. "Az önce orada bir şey yoktu... Ne olursa olsun, tekrar gideceğim!" diyerek kendi kendine cesaret verdi ve adım adım duvara doğru yürüdü. Yaklaştıkça, beyaz duvarın tümsek yerleri daha iyi görünüyordu. Nihayet duvarın yanına geldi. Ellerini yukarı kaldırıp duvara dayadı. Başını kaldırıp semaya baktı. Saçağın arkasından sızan ışık duvara vuruyordu. Duvarın iki tarafında birer metrelik iki saçak vardı. Ay ışığından meydana gelen saçak gölgesi duvarın üzerine düşüyordu. Uzaktan bakınca, bu ışık bir insan şeklini andırıyordu.

Vedat, kabarık küçük bulutların arasında kayıp giden aya baktı. Ellerini çırptı, akşamki ödlekliğine güldü. Aydede de sanki semadan Vedat'a gülüyordu.

II. 38. 2. Çay Boyunda[248]

Dalları çomak, yaprakları tozlu bir söğüt ağacı alaca gölgesini yere sermişti. Kırılmış eğri büğrü dallarından birinde bir ekmek torbası asılıydı.

Bu söğüt ağacından birkaç adım ötede, sıcak kumun üstünde biri büzülmüş yatıyordu. Üzerinde iki aba örtülüydü; sadece başı görünüyordu. Yüzü doğuya çevrilmişti. Durmadan başını bir öteye, bir beriye döndürüyordu.

Mümin, hastanın başucuna geldi, dikkatle yüzüne baktı. Hastanın çenesi, henüz ustura değmemiş tüylerle örtülüydü. Başı yorgundu. Yarı açık gözlerinin etrafı mosmor olmuştu. Yaşadığı bu zamana, kimisine yarayan, kimisine de tarayan bu hayatın düzenine karşı bir nefret yatıyordu gözlerinde. Benzi solgundu. Dudaklarının etrafı kederden kırışmıştı. Ağzı yarı açıktı, zor soluyabiliyordu.

Mümin güler yüzle:

- Nasılsın?.. Biraz yinildin mi? diye sordu.

Pek genç bir oğlandı bu; sıtma hastalığıyla boğuşuyordu. Vücuduna birdenbire bir titremek geliyordu. Gözlerini kırpıştırarak Mümin'e baktı, fısıltıyla konuştu:

- Ağzım gureri gibi oleri.

- Ateşin var.

248 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., ss.245-253

dedi Mümin ve söğüt kütüğünün gölgesinde, ağzı söğüt yaprağıyla tıkanmış testiyi aldı, hastaya su verdi. Doğruldu, iç sızısıyla hastaya baktı. Sonra yine eleğin başına döndü, Ellerine tükürdü, küreği aldı. Güneşten yaldızlanmış dağlara baktı: "Akşama daha ne kadar çok!" diye hayıflandı.

Bu angajecilik bir bitse de, Mümin köyüne dönse... Dünkü gün köyden aldığı bir habere göre, Topal Kadir Zübeyde'yi oğluna gelin almak istiyormuş. Zübeyde'nin babasına istediğiniz kadar başlık vereceğim. Sizden çeyiz filân da istemerim" diye musallat oluyormuş. Kız da kapı önüne çıkamaz olmuş. Topal Kadir'in oğlu bütün gün evlerinin dolayında kıvranıyormuş. Topal Kadir'in halayığı Ayşe cadı da hemen her gün Zübeydelere gidip geliyormuş arayı bulup dünürlük yapmaya çalışıyormuş. Mümin bu derdinî bundan iki gün önce Recep ağaya açtığı zaman, Recep ağa ona: "Bir aralık bulup köye kadar gitmelisin, gardeşim. Tezelden düğünü yap. Para o deyyuzun elindeyken hiç ummadığın başında patlar. Gızı yanıltırlar, kaçırırlar, kavrarlar" diye öğüt vermişti. Düğün içinse en az iki-üç gün lâzımdı.

Mümin bunun bir çaresini aramağa başladı. Eleğin önünde toplanan iri kum tanelerini küreğin tersiyle temizliyordu. Kum eşerken, bir şey arıyormuş gibi, dikkatle bakıyordu. Sonra arkasına döndü, küreğin sapına dayandı, hasta arkadaşına baktı. "Yalnızca güneş ilâçlayacak mı seni?" diye söylendi. Uzaklara bir göz attı. Her şey yakıcı güneşin altında kavrulmuştu.

Mümin yeniden çalışmaya başladı. Arkadaşının hastalığı kimin umurundaydı. İki kişi yollanılmıştı, bugün yine iki kişilik kum denmeliydi.

Mümin kan ter içinde kalmıştı. Gömleğinin arkası, koltuk altları terden kararmış, koyu bir renk almıştı.

Arkasından bir hımırtı işitti. Başını döndürüp baktı. Ondan üç adım ötede bir adam duruyordu. Zeytin yeşili gözleri parpar yanıyordu.

Başıyla işaret ederek, Bulgarca, ona:

- Bırak küreği, dedi.

Bakışı soğuk, sesi sertti.

Bu Bulgarın ne niyeti vardı acaba?... Bu havalide kötü niyetli bir Bulgar Türklere istediğini yapmak ve yaptırmak yetkisine sahipti. Bu adam da kim bilir ne düşünüyordu şimdi.

Mümin hemen küreği elinden bıraktı, emri bekliyordu.

İri yarılı, geniş omuzlu adam vahşice gözlerini alartmıştı.

- Çayı, geçeceğim. Gel sırtına bineyim! dedi.

Mümin, olduğu yerde ilkönce bir iki defa ayaklarının yerini değiştirdi. "Bu koskoca adamı nasıl taşırım?..." diye düşündü. Aklına derhal kaçmak geldi. Fakat neree?... Kimin yanına? Sonra tutacaklar. O zaman "askerlikten kaçmış" diyecekler ve hapse atacaklardı. Zaten böyle bir fırsat gözetiyorlardı. "Eğilen boynu kılıç kesmez" diyorlar dedi. Bu aşağılamaya da boyun eğmesi, bel kırması lâzımdı.

Fakat bütün bunları dakikadan daha az bir zaman içinde düşünebilmişti. Aklınla danışıp görüştükten sonra, adama doğru yürüdü. Yanına durdu. Mümin'in başı onun göğsüne geliyordu.

Elleriyle de işaretler yaparak:

- Haydi, bin, dedi.

Önüne eğildi, çuşuna durdu.

Adam, Mümin'in sırtına yaslandı. Mümin de adamın iki bacağından tutmak istedi. Fakat kolları kısa, elleri küçüktü; adamın meşe gibi kalın, iri bacaklarını saramadı. Bir hamle daha yaptı. Sallandı, ayakları dolaştı, yere oturdu ve yüzünü buruşturdu.

Üstünde dikilmiş duran bu adam yine Bulgarca homurdandı:

- Hayde, hayde, bayıngacılık etme! dedi.

Mümin bir-iki defa daha direşti; ağır yükünün altında âdeta bir karınca gibi debeleniyordu. Bu esnada arkadan sert bir ses işitti:

- Ne yapıyorsun?...

Mümin, başını arkaya çevirdi; fakat yükünden bir şey göremedi.

Sırtındaki Bulgar Bulgarca konuşuyordu:

- Çayı geçeceğim.

- Nasıl geçeceksin?

- Te, gördüğü gibi.

Bulgar, Mümin'in sırtından indi. Mümin, henüz gelen Bulgarı tâ o zaman gördü. Vücutça berikinden hiç aşağısı değildi. Dok pantolonunun paçaları diz kapağına kadar sıvanmış, sırtında beyaz, yensiz fanilâsı vardı. Koltuğunda bir olta tutuyordu. Ciddiydi:

- Çayı geçmekse niyetin işte orada dizilmiş taşlar var. Kolayca geçebilirsin, dedi. Ben de oradan geçtim.

Ve eliyle gösterdi.

- Hayır, oraya gitmeye hacet yok. Bu çocuk beni geçirecek, dedi.

Mümin'e eliyle, "eğil de bineyim" demek istercesine işaret etti. Mümin de eğildi.

Fakat, yeni gelen Bulgar öncekinden daha sert bir sesle:

- Sana demedim mi?... Aşağıda geçilecek yer var! Bu bir parçacık çocuğun sırtına koskoca, kalıbınla binmeye utanmıyor musun?

- Sen neci oluyorsun? Binersem o benim işim. Sana ne oluyor?

- Sen benim neci olduğumu sorma. Oğlanı bırak da baksın işine.

- Bu senin işin değil. Ben onun sırtına binip de dereyi geçeceğim. Canım böyle istiyor, aklım böyle buyuruyor, böyle yapacağım. Daha bir diyeceğin var mı.

Mümin ikisinin arasında kaldı. Orta yerde bir ona, bir ötesine dönüyordu. Onların atışmaları kızıştıkça, sesleri yükseldikçe Mümin'in de telâşı artıyordu. Birinin yanına gidiyor: "Bırak be göspodin, bırak da binsin" diyor, sonra ötekinin yanına gidiyor, önüne eğiliyor:

-Bin be gospodin, bin de geçirivereyim, diye konuşuyor. Bu hale baktıkça Mümin daha fazla ürperiyor, ikisinin arasına duruyor. Çekişmeyin be gospodinler, benim için çekişmeyin, diye âdeta yalvarıyordu.

Fakat bu anda ne beriki, ne de öteki Mümin'e en ufak bir dikkat bile çevirmiyordu. İki iri adam göğüs göğüse verdi, iki iri gövde karşılaştı.

İkinci Bulgar yüksek sesle ve inatla:

- Sana, istediğini yaptırmayacağım, bu çocuğa binip de bu nehri geçmene müsaade etmeyeceğim! dedi. Biraz nefes topladı.

- Ben yaşadığım bu yüzyılda insanın insan sırtına bindiğini görmeyi çekemem, diye kestirip attı.

Fakat öbürü de.

- Bir zamanlar onların dedeleri de dedelerimizin sırtına nasıl binmişlerse, ben de şimdi onlara öyle bineceğim diye ayak diredi

- O binenlerin aklı seninki gibiymiş, aranızda hiç fark yok.

- En sonra, ben yapacağım işi sana soracak değilim. Senin gibi kafadan akıl da istemem.

- Aha, demek kim olduğumu biliyorsun. Öyleyse, şimdi de kiminle işin olduğunu anlayacaksın.

Bu atışmadan sonra, birinci Bulgar Mümin'in sırtına bindi. Burun altından homurdanıyordu.

Öfkesinden, boğulurcasına bir takım sesler çıkarıyordu.

Mümin iki üç defa direşti, en sonra dişlerini sıktı, bir kere daha davrandı ve ağır yükünü yerden kaldırabildi. İki kat olmuş, suya doğru yürüdü. Zayıf ayakları titriyor, adım atarken birbirine dolaşıyordu. Bazen birdenbire hızlanıyor, bir iki adım yürüyor ve yine yavaşlıyordu. Muvazenesini korumak için iki yanına sallanıyor, arada bir de korkuyla inliyordu.

İkinci Bulgar, içinde kabaran bir öfkeyle arkalarından yürüdü. Yüzü asıktı. Nehrin kıyısına geldiği zaman, oltayı bir yana bıraktı. Parmakları büyülüyor, yumruk oluyor, sonra açılıp geriliyordu. Elleriyle çeşitli hareketler yapıyor, sanki yürürken düşecekmiş gibi iki yana sallanan Mümin'i desteklemek istiyordu.

Mümin ilk önce bir ayağının üstünde duruyor, öteki ayağının parmak ucuyla suyun dibini yokluyor, basacak yer araştırıyordu. Sonra yine aynı dikkatle ikinci adımını yapıyordu. Karış karış, adım adım su içinde ilerliyordu. Alt dudağını ısırmış, son kuvvetini toplamaya çalışıyordu; ağır yükünün altında yüzü mosmor olmuştu. Kaş altında bakıyor, karşıki kıyıya kadar olan yolu göz kararıyla ölçüyordu.

Bir arada su dizkapaklarına kadar çıktı. Daha dikkatli adımlamaya çalışıyordu. Bu sırada ansızın sarsıldı. Sırtındaki adam şimdi su içinde çırpınıyordu. Sonra sudan kalkıp doğruldu. Entarisi üzerine yapışmıştı. Uzun ve ıslak saçları yüzünü büsbütün örtmüştü.

Elleriyle saçlarını düzeltti; karşısında kendisini suya atan adamı görünce, onu şöyle bir hamlede ayaklarının altına almak istercesine sıkındı.

Fakat karşısındakinin iri cüssesi karşısında kendisini tuttu. Çünkü kendisine titiz titiz bakıyor, yumruklarını sıkmış, her an hasmını başına indirmeye hazırdı. Onun bu sonsuz gazabını şuurlu bir tutkunluk önlüyordu.

İkinci adam dönüp Mümin'e baktı. Zavallı çocuğun gözleri korkudan sıçan gözü gibi büzülmüş dudakları tir tir titriyordu.

Başıyla, karşısında hâlâ sövüp saymaktan fazla bir harekete geçemeyen sırılsıklam olmuş adama baktı:

- Bunun böylesini niye sırtına bindiriyorsun, diye çıkıştı. İnsanlık haysiyetini korumak için kuvvetin yetmediyse, kaçmaya da ayakların tutmadı mı? Niye kendini bunun gibi alçaklara ezdiriyorsun?

Mümin'e böyle bir adam bu gibi sözlerle ilk defa, hem de ana diliyle darılıyordu. Elbette, kaçsaydı ya!... Gözünün gördüğü yere kadar kaçsaydı!...

Bu adam kinle bir daha suyu süzülen adama tepeden tırnağa kadar baktı ve yavaş yavaş adımlayarak, kıyıya doğru yollandı.

Mümin suda, suya atılanla yanyana kalınca, hepten de korkmuştu, şimdi ne yapacağını bilemiyordu. İlk aklına gelen şey, o giden adamın öğütü idi. Yumrukları sıkıp, buradan vızlamalıydı.

Bulgar, Mümin'e dostça baktı, sonra gözlerini nehir sahiline çevirdi; yumruğunu havaya kaldırdı, dişlerini gıcırdattı:

- Ben şimdi ona kaç okka samandan kaç okka duman çıktığını göstereceğim. O, Ardino'da bulunduğu zamanlar unutmayacak, dedi.

Mümin bir yanındakine, bir de sövüp saymalara ve korkutmalara hiç kulak asmayıp giden Bulgara bakıyordu.

Böylece sudaki adam, ötekisi evlerin arasında gözden kayboluncaya kadar sövdü. Sonra çayın iki kıyısına göz gezdirdi. Düşündü, çayı geçme niyetinden vazgeçmişti. Gerisi geriye döndü, kıyıya çıktı. Kum üstünde biraz durdu. Üstüne başına bir kere daha baktı; tepeden tırnağa kadar sıkılsıklam su içindeydi. Saçlarında, süzülen su, yüzünden ve ensesinden akıyordu. Traş olmuş ıslak yüzü ışıldıyordu. Ellerini, kollarını sallayarak silkindi, yenlerini ve paçalarını burdu, suyunu sıktı.

Mümin de onu seyrediyordu. Ona bu halde bakarken, bir an için korkuyu unuttu; dudaklarında belli belirsiz bir tebessüm doğdu. Eskiden bir hadise hatırlamıştı: Birkaç yıl önce Arda'yı geçerken babası onların köpeğini de böyle suya atmıştı. Sebebini sorunca babası onu: "Pirelerden temizlensin" diye cevaplandırmıştı. Köpek, kıyıya çıktığı zaman, tıpkı şu adam gibi, üstüne başına bakıp düşünceli düşünceli silkinmişti. Sonra da kuyruğunu apış arasına kısıp yoluna devam etmişti.

Her ikisi de yan durdular, süzülüyorlardı. Batıya yaslanmış ve onlara gülmekte olan güneşe baktılar. Akıllarından:

- Acaba bizi kurutabilecek mi? sorusunu geçirdiler.

Yanı başındaki hâlâ homurdanıyordu:

- Biraz sonra görecek o, gününü, diyordu.

Yüzü öfkeden kararıp morarmıştı.

- Şimdi varıp, kulluğa çektireceğim ben onu, diye kasabaya doğru yollandı.

Mümin onun arkasından bakıp kaldı. Şimdi korku falan kalmamıştı. Islaklığını unutmuştu; düşüncelere varmıştı. O Bulgar kimdi de, bu Bulgardan korkmadı, arka çıktı?... Sırtına binmek isteyen gözüne ne de karanlık görünüyordu. Onu kurtarmak isteyenin arkalayıcı sesi kulaklarındaydı hâlâ, yüzü o kadar aydın aydın görünüyordu şimdi Mümin'in gözüne. Acaba kendisinden ötürü ona bir fenalık gelecek miydi?... Kendisine "Kaç" demişti. Ya şimdi kendisi kaçacak mıydı?... Şimdi iyilik yapma sırası kendine gelmişti...

Mümin, bu düşüncelerle arkadaşının yanına döndü. Heyecandan çeneleri takırdıyordu, eli ayağı zıngır zıngır titriyordu.

- Başımıza nasıl belâlar geldi, bilsen, dedi.

Ve olanı biteni anlattı.

Arkadaşı cevap verdi:

- Artık her ikimiz sıtmalıyız, öyle mi?

Güneş alçaldı, batıdaki eğri büğrü dağların üstüne yaslandı; fakat sıcaklığı azalmıyordu daha.

Mümin yine eleğin başına geldi, kum eliyordu. Korku, ne olacağını bilememezlik, Recep ağaya sorup; bu işin aslını öğrenmek, anlamak merakı kendisini bir türlü bırakmıyordu.

Su damlaları süzülmekteydi. Ayağındaki donu, sırtındaki entarisi yavaş yavaş kurumaktaydı.

II. 38. 3. Bulucu Çocuk [249]

İlhan mektebe başlayalı bir hafta olmuştu. Ablasıyla karşı karşıya oturup, derslerine birlikte çalışıyorlardı. Bazen masanın kenarında dizili defterleri, "bir, iki, üç..." diye sayıyor sonra parmaklarının ucu ile hafifçe ablasının defterlerine dokunuyordu. Başını bir yan büküp:

- Benim defterlerim de ne zaman seninkiler kadar çok olacak? diye soruyordu.

Emel gözlerini kitabından ayırmaksızın:

- Okursan daha da çok olur, diye cevap verip, okumasına devam ediyordu.

Öğleleri İlhan, ablasından evvel mektepten dönüyordu.

Ablasının ayak seslerini işitince, onu kapıda karşılıyor; Emel, çantasını bırakıp paltosunu çıkarmaya çalışırken, İlhan onun karşısına geçiyor, o günü sınıfta olup biteni bire dek anlatıyordu. Muallime birini derste konuşurken tutmuş, başka birinin tırnakları kesik değilmiş, bir üçüncüsünün mendili kirliymiş.

249 Mustafa İSEN, Tuba Işınsu İSEN; age., ss.253-258

Ve bu esnada yüzünün adeleleri geriliyor, gözlerini bir gülümseme kaplıyor, biraz ileri kıvrık çenesinin ucu geriliyor, elleriyle türlü hareketler yapıyor. Kendisince mühim hâdiselerden herhangi birini unutmaması için, arada bir durup, düşünüyor; zihninde söylenecek bir şeyin kalmadığına emin olunca, masadan çantasını alıyor; ikinden, avucundan bir iki kalem ve silgi çıkarıyor.

Abla, bak ben neler buldum! diyordu.

Her gün İlhan'ın böyle bir şeyler bulup getirmesi, nihayet ablasının dikkatini çekti.

Bir gün İlhanın kolundan tutup, âdeta müteessir bir eda ile:

- Bu, ne demek be? dedi. Mektebe başlayalı bir hafta oldu, ne çok şeyler getirmeye başladın!... Ben kaç yıldır mektebe gidip geldiğim halde, bir şey bulduğumu hatırlamıyorum. Sen nasıl buluyorsun bunları anlat bana!?

- İlhan, kaşlarını gözlerinin üzerine indirdi. İçeride doğan korkulu tereddüdü sezdirmemek maksadıyla, sesini biraz kalınlaştırmaya çalışarak, nasıl bulduğunu anlattı.

Son saatten çıkarken, İlhan diğer çocuklardan biraz geri kalırmış. Rahlelerin altını üstünü araştırır, daha kalemini defterini toplamaya alışmamış yeni mekteplilerin unuttukları şeyleri toplarmış.

İlhan bunları anlatırken, Emel dudaklarını ısırıyor, el parmaklarıyla oynuyor, teessürünü gizlemeye çalışıyordu.

Emel, İlhan'a doğru eğildi, eliyle omzunu tuttu, onu kendisine doğru çekti, gözlerini dikerek ısrarla sordu:

- Sen ne yaptığını biliyor musun?

Emel'in titrek sesinde öfke hissediliyordu. İlhan ise ablasının bu hiddetinin sebebini anlayamıyordu. Gözlerinin içine sorguyla bakıyordu. Omuzlarını kıstı, "bilmiyorum" demek istiyordu.

Emel, İlhan'ın yüzüne doğru biraz daha eğildi, kardeşinin nefesini yüzünde hissediyordu.

- Senin bir şeyini başkası alsa, hoşuna gider mi?

İlhan bir şey demiyor ablasına bakıyordu.

Emel biraz sesini daha mülâyimleştirerek:

- Bak güzelim, dedi. Böyle bulup almalar insanı hırsızlığa alıştırır.

İlhan ablasına doğru döndü. Başını hafifçe salladı, dudaklarında görünen buruk ifadesiyle:

- Ama orada unutmuşlar, ben de buldum aldım.

Bul, fakat bulduğunu alıp eve getirme. Bugün buldun aldın, yarın gördün aldın, sonunda anlamadan hırsız olacaksın.

- Hırsız ne demek ya?

- Başkasının bir şeyini, görmeden ve sormadan alıp onu benimseyendir.

- Alırsam ne olur?

- Hırsız olursun.

- E... Hırsız olursam ne olur ya?

- Hapse kaparlar...

- Hapis neresi ya...

- Bir bina... Oraya girdin mi, bir daha serbest gezip oynayamazsın.

- Oradan ne zaman salarlar ya?

- Ne zaman hırsızlık etmeyeceğine söz verirsen.

İlhan biraz düşündükten sonra:

- E... ne yapayım?

- Bulduğunu arkadaşlarının elinde görüp tanırlarsa, ne cevap verirsin?

İlhan'ın bu uzatmaktan canı sıkıldı,

- E... ne yapayım... Söylesenee!

- Talebelerin en kötüsü olacaksın. İyi arkadaşın olmayacak

- Anladım... Almayacağım... Anladım...

İlhan gözlerini süzdü, başını yere eğdi. Köşeleri beyaz, yeşil, kırmızı, düz mavi kalemler, yine çeşit renkte silgiler. Kalemlerin birinin tepesinde sileceği bile var, her birine birer birer bakıyordu.

Emel yine konuşmağa başladı:

- Bunları babam görürse, ne cevap vereceksin?...

- Göstermeyeceğim...

- Ben söyleyeceğim...

- Ya, söylemeyeceksin...

- Arkadaşların da görecek...

- Göstermeyeceğim... Yakacağım.

İlhan çantasının kapağını açtı, çantasındaki kalem ve silgilere bakıyordu. Başını da pencereye çevirmiş, elinin yaptığını gözlerine göstermemeğe çalışıyordu.

Emel İlhan'ın tereddütlü hareketlerini seyrediyordu.

- Ne yapacaksın onları? diye sordu.

İlhan başını kaldırıp ablasının yüzüne baktı, biraz evvelki o soğukluk kaybolmuştu. Şimdi, yardıma koşmak isteyen bir samimiyetin sıcak ifadesi görülüyordu. İlhan, ne yapacağını söylesin mi diye tereddütteydi.

"Ne yapacaksın"! diyen ablasının, daima yardım etmek istediği vakit o tatlı dilinden akan sözleri işitince, o şüphe birden kayboldu. Dudakları hafifçe oynadı. Gözlerini yırtık çorabından görünen ayağının baş parmağından ayırmadan:

- Ateşe atacağım diye cevap verdi.

- Elâlemin şeyleri öyle ateşe atılmaz. Senin kıymetli bir şeyini ateşe atsalar, dünyaları koparırsın... Komşu çocukları senin en küçük ve eski bir oyuncağını almaya görsün, gücün yeterse döğüşüyorsun, yetmezse yardıma beni çağırıyorsun. Onları yerine yerleştirmeni istiyorum. Yoksa başka defa sen nasıl inatlık edersen ben de öyle inatlık edeceğim. Anlaştık mı?

Emel bu sözleri söylerken, kardeşinin yüzüne daha yakından bakıyordu. Alnını buruşturacak mı? Eğer buruşturursa, inadı tuttuğunu anlayacaktı.

İlhan bir şey demeden ablasının önünden kalktı ve çantasını masaya bıraktı. Minderliğe yüzü koyun yattı.

Ertesi gün İlhan ablasını yine kapıda karşıladı. Boynuna sarıldı, iki yanağını öptü, başını çenesinin altına soktu. Sonra ellerini ablasının boynundan boşandırdı, birkaç adım geri çekildi.

- Abla, dedi, o kalemlerle silgileri (bu iki sözü utandığından olacak, biraz kısık sesle söyledi) muallime verdim. O da çocuklara dönerek "Çocuklar" dedi. "Sizin şu kalem ve silgilerinizi arkadaşınız İlhan bulmuş. "Bunların sahibi kimse, gelip alsın." Hepsinin de sahibi çıktı.

Ve sonra muallime dedi ki:

- Hepiniz İlhan gibi hareket etmeli. Bulduğunu muallime vermelisiniz.

II. 38. 4. Cep Çakısı[250]

Mağaza vitrinlerinde ne güzel cep çakıları vardı! Küçük Bedri bunlardan bir tanecik edinebilmek için, annesinin başını ağırtıp duruyordu. Nihayet bir çakı parası kopardı. Potinlerini giydi; şapkasını başına geçirdi ve iki tarafına hiç bakınmadan dükkâna doğru koştu. Evet, vitrinde aynı çakılar durup duruyordu. İçeri girdi. Selâm verdi.

Satıcı uzun boylu, sarışın orta yaşlı bir kadındı. Tezgâha yaslanarak Bedri'ye doğru eğildi ve nezaketle sordu:

- Buyurunuz küçük, dedi. Ne istiyorsunuz?

Bedri satıcının gözlerine baktı:

- Bir cep çakısı istiyorum.

Kadın henüz doğrulmadan

Bedri ilâve etti:

- Fakat, en güzelinden olsun!

Kadın bu kadar ısrarla konuşan çocuğa baktı ve gülümsedi. Raftan bir kutu indirdi, tezgâhın üzerine koydu ve açtı:

- Buyur bakalım, dedi. Kendin açabilecek misin çakıyı?

Bedri ayak parmakları üzerine kalkarak uzandı, kutudan üç dört çakı çıkardı. Her birini açıp dikkatle baktı. Parmağiyle keskinliğini denedi. Çakılar o kadar çoktu ki, hangisini seçeceğini şaşırdı. Nihayet birini gözüne kestirdi. "Bu olacak" dedi. Alıp yan cebine koydu. Diğer cebinden de paraları çıkarıp satıcıya verdi.

Tezgâhın üzerinde, kutunun yanı başında üç çakı daha kalmıştı. Kadın ikisini tekrar kutuya koydu, üçüncüsünü de Bedri'ye uzatarak:

- Buyur, dedi.

Bedri, kadının bu daveti karşısında, otomatik bir halde elini uzattı. Kâh eline verilen çakıya, kâh kadının gözlerine bakıyordu. Diğer eliyle de "Yoksa çakıyı almamış mıyım?" düşüncesiyle usulca cebini yokladı. Evet, satın aldığı çakı cebindeydi. Yine elindeki çakıya baktı. Sonra başını kaldırıp kadını süzdü. Onun gözlerini araştırdı. Acaba, kadın onu denemek mi istiyordu? Fakat kadın, başını vitrine doğru çevirmiş, yoldan gelip geçenlere bakıyordu. Bedri onun gözlerini göremedi; ne düşündüğünü de anlıyamadı. Nihayet, ne olursa olsun, ikinci çakıyı da cebine indirmeye karar verdi ve öyle de yaptı. Korka korka, yarım ağızla "Hoşça kal!" dedi; kapıya doğru yürüdü. Kulakları hep arkada idi.

Kapıyı usulca açtı. Yavaşça dışarı çıktı. Bir adım attı. Arkasında hiçbir seslenen yoktu. Kalbinde gizli bir sevinç duydu: "Oh... Bugün kârlıyım" diye düşündü.

Böylece düşünürken, boynundaki kırmızı piyoner boyunbağı gözüne ilişti. Birden irkildi. Kâh elindeki çakılara, kâh boyunbağına bakmaya başladı. Bu boyunbağı ona arkadaşlarını, piyoner teşkilâtını ve daha pek çok şeyleri hatırlattı.

Yarın, arkadaşları çakısını görecekler ve merakla etrafına toplanarak: "Nereden aldın?... Kaça aldın?... İyi kesiyor mu?..." diye soracaklardı. Evde, annesi de, ona kaç para verdiğini ve bir çakının kaç leva ettiğini bilmez değildi. Haydi, diyelim ki, çakıların birisini göstermesin; annesini aldatsın, piyoner teşkilâtını aldatsın! Fakat sonra? Kendi kendini nasıl aldatacak?

Halbuki piyoner teşkilâtı önünde, namuslu, çalışkan, vatana sadık olacağına, hiç yalan söylemiyeceğine yemin etmişti. Şimdi, arkadaşlarının yüzüne nasıl bakacak, bu çakı hırsızlığını nasıl haklı çıkaracaktı? Demek ki, bütün hayatı boyunca o dükkânı, satıcı kadını ve şu mendebur çakıyı hatırlı-

250 *Filiz Gazetesi,* 14 Aralık 2009, Sofya, s.6

yacaktı. İçinden gelen bir ses ona: "Sen temiz kalbli insan değilsin, dürüst değilsin..." diye fısıldayıp duracaktı... Hayır! Bedri kendini bütün ömrü boyunca bu hırsızlıkla lekeleyemezdi. Gidip çakıyı geri vermeliydi. Fakat kadının karşısında bu suçu itiraf etmek kolay mıydı?... Kolay veya zor, ne olursa olsun, itraf etmeli, durumu anlatmalı; bu lekeden, bu vicdan azabından kurtulmalıydı.

Bedri artık kararını vermişti. Para ile aldığı çakıyı cebine koydu. Diğerini avucunda sıkarak, koşmaya başladı. Ucu ruhuna saplanan bu çakıyı bir an evvel vermeğe acele ediyordu.

Dükkânın kapısına ne zaman vardığının farkında bile değildi. İçeriye girdi.

Kadın, çocuğun soluk benizini ve elindeki çakıyı görünce, hayretle sordu:

- Ne oldu?

Bedri yavaşça tezgâha yaklaştı. Çakıyı kadına uzattı. Titrek bir sesle:

- Ben sizden biraz evvel çakı aldım, dedi. Birisinin parasını ödedim, diğerini ise, farkına varmadan cebime koymuşum. Şimdi onu geri veriyorum... Alın...

Kadın:

- Aferin, küçük, dedi. Eğer geri vermeseydin, ben bunu kendi gündeliğimden ödeyecektim... Teşekkür ederim.

Ve tezgâhın üzerinden uzanarak, Bedri'nin küçük elini yumuşak avuçları içinde şefkatla sıktı.

II. 38. 5. Mezarlıkta[251]

Ekrem, paltosunu omuzlamış, çantasını koltuklamış, mektepten dönüyordu. Yolda karşı gelen iki mahalle çocuğu ona, Çakır Hasanın öldüğünü bildirdiler.

Bu haberi işiten Ekrem hayretle sordu:

- Ya... Ne vakit?

Biri dedi ki:

- Bu sabah... Komşuları onu yazlıkta kaskatı bir halde bulmuşlar.

Diğeri yetiştirdi:

- Herhalde akşam yine kafayı fazlaca tütsülemiş olacak ki, en sonra topu atmış.

Çakır Hasanın, haddinden fazla sarhoşluk ettiği halde, kimseye, zararı yoktu. Sadece türkü söyler, bazan çocukları etrafına toplar, onlara sigara kutusundan, yellik havada tekerlemek için, tekerlek yapardı. Ekrem mukavva tekerleği, yerden toz duman kaldıran rüzgârın önüne salar, ardından koşardı. O da arkadan sendel sündel yürür, "Önüne geç! Tut, dereye kaçırma, ıslanacak..." diye haykırırdı.

Dünyasını gamsız kedersiz bitiren Çakır Hasanın ahreti ne olacaktı?

Ekrem, geçen sene ninesinin anlattığı bir meseleyi hatırladı.

Yine böyle bir gün mektepten dönüyordu. Daha sokak kapısından girer girmez haykırdı:

- Nineee... karnım aç!

Ninesi, kamburunu çıkarmış, kırarmış başını siyah bir yemeniyle sıkmış, iki eliyle diz kapaklarına dayanarak bodrumdan çıktı, kaldırım taşının üstüne oturdu.

Yanına yaklaşan Ekreme:

Dur bakalım, dedi. Gir içeri, bırak çantanı, as paltonu, otur dizimin dibine. Hesap ver bakayım. Bugün mektepte neler öğrendin? Sonra da sıra ekmeğe gelsin. Görelim, yaptığın iş, yediğin ekmeği ödiyecek mi?

251 Salih BAKLACİEF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), (Haz. Ahmet Tımışef) Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.96-98

Ekrem itiraz etti. Ninesinin gözleri içine bakarak: "Of sen de ama, nine" dedi Fakat sonra ihtiyar kadının yanıbaşına oturdu. Paltosu dizlerinin üzerinde, çantası elindeydi. Mektepte o gün öğrendiklerini anlatmaya başladı.

- Muallim yoldaş bu gün bize ne anlattı, biliyor musun?

- Keramet sahibi değilim ya, muallimin size ne anlattığını bileyim! Anlat da dinliyelim.

Ekrem başını semaya doğru kaldırarak biraz düşündü.

- Nine, dedi, insan bundan çok, ama çok seneler evvel insana benzer maymundan türemiş.

İhtiyar kadın, torununun ağzından bu sözleri işitince, oturduğu yerde bir bir tarafına döndü, elleriyle yüzünü sıvazladı, başını salladı.

- Ah... yavrum, Allah taş yağdıracak! Bu muallimler size ne şeytanlıklar öğretiyorlar...

İhtiyar kadın eğildi, Ekrem'in omuzlarından tutup, onu kendisine doğru çekti. Korkudan titriyen bir sesle:

- Hayır, dedi, insan şerrinden Allah korusun, benim bir taneciğim. O muallimlerin size her anlattığına inanma. Onlar, bu anlattıkları fitne fesat şeylerden dolayı, öldükten sonra, cehennemin yedinci katında yanacaklar.

Ekrem sordu:

- O nasıl olacak öyle ya? Ölü insanın neden haberi olur?

- Nasıl mı olacak? Dinle: İnsan öldükten sonra, mezarda tekrar beline kadar dirilir. Melekler ona Allahını, dinîni ve peygamberlerini sorarlar. Eğer ölü, dünyasında fazla sevap işlemişse, kolay cevap verir, günahı fazla ise, Allahın emrini yerine getirmediyse, namaz kılmadıysa, oruç tutmadıysa, içmişse, sorulana cevap veremez, lümbürdeyerek yerin yedinci katına göçer. Onun için de, cenazeyi mezara gömdükten sonra, herkes dağılışır. Mezarın yanında yalnız kalan cenaze hocası ölüye haykırır. Ona sorulacak suallerin cevaplarını hatırlatır. Ölü de, eğer sevaplı ise "duydum" diye cevap verir. Duymazsa yerin dibine göçer.

İhtiyar kadın, el, göz işaretiyle Ekremin, anlattıklarının doğruluğuna inandırmıya çalışıyordu. Ekrem de ellerini yere dayamış, biraz arkaya yaslanmış, dudaklarını büzmüş, gözlerini ninesine dikmiş, dinliyordu.

Nine, bu arada torunun henüz yememiş olduğunu hatırlamış olacak ki:

- Haydi kalk, dedi. Güya açtın ya, daha sokak kapısında tutmuştu etrafı sesin. Koyayım da ye.

Ekrem, sofraya oturdu. Bir daha da ölüler için söz olmamıştı. Şimdi Çakır Hasanın ölümü ona bu meseleyi tekrar hatırlattı.

Çakır Hasan, hayatında cami eşiğini bile adımlamamış, başını seccadeye koymuş adam değildi.

Acaba şimdi ne olacak? Cevap verebilecek mi, yoksa göçecek mi ?

Ekrem, eve gidip çantasını bıraktı. Bir dilim ekmeğin üzerine biraz oliyo döktü, iki püske kırmızı biber sepeledi, derhal sokağa çıktı. Cenaze yerine gitti.

Cenaze hazırlanmış, kaldırılmak üzereydi.

O da cenaze merasiminin ardından mezarlığa gitti.

Cemaat Çakır Hasanı mezarına yerleştirdi ve şehre doğru yollandı. Mezar başında yalnız cenaze hocası kaldı.

Ekrem ise bu arada, hocayı gözleterek, mezara yakın bir güvem çalısının dibine diz çöküp gizlendi. Yüzükoyun eğildi, kulağını yere dayadı. Aynı zamanda hocayı da gözletiyordu.

Hoca telkin getiriyordu. Ekrem, arada bir başını yerden kaldırıyor, ensesine tırmanan karınca-

ları silkiyor, acele eğiliyordu. Solumasını hafifletmiş dinliyordu.

Nihayet hoca vazifesini bitirdi. Yere sokulu bastonunu aldı. Tam yollanacağı zaman, Ekrem çalı dibinden doğrulu verdi.

Ekrem, tereddütle hocaya doğru bir iki adım attı. Titrek bir sesle sordu:

- Hani, ölüler dirilip cevap verirlerdi veya göçerlerdi ya? Çakır Hasan ne ses verdi, ne de göçtü!...

Küçüğün bu cüreti karşısında hoca şaşalayıp afalladı. Elindeki bastonunu havada sallayıp, Ekreme doğru yürüdü.

- Seni gidi yaramaz kâfir! Ne de yaşından çok biliyorsun! Nereden aklına geldi bu senin ?

Ekrem, daha bastonun havaya kaldırıldığını görünce, bir eliyle kıçını tutarak, mezar taşlarının arasından alabildiğine koştu.

II. 39. Şefika Çoban

II. 39. 1. Bekçi[252]

Okullar başlamak üzereydi. Ebru çok heyecanlıydı. Bu yıl üçüncü sınıfa gidecekti. Yeniden öğretmenini ve arkadaşlarını görecekti. Nihayet o gün de geldi. Ebru erkenden kalktı. Elini yüzünü yıkadı, annesinin satın aldığı yeni elbiseyi giydi. Saçına da renk renk tokalar taktıktan sonra okulun yolunu tuttu. Okul uzak değildi, evin biraz ötesindeydi. Her öğrenci gibi Ebru da öğretim yılının o törenli açılışına bayılıyordu. Babası Hollanda'da, annesi de rahatsız olduğu için bu kez törene yalnız gelmişti. Yine de mutluydu. Okumak istiyordu. Okuyup da öğretmen olmak. Tıpkı öğretmeni gibi.

Okulda henüz kimse yoktu. Sadece temizlikçi Cevriye Abla orayı burayı düzenliyordu. Ebru dayanmadı, ikinci kattaki sınıf odasına çıktı. Ne kadar da özlemişti burasını. Sıraları, karatahtayı, duvardaki resimleri, pencere boyundaki küçük masayı tek tek gözden geçirirken incecik bir mıyıltı duyuldu. Bakındı bir şey göremedi. Sıralar arasını ararken gene o ses geldi kulağına. Bu kez küçük masa tarafından. Eğilip baktı, ne görsün, küçük bir köpek yavrusu! Zavallı korktu, kaçmak istedi. ama Ebru onu tuttu. Başını, sırtını sıvazladı. O zaman hayvancık yatıştı. Çok sevimli bir şeydi. Sapsarı tüyleri, simsiyah gözleri bir o kadar da şirin kulakları vardı. Ebru onu okşuyor, bir yandan da söyleniyordu:

- Hiç korkma, sen bir Tanrı misafirisin burda, okulumuzun misafiri.

O arada kasabadan öğretmenler, yakın köylerden de öğrenciler gelmişti, otobüsle. Öğrenciler Tanrı misafirini çok sevdiler. Sıraca okşadılar onu. Bundan cesaret alan Ebru aklına geleni onlarla da paylaştı. Köpeciği okulda bakıp büyütmek. Arkadaşları bu fikri destekledi. Sınıf öğretmeni de razı geldi. Açılış töreninden sonra öğrenciler yeni ders kitaplarını alarak evlerine döndüler. Okulda sadece Ebru kaldı. Toplu karara göre Tanrı misafirine nasıl olsa okulda bir sığınak bulmalıydı. Cevriye Abla bir geceliğine Tanrı misafirinin bodrum katında kalabileceğini söyleyince çok sevindi. Eve dönünce olan biteni önce annesine sonra da dedesine anlattı. Ramadan Dede torunun ricası üzerine küçücük tahta bir evcik yaptı. Hep birlikte onu okulun uygun bir yerine yerleştirdiler. Tanrı misafiri çok sevindi. Hop hop zıpladı. Yiyecek ve içecekleri görünce daha da coştu.

Ebru sabahsı çantasını kavradığı gibi okula koştu. Minik köpecik sanki onu bekliyormuş. Kuyruğunu sallayarak yanına sokuldu, öteki öğrenciler de üşüştü. Birinci zilde çocuklar içeri girince köpecik girişte dimdik kaldı. Tıpkı bir bekçi gibi. Bunu gören sınıf öğretmeni:

- Çocuklar, dedi, yeni arkadaşınızın adı Bekçi olsun, ne dersiniz?

Çocuklar bir ağızdan tamam dediler. Bekçi böylece yalnız öğrencilerin değil, öğretmenlerin de

252 *Filiz Gazetesi,* 28 Nisan 2006, Sofya, s.6

sevgilisi oldu. Kulübesini erzaksız bırakmadılar. Aradan haftalar aylar geçti. Bekçi büyüyüp yetişti. Kış hazırlığı olarak bir gün okula bayağı kömür ve odun getirdiler. Cevriye Abla hepsini bodrum katına yerleştirdi. O gece de ilk kar yağmaya başladı. Gece yarısı okulun yakınında kocaman bir kamyon durdu. İçinden iki kişi indi. Doğruca kömür odalarına gittiler. Kapılarındaki kilitleri demirle kırıp içeri girecek oldular. Bekçi, kulübesinden onları izlerken kötü bir iş yaptıklarını sezinledi. Hemen fırlayıp acı acı gürlemeye başladı. Havlamayı duyan yakın evlerdeki köylüler hırsızları kamyona binerken yakaladılar. Hemen polise haber verdiler.

Sabahı herkes Bekçi'yi konuşuyordu. Ama en çok Ebru seviniyordu buna.

II. 40. Süleyman Gavazof

II. 40. 1. Deli Pehlivan Neden Öldü?[253]

Ağustos gecesi siyah bir pelerin gibi, köyü ağır ağır örtüyordu. Son kooperatorlar da kırdan köye dönüyorlardı. Açılıp kapanan kapıların gürültüleri ve bakırların çıngırtıları bir müddet devam ettikten sonra, köyü derin bir sessizlik kapladı. Uykuya dalan köyün bu derin sükûtunu, sadece ağustos böceklerinin ince sesleri bozuyordu.

Aşağı mahallenin çocukları, şimdi mışıl mışıl uyuyor, akşam üstü Selim Dedednin anlattığı masalın acayip rüyasını görüyorlardı. Onlar, her gün hava kararırken, Selim dedenin etrafını çevrelerler anlattığı masalları, ağızları açık, dinlerlerdi. Bu dedecik de ne yaman masalcıydı! İnsan, bütün gece dinlese, uykusu gelmezdi. Bu masallarda neler yoktu. Selim Dede insanın tüylerini ürperten korkunç masallar anlatmasını pek severdi. Sihirbazlardan, ecinnilerden, perilerden, kuyruklu şeytanlardan bahsetmiye başladı mı, sonunu getirmek bilmezdi.

Bu akşam üstü, etrafına toplanan çocuklara:

- Artık masalım kalmadı! diye kestirip attı.

Çocuklar bir ağızdan:

- Olmaz, olur mu? Sende masal biter mi? Ne olur, anlat! diye yaygarayı bastılar.

Selim dede anlatmaya koyuldu:

- Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde.

Biraz durakladıktan sonra, gözlerini kaldırdı:

- Yine masal gibi başladım ama, bu sefer size olmuş bir vakayı anlatacağım.

- O zamanlar ben de, siz kadar bir çocuktum. Köyümüzde, Deli Pehlivan derler bir adam vardı. Asıl adı Ademdi. Çok kuvvetli ve çok cesur olduğu için ona "Deli Pehlivan" adını takmışlardı. Dağlar gibi iriyarı ve boğa gibi kuvvetliydi. En kaim demirleri bile ellerinde büküverirdi. Hiç bir şeyden yılmazdı. Anlattıklarına göre, bir gün dağda bir ayı ile karşılaşmış. Kendisine hızla saldıran ayıdan korunmak için, yanında küçük bir çakı bile yokmuş. Ne yapsın? Kuvvetli kollarıyle ayıya sarılmış. Ve yarım saatlik bir boğuşmadan sonra, ayıyı cansız yere sermiş. Deli pehlivan işte böyle bir yiğitti. Başını da, bu yiğitlik yedi.

Köy kahvesinde toplanan bizim köylüler, bir gece, devlerle, cinlerle, perilerle dolu çeşit çeşit masallar anlatıp, dinlemişler. Bizim eski mezarlığı bilirsiniz, değil mi? Orası hiç de boş değildir. Geceleyin oraya gidenin, o civardan geçenin vay haline! Alimallah boğuverir insanı o cinler...

Kahvede bulunan köy ağası Hacı Kerim bir aralık şöyle bir teklifte bulunmuş:

"Şimdi mezarlığa gidebilecek bir babayiğit var mı aramızda? Kim gider de, oradaki ağaca bıçağını saplarsa, kendisine bir koyun veririm."

253 Süleyman GAVAZOF, *Çocuk Şiir ve Hikâyeleri* (Antoloji), Narodna Prosveta, Sofya, 1960, ss.105-108

Bütün gözler Deli pehlivana çevrilmiş.

"Hadi, göster kendini" demişler.

Deli pehlivan, dudaklarında alaycı bir gülümseme olduğu halde susuyor ve elindeki çubuğu yontmaya devam ediyormuş. Çünkü ona bu iş, çocuk oyuncağı gibi kolay görünüyormuş. Biraz sonra ağır ağır yerinden kalkmış ve çubuk yonttuğu kocaman bıçağını göstererek:

"Bu bıçağı yarın, mezarlıktaki ağacın üzerine saplanmış bulacaksınız!" demiş ve kahveden dışarı çıkmış.

Çocuklar, Selim dedeyi büyük bir dikkat ve korku ile dinliyorlardı. İçlerinden biri derin nefes aldı. Selim dede, çocukların korku içinde olduklarını anladı ve onlara:

- Hadi bakalım uyumağa! dedi. Hiç korkmayın. Çünkü şeytanlar, periler, bu saatte çıkmazlar ortaya... Gece yarısından sonra görünürler.

Çocuklar evlerine dağılıştılar.

Sadece İdris yerinden kımıldamamıştı. O, Selim dedeyi ve masallarını çok seviyordu. Gerçi bunların çoğu inanılacak gibi değildi. Meselâ bu akşam anlattığı, masal olmadığı halde, yine aklın alacağı bir hâdise değildi. Masallarda cinlerden, perilerden bahsediliyordu. Fakat gerçekte böyle şeyler var mıydı acaba? Selim dedenin söylediğine göre Deli Pehlivan uydurma bir şey değildi. Kendi köylerinde yaşamış bir insandı. Şu halde, bir insan, cinler, şeytanlar tarafından nasıl öldürülebilirdi? Cin, peri, şeytan, sahiden var mıydı?

İdris, altıncı sınıfta okuyordu. Mektepte birçok şeyler öğrenmişti. Muallimleri onlara insanlar, hayvanlar, bitkiler, yıldızlar, dağlar v.s. hakkında pek çok bilgiler vermişlerdi. Fakat şeytandan hiç biri bahsetmemişti. Sadece bir defa muallim, bir şiirde geçen hortlak kelimesini ele alıp, onların uydurma olduklarını, dünyada görünmeyen, esrarengiz hiçbir şeyin bulunmadığını, böyle uydurmalara ancak kara cahillerin ve batıl inançlara körü körüne bağlı olan insanların inandıklarını anlatmıştı.

Dünyada şeytan, cin, peri bulunmadığı halde bu Deli pehlivanı kim öldürmüştü acaba?

İdris, kafasında bu karmakarışık düşünceler olduğu halde mektebe gitti. Bütün olup bitenleri muallimi Antonofa anlattı. Antonof, gülümsiyerek, cevap verdi:

- Bu olayı ben de duymuştum. Evet, Deli pehlivanın mezarlıkta ölü bulunduğu doğrudur. Aklı başında ihtiyarlarla bu mesele üzerinde görüşmüştük. Onlar da Deli pehlivanın cinler tarafından öldürüldüğüne pek inanmak istemiyorlardı.

Mesele şudur: Deli pehlivan o gece kahveden çıktıktan sonra zifiri karanlık içinde mezarlığa doğru yürümeğe koyulmuş. Bilirsiniz ki, eski mezarlıkla köy arasında pek ıssız, inişli yokuşlu yerler vardır. Anlaşıldığına göre pehlivan, cahil ve batıl inançlı olduğu için, kahvede anlatılan cin, peri masallarının tesiriyle, yolda korkuya kapılmış. Mezarlığa yaklaştıkça korkusu artmış. Nihayet ağacın yanına vardığı zaman, bıçağı acele ağaca saplamak derhal geriye dönmek istemiş, telâşla bıçağı ağaca saplamıya çalışırken, sırtındaki gocuğun ucuna da iliştirmiş. Böylece bıçağı, gocuğunun ucuyle ağaca saplamış. Geri dönmek isterken, eteğinin şeytan veya cin tarafından çekildiğini sanmış. O anda korkudan kalbi durup, ertesi sabah Deli pehlivanı eteğiyle beraber bıçak tarafından ağaca ilişik bulmuşlar. Görüldüğü gibi, o cesur, o yılmaz pehlivanı, şeytan, cin, peri, filân değil, kara cehalet ve batıl inançlar öldürmüştür.

Ertesi akşam, Selim dede, tekrar korkunç bir masal anlatmıya başladığı sırada, İdris, onun sözünü kesti.

- Selim dede, ben artık senin şeytanlarından, cinlerinden korkmıyorum, dedi ve cebinden bir mendil çıkararak ilâve etti:

- Bu gece mezarlığa gideceğim ve şu mendili en büyük mezar taşı üzerine koyacağım. Yarın sabah gidip alırsınız.

Orada bulunan annesi korkuyle haykırdı:

- Aman evlâdım, sakın yapma...

Selim dede telâşla söylendi:

- Delirdin mi sen? Geceleyin mezarlığa gidilir mi?

Fakat İdris, bu sözlere aldırış etmedi.

Mezarlığa girdiği zaman, her tarafta derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Çarpık çurpuk mezar taşları, masal devi gibi yolunu kesiyorlardı. Birden bire kalbi korkuyle çarpmıya başladı. Tam bu sırada, tekrar mualliminin şu sözlerini hatırladı:

"Dünyada cin, peri v. s. yoktur, bunlar uydurmadır!" İdris, her şeyden evvel cesur ve mert bir piyonerdi. Deli pehlivan gibi kara cahil, batıl inançlı değildi. Şu halde neden korkacaktı!

Bu düşünceler, içindeki korkuyu kovdular. Ve o, mezar taşları arasında cesaretle ilerlemeğe devam etti.

Ertesi sabah, köy çocukları, erken erken mezarlığa doğru koştular ve yokuşu çıkınca karşılarında beklenilmiyen bir manzara serildi: yüksek mezar taşının üzerinde, İdrisin dün gece bıraktığı mendilin bir ucu, ılık sabah rüzgarından sanki sevinçle dalgalanıyor ve piyonerleri selâmlıyordu.

Bibliyografya

ACAROĞLU, M. Türker; (2007). *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar I.* İstanbul: IQ Yayıncılık.
……..; (2007). *Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar II.* İstanbul: IQ Yayıncılık.
.....; (1990). *Bulgaristan'da Türk Gazeteciliği.* Yyy.: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
ADALI, Süleyman; (2005). *Bir Damla Sevgi*. Kocaeli: Özel Gebze Eğitim Matbaacılık.
AHMEDOVA, Nadiye; (1965). *Güldali.* Sofya: Narodna Prosveta.
……..; (1964).*Mavi Kordelalı* Güvercin*.* Sofya: Narodna Prosveta.
……..…; (1966). *Solmıyan Karanfil.* Sofya: Narodna Prosveta.
AHMET, Nadiye; (2000). *Nur Taneleri*. Sofya: Aydın–2 Şirketi.
……; (2015). İf*tar Lokmaları.* Sofya: Bulgaristan Başmüftülüğü Yayınları.
AHMET, Vedat S.; (2002). *"Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Siyasi ve Kültürel Tarihine Dair Genel Bir Çerçeve."* Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C.20, ss.385-393
……; (2002). *Mehmet Fikri, Şiir ve Hikâyeler.* (Neşreden: Halil Uzunoğlu) Bursa: Göl Yayınevi.
.....; (2011).*"Şumnu'daki Nüvvap Medresesi'nin Yetiştirdiği Şairler",* Sofya Yüksek İslam Enstitüsü Yıllığı. Sofya: Yıl 2011, S.1, ss.132-167
AKIN, Mümin Yusuf; (2000). *Mavi Boncuk.* Kırcaali: Ayaz Salih.
……..; (2000). *Papatya Falı.* Kırcaali: Ayaz Salih.
……..; (1999). *Dünya Döndükçe.* İzmir: Ayaz Salih.
AKKAYAN, Taylan; (1979). *Göç ve Değişim*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
AKTAŞ, Şerif; (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş.* Ankara: Akçağ Yayınları.
ALAGÖZ, Sabri İbrahim; (2004). *"Edebiyatımız",* Kaynak Dergisi. Sofya:, Yıl 5, S.22, ss.7-11
ALAYLIOĞLU, Ruşen-A. Ferhan OĞUZKAN; (1976). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü.* İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
ATAKAN, Akif; (2002). *Balkanların Sesi.* Kırcaali: Rodopi-Kırcaali Basım Evi.
ATASOY, Emin; (2010). *Beşerî ve Kültür Coğrafyası Işığında Bulgaristan*. Bursa: MKM Yayıncılık.
ATASOY, Ahmet Emin; (2011). *Sevgi Denizi.* İstanbul: Nesin Yayınevi.
ATASOY, Zeynep; (2010). Ömer Osman *Erendoruk, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Romanları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
BAĞCI, Erva; (2011). *"Naki Tezel'in 'Türk Masalları' Adlı Eserindeki Kahramanların Rollerinin İncelenmesi",* Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Manisa: C.9, S.1, ss.22-35
BAHTİYAR, Niyazi Hüseyin; (1993). *Karanfiller Uyandı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
.....; (1999) *Balkanlarda Türk Ünlüleri,* C.1. İstanbul: Bizim Anayurt Yayınları.
.....; (2002).*Balkanlarda Türk Ünlüleri,* C.2. İstanbul: Bizim Anayurt Yayınları.
.....; (2004).*Balkanlarda Türk Ünlüleri,* C.3. İstanbul: Bizim Anayurt Yayınları.
Balon Dergisi; (1994). Sofya, Yıl.2, S.2
……..; (1998). Sofya, Yıl 4, S.18
.....; (2001). Sofya, Yıl 8, S.6
……; (2002). Sofya, Yıl 9, S.46–47
……; (2002). Sofya, Yıl 9, S.48
……; (2003). Sofya, Yıl 10, S.55
……; (2003). Sofya, Yıl 10, S.56
BAYRAM, Ali; (1995). *Konca Gülüm*. Sofya: İlinda – Evtimov Basımevi.
BAYRAM, Yavuz; (2005). *"Türk Halk Edebiyatında Çocuk Kavramı Üzerine",* Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı. Ankara: Yıl 9, S.102-103, ss.89-101
BAYRAMOF, Sabahattin; (1967). *Çocuk Piyesleri.* Sofya: Narodna Prosveta.
BEKİR, Harun; (2011). *"Bulgaristan'da Türkçe Eğitiminin Günümüzdeki Durumu",* Kırcaali Haber Gazetesi. Kırcaali: 05.11.2011
BEY, Aziz ; (2005). *Bulgaristan Güzellemesi (Çocuk Şiirleri*). Yyy.
……; (2005). *Bulgaristan Türklerinin 100 En İyi Çocuk Şiiri.* Yyy.

……; (2005). *Naci Ferhat (Çocuk Şiirleri).* Yyy.
……...; (2005). Şahin Mustafa Altan (Çocuk Şiirleri). Yyy.
BİLKAN, Ali Fuat; (2005). *"Çocuk Edebiyatı Kavram ve Mahiyet",* Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı. Ankara: Yıl 9, S.104-105, ss.7-13
BOEV, Emil-Hayriye Memova; (1964). *Rodop Türküleri*. Sofya: Narodna Prosveta.
BORATAV, Pertev Naili; (1982). "*100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*." İstanbul: Gerçek Yayınevi.
BUNARCİEF, Kemal; (1967). *Falaka.* Sofya: Narodna Prosveta.
BUTTANRI, Müzeyyen; (2005). *"Bulgaristan Türkleri Edebiyatı",* Kaynak Dergisi. Sofya: Yıl 6, S.28, ss.2-4
.....; (2005). *"Çağdaş Bulgaristan Şairlerinde Göç Olgusu",* Balkanlarda Türk Kültürü Dergisi. Bursa: Yıl 15, S.56, ss.27-31
CANIM, Rıdvan; (2001).*"Rumeli Şairlerinin Dilinden Balkanlar ve Rumeli Coğrafyası."* Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Ankara: S. 11, ss.203-216
CEBECİ, İsa*;* (1997). Çocuk ve Fidan. İstanbul: Balkan Türklerinin Sesi Yayınları.
……; (2002). *Dilsiz Dostlar.* İstanbul: Dinamik Çizgi Rek. Hizm. Ltd. Şti.
……..; (2011) *Dağ Tepesinde Bulut.* İstanbul: Gök Kitap Yayıncılık.
CİVAN, Mercan; (2015). *Rumeli 1941, Çocuk Öyküleri 1*. Antalya: Baygenç Ajans Yayınları.
……;(2015). *Rumeli 1941, Çocuk Öyküleri 2*. Antalya: Baygenç Ajans Yayınları.
CUMALI, Mehmet Aslan; (2000). *Bir Demet Goncagül.* Tekirdağ: Pruva A.Ş.
.....; (2000). *Çocuk Manileri.* Tekirdağ: Pruva A.Ş.
.....; (2001). *Sen De Bir Çiçeksin.* Tekirdağ: Pruva A.Ş.
ÇAĞLAYAN, Savaş; (2007). *Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler (Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin İlanından Günümüze)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
ÇAVUŞ, İsmail A. ; (1999). *"Totaliter ve Posttotaliter Devirde Bulgaristan'da Türkçe Süreli Basın 1944-1998",* Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni Bildiri Kitabı. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları, ss.7-107
..... ; (2001). *Altın Petek (Bulgaristan Türkleri Çocuk Şiiri Antolojisi).* Sofya: Radar Print Yayınevi.
.....; (2012). *Her Gün Bir Hediye (Çocuk Hikâyeleri).* Sofya: Bulgaristan Müslümanları Başmüftülüğü Yayınları.
ÇAVUŞ, Mehmet; (1988). *20. Yüzyıl Bulgaristan Türkleri Şiiri (Antoloji).* İstanbul: Yaylacık Matbaası.
……; (1997). *Burcu Burcu (Çocuk Şiirleri).* Tekirdağ: Tuna Dergisi Yayınları.
.....; (2007). *"Ahmet Şerif'i Anımsamak",* Tuna Dergisi Ahmet Şerif Şerefli Özel Sayısı, İstanbul: Yıl 12, S.119-120, ss.5-24
ÇAVUŞEF, Mehmet; (1969). *Yol Verin(Çocuk Şiirleri).* Sofya: Narodna Prosveta.
ÇELEBİOĞLU, Amil; (1987). "*Ninnilerimize Dair",* Çocuk Edebiyatı Yıllığı. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
ÇELEBİOĞLU, Amil-Yusuf Ziya ÖKSÜZ; (1995). *Türk Bilmeceler Hazinesi.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.
ÇETE, Mustafa; (2001). *Mavi Çiçekler.* Razgrat: Aydın-2 Şirketi.
ÇETİN, Nurullah; (2004). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Basımevi.
DARKOT, Besim; (1969). *Ülkeler Coğrafyası.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
DEĞİRMENCİ, Mahmut; (2010). *Çocuk Hikâyesi ve Fakirt Baykurt'un Çocuk Hikâyeciliğine Katkısı,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
DEVELLİOĞLU, Ferit; (1992) *Büyük Türkçe Lügat*. İstanbul: Hakikat Neşriyat.
Dostluk Gazetesi. Razgrat: 23 Ekim 1966.
DUYMAZ, Ali; (2002). *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler.* Ankara: Akçağ Yayınları.
EKİCİ, Nuray; (2007). "*Bulgaristan Türkleri*", Balkanlar El Kitabı C.II, (Der. Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ). Çorum/Ankara: Karam ve Vadi Yayınları.
ELÇİN, Şükrü; (1986). *Halk Edebiyatına Giriş.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

EMMEZ, Berivan Can; (1997). *Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EMİNOV, Ali; (2002). *"Bulgaristan'da Türkler"*, Türkler Ansiklopedisi. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

ENGİNÜN, İnci; (1987). *"Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı"*, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

ERDİ, İslam Beytullah; (2011). "*Bulgaristan Türkleri Edebiyatı ve Dede Korkut*", Balkanlarda Türk Kültürü Dergisi. Bursa: Yıl. 2011, S.44, ss.32-33

ERDİ, Hafız İslam; (1931). *His Bahçesi.* (Yayımlanmamış olan eserdeki şiirler Vedat S. Ahmet'in özel arşivinden elde edilmiştir.)

ERDİNÇ, Fahri; (1955). *Çocuklara Şiirler.* Sofya: Narodna Prosveta.

ERENDORUK, Ömer Osman; *Ağlatmayın Çocukları*. (Yayın yeri ve yılı belirtilmemiş).

……; (2000) *Taşlaşan Çocuk (Çocuk Masalları).* İstanbul: Tuna Yayınları.

Eylülcü Çocuk Gazetesi ; (1946). Sofya: Yıl 1, S. 2

……; (1947). Sofya: Yıl 2, S. 7

……; (1950). Sofya: Yıl 5, S. 4

……; (1953). Sofya: Yıl 8, S.10

……; (1954). Sofya: Yıl 9, S. 9

FEHER, Géza; (1999). *Bulgar Türkleri Tarihi* (Çev: Komisyon). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Filiz Gazetesi; (1992). Sofya: Yıl 1, S.1

.....; 4 Eylül 1992, 26 Haziran 1992, 2 Nisan 1993, 14 Mayıs 1993, 1 Ekim 1993, 10 Şubat 1995, 19 Haziran 1995, 7 Nisan 1995, 22 Eylül 1995, 29 Şubat 1996, 30 Mayıs 1997, 14 Mart 1997, 15 Aralık 1997, 30 Mart 1998, 15 Mart 1999, 30 Kasım 2000, 30 Ekim 2000, 28 Mayıs 2001, 30 Mart 2001, 17 Eylül 2001, 28 Şubat 2002, 15 Mart 2004, 15 Mart 2005, 13 Mayıs 2005, 29 Nisan 2005, 31 Ekim 2006, 16 Ekim 2006, 28 Nisan 2006, 31 Ekim 2007, 30 Nisan 2008, 9 Haziran 2008, 15 Mayıs 2008, 28 Mart 2008, 13 Mart 2009, 14 Aralık 2009, 13 Şubat 2009, 21 Eylül 2009, 13 Nisan 2009, 28 Mayıs 2010, 15 Nisan 2010, 28 Mayıs 2010, 28 Ekim 2011, 23 Eylül 2011, 10 Haziran 2011.

FUAT, Damla ve Dedesi; (2006). Çiçekler ve Böcekler. İstanbul: Yön Matbaacılık.

FUAT, Nevzat Mehmet; (2004). *Türkçe Abc*. İstanbul: Yön Matbaacılık.

……..; (2004). *Ailece Abc.* İstanbul: Yön Matbaacılık.

……..; (2004). Çemberli Çevre. İstanbul: Yön Matbaacılık.

……..…; (2004).Üç Beygir. İstanbul: Yön Matbaacılık. (I. Baskı: Narodna Prosveta, Sofya, 1966.)

……; (2004). *Ayı Dayı.* (2004). İstanbul: Yön Matbaacılık, 2004.(I. Baskı: Narodna Prosveta, Sofya, 1959)

……; (2004). *Deniz.* İstanbul: Yön Matbaacılık, 2004. .(I. Baskı: Narodna Prosveta, Sofya, 1966)

.....; (2004). *Sihirli Sayılar,* İstanbul:Yön Matbaacılık.

.....; (2004). *Çiçekler ve Böcekler,* İstanbul: Yön Matbaacılık.

GENÇ, İlhan; (2006). *Edebiyat Bilimi.* İstanbul: Şule Yayınları.

GÖKŞEN, Enver Naci; (1985). Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız. İstanbul: Remzi Kitabevi.

GÜLER, Hüseyin Rasim; (1997). *Kardelen (Çocuk Şiirleri).* İstanbul: Balkan Türklerinin Sesi Yayınları.

……; (2005). *Onlar Benim Çocuklarım (Çocuk Şiirleri).* İstanbul: Akademi Matbaacılık.

GÜNAY, Umay; (1987). *"Çocuk Edebiyatında Kaynaklardan Yararlanma"*, Çocuk Edebiyatı Yıllığı. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

GÜNER, İbrahim; (2005). *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

GÜREL, Zeki, Fahri TEMİZYÜREK, Namık Kemal ŞAHBAZ; (2007). *Çocuk Edebiyatı.* Ankara: Öncü Ya-

yınları.
Hacivat İle Karagöz; (2012). Sofya: Balon Dergisi Yayınları.
HABİP, Nefize; (1997). *Şifa Çiçeği.* Kırcali: Dnes-Ood Yayını.
HAFIZ, Nimetullah;(1987).“*Bulgaristan'da Yayımlanan Türkçe Kitapların Bibliyografyası (1858-1984)”,* Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1987. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, ss.311-365
..... ; (1990). *Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri I-II*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
.....; (1995). *Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatı Antolojisi,* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
……; (1999). *Rıza Mollov (Hayatı ve Eserleri)* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
……;(2002). *“Bulgaristan'da Çağdaş Türk Halk Edebiyatı”,* Çevren Dergisi. Kosova: S.23, ss.22-34
HAKSÖZ, Cengiz; (2007). *Bulgaristan Türk Azınlığının Dil Hakları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
HAYBER, Abdülkadir; (1997). *“Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı”,* Sesler Dergisi. Üsküp: S.318-319, ss.45-51
……..;(1998). *“Bulgaristan Türklerinin Şiiri”,* Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi. Ankara: S. 5, ss.223-257
HEYWOOD, Colin; (2003). ‘*Baba Bana Topu At', Batıda Çocukluğun Tarihi* (Çev. Esin Hoşsucu). İstanbul: Kitap Yayınları.
Hilâl Çocuk Dergisi; (2011). Sofya: Yıl 1, S.7
.....; (2011). Sofya: Yıl 1, S.10
.....; (2011). Sofya: Yıl 1, S.2
.....; (2011). Sofya: Yıl 1, S.8
HÜSEYİNOF, Niyazi-Mehmet ÇAVUŞEF; (1955). *Çocuk Şiirleri Antolojisi.* Sofya: Narodna Prosveta.
İNALCIK, Halil; (1992). *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
İNCE, A. Özgül; (2008). *100 Temel Eser'in Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Bağlamında* İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
İSEN, Mustafa; (1997). *Ötelerden Bir Ses.* Ankara: Akçağ Yayınları.
……; (1993). *“Türkler ve Balkanlar”*, Balkanlar. İstanbul: OBİV Yayınları.
İSEN, Mustafa-Tuba Işınsu İSEN; (2002). *Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri Antolojisi.* Ankara: Grafiker Yayınları.
İSEN, Mustafa-Reyhan İSEN-Ayşe Esra KİREÇÇİ; (2001). *Balkanlarda Türk Çocuk Şiirleri Antolojisi.* Ankara: Grafiker Yayınları.
İVGİN, Hayrettin; (2005) *“Bulgaristan Türk Halk Kültürü'nün Bir Siması: Haydar Baba (Haydari)”,* Fikret Türkmen Armağanı. İzmir: Kanyılmaz Matbaası, ss.389-401
KAFESOĞLU, İbrahim; (1977) *Türk Milli Kültürü*. Ankara: TKAE Yayınları.
……..; (1985). *Bulgarların Kökeni*. Ankara: TKAE Yayınları.
KALKAN, Şaban M. ; (1997). *Turnalar.* İzmir: Ayhan Matbaası.
……....; (2002). *“Bulgaristan Türkleri Şiirine Tarihi Bir Bakış 1–2”*, Derya Dergisi. Mamuşa: S.26, ss. 2-10
……; (2010). *Sağlık Alfabesi.* İzmir: Kıbatek Yayınları.
……; (2013). *Rodoplar'dan Esintiler-* Antoloji. İzmir: Kıbatek Yayınları.
……; (2015). *Tuna Boyu'dan Esintiler*-Antoloji: İzmir: Kıbatek Yayınları.
KARAGÖZ, Adem; (1978). *Bulgaristan Türk Basını.* İstanbul: Hürriyet Matbaası
KARAGÖZ, Adem Ruhi; (1945). *Bulgaristan Türk Basını (1879–1945).* İstanbul: Yyy.
KARAGÖZ, Latif; (1990). *Kon Kon Kelebek (Çocuk Şiirleri).* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
……; (1993). *Ak Güvercin (Çocuk Şiirleri)*. İstanbul: Kuşak Ofset.

……; (1993). *Bayrak Çocuklar (Çocuk Şiirleri).* İstanbul: Kuşak Ofset.
……; (1993). *Kardeşimsin (Çocuk Şiirleri).* İzmir: Anadolu Matbaası.
……; (1997). *Önce Vatan (Çocuk Şiirleri)*. İstanbul: Seven Dizgi-Grafik.
……; (1999). *Yaprak Dökümü.* Tekirdağ: Pruva A.Ş.
.....; (2002). *Küpeli Kuzu (Çocuk Hikâyeleri).* İzmir: Anadolu Matbaası.
……; (2005). *Üç Güvercin (Çocuk Şiirleri)* İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
……; (2006). *Doğru Çengel.* Tekirdağ: Pruva Ajans Basım-Yayın.
……...; (2007). *Okula Koş (Çocuk Şiirleri).* İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
KARATAY, Osman-Bilgehan A. GÖKDAĞ; (2006). *Balkanlar El Kitabı I-II-II,* Ankara/Çorum: Karam ve Vadi Yayınları.
KAYA, Doğan; (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
……..; (1999). *Anonim Halk Şiiri.* Ankara: Akçağ Yayınları.
KIBRIS, İbrahim; (2010). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Kök Yayıncılık.
KILIÇ, Osman, (2002). *Kader Kurbanı.* Ankara: Bisav Yayınları.
.....; (2010). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Kök Yayıncılık.
KIRIŞ, Fatma; (2007). *Türkiye Çocuk ve Ebe-Sobe Dergilerinin Edebiyat ve Eğitim Değerleri Açısından İncelenmesi (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
KÖKTÜRK, Şahin; (2005). *"Çocuklara Şiirin, Felsefenin ve İmgesel Dünyanın Kapılarını Açan Tür Bilmeceler",* Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı. Ankara: Yıl 9, S.104-105, ss.120-128
KÖSE, Hüseyin; (2006). *Bir Deste Gelincik.* Razgrad: Hoşgörü Yayınları.
KURAT, Akdes Nimet; (1972). *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
……..; (1990). *"Peçenek Tarihi",* İslam Ansiklopedisi. İstanbul: C.9, ss.220-228
KUYUCUKLU, Nazif; (1992). *"Bulgaristan",* İslam Ansiklopedisi. İstanbul: C.6, ss.192-230.
LUTOV, Ahmet; (2006). *Bulgaristan Müslümanlarının Dinî ve Sosyal Hayatı (Blaoevgrad İli Örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
MEHMET, Ahmet; (2003). *Ve Varız.* Sofya: Ekspress Print.
……..; (2002). *Sen Benimsin (Öyküler).* Sofya: Aydın-2 Şirketi.
MEÇİK, Hakkı Abdullah; (1977). *Şumnu (Bulgaristan Türklerinin Kültür Hayatı).* İzmir: Hep İleri Matbaası.
MEHMEDOF, Nevzat; (1959). *Ayı Dayı.* Sofya: Narodna Prosveta.
.....; (1966). *Deniz (Çocuk Şiirleri).* Sofya: Narodna Prosveta.
.....; (1967). *Üç Beygir.* Sofya: Narodna Prosveta.
MERCAN, Hasan; (2001). *Balkanlarda Çağdaş Türk Hikâyeleri Antolojisi.* Ankara: Başbakanlık Basımevi.
.....; (2002). *Balkanlarda Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı Antolojisi.* Ankara: Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayınları.
MERT, Meral; (2007). *Çağdaş Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Analitik Bibliyografyası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
MERİÇ, Cemil; (1986). "Çocuk Edebiyatı*",* Kültürden İrfana. İstanbul: İnsan Yayınları.
MEMİŞ, Kazım; (2002). *Çocuk Piyesleri.* Sofya: Balon Dergisi Yayınları.
MEMİŞEF, Kazım; (1968). *Açıl Uzay.* Sofya: Narodna Prosveta.
MEMİŞOĞLU, Hüseyin; (1995). *Bulgaristan'da Türk Kültürü*. Ankara: TKAE Yayınları.
……..; (2002). *Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
……; (2002). *Osmanlı Döneminde Bulgaristan'da Kültür ve Sanat Eserleri.* Bursa: Balkanlar'da Türk Kültürü Vakfı Yayınları.
…….....; (2002). *"100. Yılında Bulgaristan Türk Muallimler Birliği",* Sesler Dergisi. Üs-

küp: S.23, ss.45-56
…….....; (2006). *"Bulgaristan'da Türk Muallimler Birliği'nin Kuruluşunun 100. Yıldönümü ve Çalışmaları."* Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi. İstanbul: S.162, ss.2-23
MOLLOV, Rıza; (1958). *Edebî Makaleler (İlim ve Tenkit).* Sofya: Narodna Prosveta.
MOLLOVA, Mefküre-Rıza; (2003). *Doğu Rodop Türk Ağızlarının Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Mozaik Dergisi ; (2007). Yıl 1, S.1.
.....; Yıl 1, S.1, Şumnu, 2007.
.....; Yıl 1, S.2, Şumnu, 2007.
.....; Yıl 2, S.11, Şumnu, 2008.
.....; Yıl.2, S.14, Şumnu, 2008.
.....; Yıl 3, S.25, Şumnu, 2009.
.....; Yıl 4, S.28, Şumnu, 2010.
.....; Yıl 4, S.29, Şumnu, 2010.
.....; Yıl 4, S.29, Şumnu, 2010.
.....; Yıl 4, S.32, Şumnu, 2010.
.....; Yıl 4, S.35, Şumnu, 2010.
.....; Yıl 6, S.6, Şumnu, 2012.
.....; Yıl 5, S.53, Şumnu, 2012.
Müslümanlar Dergisi; (2007). Sofya: Bulgaristan Başmüftülüğü Yayın Organı, S.10
NAS, Recep; (2002). Örneklerle Çocuk Edebiyatı. Bursa: Ezgi Kitabevi.
NEVREZOVA, Aydzhan; (2006). *Bulgar Yönetiminde Azınlıklar (1878-2004),* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
OĞUZ, M. Öcal, vd. ; (2007). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı.* Ankara: Grafiker Yayınları.
OĞUZKAN, A. Ferhan; (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
…….....; (2010). *Çocuk Edebiyatı.* İstanbul: Anı Yayıncılık.
OKAY, Cüneyt; (1999). *Eski Harfli Türk Çocuk Dergileri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
OKDAY, İsmail Hakkı Tevfik; (1970). *Bulgaristan'da Türk Basını*. İstanbul: Hürriyet Ofset, Matbaacılık ve Gazetecilik.
ONAY, Ahmet Talat; (1996). *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i.* Ankara: Akçağ Yayınları.
OSMAN, Kadir A. ; (2002). *Yavru Kuş (Çocuk Öyküleri).* Sofya: Aydın-2 Şirketi.
Örnekleriyle Türkçe Sözlük; (2000). İstanbul: MEB Yayınları.
ÖZGÜR, Süleyman; (2001). *Düşlerim Gerçek Olsa (Çocuk Şiirleri).* İstanbul: Tuna Yayınları.
ÖZGÜR, Tahsin Karaoğlu; (1998). *Pusula.* İstanbul: Tuna Yayınları.
ÖZGÜR, Ulvi; (2007). *1950–1951 Yıllarında Bulgaristan Türkleri'nin Türkiye'ye Göçleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
ÖZKAN, İbrahim; (2008). *Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
ÖZLEM, Kader; (2008).*"Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri"*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sinop: C.1/2, ss.341-371
……; (2015). *"Bulgaristan Anayasasında Azınlık Hakları ve Bulgaristan Türkleri",* 21. Yüzyıl Dergisi. Ankara: S.77, s.32-37
ÖZEY, Ramazan; (2010).*Türkiye ve Komşu Ülkeler Coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
PEREMECİ, Osman Nuri; (1942). *Tuna Boyu Tarihi*. İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
RAŞİDOF, İshak; (1967). *Dostlar ve Düşmanlar (Manzum Çocuk Hikâyeleri*). Sofya: Narodna Prosveta.
ROUSSEAU, J.J.; (2011). *Emile Ya da Çocuk Eğitimi Üzerine* (Çev. Mehmet Baştürk). Ankara: Kilit Yayınları.
SAİT, Aliş; (2004). *Direnin Çocuklar (Çocuk Şiirleri).* Kırcaali: Rodopi-Eood Yayınevi.

……..; (1996). *Gülen Güneş (Çocuk Şiirleri).* Kırcali: Rodopi-Eood Yayınevi.
……..; (1996). *Kırık Fidanın Sesi (Çocuk Şiirleri).* Kırcali: Rodopi- Eood Yayınevi, 1996.
SAKAOĞLU, Saim-Ali Berat Alptekin; (2006). *Anonim Halk Edebiyatı C.4*. İstanbul: Türk Edebiyatı Tarihi Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
SALİ, Nefize Habip; (1997). *Şifa Çiçeği.* Kırcali: Dnes-Ood Yayını.
SAMİ, Şemseddin; (1997). *Kamus-ı Türkî.* İstanbul: Çağrı Yayınları.
SEVER, Sedat; (2008). *Çocuk ve Edebiyat.* İzmir: Tudem Yayınları.
ŞAHİNBAŞ, İlksen; (2007). *Zorunlu Göç Olgusu Bağlamında Bulgaristan Türkleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
ŞERİFOF, Ahmet; (1966). Şirin. Sofya: Narodna Prosveta.
.....; (1962). *Dünya Bizim, Biz Dünyanın Çiçekleri (Çocuk Şiirleri).* Sofya: Narodna Prosveta.
.....; (1966). *Vatan Sevgisi (Çocuk Şiirleri Antolojisi).* Sofya: Narodna Prosveta.
ŞENEL, Ünal; (1992). *"Türkçe'nin Vurgunu Bir Deliorman Şairi: Şaban Mahmudoğlu Kalkan; Hayatı ve Eserleri I",* Kardaş Edebiyatlar Dergisi. Erzurum: S.21, ss.34-39
……; (2012) *"Terbiye Ocağı Mecmuası",* III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildiri Kitabı. Manisa: Celâl Bayar Üniversitesi Yayını, ss.309-319
ŞİMŞİR, Bilal N. ; (2009). *Bulgaristan Türkleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
ŞİMŞEK, Esma; (2003). *"Bilmeceler",* Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Tarihi C.3. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, ss.224-250
ŞİRİN, Mustafa Ruhi; (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
.....; (2007). *Masal Atlası.* İstanbul: Kök Yayıncılık.
TAHSİN, Muharrem; (1999). *Saksağanların Büyük Sevinci.* Sofya: Filiz Yayınları.
……..; (1996). *Gel Kulağına Söyleyeyim.* Sofya: Phosphorus Advertising Agency.
……; (2001). *Güllü Testi (Çocuk Öyküleri).* Sofya: Filiz Yayınları.
TAŞ, Muharrem; (2007). *Bulgaristan ve Yunanistan'da Türk Azınlıkların Siyasi Hakları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
TATARLI, İbrahim; (1962). *Piyonerlere Sahne Materyalleri.* Sofya: Narodna Prosveta.
.....;(1960). *Antologiya (9 Eylül 1944'ten Sonra Bulgaristan Türklerinin Edebiyatı).* Sofya: Narodna Prosveta.
TEKİN, Mehmet; (2008) *Roman Sanatı–1(Romanın Unsurları).* İstanbul: Ötüken Neşriyat.
TEZEL, Naki; (1987). "*Türk Masalları",* Çocuk Edebiyatı Yıllığı. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
Turan Gazetesi; (1932). Kırcaali: S.2, s.2
TOK, Mehmet; (2007). *Mevlâna'nın Mesnevî'sindeki Hikâyelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
TURAN, Ömer; (2003). *"Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri",* Balkanlar'da Türk Varlığı. (Der. Erhan Türbedar) Ankara: ASAM Yayınları.
……..; (1998). *The Turkish Minority in Bulgaria (1878–1908).* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
……..; (1997). *Bulgaristan'da Türk Azınlığı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; (1986). C.6, İstanbul: Dergâh Yayınları.
Türk Dünyası Ortak Edebiyat Metinleri Antolojisi; (2007). C.8, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
Türkçe Sözlük; (2005). Ankara: TDK Yayınları.
UÇKUN, Rabia-Atıf Akgün; (2012). *"Bulgaristan Türkleri Edebiyatının Türkiye'deki Temsilcileri ve Şaban M. Kalkan"*, III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildirileri Kitabı C.II. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, ss.343-368

Ümit (Eğitim, Aile ve Çocuk Dergisi) ; (2000). Sofya, Yıl 6, S. 33
.....; (2012). Sofya, Yıl 17, S.168
ÜNLÜ, Selahattin; (2011). *Mektebli Dergisindeki Şiir ve Manzumelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
ÜZÜM, İlyas; (2006). *Günümüz Bulgaristan Aleviliği*. İstanbul: Horasan Yayınları.
VATANSEVER, Erhan; (2008). *Osmanlı İdaresinden Sonra Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
YAKUBOF, İsmail; (1968). *Gece İmtihanı.* Sofya: Narodna Prosveta.
YALÇIN, Alemdar, Gıyasettin AYTAŞ; (2008). *Çocuk Edebiyatı.* Ankara: Akçağ Yayınları.
YAVUZER, Haluk; (2012). *Çocuk Psikolojisi.* İstanbul: Remzi Kitabevi.
YENİSOY, Hayriye Süleymanoğlu; (1996). "*Bulgaristan Türkleri Şiiri",* Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı. Ankara: Yıl 5, S.531, ss.449-578
……; (1998). *Başlangıçtan Günümüze Türk Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojis*i *C. 8*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
……; (2002). *Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
……..; (2003). *"Bulgaristan Türk Çocuklarının Anadili Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Yeri*", Bilig. Ankara: S.24, ss.115-133
……..; (2005). *"Bulgaristan Türkleri Edebiyatı",* Balkanlarda Türk Kültürü Dergisi. Bursa: S.10, ss.11-16
……; (2005). *"İkinci Dünya Savaşı'ndan Bu Yana Bulgaristan Türklerinin Türkçe Eğitimi"*, Kaynak Dergisi. Sofya: S.6, ss.8-12
……..;(2007). *"Bulgaristan'da Türkçe Eğitimin Dünü Bugünü",* Balkanlarda Türk Kültürü Dergisi. Bursa: S.2, ss.8-16
YILDIZ, İsmail; (2008). *Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri (1878-1908)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
YİĞİT, Oğuzhan; (2011). Ömer Osman *Erendoruk'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
YUNUS, Celil; (2000). *Yağ Yağ Yağmur.* Eskişehir: Çınar Yayıncılık.
YÜKSEL, Ece; (2004). *Çiçekler ve Böcekler.* İstanbul: Yön Matbaacılık.
ZİLABİD, Basri (Yay. Haz.); (2012). *Sofya Hatıraları (Mehmet Behçet Perim),* İstanbul: Bultürk Yayınları.
http://www.balgoc.net (Son Erişim Tarihi 11.12.2008)
http://www.ulkeler.net (Son Erişim Tarihi 10.10.2010)
http://www.worldatlas.com (Son Erişim Tarihi 05.09.2009)
www.turkkulturevi.com.tr (Son Erişim Tarihi 03.05.2012)
www.blog.porttakal.com (Son Erişim Tarihi 19.12.2011)
http://www.edirneden.biz (Son Erişim Tarihi 21.12.2009)
http://forum.arkitera.com (Son Erişim Tarihi 28.12.2010)
http://www.itusozluk.com (Son Erişim Tarihi 17.07.2011)
www.muhacir.net (Son Erişim Tarihi 11.11.2012)

Şahıs, Eser ve Yer Adları Dizini

A

Açıl Uzay 125, 202
Ağlatmayın Çocukları 67, 71, 137
Ahali 52, 85, 107-108
Ahmet Emin Atasoy 38, 62, 66, 72, 115-116, 143
Ahmet Kadir 116
Ahmet Mehmet 116, 153, 200, 202, 287
Ahmet Şerif Şerefli 39, 62, 66-67, 98, 117
Ahmet Tımış 94, 102, 114, 119, 201-202, 291
Ak Güvercin 68, 154
Alev 18, 101, 113, 155, 203, 262, 313, 345, 359, 375, 387
Ali Bayram 61, 98, 143-145
Ali Boncuk 99, 145
Ali Canip 54, 103
Ali Durmuş 98, 119
Ali Kadir 145, 202, 284
Ali Kemal 53, 103
Ali Pirov 99-100, 200
Aliş Sait 61, 98, 102, 144-146, 218, 220
Ali Tiryaki 101, 147, 202, 284
Ali Ulvi Elöve 47, 103, 187
Altın Kalem 86, 105, 108-109
Altın Petek 98, 124
anadili 23, 40, 53, 60, 69, 82-83, 90-92, 94-95, 105-106, 115, 125, 131, 146, 153, 175, 178, 186, 238, 269
Anayurt 112-113
Ankara 62-64, 68, 107-108, 154, 274
Ardino 119, 121, 133, 142, 156, 158, 402
Attila 3
Avni Veli 62, 120
Avrupa 2-5, 7, 9-11, 20, 23-24, 44, 46, 52, 238, 315, 352
Ayı Dayı 57, 68, 134-135, 190, 254, 356
Aynur Hasan 101, 143, 202, 297

B

Balkan 2, 6, 8, 10, 18-19, 21, 29, 35-36, 52-53, 61, 67-68, 72-73, 77, 84-85, 100, 107, 109, 128, 136, 150, 156-157, 180, 183, 191, 193, 238, 280, 310
Balon 18, 38, 60-61, 73, 89-91, 95-96, 101, 125, 143-145, 148, 153, 155, 163, 171, 174, 177, 354
Bayrak Çocuklar 68, 154
Belene 71, 123, 133, 137, 272-273
Berkovitsa 111, 162
Bir Deste Gelincik 149, 202-203, 312
Bizans İmparatorluğu 3, 11-12
Bulgarlar 3-5, 8-9, 11, 14-17, 21-22, 85, 380
Bulgar Tarihi 3
Burcu Burcu 67, 127-128, 144
Burgaz 8, 22-24, 64, 136
Bursa 38, 62-64, 108, 115, 139, 155, 162, 208, 289-290, 324

C-Ç

Celil Yunus 38, 62, 66, 93-94, 98, 102, 143-144, 147-148
Çemberli Çevre 68, 135
çiçek 19, 54, 86, 105, 117, 129, 150, 163, 197, 248, 252-253, 257-259, 262, 280-282, 298, 306, 327, 333, 359, 376
Çiçekler ve Böcekler 68, 135
Çocuklara Şiirler 57, 190, 218
Çocuk Manileri 67, 155-156, 184
çocuk piyesleri 57, 91, 114, 125, 139, 184-185
Çocuk Sevinci 48, 54, 86, 105, 112, 163
Çocuk ve Fidan 67, 151-152

D

Dağ Tepesindeki Bulut 67, 151-153
Deliorman 18-19, 21-24, 52, 59, 92, 107, 139-140, 144, 149, 154-157, 173, 183, 210, 280, 319, 341, 352
deniz 57, 68, 134-135, 190, 196, 250, 254, 262-263, 268, 336, 369, 386, 388
Dilsiz Dostlar 67, 151-152, 255
Dinçer Haliç 98, 120
Direnin Çocuklar 146, 190
Dobriç 22-23, 51, 62-64, 134, 139, 142, 151, 154
Dobruca 4, 12, 14, 16, 18-19, 23, 51, 139-140, 144, 157, 175, 210, 341
Doğru Çengel 68, 154
Dostlar ve Düşmanlar 57, 122-123, 190
dostluk 56, 61, 74, 107, 112, 118, 122, 149, 205, 256, 276, 338, 368, 388
Dulovo 92, 144
Dünya Bizim Biz Dünyanın Çiçekleri 58, 136, 190, 218
Durhan Hasan 62, 66, 120, 202, 303
Düşlerim Gerçek Olsa 68, 162

E

Edirne 10, 13-14, 85, 107-108
Eğridere 119, 121, 133, 142, 156, 158, 351
Emin Atasoy 9, 23, 38, 62, 66, 72, 115-116, 143
Eskicuma 13, 22-23, 115, 125, 127, 133, 136
Eylülcü Çocuk 30, 50, 58, 73-80, 82, 87, 115, 117, 120, 122, 124-125, 130, 132-133, 141, 161, 163, 174, 181, 190, 200, 240

F

Faik İsmail Arda 121
Filibe 8, 10-11, 13-14, 19, 23-25, 106, 111, 138, 158
Filiz 18, 30, 38, 60-61, 73-74, 78-83, 88, 101, 115-116, 119-120, 123-126, 129-131, 133, 136, 140, 142-147, 153, 155, 157-159, 161-163, 169, 171, 174, 177, 181, 183, 202, 287, 361-362, 376
Gece İmtihanı 58, 124, 185, 201-202
Gel Kulağına Söyleyeyim 131
Geza Feher 3
gönül 59, 81, 148, 152, 183, 276, 281, 315, 345
Güldali 133, 185
Gülen Güneş 146, 190, 261
Güllü Testi 131, 202
Güven 18, 149, 160
Gyula Nemeth 30, 173, 180, 183

H

Hacıoğlupazarcığı 139, 154
Hafız Abdullah Fehmi Meçik 105-106, 113, 202, 304
Hafız İslam Ergin 35, 98-99, 103, 109-110
Hafız İslam Rüşdi 163
Hak ve Özgürlük 18, 30, 81-82, 119, 121, 123, 125, 130, 132, 136, 145, 157, 160, 317
Halit Aliosmanov 99-100, 121, 200
Halk Gençliği 35, 78-79, 81, 87, 117, 119, 122-124, 126, 129-130, 132, 138-139, 145, 154, 159-160
Harmanlı 120
Hasan Karahüseyinov 27, 99
Haşim Semerci 38, 101, 143, 148

Hasip Safveti Aytuna 54, 63, 98, 103-104, 108, 163
Haskovo 120, 132, 140
Hasköy 13, 22-23, 62, 86, 120, 132, 140, 145, 153
Havva Pehlivan Özgür 63, 66, 101
Hazarlar 3
Her Gün Bir Hediye 124, 202, 219
Hilal 6, 38, 60, 73, 85, 101, 124, 144, 164
His Bahçesi 110
Hoşgörü 5, 18, 149, 162, 202
Hüseyin Memişoğlu 25, 54
Hüseyin Rasim Güler 63, 66, 98, 101, 149-150

İ

İbrahim Alaeddin Gövsa 103
İbrahim Kafesoğlu 3
İbrahim Tatarlı 34, 122
İsa Cebeci 38, 63, 66, 98, 102, 143-144, 151-152, 203, 317
İshak Raşit Atasever 63, 122
Işık 35, 59, 62, 74, 87, 109, 117, 119, 121, 123, 125-126, 129-130, 132, 137-140, 149, 155, 159-160, 202, 262, 299
İslam Beytullah 36, 63, 66, 123, 203, 321
İsmail A. Çavuş 34, 36, 38, 77, 79, 81, 93-94, 98, 102, 123-124, 143, 148, 190, 203, 219, 321
İsmail Yakup 102, 114, 124, 185, 201
İstanbul 11, 14-15, 18, 33-34, 38, 55, 61-64, 67-68, 85, 95, 103, 106, 109, 112, 120-122, 129, 134-135, 139, 142, 146, 154, 157, 187-188, 274, 288
İzmir 38, 62-64, 68, 108, 141, 154, 159, 180, 208, 274

K

Kadir A. Osman 61, 102, 153, 200, 203, 324
Karagözler 120, 124, 159, 161
Karanfiller Uyandı 67, 71
Kardelen 68, 128, 147-148, 150, 253
Karpuz Kabuğu 25, 132
Kazım Memiş 28, 61, 79, 89-90, 94, 102, 125, 136, 144, 174, 201-203, 207, 327
Kemal Pınarcı 56, 126, 203, 333
Kırcaali 11, 17-20, 22-24, 37, 62-64, 92, 112, 116, 119-121, 125, 130, 132-133, 136-138, 140, 142, 145-146, 148, 153, 155-156, 158-160, 162, 190
Kırcaali Haber 18, 22, 148
Kırık Fidanın Sesi 146, 190, 195
Koca Balkan 107, 156
Konca Gülüm 144, 190
Kon Kon Kelebek 67-68, 154
Koşukavak 11, 116, 124, 136-137, 140, 148, 153, 155
Kotel 23, 132
Krumovgrad 137, 140, 153
Küpeli Kuzu 68, 154

L

Lamia Varnalı 99, 126, 203, 335
Latif Ali 63, 98, 126-127
Latif Karagöz 38, 61, 63, 66-67, 71, 80, 93, 98-99, 101-102, 143-144, 153-154, 200, 203, 336
Lofça 12, 14, 132
Lüleburgaz 11, 112, 156
Lütfi Erçin 63, 99, 109

M

Macar 3, 63
Makedonya 2, 10, 12, 32, 35, 92, 162, 173, 175, 238
Mavi Boncuk 159-160, 190
Mavi Çiçekler 157-158, 190
Mehmet Alev Kocamustafa 155, 203, 345
Mehmet Aslan Cumalı 38, 63, 101, 155-156, 184
Mehmet Behçet Perim 63, 86, 99, 103, 105, 108, 113, 163, 187
Mehmet Çavuş 31, 34-35, 39, 63, 66, 98, 109, 114, 117, 127-128, 136, 143-144, 188
Mehmet Davut 63, 124, 129
Mehmet Emin Yurdakul 47, 103
Mehmet Fikri 54, 92, 98-100, 103-104, 111-112, 163, 187, 200, 203, 251, 349
Mehmet Keçici 101
Mehmet Masum 53-56, 101, 103-104, 106-107, 163, 187, 200
Mehmet Murat 56, 63, 66, 98, 129-130
Mehmet Müzekka Con 99, 130
Mercan Civan 38, 61, 63, 66, 101-102, 143-144, 156-157, 203, 351
Mestanlı 11, 25, 39, 86, 132, 145, 148, 160
Momçilgrat 132, 144
Mozaik 18, 38, 60, 73, 89, 91-93, 101, 115, 142, 144-145, 153, 156, 162-164, 169, 171, 174, 177, 221
Muharrem Tahsin 28, 36, 61, 79, 81, 88, 102, 130-131, 136, 140, 144, 158, 201, 203, 207, 214, 354
Mukaddes Akman 101, 158, 200, 204, 364
Mülazım Çavuş 66, 98, 133
Mümin Bekir 98, 159
Mümin Yusuf Akın 38, 64, 66, 159-160
Musala 2, 6
Müslümanlar 9, 18, 24, 60, 89, 93-94, 123
Mustafa Bayramali 101, 158, 200, 204, 366
Mustafa Celil 54, 103, 105, 113
Mustafa Çete 61, 98, 143-144, 157-158, 220
Mustafa Göçev 99, 131, 204, 367
Mustafa Kahveci 132, 204, 368
Mustafa Keloğlan 25, 98, 132
Mustafa Memiş Ümmetoğlu 25, 101, 159
Mustafa Mestan Adalı 132
Mustafa Mutlu 132, 200, 204, 369
Mustafa Oğuz Peltek 64, 66, 86, 99, 112-113, 187-188
Mustafa Şerif Alyanak 54, 64, 103-104, 107, 163

N

Naci Ferhat 98, 133
Nadiye Ahmet 38-39, 61, 102, 114, 133-134, 144, 185, 201, 204, 207, 214, 370
Naim Bakoğlu 101
Narodna Prosveta 16, 33-34, 39, 52, 57-58, 66, 114, 118, 120, 122, 134, 138-140, 143, 146, 163, 181, 190, 201-202, 219, 239
Nefize Habip Sali 160
Nevrokop 12, 108
Nevzat Mehmet Fuat 64, 66, 98, 102, 114, 134, 143, 177, 219
Nikopol 122
Niyazi Hüseyin Bahtiyar 64, 66, 71, 98, 136
Nov Jivot 121, 136, 155, 160
Nurdan Halil Çete 101, 161
Nur Taneleri 133, 201
Nurten Remzi 89, 92, 101

Nüvvap 55, 109, 111, 117, 120, 126, 129, 133, 136, 138-140

O-Ö

Okula Koş 68, 154
Omurtag 12, 111
Onlar Benim Çocuklarım 68, 150
Orta Asya 3, 8, 11-12
Osman Aziz 28, 35, 136
Osmanlı Devleti 3-4, 8, 10-15, 19, 21, 25, 52-53, 61, 84-86, 102-103, 192, 238, 241
Osman Nuri 14, 55-56, 104, 113
Osmanpazarı 111
Osman Sungur Keskioğlu 136-137
Ömer Osman Erendoruk 35-37, 64, 66, 71, 94, 98, 137, 153, 180-181
Ömer Seyfettin 47, 54, 56, 93, 103
Önce Vatan 68, 154
Özdilek 112

P

Piyoner 38-39, 57-58, 73, 75-76, 87-88, 95-96, 101, 115, 117, 119, 127, 130, 163, 174, 181, 189-190, 194, 200, 210, 212, 221, 240, 253, 260, 264, 275-277, 279, 313, 377-378, 380-381, 387, 406
Piyonerlere Sahne Materyalleri 58, 122
Plovdiv 10, 14, 19, 24, 111, 138, 158

R

Rasim Bilazeroğlu 99, 138
Rasonyi 3
Razgrat 22, 24, 37, 56, 62-64, 75, 117, 119, 121-124, 126-127, 129-132, 139-141, 145, 147, 149, 153, 155, 157, 159, 161, 190, 208, 398
Recep Küpçü 35, 117, 138, 160, 198
Rila 2, 6, 266
Rıza Mollov 30, 33, 35-36, 81, 100, 138, 200, 204, 394
Rodop 2, 6, 19, 22-23, 138, 158, 170, 179-180, 183
Romanya 2, 4, 12, 14, 19, 35, 51, 126
Rumeli 1941 67, 157
Rusçuk 8, 10, 14, 16, 19, 22-25, 64, 85, 92, 104, 107, 109, 147, 162

S

Sabahattin Bayram Öz 64, 66, 139
Sabri Demir 56, 139
Sabri Tata 64, 139-140, 204, 397
Saksağanların Büyük Sevinci 131, 202
Selim Bilal 56, 140
Sen De Bir Çiçeksin 67, 155-156
Sevdiye Çakır 101, 162
Sevgi Denizi 67, 115-116
Silistre 13-14, 16, 19, 22-24, 62-64, 92, 106, 126, 130, 144, 147, 149, 162
Sırbistan 2, 4, 6
Slav 3-4, 8, 10, 50, 116, 138
Sofya 2, 8, 10-14, 25, 30, 32, 38-39, 50-51, 54, 57-58, 78, 82, 85-87, 89-90, 92-94, 105, 108, 111, 115-116, 119-127, 129-134, 136, 138-139, 141-142, 144-146, 149, 151, 155, 158-159, 162, 190, 201-202, 340, 392
Sofya Radyosu 51, 115, 119-122, 126, 131-133, 136, 138-139, 145, 162
Sofya Üniversitesi 30, 50-51, 90, 108, 115-116, 119-123, 125-127, 129-133, 136, 138-139, 142, 144-145, 149, 151, 155, 158-159, 162
Solmıyan Karanfil 133, 201
Süleyman Özgür 39, 66, 101, 162
Süleyman Sırrı 53-56, 103-104, 111-113, 187
Süleyman Yusuf 64, 140

Ş

Şaban M. Kalkan 32, 36, 38, 64, 66, 93, 102, 141, 143-144, 150
Şahin Mustafa 142
Şefika Çoban 101, 162, 204, 409
Şifa Çiçeği 160-161, 190
Şumnu 6, 14, 17, 22-25, 37, 50, 52, 55, 62-64, 86, 91-93, 95, 104-106, 108-109, 111, 115, 117, 120-121, 125-126, 130, 133, 136, 138-141, 145, 151, 156, 161

T

Tahsin Ebuzer Can 101
Taşlaşan Çocuk 137, 180-181
Tevfik Fikret 47, 54, 56, 75, 80, 103, 187
Tırgovişte 24, 50, 125, 133, 136, 161-162
Tırnova 4, 10, 14, 63, 85, 109
Trakya 2, 6, 10-12, 35, 112, 352
Trakya Postası 112
Tuna 2-4, 6, 10-12, 14, 18-19, 52, 67-68, 85, 108, 128, 150, 162-163, 282, 352
Tuna Boyu 12, 14, 18, 108, 163
Tuna Ovası 2
Tunca 107
Turan 12, 37, 107, 112-113, 188
Turhan Rasi 98, 142
Türkiye 2, 8, 13, 15, 17-18, 20-26, 28, 33-39, 44, 46-47, 53-54, 60-62, 64-69, 71-73, 76-77, 82, 84, 86, 92-95, 98, 101, 103, 106-109, 112-113, 115, 117, 121-123, 126-129, 133, 135-137, 139-144, 146-147, 149-151, 153-157, 159-160, 162, 169-170, 172-173, 175, 177, 180-181, 183, 187, 189-190, 192-193, 227, 240-242, 289-290, 324, 337, 381
Türk Sadası 107

Ü

Üç Beygir 57, 68, 134-135, 190
Üç Güvercin 68, 154, 256
Ümit 18, 38, 60, 73, 81, 89, 94-95, 101, 144, 162, 164, 221, 275, 308, 380, 387

V

Vambery 3
Varna 8, 10, 14, 16, 19, 24-25, 63-64, 85, 92, 104, 106, 122, 134, 138, 142, 160, 162, 254
Vatan Sevgisi 117-118, 133, 160, 190, 192-193
Vedat S. Ahmet 55, 110
Vidin 4, 10, 12-14, 24, 30, 63-64, 85, 107-108, 173, 180, 183
Volga-Ural 3

Y

Yağ Yağ Yağmur 68, 147, 262
Yavru Kuş 153, 202
Yeni Hayat 18, 35, 87, 117, 121-122, 133, 136, 138, 148-149, 154, 159-160
Yeni Işık 35, 59, 74, 87, 109, 117, 119, 121, 123, 125-126, 129-130, 132, 138-140, 149, 155, 159-160
Yeni Kıraat 53, 104, 111-112
yoldaş 86, 106-107, 163, 392-394, 408
Yol Verin 57, 127-128, 144, 190
Yunanistan 2, 8, 20, 92, 238, 311, 352

Z

Zait İsmail Halilof 142